

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ:

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Εκπαιδευτικές ανάγκες των Εκπαιδευτών Ενηλίκων στα
Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) των φυλακών Δομοκού και Μαλανδρίνου:
Ποιοτική προσέγγιση»**

ΤΖΙΝΑΒΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ:122345

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΝΑΓΝΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ

ΠΑΤΡΑ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ, 2021

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας Τζινάβου Αλεξάνδρας που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας της συγγραφέας/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση της συγγραφέας/δημιουργού. Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών της δικαιωμάτων.

**«Εκπαιδευτικές ανάγκες των Εκπαιδευτών Ενηλίκων στα
Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας(ΣΔΕ) των φυλακών Δομοκού και Μαλανδρίνου :
Ποιοτική προσέγγιση»**

Τζινάβου Αλεξάνδρα

Ανάγνου Ευάγγελος

Επιβλέπων Καθηγητής Α΄

Φραγκούλης Ιωσήφ

Επιβλέπων Καθηγητής Β΄

Πάτρα

Σεπτέμβριος, 2021

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) που λειτουργούν στο αυστηρό πλαίσιο της φυλακής αποτελούν έναν καινοτόμο εκπαιδευτικό θεσμό στον χώρο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων και επιβεβαιώνουν την ανεκτίμητη αξία της διορθωτικής εκπαίδευσης. Οι ιδιαιτερότητες του χώρου των φυλακών αλλά και της κοινωνικά ευάλωτης ομάδας των εκπαιδευομένων κρατουμένων, απαιτούν επάνδρωση των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας των Φυλακών (ΣΔΕΦ) με εκπαιδευτές ενηλίκων εφοδιασμένους με κατάλληλες ικανότητες και δεξιότητες ώστε να ανταποκρίνονται στο πολυσύνθετο, απαιτητικό και διευρυμένο εκπαιδευτικό τους ρόλο.

Στην παρούσα εργασία σκοπός είναι να διερευνηθούν οι εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτών ενηλίκων κρατουμένων στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου. Η ερευνήτρια για την επιλογή των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποίησε την ποιοτική προσέγγιση, με εργαλείο συλλογής δεδομένων την ημιδομημένη συνέντευξη. Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποίησε τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου. Το δείγμα αποτέλεσαν δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας οι εκπαιδευτές/τριες επισημαίνουν ότι στο περιβάλλον του σωφρονιστικού καταστήματος υπάρχουν συνθήκες που αφενός μεν διευκολύνουν το εκπαιδευτικό τους έργο όπως: οι σχέσεις συνεργασίας μεταξύ των Διευθυντών φυλακής και σχολείου και η θέληση των κρατουμένων εκπαιδευομένων για μάθηση, αφετέρου δε συνθήκες που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό τους έργο και προέρχονται από την λειτουργία της φυλακής, από τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους, την λειτουργία του ίδιου του σχολείου και τους εκπαιδευτές. Ως τρόποι αντιμετώπισης των προαναφερόμενων δυσκολιών αναφέρθηκαν: η διατήρηση των σχέσεων εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των Διευθυντών της φυλακής και του σχολείου, η υπομονή, η ψυχραιμία, η ενσυναίσθηση, η κατανόηση, η αποδοχή των εκπαιδευομένων κρατουμένων από τους εκπαιδευτές/τριες και οι συμμετοχικές διαδικασίες στη λήψη αποφάσεων για τα λειτουργικά ζητήματα του σχολείου. Σχετικά με τις όψεις του ρόλου του εκπαιδευτή αναδείχθηκαν ως σημαντικότεροι ο μετασχηματιστικός ρόλος των αντιλήψεων των εκπαιδευομένων, ο ρόλος του μεταδότη

γνώσεων και ο ρόλος του διευκολυντή με όραμα. Ως βασικές προαπαιτούμενες γνώσεις των εκπαιδευτών/τριών αναφέρθηκαν οι Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων, η Εκπαίδευση Ευάλωτων Κοινωνικών Ομάδων και γνώσεις Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Ως βασικές δεξιότητες αναφέρθηκαν η επικοινωνία, η ικανότητα αντίληψης των αναγκών των εκπαιδευομένων κρατουμένων και η διαχείριση προβλημάτων και συγκρούσεων. Θεμελιώδεις στάσεις θεωρούν οι εκπαιδευτές/τριες την αποδοχή, τον σεβασμό, την οριοθέτηση των σχέσεων εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων και το χιούμορ. Τέλος, τονίζουν την αναγκαιότητα μόνιμης, καλά δομημένης και συνεχούς επιμόρφωσης με βιωματικό χαρακτήρα, στοχευμένη στα πλαίσια των φυλακών. Θεωρούν ότι επιμορφωτικές δράσεις θα τους θωράκιζαν με γνώσεις νέων διδακτικών μεθόδων, με τρόπους και πρακτικές αντιμετώπισης απρόβλεπτων καταστάσεων και επίλυσης προβλημάτων. Τα συμπεράσματα συμφωνούν με ευρήματα άλλων παρόμοιων ερευνών. Η παρούσα μελέτη δύναται να συμβάλει στην ανάδειξη των εκπαιδευτικών αναγκών των εκπαιδευτών στα ΣΔΕΦ και να συνεισφέρει στο πεδίο της διορθωτικής εκπαίδευσης.

Λέξεις κλειδιά: Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας σε Φυλακές, Διορθωτική Εκπαίδευση, Εκπαιδευτικές Ανάγκες Εκπαιδευτών Ενηλίκων Κρατουμένων.

**«Educational needs of Adult Education Trainers in Second Chance Schools
(SCS) of Domokos and Malandrinos prisons: A qualitative approach»**

Tzinavou Alexandra

Anagnou Evaggelos

A' Supervisor

Fragoulis Iosif

B' Supervisor

Patra

September, 2021

ABSTRACT

Second Chance Schools operating under the strict framework of the prison are an innovative educational institution in the field of Adult Education and confirm the invaluable value of corrective education. The peculiarities of the prison area and the socially vulnerable group of trainees require the staffing of Second Chance Prisons Schools (SCPS) with adult educators equipped with appropriate skills and abilities to meet their complex, demanding and expanded educational role.

In the present work, the aim is to investigate the educational needs of the instructors of adult detained trainees in SCPS Domokou and Malandrinou. The researcher used the qualitative approach with tool of the semi-structured interview to select the research data. For data analysis she used the method of thematic content analysis. The sample consisted of thirteen instructors of SCPS Domokou and Malandrinou.

According to the results of the research, the instructors point out that some factors in the environment of the penitentiary on the one hand facilitate their educational work, such as the cooperative relations between the Principals of the prison and the school and the willingness of the detained trainees to learn. On the other hand, the conditions that make their educational work difficult come from the operation of the prison, the trainees, the operation of the school itself and the instructors. As the ways of overcoming the above-mentioned difficulties were mentioned the maintenance of the relationships based in trust and cooperation between the Principals of the prison and the school, the patience, the composure, the empathy, the understanding, the acceptance of the trainees by the instructors and the participatory decision-making processes related to school operational issues. Regarding the aspects of the role of the instructor, the transformative role of the learners' perceptions, the role of the knowledge transmitter and the role of the facilitator with vision emerged as the most important. As the basic prerequisite knowledge of the instructors were mentioned the Principles of Adult Education, the Education of Vulnerable Social Groups, knowledge of Intercultural Education. As key skills were mentioned the communication, the ability to perceive the needs of trainees and problem and conflict management. The fundamental attitudes are considered by the instructors to be acceptance, respect, demarcation of the relations between instructors and

trainees and humor. Finally, they emphasize the need for permanent, well-structured and continuous training of an experiential nature, aimed at prisons. They believe that educational activities would shield them with knowledge of new teaching methods, ways and practices of dealing with unforeseen situations and problem solving. The findings are in line with the findings of other similar studies. The present study can contribute to the highlighting of the educational needs of trainers in SCPS and contribute to the field of corrective education.

Keywords: Second Chance Prisons Schools, Corrective Education, Educational Needs of Adult Prisoner Educators..

Αφιερώνω τη διπλωματική μου εργασία στον εγγονό μου, Θάνο.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iv
Λέξεις κλειδιά	v
ABSTRACT.....	vii
Keywords	viii
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ	xiii
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ.....	5
1.1 Εισαγωγή	5
1.2 Ο Επαγγελματισμός του εκπαιδευτή ενηλίκων.....	5
1.3 Κοινωνικά ευάλωτες ομάδες και ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων	8
1.4 Διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών.....	10
1.5 Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ	25
2.1 Ο θεσμός της φυλακής.....	25
2.2 Οι επιπτώσεις του εγκλεισμού.....	26
2.3 Η υποκουλτούρα της φυλακής.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ	31
3.1 Γιατί εκπαίδευση στη φυλακή;.....	31
3.2 Η εκπαίδευση ενηλίκων στις φυλακές σήμερα.....	34
3.2.1 Η εκπαίδευση στις φυλακές Διεθνώς.....	34
3.2.2 Η εκπαίδευση στις φυλακές στην Ευρώπη	37
3.2.3 Η εκπαίδευση στις φυλακές στην Ελλάδα.....	39
3.3 Τα χαρακτηριστικά των ενήλικων κρατούμενων-εκπαιδευομένων	41
3.4 Προϋποθέσεις αποτελεσματικής εκπαίδευσης στις φυλακές.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ (ΣΔΕΦ)	46
4.1 Τα ΣΔΕ στα καταστήματα κράτησης στην Ελλάδα.....	46
4.1.1 Σκοπός και στόχοι των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας στις Φυλακές.....	49

4.1.2 Προγράμματα σπουδών των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας στις Φυλακές	50
4.2 Το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές Δομοκού.....	53
4.3 Το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές Μαλανδρίνου	54
4.4 Ανασκόπηση των ερευνών για τα ΣΔΕ στις ελληνικές φυλακές.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ.....	57
5.1 Κοινά χαρακτηριστικά των ΣΔΕ και ΣΔΕΦ.....	57
5.2 Ο ρόλος του εκπαιδευτή στα ΣΔΕΦ	61
5.3 Εμπόδια και δυσκολίες κατά την άσκηση του εκπαιδευτικού έργου του εκπαιδευτή των ΣΔΕΦ	66
5.4 Προϋποθέσεις για την αποτελεσματική άσκηση του ρόλου του εκπαιδευτή στα ΣΔΕΦ.....	71
5.5 Ο ρόλος της επιμόρφωσης στην προώθηση της προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης του εκπαιδευτή των ΣΔΕΦ	74
ΜΕΡΟΣ Β΄: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	80
6.1 Σκοπός της έρευνας.....	80
6.2 Επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι.....	80
6.4 Μεθοδολογική προσέγγιση.....	81
6.5 Εργαλείο συλλογής δεδομένων.....	83
6.6 Δείγμα.....	84
6.7 Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	85
6.8 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων.....	86
6.9 Αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας.....	88
6.10 Περιορισμοί της έρευνας.....	89
6.11 Αναγκαιότητα – Πρωτοτυπία της έρευνας.....	90
ΜΕΡΟΣ Γ΄: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ^ο : ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	94
7.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕ φυλακών Δομοκού και Μαλανδρίνου.....	94
7.2 Απόψεις των εκπαιδευτών/τριών για τις συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό τους έργο στη λειτουργία των ΣΔΕ φυλακών.....	103
7.3 Συνθήκες της φυλακής που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών	106
7.4 Διαχείριση των δυσκολιών από τους εκπαιδευτές/τριες	113
7.5 Σημαντικότερες πτυχές του ρόλου του εκπαιδευτή	116
7.6 Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν καθημερινά στο εκπαιδευτικό τους έργο οι εκπαιδευτές/τριες	121

7.7 Τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτές/τριες κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.....	124
7.8 Παράγοντες που υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών στα ΣΔΕ Δομοκού και Μαλανδρίνου.....	126
7.9 Προαπαιτούμενες γνώσεις των εκπαιδευτών/τριών ώστε να ανταποκρίνονται στην εκπαίδευση ενηλίκων κρατουμένων.....	128
7.10 Προαπαιτούμενες δεξιότητες των εκπαιδευτών/τριών ώστε να ανταποκρίνονται στην εκπαίδευση ενηλίκων κρατουμένων	132
7.11 Στάσεις των εκπαιδευτών/τριών κατά την εκπαιδευτική διεργασία.....	135
7.12 Απόψεις των εκπαιδευτών/τριών σχετικά με τη βοήθεια που θα αποκόμιζαν με τη συμμετοχή τους σε προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής επιμόρφωσης-ανάπτυξης	139
7.13 Απόψεις των εκπαιδευτών/τριών για βελτιώσεις που πρέπει να γίνουν στα ΣΔΕ φυλακών..	143
7.14 Απόψεις των εκπαιδευτών/τριών που πιθανόν δεν συμπεριέλαβα σε ερωτήσεις της συνέντευξης	146
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ^ο : ΣΥΖΗΤΗΣΗ- ΣΥΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	150
8.1 Συζήτηση.....	150
8.2 Συμπεράσματα.....	160
8.3 Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.....	163
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	165
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	165
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	172
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	191
1. ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ.....	191
2. ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ	192
3. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΣΔΕΦ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	195
4. ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΜΕΝΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ	200

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Εκπαιδευτικό επίπεδο Εκπαιδευτών/τριών.....	96
Πίνακας 2: Ειδικότητα ανά εκπαιδευτή.....	97
Πίνακας 3: Εργασιακή κατάσταση εκπαιδευτών/τριών.....	98
Πίνακας 4: Πιστοποιημένοι και μη στην Εκπαίδευση Ενηλίκων	99
Πίνακας 5: Προϋπηρεσία των εκπαιδευτικών/τριών.....	100
Πίνακας 6: Φορείς υλοποίησης επιμορφωτικών προγραμμάτων και συμμετέχοντες	101
Πίνακας 7: Συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών στα ΣΔΕ φυλακών Δομοκού και Μαλανδρίνου.....	105
Πίνακας 8: Συνθήκες που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών.....	110
Πίνακας 9: Όψεις του ρόλου των εκπαιδευτών/τριών.....	116
Πίνακας 10: Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτές/τριες κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού τους έργου	121
Πίνακας 11: Τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών από τους εκπαιδευτές/τριες κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.....	124
Πίνακας 12: Κατηγορίες απαραίτητων γνώσεων και αριθμός αναφορών των εκπαιδευτών/τριών Δομοκού και Μαλανδρίνου.....	128
Πίνακας 13: Δεξιότητες των εκπαιδευτών/τριών για την υλοποίηση του εκπαιδευτικού τους έργου	132
Πίνακας 14: Στάσεις εκπαιδευτών/τριών.....	135

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Επιστήμες της Αγωγής» που πραγματοποιεί το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Επιχειρείται να διερευνηθούν οι εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτών εκπαιδευτριών ενηλίκων κρατουμένων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας των φυλακών Δομοκού και Μαλανδρίνου.

Ολοκληρώνοντας τον κύκλο των μεταπτυχιακών μου σπουδών στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω ορισμένα πρόσωπα που συμπαράστηκαν στην προσπάθειά μου αυτή.

Αρχικά, Ευχαριστώ τον πρώτο επιβλέποντα Καθηγητή- Σύμβουλό μου κ. Ανάγνου Ευάγγελο για τη συνεχή εμπύχωση, στήριξη και αισιόδοξη στάση του. Ιδιαίτερα τον Ευχαριστώ για την εμπιστοσύνη που έδειξε στις δυνατότητές μου, ήταν πάντα παρών όταν είχα ανάγκη την βοήθειά του και μου μετέδωσε θετική ενέργεια με τη διαρκή, αμέριστη και έμπρακτη συμπαράστασή του, γεγονότα καθοριστικής σημασίας για την επιτυχή ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας.

Ευχαριστώ, επίσης, τον δεύτερο επιβλέποντα Καθηγητή- Σύμβουλό μου κ. Φραγκούλη Ιωσήφ που με τις τελικές παρατηρήσεις του και τη σημαντική ανάδραση συνέτεινε στη βέλτιστη συγκρότηση και την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Ευχαριστώ, την πρώτη Καθηγήτρια-Σύμβουλό μου στο ΕΑΠ, στη Θεματική Ενότητα «Εκπαιδευτική Έρευνα στην Πράξη» (ΕΚΠ51), κ. Ρετάλη Καρολίνα, η οποία με την ποιότητα της ψυχής της, την ποιότητα των τρόπων της και την μεταδότητικότητά της, με μύησε στην επιστημονική έρευνα.

Επιπλέον, Ευχαριστώ ιδιαίτερα τις Διευθύντριες των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας των καταστημάτων κράτησης Δομοκού και Μαλανδρίνου, καθώς και τους εκπαιδευτές και τις εκπαιδευτριες των προαναφερόμενων σωφρονιστικών καταστημάτων για τη βοήθειά τους και την προθυμία τους να συμμετάσχουν εθελοντικά και απρόσκοπτα στην έρευνά μου.

Τέλος, Ευχαριστώ τα παιδιά μου, Ασπασία και Βασίλη, για την ηθική συμπαράσταση και υποστήριξη που μου προσέφεραν σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα πλαίσια της αναβάθμισης του σωφρονιστικού συστήματος εντάσσεται η διορθωτική εκπαίδευση που επιτυγχάνεται με την εισαγωγή του θεσμού των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές (ΣΔΕΦ). Στηρίζεται στις βασικές Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Έχει ως απώτερο σκοπό την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, αφού δίνεται η δυνατότητα ολοκλήρωσης της βασικής εκπαίδευσης στην ευπαθή κοινωνική ομάδα των εκπαιδευομένων κρατουμένων με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες τους για να επανενταχθούν κοινωνικά και επαγγελματικά στο κοινωνικό σύνολο.

Η διορθωτική εκπαίδευση αναμφισβήτητα προϋποθέτει τη συνεργασία του εκπαιδευτικού και του σωφρονιστικού συστήματος, η οποία δεν είναι πάντα δεδομένη. Το αυστηρό πλαίσιο της φυλακής υποσκιάζει τη λειτουργία των ΣΔΕΦ. Τα δύο συστήματα πολλές φορές συγκρούονται με κύριους αποδέκτες τόσο τους εκπαιδευτές όσο και τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους. Ο ρόλος των εκπαιδευτών είναι καίριας σημασίας γιατί αφενός λειτουργούν ως ισορροπιστές των δύο συστημάτων, αφετέρου οφείλουν να λάβουν τις πλέον πρόσφορες αποφάσεις για την αποτελεσματικότερη εκπαίδευση των κρατουμένων.

Αφετηρία για τη διεξαγωγή της παρούσας εργασίας, υπήρξε η ενασχόλησή της ερευνήτριας με ερευνητική εργασία στα φοιτητικά της χρόνια στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού, ως μέλος της ομάδας φοιτητών του Παντείου Πανεπιστημίου με υπεύθυνο καθηγητή τον κ. Φίλια Βασίλειο. Έκτοτε, ο ιδιαίτερος χώρος των σωφρονιστικών καταστημάτων ήταν πρόκληση. Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο έδωσε την ευκαιρία. Η παρακολούθηση της ΘΕ ΕΚΠ64 «Εκπαίδευση Ενηλίκων», η έμπνευση από τον Καθηγητή-Σύμβουλο κ. Ανάγνου Ευάγγελο, η ευαισθητοποίηση της ερευνήτριας για την επανακοινωνικοποίηση κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων και η ένταξή της στο Μητρώο Εκπαιδευτών Ενηλίκων από το 2000 ως πιστοποιημένη εκπαιδύτρια ευπαθών κοινωνικών ομάδων, λειτούργησαν καταλυτικά για την απόφασή της να ασχοληθεί με το θέμα.

Παράλληλα, το ενδιαφέρον της ερευνήτριας για τα ΣΔΕ στα σωφρονιστικά καταστήματα Δομοκού και Μαλανδρίνου προέκυψε εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες που να διερευνούν τις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτών/τριών στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου και γιατί ο τρόπος διαμονής της είναι κοντά σε αυτά.

Ειδικότερα η παρούσα ερευνητική εργασία δομείται σε τρία μέρη.

Το πρώτο μέρος, αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας και διαιρείται σε πέντε κεφάλαια. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στον επαγγελματισμό του εκπαιδευτή ενηλίκων, στον ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, στη διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών, στην επιμόρφωση και επαγγελματική εξέλιξη των εκπαιδευτών ενηλίκων. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο, αναπτύσσεται ο θεσμός της φυλακής, οι επιπτώσεις του εγκλεισμού και η υποκουλτούρα της φυλακής. Στο τρίτο κεφάλαιο, αρχικώς γίνεται αναφορά στην Εκπαίδευση Ενηλίκων στις φυλακές, Διεθνώς, στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Κατά δεύτερον, στα χαρακτηριστικά των ενήλικων εκπαιδευομένων κρατουμένων και στις προϋποθέσεις αποτελεσματικής διορθωτικής εκπαίδευσης. Ακολούθως, στο τέταρτο κεφάλαιο, αναπτύσσεται ο θεσμός των ΣΔΕΦ, ο σκοπός, τα προγράμματα σπουδών και γίνεται ανασκόπηση των ερευνών για τα ΣΔΕ στις ελληνικές φυλακές. Τέλος, το πέμπτο κεφάλαιο, επικεντρώνεται στον ρόλο, τα εμπόδια, τις δυσκολίες του εκπαιδευτή στα ΣΔΕΦ, στις προϋποθέσεις αποτελεσματικής άσκησης του εκπαιδευτικού του ρόλου και στη σημασία των επιμορφωτικών δράσεων για την προώθηση της επαγγελματικής και προσωπικής ανάπτυξης του εκπαιδευτή ενηλίκων.

Στο δεύτερο μέρος και στο έκτο κεφάλαιο, αναπτύσσεται και παρουσιάζεται αναλυτικά το μεθοδολογικό πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Ο σκοπός, οι επιμέρους στόχοι, τα ερευνητικά ερωτήματα, η ερευνητική προσέγγιση που επιλέχθηκε, όπως επίσης το εργαλείο συλλογής δεδομένων, το δείγμα, η διαδικασία συλλογής και η μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων, οι περιορισμοί, η αναγκαιότητα και η αξιοπιστία της έρευνας.

Το τρίτο μέρος αποτελείται από δύο κεφάλαια. Στο έβδομο κεφάλαιο αναλύονται διεξοδικά τα ερευνητικά δεδομένα σύμφωνα με τους θεματικούς άξονες και τις επιμέρους ερωτήσεις του πρωτοκόλλου της συνέντευξης. Στο όγδοο κεφάλαιο συζητούνται και ερμηνεύονται τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο. Επιπλέον, διατυπώνονται τα συμπεράσματα όπως προέκυψαν από την ενδελεχή, σε βάθος εξέταση και κριτική αξιολόγηση. Παράλληλα, επιχειρείται η διατύπωση προτάσεων οι οποίες δύναται να αποτελέσουν έναυσμα για περαιτέρω ερευνητικές προσπάθειες.

Τέλος, μετά τις βιβλιογραφικές αναφορές, στο παράρτημα, παρουσιάζονται το πρωτόκολλο συνέντευξης, το πρωτόκολλο συνέντευξης, ο πίνακας ερευνών για τα ΣΔΕΦ στην Ελλάδα από το 2006 έως το 2020, καθώς και τα ολοκληρωμένα κείμενα των συνεντεύξεων.

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

1.1 Εισαγωγή

Η Εκπαίδευση Ενηλίκων αποκτά παγκοσμίως ολοένα και μεγαλύτερο ενδιαφέρον τόσο σε ερευνητικό όσο και σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής, αφού η Δια Βίου Μάθηση (ΔΒΜ) αποτελεί ανάγκη και απάντηση για το μέλλον στις προκλήσεις των σύγχρονων κοινωνιών. Λόγω της οργάνωσης και της συνεχώς μεταβαλλόμενης με επιταχυντικούς ρυθμούς σημερινής κοινωνικής ζωής, δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι κανένα πρόγραμμα εκπαίδευσης δεν μπορεί να «οπλίσει» τους εκπαιδευόμενους με όλο το φάσμα των δεξιοτήτων. Η επικαιρότητα επιφέρει αλλαγές που επιτείνουν την αναθεώρηση του παραδοσιακού ρόλου του εκπαιδευτή ενηλίκων, ο οποίος δεν πρέπει να έχει διεκπεραιωτικό χαρακτήρα, καθώς σήμερα δεν αντιστοιχεί στα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων (Κόκκος, 2005, σ.120), αλλά να αποτελεί «ενεργό κομβικό στοιχείο στην αλλαγή» (Steel, 2006, σ.44).

1.2 Ο Επαγγελματισμός του εκπαιδευτή ενηλίκων

Στην Εκπαίδευση Ενηλίκων η διδασκαλία και η μάθηση αποτελούν μια εκπαιδευτική διεργασία στη διάρκεια της οποίας λαμβάνει χώρα μια αλληλεπιδραστική σχέση, μια ακατάλυτη συναλλαγή εμπειριών μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων. Σήμερα, όσο ποτέ άλλοτε, ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων απαιτεί «να λειτουργεί ως ολοκληρωμένος συντονιστής της μαθησιακής εκπαιδευτικής διεργασίας, ως σύμβουλος και εμπνευστής» (Γιαννακοπούλου, 2006, σ.2), καθοδηγητής, κριτικός αναλυτής, να καθοδηγεί χωρίς να χειραγωγεί, να απεγκλωβίζει τους εκπαιδευόμενους από τον παρωχημένο τρόπο σκέψης με ενσυναίσθηση, παραμένοντας αντικειμενικός στις κρίσεις του (Freire.2006), διαμεσολαβητής στη διεργασία μάθησης, «πολιτισμικός ακτιβιστής» (Mezirow, 2007, σ.68), διευκολυντής (Jarvis, 2004, σ.236· Jarvis, 2006, σ.71-72) χωρίς να θίγει την αυτοεκτίμηση του εκπαιδευόμενου (Κόκκος, 2005, σ.83), δάσκαλος, ακροατής, μέλος μιας ομάδας, αρχηγός. Οφείλει να καλλιεργήσει και να αναπτύξει κοινωνικές δεξιότητες (Rogers, & Babinski, 2002, σ. 219) να γίνει συντονιστής, παρακινητής για δραστηριοποίηση (Κόκκος, 2002, σ.120). Να είναι διαπολιτισμικός εκπαιδευτής, μια ικανότητα που απαιτεί όχι μόνο πολιτισμική γνώση αλλά αναστοχασμό, ενδοσκόπηση σε ζητήματα ταυτότητας από την πλευρά του εκπαιδευτή

και μακροπρόθεσμες βιωματικές δραστηριότητες για αλλαγή προηγούμενων αρνητικών αντιλήψεων και στάσεων (Σιμόπουλος, 2011).

Εκτός από τον πολύ σημαντικό ρόλο του στην μαθησιακή διεργασία, εξίσου σημαντική είναι και η συμβολή του στη διασφάλιση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η κατοχή γνώσεων, δεξιοτήτων και κατάλληλων στάσεων όπως: το επιστημονικό υπόβαθρο, η επάρκεια γνώσεων, η εκπαιδευτική εμπειρία, η γνώση μεθόδων κατάρτισης ενηλίκων, η μεταδοτικότητα, η διαπολιτισμική ικανότητα, εξασφαλίζουν την καταλληλότητα του εκπαιδευτή για την υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος και διασφαλίζουν την επιτυχή απόδοση του ρόλου του (Courau, 2000· Παπαγεωργίου, 2008). Όμως αρκούν τελικά αυτές οι προϋποθέσεις για να θεωρηθεί επαγγελματίας ο εκπαιδευτής ενηλίκων που τις διαθέτει;

Σύμφωνα με τον Houle (2003) οι προϋποθέσεις για να θεωρηθεί ένα σύνολο δραστηριοτήτων επάγγελμα, είναι εκείνες που ασκούνται από εργαζόμενους πλήρους ή μη πλήρους απασχόλησης και η κοινωνία αναγνωρίζει ότι αυτές συναπαρτίζουν διακριτό επαγγελματικό πεδίο, οι δε εργαζόμενοι στον τομέα αυτό διαθέτουν ειδικές γνώσεις και ικανότητες απαραίτητες για την άσκηση του έργου τους. Οι επαγγελματίες διακρίνονται από μια στάση, στην οποία διαφαίνεται η συνειδητοποίηση της δέσμευσης να ασκήσουν με επάρκεια το ρόλο τους (Jarvis, 2004, σ. 257). Ο Eldon (2003, σ. 310) παραδέχεται τα παραπάνω, εμπλουτίζει όμως τη στάση των εκπαιδευτών ενηλίκων με την έννοια του «επαγγελματικού ήθους» το οποίο ορίζεται ως την ηθική υποχρέωση των εκπαιδευτών να ανανεώνουν συνεχώς τις γνώσεις και τις ικανότητές τους, ώστε να μπορούν να ασκούν το επάγγελμά τους με επάρκεια και επωφελώς για το κοινωνικό σύνολο. Επειδή ο εκπαιδευτής ενηλίκων οφείλει να προσαρμόζεται στις εξελίξεις, ο επαγγελματίας εκπαιδευτής θα πρέπει να χαρακτηρίζεται: «από διάθεση και ικανότητα κατανόησης των διεργασιών της κοινωνικής αλλαγής», να αποδέχεται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες του κάθε εκπαιδευόμενου ενισχύοντας την αυτοδυναμία και την αυτενέργειά του (Eldon, 2003, σ. 312-315). Ο εκπαιδευτής που δραστηριοποιείται στην Εκπαίδευση Ενηλίκων θα πρέπει να διαθέτει επάρκεια σε γνωστικό επίπεδο και ετοιμότητα, να μετουσιώνει τις γνώσεις και τις εμπειρίες του στην εκπαιδευτική διεργασία, με στόχο να συμβάλλει στην επαγγελματική και προσωπική ανάπτυξη των εκπαιδευομένων. Εκτός λοιπόν από θεωρητική, επιστημονική και ερευνητική επάρκεια, επειδή το έργο του είναι απαιτητικό, θα πρέπει να είναι «επαγγελματικά έτοιμος» (Δέδε, 2011, σ. 4). Έτοιμος να δρα στον εργασιακό χώρο με κατάλληλο και ορθολογικό τρόπο

έχοντας συναίσθηση της προσωπικής και κοινωνικής ευθύνης. Η εκπαιδευτική ετοιμότητα προϋποθέτει:

- Τεχνική επάρκεια, η οποία αναφέρεται σε τεχνικές γνώσεις που αποκτώνται με συστηματική εκπαίδευση, εμπειρία, και βασίζονται στην κατανόηση και επίλυση προβλημάτων με τρόπο αποτελεσματικό (Δέδε, 2011, σ. 5).
- Μεθοδολογική επάρκεια, που αφορά την ικανότητα του εκπαιδευτή να εφαρμόζει μεθόδους μάθησης, κυρίως για αυτοδύναμη διαχείριση πληροφοριών και πολύπλοκων προβλημάτων της γνώσης και της πραγματικότητας (Δέδε, 2011, σ. 5).
- Κοινωνική επάρκεια, η οποία δηλώνει τις ικανότητες για διασύνδεση ατομικών και ομαδικών στόχων, στάσεων και αξιών χρήσιμων για τις κοινωνικές διαδραστικές διεργασίες (Δέδε, 2011, σ. 5).
- Προσωπική επάρκεια, η οποία σχετίζεται με την ικανότητα του εκπαιδευτή να στοχάζεται, να κρίνει τις ευκαιρίες ανάπτυξης, τις απαιτήσεις και τους περιορισμούς στο χώρο εργασίας αλλά και στην κοινωνική του ζωή και να είναι ικανός να εφαρμόσει σχεδιασμό ζωής (Δέδε, 2011, σ. 6).

Συνοπτικά, η τεχνική επάρκεια θα μπορούσε να εκφραστεί με το ρήμα «γνωρίζω», η μεθοδολογική με το ρήμα «μπορώ», η κοινωνική επάρκεια με την έκφραση «έχω την κοινωνική ευθύνη» και η προσωπική με το «στοχάζομαι κριτικά» (Δέδε, 2011, σ.6).

Στο διεθνές επίπεδο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων ισχύουν τα εξής χαρακτηριστικά του επαγγέλματος και του επαγγελματισμού: η πλειοψηφία των εργαζομένων είναι εκπαιδευτές και σχεδόν όλοι είναι μερικής απασχόλησης. Τις θέσεις πλήρους απασχόλησης κατέχουν διευθυντικά στελέχη, σχεδιαστές εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αξιολογητές και ερευνητές (Jarvis, 2004, σ.261,285· Κόκκος, 2005, σ.182). Αυτό που καθιστά δύσκολη την ενοποίηση όλων σε ένα επάγγελμα είναι οι πολλές και διαφορετικές εργασίες καθώς και η συνεχή μεταβολή του περιεχομένου του θεσμικού πλαισίου στην εκπαίδευση ενηλίκων (Cedefop, 2002, σ.11).

Στην Ελλάδα, μια κατηγορία εργαζομένων, κυρίως στελέχη που δραστηριοποιούνται στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, διαθέτουν σημαντική εμπειρία όχι όμως εξειδικευμένες γνώσεις σχετικά με τα «θεωρητικά θεμέλια» (Κόκκος, 2004, σ.151), τον σχεδιασμό, την οργάνωση και την αξιολόγηση των προγραμμάτων της εκπαίδευσης ενηλίκων. Από την άλλη, η πολιτεία δεν προσφέρει εκπαιδευτικές ευκαιρίες και δεν απαιτεί να διαθέτουν συναφείς γνώσεις προκειμένου να ασκήσουν τα καθήκοντά τους (Κόκκος, 2004, σ.151-152). Χαρακτηριστικό

των όσων ισχύουν στη χώρα μας είναι ότι το επάγγελμα του εκπαιδευτή ενηλίκων δεν αναγνωρίζεται ως διακριτό στον χώρο της εκπαίδευσης. Τούτο συμβαίνει γιατί επαγγελματίες άλλων κλάδων, κυρίως καθηγητών μέσης εκπαίδευσης, αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν εκπαιδευτικές διαδικασίες Εκπαίδευσης Ενηλίκων χωρίς να έχουν λάβει ουσιαστική εκπαίδευση και κατάρτιση στον τομέα αυτό και δεν είναι εξοικειωμένοι με τις Βασικές Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Το σημαντικότερο κριτήριο για να προαχθεί η επαγγελματοποίηση στον χώρο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων είναι οι απασχολούμενοι να ασκούν το έργο τους στον χώρο «ως αποκλειστική απασχόληση και όχι ως δευτερεύουσα ή συμπληρωματική εργασία» (Τσοποζίδου, 2014, σ.23). Η καθυστέρηση της αναγνώρισης του εκπαιδευτή ενηλίκων ως ευδιάκριτο επάγγελμα δεν οφείλεται μόνο σε ελλείψεις ή αμέλεια των κρατικών αρχών. Η στάση της ελληνικής κοινωνίας μάλλον είναι αδιάφορη, γιατί η Εκπαίδευση Ενηλίκων είναι σχετικά καινούργιο επιστημονικό πεδίο, το οποίο τις τελευταίες δεκαετίες συνδέθηκε με κοινωνικοοικονομικές ανάγκες. Επιπλέον, ο προσδιορισμός εννοιών που σχετίζονται με την Εκπαίδευση Ενηλίκων προκαλούν σύγχυση κι επομένως δεν έχουν καθιερωθεί στη συλλογική συνείδηση, γεγονός που δυσχεραίνει την εξέλιξη (Βруниώτη, 2002, σ. 215· Τσοποζίδου 2014, σ. 24). Η διαφοροποίηση του γνωστικού επιπέδου και η ανομοιογένεια των διδακτικών αντικειμένων που συνεπάγεται τη διαφοροποίηση των απαιτούμενων προσόντων εμποδίζουν την αποδοχή του επαγγέλματος στην Εκπαίδευση Ενηλίκων (Τσοποζίδου, 2014, σ.23· Κόκκος, 2004, σ.153). Συγχρόνως, απουσιάζει το στοιχείο μιας ισχυρής επαγγελματικής ένωσης ώστε μέσω αυτής να δηλώνεται η τάση του κλάδου απασχολούμενων προς την επαγγελματοποίηση (Κόκκος, 2004, σ. 153). Τέλος, η αναγνώριση του επαγγέλματος αυτού εξαρτάται από το κατά πόσο οι ίδιοι οι απασχολούμενοι στον χώρο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων συνειδητοποιούν σε βάθος και αυτοδεσμεύονται να βελτιώνονται συνεχώς, προκειμένου να αντλούν ικανοποίηση από την εργασία τους και να προσφέρουν υπηρεσίες στο κοινωνικό σύνολο. Βέβαια, η διαμόρφωση αυτής της τάσης εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις κρατικές ρυθμίσεις και την περιρρέουσα κατάσταση (Κόκκος, 2004, σ. 154).

1.3 Κοινωνικά ευάλωτες ομάδες και ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων

Στις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες εντάσσονται άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) (κινητικά προβλήματα, νοητική υστέρηση, προβλήματα αισθητήριων οργάνων), φυλακισμένοι, αποφυλακισμένοι, πρόσφυγες, μετανάστες, μέλη εθνικών μειονοτήτων, χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών, γυναίκες, άνεργοι. Τα άτομα που ανήκουν στις ομάδες αυτές, έχουν παραπλήσια

χαρακτηριστικά με τις υπόλοιπες εκπαιδευτικές ομάδες ενηλίκων αλλά και ιδιαίτερα γνώρισμα, ιδιαίτερα χαρίσματα, τα οποία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη ώστε να επιτευχθεί η ενεργή εμπλοκή τους στη μαθησιακή διεργασία (Τσιμπουκλή, Φίλιπς, 2008, σ. 130). Τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων ως μέλη των ευπαθών ομάδων είναι: η χαμηλή αυτοεκτίμηση, τα ελάχιστα κίνητρα μάθησης (κυρίως εξωτερικά), βιολογικά και σωματικά εμπόδια κατά τη διαδικασία μάθησης, αδυναμία έκφρασης στον γραπτό και προφορικό λόγο (Αθανασίου, Μπαλντούκας, Παναούρα, Παναγίδης, Ροδοσθένους & Χατζηγεωργίου, 2014).

Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων στις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες είναι πολυσύνθετος και συνδέεται με την εμπύχωση και τη διευκόλυνση της εκπαιδευτικής διεργασίας με ενσυναίσθηση. Παρόλο τη διαφορετικότητα των ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες, το κοινό γνώρισμά τους αφορά τις προκαταλήψεις προς τα άτομα αυτά και τον αποκλεισμό τους με την έννοια της περιθωριοποίησης από την κοινωνία και από την αγορά εργασίας. Από την ιδιότητα και μόνο του μέλους μιας ευάλωτης ομάδας, ο ενήλικας εκπαιδευόμενος συναντά επιπρόσθετα εμπόδια στη μάθηση (Αθανασίου κ. συν. 2014). Γι' αυτό οι εκπαιδευτές των ομάδων αυτών, οφείλουν να προωθούν την ισότιμη ένταξη στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία. Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι των κοινωνικά ευπαθών ομάδων, δυσκολεύονται να ταυτιστούν με το πλαίσιο εκπαίδευσης, καθώς σε σχέση με τον εκπαιδευτή, είναι κομιστές μιας διαφορετικής κουλτούρας. Επιπρόσθετο έργο του εκπαιδευτή αυτών των ομάδων είναι να εκτιμήσει τις ιδιαίτερες ανάγκες της κάθε ομάδας τη δεδομένη στιγμή πραγματοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος και να συναισθάνεται ότι η εκπαιδευτική διεργασία επηρεάζεται από παραδοχές, στερεοτυπικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις. Αυτές μπορεί να μη είναι έκδηλες κατά τη διαδικασία μάθησης αλλά ελλοχεύουν εναύσματα για συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις μεταξύ των μελών της ομάδας, καλώντας τον εκπαιδευτή να αναλάβει ρόλο διαχειριστή συγκρούσεων, καθιστώντας το εκπαιδευτικό του έργο εξαιρετικά δύσκολο (Τσιμπουκλή, Φίλιπς, 2008, σ.131· Τσιμπουκλή, 2010, σ.55· Παπαϊωάννου, Ανάγνου & Βεργίδης, 2016, σ.6).

Εκτός από τον εκπαιδευτικό του ρόλο, ο εκπαιδευτής των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων οφείλει να υιοθετήσει και τον ρόλο του συμβούλου. Οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι βιώνουν έντονο άγχος το οποίο συνδέεται με τραυματικές εμπειρίες από την πρώιμη ηλικία στις σχέσεις τους με «φορείς εξουσίας» (γονείς, δασκάλους, προσωπικό προνυιακών δομών). Το άγχος από αρκετές φορές μεταβιβάζεται στον εκπαιδευτή ως επιθετικότητα, αναγνωρίζοντας σε αυτόν πρόσωπα εξουσίας. Συνήθως αυτό συμβαίνει όταν ο εκπαιδευτής δεν ανταποκρίνεται στις

προσδοκίες τους. Οι εκπαιδευόμενοι αυτών των ομάδων «βλέπουν» τον εκπαιδευτή τους ως πηγή γνώσεων, σοφίας, ανακούφισης, ως κριτή, «ως αντικείμενο θαυμασμού» (Salzberger-Wittenbeg, 1996). Ο εκπαιδευτής μπορεί να βιώνει απόρριψη για το περιεχόμενο ή τις μεθόδους μάθησης από τους εκπαιδευόμενους, να νιώθει φόβο, άγχος, συναισθήματα που εντείνονται κυρίως όταν θεωρεί ότι είναι συνυπεύθυνος για τον κοινωνικό τους αποκλεισμό (Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008, σ. 132-133).

Συχνά, οι εκπαιδευτές κοινωνικά ευάλωτων ομάδων προσπαθούν να κατευνάσουν τους εκπαιδευόμενους από τις επιπτώσεις του αποκλεισμού που υφίστανται, αναλαμβάνοντας το ρόλο του θεραπευτή. Αυτή όμως η διάσταση του ρόλου τους, απαιτεί να διαθέτουν ικανότητες «οριοθέτησης και διαχείρισης των εσωτερικών και διαπροσωπικών συγκρούσεων των εκπαιδευομένων» (Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008, σ. 140). Στην περίπτωση αυτή, ο εκπαιδευτής μπορεί να ασκήσει το ρόλο του θεραπευτή σε συλλογικό επίπεδο, λειτουργώντας ως πρότυπο προς μίμηση, ως σημαντικός άλλος, υποστηρίζοντας τη διαφορετικότητα των εκπαιδευομένων, εμψυχώνοντάς τους για μάθηση, αντιμετωπίζοντας τυχόν διακρίσεις και προωθώντας δημοκρατικές διαδικασίες. Τα άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες αντιμετωπίζουν προβλήματα πολυπαραγοντικής φύσεως και για την αντιμετώπισή τους απαιτείται πολύπλευρο δίκτυο συνοδευτικών υπηρεσιών που αναλαμβάνουν θέματα ψυχολογικής-κοινωνικής υποστήριξης και αποκατάστασης. Για το λόγο αυτό, ο εκπαιδευτής τέτοιων ομάδων θα πρέπει να υιοθετήσει το ρόλο του θεραπευτή σε συλλογικό επίπεδο (Κουλαουζίδης, 2011· Μπαμπανέλου, 2003).

Αυτό που σίγουρα θα βοηθήσει των εκπαιδευτή κοινωνικά ευάλωτων ομάδων στην αναγνώριση των προσδοκιών του ρόλου του, είναι να βασίζεται στον αλληλοσεβασμό και την αμοιβαία αποδοχή, να γνωρίζει Βασικές Αρχές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων και ιδιαίτερα της Εκπαίδευσης Ενηλίκων κοινωνικών ευπαθών ομάδων (Κόκκος, Λιοναράκης, 1998). Εάν δεν έχει την κατάλληλη εκπαίδευση είναι πολύτιμο να προάγει την ισότητα στις σχέσεις του με τους εκπαιδευόμενους και να τους αντιμετωπίζει σαν μια ομάδα που διεκδικεί ίση μεταχείριση (Τσιμπουκλή, Φίλιπς, 2008. σελ. 141).

1.4 Διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών

Για την Εκπαίδευση Ενηλίκων η διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών των ενήλικων εκπαιδευομένων έχει τεράστια σημασία γιατί καθορίζει την πετυχημένη πορεία ενός

εκπαιδευτικού προγράμματος (Τσιμπουκλή, Φίλιπς, 2008,σ.26-27). Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι, δεν είναι παθητικοί δέκτες αποφάσεων αλλά διαμορφώνουν και οι ίδιοι το εργασιακό τους περιβάλλον με την κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική και συνδικαλιστική τους δράση. Επιπλέον, έχουν πολλαπλές ταυτότητες κι αναλαμβάνουν διαφορετικούς ρόλους. Είναι άτομα με ιδιαίτερα βιώματα και προσωπικά χαρακτηριστικά, προσδοκίες, επιθυμίες, κίνητρα ανάγκες, στάσεις και συμπεριφορές, μέλη ομάδων και συλλόγων (Βεργίδης, 1999,σ.26-27).

Η έννοια της ανάγκης είναι συναφής με τις έννοιες: αναγκαιότητα (κάτι που το επιβάλλουν οι συνθήκες, η λογική, η ηθική και η δεοντολογία), επιθυμία (όρος που παραπέμπει σε άκρατο υποκειμενισμό) και ζήτηση (οικονομικός όρος) (Βεργίδης, 1999, σ.27). Διερεύνηση των αναγκών είναι η διαδικασία προσδιορισμού της απόστασης μεταξύ του «τι είναι» και του «τι θα έπρεπε να είναι», η διαφορά μεταξύ στόχων και υπάρχουσας κατάστασης, της απόστασης μεταξύ των αποτελεσμάτων και της απόστασης σε πόρους και δομές. Το «τι θα έπρεπε να είναι» αντιστοιχεί στους στόχους και εξαρτάται από το βάθος της διερεύνησης των αναγκών (Βεργίδης, Κατσιγιάννη & Μπρίνια, 2011).

Η έννοια της ανάγκης επιδέχεται διαφορετικούς ορισμούς ανάλογα με το πλαίσιο θεωρητικής προσέγγισης:

- Σύμφωνα με την ψυχολογική προσέγγιση: η ανάγκη αποτελεί κίνητρο για δράση των ανθρώπων ή υλοποίηση ενός έργου, είναι ακριβώς αυτή τους η επιθυμία. Σύμφωνα με τη θεωρία των αναγκών ή την «πυραμίδα» αναγκών του Maslow η ταξινόμηση και η ιεράρχηση των αναγκών συμβάλλει στην σύνδεση των εκπαιδευτικών με άλλες σημαντικές ανθρώπινες και κοινωνικές ανάγκες (Βεργίδης, 1999,σ.29). Στη βάση της πυραμίδας και ως πλέον σημαντικές ο Maslow κατατάσσει τις φυσιολογικές ή βιοτικές ανάγκες και τις ανάγκες για ασφάλεια, η ικανοποίηση των οποίων είναι προϋπόθεση για την επιβίωση. Έπονται οι ανάγκες για κοινωνική αποδοχή και ένταξη (κοινωνικές ανάγκες) και οι ανάγκες αυτοεκτίμησης, αυτοσεβασμού και αναγνώρισης. Η επόμενη βαθμίδα περιλαμβάνει τις ανάγκες για γνώση, κατανόηση, εξερεύνηση (γνωστικές ανάγκες) και είναι αυτές που ενδιαφέρουν τους σχεδιαστές και οργανωτές εκπαιδευτικών προγραμμάτων για ενήλικες. Ακολουθούν οι αισθητικές και οι ανάγκες αυτοπραγμάτωσης (Βεργίδης, 1999, σ.28).
- Σύμφωνα με την ψυχο-κοινωνιολογική προσέγγιση, για τον προσδιορισμό της έννοιας της ανάγκης, δίνεται έμφαση στο στοιχείο της έλλειψης σε σχέση με τον γενικό κανόνα και στη διαδικασία συνειδητοποίησης της έλλειψης. Οι εκπαιδευτικές ανάγκες

προκύπτουν όταν ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού συνειδητοποιεί ότι τους λείπουν γνώσεις που επιβάλλονται είτε από θεσμοθετημένους ή άτυπους κανόνες είτε από τα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα (Βεργίδης, 1999, σ.29).

- Στην πολιτιστική προσέγγιση, οι εκπαιδευτικές ανάγκες προκύπτουν από τις πεποιθήσεις και τις αξίες μιας κοινωνικής ομάδας. Η προσέγγιση αυτή συμβάλει στον προσδιορισμό εκπαιδευτικών αναγκών ειδικών ομάδων (μειονότητες, ομάδες απομονωμένων περιοχών) που ζουν σε ιδιόμορφο περιβάλλον (Βεργίδης, 1999, σ.29-30).
- Στο πλαίσιο της οικονομικής προσέγγισης, οι ανάγκες προκύπτουν από την παραγωγή, την αγορά εργασίας, τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται για τη διανομή των προϊόντων. Η εν λόγω προσέγγιση χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό των αναγκών επαγγελματικής κατάρτισης ανάλογα με τις θέσεις εργασίας (Βεργίδης, 1999, σ.30).
- Στη δομολειτουργική και συστημική προσέγγιση, οι ανάγκες προκύπτουν από τις δομές και τις λειτουργίες του συστήματος. Στην προσέγγιση, υπογραμμίζεται το στοιχείο της αλλαγής. Οι εκπαιδευτικές ανάγκες δημιουργούνται από αλλαγές που συμβαίνουν στη ζωή ή στο περιβάλλον των ανθρώπων και η εκπαίδευση αποτελεί την απάντηση για την προσαρμογή τους στις αλλαγές αυτές.

Η επιλογή προσέγγισης για τη διερεύνηση των εκπαιδευτικών αλλαγών εξαρτάται: από τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού-στόχου προς διερεύνηση, την επιστημονική εξειδίκευση αυτών που αναλαμβάνουν τη διερεύνηση και από τις στρατηγικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων που εφαρμόζουν οι φορείς που την αναλαμβάνουν (Βεργίδης, 1999, σ.32-33).

Οι εκπαιδευτικές ανάγκες διακρίνονται σε υποκειμενικές (συνειδητοποίηση μια έλλειψης ή μια διαπροσωπική αλλαγή) και σε αντικειμενικές που αναφέρονται στα λειτουργικά προαπαιτούμενα (αλλαγές στην εργασία, αλλαγές θεσμοθετημένων εκπαιδευτικών ζητημάτων, αλλαγές στη χρήση νέων τεχνολογιών) (Βεργίδης, 1999, σ.33). Οι ανάγκες μπορεί να είναι αντιφατικές-συγκρουσιακές εφόσον αναπτύσσονται σε διαφορετικά επίπεδα (Βεργίδης, 1999, σ. 36).

Με κριτήριο τον βαθμό συνειδητοποίησης της έλλειψης μορφωτικών αγαθών οι εκπαιδευτικές ανάγκες διακρίνονται σε: 1. Συνειδητές και ρητές τις οποίες τα άτομα αναγνωρίζουν ότι έχουν και τις εκφράζουν κατά τη διαδικασία διερεύνησης. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμο τα άτομα να συνειδητοποιούν τις ανάγκες τους γιατί αυτό οδηγεί στην άμεση υποκίνησή τους σε εκπαιδευτικές διαδικασίες και σε αυτοκαθοριζόμενη μάθηση (Queneey, 1995, σ.83). 2.

Συνειδητές και μη ρητές (άρρητες) που τα άτομα αναγνωρίζουν τις ανάγκες τους, αλλά δεν συζητούν γι' αυτές. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν ανάγκες που τα άτομα δεν έχουν σχηματοποιήσει ακόμα με ενεργό τρόπο ώστε να μπορούν να τις εκφράσουν γιατί νιώθουν ντροπή ή απειλή (Queeney, 1995, σ.82-84). 3. Λανθάνουσες και προφανώς μη ρητές εκπαιδευτικές ανάγκες τις οποίες τα άτομα δεν έχουν συνειδητοποιήσει, δεν τις αναγνωρίζουν και άρα δεν τις εκφράζουν (Πατσός, 2015, σ.40). Σύμφωνα με την Queeney (1995, σ.84) για τον σχεδιασμό και την επιδίωξη των στόχων ενός εκπαιδευτικού προγράμματος αλλά κυρίως για την επαγγελματική ανάπτυξη όσων το παρακολουθήσουν είναι σκόπιμο να διερευνηθούν οι ρητές και οι άρρητες εκπαιδευτικές ανάγκες.

Συχνά όσοι σχεδιάζουν εκπαιδευτικά προγράμματα, δεν λαμβάνουν υπόψη τους τις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών, γεγονός που οδηγεί σε χαμηλή αποδοτικότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Εκτός από την ανίχνευση, την καταγραφή και την ανάλυση των επιμορφωτικών εκπαιδευτικών αναγκών είναι σκόπιμη η μελέτη του εκπαιδευτικού συστήματος, η ανάλυση των κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων, η επιρροή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, η εκτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης και η σε βάθος μελέτη των αναγκών του πληθυσμού στόχου (Βεργίδης, 1999, σ.32· Κατσαρού & Δεδούση, 2008, σ.75)

Σύμφωνα με τις Κατσαρού & Δεδούση (2008, σ.75) οι επιμορφωτικές ανάγκες κατηγοριοποιούνται ως εξής:

- Γενικές επιμορφωτικές ανάγκες που απορρέουν από τη λειτουργία του εκπαιδευτικού θεσμού σε μια συγκεκριμένη κοινωνική, πολιτική, τεχνολογική πολιτισμική κατάσταση που όμως διαφοροποιούνται ανά βαθμίδα εκπαίδευσης και τύπου σχολικής μονάδας (τεχνικό, επαγγελματικό λύκειο, Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας)
- Επιμορφωτικές ανάγκες που προκύπτουν από εισαγωγή νέων καινοτομιών ή άλλων εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων (αλλαγή προγραμμάτων ή διδακτικών εγχειριδίων)
- Ειδικές επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών μονάδων σε σχέση με ιδιαίτερα τοπικά, πολιτισμικά χαρακτηριστικά.
- Επιμορφωτικές αναπτυξιακές ανάγκες εκπαιδευτικών και στελεχών της εκπαίδευσης.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι, για την αποφυγή ετεροκαθορισμού των επιμορφωτικών αναπτυξιακών αναγκών απαιτείται μεγάλης κλίμακας και συνεχή συμμετοχική ερευνητική διαδικασία ώστε αφενός να επιτευχθεί η συνειδητοποίηση των αναγκών ως ένα βαθμό, αφετέρου να αναδειχθούν οι πραγματικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Κατσαρού & Δεδούση, 2008, σ.75).

1.5 Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη

Οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών συνάδουν με τις ανάγκες που απορρέουν από τη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος και από την εισαγωγή καινοτομιών, αλλαγών και εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων. Σχετίζονται με την ποιότητα της εκπαίδευσης, με τα κενά της αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και με το είδος και την επιτακτικότητα των επιμορφωτικών αναγκών (Κατσαρού & Δεδούση, 2008, σ.75).

Στα ελληνικά πανεπιστήμια υπερτονίζεται η επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών έναντι της επαγγελματικής προετοιμασίας, ειδικά στους εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Καζαμίας, Κασσωτάκης, 1995, σ.447), με αποτέλεσμα οι νεοδιοριζόμενοι εκπαιδευτικοί να μην είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Οι επιμορφωτικές ανάγκες διαφοροποιούνται ανάλογα με τη βαθμίδα και την ειδικότητα. Θεωρείται ότι οι απόφοιτοι καθηγητικών σχολών έχουν παιδαγωγική επάρκεια (Πατούνα, Στελλάκου, Κουτούζης, Βερέβη, Θωμαδάκη, 2005, σ.267), μολονότι ανά ειδικότητα υπάρχει διαφοροποίηση ανάλογα με τα μαθήματα επιλογής που έχουν διδαχθεί στο πανεπιστήμιο (Κατσαρού, Δεδούση, 2008, σ.75).

Εκτός από τις επιμορφωτικές ή μαθησιακές ανάγκες οι εκπαιδευτικοί έχουν και αναπτυξιακές ανάγκες. Αυτές συνδέονται με τον τρόπο που οι ίδιοι αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους. Ο τρόπος που διδάσκει ο κάθε εκπαιδευτικός συνδέεται με την εσωτερική ποιότητα του χαρακτήρα του και την επαγγελματική του ταυτότητα. Η διδασκαλία δεν είναι μόνο θέμα γνώσεων και δεξιοτήτων ή εφαρμογής κατάλληλων τεχνικών διδασκαλίας αλλά περιλαμβάνει και την κοινωνική και συναισθηματική ικανότητα, τη συναισθηματική νοημοσύνη (Σμυρναίου, Ραμαντάνη, χ.χ. σ.17-18). Επιπλέον, οι αναπτυξιακές ανάγκες των εκπαιδευτικών συνδέονται με θέματα που τους αφορούν, με τα ενδιαφέροντά τους και με ανάγκες οι οποίες μεταβάλλονται ανάλογα με τον εργασιακό τους βίο. Σύμφωνα με τον Morant (1981, οπ. αναφ. Κατσαρού & Δεδούση, 2008, σ.75) σε σχέση με τη φάση της σταδιοδρομίας στην οποία βρίσκονται οι εκπαιδευτικοί, οι ανάγκες τους ταξινομούνται σε ανάγκες: εισαγωγής στο επάγγελμα, διερεύνησης γνώσεων και ικανοτήτων, αναζωογόνησης και μετεξέλιξης.

Τόσο οι επιμορφωτικές όσο και οι αναπτυξιακές ανάγκες προσδιορίζονται με βάση τους παρακάτω παράγοντες:

- Την αρχική και μεταπτυχιακή εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.

- Τις κοινωνικές, πολιτικές συνθήκες, τις αξίες, τα πολιτισμικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά.
- Την κουλτούρα του επαγγέλματος και της σχολικής μονάδας.
- Τη φάση σταδιοδρομίας, την προσωπική και οικογενειακή ζωή των εκπαιδευτικών.
- Το φύλο, την ηλικία, την προσωπικότητα την επαγγελματική εξουθένωση.

Οι επιμορφωτικές ανάγκες σε επίπεδο πλαισίου, προσωπικής και συλλογικής δήλωσης σχηματοποιούνται επίσης και από τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τον ρόλο τους (Ματσαγγούρας, 1996, σ.258-270) εκλαμβάνοντας τον εκπαιδευτικό σαν:

- Μεταδότη γνώσεων.
- Δημόσιο υπάλληλο- διεκπεραιωτή.
- Σύμβουλο μάθησης, καθοδηγητή, διευκολυντή.
- Στοχαστικό Δάσκαλο, φορέα κοινωνικής αλλαγής.
- Αναμορφωτή και διανοούμενο.

Κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής καριέρας του ο εκπαιδευτικός είναι δυνατόν να αντιμετωπίσει προβλήματα, δυσκολίες στη διδακτική δραστηριότητα, στις διαπροσωπικές σχέσεις με τους μαθητές ή προσωπικά προβλήματα (άγχος, εξουθένωση). Γι' αυτό, οι περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχουν στήριξη στους εκπαιδευτικούς κυρίως εκπαιδευτικής φύσης και λιγότερο ψυχολογικής (Eurydice, 2007· Eurydice, 2019).

Οι επιμορφωτικές ή μαθησιακές ανάγκες των εκπαιδευτικών μπορούν να ταξινομηθούν ως προς :

- Τα γνωστικά αντικείμενα που αναφέρονται στην ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις, την απόκτηση εμπειριών, τις διεπιστημονικές προσεγγίσεις, τη μεθοδολογία έρευνας και τα επιστημολογικά εμπόδια στη μάθηση (Κατσαρού & Δεδούση, 2018, σ.79).
- Τη διδακτική μεθοδολογία που ενδεικτικά περιλαμβάνει: αρχές διδακτικής μεθοδολογίας, νέες και εναλλακτικές μαθησιακές προσεγγίσεις, οργάνωση μαθησιακού περιβάλλοντος, αντιμετώπιση μαθησιακών προβλημάτων, κίνητρα και δυσκολίες μάθησης, αξιοποίηση νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία, παραγωγή και αξιολόγηση εκπαιδευτικού υλικού (Κατσαρού & Δεδούση, 2018, σ.79· Παπαδάκης, Φραγκούλης, 2005. σ.267-2840).

- Την ψυχοπαιδαγωγική κατάρτιση που περιλαμβάνει: την ψυχολογική διάσταση της εκπαιδευτικής διεργασίας, γνώσεις για τις ψυχοσυναισθηματικές ανάγκες των μαθητών και το ψυχοκοινωνικό κλίμα στην τάξη και στη σχολική μονάδα, δυναμική ομάδας, αξιοποίηση της διαπολιτισμικής ιδιαιτερότητας του μαθητικού δυναμικού στην τάξη και στο σχολείο, τον ρόλο του εκπαιδευτικού και αντιμετώπιση και διαχείριση προβλημάτων (Κατσαρού & Δεδούση, 2018, σ.80).
- Την ψυχοκοινωνιολογική ευαισθητοποίηση που αναφέρεται στη συστημική προσέγγιση του σχολείου και της σχολικής ζωής, σε ζητήματα κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων, ισότητες ευκαιριών, συνεργασία σχολείου με την κοινότητα, με πανεπιστήμια ή άλλους φορείς, διαπροσωπικές σχέσεις, στήριξη μαθητών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, διαπολιτισμική εκπαίδευση, αντιρατσιστική αγωγή, ζητήματα πολιτισμικών διαφορών (Κατσαρού & Δεδούση, 2018, σ.80).

Σύμφωνα με τις Κατσαρού & Δεδούση (2018, σ.81) θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ενδεικτικά τις παρακάτω αναπτυξιακές ανάγκες:

- Συμμετοχής των εκπαιδευτικών στην ανάπτυξη συλλογικού προβληματισμού σχετικά με τον συνεχώς μεταβαλλόμενο ρόλο τους στην κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης.
- Εσωτερικής διερεύνησης και επαναπροσδιορισμού των αξιών, παραδοχών, αντιλήψεων, στάσεων προς τους μαθητές.
- Ενδυνάμωσης της εργασιακής ζωής τους και ικανοποίησης από το εκπαιδευτικό τους έργο.
- Ανάγκες ανανέωσης της διδακτικής πράξης και ανάπτυξης συγκεκριμένων διδακτικών δεξιοτήτων (δοκιμές νέων διδακτικών προσεγγίσεων στην τάξη).
- Κατοχύρωσης της επαγγελματικής αυτονομίας και ενίσχυση της θετικής αυτοαντίληψης.
- Ανάγκες επικοινωνίας και ανταλλαγής γνώσεων και εμπειριών με άλλους εκπαιδευτικούς.
- Αντιμετώπιση του στρες, του άγχους, της επαγγελματικής εξουθένωσης και της απογοήτευσης από πιθανά αρνητικά συναισθήματα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η επιμορφωτικές και αναπτυξιακές ανάγκες των εκπαιδευτικών που εργάζονται με ευάλωτες ομάδες ή σε σχολικές μονάδες που λειτουργούν σε ιδιαίτερα περιβάλλοντα είναι ιδιαίτερα αυξημένες. Επίσης, οι Κατσαρού & Δεδούση (2018, σ.81-81)

αναφέρουν ότι οι ανάγκες, κυρίως των εκπαιδευτικών αυτών των ομάδων, στρέφονται και σε ειδικά θέματα που αφορούν όμως το επάγγελμά τους όπως: η συμβουλευτική και ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η διαπολιτισμική εκπαίδευση, η καλλιέργεια της φιλαγνώσιας, η ψυχανάλυση και εκπαίδευση, η θεατρολογία, η πολιτιστική και η αισθητική αγωγή, σχέσεις και ισότητα φύλων κ.ά.

Η επιμόρφωση αποτελεί μια πολυμερή και πολυδιάστατη διαδικασία, σημαντική τόσο για την επαγγελματική εξέλιξη των εκπαιδευτικών όσο και για την εξέλιξη του εκπαιδευτικού συστήματος (Γαβριηλίδου, 1999, σ.1). Αποτελεί ένα σύνολο συστηματικών δραστηριοτήτων ανθρωπιστικού περιεχομένου (Σαλτερής, 2011, οπ.αναφ.στο Σακκούλης, κ.α., 2018, σ.3) που εντάσσονται στην επαγγελματική ανάπτυξη και συμβάλλουν στην αλλαγή γνώσεων, δεξιοτήτων και πεποιθήσεων των εκπαιδευτικών (Bayrakci, 2009, σ.12). Η υλοποίησή της και το περιεχόμενό της αντανακλούν το κύρος των κοινωνικών δυνάμεων στο πεδίο της εκπαίδευσης (Σακκούλης, Ασημάκη, Βεργίδης, 2018, σ.2). Η έννοια της επιμόρφωσης αποδίδεται και με τους όρους: «ενημέρωση», «εμβάθυνση», «εξειδίκευση», «προετοιμασία για αλλαγές και καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις», «διαρκή επιμόρφωση», «επαφή και ανταλλαγή απόψεων» (Γαβριηλίδου, 1999, σ.3). Συχνά, συνδέεται συμπληρωματικά ή με σχέσεις αλληλοεπικάλυψης με τις έννοιες της κατάρτισης και της μετεκπαίδευσης. Πάντως, η έννοια της επιμόρφωσης είναι συμπληρωματική με την έννοια της κατάρτισης (Σακκούλης, κ.α., 2018, σ.4) γιατί σύμφωνα με τον Κόκκο (2005, σ.35) η κατάρτιση έχει περιορισμένους στόχους και προετοιμάζει τα άτομα να έχουν την ικανότητα να εκτελούν έργα και ρόλους μηχανιστικού και τυποποιημένου χαρακτήρα, χωρίς να κατανοούν τις διαστάσεις των ζητημάτων που χειρίζονται. Ωστόσο, η κατάρτιση έχει ως στόχο την εκμάθηση με συστηματικό τρόπο όχι μόνο ικανοτήτων, εννοιών και κανόνων αλλά και στάσεων και συμπεριφορών, άρα ως ένα βαθμό οδηγεί στην βαθύτερη κατανόηση των ζητημάτων (Goldstein & Gressner, 1998, p.43). Η μετεκπαίδευση αφορά επιμορφωτικές δράσεις με μεγάλη διάρκεια και περιορισμένο αριθμό εκπαιδευομένων (Ξωχέλλης, 2011, σ.597).

Στην Ελλάδα, η έννοια της επιμόρφωσης σχετίζεται με την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών θεωρώντας την επαγγελματική ανάπτυξη ευρύτερη έννοια που εμπεριέχει την επιμόρφωση (Ξωχέλλης, 2011, σ.595) ενώ για άλλους οι δύο έννοιες αλληλεπικαλύπτονται (Ματθαίου, 2008·Υφαντή, Βοζαΐτης, 2008). Ο Κόκκος (2011) εντάσσει την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στον ευρύτερο κύκλο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Στην διεθνή βιβλιογραφία,

η επιμόρφωση περιλαμβάνει δραστηριότητες εισαγωγικής, ενδοϋπηρεσιακής, προσωπικής, κοινωνικής και επαγγελματικής ανάπτυξης (Bayraktı, 2009, p.8).

Ανάλογα με τα κριτήρια και τα διαφορετικά χαρακτηριστικά που επιλέγονται κάθε φορά για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών προκύπτουν διάφορες τυπολογίες:

Με κριτήριο τις επιδιωκόμενες αλλαγές στους εκπαιδευτικούς διατυπώνονται τρεις επιμορφωτικές προσεγγίσεις:

- Η τεχνική- «θεραπευτική» προσέγγιση που αποσκοπεί στην επανεκπαίδευση, στην παροχή θεωρητικών γνώσεων, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και γνώσεων που θα εφαρμόσουν οι εκπαιδευτικοί στην τάξη. Οι εκπαιδευόμενοι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζονται ως παθητικοί δέκτες με ελλείψεις και αδυναμίες τις οποίες διαγιγνώσκουν ειδικοί και με κατάλληλα προγράμματα προσπαθούν να τις διορθώσουν (Κατσαρού, Δεδούση, 2008,σ.10).
- Η προσωποκεντρική ή αναπτυξιακή προσέγγιση η οποία δίνει έμφαση στο νόημα που δίνουν τα άτομα στη δράση τους και όχι σε μιμητικές συμπεριφορές. Μέσω του κριτικού στοχασμού οι εκπαιδευτικοί κατανοούν το έργο τους σχετικά με τη διδασκαλία, αφού ο εκπαιδευτικός είναι το επίκεντρο λήψης των αποφάσεών του κι έχει τον έλεγχο. Στοχεύει στην προοπτική του εκπαιδευτικού και μεταθέτει σε αυτόν την ευθύνη για την επαγγελματική του ανάπτυξη σε συνάρτηση με τη συνολική πορεία της ζωής του (Κατσαρού, Δεδούση, 2008,σ.11).
- Η προσέγγιση της κριτικής διερεύνησης που δίνει έμφαση στο κοινωνικό-πολιτικό πλαίσιο του σχολείου ως βάση της κοινωνικής αλλαγής. Στοχεύει στη χειραφέτηση του εκπαιδευτή από τις πιέσεις που ασκεί το κοινωνικό και εκπαιδευτικό σύστημα και τον καθιστά ικανό να ενεργοποιηθεί για να μετασχηματίσει τόσο τους εκπαιδευόμενους όσο και το εκπαιδευτικό σύστημα (Κατσαρού, Δεδούση, 2008,σ.11).

Με κριτήριο τις σχέσεις των επιμορφωτικών φορέων διακρίνουμε:

- Την ετεροκαθοριζόμενη επιμόρφωση την οργάνωση της οποίας, ως προς περιεχόμενο και το πρόγραμμα, αναλαμβάνει ο ιεραρχικά ανώτερος φορέας, την υλοποίησή της την πραγματοποιούν επιμορφωτές, ενώ οι επιμορφούμενοι είναι παθητικοί δέκτες (Σακκούλης, Ασημάκη & Βεργίδης, 2018,σ.10). Διακρίνεται σε: επιμόρφωση προσθετικού χαρακτήρα και τεχνοκρατικού χαρακτήρα με προηγούμενη διερεύνηση των επιμορφωτικών εκπαιδευτικών αναγκών και εστιάζει στα λειτουργικά

προαπαιτούμενα της εκπαίδευσης και της αξιολόγησης (Βεργίδης, 1993α· Σακκούλης, κ.α., 2018, σ.10).

- Τη συμμετοχική επιμόρφωση η οποία είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων με τους εμπλεκόμενους φορείς και χαρακτηρίζεται από ευελιξία, διαμορφωτική αξιολόγηση και ανατροφοδότηση για βελτίωση (Βεργίδης 1993α).
- Την εκπαιδευτική έρευνα και δράση που παρέχει νέα γνώση για εφαρμογή καινοτομιών και επίλυση προβλημάτων (Βεργίδης, 1993α).

Σύμφωνα με τις Κατσαρού & Δεδούση (2008, σ.13) άλλα κριτήρια και αντίστοιχοι με αυτά τύποι επιμόρφωσης είναι οι παρακάτω:

- Με κριτήριο την οργανωτική δομή η επιμόρφωση μπορεί να χαρακτηριστεί: συγκεντρωτική, αποκεντρωτική, αυτοδιοικούμενη ή κίνηση αυτομόρφωσης.
- Με κριτήριο τη φάση σταδιοδρομίας των εκπαιδευτικών σε: εισαγωγική, ενδοϋπηρεσιακή.
- Με κριτήριο τη διάρκεια της επιμόρφωσης σε: βραχεία ή ταχύρρυθμη, μέσης διάρκειας, μακράς διάρκειας επιμόρφωση.
- Με κριτήριο την περιοδικότητα της επιμόρφωσης σε: εφ' άπαξ και περιοδική ή δια βίου.
- Ανάλογα με τον χαρακτήρα της συμμετοχής σε: υποχρεωτική και προαιρετική επιμόρφωση.
- Με κριτήριο τα χαρακτηριστικά των επιμορφούμενων, σε επιμόρφωση για: στελέχη, εκπαιδευτικών ανάλογα με την ειδικότητα κ.α.
- Με κριτήριο το χρόνο διεξαγωγής της επιμόρφωσης σε: εντός ή εκτός χρόνου εργασίας, κατά τη διάρκεια των διακοπών.
- Με κριτήριο το πλαίσιο διεξαγωγής σε: ενδοσχολική (εντός σχολείου), εκτός σχολείου, με επίκεντρο το σχολείο.

Η ενδοσχολική επιμόρφωση λειτουργεί συμπληρωματικά με τις άλλες μορφές επιμόρφωσης, συνδέεται με το εργασιακό περιβάλλον των εκπαιδευτικών, αποβλέπει στην βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου λαμβάνονται υπόψη την ηλικία των εκπαιδευτικών και τα στάδια της γνωστικής και συναισθηματικής ανάπτυξής τους (Χατζηπαναγιώτου, 2001, σ.78), αλλά δεν εστιάζει στην αναβάθμιση των προσόντων των εκπαιδευτικών ως άτομα (Ξωχέλλης & Παπαναούμ, 2005, σ.35). Υιοθετεί Βασικές Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Κόκκος,

2005,σ.47) ενώ οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζονται ως επαγγελματίες που επιμορφώνονται εκούσια, συμμετέχοντας και σχεδιάζοντας την επαγγελματική τους ανάπτυξη.

Ανάλογα με το επίπεδο που εστιάζει η επιμόρφωση τα προγράμματα κατατάσσονται στις εξής κατηγορίες:

- Προγράμματα με επίκεντρο τον εκπαιδευτικό και την επαγγελματική του ανάπτυξης.
- Προγράμματα με επίκεντρο το σχολείο.
- Προγράμματα ανάπτυξης με επίκεντρο το εκπαιδευτικό προσωπικό, κυρίως μέσω προώθησης συμμετοχικών σχημάτων επαγγελματικής ανάπτυξης (Κατσαρού & Δεδούση, 2008,σ.14).

Σύμφωνα με τις Κατσαρού & Δεδούση (2008,σ.86) στην Ελλάδα, τις τελευταίες δεκαετίες, έχουν υλοποιηθεί πέντε τύποι επιμορφωτικών προγραμμάτων:

- Ταχύρρυθμα υποχρεωτικά επιμορφωτικά προγράμματα, κυρίως εισαγωγικής επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, σχετικά με τα βιβλία, τα αναλυτικά προγράμματα, τις νέες διδακτικές προσεγγίσεις, την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος και επιμορφωτικά προγράμματα που απευθύνονται σε στελέχη της εκπαίδευσης πριν την ανάληψη ή κατά τη διάρκεια των καθηκόντων τους.
- Ταχύρρυθμα ή μέσης διάρκειας προγράμματα σχετικά με την προετοιμασία των εκπαιδευτικών για την κοινωνία της πληροφορίας, τη διαχείριση προβλημάτων στην τάξη, αγωγής υγείας, ολυμπιακής παιδείας.
- Ειδικά καινοτόμα προγράμματα εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης υποστηρίζοντας τους εκπαιδευτικούς στην αυτοεκπαίδευση, στην συνεργατική μάθηση, και στην δημιουργία εικονικής τάξης.
- Προαιρετικά προγράμματα εκπαιδευτικών πειραματισμών, διαπολιτισμικής εκπαίδευση, επαγγελματικού προσανατολισμού, πολιτιστικά προγράμματα αναδεικνύοντας την αισθητική πλευρά της εκπαίδευσης, ευρωπαϊκά προγράμματα.
- Επιμορφωτικά προγράμματα για την ακαδημαϊκή και επαγγελματική αναβάθμιση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (εξομοίωση). Αφορούν δασκάλους και νηπιαγωγούς από της διετούς φοίτησης παιδαγωγικές ακαδημίες.

Στην Ελλάδα, η επιμόρφωση και η μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών απασχολεί έντονα την πολιτεία και τους εκπαιδευτικούς με αποτέλεσμα να έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια διάφορα προγράμματα και δράσεις, με σκοπό την προσαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής

στις υπάρχουσες ιστορικές, πολιτισμικές, ιδεολογικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες με το πρόβλημα της ισότητας των ευκαιριών να είναι ανέκαθεν σημαντικό (Καρράς, Wolhuter, 2015, σ.113). Ωστόσο, η αξιολόγηση των προγραμμάτων που έχουν υλοποιηθεί έως σήμερα επισημαίνει τις ελλείψεις, τις αδυναμίες και τα προβλήματα. Επιπλέον, η στάση των εκπαιδευτικών είναι θετική ως προς την αναγκαιότητα της επιμόρφωσης αλλά διατυπώνονται αμφισβητήσεις ως προς την ποιότητα της παρεχόμενης επιμόρφωσης (Βεργίδης, 1993α, 1993β): Συγκεκριμένα, ως αδυναμίες της επιμορφωτικής πολιτικής που ακολουθείται στη χώρα μας αναφέρονται οι παρακάτω:

- Η πολιτεία αδυνατεί να εκπονήσει ολοκληρωμένα, σταθερά και μακροχρόνια προγράμματα επιμορφωτικής πολιτικής λόγω συχνών αλλαγών των προσώπων του Υπουργείου Παιδείας, της ασυνέχειας και της ασυνέπειας σε θέματα επιμορφωτικής πολιτικής και της έλλειψης συγκροτημένου σχεδίου επιμόρφωσης με τις καταργήσεις, επανιδρύσεις των φορέων επιμόρφωσης που οδηγούν στην αποσπασματική εφαρμογή έτοιμων ταχύρρυθμων επιμορφώσεων και δεν συμβάλλουν στην ουσιαστική επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2009, σ.8).
- Παρουσιάζονται επικαλύψεις αρμοδιοτήτων ανάμεσα στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και τον Οργανισμό Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (Ο.ΕΠ.ΕΚ.), προβλήματα οργάνωσης και σύντομη διάρκεια των επιμορφωτικών δράσεων, θεωρητικές και επιφανειακές προσεγγίσεις διάφορων αντικειμένων, δίχως να λαμβάνονται υπόψη οι Βασικές Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και οι πραγματικές ανάγκες των επιμορφούμενων εκπαιδευτικών (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2009, σ.8).
- Ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας και η γραφειοκρατική δομή του εκπαιδευτικού συστήματος απεικονίζονται στην επιμορφωτική πολιτική. Ο κεντρικός σχεδιασμός της επιμόρφωσης, χωρίς να συνυπολογίζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών, οδηγεί σε μια τεχνοκρατική προσέγγιση της επιμόρφωσης (Υφαντή, Βοζαΐτης, 2011, σ.42· Καρράς, Wolhuter, 2015, σ.34· Κατσαρού & Δεδούση, 2008, σ.10· Κόκκος, 2005, σ.118).
- Η πραγματοποίηση επιμορφωτικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια του ωρολόγιου προγράμματος των εκπαιδευτικών διαταράσσει την ομαλή λειτουργία του σχολείου και μειώνει την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων. Επιπλέον, η έλλειψη πληροφόρησης και κινήτρων οδηγεί τους εκπαιδευτικούς στην αδράνεια και την αδιαφορία (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2009, σ.8).

- Οι δυσκολίες στην υλοποίηση αποκεντρωμένων επιμορφωτικών δράσεων, οι ελλείψεις χώρων υποδομής για τη διεξαγωγή της επιμόρφωσης, οι δυσκολίες στις ανάγκες μετακίνησης των επιμορφούμενων δυσχεραίνουν την πρόσβαση των ενδιαφερομένων για επιμόρφωση (Καλομοίρης, 2011, σ.1139).
- Ο ακαδημαϊκός χαρακτήρας των προγραμμάτων επιμόρφωσης δε συμβάλλει στη σύνδεση των προσφερόμενων γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη (Κατσαρού & Δεδούση, 2008, σ. 64).
- Η έλλειψη ειδικών επιμορφωτικών προγραμμάτων για επιμέρους εκπαιδευτικές ομάδες όπως εκπαιδευτικούς τεχνικής εκπαίδευσης, εκπαιδευτές των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, στελέχη της εκπαίδευσης κ.ά. δηλώνει την ανεπάρκεια της υφιστάμενης επιμορφωτικής πολιτικής (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2009, σ.9).

Από το 2014 το Υπουργείο Παιδείας θέτει ως στρατηγική προτεραιότητα για οποιαδήποτε εκπαιδευτική μεταρρύθμιση την συστηματική επιμόρφωση ώστε οι εκπαιδευτικοί να ανταποκρίνονται στην ετερογένεια των παιδαγωγικών αναγκών. Σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ), ως αρμόδιο φορέα για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση επιμορφωτικών προγραμμάτων, ενισχύεται και προωθείται ένα μοντέλο σύγχρονης επιμόρφωσης. Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020» προγραμματίζονται και υλοποιούνται επιμορφωτικές δράσεις, σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο, με αξιοποίηση ευέλικτων μορφών επιμόρφωσης (e-learning, εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση) και με αρμόδιες οργανωτικές δομές: τις σχολικές μονάδες, τα Περιφερειακά Κέντρα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (ΠΕΚΕΣ), τα Κέντρα Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΣΥ), τα Κέντρα Εκπαίδευσης για την Αειφορία (ΚΕΑ) υπό τον συντονισμό των ΠΕΚΕΣ. Οι δράσεις επιμόρφωσης, συγχρηματοδοτούμενες ή όχι από την Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι σχετικές με: την αξιοποίηση και χρήση των ΤΠΕ, την ειδική αγωγή και εκπαίδευση, την εξειδικευμένη υποστήριξη ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, προγράμματα επιμόρφωσης ξένων γλωσσών, δράσεις για την υποστήριξη της εκπαίδευσης προσφύγων και επιμόρφωση εκπαιδευτών μαθητείας. Με το Ν.4610/2019 ιδρύθηκε στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ) το Εθνικό Κέντρο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (ΕΚΕΠΕ), σε συνεργασία με το ΙΕΠ και το ΥΠΑΙΘ με σκοπό το σχεδιασμό, την υλοποίηση, την αξιολόγηση και την αποτίμηση επιμορφωτικών προγραμμάτων που πραγματοποιούνται στη δια ζώσης ή την εξ Αποστάσεως για τα στελέχη της εκπαίδευσης και τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς (Eurydice, 2020).

Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες, οι παθογένειες που συνδέονται άμεσα με το εκπαιδευτικό σύστημα στη χώρα μας δεν εξαλείφθηκαν. Απαιτείται: Ανάπτυξη ερευνητικών δράσεων που θα εντοπίζουν τις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών. Τα προγράμματα να επιδιώκουν σύνδεση της θεωρίας με τη σχολική πράξη και ζωή (Υφαντή, Βοζαΐτης, 2011, σ.42). Παροχή κινήτρων, πιστοποιημένων τίτλων και μοριοδότηση των εκπαιδευτικών που παρακολουθούν τα επιμορφωτικά προγράμματα (Σακκούλης, Ασημάκη & Βεργίδης, 2015, σ.39). Δημιουργία και ανάπτυξη σχολικών δικτύων με εκπαιδευτικά ιδρύματα και φορείς επιμόρφωσης για την προώθηση συνεργασίας των εκπαιδευτικών στα συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα (Υφαντή, Βοζαΐτης, 2011, σ.41). Εκπαιδευτές κατάλληλους, με επιστημονική επάρκεια του περιεχομένου επιμόρφωσης και γνώσεων κατάλληλων για την Εκπαίδευση Ενηλίκων (Σακκούλης, Ασημάκη & Βεργίδης, 2015, σ.39). Διαμορφωτική αξιολόγηση κάθε επιμορφωτικού προγράμματος και οπωσδήποτε απολογιστική όλων των συντελεστών για ανατροφοδότηση και επαναπροσδιορισμό μελλοντικού σχεδιασμού (Καρράς, Wolhuter, 2015, σ.144).

Τέλος, η επιμόρφωση θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μια συνεχής διαδικασία επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, να στηρίζεται στην κατάλληλη παιδαγωγική και διδακτική κατάρτισή τους στην οποία θα λαμβάνονται υπόψη βασικές Αρχές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων και της Δια Βίου Μάθησης γιατί ο εκπαιδευτικός καλείται να ανταποκριθεί σε ένα ρόλο πολυσύνθετο και πολυδιάστατο στον οποίο η γνώση κατέχει εξέχουσα θέση στις κοινωνίες της πληροφορίας και της γνώσης συνδεόμενη με την αποδοτικότητα και την ικανότητα ανάπτυξης κάθε μαθησιακής ευκαιρίας, αξιοποιώντας ενδοσχολική και εξωσχολική μάθηση, ενισχύοντας τη δημιουργικότητα, την κριτική σκέψη και την κατανόηση για όλους τους μαθητές (Υφαντή, Βογιατζής, 2011, σ.31).

Συνοψίζοντας το πρώτο κεφάλαιο, διαπιστώνεται ότι η αναγκαιότητα της Εκπαίδευσης Ενηλίκων στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης είναι το μέσο για την οικονομική, κοινωνική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή των σύγχρονων κοινωνιών. Η Εκπαίδευση Ενηλίκων οφείλει να συνάδει με την επιτάχυνση των τεχνολογικών εξελίξεων ώστε να διασφαλίζεται η ενεργητική προσαρμοστικότητα των ενηλίκων, η ισότητα ευκαιριών και η αποφυγή κοινωνικού αποκλεισμού. Σημαντικός παράγοντας σε αυτό είναι ο εκπαιδευτής ενηλίκων ο οποίος οφείλει να διακατέχεται από επαγγελματικό ήθος αφού ο ρόλος του είναι καταλυτικής σημασίας ιδιαίτερα όταν πρόκειται για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Η διερεύνηση των

εκπαιδευτικών αναγκών των εκπαιδευτών ενηλίκων και η συνεχής επιμόρφωση ενισχύουν την επαγγελματική τους ανάπτυξη και διασφαλίζουν την επιτυχία του εκπαιδευτικού τους έργου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ

Σύμφωνα με τον Ελληνικό Σωφρονιστικό Κώδικα, η φυλακή έχει ως κύρια αποστολή της την αναμόρφωση, τον σωφρονισμό και την επανακοινωνικοποίηση ατόμων που διέπραξαν αξιόποινες πράξεις και καταδικάστηκαν. Ωστόσο, η πειθαρχία, η διατήρηση της τάξης και της ασφάλειας της φυλακής αποτελούν πηγές περιορισμού των δικαιωμάτων των κρατούμενων και οι συνταγματικές ρυθμίσεις δεν είναι ικανές να δικαιολογήσουν την επιβολή των περιορισμών αυτών, με σοβαρές συνέπειες για τους έγκλειστους παραβάτες.

2.1 Ο θεσμός της φυλακής

Οι διακηρύξεις των φυσικών δικαιωμάτων, η υποχώρηση της μοναρχίας, η άνοδος της αστικής τάξης και η οριοθέτηση της σχέσης ατόμου κοινωνίας στα πλαίσια του κοινωνικού συμβολαίου, έδωσαν άλλη διάσταση στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας κι αποτέλεσαν τα θεμέλια για τη δημιουργία της φυλακής. Η γέννηση της φυλακής, εκτόπισε τις προηγούμενες δημόσιες μορφές τιμωρίας και από κυριαρχική γίνεται πειθαρχική, επίκεντρο της οποίας είναι η «υπακοή- χρησιμότητα» που επιβάλλεται μέσω συστηματικής παιδείας χωρίς έκδηλη βία και απαιτεί την «περίφραξη», τη στέρηση της ελευθερίας, τον εγκλεισμό σε καθορισμένο χώρο κράτησης διαφορετικό από τους άλλους (Φουκώ, 1989, σ.188).

Σύμφωνα με το Φουκώ (1989, σ.311), η φυλακή αποτελεί έναν πειθαρχικό οργανισμό, με δομικό στοιχείο την απομόνωση, αιτιατό της «η απόλυτη υποταγή» των εγκλειστών. Άρα, είναι ένα «ακραίο εξουσιαστικό φαινόμενο» που λειτουργεί μέσα σε ένα πλαίσιο απαγορεύσεων με έλλειψη δικαιωμάτων, απαγόρευση επικοινωνίας με τον έξω κόσμο (Φουκώ, 1976, σ.26). Στηρίζεται στον περιορισμό της ελευθερίας και στον διαρκή έλεγχο του χρόνου των εγκλειστών ατόμων. Η φυλακή παρουσιάζεται ως μετάβαση στον ανθρωπισμό και αποτελεί σύγχρονο πρότυπο τιμωρίας, «εδραιώνοντας την ποσοτική αναλογία ανάμεσα στο έγκλημα και τη χρονική διάρκεια της ποινής» (Δέγλερης, Κοτυφίδου, Νικολόπουλος, 1988. σ.108). Συντείνει στην αποφυγή σχηματισμού ομοιογενούς και αλληλέγγυου πληθυσμού μέσα στον οργανωμένο μικρόκοσμο των εγκληματιών (Φουκώ, 1989, σ.321). Κατά τον Goffman (1994, σ.21) η φυλακή είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα ολοκληρωτικού ασύλου που θεμελιώνεται στον απόλυτο έλεγχο της συμπεριφοράς των εγκλειστών και αποτελεί την έμπρακτη απάντηση

της κοινωνίας απέναντι σε συμπεριφορές που προσβάλλουν τις κοινωνικές αξίες και κλονίζουν την κοινωνική ισορροπία.

Σήμερα, η φυλακή είναι μια ιδιότυπη κοινωνική οργάνωση, μια μικροκοινωνία με ιεραρχική δομή που ρυθμίζεται από τυπικούς και άτυπους κανόνες. Οι τυπικοί κανόνες καθορίζονται από τον Σωφρονιστικό Κώδικα και τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας της, ενώ οι άτυποι κανόνες αφορούν κώδικες επικοινωνίας που διαμορφώνονται από δυο αντιτιθέμενους υποπολιτισμούς της φυλακής, μεταξύ των ίδιων των κρατουμένων και μεταξύ του προσωπικού της φυλακής και των κρατουμένων (Κασιμάτη, Παπαϊωάννου, Γεωργούλας, Πράνταλος, 2008, σ.184). Στην Ελλάδα, η φυλακή ως θεσμός στηριζόμενη στις παραδοσιακές αξίες της, την ιεράρχηση, την τάξη και την πειθαρχία, επιτελεί συγκεκριμένες λειτουργίες, οι οποίες συχνά δεν πετυχαίνουν τον αρχικό σκοπό του εγκλεισμού του παραβάτη, που είναι ο σωφρονισμός και η επανένταξη. Αυτό συμβαίνει γιατί οι λειτουργίες της έχουν άλλα αποτελέσματα σε ένα καθεστώς ελεύθερης διαβίωσης και άλλα στο ολοκληρωτικό καθεστώς της φυλακής. Κατά γενική ομολογία ερευνητών και μελετητών επισημαίνεται αφενός η αναποτελεσματικότητα του θεσμού ως προς τον σωφρονισμό των παραβατών κι αφετέρου η καταπίεση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κρατουμένων ως προς τις συνθήκες διαβίωσης (Δασκαλάκης, 1988· Wall & Churchill, 1992· Χασιώτης, 2010). Ο ποινικός νόμος συνδέει τη φυλακή με την αποστέρηση της ελευθερίας ως ύψιστη και αποδεκτή τιμωρία στη συλλογική συνείδηση. Όμως, η φυλακή καλείται να αναλάβει μια ηθική αποστολή, την «τεχνική της αναμόρφωσης», τη βελτίωση του παραβάτη, την επιχειρούμενη τροποποίηση της συμπεριφοράς του (Giddens, 2002, σ.269). Η φυλάκιση λειτουργεί ως ποινή των παραβατών και προφύλαξη των πολιτών από αυτούς αλλά και ως ένα οργανωμένο πρόγραμμα «βελτίωσης» του ατόμου ώστε να υιοθετήσει κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές, αυτό το δεύτερο είναι το πρακτικό αποτέλεσμα της βελτίωσης. Ο διπλός αυτός στόχος της φυλακής επιτελείται μέσω της μόρφωσης, της παιδείας, της διαμόρφωσης των κρατουμένων (Βεργίδης, Ασημάκη, Τζιντζιδής, 2007, σ.63· Δασκαλάκης, 1988).

2.2 Οι επιπτώσεις του εγκλεισμού

Η εμπειρία του εγκλεισμού επιφέρει βίαιη και ολοκληρωτική αλλαγή στη ζωή του κρατούμενου. Τον βίαιο διαχωρισμό του ατόμου από το κοινωνικό και οικογενειακό του περιβάλλον και τη βίαιη ένταξή του στο περιβάλλον της φυλακής που στηρίζεται στην

απομόνωση. Αλλάζουν άρδην το σύνολο των δραστηριοτήτων και των συνηθειών του παραβάτη, συρρικνώνονται οι ελευθερίες του, η ζωή του ελέγχεται και ετεροκαθορίζεται. Ο εγκλεισμός ως μορφή τιμωρίας επιδρά στη σκέψη, τη θέληση και το θυμικό του κρατούμενου, εστιάζει στις επιθυμίες, στα πάθη, στις ανωμαλίες, χειραγωγεί δηλαδή την άυλη υπόστασή του, χωρίς να συντρίψει το σώμα του, ακολουθώντας την «πολιτική τεχνολογία του σώματος» (Φουκώ, 1999, σ.13). Για τον φυλακισμένο κατασκευάζεται ο όρος *homocriminalis*, στον οποίο κύριος στόχος της ποινικής καταστολής δεν είναι το σώμα αλλά η καρδιά και οι διαθέσεις (Δέγλερης, κ.συν.χ.χ).

Η διαδικασία του εγκλεισμού είναι μια τραυματική εμπειρία για τον κρατούμενο από την οποία απορρέουν προβλήματα σημαντικά και αποδίδονται από τον Sykes (1958) με τον όρο «δεινά του εγκλεισμού». Ο εγκλεισμός του ατόμου στη φυλακή, συνεπάγεται στέρηση: ελευθερίας, σημαντικών υλικών αγαθών, υπηρεσιών, και απολαύσεων. Η έλλειψη σεξουαλικών σχέσεων διαταράσσει την ψυχολογία του κρατούμενου. Μια κοινωνία ομοφύλων δημιουργεί άγχος, διαταράσσεται η εικόνα του φύλου γιατί απουσιάζει η εικόνα του έτερου, και τούτο μπορεί να εγείρει λανθάνουσα ή εξαναγκαστική ομοφυλοφιλία με συναισθήματα ενοχής. Οι κανόνες της φυλακής θέτονται χωρίς τη συμμετοχή και την επιθυμία του κρατούμενου με αποτέλεσμα τη στέρηση της αυτονομίας του. Η ετερογένεια με την επιβολή αναγκαστικής συμβίωσης, ο συνωστισμός λόγω του υπερπληθυσμού στις φυλακές, ο συγχρωτισμός με άτομα που μπορεί να έχουν βίαιη συμπεριφορά δημιουργούν στον κρατούμενο το αίσθημα της ανασφάλειας (Sykes, 1958).

Η εμπειρία του εγκλεισμού επιφέρει συγκεκριμένες ψυχολογικές διαταραχές στους κρατούμενους. Στο πρώιμο στάδιο του εγκλεισμού στη φυλακή οι κρατούμενοι έχουν ελάχιστες ευκαιρίες να μιλήσουν και να «ξεχαστούν» από όσα βιώνουν. Ταυτόχρονα, εξωγενείς (τιμωρίες, είδος φυλακής) αλλά και ενδογενείς παράγοντες (χαρακτηριστικά προσωπικότητας) είναι δυνατόν να ενεργοποιήσουν δύσκολες ψυχικές καταστάσεις. Ευερεθιστότητα, ένταση, ενοχές (αγχώδη κατάθλιψη). Απαξίωση και απελπισία (γνωστική κατάθλιψη). Απώλεια όρεξης και ενέργειας, αυξημένη κούραση, διακυμάνσεις στη διάθεση, απώλεια βάρους (ενδογενής κατάθλιψη (Ρηγούτσου, 2005)). Με τις τιμωρίες και τα αυστηρά μέτρα αντιμετώπισης του φυλακισμένου επιτυγχάνεται η καθυπόταξη σε σωματικό και ψυχολογικό επίπεδο. Η καθυπόταξη θεωρείται επιτυχημένη όταν γίνεται ξεκάθαρη στον κρατούμενο η διάλυση του «εγώ» του. Είτε για ιδεολογικούς είτε για ψυχολογικούς λόγους ο έγκλειστος φτάνει σε οριακές καταστάσεις και αποπειράται πράξεις «απελευθέρωσης» και ανακούφισης που ουσιαστικά πρόκειται για «κραυγές αγωνίας». Κάποιες απ' αυτές είναι

αυτοκαταστροφικές όπως οι αυτοκτονίες και οι απεργίες πείνας (Καϊσίδου, 2013· Ρηγούτσου, 2005).

Σημαντική επίπτωση του εγκλεισμού αποτελεί και το «φαινόμενο του ιδρυματισμού» ή ιδρυματοποίηση. Με τον όρο εννοείται η διαδικασία ενσωμάτωσης στο άκαμπτο πλαίσιο της φυλακής κατά την οποία εσωτερικεύονται οι αρχές και οι κανόνες που συνθέτουν τον κώδικα του «υποπολιτισμού» των εγκλείστων. Καταλυτικοί παράγοντες προσαρμογής στην υποκουλτούρα της φυλακής αποτελούν ο χρόνος παραμονής στη φυλακή, το είδος της φυλακής (φυλακές υψίστης ασφαλείας), το μέγεθος της φυλακής, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και η προσωπικότητα του εγκλείστου (Καρδαρά, 2016).

Οι επιπτώσεις του εγκλεισμού δεν περιορίζονται μόνο κατά την παραμονή του κρατούμενου στη φυλακή αλλά ο εγκλεισμός «επιφέρει μακροχρόνιες συνέπειες μειωτικές της προσωπικότητάς του» (Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής της Κοπεγχάγης, 1995). Μετά την έκτιση της ποινής ξεκινά μια καινούργια ζωή για τον πρώην κατάδικο. Μολονότι ένας από τους βασικούς στόχους του σωφρονιστικού συστήματος είναι η επανακοινωνικοποίηση, τούτο ελάχιστες φορές συμβαίνει. Ο στιγματισμός της ποινικής καταδίκης δημιουργεί κοινωνικά, οικονομικά προβλήματα, αισθήματα ντροπής, τύψεις και ενοχής στη μεταγενέστερη ζωή του. Ο ίδιος καταπίπτει κοινωνικά, ενώ αισθάνεται υπεύθυνος για τυχόν στιγματισμό της οικογένειά του, καθώς η κοινωνία τον απορρίπτει. Όλα αυτά αποτελούν αιτίες για ψυχολογικές ασθένειες, κατάθλιψη, αυτοκαταστροφικές τάσεις, και κοινωνικό αποκλεισμό (Κωνσταντίνου, 2018· Καϊσίδου, 2013). Συμπερασματικά, η εμπειρία του εγκλεισμού αποτελεί μια έντονη και ριζική αλλαγή στη ζωή του κρατούμενου με ατομικές, κοινωνικές επιπτώσεις και ψυχολογικές διαταραχές οι οποίες εμφανίζονται κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του, αλλά πολλές από αυτές πλήττουν ανεπανόρθωτα τη ζωή του.

2.3 Η υποκουλτούρα της φυλακής

Γενικά με τον όρο υποκουλτούρα εννοούμε ένα κομμάτι της κυρίαρχης κουλτούρας, η πρώτη αποδέχεται και υιοθετεί ή απορρίπτει και παρεκκλίνει από τον κώδικα αξιών και κανόνων που αναγνωρίζει η δεύτερη (Κάσση, 2016). Η υποκουλτούρα είναι «ένα είδος αντι-κοινωνίας με τη δικιά της φιλοσοφία, τους δικούς της νόμους και τις δικιές της αξίες (Τσαλίκोगλου, 2006). Ο σχηματισμός υποκουλτούρας, αυτής της μοναδικής λανθάνουσας μορφής κοινωνικού ελέγχου στην φυλακή, γίνεται από ομάδες κρατουμένων είτε για να αμβλύνονται τα δεινά του εγκλεισμού είτε για να διατηρείται και να μεταφέρεται στο περιβάλλον της φυλακής η

υποκουλτούρα της βίας και των παραβατών της έξω-κοινωνίας (Edgar, Donnell & Martin, 2003). Μέσω αυτής αναπτύσσεται ένα σύστημα εξουσίας, που, παρόλο που είναι άτυπη, περιλαμβάνει ένα σύνολο κανόνων, αξιών, στάσεων και καθοδηγεί τη συμπεριφορά των εγκλείστων αλλά και του προσωπικού της φυλακής (Δρόσου, 2016).

Ο κρατούμενος βιώνοντας τα δεινά της φυλάκισης και θέλοντας να βρει διέξοδο, έχει ανάγκη να διοχετεύσει τις απομείνασες δυνάμεις του σε συνδιαλλαγές – συναναστροφές με τους συγκρατούμενους με τους οποίους έχει ταύτιση απόψεων και στάσεων. Αυτή λοιπόν η ανάγκη αποτυπώνεται με τους όρους «της υποκουλτούρας ή της υποπολιτισμικής ομάδας της φυλακής ή ως κώδικας των κρατουμένων» (Χάϊδου, 2016). Ο κώδικας των κρατουμένων ενέχει ένα μέρος των χαρακτηριστικών της κουλτούρας της κοινωνίας, του σωφρονισμού, της υποκουλτούρας της εγκληματικότητας και της κουλτούρας της φυλακής (Δρόσου, 2016).

Ο Panousis (2000) υποστηρίζει ότι οι κρατούμενοι δεν έχουν τα χαρακτηριστικά μιας πραγματικής κοινότητας αλλά αποτελούν κάτι σαν ομάδα, με υποτυπώδη συγκρότηση, της οποίας τα μέλη δεν επιδιώκουν κοινούς σκοπούς, δεν συνδέονται με ισχυρούς δεσμούς, δεν επικοινωνούν συχνά και αποκλειστικά μεταξύ τους, όπως τα μέλη μιας κοινότητας. Το σύγχρονο σύστημα συμπεριφοράς των κρατουμένων δεν στηρίζεται στην αλληλεγγύη ως σύνολο, αλλά στον κατακερματισμό σε μικρές εχθρικές μεταξύ τους ομάδες. Την έλλειψη συνοχής και ανεκτικότητας επιτείνουν οι συνθήκες συνωστισμού στα σωφρονιστικά καταστήματα, η ανεξέλεγκτη διακίνηση ουσιών, και η διεκδίκηση ελέγχου της φυλακής από οργανωμένες ομάδες. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την επικράτηση της ανασφάλειας η οποία με την σειρά της οδηγεί στην εθελοντική απομόνωση και στις επιλεκτικές διαπροσωπικές σχέσεις (Pollock, 1997). Επομένως, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε την ύπαρξη μιας υποκουλτούρας μέσα στα σωφρονιστικά καταστήματα, αλλά μιλάμε για συνύπαρξη ποικίλων και διαφορετικών κοινωνικοπολιτισμικών συστημάτων που διεκδικούν εξουσία, προνόμια, υπηρεσίες και το καθένα διέπεται από δικούς του κανόνες (Hunt, Riegel, Morales & Waldorf, 1993).

Αποτελεσματικό μέσο για την πραγματοποίηση των σκοπών και των επιδιώξεων των διαφορετικών ομάδων στις φυλακές είναι η βία, η οποία δεν εκδηλώνεται μόνο μεταξύ των ομάδων αλλά και σε επίπεδο εσω-ομάδας. Ο Chaplin (οπ. Αναφ. ο Goldstein, 1994 σ.109) για να καταδείξει τη βίαιη και παραβατική συμπεριφορά του πλήθους που δρά κάτω από συναισθηματικές συνθήκες, εισήγαγε τον όρο mob. Για τη διατήρηση των ατομικών και κοινωνικών ταυτοτήτων των κρατουμένων μέσα στη φυλακή, πρωταρχικής σημασίας είναι η

αρχηγική στάση, η σωματική και ψυχική δύναμη, η επιβολή του ενός στον άλλον. Επιπλέον, λόγω της διαφοροποίησης των κρατουμένων και για να διασφαλιστεί η αλληλεγγύη και η κοινωνική ειρήνη, ισχύουν η τιμιότητα μεταξύ τους, η εμπιστοσύνη όταν έρχονται αντιμέτωποι με το προσωπικό της φυλακής, δεν προδίδονται μεταξύ τους και η προστασία του ιδιωτικού χώρου (κελιού) (Wolfgang, Ferracuti, 1996). Συνήθως, οι έγκλειστοι προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους με τις νόρμες της υποκουλτούρας για να εισπράξουν αρεστές αντιδράσεις από τους άλλους και να διατηρήσουν το στάτους τους στη φυλακή. Στους μη αποδεχόμενους αυτή την υποκουλτούρα παρατηρούνται επιζήμιες συμπεριφορές που είναι: η προσβολή, ο αποκλεισμός απ' την ομάδα, η κλοπή, η απειλή, η επίθεση (και σεξουαλική), η ανταλλαγή παράνομου εμπορίου μεταξύ των κρατουμένων, και το έμμεσο bullying (Edgar και συν., 2003). Τελικά, το σωφρονιστικό σύστημα, παρά τις όποιες μεταρρυθμίσεις έχει δεχθεί, εξακολουθεί να υπονομεύεται από την ελλιπή δομή του και η ετερογένεια που χαρακτηρίζει τη μικροκοινωνία των εγκλείστων αποτυπώνεται δυσλειτουργικά σε αυτό.

Συνοψίζοντας, στο δεύτερο κεφάλαιο διαπιστώνουμε ότι ο θεσμός της φυλακής αποτελεί ένα ασφυκτικό περιβάλλον, ολοκληρωτικού χαρακτήρα, μια μικροκοινωνία στην οποία διαμορφώνεται ένας ιδιαίτερος υποπολιτισμός που παράλληλα με τα δεινά του εγκλεισμού φαίνεται να δημιουργούν ένα «φαύλο κύκλο» στη ζωή του παραβάτη δυσχεραίνοντας σε μεγάλο βαθμό τις προσπάθειες εκπαίδευσης των κρατουμένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ

Η εκπαίδευση στη φυλακή ή διορθωτική εκπαίδευση (Correctional Education) έχει σκοπό την επανασύνδεση των κρατουμένων με την εκπαιδευτική διεργασία, τον περιορισμό των «δεινών του εγκλεισμού», την αναβάθμιση και την απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων, την επανακοινωνικοποίηση και την μείωση της υποτροπής. Στην χώρα μας, γίνονται αξιόλογες προσπάθειες για τη διασφάλιση της εκπαίδευσης των πολιτών που έχουν διαπράξει αξιόποινες πράξεις και στερούνται την ελευθερία τους.

3.1 Γιατί εκπαίδευση στη φυλακή;

Η εκπαίδευση αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα του ανθρώπου και θα πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΟΗΕ, 1948. Άρθ.26). Οι άνθρωποι όμως έχουν διαφορετικά εκ γενετής χαρακτηριστικά, διαφορετικές ικανότητες και πολιτισμικά κίνητρα. Άρα, υπάρχει μια πολιτισμική ανεπάρκεια που συνδέεται με την κοινωνική τάξη και την οικογενειακή κουλτούρα. Η εκπαίδευση μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά, ως «εξισωτής», ως διορθωτής, βοηθώντας περιθωριοποιημένες και κοινωνικά ευάλωτες ομάδες να ξεπεράσουν το μειονέκτημα αυτό και να έχουν πλήρη και ισότιμη κοινωνική ένταξη (Καρδαρά, 2020). Για τους φυλακισμένους, η διορθωτική εκπαίδευση μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο «επαναπροσδιορισμού και επανένταξης γιατί δίνει δυνατότητες ανάπτυξης της προσωπικότητας κι ενισχύει την αποτελεσματική κοινωνική τους επανένταξη» (UNESCO, 2019).

Έχει διαπιστωθεί ότι η πλειοψηφία των κρατουμένων είναι αναλφάβητοι και δεν έχουν ολοκληρώσει τη βασική εκπαίδευση (Vacca, 2004). Η εμπλοκή σε πρώιμη ηλικία με την παράβαση, οι μαθησιακές δυσκολίες, η σχολική αποτυχία (Δημητρούλη, κ.συν, 2006), οι οικονομικές δυσκολίες της οικογένειας και η μετανάστευση (Βεργίδης, Ασημάκη, Τζιντζίδης, 2007) αποτελούν λόγους πρόωρης εγκατάλειψης της τυπικής εκπαίδευσης (Stephens, 1992. οπ.αναφ. οι Ανάγνου, Βεργίδης, Παπαϊωάννου, 2019). Στο ολοκληρωτικό και ασφυκτικό περιβάλλον της φυλακής η εκπαίδευση είναι το μέσο που προωθεί την επανασύνδεση με το κοινωνικό σύνολο και την προσωπική ανάπτυξη των κρατουμένων, «ανοίγει ένα παράθυρο

επικοινωνίας» (Καρδαρά, 2020), αποσυμφορεί τον ενήλικο κρατούμενο από τα δεινά του εγκλεισμού και παράλληλα τον προετοιμάζει για ουσιαστική κοινωνική επανένταξη.

Η φυλακή δεν θα πρέπει να είναι ένα άσυλο συγκέντρωσης παραβατών αλλά ένα περιβάλλον που επιτρέπει και προωθεί τη θετική αλλαγή και την ανθρώπινη ανάπτυξη (Muñoz, 2009). Επειδή η αλλοτρίωση από την κοινωνία είναι παράγοντας εγκληματικότητας, η δημοκρατική και περιεκτική φύση της εκπαίδευσης στη φυλακή είναι πρωτεύουσας σημασίας γιατί βοηθά τους κρατούμενους να εσωτερικεύσουν την αίσθηση ότι αποτελούν και θα αποτελούν μέλη μιας κοινωνίας μετά την αποφυλάκισή τους (Ανάγνου, Βεργίδης, Παπαϊωάννου, 2019). Μέσω της εκπαίδευσης αποκτούν δεξιότητες, γίνονται ενεργοί μετά την έκτιση της ποινής τους στα περιβάλλοντα που ζουν και ξεπερνούν τον στιγματισμό και την εμπλοκή στην παρέκκλιση. Εξάλλου, η εκπαίδευση εκτιμάται θετικά από τους πολίτες, ως εκ τούτου, τα εκπαιδευτικά προγράμματα στις φυλακές έχουν την υποστήριξη των πολιτών (Welch, 1996. οπ.αναφ. οι Ανάγνου, Βεργίδης, Παπαϊωάννου, 2019).

Η εκπαίδευση είναι δυνατόν να προσφέρει κυριολεκτικά πετυχημένες οδούς από τον εσωτερικό κόσμο της φυλακής στον «έξω» κόσμο γιατί η «σχολική ζωή λειτουργεί ως προσομοίωση μετάβασης στην ελεύθερη ζωή» (Papaioannou, Anagnou, 2019. p.358). Κάθε εκπαιδευτική διεργασία είναι ένα «κλίμα» προστασίας για τους ενήλικες φυλακισμένους από τις επιπτώσεις του εγκλεισμού ενώ ταυτόχρονα συνειδητοποιούν την αξία της ελευθερίας (Grizou et al, 2008. στο Papaioannou, Anagnou, 2019). Μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία ο κρατούμενος κατανοεί και δίνει νόημα σ' αυτό που ζει και χρησιμοποιεί τις εμπειρίες του για να μάθει, να δημιουργεί για εκείνον μια νέα πραγματικότητα. Διοχετεύει το άγχος την πίεση και όλα τα αρνητικά συναισθήματα στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες και τα μεταμορφώνει σε γνώση (Δημητρούλη, Θεμελή & Ρηγούτσου, 2006). Η συμμετοχή των κρατουμένων σε εκπαιδευτικά προγράμματα και προγράμματα κατάρτισης μπορεί να αποτελέσει πηγή αισιοδοξίας και ανάπτυξη κοινωνικού κεφαλαίου, να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμησή τους συμβάλλοντας στην προσωπική τους ανάπτυξη (Ανάγνου, Βεργίδης, Παπαϊωάννου, 2019). Επιπλέον, μέσω της εκπαίδευσης στη φυλακή επιτυγχάνεται η μελλοντική αποτροπή του αποφυλακισθέντα από την υποτροπή και την εμπλοκή του στην παράβαση. Ο κρατούμενος σέβεται τον εαυτό του, επαναπροσδιορίζει τη δράση του, αποκτά «υγιή» ενδιαφέροντα και γνώσεις που αποτελούν εχέγγυα για την αγορά εργασίας (Ανάγνου, Βεργίδης, Παπαϊωάννου, 2019).

Οι απόψεις των ερευνητών σχετικά με τα οφέλη της διορθωτικής εκπαίδευσης διχάζονται. Υπάρχουν «φωνές» που συνδέουν άμεσα τη χρησιμότητα της εκπαίδευσης στους κρατούμενους με τη μείωση της υποτροπής. Πάραυτα, υπάρχουν και υποστηρικτές της άποψης ότι η εκπαίδευση στις φυλακές «παράγει μορφωμένους εγκληματίες» (Gaes, 2008 οπ. αναφ. οι Παπαϊωάννου, Ανάγνου, 2019, σ. 360) και μόνο η επαγγελματική εκπαίδευση συνδέεται με την μείωση της υποτροπής γιατί μέσω αυτής εξασφαλίζεται ευκολότερα ένα αξιόλογο βιοτικό επίπεδο, ελευθερία και ομαλή κοινωνική επανένταξη στον αποφυλακισθέντα.

Οι απόψεις των ίδιων των κρατουμένων είναι θετικές σχετικά με την εκπαίδευση που λαμβάνουν στη φυλακή. Σε προσωπικό επίπεδο ενισχύει την προσωπική και συμπεριφορική βελτίωση, την ψυχολογική υποστήριξη, την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, την ηθική ενδυνάμωση και αυτοπεποίθηση, τη δημιουργική τους φύση, τη διαφυγή από την ταλαιπωρία των δεινών της φυλάκισης, τον περιορισμό των «άρρωστων» συναισθημάτων (Παπαϊωάννου, Ανάγνου, 2019, σ. 365). Βελτιώνει τις διαπροσωπικές τους σχέσεις στον κοινωνικό και οικογενειακό τομέα, γίνονται συνεργάσιμοι, κοινωνικοί, υιοθετούν κανόνες στη ζωή τους, προετοιμάζονται για την κοινωνική και επαγγελματική τους ζωή μετά την έκτιση της ποινής τους. Σε επίπεδο εκπαίδευσης κατορθώνουν να αποκτήσουν αναγνωρισμένο τίτλο σπουδών, να εκφράζουν τις απόψεις τους, αποκτούν τη δυνατότητα επαφής με τον πολιτισμό, μέσω της γνώσης επεκτείνεται η χειραφέτησή τους, ενισχύεται η αυτοεικόνα τους. Το πλέον σημαντικό είναι η πεποίθησή τους ότι τα οφέλη της διορθωτικής εκπαίδευσης θα τους συνοδεύουν και εκτός φυλακής δημιουργώντας θετικές προσδοκίες για το μέλλον τους. Μόλις το 2% των κρατουμένων, και μάλιστα όσων ηλικιακά είναι άνω των 40 ετών, πιστεύουν ότι δεν θα ωφεληθούν από την εκπαίδευση που τους παρέχεται στη φυλακή. Οι δε εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι μετανάστες πιστεύουν ότι η εκπαίδευση θα τους διευκολύνει στην προσαρμογή τους στη χώρα υποδοχής (Παπαϊωάννου, Ανάγνου, 2019, σ. 362, 365).

Η διορθωτική εκπαίδευση όμως είναι το καλύτερο που μπορεί να γίνει σε ανθρωπιστικό επίπεδο για τους κρατούμενους. Βοηθά στην αλλαγή του τρόπου σκέψης τους ώστε μέσω αυτής να γίνουν ενεργά μέλη της κοινωνίας με αποτέλεσμα τη μείωση του σωφρονιστικού πληθυσμού μέσω της μείωσης της υποτροπής. Βελτιώνει τις πιθανότητες συνέχισης της εκπαίδευσης και κατάρτισης μετά τη φυλακή αλλά και την εύρεση αμειβόμενης εργασίας (Ζαραφωνίτου, 2019)

Δεν θα ήταν υπερβολή λοιπόν, να ισχυριστούμε ότι ο ρόλος των εκπαιδευτικών δομών στο πλαίσιο της φυλακής αποτελεί την πλέον καρποφόρα προετοιμασία των φυλακισμένων για τη

συνέχιση της ζωής τους με την αποφυλάκιση. Ως εκ τούτου, η εκπαίδευση στα πλαίσια της φυλακής συνδέεται άμεσα με τη μελλοντική αποτελεσματική επανένταξη και την αποτροπή της παραβατικής συμπεριφοράς. Χωρίς αμφιβολία, τα σχολεία μέσα στις φυλακές, αποτελούν ένα «παράθυρο ελευθερίας» γιατί μέσω της γνώσης οι κρατούμενοι αποκτούν αυτοπεποίθηση, θέτουν στόχους, ανοίγουν οι ορίζοντές τους, «το μυαλό τους μένει ενεργό», βλέπουν καινούργιους δρόμους απομακρυσμένους από την παράβαση (Καρδαρά, 2020).

3.2 Η εκπαίδευση ενηλίκων στις φυλακές σήμερα

Με τον όρο εκπαίδευση στις φυλακές ή διορθωτική εκπαίδευση εννοούμε κάθε εκπαιδευτική διεργασία που λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο των σωφρονιστικών καταστημάτων. Περιλαμβάνει προγράμματα βασικής εκπαίδευσης, προγράμματα που ισοδυναμούν με εκείνα της δευτεροβάθμιας, της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης, προγράμματα αποκατάστασης και εξ αποστάσεως, προγράμματα τέχνης και χειροτεχνίας. Η εκπαιδευτική πρακτική στα σωφρονιστικά καταστήματα συνάδει με το κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό, πολιτισμικό πλαίσιο της χώρας αλλά και την κοινωνική στάση και φιλοσοφία απέναντι στον έγκλειστο πληθυσμό (Οικονόμου, 2018). Σε κάθε περίπτωση η εκπαίδευση στη φυλακή είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος της μείωσης των ποσοστών της υποτροπής, γεγονός που εξοικονομεί το κόστος των κρατικών δαπανών από μελλοντικές ποινές φυλάκισης. Στοχεύει στη βελτίωση της προσωπικότητας του κρατούμενου και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων με μελλοντική προοπτική επαγγελματικής αποκατάστασης, στην ουσιαστική επανένταξη του αποφυλακισθέντα, στην άρση του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης, στη διασφάλιση των δικαιωμάτων των κρατουμένων αλλά και γενικότερα στην κοινωνική ανάπτυξη. Ωστόσο, οι ελλείψεις του κρατικού προϋπολογισμού για το σκοπό αυτό, η έλλειψη εκπαιδευτικών πόρων, η δυσκολία διαχείρισης και παρακολούθησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων, συχνά δεν επιφέρουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα για τη διορθωτική εκπαίδευση. Η ιστορία αλλά και οι εκπαιδευτικές πολιτικές της εκπαίδευσης των φυλακών ποικίλουν σημαντικά μεταξύ των χωρών.

3.2.1 Η εκπαίδευση στις φυλακές Διεθνώς

Η οργανωμένη διαδικασία παροχής εκπαίδευσης για κρατούμενους ξεκίνησε διακόσια χρόνια πριν, αν και από τότε εξελίχθηκε και διαφοροποιήθηκε ως προς τη δομή και τη φιλοσοφία της

(Crayton&Neuesteter, 2008·Barton&Coley, 2006). Τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα είχαν θρησκευτικό χαρακτήρα κι εφαρμόστηκαν στην πρώτη φυλακή Walnut Street Jail το 1789 στην Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ. Ήταν γνωστά ως «σχολεία του Σαββάτου» (Crayton, Neuesteter, 2008,p.2) και αποσκοπούσαν στην ηθική και θρησκευτική ανασυγκρότηση της προσωπικότητας του κρατούμενου, με τη μελέτη της Βίβλου (Ρηγούτσου, 2005). Μέχρι το 1820 οι υπεύθυνοι χάραξης αυτού του τύπου εκπαιδευτικής πολιτικής υποστήριζαν ότι οι φυλακές είχαν γίνει επιεικείς με αποτέλεσμα η διορθωτική εκπαίδευση να μην προωθείται. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα δίνετε έμφαση στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στις φυλακές. Η δεκαετία του 1970 θεωρείται «Χρυσή εποχή» της διορθωτικής εκπαίδευσης (Ryan & McCabe, 1994. σ.451) γιατί αποτελεί σημαντικό εργαλείο για επιτυχημένη επανένταξη. Τα προγράμματα γενικής εκπαίδευσης αναπτύχθηκαν παράλληλα με εκείνα της επαγγελματικής, της μεταδευτεροβάθμιας και της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης (Crayton, Neuesteter, 2008). Εντούτοις, η παροχή ευκαιρίας στους κρατούμενους να αποκτήσουν πτυχίο θεωρήθηκε ότι ανταμείβονται άτομα ανεπιθύμητα. Η έλλειψη δημόσιας υποστήριξης και ο φόβος για αύξηση της «μαλακής» εγκληματικότητας οδήγησαν σε μείωση κατά το ήμισυ των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις φυλακές. Από το 2000 εισάγεται ο όρος «ορθολογική εκπαίδευση» με υποχρεωτικό χαρακτήρα, περιλαμβάνει σχεδιασμένα εκπαιδευτικά προγράμματα για την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων που διευκολύνουν τους κρατούμενους στην καθημερινότητά τους. Επίσης, περιλαμβάνει προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης που παρέχουν δεξιότητες για απασχόληση προωθώντας τη διεύρυνση προοπτικής και ενισχύοντας την αυτοεκτίμηση των κρατουμένων (Crayton, Neuesteter, 2008). Η μακρά ιστορία της ορθολογικής εκπαίδευσης συνεπάγεται ότι αυτή είναι αποδεκτή ανάγκη και απαίτηση για τους φυλακισμένους. Όμως, οι φυλακές καταλήγουν να είναι τα δημοτικά σχολεία των έγκλειστων πληθυσμών. Σημαντικό εμπόδιο στην ανάπτυξη αυτών των προγραμμάτων στάθηκε η έλλειψη αξιόπιστων και συνεπών δαπανών καθώς οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής διστάζουν να τα υποστηρίξουν, γι' αυτό και ο σχετικός νόμος απαιτεί από τους κρατούμενους την πληρωμή διδασκτρων με βάση το μισθό που λαμβάνουν από την εργασία τους μέσα στη φυλακή (Fulton, 2008 οπ. αναφ. Crayton, Neuesteter, 2008).

Στη Ωκεανία, το πρώτο θεσμοθετημένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εφαρμόστηκε στην πολιτεία της Νέας Νότιας Ουαλίας το 1862 στο Darlinghurst Gaol, όταν προσλήφθηκε ένας δάσκαλος για να παρέχει ηθική εκπαίδευση σε όποιον κρατούμενο εκούσια συμμετείχε στο πρόγραμμα (Ramsland, 1996. σ.32). Έως το 1900 στις φυλακές της Αυστραλίας εφαρμόζονταν βασικά εκπαιδευτικά προγράμματα γραμματισμού (Graffan, Shinkefield&Lavelle, 2014) και μέχρι το

1950 σε όλες τις μεγάλες φυλακές της ηπείρου προσφέρονταν και προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης (Ramsland, 1996. σ.309). Στην «Έκθεση της Γερουσίας για την Έρευνα για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση στις Διορθωτικές Εγκαταστάσεις» το 1996, αναφέρεται ότι η εκπαίδευση στις αυστραλιανές φυλακές θα μπορούσε να περιγραφεί ως ντροπή, λόγω των σοβαρών ελλείψεων στις κτιριακές εγκαταστάσεις των φυλακών και των παρωχημένων προγραμμάτων σπουδών (Tierney, 1996). Από το 2001 έως το 2006 ξεκίνησε μια εθνική στρατηγική σε όλες τις φυλακές της ηπείρου παρέχοντας κάποιας μορφής τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ωστόσο, κάθε κράτος διατηρεί τον έλεγχο των προγραμμάτων αυτών. Η διαθεσιμότητα και η ποιότητα εκπαίδευσης στις φυλακές της χώρας μειώνονται σημαντικά και το ενδιαφέρον της κυβερνητικής πολιτικής εστιάζεται «από τη φυλακή της αποκατάστασης στη φυλακή της τιμωρίας» (Devine, 2007).

Στην Αφρική, η διορθωτική εκπαίδευση είναι λιγότερο παγιωμένη απ' ότι στις χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου (Indabawa, Oduaran, Tai, Walters, 2000). Η πρώτη φυλακή στη «Μαύρη» ήπειρο ιδρύθηκε το 1872, στη Νιγηρία. Όμως, κανένα επίσημο εκπαιδευτικό πρόγραμμα δεν είχε εφαρμοστεί από την κυβέρνηση της Νιγηρίας μέχρι το 1986, οπότε και ξεκίνησαν οργανωμένα προγράμματα που χρηματοδοτήθηκαν από τους ίδιους τους κρατούμενους (Usiwoma, 1987). Η φυλακή στη χώρα αυτή έχει τιμωρητικό χαρακτήρα με ελάχιστους ή καθόλου πόρους για εκπαιδευτικά προγράμματα αποκατάστασης. Η παρεχόμενη εκπαίδευση διαφέρει από φυλακή σε φυλακή και δεν προσφέρει τίποτε περισσότερο από άτυπες μορφές εκπαίδευσης για τη διατήρηση της λειτουργίας των φυλακών. Μόλις το 2016 το Εθνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο ίδρυσε έξι κέντρα εκπαίδευσης σε αντίστοιχο αριθμό φυλακών και προσφέρει στους κρατούμενους έκπτωση στα δίδακτρα (Sawahel, 2017).

Στη Νότια Αφρική το 1961 κατασκευάστηκαν οι φυλακές για εγκληματίες και πολιτικούς κρατούμενους. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα γραμματισμού ήταν προσβάσιμα μόνο σε κρατούμενους που είχαν τη δυνατότητα πληρωμής διδάκτρων. Οι προσπάθειες των κρατουμένων να εκπαιδευτούν νομικά-πολιτικά παρεμποδίστηκε σε βαθμό που απαγορεύτηκε η πρόσβαση στα ΜΜΕ (τηλεόραση, εφημερίδες, ραδιόφωνο). Από το 1993 η εκπαίδευση των κρατουμένων ήταν προνόμιο και όχι δικαίωμα. Τα μαθήματα παρέχονται από αμειβόμενους κρατούμενους και όχι από εξειδικευμένους δασκάλους και τα υψηλά επίπεδα εκπαίδευσης μέσα στη φυλακή είναι διαθέσιμα μόνο σε κρατούμενους που έχουν την οικονομική δυνατότητα για μαθήματα δι' αλληλογραφίας (Sawahel, 2017). Με χρηματοδότηση του ΟΗΕ στις φυλακές της Γκάνα το 2003 ξεκίνησαν προγράμματα βασικής εκπαίδευσης. Επιπλέον στο Μαρόκο, εδώ και αρκετά χρόνια, προσφέρονται στις αγροτικές φυλακές δεξιότητες

καλλιέργειας. Το 2014 μέσω έκθεσης πάλι του ΟΗΕ οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες εμπεριέχουν γενική παιδεία, επαγγελματικά και άλλα προγράμματα (Czerwinski, König & Zaichenko, 2014).

Διορθωτική εκπαίδευση με ηθικό χαρακτήρα εισήχθη στις φυλακές της Ιαπωνίας το 1871 (Wilselun, 2005). Τη δεκαετία 1880 έως 1890 η εκπαίδευση στις φυλακές θεωρήθηκε ένα από τα σημαντικά ζητήματα του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας. Ωστόσο, οι διαφωνίες για την εφαρμογή της ηθικής εκπαίδευσης στους κρατούμενους οδήγησε τα ιδρύματα να υιοθετήσουν δικά τους μεμονωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα (Hardacre, Lewis, 1997). Από το 1910 στην Ιαπωνία θεσμοθετήθηκε η εκπαίδευση σε όλους τους ανήλικους κρατούμενους και για τους ενήλικους η εθελοντική συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης.

Από το 1920 με την ίδρυση της Δημοκρατίας της Κίνας, ο θρησκευτικός και ηθικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης στις φυλακές αντικαταστάθηκε από την πνευματική εκπαίδευση με σκληρή δουλειά (Mühlhahn, 2009). Εκτός από το γραμματισμό στα εκπαιδευτικά προγράμματα εισήχθησαν μαθήματα μουσικής, λαϊκής ηθικής, ο κομφουκιανισμός και η διδασκαλία του δόγματος των κομμάτων (Mühlhahn, 2009). Το 1981 η εκπαίδευση των φυλακών συμπεριελήφθη στο εθνικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα αυξάνοντας την πρόσβαση των κρατουμένων (Simon, 2001).

3.2.2 Η εκπαίδευση στις φυλακές στην Ευρώπη

Στην Ευρώπη, οι επιστημονικές έρευνες έχουν καταδείξει το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του έγκλειστου πληθυσμού και παράλληλα το έλλειμμα επαγγελματικών δεξιοτήτων. Εξαιτίας των περιορισμένων πόρων σε ανθρώπινο δυναμικό και σε χρηματοδοτήσεις, τα σωφρονιστικά καταστήματα δεν μπορούν να αναπληρώσουν τις ανεπάρκειες των βαθμίδων εκπαίδευσης και των επαγγελματικών δομών ώστε να εφοδιάσουν τους κρατούμενους με προσόντα, ικανότητες και δεξιότητες για κοινωνική και εργασιακή επανένταξη (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017).

Τα δικαιώματα στην εκπαίδευση των κρατουμένων κατοχυρώνουν οι Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης (No Rec (89)12) για την «Εκπαίδευση στην φυλακή», οι οποίες εκτός των άλλων λαμβάνουν υπόψη, το βασικό δικαίωμα όλων στην εκπαίδευση, τη σημασία της εκπαίδευσης για ατομική και κοινωνική ανάπτυξη, τις εκπαιδευτικές ανάγκες λόγω υψηλού ποσοστού φυλακισμένων με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, τη σημαντικότητα της εκπαίδευσης ως εργαλείο για την επανακοινωνικοποίηση των φυλακισμένων (Εισήγηση No Rec(89)12). Τα ευρωπαϊκά νομοθετήματα συστήνουν στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να εφαρμόσουν

εκπαιδευτικές πρακτικές, μέσω των οποίων θα προωθούνται τα προαναφερόμενα και μεταξύ άλλων τονίζεται ότι τα κράτη-μέλη οφείλουν να αποδεχθούν ότι «η εκπαίδευση για τους κρατούμενους, πρέπει να είναι η ίδια με αυτή που παρέχεται και στους υπόλοιπους πολίτες» (Εισήγηση No Rec(89)12), με προτεραιότητα στον αλφαριθμητισμό, στην βασική εκπαίδευση και στην εθελοντική συμμετοχή των κρατουμένων. Επισημαίνεται ότι η διορθωτική εκπαίδευση οφείλει: Να εστιάζει στην ολιστική ανάπτυξη του έγκλειστου, προετοιμάζοντας τον για τη ζωή μετά την απελευθέρωσή του. Να επιτρέπει στους φυλακισμένους να μετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα εκτός φυλακής. «Να ληφθούν μέτρα ώστε να συνεχίσουν την εκπαίδευση μετά την αποφυλάκισή τους» (Εισήγηση No Rec (89)12). Τέλος, πρέπει τα κράτη να παρέχουν τον κατάλληλο εξοπλισμό και το αναγκαίο εκπαιδευτικό προσωπικό.

Τα κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε γενικές γραμμές προσαρμόζουν τις διορθωτικές εκπαιδευτικές πολιτικές με αυτές τις συστάσεις. Θεσμοθετούν και εφαρμόζουν προγράμματα βασικής εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης λαμβάνοντας υπόψη τα διαφορετικά πλαίσια μέσα στα οποία λειτουργούν οι φυλακές των κρατών μελών. Χώρες όπως η Γαλλία, η Αγγλία και με πρόσφατες ρυθμίσεις και η Ελλάδα, δίνουν τη δυνατότητα στους φυλακισμένους και για πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Συγκεκριμένα το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Αγγλίας πραγματοποιεί ένα σύγχρονο τρόπο Εκπαίδευσης Ενηλίκων στις φυλακές, το πρόγραμμα Virtual Campus. Πρόκειται για παροχή εκπαίδευσης μέσω ενός ασφαλούς διαδικτυακού μαθησιακού περιβάλλοντος, δίνοντας τη δυνατότητα στους παραβάτες να συνεχίσουν τη μάθηση και μετά την αποφυλάκισή τους, εάν αυτή δεν έχει ολοκληρωθεί κατά τη διάρκεια που εκτίουν την ποινή τους (StudieswiththeOpenUniversity· Παπαϊωάννου, 2016, σ. 63). Στη Γερμανία, τα δύο προγράμματα Mabis και ZubilisDP που λειτουργούν στα πλαίσια της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας EQUAL, επικεντρώνονται στην ενίσχυση της επαγγελματικής απορρόφησης των κρατουμένων (Καρδαρά, 2020). Στη Σουηδία, στο πλαίσιο κάθε φυλακής, λειτουργεί κέντρο εκπαίδευσης που παρέχει πάνω από 130 ολοκληρωμένα προγράμματα με δυνατότητα πρόσβασης όλων των κρατουμένων (Bra, 2015· Παπαϊωάννου, 2016, σ.61). Στις φυλακές των σκανδιναβικών χωρών (Δανία, Φινλανδία, Νορβηγία, Σουηδία) παρέχονται εκπαίδευση και κατάρτιση που αντικατοπτρίζουν το συνηθισμένο εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και άτυπες δεξιότητες (δεξιότητες ζωής, ικανότητες λειτουργίας στην εργασία, στην κοινωνία και την οικογένεια) δηλαδή προωθείται μια προοπτική Δια Βίου Μάθησης (Bra, 2015). Στη Νορβηγία, η εφαρμογή του υπο-προγράμματος Interneto flatmates στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης στη φυλακή με χρήση των ΤΠΕ (Καρδαρά, 2020).

3.2.3 Η εκπαίδευση στις φυλακές στην Ελλάδα

Το σωφρονιστικό σύστημα σε κάθε χώρα διαμορφώνεται με βάση τις κοινωνικές, πολιτισμικές και ηθικές αντιλήψεις. Στην Ελλάδα, διαρρυθμίζεται σύμφωνα με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις, τις γενικές αρχές του Συντάγματος, τους νόμους και τα Προεδρικά Διατάγματα, αλλά κύρια βάση του είναι ο Σωφρονιστικός Κώδικας.

Το 1967 με το Ν.125/24/8-4/1967 τίθεται σε ισχύ ο πρώτος «Σωφρονιστικός Κώδικας εκτελέσεως ποινών και ασφαλιστικών μέτρων» που χαράσσει τα κανονιστικά πλαίσια συμπεριφοράς των σωφρονιστικού προσωπικού και των κρατουμένων και προέχει η έκτιση ποινής κατά της ελευθερίας. Δεν εφαρμόστηκε ποτέ, γιατί δεν εκδόθηκαν ειδικά νομοθετικά διατάγματα που ο ίδιος προέβλεπε (Κελίδου, 2011· Μπλιούμη, 2017).

Το 1985 η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε.) σε συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης οργάνωσε εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούσαν τον αλφαριθμητισμό ελλήνων και αλλοδαπών κρατουμένων και προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης (μελισσοκομία, μηχανολογία και ηλεκτρολογία αυτοκινήτων, κατασκευή κοσμήματος) στις φυλακές καθώς και ψυχοκοινωνική υποστήριξη (Καρδαρά, 2020· Δημητρούλη, Θεμελή & Ρηγούτσου, 2017). Παράλληλα, το Υπουργείο Δικαιοσύνης το 1989 ξεκινά μια διαδικασία αναδιοργάνωσης του σωφρονιστικού συστήματος με το Ν.1851/1989 και τίτλο: «Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων και άλλες διατάξεις». Το 1998 Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε.) σε συνεργασία με το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.) εφαρμόζουν πρόγραμμα εκπαίδευσης και θεραπείας κρατουμένων γυναικών με διαμόρφωση αυτόνομου χώρου μέσα στη φυλακή. Με το Ν.2525/1997 θεσμοθετούνται τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) και δύο χρόνια μετά τίθεται σε ισχύ ο νέος Σωφρονιστικός Κώδικας Ν.2776/99. ΦΕΚ.291/99 που αποδεσμεύει ουσιαστικά την εκπαίδευση από το σωφρονιστικό σύστημα (Μπλιούμη, 2017).

Από το 2003 έως το 2008 τα αντικείμενα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Γ.Γ.Λ.Ε. διευρύνονται, εμπεριέχουν πλέον ψυχοκοινωνική υποστήριξη για τους κρατούμενους και διενεργούνται στα πλαίσια των δομών των Κέντρων Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Κ.Ε.Ε.) που λειτουργούν από το 2003. Στα τμήματα των κέντρων αυτών παρέχονται μαθήματα ελληνικής γλώσσας, δημιουργικής ανάπτυξης της προσωπικότητας των εγκλείστων, δεξιότητες ικανοποίησης των αναγκών τους για θέματα καθημερινότητας και εργασίας ενώ προεξέχοντα

ρόλο είχαν τα προγράμματα συμβουλευτικής. Δυστυχώς όμως, τα προγράμματα αυτά μη τυπικής εκπαίδευσης, σταδιακά μειώνονται και υλοποιούνται κυρίως από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.), εθελοντές και κατά διαστήματα ανάλογα με τις χρηματοδοτήσεις από Κέντρα Διά Βίου Μάθηση (Κ.Δ.Β.Μ.) (Καρδαρά, 2020· Ρηγούτσου, 2005. σ. 21· Βουβούση, 2019). Τη δεκαετία 2001 έως 2011 η Ελλάδα επωφελούμενη από πόρους του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης επιχειρεί προσπάθειες ποιοτικής βελτίωσης της Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Καραλής, 2010). Το 2004 ιδρύονται σε καταστήματα κράτησης τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.) δίνοντας ουσιαστικά μια δεύτερη ευκαιρία στους κρατούμενους να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση αποκτώντας τίτλο σπουδών ισότιμο με απολυτήριο γυμνασίου (Ανάγνου, 2016· Καρδαρά, 2020· Ρηγούτσου, 2017). Τα ΣΔΕ αποτελούν συγχρηματοδοτούμενο πρόγραμμα, το οποίο εντάσσεται στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα: «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020» και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Ελληνικό Δημόσιο (ΙΝΕΔΙΒΙΜ, 2014). Η προμήθεια εξοπλισμού πραγματοποιείται μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) και το Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ. σε συνεργασία με τη ΓΓΔΒΜΝΓ και μέσω αιτημάτων χρηματοδότησης που πραγματοποιεί προς το ΥΠΠΕΘ (ΙΝΕΔΙΒΙΜ, 2018). Από το 2015 διευκολύνεται σε μεγάλο βαθμό η πρόσβαση των κρατουμένων στην εκπαίδευση. Με ενέργειες των Υπουργείων Δικαιοσύνης και Παιδείας και σε συνεργασία με διάφορους φορείς προάγονται δράσεις εκπαιδευτικών προγραμμάτων ελληνομάθειας, ενισχύεται η πρόσβαση των κρατουμένων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Βουβούση, 2019).

Τα σημαντικότερα βήματα των τελευταίων ελληνικών κυβερνήσεων έγιναν με την ψήφιση του Ν. 4521/2018 «Περί αναβάθμισης και επέκτασης της λειτουργίας των σχολείων των φυλακών» με σκοπό τη διατήρηση και αναβάθμιση της λειτουργίας των υπαρχόντων εκπαιδευτικών δομών και τη δημιουργία νέων ώστε να ενισχυθεί το εκπαιδευτικό επίπεδο των κρατουμένων. Σύμφωνα με το άρθρο 31 του προαναφερόμενου νόμου, «σε κάθε κατάσταση κράτησης ιδρύονται σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Δημοτικό, Γυμνάσιο ή ΣΔΕ, ΓΕΛ, ΕΠΑΛ), Δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Δ.Ι.Ε.Κ.) και Δ.Ι.Ε.Κ. ενηλίκων». Οι εκπαιδευτικές μονάδες εντός των φυλακών έχουν ενιαία διοίκηση, Σύλλογο Διδασκόντων και Συντονιστή- Σύμβουλο εκπαίδευσης, ο οποίος ασκεί καθήκοντα Διευθυντή σχολικής μονάδας και είναι υπεύθυνος για την οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας στη φυλακή.

Σύμφωνα με την Καρδαρά (2020) για το σχολικό έτος 2019-2020 από τα 34 καταστήματα κράτησης της χώρας, στα 24 λειτουργούν εκπαιδευτικές μονάδες, συγκεκριμένα:

- Σε 8 καταστήματα κράτησης: ΕΚΚΝ Αυλώνα, Βόλου, ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, ΚΚ Κορίνθου, Γρεβενών, Ναυπλίου, Ελαιώνα-Θηβών Γυναικών και Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Στοιχειώδους Εκπαίδευσης Βόλου, λειτουργούν σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Σε 13 καταστήματα κράτησης: ΚΚΚορυδαλλού, Μαλανδρίνου, Δομοκού, Ελαιώνα-Θηβών Γυναικών, Λάρισας, Τρικάλων, Πάτρας, Θεσσαλονίκης, Νιγρίτας, Γρεβενών, Κέρκυρας, Χανίων κα στο Ειδικό Κέντρο Υγείας Κρατούμενων Κορυδαλλού, λειτουργούν Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας.
- Σε 3 καταστήματα κράτησης: Αγροτικό ΚΚΚασσάνδρας, ΚΚΚορυδαλλού και ΕΚΚΝ Αυλώνας λειτουργούν Δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στα καταστήματα κράτησης που δεν λειτουργούν εκπαιδευτικές μονάδες οι αυτοδίδακτοι κρατούμενοι είναι εκατόν ενενήντα οκτώ (198) και οι κρατούμενοι που φοιτούν σε πανεπιστήμια είναι εβδομήντα ένας (71) εκ των οποίων οι τριάντα πέντε (35) φοιτούν στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Καρδαρά, 2020).

Εν κατακλείδι, σε αρκετές χώρες του κόσμου η εκπαίδευση στη φυλακή εξακολουθεί να έχει τιμωρητικό χαρακτήρα. Αντίθετα, σε άλλες χώρες έχει περισσότερο πνευματικό χαρακτήρα, συνδέεται με οικονομικά και τεχνικά αναμενόμενα όχι τόσο με την ελεύθερη παραγωγή σκέψης. Στον ανεπτυγμένο κόσμο, οι εκπαιδευτικές δομές στις φυλακές αποτελούν το βασικότερο εργαλείο της σωφρονιστικής πολιτικής και υπάγονται στα Υπουργεία Δικαιοσύνης άρα λειτουργούν στα πλαίσια σχετικής αυτονομίας και αυτοτέλειας (Αρμένης, 2018). Στην Ελλάδα, τα πράγματα μάλλον έχουν πάρει έναν πιο προοδευτικό δρόμο αφού οι εκπαιδευτικές δομές στη φυλακή ανήκουν στο Υπουργείο Παιδείας και οι εκπαιδευτικοί σε αυτά φαίνεται να έχουν την παιδαγωγική δυνατότητα των συναδέλφων τους όπως στο κανονικό σχολείο.

3.3 Τα χαρακτηριστικά των ενήλικων κρατούμενων-εκπαιδευομένων

Οι κρατούμενοι ανήκουν στις εύάλωτες κοινωνικές ομάδες γιατί ο χώρος της φυλακής λειτουργεί ως παράγοντας περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν δυσκολίες στην προσαρμογή και στην ένταξη τους στο εκπαιδευτικό

περιβάλλον και στις σχέσεις τους με τον εκπαιδευτή (Χρόνη, 2018.σ. 77· Καπέλου & Χαλούλια, 2019.σ.5).

Για τους κρατούμενους η έκτιση της ποινής αποτελεί ένα από τα πιο κρίσιμα γεγονότα στη ζωή τους και είναι δυνατόν να ενισχύσει ή να απομειώσει τις εξελίξεις του αποκλεισμού (Cross, 1992). Τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων-κρατουμένων είναι:

- Ο κοινωνικός στιγματισμός των καταδικασθέντων, καταλυτικής σημασίας παράγοντας τόσο για το περιβάλλον τους όσο και για την προσπάθειά τους για κοινωνική και επαγγελματική ενσωμάτωση.
- Η απαξιώτική τους θέση, που απορρέει από την απουσία ιδιωτικής ζωής και την κατάργηση της αυτονομίας τους (Χατζηνικολάου, 2006.σ.63).
- Η ιδρυματοποίηση, με τις όποιες στερήσεις συνεπάγονται από τον εγκλεισμό τους στη φυλακή: στέρηση ελευθερίας κινήσεων, αυτονομίας, αγαθών, σεξουαλική στέρηση (Sykes, 1958).
- Η υποεκπαίδευση, ως αποτέλεσμα της πρόωρης εγκατάλειψης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης λόγω αντιμετώπισης οικογενειακών καταστάσεων, χαμηλού εισοδήματος, παιδικής εργασίας, χαρακτηριστικά οικογενειακής προέλευσης, νοοτροπία των γονιών, δική τους ευθύνη και ανευθυνότητα, ανωριμότητα, άγνοια της μελλοντικής χρήσης της εκπαίδευσης (Καπέλου & Χαλούλια 2019.σ.6· Βεργίδης, Κουτούζης & Κυρίδης, 2013.σ.26).
- Η έλλειψη βασικών κοινωνικών δεξιοτήτων, χαμηλό επαγγελματικό προφίλ. Έλλειψη ευκαιριών εκπαίδευσης και απασχόλησης (Καπέλου & Χαλούλια, 2019.σ.506· Βεργίδης, Κουτούζης & Κυρίδης, 2013.σ.26).
- Οι αρνητικές εμπειρίες από προηγούμενες επαφές με το εκπαιδευτικό σύστημα, μαθησιακές δυσκολίες, παγιωμένες αντιλήψεις (Καπέλου & Χαλούλια 2019.σ.506· Βεργίδης, Κουτούζης & Κυρίδης, 2013.σ.26).
- Τα προσωπικά, οικογενειακά, κοινωνικά προβλήματα (Βεργίδης, Κουτούζης & Κυρίδης, 2013.σ.27).
- Η χρήση ουσιών, ψυχικές διαταραχές, παραβατική συμπεριφορά (Καπέλου & Χαλούλια, 2019.σ.507).
- Η διαφοροποίηση ως προς την εκπαίδευση, την καταγωγή, τη θρησκεία, τον τρόπο ζωής, την ηλικία, τις γνωστικές ικανότητες, τα ενδιαφέροντα, την υγεία του εγκλειστού πληθυσμού (Καπέλου & Χαλούλια, 2019.σ.507).

Η εκπαίδευση στα σωφρονιστικά καταστήματα είναι μέρος της έκτισης της ποινής των κρατουμένων και συμβάλει στην ελάφρυνση των δεινών του εγκλεισμού, την ενδυνάμωση της αυτοεκτίμησης τους αλλά και στην ομαλή κοινωνική και επαγγελματική τους ενσωμάτωση όταν αποφυλακιστούν (Καπέλου & Χαλούλια, 2019. σ. 506).

3.4 Προϋποθέσεις αποτελεσματικής εκπαίδευσης στις φυλακές

Για τους έγκλειστους, η εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων στη φυλακή έχει πολυειδή οφέλη σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο γιατί αποτελεί μια διαδικασία αδιάκοπου κριτικού στοχασμού του εγώ και του κοινωνικοπολιτικού πλαισίου αφού αποτελεί μέσο διασφάλισης της λογικής τους (Λαδόπουλος, Ίτσιος & Παπακωνσταντίνου, 2018). Ωστόσο, οι δυσκολίες που επιτείνονται από το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των παραβατών, το άγχος, οι αρνητικές εκπαιδευτικές εμπειρίες που τους κάνουν αρνητικούς απέναντι στο εκπαιδευτικό σύστημα, η ανασφάλεια δικαιωμάτων, η συρρίκνωση των επιλογών τους σε σχέση με τους ενήλικες εκτός φυλακής, καθιστούν τη διορθωτική εκπαίδευση των κρατουμένων δύσκολη γιατί διεξάγεται σ' ένα απαιτητικό περιβάλλον (Goffman, 1981). Επιπλέον, ο βασικός τους στόχος συνδέεται με την αποφυλάκισή τους, την ελευθερία τους, την κοινωνική τους αποδοχή παρά με την εκπαίδευση (Grand, 2017).

Η αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης στη φυλακή και η εξέλιξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας εκτός από τη σύμπραξη όρων επιλογής, αυτοκαθορισμού και ελευθερίας (Δημητρούλη, Θεμελή & Ρηγούτσου, 2008, 2011, 2012), προϋποθέτουν:

- Να βασίζονται στις ουσιαστικές ανάγκες όλων των ενήλικων παραβατών και όχι στις εφήμερες.
- Η μαθησιακή διαδικασία να παρέχεται έτσι ώστε να διευκολύνεται η συμμετοχή όλων ανεξαιρέτως και να παρέχονται αυτόνομοι και κατάλληλοι χώροι εύκολα προσπελάσιμοι σε όλους τους κρατούμενους.
- Να παρέχονται ευκαιρίες οργανωμένης πληροφόρησης σε όλους, με γνώμονα τι μπορούν να μάθουν στην φυλακή.
- Να υπάρχει δυνατότητα σύνδεσης των προγραμμάτων εκπαίδευσης των Κέντρων Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Κ.Ε.Ε.) με άλλα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και παραπομπή των αποφυλακισθέντων σε κατάλληλους εκπαιδευτικούς φορείς ώστε να διασφαλίζεται η συνέχεια της εκπαίδευσής τους μετά την αποφυλάκιση.

- Να διασφαλίζεται η πιστοποίηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων που αποκτήθηκε κατά την έκτιση της ποινής τους.
- Να προβλέπεται η συμβουλευτική υποστήριξη και η βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου των σωφρονιστικών υπαλλήλων.
- Να επιδιώκονται σταθερές συνεργασίες με εκπαιδευτικούς οργανισμούς, ιδρύματα και το Υπουργείο Δικαιοσύνης (Βουβούση, 2019· Οικονόμου, 2018. σ.37· Δημητρούλη & Ρηγούτσου, 2017.σ.29).

Η διορθωτική εκπαίδευση είναι δυνατόν να προωθήσει την αλλαγή όταν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αντιμετωπίζει τις ανάγκες των παραβατών. Ωστόσο, οι κρατούμενοι πρέπει να θέλουν την αλλαγή στον τρόπο σκέψης και δράσης γιατί η αποκατάσταση είναι ένα σύμβολο μεταξύ κρατουμένων εκπαιδευομένων και εκπαιδευτών. Η εκπαίδευση πρέπει να βασίζεται στην επιθυμία, την επιλογή των παραβατών για μάθηση και όχι στην υποχρέωσή τους. Τα κίνητρα συμμετοχής τους και η διατήρηση αυτών θα πρέπει να βρίσκονται στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διεργασίας. Συχνά, το βάρος της παρακίνησης των εκπαιδευομένων κρατουμένων αναλαμβάνουν οι εκπαιδευτές. Αυτοί οφείλουν να απομακρύνουν τον φόβο της απειλής από το μαθησιακό περιβάλλον, να δημιουργήσουν μια αμφίδρομη επικοινωνία που να βασίζεται στον σεβασμό και στην αποδοχή των παραβατών με διαφορετικό υπόβαθρο, στη δημιουργία εμπιστοσύνης, στην ικανοποίηση από έμφυτες και εξωγενείς ανταμοιβές και στη διατήρηση του μαθησιακού ενδιαφέροντος του παραβάτη. Για την προσαρμογή του ποικίλου πληθυσμού των εκπαιδευομένων κρατουμένων απαιτείται ενσωμάτωση κινήτρων, διαφορετικών εξατομικευμένων στρατηγικών διδασκαλίας και πολύτιμων εκπαιδευτικών εμπειριών (Desir & Whitehead, 2010).

Εξέχουσα σημασία για αποτελεσματική εκπαίδευση στα καταστήματα κράτησης έχει η ευαισθητοποίηση και η αλλαγή στάσεων των εκπαιδευτών απέναντι σε στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με την παραβατική συμπεριφορά και τους παραβάτες, καθώς και η επιμόρφωσή τους σχετικά με τις ιδιαιτερότητες των συνθηκών στη φυλακή και για τυχόν προβλήματα που θα προκύψουν κατά την άσκηση του εκπαιδευτικού τους έργου (Βουβούση, 2019). Ο εκπαιδευτής, στο χώρο της φυλακής, δεν είναι ούτε ο τυπικός δάσκαλος ούτε ο εκπαιδευτής ενηλίκων. Είναι ο άνθρωπος-ειδήμονας, που «ως αιχμή του δόρατος» συνεργαζόμενος με το προσωπικό της φυλακής θα προσπαθήσει να σπάσει τον κύκλο της υποτροπής (Αρμένης, 2018).

Συνοψίζοντας, στο τρίτο κεφάλαιο αρχικά, αναφερθήκαν οι οργανωμένες διαδικασίες παροχής διορθωτικής εκπαίδευσης σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Στη συνέχεια, επικεντρωθήκαμε στην σημαντικότητα, στους στόχους και στον ρόλο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιούνται στο πλαίσιο της φυλακής. Ακολούθως, αναφέρθηκαν τα χαρακτηριστικά των κρατούμενων εκπαιδευομένων και τα οφέλη που αυτοί αποκομίζουν από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται στο πλαίσιο της φυλακής. Τέλος, διατυπώθηκαν οι προϋποθέσεις αποτελεσματικής εκπαίδευσης στη φυλακή. Αναμφισβήτητα, η εκπαίδευση στη φυλακή είναι σημαντική για τους κρατούμενους εκπαιδευόμενους γιατί αφενός τους απαλλάσσει από τα βάσανα της φυλακής κατά τη διάρκεια της έκτισης της ποινής τους αφετέρου θέτει τα θεμέλια για μια φυσιολογική ζωή μετά την αποφυλάκισή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ (ΣΔΕΦ)

Το ελληνικό κράτος, ακολουθώντας τις Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης No Rec (89)12 της Επιτροπής των Υπουργών σχετικά με την εκπαίδευση στις φυλακές και τα διεθνή παραδείγματα λειτουργίας εκπαιδευτικών δομών μέσα στις φυλακές, ως ευνομούμενο κράτος, θεσμοθέτησε τη λειτουργία των ΣΔΕ στα καταστήματα κράτησης προστατεύοντας σύννομα αγαθά και προωθώντας ίδιες ευκαιρίες εκπαίδευσης για όλους, θέτοντας ως πρωτοτόκεια σειρά τον αλφαριθμητισμό και την παροχή εκπαίδευσης στους ενήλικες κρατούμενους.

4.1 Τα ΣΔΕ στα καταστήματα κράτησης στην Ελλάδα

Στην χώρα μας, τα ΣΔΕ μέσα στις φυλακές είναι δημόσια σχολεία και αποτελούν ένα καινοτόμο εκπαιδευτικό εγχείρημα που επιτάσσει το σύγχρονο σωφρονιστικό σύστημα. Λειτουργούν και αναπτύσσονται μέσα στην κουλτούρα της φυλακής ως συμπληρωματικός θεσμός, με σκοπό την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού (Λευκή Βίβλος, 1995) και την ουσιαστική επανακοινωνικοποίηση των κρατουμένων (Βεργίδης, Ασημάκη & Τζιντζίδης, 2007, σ.64). Ο κοινωνικός αποκλεισμός πλήττει ομάδες πληθυσμού οι οποίες έχουν υποστεί εκπαιδευτικό αποκλεισμό και συνδέεται άμεσα με την ανεργία, τη χαμηλή ποιότητα ζωής και την παραβατικότητα (Παπαϊωάννου, 2015, σ.25).

Οι κρατούμενοι προέρχονται από χαμηλά οικονομικά στρώματα, προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον, παραβατική συμπεριφορά και με πολύ χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Παράλληλα, η ταχεία αύξηση του αριθμού των κρατουμένων στις χώρες της Ευρώπης και στην Ελλάδα, η αυξητική τάση των ποσοστών κάθειρξης και τα υψηλά ποσοστά υποτροπής (Wacquant, 2002, σ.129-131), καθιστούν αναγκαία τη λειτουργία των ΣΔΕ στα καταστήματα κράτησης τα οποία σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να αναχθούν σε «σχολεία γκέτο» (Λευκή Βίβλος 1995).

Τα ΣΔΕΦ διαφοροποιούνται από τα ΣΔΕ εκτός των φυλακών ως προς:

- Την ομάδα στόχου (ενήλικες κρατούμενοι).
- Το σχολείο λειτουργεί μέσα στο κτίριο της φυλακής κι επηρεάζεται τόσο από τον χώρο και το ασφυκτικό περιβάλλον όσο και από την κουλτούρα της φυλακής.
- Τα μαθήματα πραγματοποιούνται σε πρωινό ωράριο.

- Ο εγκλεισμός σημαίνει στέρηση της ελευθερίας γεγονός που δεν ισχύει για τους μη κρατούμενους.
- Οι έγκλειστοι δεν έχουν τη δυνατότητα μετακίνησης.
- Τη διεπιστημονική προσέγγιση των ενήλικων εκπαιδευομένων κρατουμένων.
- Την ανάγκη συνεργασίας με τις υπηρεσίες του καταστήματος κράτησης.
- Την αναγκαιότητα συνεχούς επιμόρφωσης των εκπαιδευτών (Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ., 2016 σ.5).

Μια ακόμα διαφοροποίηση των ΣΔΕΦ σε σχέση με τα ΣΔΕ εκτός φυλακής είναι ότι εκτός από τις στρατηγικές της συμπληρωματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης κι εκείνη της προσωπικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης εντάσσονται και στη στρατηγική της κοινωνικής επανένταξης και της αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού (Βεργίδης, Ασημάκη & Τζιντζίδης, 2007. σ.86). Αξίζει να σημειωθεί ότι τα ΣΔΕΦ συνεργάζονται και με τον Οργανισμό Κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ), τη λειτουργία τμημάτων στο πλαίσιο τους που απευθύνονται σε μέλη θεραπευτικών ομάδων και της κοινωνικής επανένταξης του ΟΚΑΝΑ (Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ., 2013β σ.8)

Σήμερα, στην Ελλάδα η λειτουργία των ΣΔΕΦ εξελίσσεται με προοπτική αύξησης του αριθμού τους, ανταποκρινόμενη στις εκπαιδευτικές ανάγκες των κρατουμένων (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017. σ.24). Η συνεργασία μεταξύ των Υπουργείων Παιδείας και Δικαιοσύνης αποσκοπεί στην ενίσχυση του δικαιώματος των κρατουμένων στην εκπαίδευση, στην ανάπτυξη εξειδικευμένων και σύγχρονων προγραμμάτων που να καλύπτουν τις ιδιαίτερες ανάγκες του πληθυσμού των φυλακών. Μακροπρόθεσμοι στόχοι αυτής της συνεργασίας είναι η προετοιμασία επανένταξης των κρατουμένων και η πρόληψη της υποτροπής. Έτσι από τα 76 ΣΔΕ στις 13 περιφέρειες της χώρας, 13 ΣΔΕ λειτουργούν εντός των φυλακών (ΙΝΕΔΙΒΙΜ, 2019). Το πρόγραμμα των ΣΔΕΦ ξεκίνησε να υλοποιείται το 2004 με το πρώτο ΣΔΕΦ να λειτουργεί πιλοτικά στο κατάστημα κράτησης της Λάρισας. Έκτοτε ιδρύθηκαν και λειτούργησαν τα παρακάτω ΣΔΕΦ: 2005 στο Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού, 2006 στο Κατάστημα Κράτησης Θεσσαλονίκης, 2008 στα Καταστήματα Κράτησης: Τρικάλων, Γυναικών Ελαιώνα, Θηβών, Δομοκού, Πατρών (από το 2016 λειτουργεί ως αυτόνομη δομή), το 2010 στο Κατάστημα Κράτησης Γρεβενών, το 2016 στα Καταστήματα Κράτησης: Χανίων, Νιγρίτας, Μαλανδρίνου και στο Παράρτημα Νοσοκομείου Κρατουμένων Κορυδαλλού και το 2017 στο Κατάστημα Κράτησης Κέρκυρας.

Οι προϋποθέσεις για να εγγραφούν οι κρατούμενοι και να παρακολουθήσουν μαθήματα στα ΣΔΕΦ είναι να προσκομίσουν το απολυτήριο του δημοτικού ή αντίστοιχο τίτλο σπουδών αν πρόκειται για αλλοδαπούς (τυπικό κριτήριο) και οι υποψήφιοι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι να είναι «πειθαρχημένοι και συνεργάσιμοι». Το δεύτερο κριτήριο δείχνει ότι ο χώρος της φυλακής επισκιάζει το σχολείο μέσα στη φυλακή (Αλεβιζόπουλος, 2015. σ. 52). Η «ανταμοιβή» των εκπαιδευόμενων κρατουμένων, η οποία λειτουργεί και ως κίνητρο για τη συμμετοχή του στο ΣΔΕΦ, προβλέπεται στο άρθρο 38§8 του Σωφρονιστικού Κώδικα και στο ΠΔ 107/2001 («Ευεργετικός υπολογισμός ημερών ποινής καταδίκων-υποδίκων») όπως συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε με τα ΠΔ 75/2005 και 126/2014. Οι κρατούμενοι που παρακολουθούν επαρκώς ή ολοκληρώνουν προγράμματα σπουδών ή άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα, τυγχάνουν ευεργετικού υπολογισμού. Έτσι κάθε ημέρα συμμετοχής σε ΣΔΕΦ, «για απόκτηση τίτλου υποχρεωτικής εκπαίδευσης ή σε δημόσια Ι.Ε.Κ και Σ.Ε.Κ ή σε πιστοποιημένες σχολές μαθητείας που λειτουργούν σε οποιοδήποτε σωφρονιστικό κατάστημα, υπολογίζεται ως δύο ημέρες εκτιώμενης ποινής». Επιπλέον, οι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι έχουν τη δυνατότητα ως κατ' ιδίαν διδαχθέντες να δώσουν εξετάσεις εντός της φυλακής και να αποκτήσουν απολυτήριο Λυκείου, κι εφόσον επιθυμούν να φοιτήσουν σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα μετά την επιτυχή συμμετοχή τους στις Πανελλήνιες εξετάσεις. Μέχρι το 2014 έπρεπε να ζητήσουν και να πάρουν «εκπαιδευτική άδεια από το Πειθαρχικό Συμβούλιο της φυλακής» (Ν. 4312/2014. ΦΕΚ Α' 2060/2014, άρθρο 11). Μετά την Κ.Υ.Α. 29809/2015. ΦΕΚ Β' 1368/2015 το Συμβούλιο της φυλακής έχει καθήκον να υποστηρίξει την παρακολούθηση μαθημάτων και εργαστηρίων και να εξασφαλίζει την ανεμπόδιστη επικοινωνία φοιτητή-κρατούμενου με τους καθηγητές και το προσωπικό του ιδρύματος στο οποίο φοιτά. Στην Ελλάδα, η οποία υιοθετεί τα τελευταία πέντε χρόνια το αγγλικό σύστημα διορθωτικής εκπαίδευσης, επιτρέπεται η εξ αποστάσεως εκπαίδευση και διασφαλίζεται η ελεγχόμενη πρόσβαση σε εκπαιδευτικό υλικό για εκπαιδευτικούς λόγους με τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή σε ειδικούς χώρους μελέτης. Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο προσφέρει υποτροφίες σε κρατούμενους-φοιτητές. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι τίτλοι σπουδών «όλων των βαθμίδων τυπικής εκπαίδευσης δεν αναγράφουν ότι αποκτήθηκαν στη φυλακή» ούτε ότι οι κάτοχοί τους είναι κρατούμενοι (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017. σ. 24-25) γεγονός που απομειώνει το στιγματισμό (Ορλης, 2013. σ. 37) και τις στερεοτυπικές αντιλήψεις ενισχύοντας την εργασιακή επανένταξη των αποφυλακισθέντων.

4.1.1 Σκοπός και στόχοι των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας στις Φυλακές

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σοβαρές προσπάθειες για την προστασία και την υπεράσπιση της εκπαίδευσης γενικά των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και ειδικά των κρατουμένων που στερούνται την ελευθερία τους. Σε κοινωνικό επίπεδο η ανάπτυξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που λαμβάνουν χώρα στο ασφυκτικό πλαίσιο της φυλακής αποσκοπούν στην:

- Διασύνδεση των εγκλείστων με την εκπαιδευτική διαδικασία
- Μείωση των δεινών του εγκλεισμού
- Δημιουργική και εποικοδομητική κάλυψη του ελεύθερου χρόνου του φυλακισμένου
- Μείωση της ανίας και του άγχους (Βουβούση, 2018).
- Ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, της προσωπικής ενδυνάμωσης, της αυτοβελτίωσης, «ωθεί τους παραβάτες να κάνουν αισιόδοξες σκέψεις και να αγωνίζονται» (Ηλιοπούλου, 2011).
- Απόκτηση νέων γνώσεων, βασικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, τυπικών προσόντων (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017)
- Αποφυγή της υποτροπής και μακροχρόνια τη μείωση της παραβατικότητας
- Κοινωνική ενσωμάτωση, εύρεση και διατήρηση της εργασίας μετά την αποφυλάκιση (Δημητρούλη, Θεμελή & Ρηγούτσου, 2006).
- Μετασχηματισμό των στάσεων, αντιλήψεων και παραδοχών του κρατούμενου.
- Επιπλέον, «σπάει τον κύκλο της φτώχειας και άρει τον κοινωνικό αποκλεισμό ή καταστάσεις που ωθούν στην αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς» και προάγει την ποιότητα στη ζωή του αποφυλακισθέντα (Δασκαλάκη, Παπαδοπούλου, Τσαμπάρη, Φρονίμου, 1996. σ. 391).
- Είναι «οδηγός για κοινωνική και οικονομική κινητικότητα και ο πιο οικονομικός και αποδοτικός τρόπος μείωσης της εγκληματικότητας» (Καρδαρά, 2020).
- Μέσω της διορθωτικής εκπαίδευσης διασφαλίζεται ένα περιβάλλον ασφάλειας μέσα στη φυλακή γιατί μειώνονται τα περιστατικά βίας και ταυτόχρονα βοηθά στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων τόσο ανάμεσα στους κρατούμενους όσο και μεταξύ αυτών και του προσωπικού της φυλακής (Καρδαρά, 2020).

Οι παιδαγωγικοί στόχοι που εκπληρώνονται μέσω των θεματικών του προγράμματος σπουδών στα ΣΔΕΦ είναι:

- Η καλλιέργεια και η ανάπτυξη του γραπτού και προφορικού λόγου μέσα από διάφορα επικοινωνιακά περιβάλλοντα.
- Η χρήση και εξοικείωση με αριθμούς στην καθημερινότητα.
- Η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων ΤΠΕ.
- Η γνώση κι εμπειρία του φυσικού κόσμου.
- Οι γνώσεις σχετικές με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις ως ενεργοί πολίτες.
- Η Εκμάθηση ξένης γλώσσας (Αγγλικά).
- Η αξιοποίηση προσωπικών και επαγγελματικών προσόντων με σκοπό την ένταξη στην αγορά εργασίας.
- Η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης των ενήλικων κρατουμένων (Οικονόμου, 2017, σ.31-33· Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017, σ.29-32).

4.1.2 Προγράμματα σπουδών των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας στις Φυλακές

Οι θεματικές που διδάσκονται στα ΣΔΕΦ χαρακτηρίζονται από μεγάλο φάσμα και αξιοποιούνται τόσο μορφές τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης όσο και μορφές άτυπης μάθησης. Η διεξαγωγή των μαθημάτων πραγματοποιείται εντός της φυλακής σε χώρους διαμορφωμένους κατάλληλα για μάθηση και αποτελούν μια φωτεινή παρένθεση μέσα στο αποπνικτικό γκρίζο που χαρακτηρίζει το κτίριο της φυλακής.

Το πρόγραμμα σπουδών (Υ.Α. 2373/2003. Άρθρο 3.3.β.) είναι ευέλικτο προσαρμόζεται στις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευόμενων κρατούμενων και δίνει τη δυνατότητα επαναπροσδιορισμού των εκπαιδευτικών στόχων. Βασίζεται στην αρχή των πολυγραμματισμών και όχι σε ένα αναλυτικό πρόγραμμα που είναι κεντρικά σχεδιασμένο. Η μεθοδολογία διδασκαλίας εδράζεται στις Βασικές Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και στο διαφορετικό τρόπο με τον οποίο οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι προσλαμβάνουν τη γνώση. Δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην εξατομίκευση, στη γνώση και στην καθημερινότητα των εκπαιδευόμενων με εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (Μάνθου, 2007α.σ.26· Βεκρής, 2003. σ.17-20). Προωθείται η βιωματική και ομαδοσυνεργατική μάθηση, ο διάλογος, και οι διαθεματικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις ώστε τα θέματα να προσεγγίζονται από διαφορετικές οπτικές. Έτσι, οι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι δεν αποκτούν μόνο γνώσεις αλλά μαθαίνουν να επικοινωνούν, να συνεργάζονται και να επιλύουν προβλήματα.

Το πρόγραμμα στα ΣΔΕΦ, όπως και στα ΣΔΕ που λειτουργούν εκτός φυλακής, είναι ταχύρρυθμο και η διάρκεια φοίτησης είναι 18 μήνες, δύο σχολικά έτη (Α' και Β' Κύκλος). Ο πυρήνας του προγράμματος σπουδών συγκροτείται από οκτώ (8) κατηγορίες μαθημάτων που αναφέρονται ως «γραμματισμοί» (literacy). Ο όρος εμφανίζεται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία και συνδέεται με δεξιότητες γραφής και ανάγνωσης. Σήμερα, η έννοια του γραμματισμού έχει εξελιχθεί σε μια πολυδιάστατη έννοια με πολλές θεωρητικές εκφάνσεις και διαφορετικές προσεγγίσεις. Πρόκειται για μια έννοια που μετασχηματίζεται μαζί με την οικονομική, πολιτική και κοινωνική εξέλιξη της κοινωνίας και «κτίζεται» ανάλογα με το περιβάλλον, τη χρονική στιγμή και τους εμπλεκόμενους (Σιαηλή, 2017). Οι οπτικές μέσω των οποίων προσεγγίζεται ο γραμματισμός είναι η λειτουργική και η κριτική. Ο λειτουργικός γραμματισμός αναφέρεται στις δεξιότητες που απαιτούνται να αναπτύξει το άτομο ώστε να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας ενώ ο κριτικός γραμματισμός καθιστά τα άτομα ικανά να συμμετέχουν στην πολιτιστική, πολιτική, κοινωνική και οικονομική ζωή στην οποία ζουν (Κόκκοβα, 2015). Σύμφωνα με την UNESCO (2003) σήμερα ο γραμματισμός δεν σημαίνει την ικανότητα μόνο να διαβάζει, να γράφει και να κατανοεί κανείς αλλά την ικανότητα να ελέγχει τη ζωή του, το περιβάλλον και να επιλύει προβλήματα με ορθολογικό τρόπο, μέσω του λόγου.

Οι γραμματισμοί στα ΣΔΕΦ κατανέμονται στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα των 25 ωρών ως εξής (Γ.Γ.Ν.Γ, 2019):

- Γλωσσικός γραμματισμός: ανάγνωση, γραφή ελληνικής γλώσσας (3 ώρες).
- Αριθμητικός γραμματισμός: μαθηματικό λογισμό, πρακτική εφαρμογή πράξεων στην καθημερινότητα (3 ώρες).
- Γλωσσικός γραμματισμός: αγγλική γλώσσα (3 ώρες).
- Πληροφορικός γραμματισμός: Χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή και εκμάθηση βασικών προγραμμάτων (3 ώρες).
- Κοινωνικός γραμματισμός (3 ώρες).
- Επιστημονικός γραμματισμός: Φυσικές επιστήμες και εφαρμογή πειραμάτων (2 ώρες).
- Περιβαλλοντικός γραμματισμός: Ενημέρωση για περιβαλλοντικά θέματα και δράσεις με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος (2 ώρες).
- Πολιτισμική- Αισθητική Αγωγή: χειροτεχνίες, κατασκευές, μουσική (1 ώρα).

Επιπλέον, τρεις ώρες την εβδομάδα ασχολούνται με διαθεματικά project, ενώ οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι έχουν μια ώρα υποστήριξη από σύμβουλο σταδιοδρομίας και μια ώρα από

σύμβουλο ψυχολόγο. Η ύλη των γραμματισμών δεν είναι αυστηρά προκαθορισμένη αλλά επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των εκπαιδευτών να την προσαρμόσουν στις δυνατότητες και τις απαιτήσεις των εκπαιδευομένων-κρατούμενων (τι μπορούν και τι θέλουν να κάνουν) (Γ.Γ.Ν.Γ, 2019).

Στην Ελλάδα, σε πολλά καταστήματα κράτησης, οργανώνονται και διεξάγονται εξετάσεις απόκτησης πτυχίων αγγλικής γλώσσας (Palso) και πτυχίων προγραμμάτων ψηφιακών δεξιοτήτων (ECDL) σε συνεργασία τόσο με τους τοπικούς συλλόγους όσο και με τις Πανελλήνιες Ομοσπονδίες των Κέντρων Ξένων Γλωσσών και Πιστοποίησης Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας. Οι εξετάσεις πραγματοποιούνται με την ένθερμη υποστήριξη των Διευθυντών των ΣΔΕ που λειτουργούν εντός του καταστήματος κράτησης αλλά και την καταλυτική συμβολή των εξεταστικών επιτροπών που συστήνονται για τους λόγους αυτούς (Ιστοσελίδα ΣΔΕ σωφρονιστικού καταστήματος Τρικάλων).

Επιπλέον, πέρα του διδακτικού ωραρίου από το 2015 ενισχύεται ο θεσμός των Θερινών Σχολείων υπό την αιγίδα της Γενικής Γραμματείας Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς του ΥΠ.Π.Ε.Θ. στο πλαίσιο του Προγράμματος Πρόληψης και Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων σε Κίνδυνο σε συνεργασία με την Μ.Κ.Ο. ΑΡΣΙΣ-Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων. Τα Θερινά Σχολεία διαθέτουν περισσότερα από ογδόντα (80) προγράμματα, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα γνώσεων και δεξιοτήτων θέατρο, μουσική, καλλιτεχνικά, κηποτεχνική και δημιουργική γραφή έως ρομποτική και ανθρώπινα δικαιώματα. Το καλοκαίρι του 2018 πρόγραμμα Θερινών Σχολείων πραγματοποιήθηκε σε 14 καταστήματα κράτησης με συνεργασία της Γ.Γ.Δ.Β.Μ.Ν.Γ των Διευθύνσεων των καταστημάτων κράτησης και των ΣΔΕΦ. Συγκεκριμένα επωφελήθηκαν εξακόσιοι τριάντα πέντε (635) κρατούμενοι στις εξής φυλακές: στο Ε.Κ.Κ.Νέων Αυλώνων καθώς και στα ΣΔΕ των καταστημάτων κράτησης Λάρισας, Νιγρίτας, Τρικάλων, Δομοκού, Θεσσαλονίκης, Μαλανδρίνου, Ε.Α.Κ.Κ.Ν. Κασσαβέτειας, το Ε.Κ.Κ.Ν. Βόλου και στα Κ.Κ. Ελαιώνα Θηβών, Κω, Χίου, Γρεβενών και Πατρών. Το 2019 εκτός των παραπάνω καταστημάτων πραγματοποίησε το πρόγραμμα και το ΣΔΕΦ Χανίων. Το καλοκαίρι του 2020 δεν πραγματοποιήθηκε το συγκεκριμένο πρόγραμμα σε κανένα σωφρονιστικό κατάστημα λόγω Covid-19 (Γ.Γ.Ν.Γ, 2019).

4.2 Το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές Δομοκού

Οι φυλακές Δομοκού λειτούργησαν το 2008. Το 2014 με την Υ.Α 88741/2014. ΦΕΚ 3455/Β/23-12-2014 έγινε «Μετατροπή του Γενικού Καταστήματος Κράτησης Δομοκού από Β' σε Γ' τύπου φυλακή» (2198 Β'), με κρατούμενους, υποδίκους και καταδίκους υψηλής επικινδυνότητας. Από τις αρχές της λειτουργίας του, το κατάστημα κράτησης Δομοκού, διαθέτει πλήρεις υλικοτεχνικές υποδομές για τη λειτουργία σχολείου μέσα στις φυλακές, οπότε και λειτούργησε από την αρχή ΣΔΕ. Το 2014 η λειτουργία του σχολείου τέθηκε σε αναστολή για δύο σχολικά έτη (2014-2015, 2015-2016). Από το 2016 έως σήμερα το ΣΔΕ της φυλακής λειτουργεί κανονικά.

Στην τωρινή φάση (σχολικό έτος 2020-2021), φοιτούν συνολικά σαράντα εννέα (49) εκπαιδευόμενοι στους δύο Κύκλους του ΣΔΕ. Είκοσι τρεις (23) στον Α' και είκοσι έξι (26) στον Β' κύκλο. Συγκεκριμένα, σε σχέση με την εθνικότητά τους φοιτούν εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι από: Αλβανία δεκαεπτά (17), Ελλάδα δέκα (10), Αφγανιστάν πέντε (5), Συρία τέσσερις (4), Βουλγαρία τρεις (3), Πακιστάν τρεις (3), Ιράκ δύο (2), Αλγερία δύο (2), Ουκρανία ένας (1), Λετονία ένας (1), και Γεωργία ένας (1) και το ηλικιακό τους εύρος είναι από εξήντα πέντε (65) έως είκοσι δύο (22) ετών.

Το εκπαιδευτικό προσωπικό αποτελείται από έξι (6) συνολικά εκπαιδευτές/τριες. Τρεις (3) μόνιμους εκπαιδευτικούς με απόσπαση για το σχολικό έτος 2020-2021, δύο (2) γυναίκες- ένας (1) άνδρας και τρεις (3) ωρομίσθιους εκπαιδευτές δύο (2) γυναίκες- ένας (1) άνδρας.

Το σχολικό έτος 2018-2019 ένας αποφοιτήσας πέτυχε την εισαγωγή του σε ΑΤΕΙ Νοσηλευτικής μέσω Πανελλαδικών Εξετάσεων. Στην περίπτωση αυτή, το ΣΔΕ λειτούργησε ως εξεταστικό κέντρο το Σεπτέμβριο 2019. Το σχολικό έτος 2019-2020 τρεις (3) αποφοιτήσαντες επελέγησαν από το ΕΑΠ και εγγράφηκαν στο προπτυχιακό τμήμα των Σπουδών στον Ελληνικό Πολιτισμό. Την ίδια σχολική χρονιά πέντε (5) αποφοιτήσαντες εγγράφηκαν στην Α' τάξη του Γενικού Λυκείου (ΓΕΛ) Δομοκού ως κατ' ιδίαν διδαχθέντες, οι τέσσερις (4) προήχθησαν, ο ένας (1) παραπέμφθηκε για επανεξέταση. Επίσης, την ίδια σχολική χρονιά, τρεις (3) αποφοιτήσαντες εγγράφηκαν στην Β' τάξη του (ΓΕΛ) Δομοκού ως κατ' ιδίαν διδαχθέντες (οι δύο (2) προήχθησαν, ο ένας (1) παραπέμφθηκε. Το καλοκαίρι του 2019 (σχολικό έτος 2018-2019) λειτούργησε το Θερινό Σχολείο μέσω της ΑΡΣΙΣ, στο πλαίσιο του οποίου έγιναν μαθήματα δημιουργικής γραφής, χορωδίας, πληροφορικής, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεάτρου σκιών, ενώ σε συνεργασία με την ΑΡΙCCO, έγιναν μαθήματα

θεατρικού παιχνιδιού και yoga. Αυτές οι εξωσχολικές δράσεις ήταν μια ευτυχής συγκυρία για εκπαιδευόμενους κρατούμενους και εκπαιδευτές, οι οποίοι δυστυχώς το σχολικό έτος 2019-2020 δεν ευοδώθηκε λόγω των περιοριστικών μέτρων εξαιτίας του Covid-19.

4.3 Το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές Μαλανδρίνου

Το Κατάστημα Κράτησης στο Μαλανδρίνο ιδρύθηκε με το Προεδρικό διάταγμα 1997/122. ΦΕΚ. Α/1997/112 και λειτουργεί από το 2001. Το ΣΔΕΦ Μαλανδρίνου δημιουργήθηκε το 2015 και λειτουργεί τα τρία τελευταία σχολικά έτη. Στην αρχή της σχολικής χρονιάς 2020-2021 είχαν εγγραφεί εβδομήντα οκτώ (78) εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι αλλά λόγω μεταγωγών και αποφυλακίσεων υπήρξε διαρροή και παρέμειναν να φοιτούν εξήντα πέντε (65). Σαράντα (40) στον Α΄ Κύκλο και είκοσι πέντε (25) στον Β΄ Κύκλο. Οι εθνικότητές τους έχουν ως εξής: Δώδεκα (12) Αλβανοί, οκτώ (8) Αλγερινοί, οκτώ (8) Ιρανοί, επτά (7) Αιγύπτιοι, επτά (7) Πακιστανοί, έξι (6) Ρώσοι, έξι (6) Έλληνες, πέντε (5) Άραβες, τέσσερις (4) Ιρακινοί και δυο (2) Ρομά. Έχουν συνεχίσει στο Λύκειο, από τους περσινούς αποφοιτήσαντες, επτά (7) άτομα ως κατ' ιδίαν διδαχθέντες, οι οποίοι όλοι προήχθησαν. Κατά τη σχολική χρονιά 2019-2020 δόθηκε στους τελειόφοιτους του Β΄ Κύκλου Πιστοποίηση Υπολογιστών (ECDL) κατόπιν εξετάσεων. Από τους δεκαοκτώ (18) που έλαβαν μέρος, πήραν πιστοποίηση οι δεκαεπτά (17).

Το σχολείο μετρά τον τρίτο χρόνο λειτουργίας του. Οι εκπαιδευτές (2020-2021) είναι οκτώ ωρομίσθιοι με ειδικότητες: Φιλολόγου (1), Μαθηματικός (1), Φυσικός (1), Περιβαλλοντολόγος (1), Πολιτισμικής αγωγής (1), Οικονομολόγος (1), Πληροφορικής (1), Αγγλικών (1) και ένας μόνιμος. Από τους οποίους οι τέσσερις είναι άνδρες και οι πέντε γυναίκες. Το ΣΔΕΦ τη φετινή σχολική χρονιά λειτουργεί χωρίς Συμβούλους.

4.4 Ανασκόπηση των ερευνών για τα ΣΔΕ στις ελληνικές φυλακές

Στο παρελθόν δεν υπήρχε έντονο ενδιαφέρον των ερευνητών για την Εκπαίδευση Ενηλίκων κρατουμένων, γιατί το ελληνικό κράτος δεν επένδυε στον τομέα αυτό όπως οι χώρες της Ευρώπης και των ΗΠΑ (Παπαϊωάννου, 2015 σ.102). Οι περισσότερες ερευνητικές μελέτες επικεντρώνονταν στο θεσμό της φυλακής, στις επιπτώσεις του εγκλεισμού, στα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά των κρατουμένων και πραγματοποιούνταν από το Ελληνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) (Ανδρίτσου, Δασκαλάκη, Κατσουγιάννη,

Παπαδοπούλου, Σινόπουλος, Τσαπαρλή, Φρονίμου, 1988). Ωστόσο, μετά τη θεσμοθέτηση των ΣΔΕΦ έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές μελέτες σχετικά με την προσφορά του θεσμού στους κρατούμενους. Κατόπιν μεθοδικής και οργανωμένης ανασκόπησης της σχετικής βιβλιογραφίας στο αποθετήριο του ΕΑΠ, στις μηχανές αναζήτησης της google, google scholar, και στο Εθνικό Αρχείο Διατριβών συγκεντρώσαμε ευρήματα μελετών από το 1998 έως το 2020.

Σχετικά με τη συμβολή των ΣΔΕΦ στην ολιστική ανάπτυξη της προσωπικότητας των κρατουμένων με στόχο την ουσιαστική εμπλοκή και επανένταξή τους στην κοινωνία (Papaioannou, Anagnou, Vergidis, 2018) βρέθηκαν 33 έρευνες διπλωματικών εργασιών από μεταπτυχιακούς φοιτητές του ΕΑΠ, μία (1) στο ΑΠΘ, μία (1) στο ΠΑΜΑΚ, τρεις (3) στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλίας, και πέντε (5) Διδακτορικές διατριβές.

Συγκεκριμένα:

Στα ΣΔΕΦ Κορυδαλλού έχουν πραγματοποιηθεί έντεκα (11) διπλωματικές εργασίες : Παπαδάκη, 2006. Βεργίδης, Ασημάκη, Τζιντζίδης, 2007. Πέτσας, 2010. Όρλης, 2013. Παπαϊωάννου, 2015. Σακκά, 2015. Μούσιου, 2016. Μπαρμπάκος, 2016. Στούρη, 2016. Δρίλλια, 2016. Παπαμίκου, 2019.

Στο ΣΔΕΦ Λάρισας τέσσερις (4) διπλωματικές εργασίες: Γράβαλου, 2010. Παπαθανασίου, 2014. Μπλιούμη, 2017. Κουτζεκλίδου & Λιοναράκης, 2019.

Στο ΣΔΕΦ Διαβατών πέντε (5) διπλωματικές εργασίες: Κουϊμτζή, 2011. Παπαθανασίου, 2010. Όρλης, 2013. Παντελέρη, 2014. Κοφίνη, 2017.

Στο ΣΔΕΦ Πατρών δύο (2): Νικολακάκος, 2015. Στούμπου, 2020.

Στο ΣΔΕΦ Χανίων δύο (2): Στεργίου, 2018 και Τζάτσης, 2018.

Στο ΣΔΕΦ Δομοκού δύο (2): Ηλιοπούλου, 2011, Καπέλου & Χαλούλια, 2019

Στο ΣΔΕΦ Γρεβενών δύο (2): Κορέλλα, 2016 και Μπαρμπάκος, 2016.

Στο ΣΔΕΦ Ελαιώνα Θηβών έξι (6): Ηλιοπούλου, 2011. Χρυσικοπούλου, 2015. Τουλούμη, 2016. Βεργοπούλου, 2017. Παπαδιονυσίου, 2018. Μαυρογόνατος, 2020.

Στο ΣΔΕΦ Τύρινθας δύο (2): Μιχαήλ, 2017. Πρίφτη, 2019.

Στο ΣΔΕΦ Νιγρίτας δύο (2): Αραμπατζή (2020). και Αγκαθά (2020)

Στις φυλακές Άμφισσας και Μαλανδρίνου μία (1): Δημητρέλου (2020) κίνητρα και εμπόδια φυλακισμένων για εκπαιδευτικά προγράμματα

Έρευνες γενικά για τα ΣΔΕΦ ανά την Ελλάδα έχουν γίνει δώδεκα (12) και είναι οι εξής:

Κελίδου, 2011. Λεκαδίτη, 2012. Αντωνιάδου, 2014. Σπυράκη, 2016. Οικονόμου, 2018. Τσάκωνα, 2018. Χρόνη, 2018. Στούκη, 2019. Πασχαλίδου, 2019. Σεμερτζίδου, 2020. Καλαντζή, 2020. Κουρουμιχάκη, 2020.

Πέντε (5) Διδακτορικές Διατριβές οι οποίες είναι:

Σταυρογιάννη-Περλίγκα, 1998. Ορφανάκη, 2016. Τζένου, 2017. Κατσαμώρη, 2020 και Χασιώτη, 2020.

Μεγάλος αριθμός όλων των ερευνών που αναφέρθηκαν παραπάνω έχουν ως αντικείμενα διερεύνησης τα κίνητρα συμμετοχής, τα οφέλη, τα εμπόδια στη μάθηση, την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, τη διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών των κρατούμενων. Τρεις έρευνες αναφέρονται στην ευεργεσία του γραμματισμού Πολιτιστική- Αισθητική Αγωγή και συγκεκριμένα της τέχνης και του θεάτρου για τους κρατούμενους (Μιχαήλ, 2017. Στούκη, 2019. Κουρουμιχάκη, 2020). Πέντε έρευνες διερευνούν τον ρόλο του εκπαιδευτή για τους ενήλικες κρατούμενους (Τζάτση, 2018. Τουλούμη, 2016, Χρόνη, 2018. Πρίφτη, 2019· Καπέλουν & Χαλούλια, 2019), τρεις έρευνες: μία για τις επιμορφωτικές ανάγκες των μουσικών στα ΣΔΕΦ (Παντελέρη, 2014) και δύο έρευνες (Λεκαδίτη, 2012. Καλαντζή, 2020) για τις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτών στα ΣΔΕΦ που λειτουργούν στην επικράτεια.

Συνοψίζοντας το τέταρτο κεφάλαιο, καταλήξαμε ότι τα ΣΔΕ αποτελούν καινοτόμο εκπαιδευτικό θεσμό. Επιδιώκουν να άρουν τον κοινωνικό και οικονομικό αποκλεισμό και προσφέρουν βασικές γνώσεις και κατάρτιση στα άτομα που δεν είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν τη βασική εκπαίδευση, εξασφαλίζοντάς τους ποιοτικές συνθήκες ζωής. Αρχικά, αναφερθήκαμε στη λειτουργία των ΣΔΕ στα καταστήματα κράτησης, στις διαφορές τους από τα ΣΔΕ που λειτουργούν εκτός αυτών. Ακολούθως, επικεντρωθήκαμε στους στόχους, στο περιεχόμενο των προγραμμάτων που εφαρμόζονται σε αυτά. Στη συνέχεια, αναφερθήκαμε στα ΣΔΕ που λειτουργούν στα σωφρονιστικά καταστήματα του Δομοκού και του Μαλανδρίνου. Τέλος, κάναμε μια ανασκόπηση των ερευνών που έγιναν στην Ελλάδα και είναι σχετικές με τα ΣΔΕΦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ

Η δημιουργία και η λειτουργία των ΣΔΕΦ αποτελεί για τα ελληνικά δεδομένα μια καινοτομία, έναν «θεσμό κοινωνικής δικαιοσύνης» (Papaioannou & Anagnostou, 2019) και βασικό πυλώνα της εκπαίδευσης των φυλακών. Αναμφισβήτητα παρέχουν πολλαπλά οφέλη στους κρατούμενους και στα καταστήματα κράτησης. Παρόλα αυτά, οι κρατούμενοι αντιμετωπίζουν εμπόδια που προέρχονται είτε από τις υπάρχουσες ανισότητες είτε από τον τρόπο λειτουργίας των σωφρονιστικών καταστημάτων και την αδυναμία τους να συνεργαστούν στο μέγιστο βαθμό με τους εκπαιδευτικούς θεσμούς που λειτουργούν στους κόλπους των φυλακών. Η διορθωτική εκπαίδευση, αποσκοπεί στην αποτροπή της παραβατικής συμπεριφοράς και στην κοινωνική και εργασιακή ένταξη των κρατουμένων μετά την αποφυλάκισή τους. Ένας απ' αυτούς τους παράγοντες που συμβάλλει σε αυτό, ίσως ο πιο σημαντικός, είναι ο εκπαιδευτής ενηλίκων των κρατουμένων ο οποίος αναλαμβάνει σημαντικό, πολυσχιδή ρόλο στην αποτελεσματική εκπαιδευτική διεργασία στις φυλακές.

5.1 Κοινά χαρακτηριστικά των ΣΔΕ και ΣΔΕΦ

Οι αρχές, οι μέθοδοι και οι τεχνικές που διέπουν την Εκπαίδευση Ενηλίκων καθώς και το πλαίσιο λειτουργίας των ΣΔΕ που λειτουργούν εντός και εκτός φυλακής οριοθετούν τον ρόλο του εκπαιδευτή σε αυτά. Το καινοτόμο πρόγραμμα στα ΣΔΕ και πολύ περισσότερο στα ΣΔΕΦ απαιτεί ο εκπαιδευτής να διαθέτει αναβαθμισμένα προσόντα, διεπιστημονικότητα, εμπειρία στην εκπαίδευση, στην κοινωνική και επαγγελματική επανένταξη, επιμόρφωση (Βεργίδης, 2010.σ.9) και ποικίλες ικανότητες ώστε να αναλάβει ευθύνες, δραστηριότητες και καθήκοντα που αφορούν την εξατομικευμένη διδασκαλία, την κατάρτιση, την παροχή συμβουλών την ανταπόκριση στις διαφοροποιημένες ανάγκες των ενηλίκων εκπαιδευομένων. Δεδομένου ότι ο ίδιος έχει γαλουχηθεί ως εκπαιδευόμενος και ως εκπαιδευτικός στο τυπικό σύστημα εκπαίδευσης και δεν έχει προηγούμενη εμπειρία από την Εκπαίδευση Ενηλίκων (Κουτρούμπα, 2007.σ.22) οφείλει να διαμορφώσει έναν νέο ρόλο που να συνάδει με τα πλαίσια λειτουργίας των ΣΔΕ (Βεργίδης, 2003.σ.15).

Ο ρόλος του εκπαιδευτή στα ΣΔΕ και ΣΔΕΦ διαφέρει κατά πολύ από αυτόν του εκπαιδευτικού της τυπικής εκπαίδευσης. Δεν περιορίζεται στην απλή μετάδοση γνώσεων, πληροφοριών και τεχνογνωσίας αλλά έχει κοινωνικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα γιατί τα ΣΔΕΦ ως καινοτόμες εκπαιδευτικές δομές, αποσκοπούν στην καταπολέμηση της υποεκπαίδευσης, στην προσωπική

και επαγγελματική εξέλιξη του ενήλικα εκπαιδευόμενου και στην επανακοινωνικοποίηση του κρατούμενου (Χρόνη, 2019.σ.60).

Τα ΣΔΕΦ λειτουργούν μέσα στο αυστηρό πλαίσιο της φυλακής, παρόλα αυτά το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών έχει κοινά χαρακτηριστικά με τα ΣΔΕ εκτός καταστημάτων κράτησης. Σύμφωνα με την Υ.Α.Γ2/2066/2000 ΦΕΚ,943/31/8/2000 επιχειρήθηκε η εκπόνηση αναλυτικών προγραμμάτων των ΣΔΕ με εννέα μαθήματα και η συγγραφή σχολικών βιβλίων ανάλογα με αυτά που χρησιμοποιούν στην τυπική εκπαίδευση. Ωστόσο, επικράτησε η άποψη ότι αν συνέβαινε αυτό θα ακυρώνονταν «η ερευνητική διάσταση του έργου των εκπαιδευτών των ΣΔΕ» (Βεργίδου, Βεργίδης, Υφαντή, 2018. σ. 175). Οι εκπαιδευτές των ΣΔΕ δεν λειτουργούν ως απλοί μεταδότες γνώσεων και «εντολοδόχοι αλλά ως συνδυασμορφωτές και συμπαραγωγοί της εκπαιδευτικής διεργασίας σε συνεργασία με τους ενήλικες εκπαιδευόμενους» (Κουτρούμπα, 2007. σ.26). Σύμφωνα με τον Βεργίδη (2010, σ. 15 και 47) οι γνώσεις, οι δεξιότητες, ικανότητες, οι στάσεις και οι συμπεριφορές που οριοθετούν το «περίγραμμα της θέσης εργασίας των εκπαιδευτών» των ΣΔΕ και ΣΔΕΦ περιλαμβάνει:

- Αναλυτικά το αντικείμενο της εργασίας τους.
- Περιγραφή των καθηκόντων, των ευθυνών και των δραστηριοτήτων (διαρκείς, περιοδικές, περιστασιακές) που αναλαμβάνει ο εκπαιδευτής για την επιτυχή πραγματοποίηση της εργασίας του.
- Τα επαγγελματικά του προσόντα (σπουδές, εξειδίκευση, επαγγελματική εμπειρία, συνεχιζόμενη επιμόρφωση, τεχνικές-κοινωνικές-πολιτικές γνώσεις).

Σύμφωνα με τον σκοπό και το πλαίσιο λειτουργίας των ΣΔΕ και ΣΔΕΦ ο εκπαιδευτής:

- Συμβάλει στη σύνδεση της εκπαίδευσης και κατάρτισης με τις ιδιαιτερότητες της τοπικής κοινωνίας και στην ενδυνάμωση-εμφύχωση των εκπαιδευομένων για την κοινωνική και επαγγελματική τους ενσωμάτωση ειδικά αν πρόκειται για ευπαθείς κοινωνικά ομάδες (Βεργίδης, 2010.σ.15).
- Ενημερώνεται για τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες τους τοπικούς συμβουλευτικούς ή άλλους φορείς της τοπικής κοινωνίας καθώς και για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων, τις ανάγκες, τους στόχους και τα βιογραφικά τους (Βεργίδης, 2010.σ.16).
- Ανιχνεύει και διαπραγματεύεται με τους εκπαιδευόμενους τις μορφωτικές ανάγκες, τις επιθυμίες και τις προσδοκίες τους (Βεργίδης, 2010σ.22). Συζητά για το περιεχόμενο του προγράμματος και τις εκπαιδευτικές μεθόδους.

- Συνδιαμορφώνει με τους εκπαιδευόμενους το «παιδαγωγικό συμβόλαιο», ό,τι αφορά την εκπαιδευτική ομάδα, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των μελών της (Βεργίδης, 2010.σ.16 και σ.22).
- Συνεργάζεται με τους συναδέλφους, τους συμβούλους και τον Διευθυντή συμβάλλοντας στη διασφάλιση της συνέργειας στο ΣΔΕ.
- Επιλέγει το πρόγραμμα του γραμματισμού που θα εφαρμόσει και το οποίο είναι συνάρτηση του πεδίου προγράμματος του ΣΔΕ ανάλογα με το διδακτικό αντικείμενό του και των διαγνωσμένων εκπαιδευτικών αναγκών των εκπαιδευομένων (Βεργίδης, 2010.σ.16).
- Προσδιορίζει ενδεικτικά το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών ενοτήτων του γραμματισμού σύμφωνα με τους στόχους και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα και οργανώνει τον Φάκελο με το εκπαιδευτικό υλικό που θα χρησιμοποιήσει (Βεργίδης, 2010.σ.16· Χατζηθεοχάρους, 2010. σ. 46).
- Διδάσκει επιλέγοντας τις πλέον ευέλικτες μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας, προετοιμάζοντας τα κατάλληλα διδακτικά εργαλεία (ασκήσεις, δραστηριότητες, φύλλα εργασίας) (Χατζηθεοχάρους, 2010. σ. 46).
- Οργανώνει κι εμψυχώνει τους εκπαιδευόμενους ειδικά αν ανήκουν σε ευπαθή κοινωνικά ομάδα.
- Σημαντικό μέρος των καθηκόντων του είναι η κριτική ανάλυση του διδακτικού του έργου και η αξιολόγηση των εκπαιδευομένων, έχοντας γνώσεις αυτής της διαδικασίας, των εκπαιδευομένων και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν. Η αξιολόγηση δεν αναφέρεται στον έλεγχο προκαθορισμένων στόχων που συνδέονται με τη διαδικασία της διδασκαλίας αλλά έχει ποιοτικό χαρακτήρα. Εκτιμάται μέσω αυτής η μορφωτική αξία της εκπαιδευτικής διεργασίας με την έννοια της πολύπλευρης ανάπτυξης των δυνατοτήτων που παρέχονται στους ενήλικες εκπαιδευόμενους ώστε να επιτευχθεί η κοινωνική και επαγγελματική ενσωμάτωσή τους (Βεργίδης, 2010.σ.13).

Ο εκπαιδευτής, των ΣΔΕ που λειτουργούν εντός και εκτός φυλακής, οφείλει να είναι ερευνητής, να εφαρμόζει προγραμματισμένα- συστηματικά σχέδια δράσης με στόχο οι εμπλεκόμενοι να υπόκεινται μεθοδικά και οργανωμένα σε παρατήρηση, κριτικό στοχασμό και αλλαγή. Μέσω αυτής της εκπαιδευτικής ερευνητικής δράσης δίνεται προοπτική βελτίωσης τόσο της εκπαιδευτικής διεργασίας όσο και των εμπλεκομένων (εκπαιδευομένων και εκπαιδευτή) οι οποίοι από κοινού και συνειδητά αποδέχονται να εργαστούν συλλογικά, στοχαζόμενοι και διαβουλευόμενοι σε μια συνεργατική εκπαιδευτική κουλτούρα (Τσάφος,

2018.σ. 21). Τα χαρακτηριστικά του τρόπου δράσης του εκπαιδευτή των ΣΔΕ είναι η συμμετοχικότητα, η συνεργατικότητα, ο στοχαστικός και κριτικός χαρακτήρας της δράσης, η αλληλεπίδραση θεωρίας και πράξης, η σχέση με την επαγγελματική ανάπτυξη και η ποιοτική ερευνητική διάσταση (Κατσαρού, 2010 σ. 29).

Ο ρόλος του λοιπόν, είναι πολυσύνθετος, απαιτητικός και προϋποθέτει εκπαιδευτές που είναι «ανοικτοί» στην εφαρμογή νέων μεθόδων, «έτοιμοι» και διαθέσιμοι να βελτιωθούν (Χατζηθεοχάρους, 2010, σ. 47). Αν και η ταξινόμηση των εφοδίων του εκπαιδευτή των ΣΔΕ είναι δύσκολη, σύμφωνα με τον Βεργίδη (2010, 2003), πολλοί ευρωπαίοι μελετητές συμφωνούν στα παρακάτω:

- Νοιάζεται τους ενήλικες εκπαιδευόμενους, κατανοεί τις ανάγκες και τις προσδοκίες τους, τους σέβεται ως ξεχωριστές και μοναδικές προσωπικότητες και αποδέχεται τη σημασία των γνώσεων και των εμπειριών τους, καταλαβαίνει τους ρυθμούς μάθησης και τις δυνατότητές τους (Βεργίδης, 2010).
- Επικοινωνεί αληθινά μαζί τους, διαμορφώνει ευχάριστο κλίμα μέσα στο οποίο αναπτύσσεται ο διάλογος, η αλληλεπίδραση, η συνεργατικότητα, αντιμετωπίζοντας δημιουργικά συγκρούσεις και διαφωνίες.
- Συντονίζει και οργανώνει την ομάδα των ενήλικων εκπαιδευομένων υποκινώντας την ενεργή συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διεργασία.
- Γνωρίζει τα θετικά και αρνητικά σημεία της προσωπικότητάς του, αυτοαξιολογείται και αυτοεξελισσεται.

Εν κατακλείδι, ο ρόλος των εκπαιδευτών στα ΣΔΕ και ΣΔΕΦ είναι πολυσύνθετος, ενεργά συμμετοχικός (Κανονισμός λειτουργίας ΣΔΕ, άρθρο 6) και απαιτεί ειδικές γνώσεις, προσόντα, δεξιότητες και συμπεριφορές. Οι εκπαιδευτές παίρνουν πρωτοβουλίες, προτείνουν, πειραματίζονται, συνεργάζονται, σχεδιάζουν και παράγουν εκπαιδευτικό υλικό (Χατζηθεοχάρους, 2008, 2010, σ. 27, σ.45· Βεργίδης, 2010.σ.47). Είναι συμπαραγωγοί και συνδυαμορφωτές των προγραμμάτων σπουδών με τους εκπαιδευόμενους έχοντας πάντα ως γνώμονα τις εκπαιδευτικές ανάγκες των δεύτερων, που προέρχονται από την πρώιμη εγκατάλειψη από την τυπική εκπαίδευση (Ραφαίοannου, Anagnου, 2020). Είναι συντονιστές και διαμεσολαβητές της εκπαιδευτικής διεργασίας. Εμπνηχωτές, σύμβουλοι, ενθαρρυντές. Επιλέγουν κατάλληλες στην περίπτωση διδακτικές τεχνικές, διαχειρίζονται πιθανές κρίσεις, προτείνουν και αναθέτουν ατομικές και ομαδικές εργασίες. Προνοούν και προβλέπουν με γνώμονα τη γνώση των εκπαιδευτικών αναγκών των εκπαιδευομένων και βρίσκονται πάντα σε ετοιμότητα να εφαρμόζουν εναλλακτικές λύσεις.

5.2 Ο ρόλος του εκπαιδευτή στα ΣΔΕΦ

Η εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των ΣΔΕΦ δεν στοχεύουν μόνο στην ολιστική μάθηση αλλά και στην άρση της τραυματικής εμπειρίας που έχουν οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι, παρέχοντας ταυτόχρονα μια δεύτερη ευκαιρία για ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της πορείας της ζωής τους (Καπέλου & Χαλούλια, 2019.σ.507). Ο εκπαιδευτής των ΣΔΕΦ τίθεται αντιμέτωπος με τα ιδιαίτερα «επιβαρυντικά» χαρακτηριστικά των εγκλείστων και καλείται να εφαρμόσει μεθόδους, να χρησιμοποιήσει εκπαιδευτικό υλικό προσαρμοσμένο στις ανάγκες των εκπαιδευομένων κρατούμενων. Αυτό προϋποθέτει επιστημονική κατάρτιση, προσωπικές ικανότητες και δεξιότητες που ευνοούν τις διαπροσωπικές σχέσεις, την κοινωνική επαφή, την εξοικείωση με τους άλλους (Coleman, 1998.σ.169). Επιπλέον, προϋποθέτει διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών των εγκλείστων εκπαιδευομένων. Ο εκπαιδευτής στα ΣΔΕΦ επιβάλλεται να είναι ευέλικτος ώστε να διαχειριστεί τη μαθησιακή ετερογένεια των εκπαιδευομένων. Παράλληλα, για τη βελτίωση του μαθησιακού κλίματος κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας προτείνεται η διαμορφωτική αξιολόγηση να συνδέεται απαραίτητα με τον αναστοχασμό, γεγονός που θα έχει θετική επίδραση στην καθημερινότητα των εγκλείστων. Ο εκπαιδευτής στα ΣΔΕΦ εφαρμόζει όσα του επιτρέπει η επιστημονική του κατάρτιση αλλά πάντα πρέπει να έχει κατά νου ότι οι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι βιώνουν ο καθένας ξεχωριστά και με διαφορετικό τρόπο τον εγκλεισμό τους. Δεν πρέπει να αγνοεί λοιπόν ότι εκείνος είναι:

- Η «γέφυρα επικοινωνίας» με τον κόσμο έξω από τη φυλακή και με τη συμπεριφορά και τη στάση του λειτουργεί ως πρότυπο για τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017.σ.45).
- Ο άνθρωπος που δεν θα τους απαξιώσει αλλά θα τους εμπνεύσει και θα τους ενθαρρύνει για την προσπάθειά τους (Καπέλου & Χαλούλια, 2019.σ.509).

Τον εκπαιδευτή δεν πρέπει να τον ενδιαφέρει ούτε η αιτία φυλάκισης ούτε ο χρόνος έκτισης της ποινής αλλά το ενδιαφέρον του να επικεντρώνεται πως μέσω της μόρφωσης θα ενεργοποιήσει τον κρατούμενο να κατανοήσει, ότι υπάρχει ένας τρόπος σκέψης και δράσης που είναι δυνατόν να τον οδηγήσει από την παράβαση στην ουσιαστική ένταξη (Καπέλου & Χαλούλια, 2019.σ.509).

Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων στα ΣΔΕΦ διαφοροποιείται από τον ρόλο του εκπαιδευτή στα ΣΔΕ εξαιτίας των περιορισμών που θέτει το ιδρυματικό πλαίσιο της φυλακής. Ο εκπαιδευτής στα ΣΔΕΦ οφείλει να διαθέτει ενσυναίσθηση και συνάμα να είναι εμψυχωτής, διευκολυντής, διαμεσολαβητής. Να είναι καλά πληροφορημένος για την ομάδα των κρατούμενων εκπαιδευομένων, να σέβεται τις σκέψεις τους, τα συναισθήματά τους, τις αξίες τους και να δίνει νόημα σε αυτά ενεργοποιώντας τη δημιουργική πλευρά του χαρακτήρα τους (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017.σ.44). Η λειτουργία του εμψυχωτή συνδέεται με το ασφυκτικό πλαίσιο της φυλακής μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα η μαθησιακή διεργασία και είναι μια συμβουλευτική δράση που εμπεριέχει την κινητοποίηση (Κουλαουζίδης, 2011.σ.26). Στόχος του εμψυχωτή είναι η ενδυνάμωση των εκπαιδευομένων κρατουμένων με την έννοια της απόκτησης δεξιοτήτων και στάσεων ώστε να είναι ικανοί να αντιμετωπίσουν την τωρινή κατάσταση εγκλεισμού. Σε αυτή την διαδικασία ενδυνάμωσης, οι κρατούμενοι συμμετέχουν ενεργά με τις εμπειρίες, τα συναισθήματα, τις απόψεις τους και ο εκπαιδευτής τους καθοδηγεί, τους ενθαρρύνει τους διευκολύνει να αποκτήσουν τον έλεγχο της ζωής τους (Ρηγούτσου, 2005, σ.24).

Σύμφωνα με την Γκασούκα (2003, σ.235) οι εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ καλούνται:

- Να άρουν ένα φάσμα στερεοτυπικών αντιλήψεων και προκαταλήψεων της κοινής γνώμης που αφορά τον κόσμο της φυλακής.
- Να έχουν συνεχώς υπόψη τους ότι η ομάδα των έγκλειστων εκπαιδευομένων είναι τρόφιμοι ενός περιβάλλοντος που διακατέχεται από θεσμικό και κοινωνικό αποκλεισμό.
- Να αντιλαμβάνονται συνεχώς την ανομοιογένεια της ομάδας και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των μελών της και να προσαρμόζουν τις εκπαιδευτικές διεργασίες σε αυτές τις ιδιαίτερες συνθήκες.
- Να χρησιμοποιούν απλό και κατανοητό λόγο.
- Να ακούν με ενδιαφέρον και προσοχή το λόγο των εκπαιδευομένων.
- Να ενδιαφέρονται για τα προβλήματά τους και τους σχετικούς προσωπικούς ισχυρισμούς χωρίς όμως να εμπλέκονται και να αξιολογούν (αλήθεια ή ψέματα) τους ισχυρισμούς αυτούς και πάντα μέσα στα όρια της σχέσης εκπαιδευτή εκπαιδευόμενου.
- Να αντιλαμβάνονται τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευόμενοι χρησιμοποιούν τις γνώσεις τους, τα βιώματά τους και τις εμπειρίες τους για να κατανοήσουν την

εκπαιδευτική διεργασία. Επιπλέον, να αντιλαμβάνονται τυχόν παρερμηνείες σε θέματα που για τους ίδιους είναι αυτονόητα.

- Να διαθέτουν επικοινωνιακές ικανότητες, να προωθούν τον διάλογο και να αξιοποιούν στοιχεία από την καθημερινότητα των κρατούμενων εκπαιδευομένων.
- Να δίνουν πληροφορίες για οργανισμούς και φορείς που παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικής και υποστήριξης των αποφυλακισμένων (π.χ. ΚΕΘΕΑ, Δικηγορικού συλλόγους, Ξενώνες κ.α).

Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι χρειάζονται ιδιαίτερη συμβουλευτική προσέγγιση και συμμετοχική εκπαίδευση. Οι εκπαιδευτές αυτών των ομάδων πρέπει να είναι ευαισθητοποιημένοι και γνώστες των δυσκολιών που κατά κανόνα προκύπτουν. Είναι λοιπόν χρήσιμο οι εκπαιδευτές αυτών των ομάδων:

- Να σχεδιάζουν με ιδιαίτερη προσοχή της παρεμβατικές δράσεις.
- Να χρησιμοποιούν ένα είδους «αλληλοδιδασκτικής μεθόδου», αξιοποιώντας κρατούμενους με υψηλότερο επίπεδο γνώσεων ώστε να υποστηριχθούν οι αδύναμοι εκπαιδευόμενοι (Γκασούκα, 2003.σ.235· Καπέλου & Χαλούλια, 2019.σ.508).
- Να διασφαλίζουν την ενεργητική συμμετοχή όλων των μελών της ομάδας και ιδιαίτερα όσων έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και χαμηλή αυτοεκτίμηση (Γκασούκα, 2003.σ.235).
- Να λαμβάνουν υπόψη τους τη σύνθεση της ομάδας, την κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι, τον χώρο της φυλακής στον οποίο υλοποιείται η εκπαίδευση, να χρησιμοποιούν απλές και λειτουργικές εκπαιδευτικές τεχνικές που αφυπνίζουν βιωματικές εμπειρίες των εκπαιδευομένων και δημιουργούν κίνητρα ενεργητικής συμμετοχής στη μαθησιακή διεργασία (Γκασούκα, 2003.σ.236).

Σύμφωνα με το Εγχειρίδιο Εκπαιδευτή Εκπαίδευσης Ενηλίκων (WVAdultEd Program, 2020-2021) στην ενότητα 15 που εξέδωσε το Τμήμα Εκπαίδευσης Ενηλίκων της Δυτικής Βιρτζίνιας των Η.Π.Α. για το χρονικό διάστημα 2020-2021, για εκπαιδευτές ενηλίκων στη διορθωτική εκπαίδευση, τονίζεται ότι οι εκπαιδευτές δεν πρέπει να ξεχνούν ότι ετοιμάζουν ενήλικες για επιτυχημένη μετάβαση στο σχολείο, στην απασχόληση και στην κοινωνική ζωή ως υπεύθυνους, ενεργούς και παραγωγικούς πολίτες. Γι' αυτό θα πρέπει:

- Να προσφέρουν καινοτόμες, ερευνητικές ευκαιρίες, βέλτιστες πρακτικές και προσεγγίσεις με βάση την έρευνα.

- Να διδάσκουν δεξιότητες και στάσεις για επιτυχία και προοπτική επανένταξης στο σχολείο, στην κοινωνία και στον χώρο εργασίας.
- Να παρέχουν κατάλληλες ακαδημαϊκές, κοινωνικές και επαγγελματικές δεξιότητες ανάπτυξης και μεταβατικών υπηρεσιών.
- Να συνεργάζονται με άλλους κατοχυρωμένους φορείς για την επίτευξη των ίδιων αποτελεσμάτων.
- Να προωθούν την απασχόληση και την ενθάρρυνση αφοσιωμένου ποιοτικού προσωπικού στο σωφρονιστικό κατάστημα.
- Να ενεργούν ως πρότυπα και μέντορες με θετικές συμπεριφορές για τους κρατούμενους εκπαιδευόμενους.

Επιπρόσθετα, στο προαναφερόμενο εγχειρίδιο, ο Οδηγός προς τους εκπαιδευτές κρατουμένων τους συμβουλεύει:

- Να είστε δίκαιοι, συνεπείς και αντικειμενικοί.
- Να προτείνετε παρά να επιβάλλετε.
- Να έχετε θετική στάση απέναντι στους κρατούμενους.
- Να εκπαιδεύετε και να συμβουλεύετε.
- Να ασχολείστε με θέματα που σχετίζονται με τις αρμοδιότητες σας, να σέβεστε και να συμμορφώνεστε με τους κανονισμούς της φυλακής που εργάζεστε.
- Να μην είστε προκατειλημμένοι απέναντι στους κρατούμενους.
- Να μην επιδεικνύετε αδιαφορία.
- Να μην φοβάστε ορισμένους κρατούμενους.

Σύμφωνα με τον Wright (2004, p.195) ο εκπαιδευτής οφείλει να προσδιορίζει το μαθησιακό περιβάλλον ως ένα ασφαλές περιβάλλον που ευνοεί τη δημιουργικότητα και την προσωπική ανάπτυξη, όπου οι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι θα μπορούν να δοκιμάζουν νέα πράγματα χωρίς να φοβούνται ότι κάνουν λάθος ή ότι θα γελοιοποιηθούν. Γι' αυτό ο εκπαιδευτής πρέπει:

- Να ενθαρρύνει όλους να συμμετάσχουν.
- Να βεβαιωθεί ότι οι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι δεν διακόπτουν όταν μιλούν άλλοι.
- Να βεβαιωθεί ότι οι εκπαιδευόμενοι επικεντρώνονται στο ζήτημα κατά τη διάρκεια της συζήτησης στην τάξη και όχι στο άτομο που μιλά.
- Να ακούει τους εκπαιδευόμενους.

- Η εμπιστευτικότητα είναι απαραίτητη για να αισθάνονται ασφαλείς οι εκπαιδευόμενοι και να εκφράζονται για τους εαυτούς τους.
- Να μάθει τα ονόματα των εκπαιδευομένων.
- Να ενθαρρύνει τις ερωτήσεις και την κοινή χρήση.
- Να δείχνει ταπεινότητα.
- Να ενισχύει την ισορροπία παρέμβασης σε σχέση με το να επιτρέπεται ο διάλογος των εκπαιδευομένων κρατουμένων.
- Να επιμένει στον «αέρα» της τιμότητας στην τάξη.
- Να φέρει μια αίσθηση του χιούμορ στην τάξη.
- Να ενθαρρύνει την εμπιστοσύνη και τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ του εκπαιδευτή και των εκπαιδευομένων.
- Να δίνει αξία στην ποικιλομορφία, ώστε όλοι να μπορούν να μάθουν.
- Ο εκπαιδευτής και οι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι πρέπει να σέβονται αμοιβαία τα όρια των συνεκπαιδευομένων (Brady & Lampert, 2007, p. 57-58).

Όπως αναφέρουν οι Δημητρούλη, Θέμελη & Ρηγούτσου (2006) στον ρόλο του εκπαιδευτή περιλαμβάνονται και τα παρακάτω:

- Η εχεμύθεια είναι πρώτη και βασική προτεραιότητά του.
- Η αναφορά, στην κοινωνική υπηρεσία της φυλακής, κρίσιμων ζητημάτων που έπεσαν στην αντίληψή του ή του εκμυστηρεύτηκαν οι εκπαιδευόμενοι όπως ψυχιατρικά προβλήματα, τάσεις αυτοκτονίας κ.ά.
- Ο εκπαιδευτής δεν έρχεται σε αντιπαράθεση με τους κρατουμένους, κρατά ουδέτερη στάση και δεν συμμαχεί ούτε με τους κρατούμενους ούτε με το σύστημα του σωφρονιστικού καταστήματος.
- Δεν δέχεται ούτε δίνει ατομικά δώρα, ούτε μεταφέρει γράμματα, αντικείμενα σε πρόσωπα εντός ή εκτός φυλακής
- Δεν θέτει θέματα σεξουαλικού περιεχομένου.
- Δεν πηγαίνει μάρτυρας, ούτε δίνει βεβαιώσεις για δικαστήρια.
- Ενημερώνεται για το τι επιτρέπεται ή όχι να φέρνει μαζί του στη φυλακή.
- Δεν ντύνεται προκλητικά ή με πολύ ακριβά ρούχα.
- Δεν δίνει πληροφορίες για προσωπικά του στοιχεία (τηλέφωνο, διεύθυνση).

Σύμφωνα με τον Κόκκο (2005β,σ.20) όλοι οι εκπαιδευτές ενηλίκων πρέπει να διαθέτουν υψηλό επίπεδο συναισθηματικής νοημοσύνης. Είναι πιθανόν η συμμετοχή των κρατουμένων

στο ΣΔΕΦ να λειτουργεί ως ευκαιρία επιβράβευσης και ψυχοθεραπείας που λείπει από τη ζωή τους. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο εκπαιδευτής των ΣΔΕΦ λειτουργεί ως ψυχοθεραπευτής, εξάλλου υπάρχουν καταρτισμένοι γι' αυτό επιστήμονες οι Σύμβουλοι των ΣΔΕΦ, αλλά σημαίνει ότι είναι βαθιά ευαισθητοποιημένος σε εκπαιδευτικές διεργασίες με τις οποίες μετασχηματίζονται οι αξίες, τα «πιστεύω» και τα συναισθήματα.

Ο εκπαιδευτής στα ΣΔΕΦ μετατρέπεται από κύριος καθοδηγητής σε συντονιστής και εμπυχωτής της εκπαιδευτικής διεργασίας αξιοποιώντας απλές και λειτουργικές εκπαιδευτικές τεχνικές που λειτουργούν «απελευθερωτικά» για τους κρατούμενους και στηρίζονται στη βιωματική μάθηση, ενθαρρύνοντας και κινητοποιώντας την ενεργή συμμετοχή, την ομαδική εργασία και την αποκαλυπτική μάθηση (Καπέλου & Χαλούλια, 2019.σ.509).

5.3 Εμπόδια και δυσκολίες κατά την άσκηση του εκπαιδευτικού έργου του εκπαιδευτή των ΣΔΕΦ

Το πλαίσιο λειτουργίας των σωφρονιστικών καταστημάτων διαμορφώνει ένα εχθρικό, επικίνδυνο και αβέβαιο περιβάλλον τόσο για την ασφάλεια της ζωής των εκπαιδευτών όσο και για τις συνθήκες εργασίας τους. Ο εκπαιδευτής προσεγγίζει τα μέλη της κοινωνίας που είναι στιγματισμένα, συχνά ξεχασμένα και η δουλειά του είναι κάτι περισσότερο από διδασκαλία, κάτι σαν «θεραπεία» (Carr, 2000). Διδάσκει αυτούς που είναι αναλφάβητοι, δεν έχουν τρόπους, δεξιότητες, αυτοεκτίμηση να θέσουν το παρελθόν πίσω τους και να κάνουν μια νέα αρχή, γι' αυτό και το να «διδάσκει κανείς στη φυλακή επιφυλάσσει κινδύνους, δυσκολίες που συχνά απογοητεύουν και τους πλέον αφοσιωμένους εκπαιδευτές» (Δημητρούλη, 2012, σ.417). Μέσα στο ολοκληρωτικό πλαίσιο της φυλακής δεν προσφέρονται οι απαραίτητες συνθήκες για εκπαίδευση με προοπτική. Ο εκπαιδευτής πρέπει να προσέχει τα εξής:

- Τα μέλη της ομάδας των εκπαιδευομένων κρατούμενων και τον τρόπο που αντιδρούν.
- Την ομαλή διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- Τον τρόπο παρέμβασης, τον εαυτό του και τη συμπεριφορά του (Noyè και Piveteau, 1998, οπ. αναφ. Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017.σ.45).

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ είναι αποτέλεσμα των εμποδίων που πρέπει να υπερνικήσει η διορθωτική εκπαίδευση ενηλίκων (Τζάτσης, 2017. σ.63). Οι συνθήκες φυλάκισης δημιουργούν στους κρατούμενους εκπαιδευόμενους εμπόδια τα οποία μεταθέτονται μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας στους εκπαιδευτές. Εμπόδια εσωτερικής

διάθεσης: έλλειψη προϋπαρχουσών γνώσεων και αξιών, προϋπάρχουσες αρνητικές εμπειρίες πριν και κατά την παραμονή στη φυλακή, χαμηλή αυτοεκτίμηση, εξάρτηση και χρήση ουσιών, μαθησιακές δυσκολίες (Tzatsis, Anagnou, Valkanos & Fragkoulis, 2019, p.378). Εξωτερικά εμπόδια που δυσκολεύουν την πρόσβαση στη μάθηση: καταστάσεις ζωής, εμπόδια προδιάθεσης που σχετίζονται με στάσεις και συμπεριφορές (Cross, 1981, σ.99·Κόκκος, 2005, σ.90-91), διακοπή της εκπαίδευσης για τους κρατούμενους που οφείλεται σε αποφάσεις των διοικητών της φυλακής ή σε συνεχείς και ξαφνικές μεταφορές των κρατουμένων από φυλακή σε φυλακή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011), η έλλειψη υποδομών και τεχνολογιών πληροφορικής, η ανεπαρκής χρηματοδότηση (Tzatsis, Anagnou, Valkanos & Fragkoulis, 2019, p.378).

Επιπλέον, η αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος να ενσωματώσει τους κρατούμενους και γενικά τα άτομα των ευπαθών ομάδων, οι προϋπάρχουσες κοινωνικές ανισότητες που συνδέονται άμεσα με το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των κρατουμένων (Tzatsis, Anagnou, Valkanos & Fragkoulis, 2019, p.378), οι αβάσταχτες συνθήκες εγκλεισμού ως αποτέλεσμα της διάρθρωσης του σωφρονιστικού συστήματος, η πίεση που ασκείται από άλλους κρατούμενους σε όσους επιθυμούν να συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης στη φυλακή με την υποστήριξη της απαξιωτικής άποψης για την εκπαίδευση, δημιουργούν εμπόδια και δυσκολεύουν την αποτελεσματική άσκηση του εκπαιδευτικού έργου του εκπαιδευτή των ΣΔΕΦ (Τσιμπουκλή, 2008, σ.24).

Άλλοι παράγοντες που μπορεί να εμποδίζουν τη μαθησιακή διεργασία και να δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών είναι: Οι γραφειοκρατικές διαδικασίες της φυλακής, οι κανονισμοί της φυλακής που δεν επιτρέπουν στους εκπαιδευτικούς να εισάγουν στη φυλακή εκπαιδευτικό υλικό που επιθυμούν για να υποστηρίξουν και να συμπληρώσουν το εκπαιδευτικό τους έργο, κανονισμοί που περιορίζουν τους εκπαιδευτές να λαμβάνουν μέτρα κατά των κρατουμένων που καθυστερούν την προσέλευσή τους ή διακόπτουν το μάθημα, παρενόχληση εκπαιδευτικών γυναικών (Kabeta, 2017, σπ. αναφ. οι Tzatsis, Anagnou, at.all., 2019, p.378).

Ένα άλλο ζήτημα με το οποίο έρχονται αντιμέτωποι οι εκπαιδευτές και θα πρέπει να διαχειριστούν με ιδιαίτερη προσοχή, γιατί μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην εκπαιδευτική διεργασία, είναι οι σχέσεις τους με τους κρατούμενους εκπαιδευόμενους οι οποίοι είναι συναισθηματικά φορτισμένοι λόγω της ιδιαιτερότητας του χώρου (Ρηγούτσου, 2005, σ.26). Γι' αυτό ο εκπαιδευτής σύμφωνα με τις Δημητρούλη, Ρηγούτσου (2017, σ.44-45) πρέπει να είναι:

- Προσεκτικός, να θέτει όρια, να μην δημιουργεί προσδοκίες στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους που δεν μπορεί να ανταποκριθεί.
- Συνειδητοποιημένος, να αναγνωρίζει και να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του.
- Αυθεντικός, να μην αναλαμβάνει ρόλους που δεν τον εκφράζουν.
- Οριοθετημένος, να κρατά ίσες αποστάσεις από όλους τους εκπαιδευόμενους.
- Ευέλικτος, να διαχειρίζεται αποτελεσματικά ακόμα και εξαιρετικά δύσκολες καταστάσεις που εμφανίζονται στην ομάδα και οδηγούν σε συγκρούσεις.
- Σταθερός σε όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας.

Είναι πολύ πιθανό, λόγω της αποδόμησης της προσωπικότητας των κρατουμένων, εξαιτίας του εγκλεισμού και επειδή οι εκπαιδευτές είναι η μόνη ουσιαστική καθημερινή σύνδεσή τους με τον έξω κόσμο, είναι το γονεϊκό πρότυπο με το οποίο ταυτίζονται, να προσκολληθούν συναισθηματικά μαζί τους και να προσπαθήσουν να τους μιμηθούν ή να συγκρουστούν (Παπαϊωάννου, Ανάγνου, Βεργίδης, 2016,σ.47). Οι εκπαιδευτές πρέπει να διαχειρίζονται τέτοιες καταστάσεις με πολύ προσοχή, λεπτότητα και διακριτικότητα, κρατώντας τις σωστές αποστάσεις, θέτοντας όρια, αφενός προστατεύοντας τον εαυτό τους και τον εκπαιδευόμενο αφετέρου δίχως να απέχουν από τον εκπαιδευτικό τους ρόλο (Ρηγούτσου, 2005,σ.26· Παπαϊωάννου, Ανάγνου & Βεργίδης, 2016,σ.47). Εάν οι εκπαιδευόμενοι παραπονούνται ή διαφωνούν για την τρέχουσα κατάστασή τους ο εκπαιδευτής οφείλει να τους ανακατευθύνει για να επικεντρωθούν στους εκπαιδευτικούς στόχους. Κύριο μέλημα του εκπαιδευτή είναι: να πετύχει τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων στην τάξη, να μάθουν, να αποκτήσουν τον ισοδύναμο τίτλο σπουδών γυμνασίου, να αποκτήσουν πιστοποιήσεις και να εισέλθουν στη μετα-δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι εκπαιδευόμενοι μπορεί να μην έχουν αυτοπεποίθηση και να αποστρέφονται τους στόχους αυτούς. Ο εκπαιδευτής οφείλει με υπομονή να τους ενθαρρύνει. Εάν προκύψει δυσμενή κατάσταση ο εκπαιδευτής πρέπει να παραμείνει ήρεμος και να αποφύγει με κάθε τρόπο την εχθρότητα γιατί μια θυμωμένη απάντηση από την πλευρά του θα επιδεινώσει μια ήδη κακή κατάσταση (WVAdultEd Program, 2020-2021).

Σύμφωνα με τον Οδηγό Εκπαίδευσης Ενηλίκων (WVAdultEd Program, 2020-2021) της Δυτικής Βιρτζίνια των ΗΠΑ οι κρατούμενοι λόγω του περιορισμού μπορεί να συνεχίσουν τον προηγούμενο τρόπο ζωής τους χειραγωγώντας τους εργαζόμενους στη φυλακή. Πρόκειται για μια αργή και λεπτή διαδικασία χειραγώγησης με σκοπό να έχουν τον έλεγχο των ενεργειών του προσωπικού της φυλακής. Ο εκπαιδευτής δεν πρέπει να προκαλείται ή να χειραγωγείται εύκολα σε καταστάσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ακατάλληλη συμπεριφορά από

τον εκπαιδευόμενο, γιατί τέτοιες συμπεριφορές θέτουν σε κίνδυνο τόσο την προσωπική του ασφάλεια όσο και των άλλων. Οι κρατούμενοι παρατηρούν συνεχώς τις συμπεριφορές, τις ενέργειες και τις στάσεις του προσωπικού γενικά και μεταξύ αυτών και του εκπαιδευτή. Παρατηρούν ποιος είναι φιλικός, ανεξάρτητος, ποιος επιδεικνύει αυτοπεποίθηση για να δουν πως μπορούν να τον εκμεταλλευτούν. Ο εποικοδομητικός εκπαιδευτής θα συνδυάσει την φιλικότητα, την ευγένεια με την αυστηρότητα, την συμπάθεια, την ήρεμη αποτελεσματικότητα και θα αντιδράσει με φιλικό, διακριτικό τρόπο για να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε κατάσταση με ηρεμία. Ακολουθώντας, στον Οδηγό (WVAdultEdProgram, 2020-2021) αυτόν αναφέρεται και το εμπόδιο της αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού έργου του εκπαιδευτή, στη διορθωτική εκπαίδευση, με βάση τα ποσοστά υποτροπής των κρατούμενων εκπαιδευομένων γιατί είναι δύσκολο να αποτελέσει ακριβή και αξιόπιστο δείκτη αξιολόγησης του έργου του μιας και η έννοια της υποτροπής δεν διευκρινίζεται με σαφήνεια.

Εκτός από τα παραπάνω, οι εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ αντιμετωπίζουν και εμπόδια που απορρέουν από την άσκηση του επαγγέλματός τους μέσα στο πλαίσιο της φυλακής. Οι ίδιοι έχουν μάθει να ακολουθούν εκπαιδευτικές πρακτικές που είναι δύσκολο να εφαρμοστούν και να είναι αποτελεσματικές στην εκπαίδευση ενηλίκων κρατουμένων. Επομένως, δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι και υπόκεινται σε «πολιτισμικό σοκ». Κυρίως οι νεοεισερχόμενοι εκπαιδευτές ερχόμενοι σε επαφή με το περιβάλλον της φυλακής, το οποίο είναι αρκετά σημαντικό και δύσκολο διαχωρίσιμο. Το «πολιτισμικό σοκ» προέρχεται από τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που έχουν διαμορφώσει για τις φυλακές και τους έγκλειστους, οι εκπαιδευτές, ολόκληρη η κοινωνία, και από τη διαχείριση της υποκουλτούρας των εκπαιδευομένων κρατουμένων, οι οποίες συγκρούεται με την κουλτούρα των εκπαιδευτών καθώς οι δεύτεροι προσπαθούν να αλλάξουν την ισορροπία στο πλαίσιο της φυλακής (Patrie, 2017, οπ. αναφ. οι Tzatsis, Anagnou, atal. 2019,p.379).

Σύμφωνα με τον Jand (2004, σ.320-321.οπ.αναφ.οι Παπαϊωάννου, Ανάγνου & Βεργίδης, 2016,σ.49) το «πολιτισμικό σοκ» περιγράφεται μέσα από πέντε στάδια:

1^οστάδιο: Ο δάσκαλος ως τουρίστας. Ο εκπαιδευτής βρίσκει την κουλτούρα της φυλακής συναρπαστική, είναι ενθουσιασμένος και πιστεύει ότι βιώνει μια θετική εμπειρία

2^ο στάδιο: Ο δάσκαλος ως εξόριστος, ή περιθωριακός. Είναι το στάδιο της αποστασιοποίησης, νιώθει θυμό, άγχος, εξοργίζεται, συναισθήματα που τον οδηγούν σε εσωτερική απομόνωση γιατί αντιλαμβάνεται τη διαφορά του κόσμου μέσα στη φυλακή (η οποία δεν του αρέσει) και έξω από αυτή.

3^ο στάδιο: Ο δάσκαλος ως ξένος. Αρχίζει να ενσωματώνεται στο νέο περιβάλλον, έχει αρχίσει να αναπτύσσει ικανότητες που του επιτρέπουν να λειτουργεί κάπως στο πλαίσιο της φυλακής, ωστόσο αισθάνεται ξένος γι' αυτό βρίσκεται σε συνεχή διαπραγμάτευση με τους κρατούμενους.

4^ο στάδιο: Ο δάσκαλος ως έποικος. «Είναι το στάδιο της σταδιακής προσαρμογής». Πλέον έχει κατανοήσει τα θετικά και τα αρνητικά σημεία της δικής του κουλτούρα και της κουλτούρας της φυλακής, αρχίζει να προβλέπει και να κατανοεί τις πράξεις των άλλων, νιώθει λιγότερο απομονωμένος κι έχει ξεκαθαρίσει μέσα του αυτοδεσμευμένος ότι θα μείνει και θα εργαστεί.

5^ο στάδιο: Ο δάσκαλος ως διαμεσολαβητής. Μπορεί να κατανοήσει την «αμφίδρομη αλληλεξάρτηση της εσω-κουλτούρας και της εξω-κουλτούρα γίνεται διαμεσολαβητής της πολυπολιτισμικότητας της φυλακής και προσπαθεί να μεταφέρει συνήθειες του έξω κόσμου στον κόσμο της φυλακής» μετασχηματίζοντας τις ισορροπίες μεταξύ των εκπαιδευομένων κρατουμένων.

Η μεγάλη ετερογένεια της ομάδας των εκπαιδευομένων κρατουμένων οδηγούν επίσης σε δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτές σχετικά με ελλείψεις: γνώσεων και δεξιοτήτων, επικοινωνίας, κατανόησης της ανθρώπινης συμπεριφοράς και εξειδικευμένων τεχνικών διδασκαλίας (Patrie, 2017, οπ. αναφ. ο Τζάτσης, 2017, σ.65). Δεν διαθέτουν προσόντα για να διαχειρίζονται τις νέες εμπειρίες και χωρίς επιμόρφωση και κατάρτιση αναγκάζονται να ακολουθούν συμβουλές συναδέλφων που διαθέτουν μεγαλύτερη εμπειρία ή να ακολουθούν τη διαίσθησή τους (Παπαϊωάννου, Ανάγνου, Βεργίδης, 2016, σ.48· Tzatsis, Anagnou, Valkanos & Fragkoulis, 2019, p.382).

Η δυσκολία στη διαχείριση των καταστάσεων στο πλαίσιο της διορθωτικής εκπαίδευσης έχει ως αποτέλεσμα οι εκπαιδευτές να αντιμετωπίζουν υπαρξιακές και φιλοσοφικές κρίσεις. Γι' αυτό θα πρέπει να εξοικειωθούν με το σωφρονιστικό σύστημα, να μοιράζονται τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς τους με εκπαιδευτές άλλων κρατουμένων και να έχουν καθοδήγηση από άλλους εκπαιδευτές μέντορες (Hurkmans & Gillijns, 2012, οπ. αναφ. οι Tzatsis, Anagnou, at.al. 2019, p.379). Ο Wright (2005b) αναφέρει ότι η επαφή των εκπαιδευτών με την τοξική κουλτούρα της φυλακής έχει ως αποτέλεσμα να υποφέρουν από κρίση ταυτότητας η οποία οδηγεί σε επαγγελματική εξουθένωση και συναισθηματική εξάντληση. Έτσι, αφενός θέλουν να βοηθήσουν τους κρατούμενους, αφετέρου αισθάνονται ανήμποροι να πάρουν πρωτοβουλίες αφού πολλές αποφάσεις λαμβάνονται από το πλαίσιο της φυλακής (Τζάτσης, 2017, σ.65)

Οι εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ έχουν να διαχειριστούν δύο διαφορετικά συστήματα, το σωφρονιστικό και το εκπαιδευτικό, των οποίων η εμπλοκή στην εκπαίδευση των εγκλείστων γίνεται από διαφορετικές οπτικές και τρόπους. Οι εκπαιδευτές θα πρέπει να γνωρίζουν πολύ καλά το σωφρονιστικό σύστημα για να υπερκεράσουν τις δυσκολίες διατήρησης ισορροπιών μεταξύ εκπαίδευσης και σωφρονιστικού συστήματος και τα διλήμματα που απορρέουν από το παραπάνω ζήτημα (Tzatsis, Anagnou, et al., 2019, p.382).

Ο διορθωτικός εκπαιδευτής έχει την ευθύνη της ανοικοδόμησης, της επανεκπαίδευσης και της αποκατάστασης του κρατούμενου εκπαιδευόμενου. Χρειάζεται ενθουσιασμός, αφοσίωση και επιθυμία για εργασία. Είναι επιφορτισμένος με το έργο της διόρθωσης, της αλλαγής και της προσαρμογής. Αλλά περισσότερο από όλα βοηθά τον κρατούμενο εκπαιδευόμενο να φέρει τα προβλήματά του στην επιφάνεια και στη συνέχεια τον βοηθά στην ανάπτυξη συνηθειών που έχουν σχεδιαστεί για να είναι κοινωνικά ωφέλιμες και που θα αποκαταστήσουν τον αυτοσεβασμό (WVAdultEd Program, 2020-2021). Είναι ο εκπαιδευτής που προσπαθεί να ξαναχτίσει υποστήριξη για όσους έχουν ανάγκη και δημιουργεί ευκαιρίες από τα λάθη των άλλων (Ely, 2011, p.140).

5.4 Προϋποθέσεις για την αποτελεσματική άσκηση του ρόλου του εκπαιδευτή στα ΣΔΕΦ

Όπως σε όλες τις εκπαιδευτικές ομάδες έτσι και στην εκπαιδευτική ομάδα των κρατουμένων η λειτουργία της εκπαιδευτικής διεργασίας εξαρτάται από δύο παράγοντες, τη διεργασία της ομάδας και το έργο. Είναι αναπόσπαστα δεμένοι μεταξύ τους και η αρμονία τους αποτελεί μέρος του έργου του εκπαιδευτή. Το έργο είναι σημαντικός παράγοντας γιατί είναι ο λόγος, ο σκοπός για τον οποίο συστάθηκε η ομάδα και η διεργασία είναι αναγκαία διαδικασία για να είναι η ομάδα λειτουργική (Πολέμη- Τολούδη, 2003, σ.151-260).

Σύμφωνα με τις Δημητρούλη, Ρηγούτσου (2017, σ.49) για να είναι αποτελεσματικό το έργο του εκπαιδευτή πρέπει να εφαρμόζετε συστηματική μεθοδολογία η οποία περιλαμβάνει:

- Σχεδιασμό, προγραμματισμό των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που θα λάβουν χώρα κατά την εκπαιδευτική διεργασία. Ο εκπαιδευτής οφείλει, να είναι από πριν κατάλληλα προετοιμασμένος (Χρόνη, 2018, σ. 62).

- Τήρηση «ημερολογίου» στο οποίο θα καταγράφονται: οι εφαρμοσμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, τα προβλήματα που προκύπτουν στα πλαίσια της ομάδας των εκπαιδευομένων κρατουμένων, ο τρόπος αντίδρασης των μελών της ομάδας, ο βαθμός αποδοχής των ζητημάτων και οι δυσκολίες που παρουσιάζονται στις σχέσεις εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων κρατουμένων (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017, σ.49).
- Αξιοποίηση της «αλληλοδιδασκτικής μεθόδου» κατά την οποία παροτρύνονται οι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι με «κατάλληλες δεξιότητες και ικανότητες να βοηθούν τους συνεκπαιδευομένους τους στην κατανόηση μαθημάτων» (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017, σ.49).
- «Ενεργητική συμμετοχή των μελών της ομάδας, ιδιαίτερα όσων έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, και εφαρμογή εκπαιδευτικών τεχνικών» που βασίζονται σε βιωματικές εμπειρίες των εκπαιδευομένων (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017, σ.50). Στην ενεργοποίηση, σημαντική είναι η ενδυνάμωση των εκπαιδευομένων κρατουμένων μέσω της τέχνης και της «αισθητικής εμπειρίας» (Κόκκος, 2010, 2011), με στόχο όχι τόσο την ανάπτυξη δεξιοτήτων που σχετίζονται με την ανάλυση της τέχνης αλλά κυρίως τη «μύηση» των εκπαιδευομένων στη διεργασία της κριτικής σκέψης, στην κατανόηση του εαυτού τους και του περιβάλλοντος στο οποίο ζουν (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017, σ.50).
- Ο εκπαιδευτής πρέπει να διασφαλίσει ότι η εκπαιδευτική διεργασία «διαμορφώνεται με τρόπο που εξασφαλίζει τη διάθεση και τη συμμετοχή όλων» (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017, σ.50) των εκπαιδευομένων κρατουμένων. Αυτό θα το πετύχει με διερεύνηση αναγκών και επιθυμιών, με τη χρήση κατάλληλων εργαλείων (παρατήρηση, ερωτηματολόγια), την αποσαφήνιση των ατομικών και ομαδικών στόχων.

Οι χώροι στις φυλακές δεν προορίζονταν να στεγάσουν εκπαιδευτικές δομές που να πληρούν τις ανάλογες προδιαγραφές και την υλικοτεχνική υποδομή για το σκοπό της εκπαίδευσης των κρατουμένων (Vacca, 2004. p.298). Είναι λοιπόν εύκολο να κατανοήσει κάποιος ότι είναι σπάνιο στις φυλακές να υπάρχουν τέλειοι χώροι μάθησης (Ely, 2011.p.38) όπως χώροι βιβλιοθηκών, εκπαιδευτικό υλικό, πρόσβαση στο διαδίκτυο, ανεμπόδιστη προσέλευση των κρατουμένων στο μάθημα (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017. σ.42). Επομένως, οι εκπαιδευτικές συνθήκες που υπάρχουν στα ΣΔΕ των φυλακών δεν βοηθούν στην εκπλήρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και γίνονται συχνά αντικείμενο διαπραγμάτευσης και διεκδίκησης. Σύμφωνα με τον Downes (2020) είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την αποτελεσματικότητα και

τη διευκόλυνση του έργου του εκπαιδευτή να χρησιμοποιούνται οι πτέρυγες των φυλακών ως χώροι εκπαίδευσης και να μην διαθέτονται ξεχωριστά εκπαιδευτικά τμήματα. Αυτό, αφενός δημιουργεί θετικές αλληπάλληλες συνέπειες σχετικά με την διάχυση της εκπαίδευσης στη θεσμική κουλτούρα της φυλακής, αφετέρου τονώνει τα κίνητρα για πρόσβαση και συμμετοχή στη Δια βίου Μάθηση.

Επειδή η μάθηση σε όλη τη ζωή του ανθρώπου «είναι χρήσιμη με μια χρονική ακολουθία» (Δημητρούλη, 2017. σ.424) και αποτελεί εργαλείο στη φυλακή, καταδεικνύει ότι οι κρατούμενοι δεν προσδιορίζονται μόνο από το πλαίσιο της φυλακής αλλά κάποιοι απ' αυτούς θα συνεχίσουν τη ζωή τους και μετά την αποφυλάκισή τους. Σύμφωνα με τις Δημητρούλη & Ρηγούτσου (2017. σ.42-43) για να είναι αποτελεσματικό το έργο του εκπαιδευτή στα ΣΔΕΦ πρέπει:

- Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται στο πλαίσιο της φυλακής να έχουν δομή, οργάνωση και να διεξάγονται στον κατάλληλο χώρο ώστε να είναι δυνατή και έγκαιρη η πρόσβαση των εκπαιδευομένων κρατουμένων στο χώρο των μαθημάτων.
- Οι στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων να είναι με σαφήνεια προσδιορισμένοι και να συνδέονται με τις ανάγκες των εκπαιδευομένων κρατουμένων.
- Από τον εκπαιδευτή να εφαρμόζονται οι κατάλληλες εκπαιδευτικές μέθοδοι και τρόποι μάθησης με εξατομικευμένη προσέγγιση προσαρμοσμένη στον τρόπο μάθησης κάθε εκπαιδευόμενου. Η διερεύνηση για τους κατάλληλους τρόπους μάθησης πρέπει να γίνεται μέσω συστηματικής παρατήρησης από τον εκπαιδευτή και να εφαρμόζονται τα κατάλληλα εργαλεία μάθησης.
- Ο εκπαιδευτής οφείλει να λαμβάνει υπόψη του τις συνθήκες λειτουργίας του εκπαιδευτικού προγράμματος και των καταστάσεων που βιώνει ο κρατούμενος όπως: τραυματικές εμπειρίες, προβλήματα σωματικής και ψυχικής υγείας, απουσίες λόγω δικαστηρίων, αδυναμία προσκόμισης προαπαιτούμενων εγγράφων για εγγραφή στο σχολείο.
- Οι εκπαιδευόμενοι να λειτουργούν ως ομάδα με συντονιστή των εκπαιδευτή. Η ομαδική συζήτηση και εργασία αποτελούν τις κατάλληλες μεθόδους που μαζί με τη συνέργεια συμβάλλουν στην αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών, ενισχύουν τα κίνητρα για συμμετοχή κι αφυπνίζουν την ατομική απόδοση.
- Η δυνατότητα συνέχισης της εκπαίδευσης σε άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα εντός κι εκτός φυλακής με ιδιαίτερα σημαντική τη συνέχιση μετά την αποφυλάκιση.

- Η σταθερότητα στην παρακολούθηση γιατί λόγω των μεταγωγών ο κίνδυνος είναι υπαρκτός για διακοπή της παρακολούθησης και μη ολοκλήρωσης των σπουδών.

Η επιτυχία του έργου του εκπαιδευτή στα ΣΔΕΦ εναπόκειται στο να κατανοήσει και να αποδεχθεί ο ίδιος τις διαφορετικές εμπειρίες και τα βιώματα των εκπαιδευομένων κρατουμένων και να επινοηθεί τρόπους ώστε μέσω της εκπαίδευσης να τα μετασχηματίσει, σωρεύοντας νέες γνώσεις και εμπειρίες με στόχο καλύτερες προοπτικές γι αυτούς (Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008). Επειδή «η μάθηση λειτουργεί ως θεραπεία στο πλαίσιο της φυλακής», για να έχει αποτελέσματα η εκπαιδευτική παρέμβαση του εκπαιδευτή, θα πρέπει να αλληλεπιδράσει με τη θεραπεία (Δημητρούλη, 2017, σ.422). Οι κρατούμενοι δεσμευόμενοι στην εκπαιδευτική διεργασία και σχέση αντιλαμβάνονται ότι η εκπαίδευση συνδέει το «μέσω» της φυλακής με το «έξω» από αυτήν (Δημητρούλη, 2017. σ.420).

5.5 Ο ρόλος της επιμόρφωσης στην προώθηση της προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης του εκπαιδευτή των ΣΔΕΦ

Η εκπαίδευση στο πλαίσιο της φυλακής απέχει από την εκπαίδευση εκτός φυλακής, γιατί ο βασικός ρόλος της φυλακής συνδέεται με τον εγκλεισμό, την επιτήρηση, τη συμμόρφωση του παραβάτη κρατούμενου και όχι με την εκπαίδευσή του (Bayliss, Brimecombe & Promeroy, 2008. οπ. αναφ. ο Τζάτσης 2017). Επιπλέον, το περιβάλλον δεν είναι ευνοϊκό για την αναδιαμόρφωση του χαρακτήρα του κρατούμενου και την παροχή δρόμων για αλλαγή (Ely, 2011. p.32). Ως εκ τούτου, το πλαίσιο της φυλακής ως εκπαιδευτικός χώρος, είναι κρίσιμο, απαιτητικό, πειστικό για τον εκπαιδευτή των κρατουμένων. Γι' αυτό, η βασική του εκπαίδευση θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από εκπαίδευση ποιοτικών και υψηλών προδιαγραφών ώστε να είναι η εκπαίδευση των κρατουμένων ουσιαστική και αποτελεσματική (Τζάτσης, 2017. σ.66). Ωστόσο, ο εκπαιδευτής παρά την βασική του εκπαίδευση, τις γνώσεις, την εκπαιδευτική εμπειρία, δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένος γιατί καλείται να διδάξει γνωστικά αντικείμενα στα οποία δεν είναι πιστοποιημένος ενώ παράλληλα βιώνει «το πολιτισμικό σοκ», αισθάνεται ότι «ακροβατεί» μεταξύ ασφάλειας και διδασκαλίας (Ely, 2011. p.140) με συνέπεια να μην είναι αποτελεσματικός στο ρόλο του.

Αντιλαμβάνεται κανείς την αναγκαιότητα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτών και σύμφωνα με τους Nahmad & Williams (2011 οπ. αναφ. στο Τζάτση 2017. σ. 66) οι εκπαιδευτικές τους ανάγκες αφορούν ζητήματα σχετικά με : τους κανονισμούς και τη λειτουργία του

σωφρονιστικού συστήματος, την εξειδίκευση, την παροχή κινήτρων των εκπαιδευομένων κρατουμένων, νέες εκπαιδευτικές τεχνικές και μεθόδους διδασκαλίας που αρμόζουν στις εκπαιδευτικές ανάγκες, στο προφίλ και στην κουλτούρα των φυλακισμένων.

Για την πολύπλευρη άσκηση του ρόλου τους οι εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ απαιτείται να διαθέτουν εξειδίκευση στα παρακάτω:

- Γνώση του περιεχομένου του αντικειμένου που διδάσκουν και αυτό εξασφαλίζεται από: τη βασική τους εκπαίδευση, την επαγγελματική τους εμπειρία και τη συνεχιζόμενη επιμόρφωση (Βεργίδης, 2010. σ.47).
- Παιδαγωγικές γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες όπως την ικανότητα προσδιορισμού και αποσαφήνισης των στόχων του προγράμματος μέσω της διδασκαλίας, σύνδεση με τους αντίστοιχους γραμματισμούς, ικανότητα παρακίνησης των εκπαιδευομένων για μάθηση, διαπραγμάτευσης και σχεδιασμός δράσεων (Βεργίδης, 2010. σ.47).
- Τεχνικές γνώσεις για τη χρήση εκπαιδευτικών μέσων και μεθόδων, χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή (Βεργίδης, 2010. σ.47).
- Κοινωνικές και πολιτικές γνώσεις που αφορούν ικανότητες για εφαρμογή εκπαιδευτικών στρατηγικών και μεθόδων που συμβάλλουν στην προοπτική κοινωνικής και εργασιακής εξέλιξης των εκπαιδευομένων, σύνδεση του περιεχομένου της παρεχόμενης εκπαίδευσης με την κοινωνική και εργασιακή επανένταξη (Βεργίδης, 2010. σ.47).

Σύμφωνα με τον Βεργίδη (2010. σ.53-56) για τα ελληνικά δεδομένα, επειδή οι εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ είναι αποσπασμένοι σε αυτά, καθώς προέρχονται από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευσή τους, ώστε να προσαρμοστούν στα δεδομένα του περιβάλλοντος των φυλακών και σε καινούργιες εκπαιδευτικές μεθόδους. Αυτού του είδους η εκπαίδευση προϋποθέτει αρχική εκπαίδευση (πριν τοποθετηθούν στα ΣΔΕΦ) και διαρκή εκπαίδευση (κατά τη διάρκεια που εργάζονται σε αυτά). Επειδή έχουν επωμισθεί με ρόλο που είναι απαιτητικός και διευρυμένος, η πλέον κατάλληλη συνεχιζόμενη εξειδίκευση είναι η παράλληλη επιμόρφωση. Ως παράλληλη επιμόρφωση εννοείται η συνεχιζόμενη εξειδίκευση των εκπαιδευτών που έχουν διδακτική εμπειρία δηλαδή είναι εκπαιδευτικοί στα ΣΔΕΦ και παράλληλα ειδικευόμενοι. Η παράλληλη επιμόρφωση περιλαμβάνει ευδιάκριτες διαδικασίες όπως:

1. Μάθηση, εκτός της εργασίας τους στα ΣΔΕΦ, με προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτών είτε δια ζώσης είτε εξ αποστάσεως όπως: σεμινάρια, συνέδρια,

συμμετοχή σε επιμορφωτικές συναντήσεις. Οι δραστηριότητες που περιλαμβάνουν αυτά τα προγράμματα είναι: συμμετοχή σε ομάδες εργασίας, εργαστήρια και έρευνες. Οι εκπαιδευτές με την συμμετοχή τους σε αυτού του είδους την επιμόρφωση αναπτύσσουν δεξιότητες επικοινωνίας, εμπύχωσης, δυναμικής της ομάδας, γνώσεις σε ζητήματα γραμματισμού, παιδαγωγικής και διδακτικής. Τα προγράμματα επιμόρφωσης αυτής της κατηγορίας παρέχονται με φοίτηση σε πανεπιστημιακά προγράμματα εκπαίδευσης εκπαιδευτών και με μεταπτυχιακές σπουδές (Βεργίδης, 2010. σ.55).

2. Μάθηση κατά τη διάρκεια της εργασίας τους η οποία μπορεί να πάρει δύο μορφές:
  - α. Τη μορφή άμεσης μάθησης με εποπτεία, ανάλυση και καθοδήγηση μέσω δράσεων όπως: την ανταλλαγή απόψεων με εκπαιδευτές από άλλα ΣΔΕΦ και αυτομόρφωση (μελέτη ατομική, συλλογική ή με υποβοήθηση). Ο εκπαιδευτής με αποκεντρωμένη μάθηση αξιοποιεί πηγές.
  - β. Τη μορφή έμμεσης μάθησης η οποία υλοποιείται σε συνεργασία ομάδας συντελεστών ή δικτύου συνεργασιών, μέσω σχεδιασμού υλοποίησης και αξιολόγησης σχεδίων δράσης. Ο εκπαιδευτής αποκτά γνώσεις αυτοαξιολόγησης του εκπαιδευτικού του έργου ώστε να υπερβεί τις παγιωμένες μορφές διδακτικής και να είναι ικανός να αναπτύξει νέες δημιουργικές δραστηριότητες. Αυτή η μορφή προϋποθέτει επαγγελματική εμπειρία ώστε ο εκπαιδευτής να αυτενεργεί (Βεργίδης, 2010. σ.55).

Επειδή ο εκπαιδευτής στα ΣΔΕΦ υλοποιεί και προγράμματα ερευνητικής δράσης μια διάσταση της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης είναι η ανάπτυξη ερευνητικών δραστηριοτήτων, κριτικού στοχασμού και αμφισβήτησης των παγιωμένων εκπαιδευτικών πρακτικών καθώς και ενδυνάμωση των εκπαιδευτών προκειμένου να προσαρμόσουν στο εκπαιδευτικό του έργο στις ανάγκες των εκπαιδευομένων-κρατουμένων (Βεργίδης, 2010. σ.56).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ανάπτυξη της ψυχολογίας επηρέασε τις ενδοϋπηρεσιακές επιμορφωτικές δράσεις και κατήυθνε την επαγγελματική εξέλιξη των εκπαιδευτών. Οι συμπεριφοριστικές αντιλήψεις θεωρούν τους εκπαιδευτές «μηχανικούς της μάθησης» (Ματσαγγούρας, 1995. σ.339), οι οποίοι καλούνται σύμφωνα με τις αρχές της ψυχολογίας της συμπεριφοράς, να οργανώνουν ορθολογικά τις διδακτικές παρεμβάσεις με στόχο την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας και την καλλιέργεια ικανοτήτων για το χειρισμό καταστάσεων που προκύπτουν στην εκπαιδευτική ομάδα.

Επιπλέον, η ανάπτυξη της ανθρωπιστικής ανθρωπολογίας και ψυχολογίας προσφέρει ικανότητες διαχείρισης ενδοπροσωπικών και διαπροσωπικών διεργασιών που αναπτύσσονται στην ομάδα εκπαιδευομένων (Kolensnik, 1992, p.49-50. οπ. αναφ. οι Κατσαρού & Δεδούση, 2018 σ.15). Τέλος, επειδή η σημασία της προσωπικότητας του εκπαιδευτή στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι μεγάλη, η ψυχοδυναμική σκέψη και ψυχανάλυση προσφέρουν τη δυνατότητα έρευνας των όσων συμβαίνουν στο παιδαγωγικό πλαίσιο και βοηθούν τον εκπαιδευτή να κατανοήσει τον εαυτό του μέσα από τη σχέση του με τον εκπαιδευόμενο, να ευαισθητοποιηθεί και να φτάσει σε ανώτερα επίπεδα αυτογνωσίας (Κατσαρού & Δεδούση, 2018, σ.15).

Όλες οι προαναφερόμενες μορφές παράλληλης επιμόρφωσης θα μπορούσαν να θεωρηθούν μια ολιστική προσέγγιση της επαγγελματικής ανάπτυξης του εκπαιδευτή γιατί η μεν ενδοσχολική επιμόρφωση επικεντρώνεται στην ανάπτυξη γνωστικών εφοδίων του εκπαιδευτή, η δε εξωσχολική στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, ικανοτήτων θετικών στάσεων, συμπεριφορών, στην ανάπτυξη ικανοτήτων για επίλυση προβλημάτων και δυσλειτουργιών που αναδύονται κατά την άσκηση του εκπαιδευτικού του έργου (Βεργίδης, 2010, σ.56).

Στην Ελλάδα, οι επιμορφωτικές προσπάθειες των εκπαιδευτών στα ΣΔΕΦ που γίνονται σε συνεργασία της ΓΓΕΕ και του Υπουργείου Δικαιοσύνης εστιάζουν μάλλον στην τεχνική «θεραπευτική» επιμορφωτική προσέγγιση παρά στην αναπτυξιακή και κριτική διερευνητική επιμόρφωση (Βουβούση, 2019). Οι εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ είναι αποσπασμένοι στις θέσεις αυτές, άρα υπάρχει έλλειψη μόνιμου εκπαιδευτικού προσωπικού στις δομές εκπαίδευσης των φυλακών. Επιπλέον, οι ελλείψεις όπως: η αναγνώριση του επαγγέλματος των εκπαιδευτών στα ΣΔΕΦ, η απουσία επαγγελματικών οργανώσεων που θα διεκδικούσαν καλύτερες εργασιακές και επαγγελματικής ανάπτυξης συνθήκες, οι ισχνές χρηματοδοτήσεις, στερούν προγράμματα ειδικής επιμόρφωσης από αυτούς (Δημητρούλη, Θεμελή, & Ρηγούτσου, 2012). Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι οι εκπαιδευτές να μην γνωρίζουν βασικές αρχές: της λειτουργίας του σωφρονιστικού συστήματος, της εκπαίδευσης που εφαρμόζεται στις φυλακές και επίγνωση των επιπτώσεων των δεινών του εγκλεισμού στη ψυχολογία των εκπαιδευομένων κρατουμένων (Κατσαρού & Δεδούση 2018. σ.10). Έτσι, μεταβιβάζεται στον εκπαιδευτικό η ευθύνη επιμόρφωσης και επαγγελματικής ανάπτυξης η οποία βέβαια επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από το πλέγμα των προσωπικών αξιών του εκπαιδευτή. Αυτό που οφείλει να κατανοήσει το κράτος είναι ότι «κανένα πρόγραμμα σωφρονιστικής πολιτικής δεν μπορεί να πετύχει δίχως την επιμόρφωση των εκπαιδευτών και την εκπαίδευση και κατάρτιση των κρατουμένων» (Βουβούση, 2019).

Συνοψίζοντας το πέμπτο κεφάλαιο, αρχικά αναφέρθηκαν τα κοινά χαρακτηριστικά λειτουργίας των ΣΔΕ εντός και εκτός φυλακής. Στη συνέχεια, έγινε προσπάθεια ανάλυσης των πτυχών του ρόλου του εκπαιδευτή στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας που λειτουργούν στα πλαίσια των σωφρονιστικών καταστημάτων και καταγράφηκαν ενδεδειγμένες δράσεις του. Ακολούθως, αναφέρθηκαν τα εμπόδια και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο εκπαιδευτής ενηλίκων κρατουμένων καθώς και οι προϋποθέσεις για την αποτελεσματική άσκηση του ρόλου του. Τέλος, τονίστηκε ο ρόλος της επιμόρφωσης του εκπαιδευτή των ΣΔΕΦ στην προώθηση της προσωπικής ενδυνάμωσης και της επαγγελματικής του ανάπτυξης.

Απόρροια του θεωρητικού πλαισίου είναι το επόμενο κεφάλαιο, το οποίο εμπεριέχεται στο ερευνητικό μέρος της παρούσας εργασίας και περιγράφει τη μεθοδολογία της έρευνας που θα πραγματοποιηθεί στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας των φυλακών Δομοκού και Μαλανδρίνου.

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο παρόν κεφάλαιο, διατυπώνονται ο σκοπός της έρευνας, οι επιμέρους στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα, η επιλεγείσα μεθοδολογική προσέγγιση και αντίστοιχα το ερευνητικό εργαλείο και το δείγμα των συμμετεχόντων στην έρευνα. Ακολουθώντας, αναφέρεται η διαδικασία συλλογής και η μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων που προέκυψαν από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων/ουσών. Στη συνέχεια, διατυπώνονται οι περιορισμοί της έρευνας και αναφέρονται τα στοιχεία της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας των διαδικασιών και των μεθόδων της έρευνας. Τέλος, τεκμηριώνεται η αναγκαιότητα της διεξαγωγής της έρευνας και η πρωτοτυπία του θέματος.

6.1 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας εμπειρικής έρευνας είναι να διερευνηθούν οι εκπαιδευτικές ανάγκες, να αναδειχθούν οι δυσκολίες και τα θεσμικά εμπόδια των Εκπαιδευτών Ενηλίκων των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) που λειτουργούν στα σωφρονιστικά καταστήματα Δομοκού και Μαλανδρίνου.

6.2 Επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι

- α. Να διερευνηθούν οι συνθήκες που διευκολύνουν ή δυσχεραίνουν τη λειτουργία των ΣΔΕ στη φυλακή, μέσα από τις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών.
- β. Να διατυπωθούν μέσω των απόψεων των εκπαιδευτών των ΣΔΕ, οι πτυχές του ρόλου τους, οι δυσκολίες και ο τρόπος διαχείρισής τους στην καθημερινή εκπαιδευτική διεργασία.
- γ. Να προσδιοριστούν οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι στάσεις που θεωρούν οι εκπαιδευτές/τριες ως απαραίτητες για την κάλυψη των εκπαιδευτικών τους αναγκών και την αποτελεσματικότητα του έργου τους.

6.3 Διατύπωση των Ερευνητικών Ερωτημάτων

1. Πώς επηρεάζει το περιβάλλον ενός σωφρονιστικού καταστήματος το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας που λειτουργεί στο πλαίσió του, σύμφωνα με τις απόψεις του δείγματος;
2. Ποιες είναι οι απόψεις των Εκπαιδευτών Ενηλίκων των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν καθημερινά στην εκπαιδευτική διαδικασία;
3. Ποιες γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις κρίνουν απαραίτητες οι Εκπαιδευτές Ενηλίκων στα ΣΔΕ των εν λόγω σωφρονιστικών καταστημάτων, ώστε να αίρονται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην εκπαιδευτική διεργασία;

6.4 Μεθοδολογική προσέγγιση

Η ερευνητική στρατηγική μιας έρευνας πρέπει να είναι κατάλληλη για την διερεύνηση του στόχου και των ερευνητικών ερωτημάτων (Robson, 2010, σελ. 94). Η έρευνα που σχεδιάσαμε σχετίζεται τόσο με το ποιοτικά διατυπωμένο περιεχόμενο του σκοπού όσο και με τα ερευνητικά ερωτήματα, εφόσον στόχος μας είναι να διερευνήσουμε τις απόψεις των εκπαιδευτών ενηλίκων κρατουμένων των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, για να κατανοήσουμε τις σημαντικότερες εκπαιδευτικές ανάγκες, τις δυσκολίες και τα θεσμικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν κατά την υλοποίηση του εκπαιδευτικού τους έργου. Συνεπώς, ακολουθήσαμε ποιοτική έρευνα και συγκεκριμένα την ερευνητική στρατηγική του ευέλικτου σχεδιασμού, όπου η έρευνα εξελίσσεται παράλληλα με τη συλλογή των δεδομένων (Robson, 2010, σελ. 196).

Επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδο γιατί μας ενδιαφέρει να διερευνήσουμε τις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτών που εργάζονται στον ιδιαίτερο χώρο των ΣΔΕ που λειτουργούν στις φυλακές. Εκπονήσαμε μια σε βάθος και λεπτομερή μελέτη για να κατανοηθούν οι επιμέρους πτυχές ή οι διαστάσεις του φαινομένου. Επιδιώχθηκε να διαμορφώσουμε μια γνήσια, αυθεντική, δυναμική και ολιστική προσέγγιση του φαινομένου. Περιγράψαμε με εκφραστικούς όρους τις εμπειρίες των εκπαιδευτών/τριών των εκπαιδευομένων κρατουμένων (Ισαρη, Πουρκός, 2015, σ.40).

Οι ποιοτικές μέθοδοι έχουν μια φυσιολογική ροή και κατά ένα μεγάλο βαθμό δεν είναι κατευθυνόμενες από τον ερευνητή. Δίνουν την ευκαιρία στον ερευνητή να στοχεύσει στο τι σημαίνει για τα υποκείμενα η εμπειρία για την οποία μιλούν, δηλαδή να εμβαθύνει

(Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008), να κατανοήσει σε βάθος τα φαινόμενα όχι από την πλευρά του ερευνητή αλλά από την πλευρά των εμπλεκομένων στα φαινόμενα αυτά (Χασσάνδρα & Γούδας, 2003). Καταγράφουν τη «φωνή» του υποκειμένου και τις εκφράσεις του, «δίνουν τη δυνατότητα στα υποκείμενα να μιλήσουν για τις δικές τους εμπειρίες και να εκφράσουν τις δικές τους απόψεις για το κεντρικό θέμα» (Ισαρη, Πουρκός, 2015 σ.40 και σ.65). Το αντικείμενο της δική μας διερεύνησης απαιτεί ακριβώς αυτά τα στοιχεία για την έκφραση των απόψεων και των εμπειριών των Εκπαιδευτών Ενηλίκων των εκπαιδευομένων κρατουμένων στα ΣΔΕ Δομοκού και Μαλανδρίνου.

Για το πεδίο της εκπαίδευσης, η επιλογή της ποιοτικής έρευνας είναι η πλέον κατάλληλη για να κατανοηθεί σε βάθος το εκπαιδευτικό πλαίσιο γιατί στην εκπαίδευση υπάρχουν ζητήματα που δεν είναι δυνατόν να προσεγγιστούν ποσοτικά. Η ποιοτική προσέγγιση βοηθά να κατανοηθούν σύνθετα κοινωνικά φαινόμενα, όπως τα εκπαιδευτικά, και «συμβάλλει στην κατανόηση του τρόπου που οι άνθρωποι βιώνουν και ερμηνεύουν την πραγματικότητα» (Robson, 2007. p.349). Η ποιοτική έρευνα είναι κατάλληλη για την παρούσα έρευνα για τους εξής λόγους:

Ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι μπορούν να επιτευχθούν μέσω εμπειρικής έρευνας για να διερευνηθούν σε βάθος οι απόψεις των εκπαιδευτών/τριών στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου σχετικά με τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες. Το θέμα της παρούσας έρευνας αναφέρεται στον τομέα της εκπαίδευσης. Επιπλέον, η εκπαίδευση των κρατουμένων χαρακτηρίζεται από συνθετότητα και έχει σχέση με την κοινωνική πραγματικότητα.

Σύμφωνα με το Robson (2010. σ.199) «ο ερευνητής για να οργανώσει και να υλοποιήσει μια αποδοτική έρευνα θα πρέπει να διαθέτει τα εξής «προσόντα»: διερευνητικό πνεύμα «δηλαδή να θέτει κατάλληλες ερωτήσεις», να είναι καλός ακροατής, να είναι προσαρμοστικός και ευέλικτος» και όσο το δυνατόν αμερόληπτος. Στην απόφαση της ερευνήτριας να επιλέξει αυτό το ευέλικτο σχέδιο, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί με πολλαπλούς τρόπους (Braun&Clarke, 2012.p.57), ελήφθησαν υπ' όψη: α. Το γεγονός ότι δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία για το υπό διερεύνηση ζήτημα γιατί δεν ήταν εύκολο να δημιουργήσουμε προκαθορισμένες απαντήσεις εφόσον δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία από προηγούμενες έρευνες. β. Στοιχεία του χαρακτήρα της γράφουσας ως προς την κοινωνικότητα, την ικανότητα να συνομιλεί με ανθρώπους και να ακούει τις απόψεις τους με ευελιξία στο χειρισμό και καλή διάθεση.

6.5 Εργαλείο συλλογής δεδομένων

Όσον αφορά τη διαδικασία χορήγησης του εργαλείου, η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με ημιδομημένη συνέντευξη γιατί αυτή χρησιμοποιείται όταν πρόκειται να μελετηθούν σε βάθος προσωπικές απόψεις του ερωτώμενου για μια συγκεκριμένη κατάσταση. Η διατύπωση των ερωτήσεων μπορεί να αλλάξει ώστε να δοθούν περισσότερες εξηγήσεις. Τέλος, μπορεί να παραλειφθούν κάποιες ερωτήσεις ή να περιληφθούν πρόσθετες ερωτήσεις (Robson, 2010. σελ. 321). Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκαν «βολιδοσκοπήσεις» (probes), υποερωτήματα όπου θεωρήσαμε ότι απαιτείται παραπέρα «ανάπτυξη» και «αποσαφήνιση» των ερωτημάτων (Creswel, 2016.σελ. 221), απαραίτητα για την καλύτερη οργάνωση των σημειώσεών μας (Robson, 2010.σελ. 330). Μολονότι θα επιθυμούσαμε οι συνεντεύξεις να πραγματοποιηθούν δια ζώσης, λόγω των περιοριστικών μέτρων εξαιτίας του Covid-19, οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν μέσω Skype. Για να χρησιμοποιηθεί εποικοδομητικά η ευελιξία των συνεντεύξεων απαιτούνται σημαντικές ικανότητες και εμπειρία από τον συνεντευκτή (Robson, 2010.σ.325).

Για την πιστή καταγραφή και για τη δυνατότητα σωστής επεξεργασίας του περιεχομένου των συνεντεύξεων, αυτές ηχογραφήθηκαν με τη συναίνεση των συμμετεχόντων/χουσών, κάτι για το οποίο εκ των προτέρων ενημερώθηκαν και συνήνεσαν στο έντυπο συναίνεσης.

Το πρωτόκολλο της συνέντευξής μας αποτελείται από τέσσερις άξονες ο καθένας περιλαμβάνει υποκατηγορίες ερωτήσεων. Ο πρώτος άξονας αναφέρεται στα βιογραφικά στοιχεία και περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικές με το φύλο, την ηλικία, τη μόρφωση, την επιμόρφωση, την επαγγελματική και εργασιακή κατάσταση των συμμετεχόντων. Σύμφωνα με τον Robson (2010. σ.330) είναι κοινή πρακτική στις ημιδομημένες συνεντεύξεις να ενσωματώνονται μερικές σειρές εξαιρετικά δομημένων ερωτήσεων για να αποκτηθούν τα συνήθη βιογραφικά δεδομένα. Ο δεύτερος άξονας αναφέρεται στις συνθήκες λειτουργίας των ΣΔΕ στο πλαίσιο των φυλακών, με σχετικές ερωτήσεις, ώστε να διερευνηθεί πως το περιβάλλον της φυλακής επηρεάζει τον ρόλο των εκπαιδευτών ενηλίκων στα ΣΔΕΦ. Ο τρίτος άξονας αναφέρεται στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτές κατά το εκπαιδευτικό τους έργο, στη διαχείριση των δυσκολιών αυτών και στις απόψεις τους για τις σημαντικότερες πτυχές του ρόλου τους. Τέλος, στον τέταρτο άξονα, μέσα από τα ερωτήματα, διερευνώνται οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι στάσεις που θεωρούν ότι πρέπει να διαθέτουν οι εκπαιδευτές στα ΣΔΕ φυλακών για την αποτελεσματική άσκηση του εκπαιδευτικού έργου. Επιπλέον, διερευνώνται με σχετική ερώτηση, τα οφέλη από τη συμμετοχή τους σε προγράμματα

συνεχιζόμενης Επιμόρφωσης και Επαγγελματικής Ανάπτυξης. (Το πρωτόκολλο της συνέντευξης παρατίθεται στο παράρτημα, σελ. 192).

6.6 Δείγμα

Σύμφωνα με τους Cohen, Manion & Morrison (2000, p. 204) οι παράγοντες που σηματοδοτούν τη στρατηγική της δειγματοληψίας είναι η μέθοδος της δειγματοληψίας, το μέγεθος και η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος και η πρόσβαση στο δείγμα.

Στην ποιοτική έρευνα, πρόθεση δεν είναι η καθολικότητα των αποτελεσμάτων σε ένα πληθυσμό, αλλά η εκ προθέσεως επιλογή ατόμων και τοποθεσιών για να εξελιχθεί η σε βάθος διερεύνηση ενός κεντρικού φαινομένου. Γι' αυτό ακολουθείται η μέθοδος της βολικής δειγματοληψίας στην οποία σύμφωνα με τον Creswell (2016, σ. 206) το κριτήριο επιλογής συμμετεχόντων και τοποθεσιών είναι ο «πλούτος των πληροφοριών» που θα μας δώσουν τη δυνατότητα εμβάθυνσης του θέματός μας (Patton, 1990, p.169).

Το μέγεθος του δείγματος εξαρτάται από τον σκοπό της έρευνας. Ένα μεγάλο δείγμα δεν εξυπηρετεί τον σκοπό της ποιοτικής έρευνάς μας γιατί αυτό που μας ενδιαφέρει είναι οι εμπειρίες των συμμετεχόντων και η σε βάθος ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν. Εξάλλου, στις μεθόδους κοινωνικών ερευνών στις οποίες συγκαταλέγονται και οι εκπαιδευτικές, σημασία δεν έχει ο αριθμός των συνεντεύξεων αλλά η ποιότητα της ανάλυσης. Η φροντίδα και ο χρόνος που διαθέτει ο ερευνητής για την ανάλυση των συνεντεύξεων η οποία στηρίζεται στον πλούτο, την πολυπλοκότητα και τη λεπτομέρεια και όχι στη στατιστική ανάλυση των δεδομένων (Bryman, 2012, p.18· Baker, Edward, 2012, p.6-5).

Επομένως, το δείγμα μας αποτελείται από τους δεκατρείς διαθέσιμους εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού (επτά) και Μαλανδρίνου (έξι) οι οποίοι προσφέρθηκαν εθελοντικά να συμμετάσχουν στην έρευνα. Ως προς την εργασιακή τους κατάσταση οι έξι είναι μόνιμοι, οι τέσσερεις ωρομίσθιοι και οι τρεις αναπληρωτές. Ως προς το φύλο, πέντε είναι άνδρες και οκτώ γυναίκες και η ηλικία τους κυμαίνεται από 35 έως 60 ετών.

Το δείγμα μας δεν μπορεί να χαρακτηριστεί αντιπροσωπευτικό όλου του πληθυσμού των εκπαιδευτών στα ΣΔΕΦ της χώρας επειδή εστιάζουμε σε εκπαιδευτές/τριες συγκεκριμένων ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου. Όμως, τα χαρακτηριστικά του δείγματος είναι αντιπροσωπευτικά του πληθυσμού γιατί όλοι είναι εκπαιδευτές/τριες των ειδικοτήτων που εργάζονται στα ΣΔΕΦ, μόνιμοι, αναπληρωτές και ωρομίσθιοι, με ή χωρίς εμπειρία σ' αυτά και

σχετίζονται με τα ουσιαστικά ενδιαφέροντα της μελέτης μας. Επειδή η έρευνά μας είναι μικρής κλίμακας-εμβέλειας πρόκειται για δείγμα μη πιθανοτήτων.

Η πρόσβαση στο δείγμα ήταν σχετικά εύκολη γιατί η έρευνα δεν πραγματοποιήθηκε στον χώρο εργασίας των εκπαιδευτών (στα ΣΔΕΦ), λόγω των περιοριστικών μέτρων που ισχύουν στη χώρα μας εξαιτίας του Covid-19. Για τον λόγο αυτό οι συνεντεύξεις δόθηκαν κατόπιν συνεννοήσεως με τους υποψήφιους συνεντευξιζόμενους με προσωπικό ραντεβού μέσω skype. Η γράφουσα διαμένει μόνιμα στη Λαμία γι' αυτό και επιλέχθηκαν οι εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου οι οποίοι βρίσκονται κοντά στον τόπο διαμονής της.

6.7 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Πριν την διεξαγωγή της έρευνας πραγματοποιήσαμε προέλεγχο δοκιμαστικών συνεντεύξεων (δοκιμαστική έρευνα) για να διαπιστωθεί αν τα ερωτήματα στο πρωτόκολλο συνέντευξης είναι διατυπωμένα με σαφήνεια, ώστε να γίνονται κατανοητά από τον ερωτώμενο και όπου χρειαστεί πραγματοποιήσαμε τις απαραίτητες διορθώσεις. Με τον τρόπο αυτό επιχειρήθηκε να διασφαλιστεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητα των μετρήσεων (Creswel, 2016, σελ. 164).

Αρχικά, ήρθαμε σε τηλεφωνική επικοινωνία με τις Διευθύντριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, με σκοπό να ενημερωθούν σχετικά με την ιδιότητα της ερευνήτριας, την έρευνα την οποία προτιθέμεθα να πραγματοποιήσουμε. Τους ζητήθηκε να ενημερώσουν τους εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ σχετικά και να μας στείλουν τα ονόματα, τα τηλέφωνα και τις διευθύνσεις των ηλεκτρονικών ταχυδρομείων όσων επιθυμούν να συμμετάσχουν. Στη συνέχεια, με όσους εκπαιδευτές/τριες εκδήλωσαν προθυμία, επικοινωνήσαμε μαζί τους τηλεφωνικά προσπαθώντας να χτίσουμε μια σχέση εμπιστοσύνης. Ακολούθως, τους αποστείλαμε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου το έντυπο συναίνεσης (περιλαμβάνεται στο παράρτημα σελ. 191) ζητώντας να δηλώσουν γραπτώς την πρόθεσή τους για συμμετοχή στην έρευνα και την άδεια τους να ηχογραφηθεί η συνέντευξη. Κατόπιν, με όσους ανταποκρίθηκαν συμφωνήσαμε με τον καθένα ξεχωριστά για την ημέρα και την ώρα διεξαγωγής της συνέντευξης. Ως βολικό τρόπο συλλογής των δεδομένων χρησιμοποιήσαμε το skype, ώστε να έχουμε οπτική επαφή με τους συμμετέχοντες, την ηχογράφιση της συνέντευξης και την τήρηση κάποιων σημειώσεων.

Κατά την διεξαγωγή της έρευνας, τους καλέσαμε στο skype στην ώρα που είχε προσυμφωνηθεί. Συστηθήκαμε εγκάρδια με τον συμμετέχοντα, δηλώνοντας την ιδιότητά μας.

Στην αρχή, για λίγα λεπτά, κουβεντιάσαμε γενικά θέματα για να δημιουργήσουμε ένα χαλαρό και ευχάριστο κλίμα. Αφού πήραμε την άδειά τους, ανοίξαμε τον καταγραφέα. Διαβάσαμε το έντυπο συναίνεσης πριν από την αρχή της συνέντευξης στο οποίο συναίνεσε ο συμμετέχων. Τον διαβεβαίωσαμε ότι οι απαντήσεις του είναι εμπιστευτικές. Τον ρωτήσαμε αν επιθυμεί μια σύνοψη των αποτελεσμάτων της μελέτης (Creswel, 2016,σελ. 222).

Προσπαθήσαμε να μείνουμε πιστοί στη δεοντολογία που αρμόζει στη συμπεριφορά του ερευνητή, είμασταν ευγενικοί, διακριτικοί, προσπαθήσαμε να εμπνεύσουμε στους συμμετέχοντες ασφάλεια και εμπιστοσύνη, τους «συμπεριφερθήκαμε με σεβασμό» (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008). Απευθύναμε στους συμμετέχοντες πρώτα τις «εύκολες» ερωτήσεις, οι οποίες σχετίζονται με το να μας συστηθούν και να αναφέρουν κάποια πράγματα για τον εαυτό τους ώστε να «εξοικειωθούμε και οι δυο» (Robson, 2010,σελ. 229). Στη συνέχεια, ακολούθησαν οι ερωτήσεις που εμβαθύνουν στο σκοπό της έρευνας. Επιπλέον, προσπαθήσαμε να είμαστε έτοιμοι, εύελικτοι να εκμεταλλευτούμε νέα θέματα που προέκυψαν. Προσπαθήσαμε και διατηρήσαμε τον χρόνο που είχαμε προαναγγείλει για κάθε συνέντευξη (20-30 λεπτά της ώρας). Σε δύο συνεντεύξεις μόνο ξεπεράσαμε τον χρόνο και αυτό γιατί οι συμμετέχοντες ήταν «χείμαρροι» πληροφοριών. Στο τέλος, ευχαριστήσαμε τον συμμετέχοντα για τη συμμετοχή του και δεχθήκαμε τυχόν σχόλια κι ερωτήσεις.

6.8 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Για την ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν αξιοποιήθηκε η θεματική ανάλυση περιεχομένου (contentanalysis) η οποία περιέχει εγγυήσεις αντικειμενικότητας και εγκυρότητας. Αρμόζει στην ποιοτική προσέγγιση της παρούσας έρευνας αφού ως μέθοδος ανάλυσης μπορεί να διαχειρισθεί όγκο πληροφοριών, είναι συστηματική, ανιχνεύει τάσεις και είναι εφικτή η συνεργασία με άλλες ερευνητικές μεθόδους. Χαρακτηρίζεται από επιστημονικότητα, αξιοπιστία και επαναληψιμότητα γιατί ο ερευνητής εργάζεται σε διαφορετικό χρόνο και υπό διαφορετικές συνθήκες (Κιμουρτζής, 2016). Έχει σαφείς στόχους και κατευθύνσεις ανάλυσης, ερμηνεύει και αξιολογεί τόσο το έκδηλο όσο και το άδηλο περιεχόμενο του μηνύματος επικοινωνίας. Πρόκειται για μια ερευνητική μέθοδο που χρησιμοποιεί ένα σύνολο διαδικασιών, μεθόδων και τρόπων για να εξάγει έγκυρα συμπεράσματα (Weber, 1990.p.9). Είναι μια τεχνική έρευνας που με τρόπο συστηματικό και αντικειμενικό οδηγεί τον ερευνητή σε επαληθεύσιμα και έγκυρα συμπεράσματα που

προκύπτουν από τα γραπτά κείμενα και την αποκωδικοποίηση των συνεντεύξεων (Krippendorff, 1989, p.7-9). Είναι μια ευέλικτη μέθοδος γιατί δεν υπάρχει μόνο ένας σωστός τρόπος διεξαγωγής της μεθόδου. Ο ερευνητής μπορεί να την τροποποιήσει ανάλογα με τους σκοπούς και τις ανάγκες του (Weber, 1990, p.12). Σύμφωνα με τον Weber (1990, p.62) η ανάλυση περιεχομένου είναι μια τέχνη η οποία εξαρτάται από την κρίση και την ερμηνεία του ερευνητή. Ούτως ή άλλως «τα κείμενα δεν μιλάνε από μόνα τους ο ερευνητής πρέπει να τα κάνει να μιλήσουν». Επιπλέον, η μέθοδος ανάλυσης περιεχομένου είναι κάτι περισσότερο από μια μέθοδος ανάλυσης, είναι μια μέθοδος παρατήρησης κατά τη διαδικασία της οποίας ο ερευνητής μπορεί να παρατηρήσει χωρίς να φοβάται ότι με την προσοχή του θα επηρεάσει την συμπεριφορά του συνεντευξιζόμενου (Budd, Thorp & Donohew, 1967, p.2).

Κατά την ανάλυση δεδομένων που συγκεντρώθηκαν «Ο ερευνητής μπορεί να ανιχνεύσει πολυάριθμα μοτίβα εντός των δεδομένων. Εστιάζει, ωστόσο σε εκείνα που είναι σχετικά με το θέμα το οποίο μελετά και ειδικότερα σε εκείνα που είναι κατάλληλα για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων» (Braun & Clarke, 2012 p.57). Σύμφωνα με τον Creswell (2016, σ.238) οι ποιοτικοί ερευνητές πρώτα συγκεντρώνουν τα δεδομένα και έπειτα προετοιμάζουν την ανάλυση. Η ανάλυση αυτή αρχικά περιλαμβάνει την απόκτηση μιας γενικής εικόνας των δεδομένων και μετά την κωδικοποίηση της περιγραφής και των θεμάτων για το κεντρικό φαινόμενο. Η αρχική προετοιμασία των δεδομένων για ανάλυση απαιτεί οργάνωση του μεγάλου όγκου πληροφοριών που έχουν συλλεχθεί, τη μετεγγραφή τους από προφορικές λέξεις σε ένα γραπτό κείμενο και τη λήψη αποφάσεων σχετικά με το αν τα δεδομένα θα αναλυθούν με το χέρι ή με ηλεκτρονικό υπολογιστή.

Στην παρούσα εργασία, τα δεδομένα των ημιδομημένων συνεντεύξεων συγκεντρώθηκαν και αφού αποθηκεύτηκαν σε αποθηκευτικό μέσο και αντίγραφο για λόγους ασφάλειας, η επεξεργασία τους έγινε ως εξής:

Αρχικά, πραγματοποιήθηκε μετεγγραφή των ηχητικών δεδομένων σε γραπτό λόγο, για να εξυπηρετηθεί η επεξεργασία τους. Στη συνέχεια, η ερευνήτρια, αφού διάβασε πολλές φορές τα ποιοτικά δεδομένα, επέλεξε να προχωρήσει στην ανάλυσή τους με το χέρι (hand analysis of qualitative data) για να είναι κοντά στα δεδομένα και να έχει επαφή μαζί τους χωρίς την παρεμβολή μηχανήματος (Creswell, 2016, σελ. 241). Ακολούθησε η διαδικασία της κωδικοποίησης, όπου αποδόθηκαν κάποιοι κωδικοί, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν τμήματα κειμένων που η ερευνήτρια έκρινε ότι «ακουμπούν» πάνω στα ερευνητικά ερωτήματα ή δημιουργούν νέα ερωτήματα που σχετίζονται με τον σκοπό της έρευνας και που αναδύθηκαν

από τις συνεντεύξεις (Creswell, 2016, σελ.247). Κατόπιν, οι κωδικοί ομαδοποιήθηκαν και δημιούργησαν θέματα τα οποία αντιστοιχούν στα ερευνητικά ερωτήματα ώστε να εξυπηρετηθεί η ανάλυση και η επεξεργασία των δεδομένων. Στη συνέχεια, μέσα από τη διαδικασία της θεματικής ανάλυσης και σε συνδυασμό με προηγούμενα ευρήματα από τη βιβλιογραφία, οι κωδικοί συμπυκνώθηκαν/συγχωνεύθηκαν σε θέματα (Creswell, 2016, σ.248) και πάνω σε αυτά τα θέματα επιχειρήθηκε να παρουσιαστούν καθώς και να ερμηνευθούν οι απόψεις των συμμετεχόντων/χουσών. Με άλλα λόγια, μέσω της κωδικοποίησης και της λογικής της θεματικής ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων, οδηγηθήκαμε από το σύνολο των δεδομένων στη δημιουργία κωδικών και μετέπειτα θεμάτων προς διερεύνηση.

6.9 Αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας

Σύμφωνα με το Robson (2010) η αξιοπιστία στην έρευνα των ευέλικτων σχεδίων συνδέεται με τη χρήση τυποποιημένων ερευνητικών εργαλείων. *«Η ανησυχία είναι κατά πόσο το εργαλείο ή το μέσο παράγει συνεπή αποτελέσματα, υπάρχουν δηλαδή κοινές παγίδες κατά τη συλλογή δεδομένων και την καταγραφή τους περιλαμβανομένης της αποτυχίας του εξοπλισμού, των περιβαλλοντικών καταστροφών και διακοπών και σφαλμάτων καταγραφής»* (Robson 2010, σ.209). Γι' αυτό οι ερευνητές που χρησιμοποιούν ευέλικτα σχέδια πρέπει να είναι σχολαστικοί, προσεκτικοί, αμερόληπτοι και τίμιοι κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, αλλά επίσης να είναι σε θέση να δείξουν στους άλλους ότι είναι.

Οι συνεντεύξεις μας προσπαθήσαμε να διεξαχθούν σε ήσυχο μέρος, απαλλαγμένο από θορύβους ή από οτιδήποτε θα μπορούσε να αποσπάσει την προσοχή του συνεντευκτή και των συμμετεχόντων. Τα ερωτήματα στο πρωτόκολλο της συνέντευξης είναι σαφή και δεν είναι διφορούμενα (Creswell, 2016, σελ. 160). Ενημερώσαμε τους συμμετέχοντες για τη διασφάλιση εχεμύθειας των όσων λένε, τόσο στη συγκέντρωση όσο και στην ανάλυση των δεδομένων. Φροντίσαμε να φτιάξουμε το πρωτόκολλο συνέντευξης με ερωτήσεις ανοικτού τύπου, χωρίς κατεύθυνση έτσι ώστε να διασφαλίζεται η αμεροληψία από την πλευρά του συνεντευκτή, καθώς και με ερωτήσεις διερευνητικές (probes) και παρότρυνσης (prompts) (Robson, 2010, σελ. 326 και 327). Επιπρόσθετα, για να διασφαλιστεί κατά το δυνατόν η αξιοπιστία των ευρημάτων, προχωρήσαμε στη στρατηγική που ονομάζεται «έλεγχος μελών» (Creswell, 2016, σελ.260). Σε αυτή την κατεύθυνση, επανήλθαμε σε δεύτερο χρόνο με δύο συμμετέχοντες/χουσες των οποίων οι συνεντεύξεις αναλύθηκαν, διεξήχθει μια «τύπου συνέντευξη» όπου τους ρωτήσαμε τον καθένα ξεχωριστά για την ακρίβεια και τη σταθερότητα

των απόψεων τους, καθώς και αν η πρώτη τους συνέντευξη, στο σύνολό της, εξακολουθεί να τους αντιπροσωπεύει.

Ως προς την εγκυρότητα, προσπαθήσαμε να εξασφαλίσουμε την εγκυρότητα περιεχομένου, δηλαδή τα ερωτήματα του εργαλείου (συνέντευξη) να ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο του σκοπού και των ερευνητικών ερωτημάτων (Creswel, 2016, σελ.162). Ως εκ τούτου, έγιναν δυο δοκιμαστικές συνεντεύξεις ώστε να διερευνηθεί αν το εργαλείο συλλογής δεδομένων είναι κατάλληλο ως προς τον στόχο, τα ερευνητικά ερωτήματα και αν οι ερωτήσεις του είναι διατυπωμένες με σαφήνεια, έχουν συνέχεια και είναι κατανοητές. Το γεγονός ότι οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν και κρατήθηκαν σημειώσεις συνέβαλε στην έγκυρη περιγραφή των όσων ακούσαμε (Robson, 2010, σ.202). Θα πρέπει να τονιστεί ότι η διεξαγωγή δοκιμαστικής έρευνας πραγματοποιήθηκε για να ενισχυθεί η εγκυρότητα της έρευνας αφού μέσω αυτής της διαδικασίας εξετάσαμε όχι την εγκυρότητα του εργαλείου, αλλά ότι τα αποτελέσματα που έδωσε η συνέντευξη είναι έγκυρα.

6.10 Περιορισμοί της έρευνας

Οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας αναφέρονται στη δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων, στην τεχνική συλλογής των δεδομένων και στην εγκυρότητα.

Η δυνατότητα εσωτερικής γενίκευσης, στα υπό μελέτη περιβάλλοντα των ΣΔΕ των δύο σωφρονιστικών καταστημάτων, είναι εφικτή γιατί η ερευνήτρια δεν ήταν επιλεκτική στους συμμετέχοντες εκπαιδευτές (διαθέσιμο δείγμα). Επομένως, λειτούργησε αμερόληπτα και έδωσε τη δυνατότητα να εκφράσουν τις απόψεις τους για το υπό διερεύνηση ζήτημα, σε όσους από τους εκπαιδευτές/τριες προσφέρθηκαν εθελοντικά. Το γεγονός ότι η έρευνα διενεργήθηκε σε εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου σημαίνει ότι δεν έχουμε δυνατότητα εξωτερικής γενίκευσης των αποτελεσμάτων (Maxwel, 1996, p.96). Δεν μας επιτρέπεται το είδος της στατιστικής γενίκευσης, ωστόσο δεν αποκλείεται κάποιο είδος δυνατότητας γενίκευσης πέρα από τα συγκεκριμένα ΣΔΕΦ (Robson, 2010. Σ. 210). Ούτως ή άλλως η πρόθεσή μας δεν είναι η γενίκευση των αποτελεσμάτων αλλά η κατανόηση σε βάθος των καταστάσεων «πραγματικής ζωής» κι επιπλέον είναι σημαντικό να ερμηνεύονται ακόμα και γεγονότα που δεν μπορούν να προβλεφθούν (Robson, 2010, σ.3).

Σε σχέση με τη συλλογή των δεδομένων, η διαδικασία συνεντεύξεων μέσω skype, λόγω περιορισμών της πανδημίας Covid-19, περιορίζει τη δια ζώσης επικοινωνία μεταξύ

συνεντευκτική και συμμετέχοντα, ωστόσο, καταγράφηκαν μη λεκτικές ενδείξεις, μέσω εικόνας και μας έδωσαν μηνύματα που βοηθούν στην κατανόηση των προφορικών αποκρίσεων (Rodson, 2010, σ.323).

Επιπλέον, το γεγονός ότι δεν χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικά εργαλεία συλλογής δεδομένων ώστε να ελεγχθεί η τριγωνοποίηση των αποτελεσμάτων, απειλεί την εγκυρότητα και τη μεροληψία της ερευνήτριας. Ωστόσο, δεν «ανοίγονται» πιθανότητες ανακολουθιών και διαφωνιών μεταξύ των διαφορετικών μεθόδων συλλογής των δεδομένων (Robson, 2010, σ.207·Bloor, 1997, p.38-41).

6.11 Αναγκαιότητα – Πρωτοτυπία της έρευνας

Η θεσμοθέτηση, ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, μέσω των ΣΔΕ στα σωφρονιστικά καταστήματα αποτελεί καινοτόμο εγχείρημα, σημαντικό θεσμό για την Δια Βίου Μάθηση και την Εκπαίδευση Ενηλίκων (Ανάγνου, 2016). Η ανάδαξη τυχόν ελλειμμάτων που προκύπτουν λόγω των εξελίξεων που υπερκερούν των υπαρχόντων στοχεύσεων των προγραμμάτων και των προβλημάτων που προκύπτουν στα σωφρονιστικά καταστήματα, δημιουργεί την αναγκαιότητα διερεύνησης των ζητημάτων αυτών, μέσω εκπόνησης ερευνητικών μελετών, για να επιλύονται προβλήματα προς όφελος των κρατουμένων εκπαιδευομένων και της διορθωτικής εκπαίδευσης.

Ο ρόλος των εκπαιδευτών των ΣΔΕ είναι ιδιαίτερα σημαντικός, πολύ δε περισσότερο όταν οι εκπαιδευόμενοι ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες (Βεργίδης, 2003, σ.9) γιατί συμβάλλουν στην ενίσχυση των εκπαιδευομένων για την ομαλή κοινωνική και επαγγελματική τους ένταξη. Στα ΣΔΕ δεν υπάρχουν οργανικές θέσεις, οι εκπαιδευτές είναι στην πλειοψηφία τους ωρομίσθιοι με αποτέλεσμα να αλλάζουν κάθε χρόνο χώρο εργασίας κι έτσι δεν έχουν τη δυνατότητα να επιμορφωθούν στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, ώστε να υλοποιούν το εκπαιδευτικό τους έργο με επιτυχία. Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο στα ΣΔΕΦ αφού απαιτείται διαφορετική αντιμετώπιση των εκπαιδευομένων κρατουμένων σε σχέση με τους άλλους ενήλικες εκπαιδευόμενους (Γράβαλου, 2011).

Στην Ελλάδα, την τελευταία εικοσαετία, έχει αυξηθεί ο αριθμός των ΣΔΕ και των ΣΔΕΦ (Ανάγνου, 2016). Το ενδιαφέρον των ερευνητών έχει στραφεί στην εκπαίδευση που λαμβάνει χώρα μέσω των ΣΔΕ στα σωφρονιστικά καταστήματα (Παπαϊωάννου, Ανάγνου, 2019). Ζητήματα διερεύνησης αυτών των μελετών είναι:

- Τα κίνητρα συμμετοχής, οι προσδοκίες και τα οφέλη, εμπόδια και δυσκολίες των εκπαιδευομένων κρατουμένων για τη συμμετοχή τους στη διορθωτική εκπαίδευση (Ηλιοπούλου, 2011· Κουϊμτζή, 2011· Κορέλα, 2016· Μούσιου, 2016· Τουλούμη, 2016· Κοφίνη, 2017· Δρίλια, 2018· Παπαϊωάννου, Ανάγνου, Βεργίδης, 2018· Παπαδιονυσίου, Ανάγνου, Παπαστεφανάκη, 2019· Δημητρέλου, 2020· Μαυρογόνατος, 2020· Κουρουμιάκη, 2020),
- Η διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών των κρατουμένων (Ορλίσ, 2013· Μπαρμάκος, 2016· Στεργίου, 2018· Κουτζεκλίδου & Λιοναράκης, 2019),
- Ο ρόλος του εκπαιδευτή των ΣΔΕΦ μέσα από τις απόψεις των κρατουμένων (Τουλούμη, 2016· Παπαδιονυσίου, 2018· Χρόνη, 2018· Καπέλου & Χαλούλια, 2019),
- Η εκπαίδευση στα ΣΔΕΦ (Βεργίδης, Ασημάκη & Τζιντζίδης, 2007· Πέτσας, 2010· Γράβαλου, 2011· Παπαθανασίου, 2014· Νικολακάκος, 2015· Μπλιούμη, 2017· Αγκαθά, 2020· Αραμπατζή, 2020· Στούμπου, 2020).

Ελάχιστες είναι οι ερευνητικές μελέτες που διερευνούν τον ρόλο του εκπαιδευτή από τις απόψεις των κρατουμένων (Πρίφτη, 2018), από τις απόψεις του εκπαιδευτή (Τζάτσης, 2018· Καπέλου & Χαλούλια, 2019) και εκείνες που διερευνούν τις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτών στα ΣΔΕΦ μέσα από τη «φωνή» των ίδιων των εκπαιδευτών (Λεκαδίτη, 2012· Παντελέρη, 2014· Καλαντζή, 2020). Στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν ευρείας κλίμακας αποτελέσματα ερευνών για τις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτών (Παπαδάκης, Φραγκούλης, 2005, σ.267-284· Ξωχέλλης, Παπαναούμ, 2000, σ.16-27). Επιπλέον, όπως προκύπτει από τη μέχρι τώρα βιβλιογραφική ανασκόπηση, στο μεν ΣΔΕΦ Δομοκού έχουν υλοποιηθεί δύο έρευνες: 1. Η εμπειρική έρευνα της Ηλιοπούλου (2011) με θέμα τα κίνητρα συμμετοχής των εκπαιδευομένων στις φυλακές Στερεάς Ελλάδας και η έρευνα των Καπέλου & Χαλούλια (2019) που αποτυπώνουν την προσωπική τους εμπειρία για τον καινοτόμο ρόλο του εκπαιδευτή στα ΣΔΕΦ, ως εκπαιδευτριες στο ΣΔΕΦ Δομοκού. Άρα, πρόκειται για έρευνες με διαφορετικό αντικείμενο διερεύνησης 2. Στο δε ΣΔΕΦ Μαλανδρίνου, έχει πραγματοποιηθεί μία ερευνητική μελέτη (Δημητρέλου, 2019) με θέμα τα κίνητρα συμμετοχής των κρατουμένων σε εκπαιδευτικά προγράμματα, στις φυλακές Άμφισσας και Μαλανδρίνου. Ως εκ τούτου, στα ΣΔΕΦ των συγκεκριμένων φυλακών, δεν έχει διενεργηθεί έρευνα σχετική με την εξέταση του δικού μας θέματος. Κρίνεται λοιπόν αναγκαίο, να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτών στα συγκεκριμένα ΣΔΕΦ για τις εκπαιδευτικές ανάγκες τους, η κάλυψη των οποίων συνδέεται άμεσα με την επιτυχία του εκπαιδευτικού τους έργου και την επαγγελματική τους ανάπτυξη. Τα αποτελέσματα που θα προκύψουν και οι προτάσεις που θα κατατεθούν ευελπιστούμε να

δώσουν σημαντικά πρωτογενή στοιχεία για τις εκπαιδευτικές ανάγκες των συγκεκριμένων ΣΔΕΦ και να συμβάλλουν στην περαιτέρω πορεία της διορθωτικής εκπαίδευσης.

Συνοψίζοντας το έκτο κεφάλαιο, αρχικά διατυπώθηκαν ο σκοπός, οι επιμέρους στόχοι και τα τρία ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας. Ακολούθως, αιτιολογήθηκε η μεθοδολογική επιλογή της ποιοτικής προσέγγισης, η επιλογή της ημιδομημένης συνέντευξης ως εργαλείο συλλογής των δεδομένων και παρουσιάστηκε το πρωτόκολλο συνέντευξης με τους τέσσερις άξονες. Στη συνέχεια, προσπαθήσαμε να ορίσουμε το δείγμα της εμπειρικής έρευνας, περιγράφηκε η διαδικασία συλλογής των δεδομένων και η επιλογή της θεματικής ανάλυσης ως καταλληλότερη για την ανάλυση των δεδομένων. Τέλος, αναφέρθηκαν η αξιοπιστία, η εγκυρότητα, οι περιορισμοί, η αναγκαιότητα και η πρωτοτυπία της έρευνας.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα δεδομένα όπως προέκυψαν από την διεξαγωγή της έρευνας.

ΜΕΡΟΣ Γ΄: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο έβδομο κεφάλαιο, παρουσιάζεται λεπτομερή ανάλυση των δεδομένων όπως αυτά προέκυψαν από τη διεξαγωγή της έρευνας. Καταρχάς, παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία των εκπαιδευτών/τριών ενηλίκων κρατουμένων στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου. Στη συνέχεια, παραθέτονται οι γνώμες –απόψεις των εκπαιδευτών/τριών σχετικά με τις συνθήκες λειτουργίας των προαναφερόμενων ΣΔΕΦ που διευκολύνουν και δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό τους έργο καθώς και ο τρόπος ή οι τρόποι με τους οποίους οι εκπαιδευτές/τριες διαχειρίζονται τις αναφερόμενες δυσκολίες. Ακολούθως, παραθέτονται οι απόψεις σχετικά με τις όψεις του ρόλου τους ως εκπαιδευτές/τριες ενηλίκων εκπαιδευομένων κρατουμένων, οι δυσκολίες που καθημερινά αντιμετωπίζουν στην εκτέλεση του διδακτικού τους έργου και οι παράγοντες που υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό τους έργο. Κατόπιν, παρουσιάζονται οι απόψεις τους σχετικά με τις γνώσεις, τις δεξιότητες που πρέπει να διαθέτουν για την υλοποίηση του εκπαιδευτικού τους έργου καθώς και οι στάσεις τους απέναντι στους ενήλικες εκπαιδευόμενους κρατούμενους. Τέλος, διατυπώνονται οι απόψεις τους σχετικά με τη σημασία της συμμετοχής τους σε προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής επιμόρφωσης/ανάπτυξης και οι βελτιώσεις που προτείνουν για την άρτια διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διεργασίας.

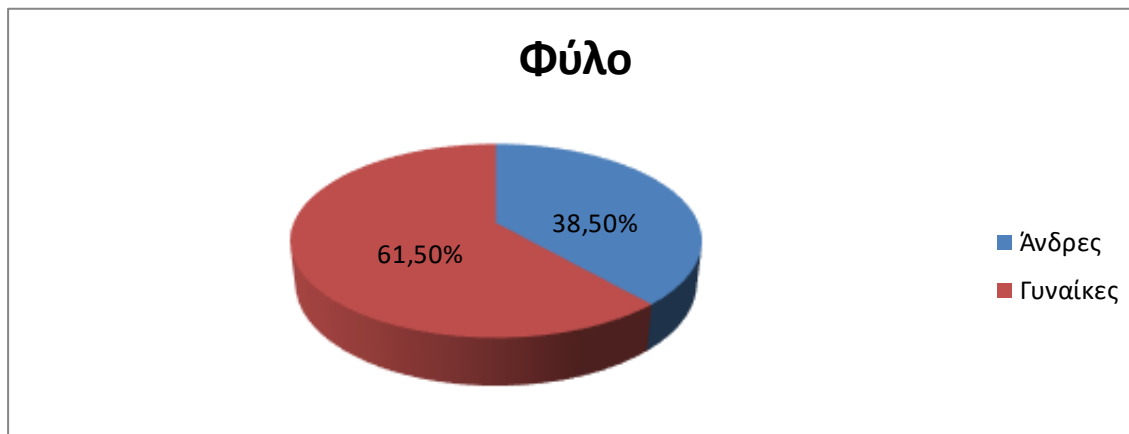
7.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτών/τριων των ΣΔΕ φυλακών Δομοκού και Μαλανδρίνου.

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτών/τριών ενηλίκων κρατουμένων εκπαιδευομένων στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου αφορούν: το φύλο, το ηλικιακό εύρος, το επίπεδο σπουδών, την ειδικότητα, την εργασιακή κατάσταση, την πιστοποίηση ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων, την προϋπηρεσία σε έτη ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων, τη συμμετοχή τους σε επιμορφωτικά προγράμματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων και

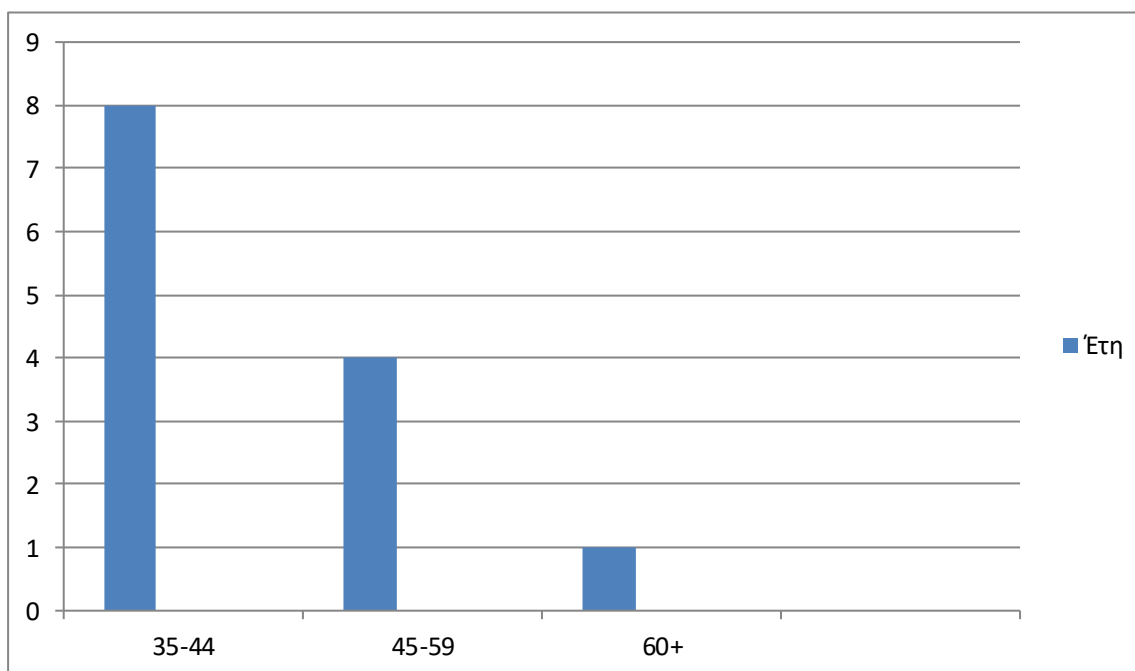
ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, τον φορέα υλοποίησης και τη διάρκεια παρακολούθησης σε ώρες των επιμορφωτικών προγραμμάτων. Τέλος, τα αντικείμενα- περιοχές του εκπαιδευτικού έργου που κάλυπταν τα προγράμματα αυτά.

Οι συμμετέχοντες/χουσες στην έρευνα ανέρχονται σε δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου. Από αυτούς πέντε είναι άνδρες (38,5%) και οκτώ γυναίκες (61,5%).

Γράφημα 1: Φύλο

Ως προς την ηλικία: οι οκτώ (61,5%) ανήκουν στο ηλικιακό εύρος 35-44, οι τέσσερις (30,8%) ανήκουν στο ηλικιακό εύρος 45-59 και ένας (7,7%) είναι άνω των 60.

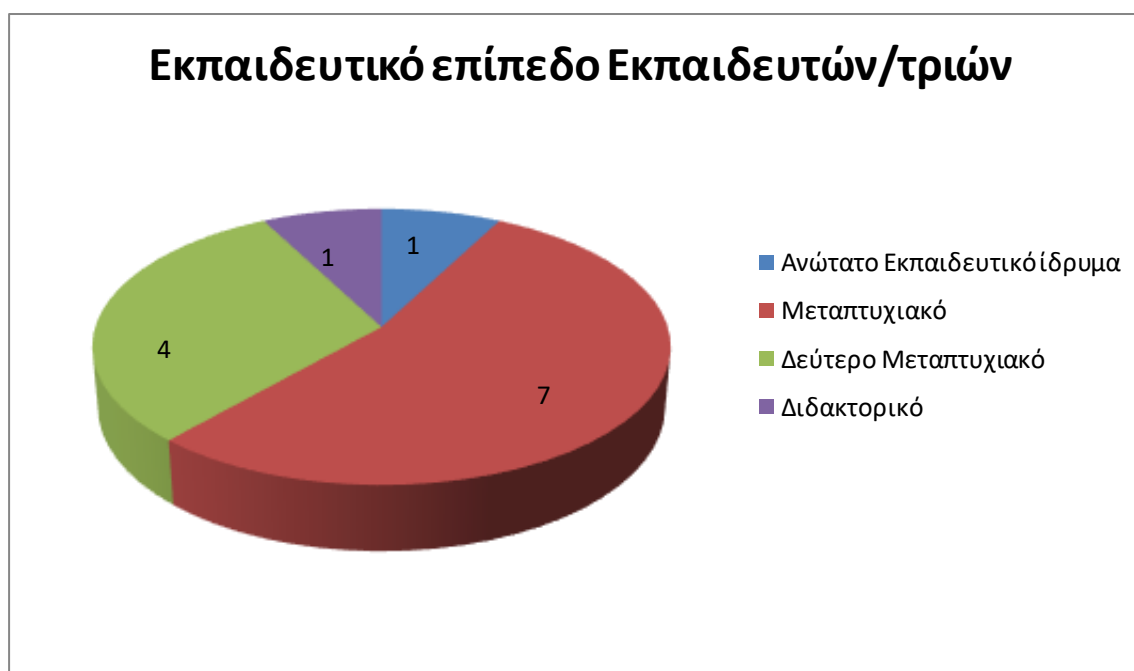
Γράφημα 2: Ηλικιακό εύρος

Ως προς το επίπεδο σπουδών, οι δώδεκα (92,3%) έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, οι τέσσερις από αυτούς (36,3%) είναι κάτοχοι δεύτερου μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, ένας (7,7%) έχει διδακτορικό και ένας (7,7%) είναι κάτοχος μόνο βασικού πτυχίου σπουδών.

Πίνακας 1: Εκπαιδευτικό επίπεδο Εκπαιδευτών/τριών

Κατηγορία εκπαίδευσης	Αριθμός Εκπαιδευτών/τριών
Ανώτατο Εκπαιδευτικό ίδρυμα	1
Μεταπτυχιακό	7
Δεύτερο Μεταπτυχιακό	4
Διδακτορικό	1

N=13 (Όπου N ο αριθμός των συμμετεχόντων/χουσών)

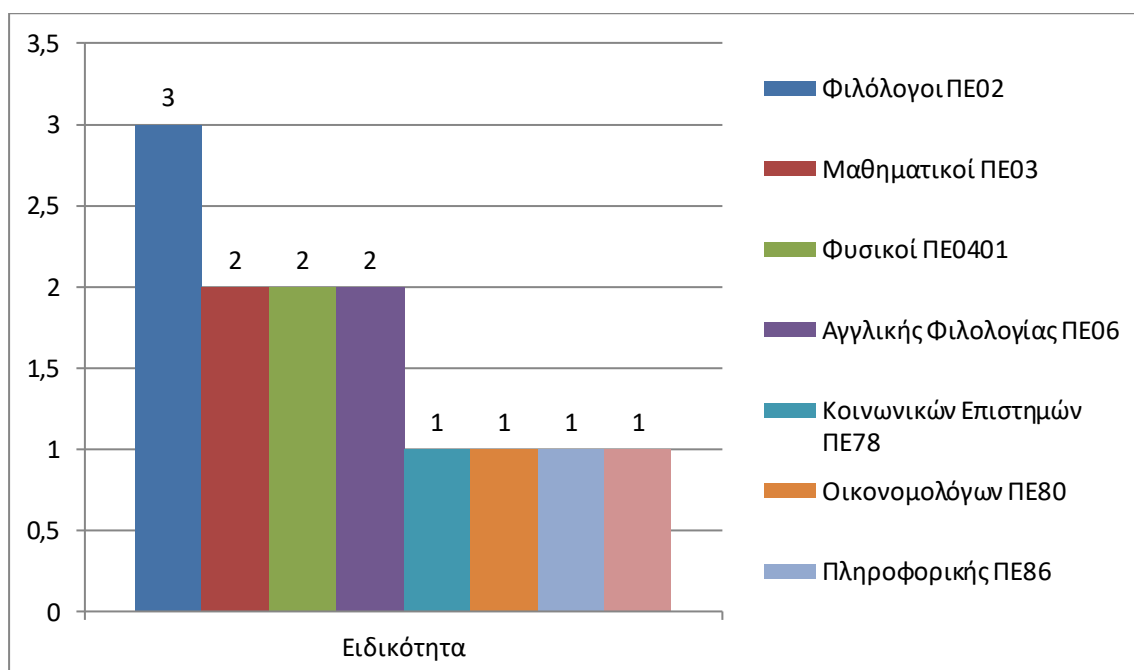
Γράφημα 3: Εκπαιδευτικό επίπεδο Εκπαιδευτών/τριών

Ως προς την ειδικότητα τρεις από τους δεκατρείς (23%) είναι φιλόλογοι, δύο από τους δεκατρείς (15,4%) είναι μαθηματικοί, δύο από τους δεκατρείς (15,4%) είναι αγγλικής φιλολογίας, ένας από τους δεκατρείς (7,7%) είναι οικονομολόγος, ένας (7,7%) καθηγητής πληροφορικής, ένας (7,7%) κοινωνικών επιστημών και ένας (7,7%) ψυχολόγος.

Πίνακας 2: Ειδικότητα ανά εκπαιδευτή

Ειδικότητα	Αριθμός Εκπαιδευτών/τριών
Φιλολόγοι ΠΕ02	3
Μαθηματικοί ΠΕ03	2
Φυσικοί ΠΕ0401	2
Αγγλικής Φιλολογίας ΠΕ06	2
Κοινωνικών Επιστημών ΠΕ78	1
Οικονομολόγων ΠΕ80	1
Πληροφορικής ΠΕ86	1
Ψυχολόγων ΠΕ02	1

N=13

Γράφημα 4: Ειδικότητα ανά εκπαιδευτή

Ως προς την εργασιακή κατάσταση: Οι έξι από τους συμμετέχοντες (46,2%) είναι μόνιμοι, οι 3 (23,1%) είναι αναπληρωτές και οι τέσσερις (30,7%) είναι ωρομίσθιοι.

Πίνακας 3: Εργασιακή κατάσταση εκπαιδευτών/τριών

Κατηγορία	Αριθμός Εκπαιδευτών/τριών
Μόνιμοι	6
Αναπληρωτές	3
Ωρομίσθιοι	4

N=13

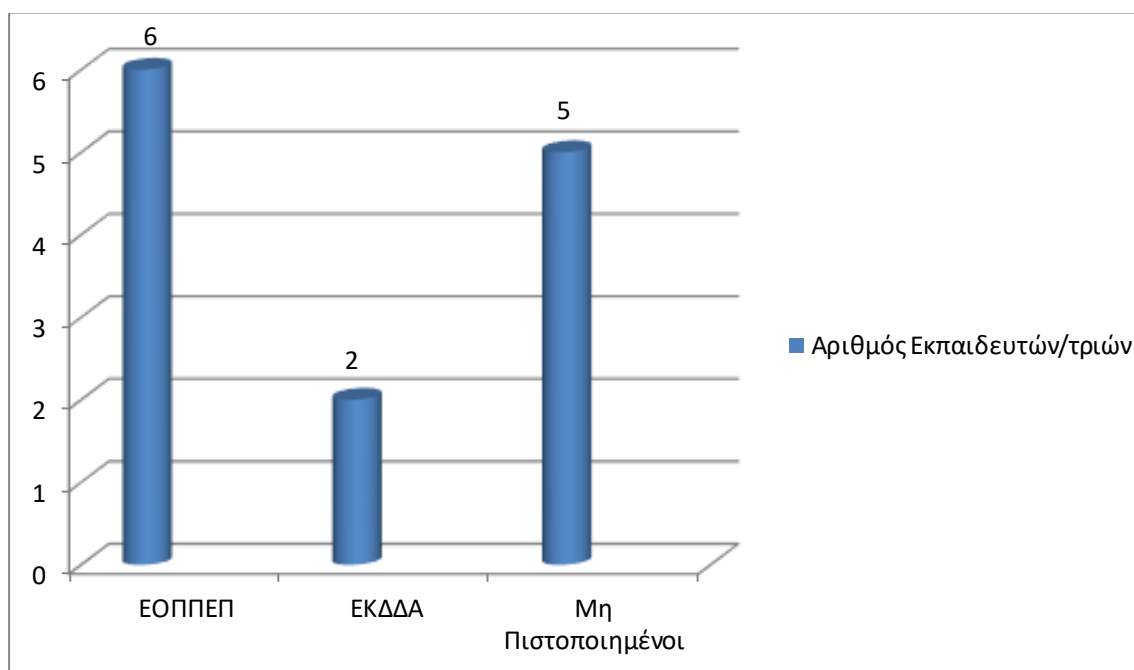
Γράφημα 5: Εργασιακή κατάσταση εκπαιδευτών/τριών

Ως προς την πιστοποίηση στην εκπαίδευση ενηλίκων από το σύνολο των συμμετεχόντων οι οκτώ (61,5%) είναι πιστοποιημένοι εκπαιδευτές/τριες ενηλίκων, από αυτούς οι έξι (75%) έχουν την πιστοποίηση του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ) και οι δύο (25%) από το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ), ενώ οι πέντε από τους δεκατρείς (38,5%) δεν είναι πιστοποιημένοι εκπαιδευτές ενηλίκων.

Πίνακας 4: Πιστοποιημένοι και μη στην Εκπαίδευση Ενηλίκων

Κατηγορία	Αριθμός Εκπαιδευτών/τριών
Πιστοποιημένοι στην Εκπαίδευση Ενηλίκων	8
1. ΕΟΠΠΕΠ	6
2. ΕΚΔΔΑ	2
Μη Πιστοποιημένοι	5

N=13

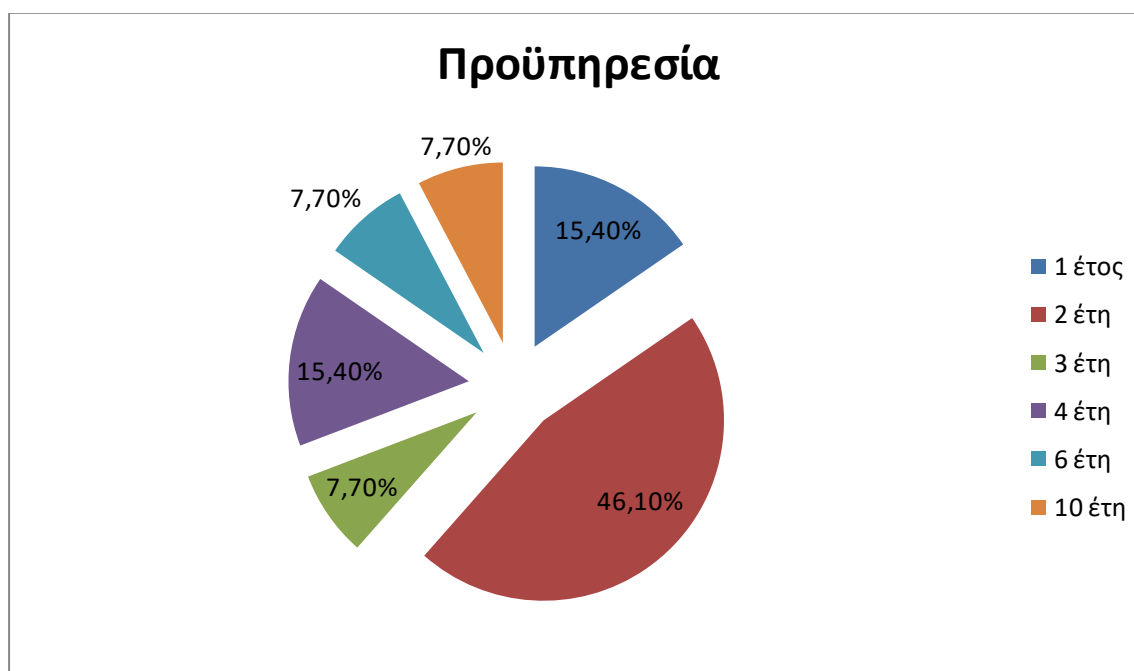
Γράφημα 6: Πιστοποιημένοι και μη στην εκπαίδευση ενηλίκων εκπαιδευτές/τριες

Η προϋπηρεσία των εκπαιδευτών/τριών στην εκπαίδευση κρατουμένων κυμαίνεται από δύο έως δέκα έτη. Τα στοιχεία σύμφωνα με τα δεδομένα έχουν ως εξής: Από το σύνολο των συμμετεχόντων οι έξι (46,1%) έχουν προϋπηρεσία δύο έτη, οι δύο (15,4%) ένα έτος, ένας (7,7%) τρία έτη, δύο τέσσερα έτη (15,4%), ένας (7,7%) έχει έξι έτη και ένας ακόμη (7,7%) έχει δέκα έτη. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δύο τελευταίοι, δηλαδή το 15,4% των συμμετεχόντων, με τη μεγαλύτερη προϋπηρεσία, απέκτησαν το σύνολο της προϋπηρεσίας τους στο ίδιο ΣΔΕ των φυλακών Δομοκού.

Πίνακας 5: Προϋπηρεσία των εκπαιδευτικών/τριών

Προϋπηρεσία	Αριθμός Εκπαιδευτών/τριών
1 έτος	2
2 έτη	6
3 έτη	1
4 έτη	2
6 έτη	1
10 έτη	1

N=13

Γράφημα 7: Προϋπηρεσία των εκπαιδευτών/τριών

Όσον αφορά την συμμετοχή του δείγματος σε επιμορφωτικά προγράμματα, διαπιστώθηκε ότι, δώδεκα εκπαιδευτές/τριες (92,3%) έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά προγράμματα. Συγκεκριμένα: Τέσσερις από αυτούς (33,3%) έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά προγράμματα μόνο στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, ένας εκπαιδευτής/τρια (7,7%) έχει παρακολουθήσει μόνο πρόγραμμα για Εύαλωτες Κοινωνικές Ομάδες, οκτώ (66,6%) προγράμματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Εύαλωτων Κοινωνικών Ομάδων, δύο (15,4%) πρόγραμμα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και ένας/μία δεν έχει επιμόρφωση σε κανένα πρόγραμμα.

Οι λόγοι μη συμμετοχής σε επιμόρφωση, του/της εκπαιδευτή/τριας, ήταν ότι τα προγράμματα διεξάγονταν εκτός του τόπου διαμονής, πρωινές ώρες και δεν είχε κανένα κίνητρο να παρακολουθήσει αφού όπως δήλωσε ο/η Ε5: «..... δεν είναι βασικός μου στόχος να παραμείνω στην εκπαίδευση ενηλίκων κρατουμένων αλλά η εκπαίδευση ενηλίκων κρατουμένων προέκυψε από ανάγκες οικογενειακής φύσεως.....στόχος μου είναι να επιστρέψω στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως καθηγητής/τρια»

Φορείς που πραγματοποίησαν τα επιμορφωτικά προγράμματα αναφέρθηκαν οι εξής: το ΙΝΕΔΙΒΙΜ σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας τέσσερις εκπαιδευτές /τριες, τρεις το Easy Education, δύο παρακολούθησαν επιμορφωτικά προγράμματα του ΕΟΠΠΕΠ, ένας/μία του ΕΕΠΕΚ, ένας/μία το ΚΔΒΜ και εννέα εκπαιδευτές/τριες σε άλλους φορείς όπως Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης, Ιδιωτικούς φορείς, το ΤΕΙ Στερεάς Ελλάδας, το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου καθώς και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Παρατίθεται πίνακας φορέων επιμορφωτικών προγραμμάτων που παρακολούθησαν οι συμμετέχοντες/χουσες:

Πίνακας 6: Φορείς υλοποίησης επιμορφωτικών προγραμμάτων και συμμετέχοντες

Φορέας υλοποίησης	Συμμετέχοντες
Επιστημονική Ένωση για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας (ΕΕΠΕΚ)	1
Κέντρο Δια Βίου Μάθησης (ΚΔΒΜ)	1
Easy Education	3
Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ)	2
Ίδρυμα Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης (ΙΝΕΔΙΒΙΜ) σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας	2
Άλλο: Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ), Ιδιωτικοί Φορείς, ΤΕΙ Στερεάς Ελλάδας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ), Πανεπιστήμιο	9

Αιγαίου, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
(ΜΚΟ)

N=13

Ως προς τη διάρκεια σε ώρες παρακολούθησης των επιμορφωτικών προγραμμάτων οι οκτώ από τους συμμετέχοντες (53,8%) έχουν παρακολουθήσει συνολικά 601-1000 ώρες, οι πέντε (38,5%) 500-600 ώρες και ένας/μία (7,7%) περισσότερες από 1000 ώρες.

Σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού έργου που κάλυπταν τα επιμορφωτικά προγράμματα, από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες οι έντεκα αναφέρουν ότι κάλυπταν μεγάλο φάσμα των θεμάτων που άπτονται της Εκπαίδευσης Ενηλίκων όπως διδακτική μεθοδολογία, εκπαιδευτικές τεχνικές για ενήλικες εκπαιδευόμενους, διαχείριση ομάδας και συγκρούσεων, βιωματική μάθηση, αξιολόγηση, εμπόδια στη μάθηση ενηλίκων, ο ρόλος του εκπαιδευτή. Τα περισσότερα από τα επιμορφωτικά προγράμματα ήταν θεωρητικά και μόνο δυο εκπαιδευτές/τριες αναφέρουν ότι περιείχαν και βιωματικό περιεχόμενο. Ενδεικτικά είπαν:

E4:«..... σε κάποια υπήρχε βιωματική προσέγγιση και αυτά ήταν και τα πιο επιτυχημένα φυσικά, αφού αποκόμιζες το ανάλογο κέρδος το οποίο περίμενες να αποκομίσεις απ' τα εν λόγω σεμινάρια»

E13: «Είναι σημαντικό, τα θεωρητικά πλαίσια να τα βλέπεις εφαρμοσμένα στην πράξη .....αλλά είναι επίσης σημαντικό να υπάρχει και το ζωντανό παράδειγμα διαχείρισης ή εφαρμογής της θεωρίας σε μια πραγματική κατάσταση ή εξομοίωση πραγματικής»

Επιπλέον, εκπαιδευτής/τρια αναφέρει ότι παρακολούθησε επιμορφωτικό πρόγραμμα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και η άποψή του/της είναι:

E10: «...με βοήθησε στο να αλλάξω τον τρόπο της τακτικής προσέγγισης μου απέναντι στους κρατούμενους εκπαιδευόμενους ..... με βοήθησε να κατανοήσω τις ιδιαιτερότητες που έχουνε στη νοοτροπία τους, τα πιστεύω τους, γιατί έχουν διαφορετικούς κώδικες συμπεριφοράς, επικοινωνίας και τιμής»

Πέντε εκπαιδευτές/τριες παρακολούθησαν επιμόρφωση για ΣΔΕ γενικά και στο σύνολό τους οι συμμετέχοντες τόνισαν την ανάγκη για επιμόρφωση ειδικά για ΣΔΕ καταστημάτων κράτησης αναφέροντας ότι τις όποιες γνώσεις έχουν τις αποκτούν είτε μέσω παρακολούθησης επιμόρφωσης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, είτε διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, είτε εμπειρίας. Κατατίθεται η άποψη εκπαιδευτή/τριας για διαμαρτυρία εκπαιδευτών των ΣΔΕΦ σε επιμορφωτικό πρόγραμμα του ΕΚΔΔΑ:

E13: «....είχε να γίνει πάρα πολλά χρόνια τέτοιου είδους σεμινάριο για εκπαιδευτές ΣΔΕ.....και τονίστηκε από εμάς τους επιμορφούμενους προς τους επιμορφωτές η ανάγκη επανάληψης και μάλιστα εξειδίκευσης για τα ΣΔΕ καταστημάτων κράτησης»

Σημαντική είναι η αναφορά εκπαιδευτή/τριας για επιμορφωτικό πρόγραμμα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (μεταναστών, εκπαίδευση ενηλίκων στα ΣΔΕ) και συγκεκριμένα σε επιμορφωτή για συμβουλές που τους έδινε για τον τρόπο συμπεριφοράς του εκπαιδευτή ενηλίκων προς τους εκπαιδευόμενους αυτών των κοινωνικών ομάδων και που τον/την βοήθησαν στη διαχείριση της συμπεριφοράς του/της απέναντι στους κρατούμενους εκπαιδευόμενους:

E12: «.....οι συμβουλές αυτού του ανθρώπου οι οποίες ήταν σε συμβουλευτικό επίπεδο ...δηλαδή είχαν συμπεριφορικό όχι τόσο μαθησιακό χαρακτήρα ....αλλά στο πως συμπεριφέρεσαι για να κερδίσεις αυτούς τους ανθρώπους για να μάθουνε».

7.2 Απόψεις των εκπαιδευτών/τριών για τις συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό τους έργο στη λειτουργία των ΣΔΕ φυλακών

Όσον αφορά τις συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό έργο, η πλειοψηφία των εκπαιδευτών/τριών (δέκα εκπαιδευτές/τριες) υπερτονίζουν ως διευκολυντικούς παράγοντες τις καλές σχέσεις και τη συνεργασία με τον Διευθυντή και τον Αρχιφύλακα των φυλακών και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Χαρακτηριστικά αναφέρουν:

Ο/ η E13 αναφερόμενη στον Διευθυντή και στον Αρχιφύλακα των φυλακών λέει: «γύρω από αυτούς κινείται η φυλακή και είναι οι δύο θέσεις και οι δυο άνθρωποι καθορίζουν και τον χαρακτήρα της κάθε φυλακής»,.

E1: «Καταρχήν πρέπει να υπάρχει καλή σχέση και συνεργασία με τον Διοικητή των φυλακών γιατί μιλάμε για ένα σωφρονιστικό κατάστημα. Το σχολείο είναι μέρος ενός μεγαλύτερου φορέα έτσι; Που λέγεται σωφρονιστικό κατάστημα ή φυλακή. Επομένως πρέπει οι σχέσεις να είναι καλές με τους ανθρώπους της φυλακής, τον Αρχιφύλακα και με όλο το σωφρονιστικό προσωπικό»

E2: «παίζει μεγάλο ρόλο ο Δ/ντής των φυλακών και ο Αρχιφύλακας της φυλακής για το πώς .....την οπτική γωνία που βλέπουν το σχολείο, γιατί αν αυτοί οι δυο άνθρωποι συγκεκριμένα υποστηρίζουν το σχολείο, το έργο μας γίνεται πιο εύκολο»

E4: «έχει να κάνει με το πώς λειτουργεί και πως αποδέχεται το σχολείο η ίδια η φυλακή.....ο Δ/ντής των φυλακών και όλοι οι υπάλληλοι προσπαθούν, διευκολύνουν τους μαθητές, τους εξυπηρετούν σε πολλά θέματα που έχουν σχέση με το σχολείο. Μας βοηθάνε σε πάρα πολλά κομμάτια. Χρειαζόμασταν καινούργιες αίθουσες, γιατί είχαμε πάρα πολλά άτομα, με πολύ μεγάλη χαρά προσπάθησαν να βρουν χώρο να διευκολύνουν ώστε να δημιουργήσουν τις αίθουσες αυτές που θέλαμε...».

E8: «το νομικό πλαίσιο ευνοεί τα σχολεία αλλά ο βασικότερος ρόλος για να λειτουργήσει ένα σχολείο καλά, είναι του Δ/ντή του καταστήματος κράτησης και του Αρχιφύλακα. Εάν το αντιπαθούν, το σχολείο έχει προβλήματα, δεν αναπτύσσεται».

Οι E7 και E10 επισημαίνουν ότι η λειτουργία το ίδιου του σχολείου μέσα στο ασφυκτικό περιβάλλον της φυλακής διευκολύνει το εκπαιδευτικό τους έργο. Συγκεκριμένα αναφέρουν:

E7:«.... Αυτό που διευκολύνει είναι οι χώροι, δηλαδή το σχολείο που υπάρχει μέσα στις φυλακές και στο οποίο μπορεί να έρχονται οι εκπαιδευόμενοι για να κάνουν τα μαθήματά τους...»

E10: «οι μοναδικές συνθήκες, εγώ θεωρώ, που διευκολύνουν είναι το ίδιο το σχολείο, το κτίριο θα μπορούσα να πω. Οι κτιριακές υποδομές..... μόνο οι κτιριακές υποδομές, όλο το υπόλοιπο το θεωρώ ότι είναι αντίζοο. Όλες οι υπόλοιπες συνθήκες είναι αντίζοες».

Δύο (E9,E11) εκπαιδευτές/τριες αναφέρουν ότι ο ρόλος του Διευθυντή του σχολείου αλλά και οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των συναδέλφων εκπαιδευτών δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες και καθιστούν πιο εύκολο το εκπαιδευτικό τους έργο. Ενδεικτικά αναφέρουν:

E9: «σημαντικό ρόλο παίζει και ο Δ/ντής ή η Δ/ντρια, που βοηθάει σε όλο το εκπαιδευτικό έργο»

E11: «Εγώ νομίζω ότι αυτό που διευκολύνει το εκπαιδευτικό έργο είναι οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις με τους συναδέλφους..»

Δύο (E6 και E13) εκπαιδευτές/τριές παραδέχονται ότι η θέληση των εκπαιδευομένων κρατουμένων για μάθηση διευκολύνει το εκπαιδευτικό τους έργο. Συγκεκριμένα:

E6:«ίσως η μόνη θετική συνθήκη που διευκολύνει το εκπαιδευτικό μας έργο, είναι η θέληση των εκπαιδευόμενων να συμμετάσχουν σε τέτοια προγράμματα μάλλον στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας και σε διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία μπορεί να υπάρχουν μέσα σε ένα τέτοιο χώρο, στις φυλακές».

E13: «αυτό που διευκολύνει είναι η πολύ μεγάλη θέληση των κρατουμένων να έρθουν στο σχολείο, υπάρχει πάντα πολύ μεγάλη θέληση για εκπαίδευση και όχι μόνο στο ΣΔΕ ..... Οπότε να υπάρχει η ζήτηση, να το πούμε έτσι, αυτό από μια άποψη διευκολύνει τη λειτουργία του σχολείου στη φυλακή».

Πίνακας 7: Συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών στα ΣΔΕ φυλακών Δομοκού και Μαλανδρίνου

**Συνθήκες που διευκολύνουν το Αριθμός εκπαιδευτών/τριών
εκπαιδευτικό έργο στα ΣΔΕ φυλακών**

Καλές σχέσεις και σχέσεις συνεργασίας με τον Δ/ντή, τον Αρχιφύλακα και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους	10
Το νομικό πλαίσιο και η λειτουργία του ίδιου του σχολείου μέσα στη φυλακή	3
Ο ρόλος του Δ/ντή του σχολείου και οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις με τους συναδέλφους	2
Η θέληση των κρατουμένων εκπαιδευομένων για μάθηση	2

N=13

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 7 οι καλές σχέσεις συνεργασίας ειδικά με τον Διευθυντή και τον Αρχιφύλακα των φυλακών αλλά και με το προσωπικό της φυλακής δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες για τη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού έργου των εκπαιδευτών/τριών. Επιπλέον, το νομικό πλαίσιο, η λειτουργία του ίδιου του σχολείου στη φυλακή, ο ρόλος του Διευθυντή του σχολείου, οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις με τους συναδέλφους, αλλά και η θέληση των εκπαιδευομένων κρατουμένων για μάθηση διευκολύνουν το εκπαιδευτικό τους έργο.

7.3 Συνθήκες της φυλακής που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών

Για την καλύτερη κατανόηση των συνθηκών που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕ στις φυλακές θα τις κατατάξουμε σε τρεις κατηγορίες όπως προέκυψαν από τις πληροφορίες των συνεντεύξεων. Σε συνθήκες που αφορούν τη φυλακή, τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους και το ΣΔΕ -εκπαιδευτές/τριες.

1. Ως θέματα που αφορούν τη φυλακή και δυσκολεύουν την εκπαιδευτική διεργασία και το έργο των εκπαιδευτών/τριών αναφέρθηκαν τα παρακάτω: Το αυστηρό πλαίσιο λειτουργίας, τα ωράρια και οι κανόνες της φυλακής μετακυλύουν προβλήματα και στο χώρο του σχολείου που λειτουργεί στους κόλπους της φυλακής. Χαρακτηριστικά οι εκπαιδευτές/τριες αναφέρουν:

Ο/η Ε1 λέει: «Οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι πρέπει να προσέλθουν συγκεκριμένη ώρα, πρέπει να αποχωρήσουν συγκεκριμένη ώρα.....είναι ένα άσυλο .... έχει κάποιους κανόνες».

Παρόμοια ο/η Ε2 διατυπώνει: «...η πιο σημαντική δυσκολία είναι η σχέση με τις φυλακές, γιατί είμαστε δύο τελείως διαφορετικοί χώροι.....αλλά υπάρχει και πολύ αυστηρό πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου. Δηλαδή το πότε ανοίγει το σχολείο, πότε ανοίγει μάλλον η φυλακή για να έρθουν οι εκπαιδευόμενοι στο σχολείο, και πότε πρέπει να κλείσει το σχολείο για να πάνε οι εκπαιδευόμενοι πίσω στα κελιά τους. Δηλαδή πολύ αυστηρό το πλαίσιο με αποτέλεσμα να είναι ασφυκτικό πολλές φορές».

Επιπλέον, οι συνθήκες περιορισμού των ελευθεριών των κρατουμένων επιφέρουν δυσκολίες πρόσβασης στο σχολείο. Χαρακτηριστικές είναι οι απόψεις των εκπαιδευτών/τριών Ε9 και Ε8 που ακολουθούν.

Ε9: «όπου επικρατούν συνθήκες βέβαια περιορισμού της ελευθερίας, η εκπαιδευτική διαδικασία δεν μπορεί να είναι ελεύθερη και αδέσμευτη».

Ομοίως και ο/η Ε8: «Δυσκολεύει όσον αφορά το ότι απαγορεύει και «κόβει» εύκολα κρατούμενους να πάνε στο σχολείο όταν έχουνε ποινές. Δηλαδή, όταν ένας κρατούμενος πάρει μια ποινή για κάποια παράβαση που έκανε μέσα στη φυλακή, πάρα πολλές φορές του κόβουν και την πρόσβαση στο σχολείο»

Η γεωγραφική θέση στην οποία έχει κτιστεί η φυλακή καθιστούν δύσκολη την πρόσβαση τόσο στους εκπαιδευτές/τριες όσο και όποιων άλλων φορέων επιθυμούν εθελοντικά ή μη να παρέχουν εκπαιδευτικές ευκαιρίες στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους. Χαρακτηριστικά

ο/η E13 αναφέρει: «*δυσκολίες αφενός έχει να κάνει λίγο με την τοποθεσία της ίδιας της φυλακής..... άρα μιλάμε για άλλη προσβασιμότητα, γιατί και το ΣΔΕΦ..... έχει σαν περιοχή κάποιες γεωγραφικές έτσι δυσκολίες, οι οποίες μάλλον πάντα λαμβάνονται υπόψη από τους εκπαιδευτές*» και ο ίδιος/α προσθέτει τονίζοντας ότι η οικιστική διάρθρωση της φυλακής δημιουργεί προβλήματα σχετικά με την αργοπορημένη προσέλευση των εκπαιδευομένων κρατουμένων στο χώρο του σχολείου και απαιτεί απασχόληση περισσότερων σωφρονιστικών υπαλλήλων «*...άλλο που δεν βοηθάει το σχολείο, σε πολύ ποιο πρακτικό επίπεδο, είναι το γεγονός ότι οι κρατούμενοι δεν να είναι στην ίδια πτέρυγα. Αυτό δημιουργεί πολλά πρακτικά προβλήματα πρέπει αυτοί οι άνθρωποι, προτού μπουν στο χώρο του σχολείου, στην αυλή του σχολείου, να ελεγχθούν εξονυχιστικά. Αυτό σημαίνει για τη φυλακή ταυτόχρονα ότι απασχολούνται τουλάχιστον, είναι πέντε πτέρυγες, εε τουλάχιστον πέντε σωφρονιστικοί υπάλληλοι με τον έλεγχο τους..... επιπλέον δημιουργούνται καθυστερήσεις οι οποίες όλες είναι επιβαρυντικές και για την εύρυθμη λειτουργία του σχολείου*».

Η έλλειψη στελέχωσης του προσωπικού της φυλακής σε συνδυασμό με την απαίτηση απασχόληση σωφρονιστικών υπαλλήλων για τον απαραίτητο έλεγχο των εκπαιδευομένων ώστε να εισέλθουν στο χώρο του σχολείου και την ασφαλή λειτουργία του σχολείου αλλά και η έλλειψη επιμόρφωσης των υπαλλήλων ώστε να κατανοήσουν την αξία της εκπαίδευσης για τους κρατούμενους και να αλλάξουν νοοτροπία, δημιουργεί τριβές και ένα κλίμα δυσφορίας των σωφρονιστικών υπαλλήλων προς την λειτουργία του σχολείου.

Η άποψη του/της E10 είναι: «*δεν υπάρχει επιμόρφωση των σωφρονιστικών υπαλλήλων για να καταλάβουν την αξία της εκπαίδευσης και πως η εκπαίδευση συμβάλλει θετικά στην αλλαγή νοοτροπίας των εκπαιδευομένων και φυσικά αυτό έχει αντίκτυπο στη συμπεριφορά τους μέσα στη φυλακή και απέναντι στους φύλακες*».

Μέσα από την άποψη του /της E3 αποτυπώνεται η νοοτροπία των σωφρονιστικών για τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους: «*Ας πούμε αυτοί (εννοεί τους κρατούμενους) τώρα εδώ δεν αξίζει, δεν αλλάζουν, είναι έτσι, είναι αλλιώς,*»

2. Θέματα που αφορούν τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους και δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών αναφέρονται τα ψυχολογικά προβλήματα των εκπαιδευομένων και τα σύνδρομα στέρησης συνέπειες των δεινών του εγκλεισμού. Έτσι ο/η E2 αναφέρει: «*οι κρατούμενοι στην πλειοψηφία τους αντιμετωπίζουν ψυχολογικά προβλήματα, διάφορα σύνδρομα στέρησης, αυτό το βλέπεις.. το βλέπεις στο βλέμμα τους, στη συμπεριφορά τους, υπάρχει, πολλοί είναι κυκλοθυμικοί από τη μια στιγμή στην άλλη αλλάζουν...*».

Οι Ε6 και Ε2 τονίζουν το πρόβλημα της ετερογένειας των εκπαιδευομένων κρατουμένων και τα προβλήματα επικοινωνίας κατά την εκπαιδευτική διεργασία, λόγω έλλειψης γνώσεων της ελληνικής γλώσσας. Ο/η Ε6 αναφέρει: «υπάρχουν εμπόδια ετερογένειας μεταξύ των μαθητών των εκπαιδευόμενων που έχουμε, δηλαδή είναι από διάφορες εθνικότητες, και ουσιαστικά υπάρχουν δυσκολίες συνεννόησης εξαιτίας αυτής της δυσκολίας της επικοινωνίας έτσι;» Και ο/η Ε2 προσθέτει: «... επειδή προφανώς δεν είναι μόνο έλληνες στη φυλακή, οι εκπαιδευόμενοι δεν είναι μόνο έλληνες... υπάρχει έτσι ένα χωνευτήρι πολιτισμών εκεί μέσα, πολλές φορές ήρθαμε αντιμέτωποι με το πρόβλημα της γλώσσας, δηλαδή είχαμε ανθρώπους που δεν μιλούσαν καλά ή δεν μιλούσαν σχεδόν καθόλου ελληνικά, είχαμε αυτό το πρόβλημα».

Άλλες δυσκολίες αναφέρθηκαν οι συγκρούσεις των εκπαιδευομένων κρατουμένων με τους φύλακες, τη διοίκηση των φυλακών, ή και μεταξύ τους οι οποίες μεταφέρονται και στο χώρο του σχολείου. Ο/η Ε4 τονίζει χαρακτηριστικά: «...υπήρχαν φορές που οι μαθητές αρνούνταν ακόμα και να μπουνε μέσα στην αίθουσα λόγω του ελέγχου που έπρεπε να υποβληθούν πριν έρθουν στο σχολείο. Άλλες φορές, η σύγκρουση που υπάρχει με τους φύλακες, βγαίνει και μέσα στο χώρο του σχολείου. Όταν υπάρχει λοιπόν αυτή η σύγκρουση και έρχεται μέσα στο χώρο του σχολείου, να φυλάζει, να εποπτεύσει μάλλον τη διαδικασία κάποιος ο οποίος δεν τους είναι συμπαθής, μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα. Αυτό δημιουργεί γενικά μια ένταση στο χώρο του σχολείου».

Επιπλέον, δυσκολία αναφέρθηκαν τα διαφορετικά κίνητρα των εκπαιδευομένων. Χαρακτηριστική είναι η άποψη εκπαιδευτή/τριας: Ε5: «ο καθένας έχει διαφορετικά κίνητρα για να έρχεται εκεί πέρα, άλλοι έχουν ένα κίνητρο να περάσουν την ώρα τους, άλλοι έχουν ένα κίνητρο να μάθουν ενδεχομένως κάτι, μιας και είναι μέσα στη φυλακή, άλλοι έχουν το κίνητρο της μείωσης της ποινής. Άρα, αυτό από μόνο του δημιουργεί διαφόρων ειδών πράγματα έτσι προφανώς δυσκολεύεται δυσχεραίνεται κάποιες φορές η εκπαιδευτική διαδικασία».

3. Ως θέματα που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο και αφορούν την εύρυθμη λειτουργία του ΣΔΕ φυλακών και τους εκπαιδευτές/τριες αναφέρθηκαν: Το περιορισμένο ωράριο των εκπαιδευτών/τριών και η υποστελέχωση των ΣΔΕ φυλακών με την καθυστέρηση των προσλήψεων των εκπαιδευτών. Ο /η Ε10 αναφέρει: «η πρώτη δυσκολία που αντιμετωπίζουμε ως εκπαιδευτές είναι το ωράριο, μας δίνουν συγκεκριμένες ώρες λειτουργίας, το οποίο είναι πολύ περιορισμένο» και προσθέτει σε άλλο σημείο της απάντησής του/της «η υποστελέχωση των εκπαιδευτών στα ΣΔΕΦ δηλαδή το ότι ξεκινάμε οι ωρομίσθιοι πέρυσι ξεκινήσαμε Νοέμβριο και

φέτος τέλη Δεκεμβρίου. Δεν υπάρχει σταθερόοοοο, δεν υπάρχει μια σταθερότητα στις συμβάσεις».

Δύο εκπαιδευτές/τριες (Ε1, Ε5) παρότι θεωρούν πολύ σημαντικό βήμα τη λειτουργία των ΣΔΕ στα καταστήματα κράτησης, ωστόσο τονίζουν ότι τόσο το κλίμα της ίδιας της φυλακής, όσο η αδιαφορία του αρμόδιου Υπουργείου και η έλλειψη υποστήριξης γενικά των ΣΔΕ, πολύ δε περισσότερο των ΣΔΕ φυλακών, δεν διευκολύνουν το εκπαιδευτικό τους έργο.

Ε1: «...από το υπουργείο δεν υπάρχει και υποστήριξη γενικώς στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας και πόσο μάλιστα σε σχολεία φυλακών».

Ε5: «...με μια σχετική αδιαφορία απόοο γενικά από την ηγεσία, με ερευνάει τώρα το κάναμε το σχολείο, δώσαμε και κάποια λεφτά, ή βρήκαμε κάποια λεφτά λειτουργείστε το, τώρα πως θα το λειτουργήσετε; θα δούμε, έχει ο Θεός ...»

Επιπλέον, ως δυσκολίες αναφέρθηκαν: ο φόβος των εκπαιδευτών και η ανασφάλεια που νιώθουν από το «κλίμα της φυλακής». Ενδεικτικά ο/η Ε3: «υπάρχει κάποιος φόβος, για παράδειγμα εεεε μη βρεθούμε σε κάποια εξέγερση». Η έλλειψη γνώσεων για την αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων. Ο/η Ε11 αναφέρει ότι στην αρχή της επαγγελματικής καριέρας με τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους «δεν φοβόμουνα τους ανθρώπους και το περιβάλλον, φοβόμουνα την απειρία μου»

Αξιοσημείωτες είναι απόψεις εκπαιδευτών/τριών (Ε10, Ε13) ότι πολλές φορές η νοοτροπία κάποιων εκπαιδευτών/τριων, σχετικά με τη μη συνειδητοποίηση της σημαντικότητας του έργου τους, δημιουργούν προβλήματα και δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο.

Ο/η Ε10 αναφέρει χαρακτηριστικά: «ορισμένοι εκπαιδευτές θεωρούν ότι το έργο μας, μέσα στις φυλακές με τους κρατούμενους, είναι πολύ εύκολο και ότι είναι μια ευκαιρία να δουλέψουμε να έχουμε μια ξεκούραστη χρονιά χωρίς να υπάρχουν μεγάλες απαιτήσεις». Ο/η Ε13 προσθέτει: «Το άλλο πρόβλημα είναι μετά.... θα το θέσω στους εκπαιδευτές. Δεν έρχονται συνειδητοποιημένοι για τον ρόλο που έχουν αναλάβει στο συγκεκριμένο σχολείο, γιατί οι εκπαιδευόμενοι απαιτούν ουσιαστικά από τους καθηγητές τους να τους αναπτύξουν το ενδιαφέρον για τη μάθηση και να ξεφύγουν από το βασικότερο κίνητρο που έρχονται στο σχολείο και είναι τα ευεργετικά ημερομίσθια.....Αλλά είναι καθαρά στο χέρι των εκπαιδευτών να αντιστρέψουν αυτό το πράγμα και να οδηγήσουν τους εκπαιδευόμενους σε μια διαδικασία όντως να ανακαλύψουν τη μάθηση .....και να έχουνε βέβαια και την ευεργεσία».

Τέλος, η αδυναμία καλής συνεργασίας πολλές φορές των Διευθύνσεων φυλακής και σχολείου αλλά και η αδιαφορία και υποχρηματοδότηση από το ΙΝΕΔΙΒΙΜ δημιουργούν προβλήματα έλλειψης υλικοτεχνικών υποδομών των ΣΔΕ φυλακών, γεγονότα που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών. Χαρακτηριστική είναι η άποψη εκπαιδευτή/τριας Ε13 που παρατίθεται: «η συνεργασία με το ΙΝΕΔΙΒΙΜ εεε που έχει να κάνει με τη χρηματοδότηση των σχολείων εεεε εκεί πέρα δημιουργούνται αρκετά προβλήματα,..... εεε υπάρχουν πιο πολλές προβληματικές καταστάσεις με πολύ βασικές ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή» και συνεχίζει «η διοίκηση της φυλακής, αυτό έχει να κάνει με την εσωτερική μάλλον οργάνωση της συγκεκριμένης φυλακής..... δεν έχει καλή ροή πληροφορίας. Αυτό είναι λειτουργικά προβληματικό, γιατί το σχολείο έχει μια συνέχεια η φυλακή δεν έχει..... Αλλά δεν μπορώ να επέμβω, δυστυχώς, σε πάρα πολλά οργανωτικά της φυλακής και έτσι αναγκαστικά επειδή το σχολείο φιλοξενείται και εποπτεύεται από τη φυλακή, πρέπει με έναν τρόπο το σχολείο να προσαρμόζεται και να προσαρμόζει κάποιες από τις τακτικές της φυλακής στο λειτουργικό κομμάτι».

Οι κατηγορίες των δυσκολιών αυτών αφορούν : 1. Το πλαίσιο της φυλακής μέσα στο οποίο λειτουργεί το ΣΔΕ. 2. Τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους (Ψυχολογικά προβλήματα, πολυπολιτισμικότητα και ετερογένεια των κρατουμένων που έχουν ως συνέπεια προβλήματα επικοινωνίας, συγκρούσεις μεταξύ των κρατουμένων, με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους και τη Διεύθυνση της φυλακής και 3. Το ΣΔΕ φυλακών και τους εκπαιδευτές (υποστελέχωση, νοοτροπία των εκπαιδευτών, ελλείψεις υλικοτεχνικών υποδομών, υποχρηματοδότηση των ΣΔΕ καταστημάτων κράτησης). Διαφαίνεται στις απόψεις των συμμετεχόντων (Ε1, Ε5, Ε13) η αδιαφορία του Υπουργείου Παιδείας που «έχει αφήσει» τη λειτουργία των ΣΔΕ στα καταστήματα κράτησης στην τύχη τους, γεγονός που οδηγεί στην μη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού τους έργου. Παρατίθεται ο Πίνακας 8 με τις συνθήκες που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών κατηγοριοποιημένες για καλύτερη κατανόηση.

Πίνακας 8: Συνθήκες που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών

Κατηγορίες	Συνθήκες που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό έργο	Αριθμός εκπαιδευτών/τριών
	<ul style="list-style-type: none"> Ωράριο φυλακής-κανόνες φυλακής	

Φυλακές

- Αυστηρό πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου στη φυλακή
- Δυσκολίες πρόσβασης στο σχολείο
- Απαγόρευση πρόσβασης στο σχολείο λόγω ποινών που επιβάλλονται στη φυλακή
- Συνθήκες περιορισμού ελευθερίας
- Τοποθεσία της φυλακής και προσβασιμότητα σε αυτήν
- Οικιστική διάρθρωση της φυλακής(διασκορπισμένοι σε διάφορες πτέρυγες οι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι)
- Αδυναμία καλής ροής πληροφοριών μεταξύ Διευθύνσεων της φυλακής και του σχολείου
- Στελέχωση προσωπικού της φυλακής
- Έλλειψη επιμόρφωσης των σωφρονιστικών υπαλλήλων
- Ψυχολογικά προβλήματα εκπαιδευομένων, σύνδρομα στέρησης

13

Εκπαιδευόμενους Κρατούμενους	<ul style="list-style-type: none"> • Η φυλακή «χωνευτήρι» πολιτισμών, προβλήματα με τη γλώσσα • Διαφορετικά κίνητρα εκπαιδευομένων κρατουμένων για παρακολούθηση μαθημάτων στο ΣΔΕ φυλακών 	3
	<ul style="list-style-type: none"> • Ετερογένεια των εκπαιδευομένων κρατουμένων- Προβλήματα επικοινωνίας • Σύγκρουση με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους και την Διεύθυνση της φυλακής • Περιορισμένο ωράριο εκπαιδευτών • Υποστελέχωση των ΣΔΕ φυλακών 	
ΣΔΕ φυλακών και Εκπαιδευτές/τριες	<ul style="list-style-type: none"> • Νοοτροπία και μη συνειδητοποίηση των εκπαιδευτών/τριών για τη σημαντικότητα του εκπαιδευτικού τους έργου • Απουσία υλικοτεχνικής υποδομής για τη στέγαση της σχολικής μονάδας και απουσία τεχνολογίας 	6

- Φόβος και ανασφάλεια των εκπαιδευτών/τριών για το χώρο της φυλακής
- Υποχρηματοδότηση από το ΙΝΕΔΙΒΙΜ-Αδιαφορία του Υπουργείου για τα ΣΔΕΦ

N=13

7.4 Διαχείριση των δυσκολιών από τους εκπαιδευτές/τριες

Όσον αφορά τον τρόπο αντιμετώπισης των δυσκολιών που προκύπτουν κατά την εκπαιδευτική διεργασία κάποιοι εκπαιδευτές/τριες ανέφεραν ότι η επίγνωση ότι διδάσκουν σε σχολείο που λειτουργεί στα πλαίσια σωφρονιστικού καταστήματος αλλά και η διάθεση όλων να βρουν λύσεις για τις δυσκολίες αποτελούν κομβικούς παράγοντες. Χαρακτηριστικά ανέφεραν: E1: «Καταρχήν ο εκπαιδευτικός ο οποίος θα έρθει να διδάξει σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα, ξέρει που διδάσκει...» και ο/η E2: «Πρακτικά αν υπάρχει διάθεση, που υπάρχει διάθεση από μέρους μας, και από τον Δ/ντή του σχολείου εννοείται, βρίσκεις τρόπους να αντεπεξέλθεις τα προβλήματα.»

Οι δυσκολίες λειτουργικής φύσεως αντιμετωπίζονται συλλογικά αναφέρει ο/η E2: «Συνήθως τι κάνουμε; στα προβλήματα λειτουργικής φύσεως μαζευόμαστε όλοι μαζί, όλοι οι εκπαιδευτές, οι πιο πολλοί είμαστε έμπειροι σαν εκπαιδευτές, και το συζητάμε, ο καθένας «ρίχνει» την ιδέα του..... συλλογικά λοιπόν η αντιμετώπιση» και συνεχίζει ότι με τον ίδιο τρόπο αντιμετωπίζουν και τις δυσκολίες επικοινωνίας που προκύπτουν από τη μη γνώση της ελληνικής γλώσσας. Αναφέροντας ένα παράδειγμα για το πως αντιμετώπισε ένα τέτοιο πρόβλημα ο/η E2 είπε: «Για το θέμα της επικοινωνίας προβλήματα με τη γλώσσα, λοιπόν, εκεί πήραμε την απόφαση μαζί με τον Δ/ντή, εθελοντικά είτε στα κενά μας είτε στα διαλλείματα, να καθίσουμε να τους μάθουμε την αλφαβήτα την ελληνική..... και πραγματικά δηλαδή όλοι μας βοηθάγαμε ανεξάρτητα αν είμαστε μαθηματικοί, φυσικοί, φιλόλογοι προσπαθούσαμε να βοηθήσουμε όσο μπορούσαμε και βλέπαμε την εκτίμηση που είχανε για αυτή την κίνηση που κάναμε». Επιπλέον, για το ζήτημα της επικοινωνίας ο/η E6 αναφέρει: «Όσον αφορά τις δυσκολίες επικοινωνίας, μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων, κάποιος μεταφραστής.....

που ξέρει κάποια ελληνικά σε βοηθάει στην προκειμένη περίπτωση να επικοινωνήσεις έστω και σε μικρό βαθμό».

Για άλλες δυσκολίες συμπεριφοράς ή ετερογένειας των εκπαιδευομένων ή ψυχολογικών προβλημάτων η αντιμετώπιση γίνεται σύμφωνα με την άποψη του/της Ε11: «με ψυχραιμία, χωρίς να δείξω ποτέ ότι δυσκολεύομαι ή φοβάμαι, προσπάθησα να ενημερωθώ για κάποια πράγματα όσον αφορά τη φυλακή και όσο αφορά την Εκπαίδευση Ενηλίκων» και του/της Ε12: «το μόνο μου όπλο είναι ότι προσπαθώ να μπω στη θέση τους.....να τους δείξω μια ισορροπία, ότι καταλαβαίνω τι σημαίνει να στερείσαι κάτι είτε αυτό είναι η υγεία είτε είναι αυτό το ..η ελευθερία ..η εργασία...ο,τιδήποτε, ένας άνθρωπος που στερείται εκτιμά..... νομίζω καταλάβαιναν ότι τα εννοώ και δεν τα λέω έτσι ..... καταλάβαιναν ότι εννοούσα ότι είναι σημαντικός ένας άνθρωπος».

Όσον αφορά δυσκολίες στις σχέσεις με την Διεύθυνση της φυλακής, ο εκπαιδευτής/τρια Ε8 δήλωσε: «προσπαθώ να έχω πολύ καλές διαπροσωπικές σχέσεις με τον Δ/ντή της φυλακής και τον Αρχιφύλακα, αναπτύχθηκαν δεσμοί εμπιστοσύνης κι έτσι σιγά σιγά μπορώ κάποια πράγματα και τα προωθώ..... επίσης, έκανε πάρα πολύ καλό το ότι κάναμε εκδηλώσεις τις οποίες παρακολούθησαν στελέχη του Υπουργείου Δικαιοσύνης όπως ας πούμε η εισαγγελέας του Αρείου Πάγου..... και εντάζει αυτό έχει ένα καλό αντίκτυπο που βοηθούσε τον Δ/ντή (εννοεί των φυλακών) να είναι πιο ανεχτός με το σχολείο» όμως ο ίδιος/ια ανέφερε ότι υπάρχουν ζητήματα στις σχέσεις των δυο χώρων τα οποία δεν μπορούν να ξεπεραστούν, τι και να κάνεις, χαρακτηριστικά είπε: «εντάζει υπήρχαν κάποια πράγματα που δεν μπορούσαμε να τα ξεπεράσουμε με τίποτα. Γινόντουσαν, αλλά δεν υπήρχε και διάθεση να ξεπεραστούν» και προσπαθώντας να αιτιολογήσει προσθέτει «Εντάζει, υπάρχουν αυστηροί κανόνες στο Υπουργείο Δικαιοσύνης αλλά υπάρχει και μια διακριτική ευχέρεια που θα μπορεί κάποιος να είναι πιο ευέλικτος εκεί, όσο του επιτρέπει ο νόμος έτσι; Όχι να παρανομεί». Ο/η Ε6 αναφέρει: «ουσιαστικά προσπαθούμε να κρατήσουμε κάποιες ισορροπίες γιατί ούτε μπορείς να έρχεσαι σε κάποια κόντρα με τη διοίκηση των φυλακών γιατί ουσιαστικά σε φιλοξενεί κατά κάποιο τρόπο, οπότε πρέπει να σεβαστείς το δικό τους χώρο και το δικό τους κομμάτι της δουλειάς».

Για την αντιμετώπιση των δυσκολιών με το σωφρονιστικό προσωπικό ο/η Ε10 είπε: «από συζητήσεις που κάνω μαζί τους στο διάλειμμα, προσπαθώ να τους εξηγήσω ότι εμείς δεν βλέπουμε την εκπαίδευση στη φυλακή επιφανειακά, προσπαθούμε να βοηθήσουμε τους κρατούμενους να τους αλλάξουμε νοοτροπία να τους προσφέρουμε γνώσεις βασικές, εφόδια».

Γενικά, για την αντιμετώπιση των δυσκολιών που παρουσιάζονται στα ΣΔΕ φυλακών εκπαιδευτής/τρια είπε Ε13: «η διαχείριση των δυσκολιών γίνεται ανάλογα με την ανάγκη που θα προκύψει..... μπορώ να αναλάβω προσωπικά δράση.....ε σίγουρα συζήτηση με τον Διευθυντή της φυλακής, σίγουρα συζήτηση με τον Αρχιφύλακα γιατί είναι οι βασικοί άξονες. Μπορεί ο Αρχιφύλακας να μην έχει ψήφο στο Συμβούλιο της φυλακής για τα ζητήματα που λαμβάνονται που τίθενται εκεί, αλλά ο λόγος του οπωσδήποτε μετράει γιατί είναι υπεύθυνος για την ασφάλεια. Γενικώς, η διαχείριση των όποιων δυσκολιών μπορεί να προκύψουν, έχουν να κάνουν και με το ίδιο το άτομο που είναι στην κάθε θέση, δηλαδή κατά πόσο θέλει κάποιος να εμπλακεί περισσότερο ή λιγότερο, κάποια πράγματα είναι δεδομένα, δηλαδή συνεχόμενα τηλέφωνα με το Υπουργείο Παιδείας με το τμήμα που εποπτεύει τα Σχολεία καταστημάτων κράτησης, με το ΙΝΕΔΙΒΙΜ για οποιεσδήποτε απορίες, βοηθάει ως ένα βαθμό και η συζήτηση και με συναδέλφους, ή με Δ/ντές ή με αναπληρωτές Δ/ντες άλλων καταστημάτων, άλλων σχολείων φυλακών. ....το κομμάτι της εμπειρίας για πιο πρακτικά ζητήματα, αλλά εν τέλει επειδή κάθε φυλακή είναι τελείως ξεχωριστή, εκεί παίρνει ο καθένας νομίζω και το ρίσκο και την ευθύνη να επιλύσει μια κατάσταση με τον τρόπο που θεωρεί εκείνος ότι είναι καλύτερα».

Εν κατακλείδι, η αντιμετώπιση των δυσκολιών που προκύπτουν σε λειτουργικά θέματα του σχολείου γίνεται συλλογικά από τον Διευθυντή του σχολείου και τον σύλλογο των εκπαιδευτών/τριών. Για δυσκολίες σχετικά με τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους η ψυχραιμία, η υπομονή, η συμπεριφορά και η στάση του εκπαιδευτή, η συζήτηση με τους εκπαιδευόμενους, η ενσυναίσθηση και η κατανόηση της θέσης στην οποία βρίσκονται οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι, παίζουν καταλυτικό ρόλο στη δημιουργία καλού κλίματος και στην αποτροπή δυσκολιών. Επιπλέον, η επικοινωνία με εκπαιδευτές άλλων καταστημάτων κράτησης για ανταλλαγή απόψεων και «καλών πρακτικών» αντιμετώπισης των δυσκολιών καθώς και η εμπειρία των εκπαιδευτών στην εκπαίδευση κρατουμένων είναι αρωγοί της όλης προσπάθειάς τους για αναζήτηση τρόπων αντιμετώπισης των δυσκολιών. Όσον αφορά τις δυσκολίες που προκύπτουν από το αυστηρό πλαίσιο της φυλακής εντός του οποίου λειτουργεί το σχολείο, εκεί η αντιμετώπιση των δυσκολιών γίνεται σύνθετη, πολλές φορές αδύνατη. Από τις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών όμως διαφαίνεται ότι η διατήρηση καλών διαπροσωπικών σχέσεων, η ανάπτυξη δεσμών εμπιστοσύνης με τη Διεύθυνση και το προσωπικό της φυλακής αλλά και την προσωπικότητα των ανθρώπων που ηγούνται των δύο χώρων, δημιουργούν διόδους επικοινωνίας, καλής συνεργασίας και συνύπαρξης για την εύρυθμη λειτουργία του σχολείου.

7.5 Σημαντικότερες πτυχές του ρόλου του εκπαιδευτή

Στην ερώτηση για την περιγραφή των πιο σημαντικών όψεων του ρόλου του εκπαιδευτή/τριας των εκπαιδευομένων κρατουμένων, οι απόψεις των συμμετεχόντων ανέδειξαν δώδεκα όψεις. Η συχνότητα των αναφορών των εκπαιδευτώ/τριών, για το εν λόγω θέμα, εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 9: Όψεις του ρόλου των εκπαιδευτών/τριών

Όψεις του ρόλου	Συχνότητα αναφορών
Μετασχηματιστής αντιλήψεων	6
Μεταδότης γνώσεων-Παιδαγωγικός	5
Διευκολυντής και να δημιουργεί όραμα	4
Θεραπευτής -Ψυχολόγος	2
Εμπυχωτής	2
Αντιρατσιστής	2
Καθοδηγητής	2
Ακροατής	1
Σύμβουλος	1
Ρόλος Πρότυπο	1
Επικοινωνιακός	1
Συνδιαμορφωτής εκπαιδευτικού υλικού	1
Να μη νιώθει αυθεντία αλλά να ενισχύει την αυτοδυναμία τους	1

N=13

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 9, οι έξι από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες επισήμαναν ως πλέον σημαντική όψη του ρόλου τους εκείνη του μετασχηματιστή των αντιλήψεων των κρατουμένων εκπαιδευομένων. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του/της Ε4: «*ω*

σημαντικότερο κομμάτι του ρόλου μας εεεείναι το ότι το σχολείο και ο εκπαιδευτής τους βοηθάει να ξεφύγουν από το «βλέπουν» της φυλακής.

Ο/η E10 θεωρεί ότι η αλλαγή στον τρόπο σκέψης, αντίληψης και κατ' επέκταση της δράσης των κρατούμενων προϋποθέτει την κατανόηση της αξίας της εκπαίδευσης και ο εκπαιδευτής συμβάλλει τα μέγιστα σε αυτό. Αναφέρει λοιπόν ο/η E10: «Μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία να αλλάξεις τη στάση του κρατούμενου απέναντι στην εκπαίδευση, στην αξία της εκπαίδευσης, γιατί αν μπορέσεις να το πετύχεις θα μπορέσεις και να τον κινητοποιήσεις, ουσιαστικά...να αλλάξουμε τη στάση των κρατούμενων απέναντι στην εκπαίδευση, να καταλάβουν την αξία της εκπαίδευσης έτσι; Πολλοί έχουν αρνητική στάση απέναντι στην αξία της εκπαίδευσης και αγνοούν το πόσο μπορεί να τους βοηθήσει. Εγώ θεωρώ ότι είναι το μόνο που μπορεί να τους βοηθήσει στην κοινωνική επανένταξη».

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η άποψη του/της E12:: «ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι να βοηθήσει αυτόν τον άνθρωπο να μπει στο δρόμο των γραμμάτων .....αυτό θεωρώ ότι είναι το πιο σημαντικό, να καταλάβουν ότι εσύ έχεις μια αλήθεια ή θες να μεταφέρεις μια αλήθεια, για την αλήθεια της γνώσης για αυτήν μιλάω βασικά, πρέπει να το πιστεύεις ότι πρέπει να μάθουνε και να προσπαθήσεις να τους κάνεις να αγαπήσουνε να μάθουνε όχι να μάθουν για να μάθουν».

Κάποιοι (E2,E5) άλλοι τονίζουν ότι ο εκπαιδευτής είναι εκείνος που συνδέει τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους με τον κόσμο έξω από τη φυλακή. Ο/η E2 αναφέρει: «δεν τους ενδιαφέρει τόσο η μάθηση όσο το ότι θα έρθουν σε επαφή με ανθρώπους εκτός φυλακής, θα μιλήσουν, θα ακούσουνε πέντε απόψεις για πέντε πράγματα».

Σύμφωνη με αυτό είναι και η άποψη του/της E5: «...να τους δώσεις ένα παράθυρο στον κόσμο το οποίο δεν το έχουνε, δηλαδή στην κοινωνία την έξω....., προσπαθείς να τους δείξεις μια διαφορετική οπτική, σε σχέση με διάφορα προβλήματα είτε που τους απασχολούν είτε προβλήματα κοινωνικής φύσεως

Πέντε (E4,E5,E9,E10,E13) εκπαιδευτές/τριες θεωρούν δεδομένο το ρόλο τους ως μεταδότη γνώσεων. Ο/η E4 τονίζει: «σαφέστατα υπάρχει το μαθησιακό κομμάτι» αλλά σύμφωνα με την άποψη του/της E9: «ο ρόλος μας πέρα από τη μετάδοση των απλών εκπαιδευτικών γνώσεων είναι πάνω απ' όλα καθοδηγητικός. Τους καθοδηγούμε, ξεκινάμε σε κάποιους εε από το μηδέν .... να τους εξηγήσουμε τα βασικά πράγματα ακόμα και την αλφαβήτα, που κάποιοι δεν γνωρίζουν γιατί είναι από κάποια άλλη χώρα». Επιπλέον, τονίζεται η ψυχολογική υποστήριξη που παρέχει ο εκπαιδευτής σύμφωνα με τον/την E10: «ο πρώτος ρόλος είναι ο παιδαγωγικός, αλλά επίσης σημαντικό είναι να προσφέρουμε ψυχολογική υποστήριξη πολλές φορές μπαίνω στην αίθουσα

και αισθάνομαι ότι το κλίμα είναι πολύ άσχημο...αν δεν κάνεις κάτι να πιάσεις μια κουβέντα, δεν μπορείς να τους κάνεις μάθημα, είναι ο καθένας κλεισμένος στον εαυτό του. Αντιμετωπίζουν πάρα πολλά προβλήματα, οι συνθήκες κράτησης είναι πολύ δύσκολες και μεταξύ τους οι σχέσεις πολλές φορές δεν είναι καλές ή κάποιοι έχουν και θέματα ουσιών, εξάρτησης, οπότε μπαίνεις μέσα και κάπως πρέπει να τους προσεγγίσεις, το παν είναι να αισθανθούν οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι ότι δεν τους υποτιμάς, για να σε εμπιστευτούν». Στην ψυχολογική υποστήριξη που παρέχεται μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας αναφέρεται και ο/η Ε9: «ψυχολογική βοήθεια τους παρέχουμε μέσα στην τάξη, γιατί είμαστε αρκετή ώρα μαζί τους, ε οπότε περισσότερο μιλάνε σε μας παρά στον ψυχολόγο γιατί η ψυχολόγος ουσιαστικά δεν μπαίνει μέσα να κάνει διδακτική ώρα, όποιος μαθητής θέλει πηγαίνει να βρει την ψυχολόγο να μιλήσει μαζί της». Αντίθετα ο/η Ε3 αναφέρει: «δεν μπαίνω εγώ στην ειδικότητα του ψυχολόγου απλά γίνεται κάποια διαχείριση των συναισθημάτων και των συγκρούσεων».

Από τα λεγόμενα των Ε9 και Ε10 διαφαίνεται ότι υιοθετούν τον ρόλο του θεραπευτή σε συλλογικό επίπεδο γιατί και οι δύο αναφέρονται σε συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα στην τάξη και όχι κατ' ιδίαν με τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους. Πρέπει να τονίσω ότι στο ΣΔΕ του καταστήματος κράτησης..... δεν παρέχει τις υπηρεσίες του Σύμβουλος Ψυχολόγος. Επιπλέον, ο/η Ε9 προσθέτει σε άλλο σημείο: «λειτουργούμε και σαν πρότυπο προς μίμηση δηλαδή μέσα από μας...η συζήτηση περισσότερο, γιατί αυτό είναι που θέλουνε περισσότερο... για τη ζωή, και για το πώς θα μπορέσουν αυτοί μετά έξω στην κοινωνία να διαμορφώσουν χαρακτήρα».

Άλλοι σημαντικοί ρόλοι, που επισημαίνονται από τέσσερις (Ε1,Ε2,Ε11,Ε12) εκπαιδευτές/τριες, είναι αυτοί του διευκολυντή και του εμψυχωτή. Συγκεκριμένα ο/η Ε11 αναφέρει: «ο ρόλος του διευκολυντή και του εμψυχωτή αυτών των ανθρώπων είναι πολύ σημαντικός.... να τους εμψυχώνεις σαν ανθρώπους και όχι σαν εκπαιδευόμενους.. Πρέπει να τους διευκολύνεις, πρέπει να τους εμψυχώνεις, να τους επιβραβεύεις, να τους ενθαρρύνεις, να τους λες πάντοτε ότι μπορούν, ότι μπορούν να προχωρήσουν, ότι μπορούν να τα καταφέρουν γιατί έχουν αμφιβολίες γι' αυτό το θέμα, πολλές φορές πιστεύουν ότι δεν είναι γι' αυτούς τα γράμματα.....να προσπαθείς να τους ενθαρρύνεις για να κοιτάζουνε μπροστά γενικότερα». Όλο αυτό σύμφωνα με τον/την Ε2 θα πρέπει να γίνεται με αγάπη «..... να καταλάβουν ότι αυτό το κάνεις γιατί το αγαπάς, δεν το κάνεις δηλαδή ....γιατί έχεις υστεροβουλία», και με ενσυναίσθηση όπως λέει ο/η Ε12 αναφερόμενος/η στον εκπαιδευτή: «νομίζω πρέπει να κατέβει ...όταν έχεις αυτόν τον ρόλο πρέπει να κατέβεις στην ίδια....να μπεις στη θέση του άλλου..να καταλάβεις ό

ανά πάσα στιγμή ο καθένας μπορεί να βρεθεί στη θέση του άλλου» και με πραγματικό νοιάξιμο γι' αυτούς, χωρίς να θεωρείς τον εαυτό σου αυθεντία όπως χαρακτηριστικά λέει ο/η Ε1 : *πρέπει να τους ακουμπήσεις λίγο περισσότερο και σε συναισθηματικό επίπεδο και να τους βάλεις στο ίδιο επίπεδο με σένα, δηλαδή να μη νιώσουν ότι τους υποτιμάς... χωρίς να τους προσβάλλεις*».

Επιπλέον, οι Ε8 και Ε13 τονίζουν ότι εκτός από τους δυο προαναφερόμενους ρόλους πρέπει να «περνάς» στους εκπαιδευόμενους ένα όραμα. Ο/η Ε8 αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Διευκολυντής και να δημιουργείς και ένα όραμα. Δηλαδή, πέρασαν μαθητές μας στο πανεπιστήμιο όντας μέσα στη φυλακή*». Ενώ, ο/η Ε13 τονίζει και τη διάσταση στον ρόλο του εκπαιδευτή ως διευκολυντή αυτογνωσίας των κρατουμένων, αναφέροντας: *«Ο πιο βασικός ρόλος για μένα είναι να οδηγήσω τους μαθητές μου, τους εκπαιδευόμενούς μου, λίγο πιο κοντά σε ένα κομμάτι του εαυτού τους που ίσως δεν ξέρουν ότι το έχουν, προς την ανακάλυψη έτσι μιας γνώσης ή προς την αξιοποίηση μιας γνώσης που μπορεί να είχαν από το παρελθόν και να γίνει αυτή η καινούργια πλέον γνώση ένα εφόδιο για τη ζωή τους, αυτή που φαντάζονται και οραματίζονται και ονειρεύονται τις ώρες που δεν είναι στο σχολείο και πηγαίνουν στο κελί*».

Κάποιοι εκπαιδευτές/τριες (Ε2, Ε7, Ε13, Ε5) επισημαίνουν ότι δεν εξυπηρετεί την εκπαίδευση κρατουμένων να είσαι ο τυπικός δάσκαλος. Χαρακτηριστικά αναφέρουν ο/η Ε2: *«δεν έχει και νόημα να είσαι ο κλασικός ο δάσκαλος, δηλαδή δεν έχει σημασία το πόσα πράγματα θα τους πεις αλλά το πώς θα τα πεις*» και ο/η Ε7 προσθέτει: *«...δεν στηρίζω την εκπαιδευτική διαδικασία τόσο στις γνώσεις αλλά πιο πολύ στην επικοινωνία και τη συμβουλευτική.....ο σημαντικότερος ρόλος είναι συμβουλευτικός και μετά επικοινωνιακός*». Ο/η Ε13 χρησιμοποιεί την έκφραση «μαέστρος» θέλοντας να δώσει και τη διάσταση του ευέλικτου στον ρόλο του επικοινωνιακού εκπαιδευτή. Αναφέρει χαρακτηριστικά: *«επειδή είναι άνθρωποι διαφόρων ηλικιών, διαφόρων χωρών, διαφόρων υποστρωμάτων κοινωνικοοικονομικών ίσως και εκπαιδευτικών, διαφόρων θρησκειών, ξαφνικά μέσα σε μια τάξη είναι μια μικρή υδρόγειο σφαίρα από μόνη της που απαρτίζεται από πάρα πολλά πάζλ, μικρότερα ή μεγαλύτερα και είναι πολύ εύκολο να ξεκινήσει και ένας καυγάς, από το οτιδήποτε, οπότε εκεί ο εκπαιδευτής πρέπει να είναι μαέστρος για να καταφέρει*».

Στα προηγούμενα ο/η Ε13 προσθέτει το ρόλο του συνδιαμορφωτή εκπαιδευτικού υλικού λέγοντας: *«ο ρόλος, όπως τουλάχιστον τον έχω βιώσει εγώ, δεν ήμουν πάντα δασκάλα, μπήκα και στον ρόλο της μαθήτριας. Ήταν πολύ πολύ ενδιαφέρον να φέρω στο προσκήνιο και στον πίνακα και στην τάξη όλες τις γλώσσες που μπορεί να είχα μέσα σε μια αίθουσα διδασκαλίας. Οπότε, μπορεί εγώ να τους είχα ετοιμάσει ένα εκπαιδευτικό υλικό για να υπάρχει μια ακολουθία,*

άλλα βγαίνουν όλες οι ανασφάλειες που έχει ο καθένας μας ως μαθητής και ανεξαρτήτου ηλικίας από τη στιγμή που θα κάτσει στο θρανίο ξαναγίνεται εκείνο το παιδί που ήτανε στην παιδική και εφηβική ηλικία, οπότε αυτό το υλικό μπορεί να ήταν η αρχή αλλά το μάθημα να πήγαινε πολύ διαφορετικά και να κάνουμε μια βόλτα στον κόσμο, κι έτσι πήγαινε το μάθημα ανάλογα με την τάξη, ανάλογα με την ώρα».

Επίσης δύο (Ε2,Ε8) εκπαιδευτές/τριες επισημαίνουν ότι ο εκπαιδευτής οφείλει να είναι απαλλαγμένος από προκαταλήψεις και ρατσιστικές αντιλήψεις και τούτο το θεωρούν σημαντικό για να σε εμπιστευτούν οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι. Χαρακτηριστικά ο/η Ε2 αναφέρει: «εμείς ως εκπαιδευτές δεν πρέπει να είμαστε προκατειλημμένοι, δηλαδή να λες « άντε μωρέ που πάω τώρα..... κι έτσι και αλλιώς». Αλλά αν εισπράξουν ότι εσύ έρχεσαι απ' έξω για να τους μάθεις, νομίζω ότι θα τους κερδίσεις το ενδιαφέρον, θα μπουν στην εκπαιδευτική διαδικασία..... όταν βλέπουν ότι τους σέβεσαι, θα σε σεβαστούν και αυτοί με το παραπάνω, θα σε προστατεύσουν κιόλας» Και ο/η Ε8 προσθέτει την αξία της λειτουργίας των ΣΔΕ φυλακών: «Όχι ρατσιστής, βοηθώντας τους κρατούμενους να έρθουν στο σχολείο, τους δίνεις ένα παράθυρο ελευθερίας, γιατί στο σχολείο είναι έξω από τα κελιά, είναι σε προαύλια».

Από εκπαιδευτή/τρια τονίστηκε και ο ρόλος του ακροατή. Ο/η Ε5 αναφέρει χαρακτηριστικά: «μπορεί να σταματήσει κάποιος το μάθημα για να πει τον πόνο του και τον καημό του, θα πει τι τον απασχολεί, μα θα ακούσουμε και τη δική του οπτική για τον λόγο που μπήκε στη φυλακή. Αν και αποφεύγω να μπαίνω σε τέτοιου είδους συζητήσεις γιατί δεν έχουν και νόημα, αλλά πολλές φορές μόνοι τους θέλουν καιι έμμεσα τουλάχιστον το λένε το ξαναλένε οπότε, αναγκαστικά κάποια στιγμή το ακούς κιόλας...»

Από τις σημαντικότερες όψεις του ρόλου του εκπαιδευτή είναι η αισιοδοξία και το χαμόγελο σύμφωνα με την άποψη του/της Ε13: «στο κομμάτι του ρόλου των εκπαιδευτών νομίζω ότι είναι πολύ σημαντικό το χαμόγελο γιατί πραγματικά το έχουν ανάγκη. Η μάσκα δεν βοηθάει σε καμία περίπτωση.. Αλλά έστω και κάτω από τη μάσκα φαίνεται λίγο, πραγματικά επειδή η κατάσταση της ψυχολογίας τους είναι εξαιρετικά ευμετάβλητη, γιατί υπόκειται σε διαδικασίες που δεν μπορούμε να φανταστούμε αν είσαι κρατούμενος εκεί, το ναα έρχονται στο σχολείο και να φεύγουνε με μισό χαμόγελο παραπάνω είναι ένα μεγάλο κέρδος για την υπόλοιπη ημέρα» ξεκαθαρίζοντας ότι αυτό συνάδει και με : «την ευθύνη που παίρνει ο κάθε εκπαιδευτής κρατουμένων απέναντι στον εαυτό του και απέναντι στους ενήλικες κρατούμενους...».

Από τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό οι πτυχές του ρόλου του εκπαιδευτή ενηλίκων κρατουμένων είναι : μετασχηματιστής αντιλήψεων, μεταδότης γνώσεων, διευκολυντής και

δημιουργός οράματος, θεραπευτής- ψυχολόγος, εμπνευστής, αντιρατσιστής, καθοδηγητής, σύμβουλος, ακροατής, ρόλος πρότυπο, επικοινωνιακός συνδιαμορφωτής εκπαιδευτικού υλικού.

7.6 Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν καθημερινά στο εκπαιδευτικό τους έργο οι εκπαιδευτές/τριες

Στην ερώτηση της συνέντευξης που αφορούσε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν καθημερινά κατά την εκπαιδευτική διεργασία οι εκπαιδευτές/τριες, προέκυψαν έξι κατηγορίες δυσκολιών οι οποίες φαίνονται συνοπτικά με τη συχνότητα των αναφορών στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 10: Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτές/τριες κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού τους έργου

Κατηγορίες δυσκολιών	Συχνότητα αναφορών
Χαμηλό μαθησιακό επίπεδο	5
Θέματα γλώσσας και επικοινωνίας	5
Αδιαφορία- έλλειψη συνεργασίας	4
Συγκρούσεις	3
Ψυχολογικές μεταπτώσεις	3
Αρνητική νοοτροπία για την εκπαίδευση	2

N=13

Μια σημαντική δυσκολία που αναδείχθηκε από τις απαντήσεις των εκπαιδευτών/τριών είναι το χαμηλό μαθησιακό επίπεδο των εκπαιδευομένων. Όπως αναφέρει ο/η Ε5: «υπάρχει πολύ μεγάλη γκάμα, ένα πολύ μεγάλο εύρος ως προς το μαθησιακό επίπεδο οπότε καλείσαι .... τον μέσο όρο δύσκολα τον βρίσκεις, δηλαδή ο μέσος όρος έχει τόσες αποκλείσεις από τα άκρα που δεν μπορείς και να τον βρεις». Ομοίως, αναφέρεται και ο/η Ε4: «συχνό φαινόμενο που δημιουργεί προβλήματα, είναι η διαφορά στο μαθησιακό επίπεδο των εκπαιδευομένων κρατουμένων» αλλά και ο/η Ε2 τονίζει ότι το μαθησιακό επίπεδο είναι τόσο χαμηλό που ακόμα και οι πιο απλές γνώσεις δεν θα πρέπει να θεωρούνται δεδομένες: «Έχεις ένα χαμηλό μαθησιακό υπόβαθρο απέναντί σου και δεν πρέπει να θεωρείς δεδομένο τίποτα». Κάποιοι (Ε2 Ε5) υποστηρίζουν ότι η δυσκολία αυτή οφείλεται είτε στο γεγονός ότι οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι είναι

αλλοδαποί και προέρχονται από φτωχές ή εμπόλεμες περιοχές, είτε στην πρώιμη εμπλοκή τους με την παραβατικότητα, οπότε δεν είχαν την ευκαιρία για βασική εκπαίδευση. Η άποψη του/της Ε2 είναι χαρακτηριστική: «είναι άνθρωποι από διάφορες χώρες εμπόλεμες και ίσως φτωχές που δεν είχαν ακολουθήσει έτσι μια καλή μαθησιακή πορεία.....βέβαια φταίει και ότι ήταν παραβατικοί και άφησαν τη μαθησιακή πορεία τους στη μέση».

Κάποιοι (Ε1,Ε2,Ε5,Ε6,Ε11) αναφέρονται σε δυσκολίες που συνδέονται με την επικοινωνία λόγω έλλειψης γνώσης της ελληνικής γλώσσας. Ο/η Ε11 αναφέρει: «αρκετά δυσκολεύει, ιδιαίτερα στο μάθημα της γλώσσας, το γεγονός ότι όλοι οι μαθητές δεν μιλάνε το ίδιο καλά ελληνικά, συνήθως η δυσκολία στη συνεννόηση στην ελληνική γλώσσα είναι το βασικότερο». Χαρακτηριστικά ο/η Ε2 λέει: «οι δυσκολίες είναι συνήθως σε θέματα γλώσσας, επειδή υπάρχει μεγάλη έτσι πληθυσμιακή διασπορά, ανομοιογένεια». Επιπροσθέτως ο/η Ε6 τονίζει ότι η δυσκολία επικοινωνίας συνδέεται με τις διαφορές στην κουλτούρα και εγείρει συγκρούσεις λόγω διαφορετικών αντιλήψεων: «δυσκολίες συνεννόησης και επικοινωνίας μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων στις φυλακές, έχεις να κάνεις με διαφορετικούς ανθρώπου, πέρα από τη γλώσσα, από διαφορετική κουλτούρα, από διαφορετικό πολιτισμό, διαφορετικές καταβολές, οπότε πολλές φορές μπορεί να υπάρξουν μικρές ή μεγαλύτερες συγκρούσεις και μεταξύ τους, εξαιτίας διαφορετικών απόψεων που μπορεί να έχουν. Μπορεί να είναι άλλος μουσουλμάνος, άλλος χριστιανός και συνυπάρχουν σε ένα τέτοιο περιβάλλον, οπότε αυτό και η διαφορετική αντίληψη που έχουνε για κάποια θέματα επηρεάζει την εκπαιδευτική διαδικασία είναι μια σημαντική δυσκολία που μπορεί ένας εκπαιδευτής ενηλίκων να αντιμετωπίσει σε ένα τέτοιο χώρο». Επίσης, οι συγκρούσεις οφείλονται και στο διαφορετικό επίπεδο των εκπαιδευομένων σύμφωνα με την άποψη του/της Ε6: «ένα άλλο συχνό φαινόμενο, που δημιουργεί προβλήματα, είναι η η διαφορά στο επίπεδο των μαθητών Ε αυτή λοιπόν η διαφορά, δημιουργεί κάποιες προστριβές μέσα στην τάξη»

Η αρνητική νοοτροπία των εκπαιδευομένων κρατουμένων για την εκπαίδευση έχει ως συνέπεια να αδιαφορούν για μάθηση και συνεργασία. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του/της Ε9: «η πιο συχνή δυσκολία είναι η αδιαφορία των περισσότερων. Αδιαφορούν γιατί δεν θέλουν να μάθουν, ή γιατί δεν τους αρέσει να μάθουν, μετά είναι η έλλειψη διάθεσης που έχουν για γνώση και κυρίως για συνεργασία.... υπάρχουν κάποιοι που δεν συνεργάζονται, κάποιοι συνεχίζουν να μιλάνε, μεσ' στην τάξη, άλλος να έχει τα ακουστικά να ακούει μουσική, οπότε δεν βοηθάει αυτό» ή σύμφωνα με την άποψη του/της Ε10: «οι περισσότεροι θεωρούν αυτό ότι είναι χάσιμο χρόνου, και αρνούνται να μάθουν, λένε χαζές δικαιολογίες ότι «δεν είμαι καλά» ότι «δεν

μπορώ, δεν είμαι καλά σήμερα, δεν είμαι ψυχολογικά καλά». Μάλιστα όπως αναφέρει ο/η Ε4: «ειδικά οι έλληνες, θεωρούν ότι ξέρουν τη γλώσσα, θεωρούν ότι επειδή έχουν την ευχέρεια του να μιλάνε, κατέχουν τη γλώσσα και όλα τα άλλα τους είναι περιττά!»

Ο/η Ε13 συνδέει την αδιαφορία των εκπαιδευομένων με τις συνέπειες του εγκλεισμού και αναφέρει: «Οι δυσκολίες έχουν να κάνουν με την ανταπόκρισή τους ως προς τη μαθησιακή πλευρά. Το κελί τους, η πτέρυγά τους, όπου περνάνε το περισσότερο μέρος της μέρας τους, αυτό δημιουργεί προβλήματα μνήμης, πολύ σοβαρά προβλήματα συγκέντρωσης, αντίληψης, οπότε σε πολύ πρακτικό μαθησιακό επίπεδο, εκεί πραγματικά και το πιο απλό πράγμα σταματάει να είναι δεδομένο γιατί ξαφνικά μπορεί να πέσεις κυριολεκτικά πάνω σε έναν τοίχο, που δεν αφήνει το πλαίσιο αυτό, προϋπάρχει και που φέρνουν μαζί στο σχολείο, δεν μπορείς να το ξεπεράσεις αυτό εύκολα, δυστυχώς!» Ενώ σύμφωνα με την άποψη του/της Ε3 οι στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με την εκπαίδευση από παρελθοντικές εμπειρίες οδηγούν τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους να αντιδρούν και να αδιαφορούν: «έχουν προκαταλήψεις για το εκπαιδευτικό σύστημα.. αντιδρούνε στα στερεότυπα της κοινωνίας, έχουν διαφορετικό τρόπο αντίληψης των πραγμάτων, λόγω των στερεότυπων και των προκαταλήψεων που υπάρχουνε για την εκπαίδευση».

Ο/η Ε7 αναφέρει ως σημαντική επίσης δυσκολία τις ψυχολογικές μεταβολές στην εκπαιδευτική διεργασία που μπορεί να είναι αποτέλεσμα των δεινών του εγκλεισμού: «τις ψυχολογικές μεταπτώσεις των εκπαιδευομένων, λόγω των συνθηκών, αν έχουν κάποιο δικαστήριο, συμπάθειες, αντιπάθειες που έχουν εκτός του σχολείου που ενδεχομένως μεταφέρεται αυτό στο σχολείο, στις τάξεις». Αλλά και αν κάτι έχει προηγηθεί στον χώρο της φυλακής επηρεάζει την ψυχολογία τους, οπότε μετακυλύετε και στον χώρο του σχολείου, σχετική είναι η απάντηση του/της Ε5: «έχει να κάνει και με τη μέρα δηλαδή μπορείς να τους πετύχεις μια μέρα που υπάρχει μια ένταση στη φυλακή να έχουν γίνει φασαρίες, να έχουν γίνει εντάσεις με τον Δ/ντή, ή με το προσωπικό της φυλακής, οπότε κάποιες φορές έρχονται «φορτωμένοι».

Συμπερασματικά, οι εκπαιδευτές/τιες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρινού ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν πολυεπίπεδες δυσκολίες κατά την εκτέλεση των εκπαιδευτικών τους καθηκόντων οι οποίες είναι πρωτίστως το χαμηλό μαθησιακό επίπεδο των εκπαιδευομένων κρατουμένων, θέματα επικοινωνίας και κατανόησης λόγω μη καλής γνώσης της ελληνικής γλώσσας καθώς και την αδιαφορία και την έλλειψη συνεργασίας, τις συγκρούσεις, τις ψυχολογικές μεταπτώσεις, την αρνητική νοοτροπία για την αξία της εκπαίδευσης.

7.7 Τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτές/τριες κατά την εκπαιδευτική διαδικασία

Οι τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών κατά την εκπαιδευτική διαδικασία που προέκυψαν από τις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών και με τη συχνότητα των αναφορών φαίνονται συνοπτικά στον παρακάτω Πίνακα 11:

Πίνακας 11: Τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών από τους εκπαιδευτές/τριες κατά την εκπαιδευτική διαδικασία

Τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών	Αριθμός αναφορών
Συνεργατική μάθηση	9
Τεχνικές διαφοροποιημένης μάθησης	6
Συζήτηση	4
Υπομονή, Επιμονή, Ανεκτικότητα	3
Επικοινωνία- Εμπιστοσύνη	4
Ψυχραιμία	1

N=13

Βασικός τρόπος αντιμετώπισης των δυσκολιών από τους εκπαιδευτές/τριες κατά την άσκηση του εκπαιδευτικού τους έργου είναι η συνεργατική μάθηση. Οι εννέα (E1,E2,E3,E4,E5,E6,E7,E9,E11) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες εφαρμόζουν συμμετοχικές διαδικασίες μάθησης για να ξεπεράσουν δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην εκπαιδευτική διεργασία. Ο/η E1 αναφέρει: «στηριζόμαστε στη συνεργατική μάθηση ομοίως και ο/η E2: «δεν μπορείς να κάνεις δασκαλοκεντρική διδασκαλία .....τελείωσες.....θα πρέπει να τους κερδίσεις να μη βαρεθούνε.....και πρέπει να σκαρφίζεσαι κόλπα αλλιώς το έχεις χάσει το παιχνίδι». Και ο/η E3 τονίζει αναφερόμενος/η στο διδακτικό του αντικείμενο: «χρησιμοποιώ δραστηριότητες που αφορούν άλλες κουλτούρες.... γίνεται ενεργή συμμετοχή πάνω στα έργα του περιβάλλοντος που αφορούν άλλους πολιτισμούς».

Οι E4, E5, E7 και E11 για να ξεπεράσουν δυσκολίες που αφορούν τις διαφορές των εκπαιδευομένων ως προς την ανομοιογένεια του μαθησιακού επιπέδου χρησιμοποιούν τεχνικές διαφοροποιημένης μάθησης. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του/της E4:«όταν

υπάρχει διαφορά στο επίπεδο, ένας τρόπος να το διαχειριστούμε είναι να κάνουμε κάποιες ομάδες, είτε με τους πιο αδύναμους οι οποίοι θα δουλεύουν χωριστά με λίγο διαφορετικές ασκήσεις είτε με αυτούς που τα πάνε λίγο καλύτερα ώστε να αισθάνονται όλοι ότι κάνουν πράγματα. Άλλες φορές με ανάμεικτες ομάδες για να βοηθάει ο ένας τον άλλον, οι ομάδες εργασίας είναι αυτές που λειτουργούν πάρα πολύ καλά σε αυτόν το χώρο». Επιπλέον, ο/η E11 αναφέρει ότι εφαρμόζει και εξατομικευμένη διδασκαλία: «όσο αφορά τη δυσκολία των μαθητών στην γλώσσα προσπαθώ να εξατομικεύσω τη διδασκαλία, αν δεν μπορούν δηλαδή να παρακολουθήσουν τη γενική πορεία της τάξης, τους δίνω κάποια άλλη εργασία πιο εύκολη, προσπαθώ να είμαι ευέλικτη». Ομοίως, ο/η E7 αναφέρει ότι χρησιμοποιεί ομαδικές ασκήσεις που οδηγούν τους εκπαιδευόμενους σε ένα επίπεδο αυτογνωσίας: «συνήθως μέσω κάποιων ομαδικών ασκήσεων για ανάπτυξη της αυτογνωσίας τους, για ενίσχυση της αυτογνωσίας μάλλον και της επικοινωνίας, καθώς και της συνεργασίας»

Κάποιοι (E4, E8, E9, E10, E11) εκπαιδευτές/τριες τονίζουν την αξία της συζήτησης για να ξεπεράσουν τους σκοπέλους των δυσκολιών. Χαρακτηριστικά ο/η E4 αναφέρει: «με συζήτηση προσπαθούμε να τους εξηγήσουμε τη σκοπιμότητα του κάθε ζητήματος, του κάθε πράγματος» Και ο/η E9 προσθέτει: «περισσότερο με τη συζήτηση, εγώ αυτό που κατάλαβα είναι ότι με βοήθησε πάρα πολύ ο διάλογος και η συζήτηση, έτσι έρχεσαι πιο κοντά με τον μαθητή και λέγοντάς του πράγματα που θα τον βοηθήσουν ίσως και σκεφτεί διαφορετικά και πει «ναι εντάξει, ας κάνω μια προσπάθεια». Ομοίως, και ο/η E10: «έχουμε κάνει πολλές συζητήσεις, το βασικό που τους λέω είναι «εσείς βάζετε εμπόδια στον εαυτό σας, εσείς δεν πιστεύετε στις δυνατότητές σας, και από τη στιγμή που είστε εδώ προσπαθήστε να το εκμεταλλευτείτε στο μέγιστο, κάντε αυτό που είναι να κάνετε να συμμετέχετε, κάντε το καλά όσο μπορείτε, και ποτέ δεν ξέρεις που θα σε οδηγήσει όλο αυτό, κάπου θα σε βοηθήσει».

Κάποιοι (E6, E11) εκπαιδευτές/τριες τονίζουν ότι πρέπει να είναι θωρακισμένοι με υπομονή, επιμονή, ανεκτικότητα, συγκατάβαση για να αντεπεξέλθουν στις δυσκολίες. Χαρακτηριστικά ο/η E11 αναφέρει: «έχω υπομονή και επιμονή να τους ενθαρρύνω και κυρίως να κάνω εξατομικευμένη διδασκαλία σε όσους έχουνε σοβαρό πρόβλημα» αλλά και ψυχραιμία, για αντιμετώπιση συγκρούσεων μεταξύ των εκπαιδευομένων στην αίθουσα, όπως αναφέρει ο/η E6: «προσπαθείς με ψυχραιμία να πάρεις μια ενδιάμεση στάση ή τέλος πάντων να εξηγήσεις ότι κάθε άποψη είναι σεβαστή είτε είναι πολιτιστική διαφορά, είτε θρησκευτική, είτε κάποια άλλη διαφορά στην κουλτούρα ή στο περιβάλλον που μπορεί να έχει ο καθένας ή τις διαφορετικές καταβολές που μπορεί να έχει».

Κάποιοι (E1, E2, E10, E13) επισημαίνουν ότι τους βοηθά να ξεπεράσουν τις δυσκολίες εντός του εκπαιδευτικού τους έργου το να έχουν κερδίσει την εμπιστοσύνη των εκπαιδευομένων κρατουμένων την οποία συνδέουν με την καλή επικοινωνία μαζί τους. Ο/η E1 αναφέρει: «μέσα από τη σωστή επικοινωνία, μέσα από τη συνεργασία και από την εμπιστοσύνη προσπαθούμε να τους κάνουμε να χαλαρώσουν και να απολαύσουν όλη αυτή τη διαδικασία και να πάρουν όσο γίνεται περισσότερα πράγματα». Ο/η E13 προσθέτει :«το αφήνω, το προσπερνάω, ή λέω κάτι άλλο που θα τους κάνει να νιώσουν καλύτερα, να νιώσουν ασφαλείς, που να τους κεντρίσει το ενδιαφέρον και ίσως πλέον εκτός πλαισίου μαθήματος, να νιώσουν εμπιστοσύνη και να μπου στην εκπαιδευτική διεργασία.....ή αφού δοκιμάζω με όποιον τρόπο μπορώ και δεν περνά το μήνυμα ..αλλάζω τελείως την πρότασή μου». Ενώ, ο/η E10 χτίζει την εμπιστοσύνη διασφαλίζοντας τη συμμετοχή των κρατουμένων στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από προσωπικές επαφές με τους εκπαιδευόμενους και αναφέρει χαρακτηριστικά: «μέσα από τις προσωπικές επαφές, δηλαδή προσπαθώ να αναπτύξω προσωπικές σχέσεις μαζί τους, προσωπικές... όσο γίνεται, δεδομένων των συνθηκών, να τους πω ένα καλό λόγο στο διάλειμμα, να δείξω ενδιαφέρον.... κάποιος ας πούμε που ζωγραφίζει να του τονίσω τα καλά του, για να αισθανθεί.....όταν αισθάνονται ότι τους δίνεις σημασία μετά συμμετέχουν πιο πολύ, ντρέπονται να αρνηθούν τη συμμετοχή τους, αυτό έχω διαπιστώσει».

Εν κατακλείδι, οι τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕ Δομοκού και Μαλανδρίνου είναι: η συζήτηση, η συνεργατική μάθηση, η επικοινωνία, οι σχέσεις εμπιστοσύνης, όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διεργασία, που πρέπει να χτιστούν με υπομονή, επιμονή, ανεκτικότητα, συγκατάβαση και η ψυχραιμία.

7.8 Παράγοντες που υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών στα ΣΔΕ Δομοκού και Μαλανδρίνου

Στην ερώτηση της συνέντευξης σχετικά με τους παράγοντες που υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών η πλειοψηφία (έντεκα από του δεκατρείς) απάντησαν ότι η καλή συνεργασία με τη Διεύθυνση της φυλακής και τους σωφρονιστικούς υπάλληλους, ο Διευθυντής του σχολείου καθώς και οι συνάδελφοι με μεγάλη εμπειρία, αποτελούν τους κυριότερους υποστηρικτικούς παράγοντες στο εκπαιδευτικό τους έργο. Χαρακτηριστικές είναι οι απαντήσεις :

E1: «η συνεργασία και η επικοινωνία με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, και με τον Δ/ντή των φυλακών, παίζει θεωρώ πολύ σημαντικό ρόλο» και ο/η E6 προσθέτει: «η διοίκηση και οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι, οι οποίοι γνωρίζουν περισσότερα πράγματα.... είναι σημαντικός παράγοντας βοήθειας, δηλαδή λειτουργούν και αυτοί πολλές φορές πυροσβεστικά». Ενώ οι δύο (E5 και E8) από τους δεκατρείς αναφέρουν ότι από θεσμούς δεν έχουν καμία υποστήριξη εκτός των έμπειρων συναδέλφων. Ο/η E5 λέει: «δεν έχω κάποιον να με βοηθήσει δηλαδή κάποιος φορέας, κάποιο πρόσωπο το οποίο να με βοήθησε με κάποιον τρόπο .....προφανώς με συναδέλφους ανταλλάσεις τις εμπειρίες και προφανώς εκείνοι οι οποίοι είναι παλιότεροι σε αυτή τη δουλειά μπορούν να σε βοηθήσουν και έχουν βοηθήσει αλλά θεσμικά δεν έχει πέσει κάτι στην αντίληψή μου, τουλάχιστον δεν έχει γίνει κάτι για μένα».

Κάποιοι (E2,E4,E9,E10) αναφέρονται στην υποστήριξη που πήραν μέσα από επιμορφώσεις και ημερίδες που πραγματοποίησε το INEDIBIM και άλλοι επιμορφωτικοί φορείς. Ενδεικτικά αναφέρονται οι απόψεις του/της E4: «το INEDIBIM μας στηρίζει, που είναι ο υπεύθυνος φορέας» και ο/η E9: «σίγουρα είναι εεε πέρα από τα σεμινάρια που έχω κάνει κι έχω διδαχθεί, με έχουν βοηθήσει πάρα πολύ στον τρόπο με τον οποίο θα εκτελέσω το έργο μου, σε τέτοιες δομές». Ενώ ο/η E2 αναφερόμενος/η σε παρελθοντικό χρόνο εκφράζοντας και δυσαρέσκεια τονίζει: «είχαν γίνει το 2009 κάποιες επιμορφώσεις από το INEDIBIM, ίσως ήταν και το ΙΔΕΚΕ, κάθε χρόνο ακούμε ότι θα γίνουν επιμορφώσεις.....αλλά δεν έγιναν». Επίσης, ο/η E10 τονίζει με νόημα: «αν η υποστήριξη από το INEDIBIM και το ίδιο το Υπουργείο ήταν αυτή που έπρεπε να είναι, θα είχαμε και καλύτερα αποτελέσματα πιστεύω».

Πέντε (E2,E4,E8,E7,E13) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες αναφέρονται στο υποστηρικτικό έργο διαφόρων θεσμικών παραγόντων όπως: της δημοτικής αρχής ο/η E4 αναφέρει σχετικά: «Ο δήμος της περιοχής μερικές φορές μας έχει βοηθήσει. μας έχει στηρίξει οικονομικά να γίνουν πράγματα μέσα στο σχολείο». Ομάδες γιατρών όπως αναφέρει ο/η E2: «έχουν έρθει ομάδες γιατρών να μοιράσουνε γυαλιά πρεσβυωπίας». Θεατρικές ομάδες όπως λέει χαρακτηριστικά ο/η E8: «οι δομές και οι οργανώσεις της ΕΠΑΝΟΔΟ, Εργαστήρι Υποκριτικής του ΔΗΠΕΘΕ Ρούμελης ερχόταν και έκαναν θεατρική εκπαίδευση, εθελοντικά και παρουσιάσαμε δυο θεατρικές παραστάσεις» και προσθέτει ο/η E13: «μια θεατρική ομάδα η ΑΠΙΚΟ, η οποία δραστηριοποιείται σε φυλακές, κάνανε θέατρο και yoga θεραπευτική»

Η εκκλησία και η Ιερά Μητρόπολη Φθιώτιδας, Ιδρύματα και Πανεπιστήμια, Οργανώσεις, η Ευρωπαϊκή Ένωση, τα τοπικά τηλεοπτικά κανάλια λέει ο/η E13: «η εκκλησία επίσης είναι ήταν εκεί πέρα παρούσα με τον δικό της τον τρόπο μέσω της μητρόπολης Φθιώτιδας, συλλειτουργήσε

μαζί με τον ιερέα που έχει την ευθύνη στην εκκλησία των φυλακών....., στη βάφτιση 12 κρατουμένων. Το ίδρυμα Μποδοσάκη που μας χορήγησε τους υπολογιστές.....Το πανεπιστήμιο Μακεδονίας το οποίο μας χορήγησε φέτος 600 βιβλία για τη βιβλιοθήκη του σχολείου, το Εθνικό τυπογραφείο που μας χορήγησε επίσης 500 τετράδια.....η ΑΡΣΙΣ που χρηματοδοτεί διάφορα προγράμματα για τα σχολεία φυλακών..... η Αυστριακή πρεσβεία που χρηματοδότησε την ξυλογλυπτική....άλλος υποστηρικτικός παράγοντας η Ευρωπαϊκή Ένωση με την έννοια ποια; ότι στο σχολείο έχει εγκριθεί.... το πρόγραμμα ERASMUS PLUS το KA1 που είναι για τη δράση της επιμόρφωσης των εκπαιδευτών. Συν του ότι το σχολείο του..... έχει κάνει αίτηση, ακόμα δεν έχει βγει το αποτέλεσμα, για ένα πολύ μεγαλύτερο πρόγραμμα ERASMUS PLUS KA2, όπου θα είναι ο συντονιστής το σχολείο. Οπότε εάν ευοδωθεί, θα γίνει κάτι πολύ εξαιρετικό.....η τηλεόραση, είχαμε το STAR Κεντρικής Ελλάδας, με την εκπομπή το «Άβατον», μίλησαν κρατούμενοι, που ήταν πολύ σημαντικό και αυτό να ακούγεται η δική τους φωνή».

Ως υποστηρικτικοί παράγοντες του εκπαιδευτικού έργου των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, σύμφωνα με τις απόψεις τους αναφέρθηκαν: η συνεργασία και η καλή επικοινωνία με τους διευθυντές των φυλακών και του Σχολείου, με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους αλλά και με συναδέλφους των ίδιων ή άλλων ΣΔΕ φυλακών. Επιπλέον αναφέρθηκαν το ΙΝΕΔΙΒΙΜ, χορηγοί, η Δημοτική Αρχή, ομάδες γιατρών, θεατρικές ομάδες, η κοινωνική υπηρεσία των φυλακών, η εκκλησία, Ιδρύματα, Πανεπιστήμια και η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

7.9 Προαπαιτούμενες γνώσεις των εκπαιδευτών/τριών ώστε να ανταποκρίνονται στην εκπαίδευση ενηλίκων κρατουμένων

Σύμφωνα με τις απόψεις των συμμετεχόντων/χουσών, οι γνώσεις, που είναι απαραίτητες ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στον ρόλο τους ως εκπαιδευτές/τριες των κρατουμένων εκπαιδευομένων και η συχνότητα των αναφορών τους φαίνονται στον παρακάτω Πίνακα 12.

Πίνακας 12: Κατηγορίες απαραίτητων γνώσεων και αριθμός αναφορών των εκπαιδευτών/τριών Δομοκού και Μαλανδρίνου

Κατηγορίες Γνώσεων	Αριθμός αναφορών
Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων	13

Εκπαίδευση	Ευάλωτων Κοινωνικών	9
Ομάδων		
Καλή γνώση του αντικειμένου και		3
διδασκτική επάρκεια και Παιδαγωγική		
επάρκεια		
Ειδική Αγωγή		2
Γνώσεις ΤΠΕ		2
Εμπειρία		2
Διαπολιτισμική Εκπαίδευση		1
Εφαρμοσμένη Εγκληματολογία		1
Γνώσεις Ψυχολογίας		1
Γνώσεις λειτουργίας του ποινικού και		1
σωφρονιστικού συστήματος		
Διάθεση για προσωπική αναζήτηση		1

N=13

Όπως προέκυψε από την ανάλυση των δεδομένων, το σύνολο των εκπαιδευτών/τριών θεωρούν απαραίτητες για την άσκηση του εκπαιδευτικού τους έργου τις γνώσεις των Αρχών Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Στη σχετική ερώτηση ο/η Ε9 αναφέρει ότι ο εκπαιδευτής των ενήλικων κρατουμένων θα πρέπει: *«σίγουρα να διαθέτει γνώσεις Βασικών Αρχών Εκπαίδευσης Ενηλίκων, καθώς τα άτομα αυτά χρειάζονται μια διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας ώστε να κεντρίζετε το ενδιαφέρον τους και να ξεχνούν κυρίως τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην καθημερινότητά τους, επιβάλετε η γνώση που τους παρέχετε για να έχει και χρηστικό περιεχόμενο για να νιώσουν πως θα τους ευνοήσει μετά κατά τη διάρκεια της αποφυλάκισης τους»*. Ομοίως και ο/η Ε6 λέει: *«θα πρέπει να γνωρίζει και να εφαρμόζει κάποιες πρακτικές που είναι κατάλληλες για ενήλικες»*. Οι εννέα (Ε1,Ε4,Ε5,Ε7,Ε8,Ε10,Ε11,Ε12,Ε13) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες τονίζουν ότι ταυτόχρονα με τις γνώσεις της Εκπαίδευσης Ενηλίκων θα πρέπει να διαθέτουν και γνώσεις εκπαίδευσης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Χαρακτηριστικά ο/η Ε1 αναφέρει: *«πρέπει σίγουρα να γνωρίζεις από Εκπαίδευση Ενηλίκων και σε συνδυασμό βέβαια με την εκπαίδευση που αφορά ευάλωτες κοινωνικές ομάδες»*. Η απάντηση του/της Ε4 δίνει έμφαση και σε γνώσεις διαχείρισης ευάλωτων ομάδων λέγοντας:

«και γνώσεις που έχουν να κάνουν περισσότερο με τη διαχείριση ομάδων, ευάλωτων ομάδων, και εκεί είναι που πρέπει να επικεντρωνόμαστε όταν εργαζόμαστε σε χώρο φυλακής». Στο ίδιο μήκος κινείται και η απάντηση του/της E11: «σίγουρα πρέπει να έχει επιμόρφωση στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, πρέπει να έχει επιμόρφωση πάνω σε αυτό το αντικείμενο, να έχει και γνώσεις διαχείρισης της ομάδας, φυσικά επιμόρφωση στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες νομίζω ότι είναι απαραίτητη». Ομοίως και ο/η E5: «Προφανώς κάποια εξειδικευμένα σεμινάρια τα οποία θα πρέπει να είναι και σε διάφορα επίπεδα.....και ως προς τον τρόπο χειρισμού των κρατουμένων αλλά και ως προς τον τρόπο διδασκαλίας, λαμβάνοντας υπόψη το τι υλικό υπάρχει μέσα στα συγκεκριμένα σχολεία γιατί η μαθησιακή διαδικασία εκεί, δεν μπορεί να διαχωριστεί, εκεί όλα είναι αλληλένδετα, δηλαδή δεν είναι αυτόνομο πράγμα η εκπαιδευτική διαδικασία από την “κοινωνική” ζωή των κρατουμένων». Εκτός των παραπάνω δύο εκπαιδευτές/τριες αναφέρουν ότι ο εκπαιδευτής των κρατουμένων πρέπει να διαθέτει και γνώσεις ειδικής αγωγής. Ο/η E12 αναφέρει χαρακτηριστικά: «πρέπει να διαθέτεις γνώσεις ειδικής αγωγής για να δεις το διαφορετικό, πρέπει να υπάρχει ανοχή στο διαφορετικό, σαν νοοτροπία μυαλού, εκπαίδευσης, ανθρώπου, κοινωνίας» και ο/η E13 λέει: «να έχεις και γνώσεις ειδικής αγωγής γιατί με ένα τρόπο η ειδική αγωγή και το πλαίσιο μιας φυλακής κάπως....κάπου ταυτίζονται».

Τρεις (E3,E5,E6) εκπαιδευτές/τριες κάνουν λόγο για την κατοχή πολύ καλής γνώσης του αντικειμένου της ειδικότητας του εκπαιδευτή και παιδαγωγικής επάρκειας. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του/της E3: «καταρχήν το να έχω γνώση του αντικειμένου μου, γιατί με αυτόν τον τρόπο αν κάποιος έχει καλή γνώση του δικού του αντικειμένου μπορεί να κινητοποιήσει την ομάδα των εκπαιδευομένων». Ενώ ο/η E10 εκτός από την παιδαγωγική επάρκεια τονίζει ως απαραίτητες τις γνώσεις της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης και της ψυχολογίας για τον εκπαιδευτή κρατουμένων: «καλό θα ήταν και παιδαγωγική επάρκεια και γνώσεις ψυχολογίας να έχουν όλοι οι εκπαιδευτές ενηλίκων, σίγουρα διαπολιτισμική εκπαίδευση, με την έννοια της συμπερίληψης γιατί δεν την γνωρίζουν όλοι όσοι εργάζονται ως εκπαιδευτές». Στη γνώση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αναφέρεται και ο/η E8: «πρέπει να υπάρχει μια παιδεία, και κυρίως διαπολιτισμική παιδεία, γιατί οι κρατούμενοι είναι από πάρα πολλές χώρες».

Δύο (E6,E8) εκπαιδευτές/τριες τονίζουν την αξία των γνώσεων ΤΠΕ για τον εκπαιδευτή κρατουμένων και αναφέρουν χαρακτηριστικά: E6: «Επίσης πολύ σημαντικό να έχει και γνώσεις ΤΠΕ γιατί γίνονται παρουσιάσεις μέσω υπολογιστή, βίντεο και λοιπά». Και ο/η E8 αναφέρει: «είναι πολύ σημαντικό, ο εκπαιδευτής, να μπορεί να χρησιμοποιήσει οπτικοακουστικά μέσα, γνώσεις και χρήση ΤΠΕ βοηθάει πάρα πολύ».

Κάποιοι (E5,E13) εκπαιδευτές/τριες αναφέρουν ότι η εμπειρία-προϋπηρεσία των εκπαιδευτών στην εκπαίδευση των φυλακών αποτελεί γνώση αλλά όχι πανάκεια. Αναφέρουν χαρακτηριστικά E5: «η εμπειρία είναι σημαντικό ζήτημα σε σχέση βέβαια και με τη βούληση που υπάρχει από τους εκάστοτε κυβερνώντες για τον τρόπο που πρέπει να λειτουργήσει μια φυλακή και ένα σχολείο μέσα στη φυλακή» ενώ ο/η E13 επισημαίνει: «Η προϋπηρεσία σίγουρα μετράει αλλά μπορεί να μαζεύονται πολλά χρόνια εκπαίδευσης και να μην έχεις ακουμπήσει καμία εκπαίδευση».

Αξίζει να σημειώσουμε τις απόψεις δύο εκπαιδευτών/τριών για απαραίτητες γνώσεις σχετικά με τη λειτουργία του ποινικού συστήματος στον τομέα του σωφρονισμού. Αναφέρει ο/η E11: «νομίζω ότι είναι απαραίτητη η επιμόρφωση όσο αφορά το ποινικό σύστημα το σωφρονιστικό κομμάτι ....λίγο το έγκλημα να μπορεί να καταλάβει κάποια πράγματα γι' αυτούς τους ανθρώπους». Επιπροσθέτως και γνώσεις εφαρμοσμένης εγκληματολογίας σύμφωνα με την άποψη του/της E13: «απαραίτητη θεωρώ και την επιμόρφωση στην εφαρμοσμένη εγκληματολογία, γιατί θέλω να μπω στο μυαλό του δράστη! Γιατί θεωρώ ότι άμα δεν έρθουμε στη θέση τη δική τους, δεν μπορούμε να τους προσεγγίσουμε ό,τι και να κάνουμε».

Είναι σημαντικό να τονίσουμε απόψεις κάποιων (E2,E8,E13) εκπαιδευτών/τριών ότι εκτός από τα τυπικά προσόντα που πρέπει να διαθέτουν πρέπει να αγαπούν αυτό που κάνουν και να έχουν διάθεση για προσωπική αναζήτηση και εμπλοκή με το αντικείμενο της εκπαίδευσης των κρατουμένων. Χαρακτηριστικές είναι οι απαντήσεις .

E8: « Γνώσεις Εκπαίδευσης Ενηλίκων πρέπει να έχεις, αλλά δεν θεωρώ ότι είναι το πρώτο, το πρώτο είναι να είσαι ευαίσθητος, να έχεις ενσυναίσθηση, να νοιάζεσαι για τους ταλαιπωρημένους κρατούμενους, να νοιάζεσαι, να πονάς και να θέλεις να βοηθήσεις, να αφιερώνεις δηλαδή, εκεί μέσα αφιερώνεις, χωρίς αφιέρωση δεν κάνεις τίποτα, φεύγεις άπραγος». Καθώς και ο/η E13:«κάποιες γνώσεις ...αλλά αυτό τώρα είναι και ίσως λίγο παρακινδυνευμένο, ψυχολογίας ή θα ήταν ευκαίριο κοινωνιολογίας, βέβαια σίγουρα θα ήταν ακόμα πιο βοηθητικά, αλλά αυτό νομίζω θα βοηθούσε τον οποιοδήποτε εκπαιδευτικό και σε οποιοδήποτε εκπαιδευτικό πλαίσιο Να μπορεί να αντιλαμβάνεται την τάξη, τη δυναμική της, να γνωρίζει το παρελθόν της, τις σχέσεις και τα λοιπά. Άρα, μετά σαν προσόντα πέρα από τα τυπικά, το βασικότερο νομίζω είναι η προσωπική αναζήτηση και η προσωπική εμπλοκή με το αντικείμενο, με το σκεπτικό ότι πρόκειται για μια ιδιαίτερη ομάδα εκπαιδευομένων, οι οποίοι μπορεί να θεωρούνται ευάλωτοι και μάλιστα δυστυχώς μπορεί να γίνουν ευάλωτοι και απέναντι στους εκπαιδευτές».

Από τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, οι γνώσεις που απαιτούνται για την υλοποίηση του εκπαιδευτικού τους έργου είναι οι παρακάτω: Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Εκπαίδευση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, συνδυασμός και των δύο προαναφερόμενων, πολύ καλή γνώση του διδακτικού αντικειμένου, γνώσεις ειδικής αγωγής, γνώσεις ΤΠΕ, εμπειρία, διαπολιτισμική εκπαίδευση (συμπεριληπτική εκπαίδευση), γνώσεις εφαρμοσμένης εγκληματολογίας, κοινωνιολογίας, γνώσεις σχετικές με τη λειτουργία του ποινικού και σωφρονιστικού συστήματος και τέλος, διάθεση για προσωπική αναζήτηση.

7.10 Προαπαιτούμενες δεξιότητες των εκπαιδευτών/τριών ώστε να ανταποκρίνονται στην εκπαίδευση ενήλικων κρατουμένων

Η ανάλυση των δεδομένων, όπως προέκυψε από τις απαντήσεις των εκπαιδευτών/τριών στη σχετική ερώτηση, ανέδειξε τις εξής κατηγορίες δεξιοτήτων που απαιτούνται από τους εκπαιδευτές να κατέχουν για την αποτελεσματικότερη άσκηση του εκπαιδευτικού τους έργου φαίνονται στον παρακάτω Πίνακα 13.

Πίνακας 13: Δεξιότητες των εκπαιδευτών/τριών για την υλοποίηση του εκπαιδευτικού τους έργου

Κατηγορίες Δεξιοτήτων	Αριθμός αναφορών
Επικοινωνία	5
Ενσυναίσθηση	5
Ικανότητα αντίληψης των αναγκών των εκπαιδευομένων κρατουμένων	4
Διαχείριση προβλημάτων, συγκρούσεων και άγχους	4
Χρήση τεχνολογίας	2
Οργάνωση	2
Ευελιξία- Δημιουργικότητα	2
Κινητοποίηση ενδιαφέροντος	1
Στοχοθεσία	1

Αλληλοσεβασμός	1
Ομαδικότητα	1
Ευαισθησία	1

N=13

Μέσα από την ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν, αναδείχθηκε η επικοινωνία ως βασική δεξιότητα για τους εκπαιδευτές/τριες καθώς αυτή καθορίζει τις σχέσεις μεταξύ εκπαιδευομένων κρατουμένων και εκπαιδευτών. Οι πέντε (E1, E4, E6, E7, E11) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες αναφέρθηκαν σε αυτή τη δεξιότητα αναδεικνύοντάς την ως πλέον σημαντική. Συγκεκριμένα ο/η E11 αναφέρει: «*νομίζω ότι βασική δεξιότητα είναι η δεξιότητα στην επικοινωνία...θα πρέπει κάθε εκπαιδευόμενο να τον αντιμετωπίζεις διαφορετικά, θα πρέπει λίγο να τον ψυχολογήσεις, να τον καταλάβεις, για να μπορέσεις να επικοινωνήσεις μαζί του..... να καταλάβεις, να καταλαβαίνεις τα προβλήματά του*». Ενώ ο/η E1 επισημαίνει παράλληλα με την επικοινωνία την ικανότητα της δημιουργικότητας, της ομαδικότητας και της ευελιξίας λέγοντας: «*δεξιότητα επίσης είναι η δημιουργικότητα να τους βάλεις στη διαδικασία για να δημιουργήσουν. Τους βάζουμε ας πούμε και γράφουν ποιήματα.....η επικοινωνία είναι μια σημαντική δεξιότητα..... η δεξιότητα της ομαδικότητας να μπορείς δηλαδή να θέλει ο εκπαιδευτής να νιώθει ομάδα μαζί με τους εκπαιδευόμενους. Να τους βλέπει σαν ομάδα και να μπαίνει και ο ίδιος μέσα στην ομάδα..... Να έχει ευελιξία, γιατί οι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι παρεξηγούνται και εύκολα, οπότε πρέπει εκείνη τη στιγμή να υπάρχει ευελιξία για να μπορείς να ξεφύγεις λίγο, και να μην τους κάνεις να νιώσουν άβολα*».

Η επόμενη σημαντική δεξιότητα που αναδείχθηκε από την ανάλυση των απαντήσεων των εκπαιδευτών/τριών είναι η ενσυναίσθηση. Πέντε (E3, E4, E7, E11, E13) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες τονίζουν τη σημαντικότητα αυτής της δεξιότητας για να κατανοήσουν τον κόσμο των κρατουμένων μέσα από τα δικά τους μάτια. Ο/η E11 αναφέρει: «*Βασική δεξιότητα του εκπαιδευτή είναι η ενσυναίσθηση, να καταλάβεις, να καταλαβαίνεις τα προβλήματά τους, να νιώθεις τη θέση τους, το βασικό είναι ότι όλα τα προβλήματα έρχονται και μέσα στην τάξη, δεν μπορούν να τα αφήσουν πίσω τους*». Ομοίως και ο/η E13 λέει: «*η ενσυναίσθηση πολύ βασική δεξιότητα γιατί ακριβώς η ψυχολογία τους μεταβάλλεται και εκεί πρέπει ο εκπαιδευτής να είναι σε θέση να το αντιληφθεί αυτό το πράγμα*». Και ο/η E4 προσθέτει: «*Η ενσυναίσθηση επιμένω σε αυτό το κομμάτι, θεωρώ ότι η προσπάθεια, από τη δική μας την πλευρά, να αντιληφθούμε τη δύσκολη θέση στην οποία βρίσκονται οι άνθρωποι αυτοί, είναι η βάση στο να σκεφτεί μια σχέση ισορροπίας*».

Κάποιοι (E8,E10,E13) εκπαιδευτές/τριες αναφέρουν ως σημαντική επίσης δεξιότητα των εκπαιδευτών/τριών, την ικανότητα να διαχειρίζονται προβλήματα και συγκρούσεις που προκύπτουν αλλά και τη διαχείριση του άγχους από τον ίδιο τον εκπαιδευτή με αυτοπεποίθηση. Συγκεκριμένα ο/η E13:«*χρειάζονται δεξιότητες διαχείρισης κρίσεων, γιατί είναι πολύ εύκολο να δημιουργηθούν και στο πλαίσιο ολόκληρο του σχολείου που είναι το χειρότερο βέβαια, αλλά ακόμα περισσότερο και στο πλαίσιο της τάξης ή ακόμα και της ίδιας ομάδας αλλά και δεξιότητες διαχείρισης άγχους γιατί η φυλακή είναι ένα αγχωτικό πλαίσιο και μπορεί να λειτουργήσει αυτό πολύ αρνητικά στον εκπαιδευτή, αν μπει με πολύ άγχος μέσα στην τάξη, όπως μπορεί να συμβεί για έναν εκπαιδευτή που δεν έχει προηγούμενη εμπειρία, με φυλ ακές εννοώ.. αυτό αμέσως θα περάσει στους μαθητές και δημιουργεί ήδη ένα κακό προηγούμενο μέσα στην τάξη άρα θέλει αν μη τι άλλο και αυτοπεποίθηση*». Ο/η E10 αναφερόμενος σε παράδειγμα τονίζει την ικανότητα διαχείρισης συγκρούσεων άμεσα και σωστά από τον εκπαιδευτή: «*να μπορεί να επιλύει συγκρούσεις γιατί μου έχει τύχει και αυτό μέσα σε τάξη, κάποιοι μαλώνανε και έπρεπε να το διαχειριστώ εκείνη την ώρα*».

Τέσσερις (E6,E9,E8,E13) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες εκτός άλλων αναφέρουν ως σημαντική δεξιότητα την ικανότητα του εκπαιδευτή να αντιλαμβάνεται τις ανάγκες και τα προβλήματα των εκπαιδευομένων κρατουμένων. Ο/η E9 αναφέρει την ικανότητα ως σημαντική για την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού έργου τονίζοντας και τον αλληλοσεβασμό των εμπλεκομένων κατά την εκπαιδευτική διεργασία: «*σημαντική είναι η ικανότητα να αντιλαμβανόμαστε τις απαιτήσεις και τις ανάγκες των εκπαιδευομένων, σίγουρα μέχρι κάποιο σημείο πρέπει και εμείς και αυτοί να υπάρχει και αλληλοσεβασμός και κατανόηση των προβλημάτων και μέσα από κει να μπορέσουμε να επιτελέσουμε σωστά το έργο*». Ενώ ο/η E13 αναφέρει ότι αυτό πρέπει να γίνεται εξατομικευμένα: «*η δεξιότητα της αντίληψης των ατομικών αναγκών του κάθε εκπαιδευομένου να γίνει εξατομικευμένη ή αν δεν μπορεί να γίνει εξατομικευμένη τουλάχιστον με μικρή ομαδοποίηση*»

Δύο (E4,E10) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές θεωρούν επίσης σημαντική την δεξιότητα χρήσης της τεχνολογίας. Μάλιστα ο/η E10 θεωρεί αυτονόητη τη δεξιότητα αυτή από τον εκπαιδευτή και αναφέρει: «*ο εκπαιδευτής σίγουρα θα πρέπει να διαθέτει δεξιότητες χρήσης υπολογιστών, αυτό το θεωρώ αυτονόητο*». Ενώ ο/η E4 πιστεύει ότι η δεξιότητα της αξιοποίησης της τεχνολογίας βοηθά σημαντικά στην διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας: «*η χρήση της τεχνολογίας βοηθάει πολύ, σαν δεξιότητα, γιατί μπορείς να κάνεις αρκετά πράγματα μέσα*

στο χώρο του σχολείου χρησιμοποιώντας έναν υπολογιστή, μια τηλεόραση οπότε αυτό είναι βασικό κομμάτι θεωρώ».

Επιπλέον, δεξιότητες του εκπαιδευτή αναφέρονται σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών η οργάνωση, η στοχοθεσία και η κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των εκπαιδευομένων κρατουμένων. Συγκεκριμένα, ο/η Ε6 αναφέρει ότι ο εκπαιδευτής οφείλει: «να είναι οργανωτικός, να είναι και να έχει ξεκάθαρους στόχους από την αρχή, να έχει ένα πλάνο στοχοθεσίας για του τι θέλει να διδάξει, τι θέλει να μάθουν, τι θέλει να περάσει και σίγουρα θα πρέπει να κάνει το μάθημά του ενδιαφέρον και ελκυστικό».

Ανακεφαλαιώνοντας οι δεξιότητες που θεωρούν οι εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου ότι πρέπει να διαθέτουν για να είναι αποδοτικοί στην υλοποίηση του εκπαιδευτικού τους έργου είναι δεξιότητες επικοινωνίας, επίλυσης προβλημάτων και συγκρούσεων, ενσυναίσθηση, δημιουργικότητα, ευελιξία, ευαισθησία, αλληλοσεβασμός, ικανότητα αντίληψης των αναγκών των εκπαιδευομένων κρατουμένων, οριοθέτησης στόχων, κινητοποίησης ενδιαφέροντος και δεξιότητες χρήσης της τεχνολογίας.

7.11 Στάσεις των εκπαιδευτών/τριών κατά την εκπαιδευτική διεργασία

Από την σχετική ερώτηση της συνέντευξης για τις στάσεις των εκπαιδευτών/τριών απέναντι στους κρατούμενους εκπαιδευόμενους προέκυψαν δεκατρείς κατηγορίες στάσεων οι οποίες φαίνονται με τη συχνότητα των αναφορών τους στον παρακάτω Πίνακα 14:

Πίνακας 14: Στάσεις εκπαιδευτών/τριών

Στάσεις εκπαιδευτών	Αριθμός αναφορών
Κατανόηση-Αποδοχή	3
Όχι προκατάληψη	3
Ειλικρίνεια	3
Οριοθέτηση σχέσης εκπαιδευτών-κρατουμένων	3
Χωρίς φόβο	2
Σοβαρότητα-Σταθερότητα-Συνέπεια	2

Αγάπη, ευγένεια, χιούμορ, διακριτικότητα	2
Ανοιχτός	1
Σεβασμός	1
Ηθικός	1
Ευαισθησία	1
Φιλικός	1
Δίκαιος	1

N=13

Οι τρεις (E1,E4,E11) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες τόνισαν τη σημασία της κατανόησης των δύσκολων καταστάσεων που βιώνουν στη φυλακή οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι. Ενδεικτικά ο/η E1 αναφέρει: «*θα πρέπει να υπάρχει κατανόηση. Θα πρέπει να κατανοούμε τις δυσκολίες αυτών των ανθρώπων, ...το περιβάλλον της φυλακής δεν είναι από τα καλύτερα περιβάλλοντα, είναι πολύ δύσκολες οι συνθήκες που βιώνουν αυτοί οι άνθρωποι, δηλαδή δεν μπορώ εγώ όταν ξέρω ότι ένας μαθητής μου παίρνει φάρμακα, ή είναι ναρκομανής λέω δεν μπορώ την άλλη μέρα να του πω γιατί δεν διάβασες, άρα πρέπει να κατανοώ σε πρώτη φάση τις δυσκολίες που έχουν αυτοί μέσα στο κελί τους*». Επιπλέον, τονίζουν τη σημασία της αποδοχής της διαφορετικότητάς τους, όπως αναφέρει ο/η E11 και την συνδέει με τον σεβασμό στο διαφορετικό, την ανοιχτότητα και την ειλικρίνεια χωρίς το φόβο του εκπαιδευτή: «*ο εκπαιδευτής πρέπει να αποδέχεται τη διαφορετικότητα, ένα από τα χαρακτηριστικά αυτού του σχολείου είναι η πολυπολιτισμικότητα. Η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευομένων είναι αλλοδαποί, διάφορες ηλικίες, υπάρχουνε μουσουλμάνοι, υπάρχουνε χριστιανοί, υπάρχουνε άνθρωποι που δεν πιστεύουνε σε τίποτα από ότι λένε, εν πάση περιπτώσει, διαφορετικές γνώσεις, διαφορετικές κουλτούρες, διαφορετική νοοτροπία νομίζω ότι πρέπει να είσαι ανοιχτός, ανοιχτός, να σέβεσαι το διαφορετικό, να είσαι ειλικρινής στη σχέση σου μαζί τους, να μην υπόσχεσαι πράγματα που δεν μπορείς να υλοποιήσεις, να μη λες μεγάλα λόγια, να μη φοβάσαι, να μη δείχνεις ότι φοβάσαι και να δείχνεις πραγματικό ενδιαφέρον εκτιμούν αφάνταστα*». Εκτός των παραπάνω οι E8 και E9 επισημαίνουν ότι ο εκπαιδευτής θα πρέπει να είναι δίκαιος και όχι ρατσιστής. Ο/η E8 αναφέρει συγκεκριμένα μιλώντας για τη στάση του εκπαιδευτή: «*να είναι δίκαιος και να έχει ισότιμη μεταχείριση χωρίς να κάνει διακρίσεις, αν είναι τσιγγάνος, αν είναι αγράμματος, αν είναι βρώμικος. Ας πούμε τους έκανε μεγάλη εντύπωση που εγώ τους αγκάλιαζα όλους και το είχαν μεγάλη ανάγκη να αγκαλιάσουν κάποιον, ήταν πολύ σημαντικό αυτό. Δηλαδή να έχεις*

αληθινό ενδιαφέρον για τους ανθρώπους αυτούς αυτό εννοώ στάση και να είσαι δίκαιος και ισότιμη μεταχείριση με όλους, όχι ρατσιστής» και ο/η Ε9 προσθέτει: «η στάση μας πρέπει να αποπνέει κυρίως το σεβασμό όχι τρόμο ή αδιαφορία». Σχετικά με την στάση του εκπαιδευτή ως προς την προκατάληψη αναφέρει ο/η Ε10: «Δεν θα πρέπει να έχει στο μυαλό του ότι ο εκπαιδευόμενος είναι κρατούμενος, να μην είναι προκατειλημμένος δηλαδή αρχικά να τον αντιμετωπίζει ως έναν ενήλικα εκπαιδευόμενο και μετά να σκεφτεί ότι είναι κρατούμενος γιατί αυτό το τελευταίο προϋποθέτει ότι η συμπεριφορά σου πρέπει να είναι πιο προσεκτική απέναντί του γιατί κάποια πράγματα που για μας δεν είναι παρεξηγήσιμα για τον κρατούμενο μπορεί να είναι. Δεν θα πρέπει να είναι ρατσιστής, είναι πολύ δύσκολο για έναν ρατσιστή να έρθει μέσα σε ένα ΣΔΕ φυλακών».

Κάποιοι (Ε2,Ε4) εκπαιδευτές/τριες αναφέρουν ότι πρέπει να είναι φιλικοί απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους αλλά με όρια. Ο/η Ε2 αναφέρει ενδεικτικά: «το πιο σημαντικό νομίζω είναι ότι πρέπει να είσαι φιλικός αλλά όχι φίλος, δηλαδή επειδή σε ζυγίζουνε. Εκεί πρέπει να είσαι φιλικός, σίγουρα πρέπει να είσαι φιλικός, γιατί εννοείτε ότι αν ανιχνεύσουν κάποια εχθρότητα δεν υπάρχει περίπτωση να μπει στη διαδικασία, αλλά δεν πρέπει να είσαι φίλος δηλαδή πρέπει να τραβάς μια κόκκινη γραμμή και να μην αφήνεις κανέναν να περάσει αυτήν την κόκκινη γραμμή. Αυτό είναι δύσκολο αρκετές φορές γιατί μπορεί να παρεξηγηθούν κιόλας». Για μια άλλου είδους σαφή οριοθετημένη στάση μιλούν τρεις (Ε6,Ε9,Ε10) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες. Έτσι ο/η Ε9 αναφέρει χαρακτηριστικά: «να κρατάμε και τις αποστάσεις εκπαιδευτικού και κρατουμένων όσο χρειάζεται για να μπορεί να γίνει σωστά το έργο μας, κατανοώντας βέβαια όλες τις ιδιαιτερότητες που μπορεί να έχουν οι άνθρωποι και τις αντιδράσεις ακόμα γιατί υπάρχουν και άνθρωποι που μπορεί να φαίνονται ότι δεν έχουν κάποιο πρόβλημα, κατανοώντας πάντα τις ιδιαιτερότητες αυτών των ανθρώπων και τις ανάγκες που έχουνε μέσα στο σχολείο που έρχονται». Ο/η Ε6 αναφέρει για την συγκεκριμένη στάση του εκπαιδευτή επίσης: «σίγουρα θα πρέπει να έχει μια οριοθετημένη στάση, χρειάζεται δηλαδή να βάλει τους κανόνες, είναι βασικό βήμα στην αρχή να υπάρχουν κανόνες έτσι ώστε να υπάρχει το δέσιμο της ομάδας, αλλά ταυτόχρονα αυτοί οι κανόνες μπορεί να χρησιμοποιηθούν έτσι ώστε να προωθήσουν μια αυτονομία της ομάδας δηλαδή ο καθένας να καταλαβαίνει ότι είναι και άτομο αλλά συμμετέχει και στην ομάδα και στο σύνολο ισότιμα. Χρειάζεται σίγουρα η δημιουργία μιας σχέσης μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων που καθορίζεται από κάποια όρια».

Επιπλέον, ο/η Ε12 αναφερόμενος/η στην ηθικότητα λέει ότι οι εκπαιδευτές πρέπει να έχουν: «στάσεις ζωής που να αποπνέουν, να τονίζουν την ηθικότητα .....θεωρώ ότι πρέπει να είναι

ηθικοί άνθρωποι. Η στάση ζωής πρέπει να είναι κοντά στο ηθικό, στην καλή πράξη, στην ανατροφοδότηση, στην επιβράβευση του δίπλα, του όποιου δίπλα. Γενικά, πρέπει να είναι .... κάθε τι να είναι τοποθετημένο κοντά στο καλό. Θεωρώ ότι ο λόγος που μπαίνεις εκεί πέρα είναι για να οι άνθρωποι αυτοί να σωφρονιστούν και «σώφρον» στα αρχαία είναι ο άνθρωπος, όχι ο νομοταγής με την έννοια της αυστηρής τήρησης των νόμων, αλλά ο άνθρωπος ο οποίος τηρεί τους γραπτούς και τους άγραφους νόμους. Αυτοί οι άνθρωποι πρέπει να παραδειγματιστούν, να καταλάβουν αυτά που ίσως δεν κατάλαβαν στο σχολείο, για να μπορέσουν να ξαναγυρίσουν κάποια στιγμή στην κοινωνία». Ο/η Ε11 τονίζει την ευαισθησία του εκπαιδευτή των κρατουμένων: «φυσικά να έχεις και την ευαισθησία». Για την σημαντικότητα της ευαίσθητης στάσης του εκπαιδευτή προς αποφυγή των συγκρούσεων μιλά ο/η Ε4: «οι συγκρούσεις με τους εκπαιδευτικούς έρχονται όταν οι ίδιοι (οι κρατούμενοι) αισθάνονται ότι δεν τους καταλαβαίνουμε, ότι είμαστε μακριά τους. Όσο μας αισθάνονται ότι είμαστε εκεί, είμαστε κοντά τους, προσπαθούμε να τους βοηθήσουμε εεεε ανοίγονται, ηρεμούν, ... ναι μας εμπιστεύονται και η διαδικασία κυλάει, όταν δεν αισθάνονται ότι υπάρχει αυτή η σχέση υπάρχουν συγκρούσεις κι εκεί δημιουργούνται μετά όλα τα προβλήματα». Επιπλέον, ο/η Ε1 τονίζει ότι η αγάπη προς αυτούς τους ανθρώπους: «είναι το παν, το πιο σημαντικό είναι να αγαπώ αυτό που κάνω .... να θέλω να το κάνω, να θέλω να προσφέρω με αγάπη» και ο/η Ε11 προσθέτει την ευγένεια και το χιούμορ που πρέπει να διακατέχουν τον εκπαιδευτή κρατουμένων ώστε να ξεπερνά τις δυσκολίες: «Με ευγένεια, με αγάπη, με διακριτικότητα, με χιούμορ, ξέρεις το χιούμορ και ο αυτοσαρκασμός με έχει βοηθήσει πολλές φορές να ξεπεράσω τους σκοπέλους...»

Ο/η Ε5 αναφέρεται στη σοβαρότητα, στη σταθερότητα, στο ενδιαφέρον, στην προσήλωση του εκπαιδευτή στη δουλειά του λέγοντας: «Η στάση δηλαδή να είναι σοβαρή και να μην αφήνει πολλά περιθώρια, μάλλον όχι πολλά, να μην αφήνει καθόλου περιθώρια γιατί πάντοτε θα ψάχνουν οι κρατούμενοι να υπάρχει μια αλληλεπίδραση πάσης φύσεως. Από κει και πέρα, να τους δείξεις ότι ενδιαφέρεσαι για τη δουλειά σου, αυτό έχει αντίκτυπο και στη μαθησιακή διαδικασία, παίρνοντας τη δουλειά σου στα σοβαρά έστω και χαμηλώνοντας το επίπεδο, προσπαθούν και αυτοί να μάθουν. Δηλαδή, αυτό σε βοηθάει στο να τους μάθεις όντως κάποια πράγματα ανάλογα με το τι μπορεί να μάθει ο καθένας ..... αυτή η συμπεριφορά πρέπει να περιλαμβάνει μια σταθερότητα απέναντι στους κρατούμενους πρέπει να τους γίνει σαφές ότι δεν έχουν να περιμένουν τίποτα άλλο από εσένα πέραν του μαθησιακού κομματιού, καθώς επίσης και κάποιας κουβέντας που μπορεί να γίνει σε κοινωνικά ζητήματα ή και σε προβλήματα που τους αφορούν. Δηλαδή, δεν πρέπει να έχουν ελπίδες ότι μπορούν να προσδοκούν τίποτα περισσότερο από εσένα».

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο/η εκπαιδευτής/τρια οφείλει να δείχνει κατανόηση και να αποδέχεται τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους, να είναι απαλλαγμένος από στερεοτυπικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις, να θέτει όρια, να είναι αληθινός, ειλικρινής, δίκαιος, ανοιχτός, φιλικός αλλά όχι φίλος με τους κρατούμενους, να είναι ηθικός, σοβαρός αλλά και ευαίσθητος, να δείχνει ενδιαφέρον για τη δουλειά του.

7.12 Απόψεις των εκπαιδευτών/τριών σχετικά με τη βοήθεια που θα αποκόμιζαν με τη συμμετοχή τους σε προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής επιμόρφωσης-ανάπτυξης

Στην αναγκαιότητα της συνεχιζόμενης επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτών/τριών που εργάζονται στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου αναφέρεται το σύνολο των συμμετεχόντων στην έρευνα με τους εννέα (E1,E2,E3,E4,E5,E6,E10,E12,E13) από τους δεκατρείς να αναφέρονται στη Δια Βίου Μάθηση. Ο/η E6 αναφέρεται σε αυτήν με τον όρο «δυναμική επιμόρφωση» και επισημαίνει πόσο σημαντική είναι γενικά για την εκπαίδευση ενηλίκων αλλά και για την εκπαίδευση εύλωτων ομάδων όπου οι συνθήκες αλλάζουν με γρήγορους ρυθμούς. Ο/η E6 αναφέρει σχετικά: «η δυναμική, εγώ το λέω δυναμική επιμόρφωση, δεν ξέρω αν υπάρχει ο όρος, η δια βίου μάθηση αυτό άλλωστε είναι και η Εκπαίδευση Ενηλίκων. Είναι σημαντικό για έναν εκπαιδευτή ενηλίκων, και πόσο μάλλον για έναν εκπαιδευτή ενηλίκων εύλωτων ομάδων, γιατί πάντα επικρατούν διαφορετικές συνθήκες, αλλάζουν οι συνθήκες, και μάλιστα σε τέτοιους χώρους όπως οι φυλακές αλλάζουν ίσως και πιο γρήγορα, και αντιμετωπίζουμε ολοένα και περισσότερες δυσκολίες, οπότε ένα πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης –ανάπτυξης βοηθάει πάρα πολύ». Κάποιοι (E8,E9,E13) υπογραμμίζουν ότι η επιμόρφωση αυτή θα πρέπει να είναι στοχευμένη και σε θέματα των καταστημάτων κράτησης. Ο/η E13 αναφέρει :«θα με βοηθούσε η επιμόρφωση να ήταν όμως στοχευμένη και για πλαίσια φυλακών. Αυτό οπωσδήποτε νομίζω θα με ξεμπλόκαρε από όλες αυτές τις απρόβλεπτες μικρές ή μεγαλύτερες καταστάσεις που μπορεί να προκύπτουν στην καθημερινότητα μιας φυλακής και σίγουρα θα μου έδινε περισσότερα εργαλεία, να το πω στη φαρέτρα μου, για να μπορώ να χρησιμοποιήσω αν λειτουργεί το ένα να υπάρχουνε περισσότερες εναλλακτικές με τις οποίες όμως να έχω εκπαιδευτεί και οι οποίες να είναι δοκιμασμένες». Αντίθετα, οι E5 και E8 ενώ τονίζουν τη σημαντικότητα της επιμόρφωσης τη συνδέουν με την μη παραμονή του εκπαιδευτή για μεγάλο χρονικό διάστημα στα ΣΔΕΦ γιατί όπως λέει ο εκπαιδευτής οδηγείται σε μια ιδρυματοποίηση. Χαρακτηριστικά ο/η E5

αναφέρει: «Η επιμόρφωση όλους τους βοηθάει, αυτό βοηθάει σε όλους τους τομείς, βεβαίως και μέσα στη φυλακή ακόμα περισσότερο. Αν και εγώ βέβαια πιστεύω ότι σε τέτοιου είδους δομές καλό θα είναι κάποιος να μην μένει πάρα πολύ καιρό. Τουλάχιστον να κάνει κάποια διαλείμματα για να μην ιδρυματοποιείται δηλαδή αυτό που είδα εγώ που βλέπω εκεί μέσα, μετά τα δυο τρία χρόνια καλό θα είναι κάποιος να κάνει κάποιο διάλειμμα». Ομοίως ο/η Ε8: «το σημαντικότερο είναι η επιμόρφωση σχετικά με ζητήματα των φυλακών αλλά υπάρχει ένα μείον σε αυτό, στις φυλακές δεν πρέπει να μένεις πολύ. Γιατί ιδρυματοποιείσαι και εσύ μαζί με τους κρατούμενους. Γιατί και η ψυχολογία επηρεάζεται τους ανθρώπους, ας πούμε εγώ ένιωσα ότι απελευθερώθηκα όταν βγήκα για κάποιο χρονικό διάστημα, συνειδητοποίησα ότι ένιωθα κρατούμενος».

Επτά (Ε1,Ε2,Ε3,Ε4,Ε6,Ε10,Ε11) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες επισημαίνουν ότι η συνεχής επιμόρφωση δεν αποτελεί ανάγκη μόνο για επικαιροποίηση των γνώσεων τους αλλά πάντα κάποια νέα γνώση προστίθεται, σε κρατά σε εγρήγορση και ετοιμότητα. Ενδεικτικά αναφέρει ο/η Ε10: «Όσο καλός κι αν είσαι, όσες γνώσεις και να έχεις, μια επικαιροποίηση πάντα νομίζω ότι ωφελεί και σε βοηθάει να μην ξεχαστείς, να μην αποπροσανατολιστείς, να σου θυμίζει τους στόχους ως εκπαιδευτή, η επικαιροποίηση σίγουρα αλλά εξαρτάται από τις γνώσεις που έχει κάποιος ίσως και να αποκτήσει νέες γνώσεις σε πεδία που δεν έχει». Έχει δε πολύ μεγάλη σημασία αυτή να πραγματοποιείται καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους όπως αναφέρει ο/η Ε3: «με συνεχή επιμόρφωση θα είμαστε διαρκώς ενημερωμένοι και σε εγρήγορση, ενήμεροι, αν δηλαδή κάναμε και μάθημα και είχαμε και επιμόρφωση θα μας βοηθούσε πολύ γιατί θα ήταν ταυτόχρονα αυτά τα δύο». Όμως να μην επαναλαμβάνονται γνώσεις χωρίς πρακτική εφαρμογή στα καθημερινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ σύμφωνα με τη γνώμη του/της Ε4: «Εάν αναλωνόμαστε στην επανάληψη όσων ήδη γνωρίζουμε από προηγούμενες επιμορφώσεις, τις οποίες κάνουμε σωρηδόν και για πρακτικούς λόγους, για λόγους μοριοδότησης είναι απλά τα πράγματα, δεν κερδίζουμε κάτι. Όταν το πρόγραμμα έχει να προσφέρει κάτι νέο, έστω μια πινελιά, είναι κέρδος».

Επιπλέον, τρεις (Ε8,Ε9,Ε12) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες αναφέρουν ότι κατά την επαφή τους με εκπαιδευτές άλλων ΣΔΕΦ, στη διάρκεια των επιμορφωτικών δράσεων, ανταλλάσσουν εμπειρίες, αναδεικνύονται νέες επιλογές και μέθοδοι διδασκαλίας. Χαρακτηριστικά ο/η Ε8 αναφέρει: «πάντα βοηθάει, γιατί βλέπεις όταν γίνεται μια τέτοια επιμόρφωση, βλέπεις τις δράσεις που κάνουν στις άλλες φυλακές, βλέπεις ιδέες, δίνεις ιδέες, αναδεικνύονται επιλογές και νέες μέθοδοι κι έτσι υπάρχει μια ανταλλαγή γόνιμη η οποία βελτιώνει πάρα πολύ τη λειτουργία του σχολείου της φυλακής». Τη σημαντικότητα της

προσωπικής ανάπτυξης και εξέλιξης τονίζουν κάποιοι (Ε9,Ε11,Ε12) εκπαιδευτές/τριες. Ο/η Ε9 αναφέρει: «η συμμετοχή σε ένα τέτοιο πρόγραμμα εγώ πιστεύω θα μου έδινε τη δυνατότητα να μάθω νέες τεχνικές προσέγγισης τέτοιων ατόμων και να παρέχω στο μέλλον ένα εκπαιδευτικό έργο περισσότερο δημιουργικό και περισσότερο ενδιαφέρον, φυσικά και για τη δική μου ανάπτυξη» και ο/η Ε12 προσθέτει :«θα με βοηθούσε πάρα πολύ, θα το ήθελα να μπορώ να το κάνω γιατί τώρα πλέον που είμαι 40 χρονών βλέπω ότι δεν πρέπει να θεωρώ ότι τα ξέρω όλα και πρέπει διαρκώς να μαθαίνω, όσο μαθαίνω αλλάζω και γίνομαι καλύτερη και νιώθω καλύτερα».

Κάποιοι (Ε6, Ε8,Ε13) βρίσκουν πολύ σημαντικό, η συνεχή επιμόρφωση να είναι σωστά δομημένη, ειδικά για κρατούμενους και βιωματική. Ο/η Ε8 αναφέρει :«Σίγουρα όμως ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης πρέπει να είναι σωστά δομημένο και σχεδιασμένο, να καλύπτει ένα μεγάλο εύρος υλικού, ένα μεγάλο εύρος ζητημάτων, ίσως με σενάρια που κάποιος μπορεί να αντιμετωπίσει ή αντιμετώπισε κατά το παρελθόν και να είναι ένα πλήρες πρόγραμμα το οποίο θα μπορέσει έτσι να δώσει όσο περισσότερα εφόδια γίνεται στον εκπαιδευτή.....Το βιωματικό σε τέτοια επιμορφωτικά προγράμματα είναι πολύ σημαντικό, λέμε πρώτα τη γνώμη μας τι έχει συμβεί γιατί συνέβη αυτό και τι θα έπρεπε ίσως να συμβεί σε ιδανικό βαθμό όπως έπρεπε να χειριστεί μια κατάσταση δύσκολη..». Ο/η Ε13 προσθέτει επίσης: «ο ρόλος του καθηγητή, δασκάλου, εκπαιδευτή, είναι πειραματικός γιατί μπορεί να πηγαίνουμε με κάποια σενάρια είτε έτοιμα είτε στο μυαλό μας, αλλά η πραγματικότητα πάντα κρύβει εκπλήξεις, νομίζω ότι αν μπορούμε αυτόν τον πειραματισμό να τον βάλουμε σε κάτι δοκιμασμένο και να μπορεί όντως να βρει εφαρμογή, θα ήμασταν πολύ καλύτεροι εκπαιδευτές....Δηλαδή είναι.. για μένα είναι πολύ σημαντικό γιατί ανοίγει τοσο ανοίγει το μυαλό και το δοκιμάζει και στην πράξη».

Τρεις (Ε2,Ε6,Ε11) εκπαιδευτές/τριες ανατρέχοντας σε προσωπική τους εμπειρία σημειώνουν την αξία της εισαγωγικής επιμόρφωσης ειδικά για τους εκπαιδευτές που εργάζονται για πρώτη φορά σε ΣΔΕΦ. Ο/η Ε6 χαρακτηριστικά λέει: «Ένα τέτοιο πρόγραμμα θα πρέπει να γίνει.... να το παρακολουθήσει κάποιος πριν μπει σε ένα τέτοιο σχολείο. Δηλαδή έστω κάποια μικρή επιμόρφωση αν δεν είναι εφικτό να είναι μεγάλο πρόγραμμα επιμόρφωσης πριν όμως μπει στο σχολείο των φυλακών αν έχει να αποκτήσει κάποιες γνώσεις πάνω σε ένα τέτοιο μάλλον.....για θέματα εκπαίδευση εκπαιδευτών σε φυλακές». Ο/η Ε11 προσθέτει: «Και για τους συναδέλφους που διδάσκουνε πρώτη φορά και για τους υπόλοιπους που μπορεί να έχουν μια μεγαλύτερη εμπειρία, εννοώ ότι διδάσκουν για πρώτη φορά σε ΣΔΕΦ. Εκεί θα έπρεπε να υπάρχει μια επιμόρφωση εισαγωγική». Ομοίως και ο/η Ε2: «χρειάζονται επιμορφώσεις εννοείται....είσαι σε

ένα χώρο ο οποίος είναι ευαίσθητος. Καταρχήν, πρέπει να σε ενημερώσει κάποιος, τι πρέπει να κάνεις και τι δεν πρέπει να κάνεις. Χρειάζεται λοιπόν επιμόρφωση και με τον έναν και με τον άλλον τρόπο για να προστατευθεί καταρχήν ο ίδιος ο εκπαιδευτής».

Ο/η Ε7 αναφερόμενος/η στη θεματολογία της συνεχούς επιμόρφωσης κάνει λόγο και για την αναγκαιότητα επιμόρφωσης σε ζητήματα επαγγελματικού προσανατολισμού και συμβουλευτικής γιατί θεωρεί ότι έτσι ο εκπαιδευτής είναι κατάλληλα προετοιμασμένος ώστε να βοηθήσει τους κρατούμενους εκπαιδευόμενους στην κοινωνική τους επανένταξη. Χαρακτηριστικά αναφέρει: Ε7: *«εξίσου απαραίτητη είναι θεωρώ η επιμόρφωσή μας σε θέματα που θα αφορούν τον επαγγελματικό προσανατολισμό και τη συμβουλευτική για την επανένταξη των κρατουμένων στο κοινωνικό σύνολο εφόσον τελειώσουν την ποινή τους».*

Εντύπωση κάνουν οι απόψεις δύο εκπαιδευτές (Ε5, Ε13) που επισημαίνουν ότι η επιμόρφωση των εκπαιδευτών στα ΣΔΕΦ εκτός του ότι θα πρέπει να είναι ουσιαστική να έχει και υποχρεωτικό χαρακτήρα όπως αναφέρει ο/η Ε5: *«νομίζω ότι πρέπει να γίνεται σε όλους εκεί μέσα, έστω και υποχρεωτικό και όχι οικειοθελώς»* και μάλιστα να οργανώνεται σε μόνιμη βάση από τον αρμόδιο κρατικό φορέα, χωρίς να αφήνεται στην προσωπική διάθεση του κάθε εκπαιδευτή όπως αναφέρει ο/η Ε13: *«γιατί η επιμόρφωση μέχρι τώρα μάλλον επαφίεται στην καλή διάθεση του κάθε εκπαιδευτή προσωπικά, δεν οργανώνεται κάτι σε μόνιμη βάση από τον φορέα. Νομίζω ότι θα έπρεπε να γίνεται κάτι τέτοιο».*

Συμπερασματικά οι απόψεις των εκπαιδευτών/τριών για τα οφέλη που θα αποκτούσαν από την υλοποίηση προγραμμάτων συνεχούς επιμόρφωσης με βιωματικό χαρακτήρα, αναφερόμενοι τόσο στην Δια βίου Μάθηση όσο και στην εισαγωγική επιμόρφωση, είναι ποικίλα και σημαντικά. Εκτός από την επικαιροποίηση των ήδη υπαρχουσών γνώσεών τους, θα βρίσκονταν σε εγρήγορση και ετοιμότητα για απόκτηση νέων γνώσεως με αποτέλεσμα την προσωπική τους ανάπτυξη και εξέλιξη. Επιπλέον, η ανταλλαγή εμπειριών, η ανάδειξη επιλογών και νέων μεθόδων κατά τη διαδικασία επιμόρφωσης θα τους καθιστούσε αποδοτικότερους στην εκπαιδευτική διεργασία.

7.13 Απόψεις των εκπαιδευτών/τριών για βελτιώσεις που πρέπει να γίνουν στα ΣΔΕ φυλακών

Σχετικά με τις βελτιώσεις που πρέπει να γίνουν στα ΣΔΕΦ, το σύνολο των εκπαιδευτών/τριών επισήμαναν την αναγκαιότητα της συνεχούς επιμόρφωσης στον ευαίσθητο χώρο της διορθωτικής εκπαίδευσης. Η επιμόρφωση αυτή, σύμφωνα με τις απόψεις τους, θα πρέπει να αφορά τους εκπαιδευτές αλλά και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους για να κατανοήσουν την αξία της εκπαίδευσης των κρατουμένων. Ενδεικτικά ο/η Ε1 αναφέρει: «πιστεύω ότι πολύ σημαντικό είναι η επιμόρφωση στους εκπαιδευτές, πιστεύω .....θα πρέπει να μη σταματάμε να επιμορφωνόμαστε ποτέ. Θέλεις με τη μορφή σεμιναριακών μαθημάτων, θέλεις με τη μορφή κάποιων project, δεν ξέρω πως θα τα ονομάσουμε τέλος πάντων όλα αυτά, αλλά θα πρέπει σίγουρα οι εκπαιδευτές να επιμορφώνονται συνέχεια». Ο/η Ε4 τονίζει ότι απαιτείται: «Μια επιμόρφωση όχι γενικά για την εκπαίδευση ενηλίκων μόνο, αλλά επιμόρφωση για το πώς θα χειριστείς τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα». Όσον αφορά την θεματολογία της επιμόρφωσης δύο (Ε10,Ε13) εκπαιδευτές/τριες τονίζουν ότι αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνει τόσο ζητήματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, μιας και η πλειοψηφία των εκπαιδευομένων κρατουμένων προέρχονται από διαφορετικές κουλτούρες, όσο και ζητήματα σωφρονισμού γιατί το ΣΔΕ λειτουργεί μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, αυτό της φυλακής. Σύμφωνα με την άποψη του/της Ε10:«Νομίζω ότι οι εκπαιδευτές πρέπει να έχουν επιμόρφωση στη διαπολιτισμική εκπαίδευση γιατί το 90% των εκπαιδευομένων είναι αλλοδαποί. Επίσης επιμόρφωση χρειάζεται και σε θέματα σωφρονισμού. Ναι, νομίζω ότι οι εκπαιδευτές χρειάζονται και γενικές γνώσεις σωφρονιστικής». Την ίδια άποψη έχει και ο/η Ε13: «νομίζω ότι χρειάζεται πέρα από την επιμόρφωση για τις διδασκαλίες, οι εκπαιδευτές σχολείων φυλακών να επιμορφωθούν και στον τρόπο που λειτουργεί μια φυλακή γιατί ούτε αυτό είναι δεδομένο. Ο τρόπος λειτουργίας ενός καταστήματος κράτησης είναι ένας καινούργιος κόσμος που τον ανακαλύπτεις πολύ σταδιακά και πάλι όχι ολόκληρο. Ωστόσο, είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί το σχολείο.. και χάρη στο οποίο λειτουργεί το σχολείο. Οπότε και ένα τέτοιο κομμάτι αυτή η παράμετρος θεωρώ ότι είναι σημαντική».

Έξι (Ε4,Ε6,Ε11,Ε13) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές υποστηρίζουν την αναγκαιότητα λειτουργίας διαφορετικών δομών εκπαίδευσης μέσα στο σχολείο καθώς και πιστοποίηση των γνώσεων που παρέχουν οι δομές αυτές. Συγκεκριμένα ο/η Ε4 αναφέρει: «ένα σημαντικό

ζήτημα, είναι ότι υπάρχουν πολλοί άνθρωποι διαφορετικού μορφωτικού επιπέδου. Άρα μέσα στη δομή... στην έννοια μάλλον του σχολείου θα έπρεπε να βάλει το κράτος, να λάβει υπόψη του αυτούς τους ανθρώπους, δημιουργώντας και διαφορετικές δομές μέσα στο ίδιο το σχολείο, τάξεις δημοτικού, λυκειακές τάξεις, ακόμη ...και διαφορετικές βαθμίδες. Όχι μόνο ένα ΣΔΕ το οποίο προσπαθεί να καλύψει τις άπειρες ανάγκες τόσων διαφορετικών ανθρώπων. Ακόμη θεωρώ ότι και ΙΕΚ θα μπορούσαν να λειτουργήσουν, μέσα έχουν τα εργαστήρια, τα οποία μαθαίνουν τέχνες». Και προσθέτει ο/η Ε6: «Ένα επόμενο βήμα είναι να πιστοποιείται κιόλας αυτή η εκπαίδευση.... θα ήταν πολύ σημαντικό να υπάρχει κάποιος φορέας που να μπορεί να πιστοποιεί αυτές τις τεχνικές γνώσεις τους, για να μπορούν να το χρησιμοποιήσουν μετά την αποφυλάκισή τους για εύρεση εργασίας».

Ένα άλλο ζήτημα που σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτών χρήζει βελτίωσης είναι η υποστελέχωση των ΣΔΕΦ και το εργασιακό καθεστώς των εργαζομένων εκπαιδευτών σε αυτά, γιατί ένα μεγάλο ποσοστό καλύπτεται από ωρομίσθιους ενώ οι μόνιμοι είναι εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αποσπασθέντες στα ΣΔΕΦ. Ο/η Ε5 αναφέρεται στο σχετικό θέμα και προτείνει αλλαγή του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζει τα ΣΔΕΦ το Υπουργείο Παιδείας: «για να λειτουργήσει ένα σχολείο μέσα στο πλαίσιο της φυλακής σωστά, θα πρέπει πρώτα από όλα να υπάρχει προσωπικό έτσι ώστε να διευκολυνθεί η λειτουργία του σχολείου, καταρχάς είναι υποστελεχωμένο, αυτό έχει να κάνει με τον τρόπο με τον οποίο γίνονται οι προσλήψεις, δηλαδή τα σχολεία αυτά από ωρομίσθιους στελεχώνονται μέσω του Υπουργείου το οποίο έχει εκχωρήσει τα δικαιώματα στο ΙΝΕΔΙΒΙΜ, το οποίο κατά τη γνώμη μου δεν λειτουργεί. Αυτό έπρεπε να αλλάξει γενικότερα στα ΣΔΕ, όχι να φύγει από το ΙΝΕΔΙΒΙΜ η μισθοδοσία ή πρόσληψη των εκπαιδευτών, αλλά να αλλάξει ο τρόπος με τον οποίο γίνεται. Προσοχή! όχι τα κριτήρια πρόσληψης, αλλά να αλλάξει η διαδικασία ολόκληρη και ο τρόπος που αντιμετωπίζει αυτά τα σχολεία». Κάποιοι (Ε8,Ε13) κάνουν λόγο για τη θεσμοθέτηση και υλοποίηση του Μητρώου Εκπαιδευτών των ΣΔΕΦ ώστε να εκλείψει το πρόβλημα με τους μόνιμους αποσπασθέντες στα σχολεία αυτά. Χαρακτηριστικά ο/η Ε13 αναφέρει: «θα ήταν σημαντικό να θεσμοθετηθεί και να υλοποιηθεί το Μητρώο Εκπαιδευτών ΣΔΕ φυλακών, να καταρτιστεί βάση συγκεκριμένων κριτηρίων τα οποία κατά το δυνατόν να είναι ποιοτικά να υπάρχει ένα διάστημα ή ένας ορίζοντας πλέον του ενός χρόνου για τους μόνιμους που αποσπώνται σε ένα σχολείο φυλακών ή να υπάρχει η δυνατότητα ανανέωσης της απόσπασης και αυτό να είναι κάτι σταθερό, να μην είναι κάτι που φέτος γίνεται, πέρυσι δεν έγινε, του χρόνου θα ξαναγίνει, δημιουργεί και μια ακόμα μεγαλύτερη δέσμευση απέναντι στους εκπαιδευτές ως προς το σχολείο, ότι δεν είναι κάτι ευκαιριακό ούτε

είναι για να ξεφύγω από την οργανική μου που είναι μακριά, ούτε είναι γιατί δεν έχω ώρες στη δευτεροβάθμια...».

Πέντε (Ε1,Ε2,Ε9,Ε10,Ε13) από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες αναφέρονται στις ελλείψεις σε υλικοτεχνικές υποδομές κυρίως σε θέματα διαδικτύου, εργαστηρίων πληροφορικής, χημείας και φυσικής, θέρμανσης αλλά και θρανίων. Χαρακτηριστικά ο/η Ε1 αναφέρει: «...μπορεί να φαίνεται γελοίο σε κάποιους αλλά σε μας δεν είναι καθόλου γελοίο, είναι τα θρανία και οι καρέκλες, εεε από το υπουργείο δεν υπάρχει και υποστήριξη γενικώς στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας και πόσο μάλιστα σε σχολεία φυλακών». Ο/η Ε2 λέει: «καταρχήν έχουμε πρόβλημα υλικοτεχνικών υποδομών, δεν έχουμε internet, έχουμε internet μόνο στο γραφείο. Έπειτα για να τους κάνεις ένα πείραμα δεν μπορείς, δηλαδή τέτοια πρακτικά πράγματα, είναι εργαλεία δουλειάς για τον εκπαιδευτή, αλλά δεν τα έχουμε». Χαρακτηριστική είναι η άποψη του/της Ε10 για την έλλειψη θέρμανσης: «δεν έχουμε θέρμανση στο δικό μας σχολείο είμαστε με φορητά ηλεκτρικά σώματα». Ανάλογη είναι και η άποψη του/της Ε13 τονίζοντας επιπλέον την δυσπραγία που δημιουργείται λόγω της γραφειοκρατίας και της μη ευελιξίας του Υπουργείου Παιδείας: «υπάρχει έλλειμμα στην υλικοτεχνική υποδομή στα ΣΔΕΦ. Γιατί είναι γενικώς παραμελημένα σχολεία τα οποία εε χρειάζονται μια ενίσχυση γιατί εξαρτώνται από τους πόρους που θα διαθέσει το ΙΝΕΔΙΒΙΜ και οι οποίες διαδικασίες δεν γίνονται πάντα γρήγορα και τη στιγμή που χρειάζονται. Άρα ....υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη ευελιξία σ' αυτό το κομμάτι και βέβαια σε πολύ πρακτικές ανάγκες που μπορεί να έχει το κάθε συγκεκριμένο σχολείο φυλακών είτε αυτό είναι πίνακες, είτε καλοριφέρ, είτε χαρτί, είτε ο,τιδήποτε άρα το ένα είναι αυτό να υπήρχε με έναν τρόπο μια καλύτερη διαχείριση να το πω έτσι ή αυτοδιαχείριση ή τέλος πάντων ανταπόκριση στις ανάγκες της υλικοτεχνικής υποδομής».

Τέλος, δύο εκπαιδευτές (Ε7,Ε11) αναφέρονται στην αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών των ΣΔΕΦ και στην ενίσχυση μαθημάτων ελληνομάθειας, ξένων γλωσσών, ψυχολογίας, θεάτρου και τέχνης με βιωματική μάθηση μέσω της μητρικής γλώσσας των εκπαιδευομένων κρατουμένων. Σχετική είναι η άποψη του/της Ε11: «θα έπρεπε να προβλέπεται να υπάρχουν τμήματα ελληνομάθειας. Οπωσδήποτε σε κάθε φυλακή, πέρα από το ΣΔΕΦ, που να τους προετοιμάζουν για το ΣΔΕΦ. Γιατί υπάρχουν πάρα πολύ άνθρωποι, οι οποίοι θέλουν να έρθουν στο ΣΔΕΦ, αλλά δεν γνωρίζουν καθόλου ελληνικά. Και πιθανώς .....για παράδειγμα να περιλαμβάνεται κάποιο μάθημα που θα έχει να κάνει ειδικά με θέατρο, με τέχνη, τους αρέσουν αυτά είναι κάτι που τους ενεργοποιεί, θα πρέπει να ενταχθούν στο πρόγραμμα σπουδών». Αντίστοιχη είναι και η άποψη του/της Ε7 που αναφέρει: «κυρίως να ενισχύσουν τα μαθήματα

ψυχολογίας και των ξένων γλωσσών και τα μαθήματα να γίνονται βιωματικά μέσα από την συνδρομή της μητρικής τους γλώσσας ..... γιατί έχουμε πολυπολιτισμικότητα, διαφορετικές κουλτούρες ...μερικοί δεν καταλαβαίνουν τη γλώσσα, οπότε πρέπει να υπάρχει και συνδρομή της μητρικής τους γλώσσας».

Ο/η Ε13 τονίζει τόσο τη σημαντικότητα μόνιμης κοινωνικής υπηρεσίας αλλά κυρίως τη στελέχωσή της με κατάλληλα καταρτισμένο εκπαιδευτικό προσωπικό επειδή ο ρόλος τους είναι καταλυτικός: «η ύπαρξη μόνιμης κοινωνικής υπηρεσίας είναι επίσης πολύ σημαντικό, αλλά κυρίως ποιοι άνθρωποι καταλαμβάνουν τις θέσεις συμβούλου ψυχολόγου και συμβούλου επαγγελματικής σταδιοδρομίας στα ΣΔΕ φυλακών...εεε είναι πολύ καίριες οι θέσεις, ας έχουνε μια ώρα την εβδομάδα, είναι πολύ κρίμα να δαπανώνται τόσα χρήματα στην αμοιβή τους και να μην υπάρχει ανάλογη παιδεία και ανάλογη ανταπόκριση».

Οι βελτιώσεις που προτείνουν οι εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου γενικά για τη λειτουργία των ΣΔΕ στα καταστήματα κράτησης αφορούν θέματα σχετικά με: την επιμόρφωση των ίδιων των εκπαιδευτών αλλά και των σωφρονιστικών υπαλλήλων, το εργασιακό καθεστώς των εκπαιδευτών, την υλικοτεχνική υποδομή, τη θεσμοθέτηση και λειτουργία διαφορετικών δομών εκπαίδευσης μέσα στο ΣΔΕΦ, την πιστοποίηση των γνώσεων των κρατουμένων εκπαιδευομένων που θα παρέχονται από τις δομές αυτές, τη βιωματική μάθηση μέσω της μητρικής γλώσσας, εισαγωγή στο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων ελληνομάθειας, θεάτρου και τέχνης, τη στελέχωση σε μόνιμη βάση της κοινωνικής υπηρεσίας μέσα στα καταστήματα κράτησης, αλλαγή του τρόπου αντιμετώπισης και υποστήριξη των ΣΔΕΦ από το Υπουργείο Παιδείας.

7.14 Απόψεις των εκπαιδευτών/τριών που πιθανόν δεν συμπεριέλαβα σε ερωτήσεις της συνέντευξης

Στην ερώτηση της συνέντευξης προς τους εκπαιδευτές/τριες αν θα ήθελαν να προσθέσουν ζητήματα που δεν συμπεριλήφθηκαν με ερωτήσεις στο πρωτόκολλο συνέντευξης και που θα ήθελαν να αναφερθούν στην έρευνά μου, το σύνολο των εκπαιδευτών προέβαλαν το πρόβλημα που έχει προκύψει με την πανδημία covid-19 ελλείψει διαδικτύου στα ΣΔΕΦ, με αποτέλεσμα να μην πραγματοποιούνται ούτε διαδικτυακά μαθήματα. Έτσι, αφενός αναδεικνύεται το τεράστιο πρόβλημα της έλλειψης υλικοτεχνικών υποδομών στα σχολεία αυτά, αφετέρου αυτό

έχει ως συνέπεια οι εκπαιδευτές/τριες να έχουν χάσει τόσο την προσωπική όσο και την εξ αποστάσεως επαφή με τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους. Χαρακτηριστικά παρατίθενται οι απόψεις:

E2: «θέλω να πω κάτι σχετικό με την κατάσταση που ζούμε τώρα με τον κορωνοϊό κι εκεί τα σχολεία έχουν πρόβλημα τώρα των φυλακών γιατί προφανώς δεν υπάρχει internet για τους φυλακισμένους εκπαιδευόμενους ώστε να κάνουν αυτή την υποτυπώδη .....τηλεκπαίδευση, κάπως έπρεπε να λυθεί και αυτό το πρόβλημα».

E10: «το μοναδικό που θέλω να καταθέσω είναι ότι επειδή λόγω συνθηκών απαγορεύεται η διαζώσης διδασκαλία στα ΣΔΕ καταστημάτων κράτησης, ουσιαστικά η μόνη επαφή με τους εκπαιδευόμενους είναι μέσα από το εκπαιδευτικό υλικό που τους διανέμουμε κάθε εβδομάδα. Θα έπρεπε να ληφθεί μια μέριμνα να υπάρξει μια μορφή τηλεκπαίδευσης έστω και αν όχι καθημερινά έστω μια δυο φορές την εβδομάδα. Επομένως, μένουμε μόνο στο εκπαιδευτικό υλικό που διανέμεται κάθε εβδομάδα, δεν μπορούμε να έχουμε ουσιαστικότερη επαφή μαζί τους».

Κάποιοι εκπαιδευτές/τριες (E5, E6, E7) επισημαίνουν την αξία της εκπαίδευσης των κρατουμένων αλλά τονίζουν ότι το πιο σημαντικό για την επανακοινωνικοποίησή τους είναι η κατάρτιση με τεχνικές και πρακτικές γνώσεις που θα τους διευκολύνουν στην πλήρη ένταξη μετά την αποφυλάκισή τους. Ο/η E5 αναφέρει: «Εκείνο που θα ήθελα να τονίσω, ενδεχομένως σε κάποιες περιπτώσεις ίσως να χρειάζεται περισσότερη κατάρτιση σε πρακτικά ζητήματα παρά εκπαίδευση η οποία σε κάποιους από αυτούς δεν πιάνει τόπο... ναι να πάρουν γνώσεις που θα τους φανούν χρήσιμες στην ζωή τους όταν θα βγουν από τη φυλακή, θα τους βοηθούσε περισσότερο αν θέλαμε να δούμε και τον τρόπο ένταξής τους στην κοινωνία, γιατί κάποιιοι από αυτούς θέλουν να ενταχθούν. Βέβαια κάποιους το σχολείο τους βοήθησε πραγματικά».

Ο/η E6 τονίζει ότι: «είναι ανάγκη να ιδρυθούν δομές τεχνικής εκπαίδευσης στην εκπαίδευση της φυλακής και με κάποιο τρόπο να υποστηριχθούν γιατί το ΣΔΕΦ ως θεσμός σίγουρα λειτουργεί, βοηθάει αρκετά, αλλά δεν προσφέρει τεχνικές γνώσεις».

Κάποιοι (E4, E8, E13) θέτουν το ζήτημα της αναγκαιότητας για μόνιμο προσωπικό στα ΣΔΕΦ κατάλληλα καταρτισμένο, όχι γενικά σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, αλλά συγκεκριμένα σε εκπαιδευόμενους παραβάτες. Κατατίθεται η άποψη του/της E4: «Αυτό το οποίο θα ήθελα απλά να επισημάνω είναι ότι τα σχολεία των ΣΔΕ θα έπρεπε να στελεχωθούν με μόνιμο, σωστά εκπαιδευμένο προσωπικό. Δηλαδή οι μόνιμοι που στελεχώνουν αυτή τη στιγμή τα ΣΔΕ εεεε δράττονται της ευκαιρίας να είναι σε ένα σχολείο που είναι απλά στο σπίτι τους κοντά, χωρίς να έχουν κάνει οποιαδήποτε επιμόρφωση, χωρίς πολλές φορές να έχουν σχέση με την Εκπαίδευση

Ενηλίκων. Αυτό θεωρώ ότι πλήττει τελικά τα ΣΔΕ. Εεεε ακόμη και αυτοί που δουλεύουνε στα ΣΔΕ φυλακών, οι οποίοι θεωρητικά είναι λίγο πιο καταρτισμένοι, τις περισσότερες φορές, δεν έχουν όμως επιμορφωθεί πάνω στα ειδικά ζητήματα που αφορούν τους κρατούμενους...δυστυχώς!!!».

Σημαντική είναι η επισήμανση εκπαιδευτή/τριας σχετικά με την επιμόρφωση και τη γνώση ξένων γλωσσών από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους για να επιλύονται προβλήματα επικοινωνίας και ασφάλειας. Χαρακτηριστική είναι η άποψη του /της Ε13: «*νομίζω ότι είναι πολύ σημαντικό να επιμορφθούν οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι σε κάποιες περιπτώσεις και το λέω έτσι τελείως ειλικρινά, έχουνε πολύ μεγαλύτερη ανάγκη να ξαναπάνε εκείνοι σχολείο παρά οι εκπαιδευόμενοι, οι κρατούμενοι.....δηλαδή αυτό το πράγμα που έχω ζήσει στο ΣΔΕΦ..... το να μην εκτιμούν την ύπαρξη του σχολείου, να υποτιμούν την νοημοσύνη των κρατουμένων που έρχονται και θέλουν να έρχονται στο σχολείο και ακόμα περισσότερο να μην μιλάνε τις γλώσσες των κρατουμένων για μένα είναι τραγικό! Δεν γίνεται μια φυλακή που η πλειοψηφία είναι Αλβανία, Αραβικές χώρες, και Γεωργία, Ρωσία να μην υπάρχουν επιμορφώσεις στις τρεις αυτές βασικές γλώσσες. Θεωρώ αδιανόητο να περνάνε δώδεκα ώρες κι ο ένας να μιλάει ελληνικά και ο άλλος να απαντάει στα αραβικά Δηλαδή, αυτό δημιουργεί τόσο μεγάλα προβλήματα επικοινωνίας, και κατ' επέκταση ασφάλειας».*

Τέλος, τρεις (Ε8,Ε11,Ε13) εκπαιδευτές αναφέρονται στην συνύπαρξη δύο διαφορετικών συστημάτων του εκπαιδευτικού και του σωφρονιστικού μέσα στα καταστήματα κράτησης, θέλοντας να τονίσουν την δύσκολη θέση στην οποία βρίσκεται ο εκπαιδευτής των κρατουμένων ο οποίος καλείται να ισορροπήσει ανάμεσα σε αυτά τα συστήματα. Αυτό δηλώνεται με την άποψη του/της Ε11: «*μέσα στη φυλακή συστεγάζονται δυο διαφορετικά συστήματα το ένα είναι η εκπαίδευση και το άλλο είναι το σωφρονιστικό σύστημα. Είναι δύσκολο να συμβαδίσουν διότι ασχολούμαστε με τους ίδιους ανθρώπους από άλλη οπτική γωνία. Ο εκπαιδευτής σίγουρα θα πρέπει να ισορροπήσει και για να κάνει σωστά τη δουλειά του και κυρίως να μην εκτεθεί σε κινδύνους.....ναι, υπάρχουνε κίνδυνοι πρέπει να μπορείς να τους διαχειριστείς, να μπορείς να βάζεις ένα όριο για το καλό όλων..».*

Συμπερασματικά, οι βελτιωτικές προτάσεις των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου για τα ΣΔΕΦ είναι: αναβάθμιση του νομικού πλαισίου για τα ΣΔΕΦ, στελέχωση με μόνιμο και κατάλληλα καταρτισμένο για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, εκπαιδευτικό προσωπικό, βελτίωση των υλικοτεχνικών υποδομών των ΣΔΕΦ και παροχή διαδικτύου ώστε

να πραγματοποιούνται διαδικτυακά μαθήματα εν όψει covid-19, κατάρτιση των εκπαιδευομένων κρατουμένων με τεχνικές και πρακτικές γνώσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο : ΣΥΖΗΤΗΣΗ- ΣΥΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας έρευνας μετά τη συζήτηση, αναφέρονται συγκεντρωτικά τα τελικά και σπουδαιότερα συμπεράσματα της έρευνας σχετικά με τις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, ώστε να συνάδουν με τους άξονες και τα αντίστοιχα ερωτήματα του πρωτοκόλλου της συνέντευξης. Στο τέλος διατυπώνονται οι προτάσεις για περαιτέρω έρευνες.

8.1 Συζήτηση

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθούν οι εκπαιδευτικές ανάγκες, να προβληθούν οι δυσκολίες και τα θεσμικά εμπόδια των Εκπαιδευτών Ενηλίκων των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας των καταστημάτων κράτησης Δομοκού και Μαλανδρίνου.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι τα αποτελέσματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας δεν είναι γενικεύσιμα, γιατί το δείγμα είναι μικρό, αφορούν τους εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου.

Όσον αφορά τον πρώτο άξονα της συνέντευξης δεν σχετίζεται άμεσα με τα ερευνητικά ερωτήματα, ωστόσο παρέχει πληροφορίες που αφορούν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕ των καταστημάτων κράτησης Δομοκού και Μαλανδρίνου.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕ φυλακών Δομοκού και Μαλανδρίνου. Το ηλικιακό εύρος των συμμετεχόντων είναι 35-60 έτη και στην πλειοψηφία τους είναι γυναίκες. Ως προς την εργασιακή τους κατάσταση, οι εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, οι μισοί είναι μόνιμοι εκπαιδευτικοί αποσπασμένοι από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τέσσερις αναπληρωτές και τρεις ωρομίσθιοι, ενώ δεν υπάρχουν εθελοντές, σε αντίθεση με την έρευνα του Τζάτση (2018) όπου το 1/3 των συμμετεχόντων/ουσών εκπαιδευτών, σε δείγμα 12 εκπαιδευτών/τριών στο ΣΔΕΦ Χανίων, εργάζονταν εθελοντικά. Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, ανήκουν στις βασικές ειδικότητες: φιλόλογοι (3), μαθηματικοί

(2), φυσικοί (2), αγγλικής φιλολογίας (2) και από ένας εκπαιδευτής/τρια ανήκουν σε θέσεις κοινωνικών επιστημών, οικονομολόγων, πληροφορικής και ψυχολόγων.

Ο μέσος όρος προϋπηρεσίας των εκπαιδευτών στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου είναι τα δύο έτη. Το επίπεδο σπουδών τους είναι πολύ υψηλό. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται αν συγκρίνουμε τα αποτελέσματα της έρευνας με εκείνα προγενέστερων ερευνών που περιελάμβαναν στο εργαλείο την ίδια ερώτηση. Στην παρούσα έρευνα οι δώδεκα (92,3%) από τους δεκατρείς συμμετέχοντες/χουσες είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, εκ των οποίων ένας/μία διαθέτει και διδακτορικό, ενώ οι τέσσερις (36,3%) από αυτούς διαθέτουν δεύτερο μεταπτυχιακό τίτλο. Ενώ, στις έρευνες της Λεκαδίτη (2012) το 9,4%, στου Τζάτση (2018) το 67%, της Χρόνη (2018) το 64% και της Καλαντζή (2020) το 62% κατέχουν αντίστοιχο τίτλο σπουδών. Τονίζεται ότι κανείς εκ των παραπάνω αναφερόμενων ερευνητών δεν αναφέρει ποσοστό εκπαιδευτών/τριών με δεύτερο μεταπτυχιακό τίτλο, ούτε κάτοχο διδακτορικού. Επιπλέον, στην παρούσα ερευνητική εργασία το 92,3% των εκπαιδευτών/τριών έχει λάβει επιμόρφωση είτε στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, είτε στην εκπαίδευση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων ή και στις δύο προαναφερόμενες και στην διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ενώ στην έρευνα της Χρόνη (2018) το 80% του δείγματος έχει λάβει επιμόρφωση στην Εκπαίδευση Ενηλίκων και 0% στην εκπαίδευση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Ο μέσος όρος παρακολούθησης επιμορφωτικών προγραμμάτων των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, είναι 800 ώρες. Οι δώδεκα από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες έχουν παρακολουθήσει περισσότερα από ένα επιμορφωτικά προγράμματα που υλοποιήθηκαν κυρίως από Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης, το ΤΕΙ Στερεάς Ελλάδας, το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, το Easy Education και από μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Ελάχιστοι είναι οι εκπαιδευτές/τριες που παρακολούθησαν προγράμματα του ΙΝΕΔΙΒΙΜ, του ΕΟΠΠΕΠ και του ΚΔΒΜ. Όμως, η διαπίστωση ότι εννέα από τους δεκατρείς εκπαιδευτές/τριες παρακολούθησαν επιμορφωτικά προγράμματα που υλοποιήθηκαν από άλλους φορείς εκτός του ΙΝΕΔΙΒΙΜ και του ΚΔΒΜ, καταδεικνύει την αδυναμία αυτών των κρατικών φορέων να παρέχουν συνεχή επιμόρφωση για να ικανοποιήσουν το επιμορφωτικό ενδιαφέρον και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτών/τριών.

Τα αντικείμενα του διδακτικού έργου των εκπαιδευτών που καλύπτονται από τις προαναφερόμενες επιμορφώσεις αφορούν: Βασικές Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων, γενικά θέματα των ΣΔΕ και διαπολιτισμική εκπαίδευση. Μέσα από τις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου προκύπτει ότι λείπει η

συνεχιζόμενη-παράλληλη επιμόρφωση. Ενώ πραγματοποιούνται επιμορφώσεις γενικά για τα ΣΔΕ, είναι σχεδόν ανύπαρκτη τόσο η εισαγωγική όσο και η εξειδικευμένη επιμόρφωση για τα ΣΔΕΦ. Επιβεβαιώνεται η άποψη του Βεργίδη (2010) ότι δεν δίνεται έμφαση στην εκπαίδευση των εκπαιδευτών σχετικά με το ιδιαίτερο περιβάλλον των καταστημάτων κράτησης καθώς και σε καινούργιες εκπαιδευτικές μεθόδους με βιωματική προσέγγιση. Ως εκ τούτου, δεν γίνονται προσπάθειες ολιστικής προσέγγισης της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτών των ΣΔΕΦ (Βεργίδη, 2010· Βοβούση, 2019).

Όσον αφορά τον δεύτερο άξονα του πρωτοκόλλου της συνέντευξης που αντιστοιχεί στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα και αναφέρεται στις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών για το πώς το περιβάλλον της φυλακής επηρεάζει το ΣΔΕΦ, προκύπτει ότι υπάρχουν συνθήκες που διευκολύνουν και συνθήκες που δυσχεραίνουν το εκπαιδευτικό τους έργο:

- **Συνθήκες της φυλακής που διευκολύνουν το έργο των εκπαιδευτών**

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτών/τριών αναφέρει ότι οι καλές σχέσεις συνεργασίας με τον Διευθυντή, τον Αρχιφύλακα και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους των φυλακών διευκολύνουν το εκπαιδευτικό έργο τους. Ομοίως, στην έρευνα της Οικονόμου (2018) αναδείχθηκε ότι η έλλειψη συνεργασίας, των Διευθύνσεων του ΣΔΕ της φυλακής και του σωφρονιστικού καταστήματος, δρα ανασταλτικά στην εύρυθμη λειτουργία των ΣΔΕΦ, δυσχεραίνοντας το έργο των εκπαιδευτών/τριών. Επίσης, οι εκπαιδευτές/τριες υποστηρίζουν ότι το πλαίσιο λειτουργίας του ίδιου του σχολείου μέσα στο ασφυκτικό περιβάλλον της φυλακής διευκολύνει το εκπαιδευτικό τους έργο, γεγονός που υποστηρίζεται και από την έρευνα των Παραϊοαννου & Αναγνου (2019). Επιπλέον, ο ρόλος του Διευθυντή του ΣΔΕΦ και οι σχέσεις συνεργασίας με τους λοιπούς συναδέλφους είναι καίριας σημασίας για τη διευκόλυνση του διδακτικού τους έργου (Δημητρούλη, Ρηγούτσου, 2017). Τέλος, η θέληση των εκπαιδευομένων κρατουμένων αποτελεί εφελκυστικό για μάθηση και ταυτόχρονα τον κυριότερο παράγοντα διευκόλυνσης στην υλοποίηση του εκπαιδευτικού έργου των εκπαιδευτών/τριών, εύρημα και στις έρευνες των Desir & Whitehead, 2010· Καρδαρά, 2020.

- **Συνθήκες της φυλακής που δυσκολεύουν το έργο των εκπαιδευτών**

Οι συνθήκες που δυσχεραίνουν το έργο των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου σύμφωνα με τις απόψεις τους, κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες:

1. Σε εκείνες που προέρχονται από τη λειτουργία του καταστήματος κράτησης όπως: το ωράριο της φυλακής, οι συνθήκες περιορισμού της ελευθερίας των εκπαιδευομένων κρατουμένων, οι κανόνες και το αυστηρό πλαίσιο λειτουργίας της φυλακής αποτελούν και

διαπιστώσεις των Φουκώ (1989) και Goffman (1994). Οι συνθήκες αυτές υπερτερούν των κανόνων λειτουργίας του σχολείου της φυλακής, όπως αναφέρει και ο Αλεβιζόπουλος (2015). Επιπλέον, περιλαμβάνονται οι δυσκολίες πρόσβασης των εκπαιδευομένων στον χώρο του σχολείου, εξαιτίας της απαγόρευσης προσέλευσης σε αυτό, ως αποτέλεσμα περιοριστικών ποινών που επιβάλλονται στη φυλακή (Ρηγούτσου, 2005). Από την έρευνά μας αναδείχθηκε ότι η δυσκολία πρόσβασης είναι αλληλένδετη και με τον διασκορπισμό των εκπαιδευομένων κρατουμένων σε διαφορετικές πτέρυγες, συνέπεια της οικιστικής δομής της φυλακής και του υπερπληθυσμού των κρατουμένων. Ακολούθως, ως δυσκολίες αυτής της κατηγορίας αναφέρονται: η έλλειψη υλικοτεχνικών υποδομών, η υποστελέχωση και η έλλειψη επιμόρφωσης του προσωπικού της φυλακής (Λεκαδίτη, 2012).

2. Η δεύτερη κατηγορία συνθηκών που δυσκολεύει προέρχεται από τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους. Οι συνθήκες ιδρυματοποίησής τους δημιουργούν προβλήματα που μεταφέρονται στο σχολείο όπως ψυχολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν λόγω του εγκλεισμού και του περιοριστικού πλαισίου της φυλακής, ευρήματα που έχουν αναδειχθεί και σε άλλες έρευνες Wright, 2004· Muñoz, 2009· Τσιμπουκλή & Φύλλιπς, 2010· Λεκαδίτη, 2012· Καϊσίδου, 2013· Τουλούμη, 2016· Papaioannou, Anagnou & Vergidis, 2016· Τζάτσης, 2018· Καπέλου & Χαλούλια, 2019. Επιπλέον, αναμενόμενα ευρήματα αποτελούν τα διαφορετικά κίνητρα των κρατουμένων για την παρακολούθηση και η ετερογένεια των εκπαιδευομένων κρατουμένων. Η φυλακή τα τελευταία χρόνια αποτελεί μια πολυπολιτισμική μικροκοινωνία, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα επικοινωνίας, ζητήματα που αναφέρονται και από τους Sykes (1958) και Panousi (2000) και επιβεβαιώνονται στα ευρήματα προγενέστερων ερευνών των Λεκαδίτη, 2012· Τουλούμη, 2016· Papaioannou, Anagnou & Vergidis, 2016· Τζάτσης, 2018· Καπέλου & Χαλούλια, 2019. Τέλος, συγκρούσεις και διαμάχες μεταξύ των εκπαιδευομένων κρατουμένων είναι κοινά ευρήματα με την έρευνα των Δημητρούλη, Θεμελή & Ρηγούτσου (2012).

3. Η τρίτη κατηγορία συνθηκών που δυσκολεύει αφορά τα ΣΔΕΦ και τους εκπαιδευτές. Αναφέρεται: στο ωράριο των εκπαιδευτών, καθώς ένα μεγάλο μέρος των εκπαιδευτών εργάζονται για πολλά χρόνια ως ωρομίσθιοι, στην υποστελέχωση των ΣΔΕΦ, στις υποχρηματοδοτήσεις από το ΙΝΕΔΙΒΙΜ, στην αδιαφορία και στην έλλειψη υποστήριξης των ΣΔΕΦ από το Υπουργείο Παιδείας, ζητήματα που αναφέρονται και από τους Αρμένη, (2018) και Βοβούση, (2019). Επιπλέον εύρημα αποτελεί η δυσκολία των εκπαιδευτών/τριών να διαχειριστούν και να διατηρήσουν ισορροπίες στη συνύπαρξη του σωφρονιστικού και του

εκπαιδευτικού συστήματος στον ίδιο χώρο. Η δυσκολία αυτή αναφέρεται και στο πρόγραμμα WVAdultEd Programm (2020-2021) και έχει διαπιστωθεί από τους Wright (2004), Patrie (2017) και Τζάτση (2018). Κανένας από τους συμμετέχοντες/ουσες εκπαιδευτές των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου δεν έχει αναφερθεί στην επαγγελματική εξουθένωση, κοινή διαπίστωση με την έρευνα του Τζάτση (2018), για την οποία γίνεται αναφορά από τον Wright (2004). Επίσης κοινό εύρημα στην έρευνά μας και στου Τζάτση (2018) είναι ότι κανείς από τους συμμετέχοντες δεν αναφέρθηκε σε διαδικασίες αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού έργου, όπως αναφέρεται στον οδηγό των εκπαιδευτών WVAdultEd Program (2020-2021). Αυτό το εύρημα πιθανώς να συνδέεται με την έλλειψη αξιολόγησης των ΣΔΕ καταστημάτων κράτησης στην Ελλάδα.

Επιπλέον, παρόλο την υποστήριξη-προστασία από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, έγινε αναφορά στον φόβο που δημιουργείται από τις ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες της φυλακής και τις ανασφάλειες που εντείνονται από την έλλειψη γνώσεων για την αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων, ιδιαίτερα στο αρχικό στάδιο της επαγγελματικής πορείας των εκπαιδευτών/τριών. Στον Οδηγό WVAdultEd Program (2020-2021) προτρέπονται οι εκπαιδευτές/τριες να μην φοβούνται ορισμένους κρατούμενους. Ακόμα, γίνεται αναφορά στην μη συνειδητοποίηση της σημαντικότητας του ρόλου του εκπαιδευτή των ΣΔΕΦ από τους ίδιους τους εκπαιδευτές, δημιουργώντας συνθήκες που δυσκολεύουν το εκπαιδευτικό τους έργο, διαπίστωση που ο Κόκκος (2005) συνδέει με τον επαγγελματισμό των εκπαιδευτών ενηλίκων.

- **Τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών**

Οι τρόποι αντιμετώπισης των παραπάνω δυσκολιών, σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου είναι:

Για τις δυσκολίες που προκύπτουν από το πλαίσιο λειτουργίας της φυλακής, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων/ουσων πιστεύει ότι η συνθετότητα των δυσκολιών και ο επισκιασμός της λειτουργίας των ΣΔΕΦ από τη λειτουργία της φυλακής, καθιστούν σχεδόν αδύνατη την αντιμετώπιση των προβλημάτων και των δυσκολιών αυτής της κατηγορίας. Αρκετοί όμως εκπαιδευτές/τριες υποστηρίζουν ότι η διευθέτηση των δυσκολιών είναι δυνατόν να επιτευχθεί μέσω της ανάπτυξης και της διατήρησης καλών σχέσεων εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των διευθύνσεων της φυλακής και των ΣΔΕΦ, του προσωπικού της φυλακής και των εκπαιδευτών/τριών, διατηρώντας ισορροπίες μεταξύ σωφρονιστικού και εκπαιδευτικού συστήματος (Tzatsis & Anagnou, 2019).

Για τις δυσκολίες που προκύπτουν από τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους όλοι οι συμμετέχοντες/χουσες υποστήριξαν ότι πρέπει να είναι θωρακισμένοι με υπομονή, ψυχραιμία, ηρεμία, ενσυναίσθηση, κατανόηση, αποδοχή, να ενσκήπτουν στα προβλήματα των εκπαιδευομένων δημιουργώντας το κατάλληλο κλίμα για την μαθησιακή διεργασία, για τα οποία γίνεται αναφορά στον οδηγό εκπαιδευτών WVAdultEd Program (2020-2021) και στην έρευνα των Δημητρούλη, Ρηγούτσου (2017). Τέλος, οι δυσκολίες οι σχετικές με λειτουργικά ζητήματα του σχολείου επιλύονται συλλογικά με συμμετοχικές και συλλογικές διαδικασίες στη λήψη των αποφάσεων από τους Συλλόγους των εκπαιδευτών και τους Διευθυντές των ΣΔΕΦ.

Όσον αφορά τον τρίτο άξονα που αντιστοιχεί στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα για τις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου σχετικά με τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου τους και για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν καθημερινά κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, τους τρόπους αντιμετώπισης και τους υποστηρικτικούς παράγοντες των εκπαιδευτών/τριων αναφέρθηκαν:

- **Όψεις του ρόλου**

Αξιοσημείωτο είναι ότι στην παρούσα έρευνα αναδείχθηκαν ως σημαντικοί οι ρόλοι του μετασχηματιστή αντιλήψεων (αναφορά από τους θεωρητικούς Mezirow, 2007· Γιαννακοπούλου, 2006· Keen & Woods, 2015 και τους ερευνητές Λεκαδίτη, 2012· Τζάτσης, 2018· Καπέλου & Χαλούλια, 2019), του μεταδότη γνώσεων-παιδαγωγού (Λεκαδίτη, 2012· Τζάτσης, 2018), που δεν θεωρεί τον εαυτό του αυθεντία, δεν απαξιώνει τους εκπαιδευόμενους, αλλά ενισχύει την αυτοδυναμία τους, εύρημα και στην έρευνα των Καπέλου & Χαλούλια (2019). Του διευκολυντή με όραμα και του διευκολυντή σε επίπεδο αυτογνωσίας των εκπαιδευομένων κρατουμένων.

Επίσης, σημαντικός αναδείχθηκε και ο ρόλος του θεραπευτή-ψυχολόγου, γεγονός που υποστηρίζεται από τον Κόκκο (2005β) με την έννοια ότι ο εκπαιδευτής θα πρέπει να λειτουργεί ως ευκαιρία επιβράβευσης και ψυχοθεραπείας, συλλογικά σε επίπεδο τάξης (Μπαμπανέλου, 2003· Κουλαουζίδης, 2011). Πρέπει να τονιστεί ότι οι αναμενόμενοι ρόλοι του εκπαιδευτή κρατουμένων όπως του εμπνευστή (Βεργίδης, 2003· Γιαννακοπούλου, 2003· Λεκαδίτη, 2012· Καπέλου & Χαλούλια, 2019 και Τζάτσης, 2015), του συμβούλου και του συνδιαμορφωτή εκπαιδευτικού υλικού (Τζάτσης, 2018· Papaioannou, Anagnou, 2020), του καθοδηγητή (Τζάτσης, 2018), του ακροατή (Γκασούκα, 2003· Wright, 2004), του επικοινωνιακού

εκπαιδευτή (Γκασούκα, 2003) και του ρόλου πρότυπο (WVAdultEd Program, 2020-2021· Ely, 2011· Τζάτσης, 2018· Salzberger-Wittenbeg, 1996) εμφανίστηκαν με μικρότερη συχνότητα.

- **Δυσκολίες κατά την εκπαιδευτική διαδικασία**

Όσον αφορά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σε καθημερινή βάση κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας οι εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, τονίζουν ως κύριες δυσκολίες: το χαμηλό μαθησιακό επίπεδο των εκπαιδευομένων κρατουμένων (Δημητρούλη, Θέμελη & Ρηγούτσου, 2017· Τζάτσης, 2018) και τα θέματα γλώσσας και επικοινωνίας. Η πλειοψηφία των εκπαιδευομένων στις φυλακές αυτές είναι αλλοδαποί, οπότε δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα και πολλοί έλληνες κρατούμενοι δεν έχουν παρακολουθήσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, κοινό εύρημα στις έρευνες των Λεκαδίτη, (2012) και Καλαντζή, (2020). Παράλληλα, ανέφεραν ως δυσκολίες την αδιαφορία των εκπαιδευομένων κρατουμένων και την έλλειψη συνεργασίας, (Καλαντζή, 2020), τις ψυχολογικές μεταπτώσεις των εκπαιδευομένων κατά τη διάρκεια του μαθήματος και το αποδίδουν στις γενικότερες συνέπειες του εγκλεισμού (Κατσαρού & Δεδούση, 2018) και στα προσωπικά προβλήματα του καθένα, ενώ στις έρευνες των Λεκαδίτη (2012) και Tzatsi, Anagnou, Valkanos & Fragkoulis, (2019) το αντίστοιχο εύρημα μαζί με την έλλειψη προσοχής αποδίδεται στην εξάρτηση των εκπαιδευομένων κρατουμένων από ψυχοτρόπα. Επιπλέον, ως δυσκολίες ανέφεραν: τις συγκρούσεις εντός της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Λεκαδίτη, 2019), την αρνητική νοοτροπία των εκπαιδευομένων για την αξία της εκπαίδευσης δυσκολία που επιβεβαιώνεται και στις έρευνες των Λεκαδίτη, 2012· Βεργίδη, 2014· Τουλούμη, 2016· Papaioannou, Anagnou & Vergidi, 2016· και Tzatsi, 2018.

- **Τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών κατά την εκπαιδευτική διαδικασία**

Οι τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων που προκύπτουν κατά την εκπαιδευτική διαδικασία από τους εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου είναι: Η ενεργή εμπλοκή των εκπαιδευομένων κρατουμένων σε αυτήν, με σκοπό να άρουν την αδιαφορία τους και να τους ωθήσουν στη συνεργατική μάθηση. Οι τεχνικές διαφοροποιημένης μάθησης μετριάζουν προβλήματα που σχετίζονται με το χαμηλό μαθησιακό επίπεδο των εκπαιδευομένων (Ματθαίου, 2017α· Βεκρής, 2003). Η συζήτηση, η επικοινωνία, η ψυχραιμία (WVAdult Program, 2020-2021) σε συνδυασμό με την εμπιστοσύνη διασφαλίζουν τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων στην εκπαιδευτική διεργασία κι επιπλέον τους βοηθούν να ξεπεράσουν τους σκοπέλους των συγκρούσεων. Με υπομονή, επιμονή και ανεκτικότητα διαχειρίζονται τις απότομες αλλαγές στην ψυχολογία των εκπαιδευομένων κρατουμένων και

προσπαθούν να αναμορφώσουν τις στερεοτυπικές τους αντιλήψεις για την αξία της εκπαίδευσης, οδηγίες στο WVAdult Program, 2020-2021 και ευρήματα στις έρευνες των Ρηγούτσου, 2005· Παπαϊωάννου, Ανάγνου & Βεργίδη, 2016.

Όσον αφορά τους υποστηρικτικούς παράγοντες στο έργο των εκπαιδευτών/τριών στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου αναφέρθηκαν:

Η συνεργασία και η καλή επικοινωνία με τους διευθυντές των καταστημάτων κράτησης και των ΣΔΕΦ, με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, ευρήματα στις έρευνες των Οικονόμου, 2017 και Tzatsi & Anagnou, 2018. Επιπλέον, η υποστήριξη που λαμβάνουν από συναδέλφους με εμπειρία των ίδιων ή άλλων ΣΔΕΦ (Δημητρούλη, & Ρηγούτσου, 2017). Οι επιμορφώσεις θα μπορούσαν να αποτελέσουν υποστηρικτικά δίκτυα, οι οποίες όμως δεν γίνονται συστηματικά (Βεργίδη, 2010· Δημητρούλη, Θέμελη & Ρηγούτσου, 2017). Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά για την υποστήριξη που δέχονται από χορηγούς, τη Δημοτική Αρχή, ομάδες γιατρών, θεατρικών ομάδων, την Ιερά Μητρόπολη Φθιώτιδας (για το Κατάστημα Κράτησης Δομοκού), Ιδρύματα, τοπικών τηλεοπτικών σταθμών, Πανεπιστήμια και την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Σχετικά με τον τέταρτο άξονα της συνέντευξης που αφορά το τρίτο ερευνητικό ερώτημα και αναφέρεται στις προαπαιτούμενες γνώσεις, στις δεξιότητες και στις στάσεις που κρίνουν απαραίτητες οι εκπαιδευτές/τριες για την άρση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν κατά την εκπαιδευτική διεργασία αναφέρθηκαν:

- **Ως προς τις προαπαιτούμενες γνώσεις**

Το σύνολο των εκπαιδευτών/τριών θεωρούν απαραίτητες γνώσεις τις Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων, κάτι που ήταν αναμενόμενο μιας και αυτές έχουν επισημανθεί από τους θεμελιωτές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων Rogers (1999) και Courau (2000) αλλά και την αναγκαιότητα γνώσεων σχετικά με την Εκπαίδευση Ευάλωτων Κοινωνικών ομάδων (Τσιμπουκλή & Φιλιπς, 2010). Την καλή γνώση του αντικειμένου, τη διδακτική και την παιδαγωγική επάρκεια του εκπαιδευτή ενηλίκων, κοινό εύρημα στις έρευνες των Βεργίδη (2010β)· Κατσαρού & Δεδούση, 2018· Τζάτση (2018). Επιπλέον, οι γνώσεις ειδικής αγωγής, οι γνώσεις ΤΠΕ (Παπαδάκη, Φραγκούλη, 2005) και η σημαντικότητα της εμπειρίας στα ΣΔΕΦ. Μεμονωμένες περιπτώσεις εκπαιδευτών/τριών κάνουν λόγο για γνώσεις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (Βεργίδη, Ασημάκη, & Τζιντζίδη, 2007· Σιμόπουλος, 2011· Κατσαρού & Δεδούση, 2018), εφαρμοσμένης εγκληματολογίας, ψυχολογίας, κοινωνιολογίας, γνώσεις σχετικές με τη λειτουργία του ποινικού και του σωφρονιστικού συστήματος (Wright, 2005b· Λεκαδίτη, 2012)

καθώς και στη διάθεση και την ετοιμότητα από την πλευρά των εκπαιδευτών/τριών για προσωπική αναζήτηση και ανάπτυξη.

- **Ως προς τις δεξιότητες:**

Οι εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου ανέφεραν ότι πρέπει να διαθέτουν επικοινωνιακές δεξιότητες, ικανότητες αντίληψης των αναγκών των εκπαιδευομένων κρατουμένων (Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008· Τσιμπουκλή, 2010· Παπαϊωάννου, Ανάγνου & Βεργίδης, 2016· Τζάτσης, 2018), ενσυναίσθηση (Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008· Τζάτσης, 2018), διαχείρισης επικείμενων προβλημάτων, συγκρούσεων και άγχους (Τζάτσης, 2018), δεξιότητες χρήσης τεχνολογίας, καλής οργάνωσης και προετοιμασίας για την άσκηση του εκπαιδευτικού τους έργου (Δέδε, 2011). Επιπλέον, ικανότητες ευελιξίας και δημιουργικότητας. Τέλος, έκαναν λόγο για την αφοσίωση στους στόχους, τον αλληλοσεβασμό μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων, την ικανότητα για έμπνευση συνεργατικού πνεύματος, ομαδικότητας και την κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των κρατουμένων (Τζάτσης, 2018).

- **Ως προς τις στάσεις:**

Οι εκπαιδευτές/τριες ανέφεραν ότι η στάση τους απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους καθορίζεται από την κατανόηση, την αποδοχή (Wright, 2005· Desir & Whitehead, 2010· Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2010· Τουλούμη, 2016· Τζάτσης, 2018), τον σεβασμό (Τουλούμη, 2016· Παπαϊωάννου, Ανάγνου & Vergidis, 2016· Τζάτσης, 2018), την οριοθέτηση της σχέσης εκπαιδευτών και κρατουμένων εκπαιδευομένων, την ειλικρίνεια (Ely, 2011), την απόρριψη στερεοτυπικών αντιλήψεων, τη μη παρουσίαση φόβου (Τζάτσης, 2018). Επίσης, τη σοβαρότητα-σταθερότητα και το χιούμορ που δεν εντοπίστηκε σε άλλες έρευνες στη συνέπεια της συμπεριφοράς των εκπαιδευτών (Τζάτσης, 2018· WV Adult Program 2020-2021). Ακόμα, αναφέρθηκαν οι στάσεις της αγάπης (Τουλούμη, 2016· Τζάτσης, 2018), της ευγένειας, και της διακριτικότητας (Οδηγός WV Adult Program, 2020-2021). Τέλος, μεμονωμένες απόψεις των εκπαιδευτών/τριών αναφέρονται στην ηθική, στην ανοιχτή, στη φιλική στάση που επιβεβαιώνονται και στις έρευνες των Ely, (2011), Τουλούμη, (2016) και Τζάτσης (2018), στην ευαισθησία (Τζάτσης, 2018) και στην δίκαιη στάση των εκπαιδευτών/τριών.

Σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου για τα οφέλη που θα αποκόμιζαν από τη συμμετοχή τους σε συνεχή επιμορφωτικά προγράμματα το σύνολο των συμμετεχόντων/χουσών τόνισαν την αναγκαιότητα και τη σημαντικότητα της συνεχιζόμενης επιμόρφωσης ως συνάρτηση της επαγγελματικής τους ανάπτυξης και εξέλιξης

(Κόκκος, 2005). Αναφερόμενοι στη Δια βίου Μάθηση (Κατσαρού & Δεδούση, 2008) χρησιμοποίησαν τον όρο «δυναμική επιμόρφωση» τονίζοντας την τεράστια αξία της, ιδιαίτερα στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Επιπλέον, υπογραμμίζουν ότι η επιμόρφωση των εκπαιδευτών των ΣΔΕΦ θα πρέπει λαμβάνει χώρα σε τακτά χρονικά διαστήματα (Δημητρούλη, 2017) και να είναι στοχευμένη στα πλαίσια των φυλακών γιατί θα τους «όπλιζε» με επαγγελματικά εφόδια (Bayrakti, 2003· Ξωχέλλης & Παπαναούμ, 2005· Βεργίδης, 2010), εναλλακτικούς τρόπους, δοκιμασμένες πρακτικές αντιμετώπισης απρόβλεπτων καταστάσεων. Οι εκπαιδευτές/τριες δικαιολογούν την άποψη αυτή γιατί με τη συμμετοχή τους στην επιμόρφωση θα είναι συνεχώς, πλήρως και κατάλληλα ενημερωμένοι (Χρόνη, 2018) για τις νέες διδακτικές τεχνικές προσέγγισης (Κατσαρού & Δεδούση, 2008), τους τρόπους επίλυσης καθημερινών προβλημάτων επισημαίνοντας ότι αυτή θα έχει αξία εφόσον είναι σωστά δομημένη και βιωματική. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στην αξία της εισαγωγικής επιμόρφωσης ειδικά για όσους εργάζονται για πρώτη φορά στα ΣΔΕΦ (Κατσαρού & Δεδούση, 2008) και στον υποχρεωτικό χαρακτήρα της επιμόρφωσης η οποία θα πρέπει κατά την γνώμη τους να γίνεται σε μόνιμη βάση από αρμόδιο κρατικό φορέα και να μην επαφίεται η συμμετοχή των εκπαιδευτών μόνο στη θέλησή τους (Δημητρούλη, Θεμελή & Ρηγούτσου, 2012).

Οι προτάσεις των εκπαιδευτών/τριών για βελτιώσεις είναι οι ακόλουθες. Αναφερόμενοι στην θεματολογία των επιμορφωτικών δράσεων για τα ΣΔΕΦ, προτείνουν να ενταχθούν σε αυτές: η διαπολιτισμική εκπαίδευση λόγω της πολυπολιτισμικότητας των φυλακών, θέματα σωφρονισμού και λειτουργίας των φυλακών (Wright, 2005· Λεκαδίτη, 2012) αφού η φυλακή είναι το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο λαμβάνουν χώρα εκπαιδευτικές διεργασίες και γνώσεις επαγγελματικού προσανατολισμού, συμβουλευτικής και ΤΠΕ (Δέδε, 2011) ώστε να έχουν την ικανότητα να βοηθούν τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους στην επακοινωνικοποίησή τους.

Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά στην αναγκαιότητα λειτουργίας διαφορετικών βαθμίδων, εκπαιδευτικών δομών, δομών τεχνικής εκπαίδευσης και κατάρτισης μέσα στα ΣΔΕΦ και η παροχή πιστοποιημένων γνώσεων ώστε να δίνονται περισσότερες ευκαιρίες εκπαίδευσης στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους, (Βεργίδη, Κουτούζη & Κυρίδη, 2013· Καπέλου & Χλούλια 2019) και να εξασφαλίζεται η κοινωνική και εργασιακή επανένταξη των αποφυλακισθέντων (Caes οπ. αναφ. οι Παπαϊωάννου & Ανάγνου, 2019). Το κράτος πρέπει να δείξει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τα ΣΔΕΦ και να τα επανδρώσει με τις κατάλληλες υλικοτεχνικές υποδομές για να διευκολύνεται το εκπαιδευτικό τους έργο (Δημητρούλη, Θεμελή & Ρηγούτσου, 2017). Ακόμα, προτείνουν αλλαγές στο εργασιακό καθεστώς των

εκπαιδευτών/τριών για να εξαλειφθεί το ζήτημα της υποστελέχωσης των ΣΔΕΦ. Υποδεικνύουν αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών των ΣΔΕΦ και ενίσχυση των μαθημάτων της γλωσσομάθειας ξένων γλωσσών, ψυχολογίας, θεατρολογίας και βιωματικής μάθησης στη μητρική γλώσσα των κρατουμένων. Επιπλέον, προτείνουν την επάνδρωση μόνιμης κοινωνικής υπηρεσίας στα ΣΔΕΦ, με κατάλληλα εξειδικευμένο προσωπικό, την ανάγκη γνώσεων ξένων γλωσσών από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους ώστε να μην μετατοπίζονται προβλήματα επικοινωνίας στο χώρο των ΣΔΕΦ.

Τέλος, το σύνολο των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου ανέφεραν το πρόβλημα που προέκυψε το σχολικό έτος 2020-2021 με την πανδημία λόγω του covid-19. Η απαγόρευση της δια ζώσης διδασκαλίας, ανέδειξε τις ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου καθώς δεν υπήρχε η δυνατότητα πραγματοποίησης μαθημάτων μέσω τηλεκπαίδευσης με αποτέλεσμα να χάνεται κάθε επικοινωνία με τους εκπαιδευόμενους κρατούμενους.

8.2 Συμπεράσματα

Πριν την παρουσίαση των συμπερασμάτων είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το δείγμα είναι μικρό, αφού η έρευνα είναι ποιοτική και επιπλέον αφορά τους εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, ως εκ τούτου τα αποτελέσματα δεν είναι γενικεύσιμα.

Σκοπός της παρούσας ποιοτικής έρευνας είναι να διερευνηθούν οι εκπαιδευτικές ανάγκες, να αναδειχθούν οι δυσκολίες και τα θεσμικά εμπόδια των Εκπαιδευτών Ενηλίκων των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) που λειτουργούν στα σωφρονιστικά καταστήματα Δομοκού και Μαλανδρίνου.

Πέραν των συμπερασμάτων που συζητήθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, τα σημαντικότερα των ευρημάτων είναι τα ακόλουθα:

Από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος προέκυψε ότι οι εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου παρουσιάζουν αυξημένα ποσοστά μετεκπαίδευσης και υψηλό επιμορφωτικό ενδιαφέρον. Επομένως, είτε κατανοούν ότι πρέπει να διαθέτουν ειδικές γνώσεις και ικανότητες για να λειτουργούν ως επαγγελματίες εκπαιδευτές κρατουμένων και να ασκούν με επάρκεια, πληρότητα, ωριμότητα και επαγγελματική ετοιμότητα το ρόλο τους, είτε μπαίνουν στη διαδικασία συγκέντρωσης των προαπαιτούμενων προσόντων για να εργάζονται στον χώρο των ΣΔΕΦ.

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά προγράμματα κυρίως σε Κέντρα Εκπαιδευτικής Κατάρτισης, ιδιωτικούς φορείς και πανεπιστήμια. Άρα, οι κυριότεροι φορείς επιμόρφωσης για την Εκπαίδευση Ενηλίκων και την εκπαίδευση εύλωτων κοινωνικών ομάδων, το INEΔΙΒΙΜ και το ΚΔΒΜ, είτε αδυνατούν να υλοποιήσουν, λόγω υποχρηματοδότησης, αντίστοιχα επιμορφωτικά σεμινάρια και να ικανοποιήσουν τις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτών, είτε οι εκπαιδευτές προτιμούν επιμόρφωση σε αποκεντρωμένες περιοχές για να μειώσουν το όποιο κόστος. Τελικά, μεταβιβάζεται στον εκπαιδευτή η ευθύνη επιμόρφωσης και επαγγελματικής ανάπτυξης.

Ως εκ τούτου, δεν γίνονται προσπάθειες διεπιστημονικής προσέγγισης της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτών των ΣΔΕΦ. Οι ελάχιστες προσπάθειες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν αποσπασματικές, καθώς εστιάζουν στην τεχνική επιμορφωτική προσέγγιση και στην απόκτηση τίτλων ως προϋποθέσεις για εργασία στα ΣΔΕΦ και όχι στην ουσιαστική αναπτυξιακή και κριτική διερευνητική επιμόρφωση.

Επιπλέον, στο σύνολό τους οι συμμετέχοντες/χουσες στην έρευνα, αναφέρονται στην αναγκαιότητα της εισαγωγικής αλλά και συνεχούς επιμόρφωσης, κατάλληλα δομημένης και σχεδιασμένης για κρατούμενους εκπαιδευόμενους, με βιωματικό χαρακτήρα από επίσημο κρατικό φορέα. Αναφέρονται δε σε αυτήν με τον όρο «δυναμική επιμόρφωση», αφού όπως τονίζουν, αφενός θα τους καθιστούσε ικανούς να αντιμετωπίζουν δύσκολες και απρόβλεπτες καταστάσεις, αφετέρου θα είχε ως αποτέλεσμα την επαγγελματική ανάπτυξη και εξέλιξή τους.

Παράλληλα με τη γνώμη για την αξία της συνεχούς επιμόρφωσης, διατυπώνεται και η άποψη ότι δεν θα πρέπει να παραμένουν για πολλά έτη στα ΣΔΕΦ εξηγώντας ότι αυτό οδηγεί τους ίδιους σε κατάσταση ιδρυματοποίησης. Αυτή η άποψη, ίσως υποθάλπει την επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτών/τριών ενισχύοντας την ανάγκη για συνεχή υποστήριξη μέσω των επιμορφωτικών δράσεων.

Όσον αφορά το πρώτο ερευνητικό ερώτημα διαπιστώνεται ότι η συνύπαρξη του εκπαιδευτικού και του σωφρονιστικού συστήματος και η διατήρηση ισορροπιών μεταξύ των δύο διαφορετικών συστημάτων καθίσταται πολλές φορές αδύνατη, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών/τριών ενηλίκων κρατουμένων. Η λειτουργία των ΣΔΕΦ που αποτελούν «παράθυρα» στην ελευθερία των κρατουμένων, μέσα στο άτεγκτο περιβάλλον της φυλακής και η θέληση των κρατουμένων για μάθηση, δημιουργούν συνθήκες διευκόλυνσης του εκπαιδευτικού τους έργου. Τα ευρήματα, τόσο για

τις συνθήκες διευκόλυνσης ή δυσκολίας όσο και οι τρόποι αντιμετώπισης των τελευταίων, είναι κοινά με εκείνα προγενέστερων ερευνητικών προσπαθειών. Αξιοσημείωτο είναι το εύρημα της παρούσας έρευνας σχετικά με την τοποθεσία που έχει επιλεγεί από το κράτος να κτιστεί η φυλακή και είναι καθοριστικής σημασίας για την εύρυθμη λειτουργία των ΣΔΕΦ. Αυτό ίσως να συνδέεται με το γεγονός ότι και τα δυο καταστήματα κράτησης Δομοκού και Μαλανδρίνου, βρίσκονται σε απομονωμένες, μακριά από αστικά κέντρα και σχετικά δύσβατες περιοχές, με αποτέλεσμα η προσβασιμότητα των εκπαιδευτών σε αυτά να είναι δύσκολη, με προβλήματα και κόστος.

Όσον αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα σχετικά με τις δυσκολίες που καθημερινά αντιμετωπίζουν κατά την εκπαιδευτική διεργασία αυτές είναι: το χαμηλό μαθησιακό επίπεδο των εκπαιδευομένων κρατουμένων, θέματα γλώσσας και επικοινωνίας συνέπεια της πολυπολιτισμικότητας των φυλακών, οι ψυχολογικές μεταπτώσεις των εκπαιδευομένων κρατουμένων, οι συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στο ΣΔΕΦ και οι προκαταλήψεις των εκπαιδευομένων για την αξία της εκπαίδευσης. Ως τρόποι αντιμετώπισης των παραπάνω δυσκολιών επιλέγονται από τους εκπαιδευτές/τριες των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου η συνεργατική μάθηση, η εμπλοκή των εκπαιδευομένων στην εκπαιδευτική διεργασία, τεχνικές διαφοροποιημένης μάθησης, η υπομονή, η ανεκτικότητα και το χιούμορ. Υποστηρικτικοί παράγοντες στο εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτών αναφέρθηκαν: Η επικοινωνία και η διατήρηση καλών σχέσεων με τις Διευθύνσεις των καταστημάτων κράτησης, η συνεργασία με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, η υποστήριξη από έμπειρους συναδέλφους, οι ελάχιστες επιμορφώσεις, διάφοροι χορηγοί, η δημοτική αρχή, ομάδες γιατρών και θεάτρου, Πανεπιστήμια, η Ιερά Μητρόπολη Φθιώτιδας, η Ευρωπαϊκή ένωση μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Αξιοσημείωτο εύρημα είναι ότι ως σημαντικές πτυχές του ρόλου των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου αναδείχθηκαν οι ρόλοι του μετασχηματιστή αντιλήψεων, του μεταδότη γνώσεων-παιδαγωγού που δεν θεωρεί τον εαυτό του αυθεντία και δεν απαξιώνει τους εκπαιδευόμενους. Του διευκολυντή με όραμα, του διευκολυντή σε επίπεδο αυτογνωσίας των εκπαιδευομένων κρατουμένων και ο ρόλος του θεραπευτή-ψυχολόγου. Τα παραπάνω ευρήματα πιθανόν να σημαίνουν επαγγελματισμό και συνειδητοποίηση, από την πλευρά των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου, ότι για να αποκτήσουν οι εκπαιδευόμενοι κρατούμενοι τον έλεγχο της ζωής τους δεν αρκούν στείρες γνώσεις, αλλά θα πρέπει να μετασχηματιστούν οι αντιλήψεις τους και οι στάσεις τους. Ο εκπαιδευτής, λοιπόν,

οφείλει αυτό να το επιδιώκει με την εκπαίδευσή τους, λειτουργώντας ως διευκολυντής που θα τους εμπνεύσει ένα όραμα για τη ζωή τους. Ο δε ρόλος του θεραπευτή -ψυχολόγου πιθανόν να αναδείχθηκε στην έρευνά μας, επειδή τα τελευταία χρόνια στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου υπάρχει υποστελέχωση και ελλείψεις Συμβούλων Ψυχολόγων και Συμβούλων Σταδιοδρομίας.

Σχετικά με το τρίτο ερευνητικό ερώτημα, τα ευρήματα όσον αφορά τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις στάσεις των εκπαιδευτών/τριών συνάδουν με εκείνα άλλων ερευνών, προσθέτονται στο επίπεδο των γνωστικών απαιτήσεων εκτός από εκείνες που αφορούν τις Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Εκπαίδευση Ευάλωτων Κοινωνικών Ομάδων και γνώσεις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, εφαρμοσμένης εγκληματολογίας, ψυχολογίας, κοινωνιολογίας και γνώσεις σχετικές με τη λειτουργία του ποινικού και του σωφρονιστικού συστήματος.

Τέλος, για να είναι αποτελεσματική η διορθωτική εκπαίδευση και να επιτυγχάνεται η πλήρη επανακοινωνικοποίηση των εκπαιδευόμενων κρατουμένων μετά την αποφυλάκισή τους, προτείνουν τη λειτουργία διαφορετικών εκπαιδευτικών βαθμίδων και δομών τεχνικής εκπαίδευσης και κατάρτισης εντός των ΣΔΕΦ, με κατάλληλες υλικοτεχνικές υποδομές, που θα παρέχουν πιστοποιημένες γνώσεις.

8.3 Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Η παρούσα έρευνα κατέδειξε τις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτών ενηλίκων κρατουμένων στα ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου. Μέσω της ποιοτικής προσέγγισης του θέματος, αναδείχθηκαν διάφορες οπτικές γωνίες της εκπαίδευσης που λαμβάνει χώρα στα καταστήματα κράτησης. Ωστόσο, τα αποτελέσματα δεν μπορούν να είναι γενικεύσιμα γιατί αφορούν τις απόψεις των εκπαιδευτών/τριών των ΣΔΕΦ Δομοκού και Μαλανδρίνου

Αντίθετα με την πληθώρα ερευνών με επίκεντρο τους κρατούμενους εκπαιδευόμενους, ελάχιστες είναι οι έρευνες που έχουν ως αντικείμενο τις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτών στα ΣΔΕΦ (Λεκαδίτη, 2012· Παντελέρη, 2014· Καλαντζή, 2020), γι' αυτό και κρίνεται σκόπιμη η περαιτέρω διερεύνηση του θέματος. Επιπλέον, δύναται να διερευνηθούν η σχέση της παρεχόμενης εκπαίδευσης στις φυλακές με την υποτροπή, με την επαγγελματική αποκατάσταση και την κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισθέντων. Ακόμα, όσον αφορά τους εκπαιδευτές ενηλίκων, μεταγενέστερες έρευνες θα μπορούσαν να διερευνήσουν τις

προτάσεις τους για τις επιμορφωτικές δράσεις των ίδιων, όσο και προτάσεις για την αναβάθμιση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα ΣΔΕΦ.

Σε κάθε περίπτωση, η διορθωτική εκπαίδευση αποτελεί ερευνητική πρόκληση. Η ανεκτίμητη αξία της εκπαίδευσης των κρατουμένων είναι αναμφισβήτητη και κρίνεται απαραίτητη η συνέχιση της διερεύνησής της και η ανάδειξή της ως καθοριστικό παράγοντα για τη μείωση της παραβατικότητας και της υποτροπής, καθώς και την ενίσχυση της επανακοινωνικοποίησης και της εργασιακής επανένταξης των κρατουμένων, με τον εκπαιδευτή ενηλίκων κρατουμένων να διαδραματίζει ουσιαστικό- καταλυτικό ρόλο σε αυτό. Όπως προκύπτει από τη συζήτηση, τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας επικαιροποιούν σε μεγάλο βαθμό ευρήματα προγενέστερων παρόμοιων ερευνών και αναδεικνύουν νέα ζητήματα. Περαιτέρω όμως έρευνες, θα μπορούσαν να επιβεβαιώσουν, να αναιρέσουν ή και να εμπλουτίσουν τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας. Όσο περισσότερες πτυχές της εκπαίδευσης στις φυλακές διερευνηθούν τόσο καλύτερα θα κατανοηθεί και θα βελτιωθεί το φαινόμενο της διορθωτικής εκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Adler, P.A. and Adler, P. (2011). *The Tender Cut: Inside the Hidden World of Self-Injury*. New York: New York University Press. p.8-11.

Baker, S. E., & Edwards, R. (2012). *How many qualitative interviews is enough? Expert voices and early career reflections on sampling and cases in qualitative research*. Ανακτήθηκε στις 16-1-2021 από: <http://eprints.ncrm.ac.uk/2273/>

Barton, P.E. & Coley, R.J., (2006). *Locked up and locked out: An educational perspective on the U.S. prison population*. Princeton, NJ: Educational Testing Services. Ανακτήθηκε στις 30-11-2020 από: <https://www.ets.org/Media/Research/pdf/PIC-LOCKEDUP.pdf>

Bayrakci, B. (2009). In-Service Teacher Training in Japan and Turkey: a Comparative Analysis of Institution and Practices. *Australian Journal of Teacher Education*, Vol.34, Issue.1, p.10-22. doi:10.14221/ajte.2009v34n1.2. Ανακτήθηκε στις 6-1-2021 από: <https://ro.ecu.edu.au/ajte/vol34/iss1/2/>

Bloor, M. (1997). «Techniques of validation in qualitative research : a critical commentary». Στο *Context and Method in Qualitative Research*, Miller, G., Dingwall, R. (Eds), p.35-50. Ανακτήθηκε στις 19-1-2021 από: <https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=lrniWXI8IUAC&oi=fnd&pg=PP1&dq=Context+and+Method+in+Qualitative+research+Miller,+Dingwall&ots=y3dHrUKic0>

Bra, (2015). *Work, education and treatment in Swedish prison*. A study on occupational activities of inmates. Ανακτήθηκε στις 2-12-2020 από: <https://www.bra.se/bra-in-english/home/publications/archive/publications/2015-11-17-work-education-and-treatment-in-swedish-prisons.html>

Brady, M. and Lampert, A. (2007). *The new teacher of adults: A handbook for teachers of adult learners*. 2nd ed. New Teacher Concepts.

Braun, V. & Clarke, V. (2012). *Thematic Analysis*. In Cooper, H. (Ed.) *APA Handbook of Research Methods in Psychology* (p.p.51-77). Washington, DC: American Psychological Association. Ανακτήθηκε στις 14-1-2021 από: https://www.researchgate.net/publication/269930410_Thematic_analysis

Budd, R.N., Thorp, R. & Donohew, L. (1967). *Content Analysis of Communication*. Mac Millan Co.

Carr, B. A. (2000). *Behind the fences: Case study of a literacy teacher in a prison classroom*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2000). *Research Methods Education*. p.203-223. Publications: Routledge.

Coleman, D. (1998). *The emotional intelligence of leaders*. Ανακτήθηκε στις 19-9-2020 από:
<https://doi.org/10.1002/tl.40619981008>

COM(2011) 567. (2011). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Commission of the Commission Maximising the contribution of Europe's Higher Education systems to smart, sustainable and inclusive growth {SEC(2011) 1063. BRUSSELS, 20.9.2011. Ανακτήθηκε στις 30-12-2020

από:

<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0567:FIN:EL:PDF>.

Crayton, A., Neusteter, S. R. (2008). *The Current State of Correctional Education*. Paper presented at the Reentry Roundtable on Education, John Jay College of Criminal Justice.

Ανακτήθηκε στις 30-11-2020 από:

https://www.prisonlegalnews.org/media/publications/pri_crayton_state_of_correctional_education.pdf

Cross, K.P. (1992). *Adults as learners: Increasing Participation and Facilitating Learning*. San Francisco: Jossey-Bass

Czerwinski, T., König, E., Zaichenko, T. (2014). "Education for young people and adults in prisons". *Experiences from Central Asia, South America, North Africa and Europe*. Ανακτήθηκε στις 1-12-2020 από:

https://www.dvvinational.de/fileadmin/files/ipe_69_eng_web.pdf

Desir, E., & Whitehead, C. L. (2010). Motivational strategies for correctional practitioners. In M. S. Plakhotnik, S. M. Nielsen, & D. M. Pane (Eds.), *Proceedings of the Ninth Annual College of Education & GSN Research Conference* (pp. 12-17). Miami: Florida International University. Ανακτήθηκε στις 28-12-2020 από:

<https://digitalcommons.fiu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsr edir=1&article=1277&context=sferc>

Devine, N. (2007). Prison Education in Aotearoa New Zealand: From Justice to Correction. *New Zealand and Annual Review of Education*. Issue: 16, p.55-72 Ανακτήθηκε στις 10-10-2020 από: [ISSN 1178-3311](https://doi.org/10.1178-3311). [OCLC 7260409305](https://www.worldcat.org/oclc/7260409305)

Downes, P.(2020). 6 Ways to improve prisoner's access to education in Europe. Στο *A Framework and Agenda for System Change*. Ανακτήθηκε στις 22-12-2020 από: <https://epale.ec.europa.eu/el/blog/6-ways-improve-prisoners-access-education-europe>

Edgar, K., O'Donnell, I., Martin, K. (2003). *Prison Violence. The Dynamics of Conflict, Fear and Power*. William Publishing. σ.4-5. Ανακτήθηκε στις 20-11-2020 από: <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:000766716>

Eldon, K.(2003). Developing a Profession, Στο Jarvis, P. και Griffin, C.(επιμ.) *Adult and Continuing Education: Major Themes in Education*, Vol.4, p.303-317. London: Routledge

Ely, D.J.(2011). *Education on an island: Oklahoma Correctional Educator's views of internal teacher traits and successful learning environments on incarcerated adult students in an institutional setting*. Ανακτήθηκε στις 3-1-2020 από: <https://eric.ed.gov/?id=ED550156>

Eurydice,(2007). *Evaluation of schools providing compulsory education in Europe*. Brussels: Eurydice .European Unit. Ανακτήθηκε στις 10-1-2021 από: <http://www.eurydice.org>

Eurydice,(2019). *Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems in Europe*. Ανακτήθηκε στις 10-1-2021 από: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/structural-indicators-monitoring-education-and-training-systems-europe-2020>

Eurydice, (2020). *Elláda: Ongoing Training of Preschool and School Teachers*. Ανακτήθηκε στις 10-1-2021 από: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/continuing-professional->

Fulton, B. (2008). Committee OKs measure to fund inmates' post secondary education. *The Salt Lake Tribune*.

Goffman, E. (1961). *Asylums. Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. New York: Anchor.

Goldstein, I., Gessner, M. (1988). Training and development in work organization. *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, p:43-72

Goldstein, A. (1994). *The Ecology of Aggression*. Plenum Press. New York-London. Σ. 109
Ανακτήθηκε στις 29-11-2020 από: [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(1997\)23.11<59::AID-AB6>3.0.CO;2-O](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2337(1997)23.11<59::AID-AB6>3.0.CO;2-O)

Graffam, J. Shinkfield, A., Lavelle, B. (2014). Corrections education and employment assistance ‘Down Under’: Current and emerging practices and paradigms. *London Review of Education*, Volume 12, Number 2, p.221–234. Ανακτήθηκε στις 1-12-200 από: [doi:10.18546/LRE.12.2.07](https://doi.org/10.18546/LRE.12.2.07). [hdl: 10536/DRO/DU: 30093762](https://hdl.handle.net/10536/DRO/DU:30093762). [ISSN 1474-8460](https://www.issn.org/ISSN/1474-8460)

Grand, D. (2017). *The Use and Impact of Correctional Programming for Inmates on Pre- and Post-Release Outcomes*. National Institute of Justice. Ανακτήθηκε στις 8-12-2020 από: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/250476.pdf>

Hardacre, E.K., Lewis, A. (1997). *New directions in the study of Meiji Japan*. Brill Publishers . p. 754. [ISBN 978-9004107359](https://www.isbn.org/ISBN/978-9004107359)

Houle, C. (2003). The Education of Adult Education Leaders. Στο Jarvis, P. και Griffin, C. (επιμ.) *Adult and Continuing Education: Major Themes in Education*, Routledge, London Vol.4, p.318-329.

Hunt, G., Riegel, S., Morales, T., Waldorf, D. (1993). Changes in Prison Culture: Prison Gangs and the Case of the “Pepsi Generation” *Social Problems* 40. σ. 398-409. Ανακτήθηκε στις 29-11-2020 από: <https://pdfs.semanticscholar.org/40ba/447a5900fa9c81d2c023d7e315d7dfcafdf7.pdf>

Indabawa, S. A., Oduaran, A., Tai, A. & Walters, S. (2000). *The state of adult education and continuing education in Africa*. University of Namibia. Ανακτήθηκε στις 12-10-2020 από: [ISBN 978-9991653334. https://www.isbns.gl/isbn/9789991653334/](https://www.isbns.gl/isbn/9789991653334/)

Jarvis, P. (2006). *The Lifelong Learning and the Learning Society Trilogy*. Vol.I: Towards a Comprehensive Theory of Human Learning. London: Routledge. DOI: 10.1177/0741713609350488. Ανακτήθηκε στις 11-10-2020 από: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0741713609350488?journalCode=aeqb>

Kabeta, G. G. (2017). *Assessing the practices of prison education in selected prisons of Amhara National Regional State, Ethiopia* (Doctoral dissertation, University of South Africa).

Ανακτήθηκε στις 29-12-2020 από:
http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/23166/thesis_genet_gelana_kabeta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kember, D., Kwan, K. and Ledesma, J., (2001). Conceptions of good teaching and how they influence the way adults and school leavers are taught. *International Journal of Lifelong Education*, 20(5), 393–404.

Krippendorff, K.(1989). *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology.* Sage Publications. Ανακτήθηκε στις 19-2-2021 από:
https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1232&context=asc_papers

Maxwell, J.A.(1996). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach* London, *Applied Social. Research Methods Series.* Ανακτήθηκε στις 20-1-2020 από:
<https://www.researchgate.net/publication/43220402>

Mocker, D. & Noble, E. (1981). Training part-time instructional staff. In: Grabowski, S. et al. *Preparing Educators of Adults.* San Francisco: Jossey Bass., pp. 39-47

Mühlhahn, K. (2009). *Criminal justice in China: A story.* Harvard University Press. [ISBN 9-780674054332](https://doi.org/10.1215/00141801-2009-002).

Muñoz, V. (2009). *The Right to education of persons in detention.* Report of the special rapporteur on the right to education, Human Rights. Council, UN. Ανακτήθηκε στις 12-12-2020 από: <https://www.refworld.org/docid/4a00419d2.html>

Panousis, Y.(2000). Neo correctionism: The limits of prisoner's freedom. Στο *European. Conference in Prison Education Report for the 3rd European Conference for Directors and Coordinators of Prison Education.* Λευκωσία. Ανακτήθηκε στις 29-11-2020 από:
<https://www.coe.int/en/web/prison/conferences>

Papaioannou, V., Anagnou, E., Vergidis, D. (2016). Inmates' Adult Education in Greece—A Case Study. In *International Education Studies* (ISSN 1913-9020, E-ISSN 1913-9039. Published by Canadian Center of Science and Education). Vol. 9, No. 10, pp.70-82. doi:10.5539/ies.v9n10p70.

Papaioannou, V., Anagnou, E., Vergidis, D. (2018). Adult inmates' motivation for participation in educational programs in Greece. *International Education Studies* (ISSN 1913-

9020,E-ISSN 1913-9039. Published by Canadian Center of Science and Education), Vol. 11, No. 6, pp. 132-144. doi:10.5539/ies.v11n6p132.

Papaioannou, V., Anagnou, E. (2019). Present and Future Benefits for Adult Inmate Trainees in Greek Prisons. In: *Education Quarterly Reviews*, Vol.2, No.2, pp.357-372. DOI: 10.31014/aior.1993.02.02.68.

Papaioannou, V., Anagnou, E. (2020). Evaluation of Greek Second Chance Schools in Prison by Detainees. In: *Education Quarterly Reviews*, Vol.3, No.1, pp.10-22. DOI: 10.31014/aior.1993.03.01.114.

Patton, Q.(2002). *Qualitative research and evaluation methods*(3rd.cd.) Thousand Oaks, CA: Sage.

Pollock, J.(1997). The social world of the prisoners. Από *Prison Today Tomorrow*.Aspen Publishersσ. 218-269. Γκέτερσμπουργκ.Ανακτήθηκε στις 29-11-2020 από: <https://books.google.bi/books?id=739rbYZWz84C&printsec=frontcover&hl=el&source=gb>

Queeney, D.(1995). Assessing Needs in Continuing Education. Essential Tool for Quality improvement. Jossey-Bass Publishers: San Franciso. Ανακτήθηκε στις 12-12-2020 από: <https://www.amazon.com/Assessing-Needs-Continuing-Education-Improvement/dp/0787900591>

Robson, C.(2007). How to Do a Research Project: A Guide for Undergraduate Students. Oxford, UK: Blackwell Publishing. *Qualitative Research in Psychoogy*.Vol.4,Issue.4,p.349.<https://doi.org/10.1080/14780880701533319>. Ανακτήθηκε στις 15-1-2021 από:<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14780880701533319>

Rogers, D & Babinski, L.(2002). *From Isolation to Conversation. Supporting New Teachers' Development*. State Uniniversity of New York Press. Ανακτήθηκε στις 9-10-2020 από: <https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=RqTt1L4kK-YC>

Ryan, T. A. & McCabe, K.A. (1994). Mandatory vs voluntary prison education and academic achievement. *The Prison Journal*, Volume,74. Τεύχος,4.σ.450-461. Ανακτήθηκε στις 1-12-2020 από: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=152542>

Sawahel, W. (2017). "University in Prisons - The 'Best Rehabilitation Tool' ".World News University .Ανακτήθηκε στις 15-10-2020 από:<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20170927104116664>

Simon, R. J. (2001). *Comparative perspective for important social problems*. Lexington Books. [ISBN 978-0739102480](#).

Sykes, G. (1958). *The Society of Captivities: A Study of a Maximum Security Prison*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Tierney, J.(1996). *Research report on education and training in correctional facilities*. Australian Senate. Ανακτήθηκε στις 15-10-2020 από: [ISBN 978-0642233684](#)

Tzatsis, P., Anagnou, Ev., Valkanos, E., & Fragkoulis, I.(2019). The Challenges of the Inmates' Adult Educator. A Greek Case Study. In: *Education Quarterly Reviews*, Vol.2, No.2, 377-385. Ανακτήθηκε στις 29-12-2020 από: ISSN 2621-5799. DOI: 10.31014/aior.1993.02.02.70

Unesco, (2019). A world beyond bars: How prison libraries contribute to lifelong learning. □ Accessed January 26, 2020. Ανακτήθηκε στις 15-12-2020 από: <https://uil.unesco.org/adult-education/world-beyond-bars-how-prison-libraries-contribute-lifelon%20g-leaming>

Usiwoma, E-E. (1987). "A new idea in prison education in Nigeria". *Convergence* . Vol.20, Issue.2. Ανακτήθηκε στις 15-10-2020 από: [ISSN 0010-8146](#) .

Vacca, S., J. (2004). Educated Prisoners Are Less Likely to Return to Prison. *The Journal of Correctional Education Association* Vol.55, No 4, p. 297-305 Ανακτήθηκε στις 2-1-2021 από: <https://www.jstor.org/stable/23292095?seq=1>

Wall, W., Churchill, W.(1992). *Gages of Steel: The Politics of Imprisonment in the United States*. *Maisonneuve Press*. Washington, D.C.1992. Ανακτήθηκε στις 5-10-20 από: <http://www.gbv.de/dms/spk/sbb/toc/277200342.pdf>

Weber, R.P. (1990). Sage University paper series on quantitative applications in the social sciences, no. 07-049. Basic content analysis (2nd edition). Sage Publications, Inc. Ανακτήθηκε στις 19-2-2021 από: <https://psycnet.apa.org/record/1990-98522-000>

West Virginia Adult Education (WVAdultEd) Program (2020-2021). *WVAdultEd-FY21 Instructor Handbook Section 15 Teaching adults in a correctional facility*. West Virginia: Adult Education (AdultEd) Program Office of Adult Education and Workforce Development, Department of Education. Ανακτήθηκε στις 29-12-2020 από: <http://www.wvadulthood.org/instructor-handbook.html#>

Wilhelum, R. (2005). *History of law in Japan since 1868*. Brill Publishers. p. 759. [ISBN 978-9004131644](#)

Wright, R. (2004). Care as the “heart” of prison teaching. *The Journal of Correctional Education*, Vol. 55. Issue.3, p.191-210.

Wright, R. (2005b). Teacher burnout and toxic cultures in alternative school prison settings. *The journal of juvenile court, community, and alternative school administrators of California*, 18, 44-54. Ανακτήθηκε στις 30-12-2020 από: <http://ccsesa.org/wp-content/uploads/2016/05/JCCASAC-Journal-2005.pdf>

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αγκαθά Π.(2020). *Η εφαρμογή του Οδηγού για τους εκπαιδευτές των ΣΔΕ σε καταστήματα Κράτησης στο ΣΔΕ του Κ.Κ.Νιγρίτας*. Ανακτήθηκε στις 15-1-2021 από: <https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/48775/>

Αθανασίου,Α., Μπαλτούκας, Α., Πανασούρα, Ρ., Παναγίδης, Ο., Ροδοσθένους,Ε., Χατζηγεωργίου, Ε.(2014). *Εγχειρίδιο προς τους Εκπαιδευτές Ενηλίκων. Βασικές αρχές διδασκαλίας ενηλίκων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού*. Έκδοση Πανεπιστημίου FREDERICK. Λευκωσία.

Αλεβιζόπουλος, Γ.(2015). Η κοινωνική διάσταση της Ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας: ψυχοκοινωνικά οφέλη και δυσκολίες. *Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό «εκπ@ιδευτικός κύκλος»* Τόμος 3, Τεύχος 2, 2015 εκπ@ιδευτικός κύκλος. ISSN: 2241-4576. Ανακτήθηκε στις 12-12-2020 από: https://journal.educircle.gr/images/teuxos/2015/teuxos2/3_2-3.pdf

Ανάγνου, Β., Βεργίδης, Α., Παπαϊωάννου, Β. (2019). Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Εκπαιδευόμενοι και εκπαιδευτές στις ελληνικές φυλακές. Στο *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Τετραμηνιαία έκδοση της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων* (ISSN 1109-9941), Τεύχος 44, σσ. 3-13.

Ανδρίτσου,Α., Δασκαλάκη, Κ.,Κατσουγιάννη,Κ., Παπαδοπούλου,Π., Σινόπουλος,Α., Τσαπαρλή, Δ.& Φρονίμου,Ε. (1988). Ο θεσμός της φυλακής στην Ελλάδα: προκαταρκτική έκθεση της ερευνητικής ομάδας εγκληματολογίας του Ε.Κ.Κ.Ε. *Επιθεώρηση Κοινωνικών*

Ερευνών. Τόμος, 68, σ. 239-402 Ανακτήθηκε στις 15-12-2020 από:
<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/7703/7413>

Αντωνιάδου, Θ. (2014). *Η εκπαίδευση κρατουμένων στην Ελλάδα. Το παράδειγμα λειτουργίας των ΣΔΕ Φυλακών και το στυλ ηγεσίας αυτών των σχολείων.* Μεταπτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Βόλος. Ανακτήθηκε στις 20-9-2020 από:
<https://www.academia.edu/38327840/>

Αραμπατζή, Μ. (2020). *Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας και Εκπαίδευση Ενηλίκων. Μια έρευνα ΣΔΕ σωφρονιστικού καταστήματος (Κ.Κ. Νιγρίτας).* Ανακτήθηκε στις 15-1-2021 από
<https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/48244>

Αρμένης, Ν. (2018). *Φυλακισμένα Σχολεία.* Ανακτήθηκε στις 6-12-2020 από:
<https://theartofcrime.gr/>

Βεκρής, Α. (2003). Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Ένα Ευρωπαϊκό Πειραματικό Πρόγραμμα κατά του κοινωνικού αποκλεισμού η Ελληνική Εκδοχή. Στο Βεκρής, Α., Χοντολίδου, Ε (Επιμ). *Προδιαγραφές Σπουδών για τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας*, σ. 17-25. Αθήνα. ΥΠΕΠΘ/ΓΕΣΣΕ/ΙΔΕΚΕ/ΕΥΔ ΕΠΕΑΕΚ II. Ανακτήθηκε στις 20-12-2020 από: http://sde-kardits.kar.sch.gr/wp-content/uploads/2012/03/Odigos_spoudwn.pdf

Βεργίδης, Α. (1993α). Νεοφιλελεύθερη εκπαιδευτική πολιτική και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών (α' μέρος). *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 69, σ. 42-49.

Βεργίδης, Α. (1993β). Νεοφιλελεύθερη εκπαιδευτική πολιτική και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών (β' μέρος). *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 70, σ. 67-73.

Βεργίδης, Α. (1998). Προϋποθέσεις της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, 45:38-41.

Βεργίδης, Α. (1999). Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα ως διάσταση της εκπαιδευτικής πολιτικής. *Επιστήμη και Κοινωνία. Επιθεώρηση Κοινωνικής και Ηθικής Θεωρίας*, Τόμος. 29, σ. 97-126. DOI: <https://doi.org/10.12681/sas.871>. Ανακτήθηκε στις 10-11-2020 από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/871/894>

Βεργίδης, Α. (1999). Σχεδιασμός και δόμηση προγραμμάτων Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Στο Βεργίδης, Α. & Καραλής, Α. (επιμ). *Εισαγωγή Εκπαίδευσης Ενηλίκων* Τόμος Γ'. Πάτρα: ΕΑΠ.

Βεργίδης, Α., Ασημάκη, Α., Τζιντζίδης, Α. (2007). Η Εκπαίδευση των Κρατουμένων. Το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας στη Φυλακή Κορυδαλλού. *Επιστημονική Επετηρίδα. ΑΡΕΘΑΣ*,

Τόμος IV, Πανεπιστήμιο Πατρών. Ανακτήθηκε στις 12-10-2020 από
[:https://www.researchgate.net/publication/307558423](https://www.researchgate.net/publication/307558423)

Βεργίδης, Δ.(2010). *Οι Εκπαιδευτικοί των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας. Το περίγραμμα της θέσης εργασίας τους.* Αθήνα: β' έκδοση. ΥΠ.Ε.Π.Θ., Ι.Δ.ΕΚ.Ε.

Βεργίδης, Δ., Κατσιγιάννη, Μ. & Μπρίνια, Β. (2011). Διερεύνηση των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτών ενηλίκων στα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΚΕΕ). Στο Α. Παπασταμάτης κ.ά., (επιμ.). *Δια βίου μάθηση και εκπαιδευτές ενηλίκων. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις.* σ.3-20. Θεσσαλονίκη: εκδ. Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Βεργίδης, Δ., Κουτούζης, Μ. & Κυρίδης, Α.(2013). Διαρροή από τις δομές Δια Βίου Μάθησης Ενηλίκων. Έρευνα για ένα αθέατο πρόβλημα. *Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής.* ΓΣΕΕ. Αθήνα.

Βεργίδης, Δ. (2014). Δια βίου μάθηση και εκπαιδευτικές ανισότητες. Στο Α. Κυρίδης (Επιμ.), *Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και δια βίου μάθηση* (σελ. 121-150). Αθήνα: Gutenberg.

Βεργίδου, Α., Βεργίδης, Δ.& Υφαντή, Α.(2018). Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Εκπαιδευτικές Καινοτομίες και Σχολική Κουλτούρα. Αναπαραγωγή ή Προσαρμογή; *Επιστήμες Αγωγής.* Τεύχος, 2. σ. 169-186.

Βεργοπούλου, Π.(2017). *Εκπαίδευση στις φυλακές. Η ελπίδα των κρατουμένων για ένα νέο ξεκίνημα. Η περίπτωση των κρατουμένων του Καταστήματος Κράτησης Ελαιώνα Θήβας.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 22-9-2020 από:
<https://apothesis.eap.gr/handle/repo/44370>

Βουβούση, Μ. (2018). Παρουσίαση του έργου της Ομάδας Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «εκ των υστέρων». Πρακτικά (υπό έκδ.) *4ου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου «Δημοκρατία, δικαιώματα και ανισότητες στην εποχή της κρίσης. Προκλήσεις στον χώρο της έρευνας και της εκπαίδευσης»* (Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών Κοινωνικών Επιστημών, Ηράκλειο Κρήτης 27-9.4.2018)

Βουβούση, Μ.(2019). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων στις Φυλακές.* Ανακτήθηκε στις 4-12-2020 από:
<http://cretaadulteduc.gr/blog/?p=1258>.

Βρυνιώτη, Π. (2002). Προβλήματα και δυνατότητες συνεργασίας μεταξύ προσχολικής και σχολικής βαθμίδας. Μία συγκριτική- εμπειρική προσέγγιση των περιπτώσεων. Αθήνα – Φρανκφούρτης. Στο: Ε. Κούρτη (Επιμ.) *Η έρευνα στη Προσχολική Εκπαίδευση. Ποιότητα,*

προβλήματα και οργάνωση της προσχολικής εκπαίδευσης (τόμος Γ). Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος.

Γαβριηλίδου, Μ. (1999). Ο ρόλος του σχολείου στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: Τα αγγλικό εκπαιδευτικό σύστημα. *Σύγχρονη εκπαίδευση*, Τεύχος.104, σ.92-96. Ανακτήθηκε στις 5-1-2020 από: <https://ejournals.lib.auth.gr/1105-3968/issue/view/594>

Γιαννακοπούλου, Ε. (2006). «Σχεδιασμός Διδακτικής Ενότητας», *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*, Τόμος ΙΙΙ, σ.53-81.ΕΚΕΠΙΣ, Αθήνα.

Γκασούκα, Μ.(2003). Εκπαιδευτικές Τεχνικές για τους Φυλακισμένους και αποφυλακισμένους. Στο: *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών. Εκπαιδευτικό Υλικό για τους Εκπαιδευτές Θεωρητικής Κατάρτισης*, Τόμος ΙΙ, σ.233-245. ΕΚΕΠΙς.

Courau, S. (2000). Τα βασικά «εργαλεία» του εκπαιδευτή ενηλίκων (μτφ. Ε. Μουτσοπούλου) (Επιμ. Α. Κόκκος). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Creswel, J. W. (2016). Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση, Ποσοτικής και Ποιοτικής έρευνας. (5^η έκδοση (μτφ.: Ν. Κουβαράκου). Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος ΙΩΝ.

Δασκαλάκης, Η.(1986). Ο Θεσμός της Φυλακής. *Κοινωνική Κριτική*. Τεύχος:1. σ.32-37. Ανακτήθηκε στις 25-11-2020 από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/7415>

Δασκαλάκης, Η. (1988). Θεσμός της φυλακής. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τεύχος 68. σ.32- 37.

Δέγλερης,Π., Κοτυφίδου, Ε., Νικολόπουλος, Γ.(1988). Φυλακή και ποινικό σύστημα στο «Surveiller et punir» του Μισέλ Φουκώ. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τεύχος.68, σ. 97-115. doi:<https://doi.org/10.12681/grsr.845>. Ανακτήθηκε στις 2-11-2020 από: <https://core.ac.uk/download/pdf/190318529.pdf>

Δέδε, Ι. (2011). Η εκπαιδευτική επάρκεια και ετοιμότητα των Εκπαιδευτών Ενηλίκων: Ένα ζητούμενο στο πεδίο της Δια Βίου Μάθησης. Στο περιοδικό «Καταρτίζειν», ΕΚΕΠΙς. Τεύχος, 30. σ.4-9. Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Δια Βίου Μάθησης.

Δημητρέλου, Ε.(2019). «Τα κίνητρα και τα εμπόδια συμμετοχής των φυλακισμένων σε εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται ή θα ήθελαν οι φυλακισμένοι να υλοποιηθούν στις

φυλακές της Άμφισσας και του Μαλανδρίνου» Ανακτήθηκε στις 21-1-21 από:
<https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/43667/1/96756>

Δημητρούλη, Κ.(2017). Ενδυναμώνοντας τη συνέχεια....Εκτός των τειχών!. Εκπαίδευση και Αλλαγή σε ένα θεραπευτικό πλαίσιο. 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων.σ.412-425 Αθήνα: 23-24/6/2017. Ανακτήθηκε στις 2-1-2020 από:
http://adulthoodeduc.gr/images/Praktika_022018-min.pdf

Δημητρούλη, Κ., Θεμελή, Ο.& Ρηγούτσου, Ε.(2006). Η Εκπαίδευση Ενηλίκων στις Φυλακές. Το αποτέλεσμα μιας προσπάθειας στη χώρα μας. Δια Βίου Μάθηση για την Ανάπτυξη, την Απασχόληση και την Κοινωνική Συνοχή: Πρακτικά Συνεδρίου. Βόλος, Ελλάδα, 31 Μαρτίου-2 Απριλίου.σ.199-204. Ανακτήθηκε στις 10-10-2020 από:
<http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/787/143.pdf>.

Δημητρούλη, Κ., Θεμελή, Ό. & Ρηγούτσου Ε. (2008). Η Εκπαίδευση Ενηλίκων στις φυλακές. Το αποτέλεσμα μιας προσπάθειας στη χώρα μας. Στο Πρακτικά Πανελλήνιου Επιστημονικού Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή: «Διά Βίου Μάθηση για την Ανάπτυξη, την Απασχόληση και την κοινωνική συνοχή», Βόλος, 31 Μαρτίου – 2 Απριλίου 2006. Αθήνα: Γ.Γ.Ε.Ε./Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 199-204.

Δημητρούλη, Κ., Θεμελή, Ό. & Ρηγούτσου, Ε.(2011). Εκπαίδευση και συμβουλευτική υποστήριξη κρατουμένων. Στο Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου: «Εκπαίδευση και Κοινωνική Ένταξη Ευάλωτων Ομάδων», Θεσσαλονίκη, 24-26/06/2011. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 471- 482. Ανακτήθηκε στις 10-12-2020 από: [http : / / www . uom . gr / media / docs / ekp / conf _ 2 0 1 1 / PROCEEDINGS_25_6_2011.pdf](http://www.uom.gr/media/docs/ekp/conf_2011/PROCEEDINGS_25_6_2011.pdf)

Δημητρούλη,Κ.,Θεμελή, Ο.& Ρηγούτσου, Ε.(2012). Φωτίζοντας σκοτεινές κάμαρες: Εργαστήριο Ευαισθητοποίησης για την Εκπαίδευση στη Φυλακή. Στο 4^ο Συνέδριο της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαιδευτών Ενηλίκων(Ε.Ε.Ε.Ε.).Εργαστήριο 20. Καλές Πρακτικές στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. 27-29 Απριλίου 2012. Αθήνα: Ε.Ε.Ε.Ε. Ανακτήθηκε στις 31-12-2020 από: <https://docplayer.gr/841426-4-o-synedrio-tis-epistimonikis-enosis-ekpaideysis-enilikon>

Δημητρούλη, Κ., Ρηγούτσου, Ε.(2017). Η Εκπαίδευση στη Φυλακή. Οδηγός για τους εκπαιδευτές ενηλίκων των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας σε Καταστήματα Κράτησης. Νικολοπούλου, Β., Λύτσιου, Α.(Επιμελ.). Υπουργείο Εθνικής Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων. Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς Αθήνα. Ανακτήθηκε

στις

20-10-2020

από:

https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2017/publications/docs2016/Odigos_SDE_low.pdf

Δρύλλια, Ο.(2018). «Οι εκπαιδευόμενοι των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας στις Φυλακές Μελέτη Περίπτωσης: Κίνητρα, Εμπόδια, Μετασχηματισμοί: των εκπαιδευομένων στις φυλακές Κορυδαλλού». Διπλωματική εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 15-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/39920>

Δρόσου, Ξ-Ι.(2016). *Η μικροκοινωνία των φυλακών και ο άτυπος έλεγχος*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Ανακτήθηκε στις 28-11-2020 από: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/39904#page/20/mode/2up>

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα(2020). «*Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020*» Ανακτήθηκε στις 21-1-2021 από: (<https://www.minedu.gov.gr/news/44142-19-02-20-epimorfosi-ton-ekpaideftikon-ependysisto-anthropino-dynamiko-ton-sxoleion-mas-neos-sxediasmos-nea-filosofia>).

Ζαραφωνήτου, Χ.(2019). Ο φόβος του εγκλήματος. Ανακτήθηκε στις 11-11-2020 από: <https://www.researchgate.net/publication/336073255>

Goffman, E.(1994). *Άσυλα*. (Μετφρ. Κομνηνός, Ξενοφών). Εκδόσεις: Ευρύαλος. Αθήνα.

Giddens, A.(2002). *Κοινωνιολογία*. (Μετφρ. Τσαούσης, Δημήτρης). Εκδόσεις: Gutenberg. Αθήνα.

Jarvis, P. (2004). *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Κατάρτιση: Θεωρία και Πράξη* (μτφρ. Αλεξάνδρα Μανιάτη), Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ίσαρη, Φ., Πουρκός, Μ.(2015). Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση. *Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα*. Ανακτήθηκε στις 15-1-2021 από: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5826>

Καζαμιάς, Α., Κασσωτάκης, Μ.(1995). *Ελληνική Εκπαίδευση: προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις. Σείριος.

Καϊσίδου, Τ.(2013). *Εγκλεισμός: Εξουσία του Χώρου/ Χώρος της Εξουσίας*. Ερευνητική εργασία. Βόλος 2013. Ανακτήθηκε στις 25-11-2020 από: https://www.greekarchitects.gr/site_parts/doc_files/213.15.09.pdf

Καλαντζή, Ρ. (2020). *Επιμορφωτικές ανάγκες εκπαιδευτών Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας που λειτουργούν σε Καταστήματα Κράτησης.* Ανακτήθηκε στις 15-1-2021 από: <https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/47316/>

Καλομοίρης, Γ.(2011). Οι θέσεις της Ο.Λ.Μ.Ε. για την αρχική εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Στο Οικονομίδης, Β.(επιμ.). *Εκπαίδευση και Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και Ερευνητικές Προσεγγίσεις.* σ.1131-1145. Αθήνα: Πεδίο.

Καπέλου, Β. Χαλούλια, Ε.(2019). Ο καινοτόμος ρόλος του εκπαιδευτή στο ΣΔΕ σωφρονιστικού καταστήματος: Η περίπτωση του ΣΔΕ Δομοκού. *Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία και Οικονομία, e Publishing.* Τεύχος 2. σ.504-513. Ανακτήθηκε στις 21-12-2020 από: <http://dx.doi.org/10.12681/elrie.1545>

Καρράς, Κ., Wolhuter, C. (2015). Συστήματα Εκπαίδευσης, Επιμόρφωσης, Μετεκπαίδευσης των εκπαιδευτικών στο σύγχρονο κόσμο.(Μεταφρ. Γρίβα Άρτεμις). Εκδόσεις: Gundenberg. σ.111-152 Ανακτήθηκε στις 5-1-2021 από: <http://www.edc.uoc.gr/~vasoikon/docs/53>

Καραλής, Θ. (2010). Η εξέλιξη της Εκπαίδευσης Ενηλίκων στην Ελλάδα. Στο Βεργίδης, Δ., & Κόκκος, Α. (επιμ.). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: διεθνείς προσεγγίσεις και ελληνικές διαδρομές* (σσ. 17–42). Αθήνα: Μεταίχμιο

Καρδαρά, Α.(2016). *Το «σύνδρομο τα ιδρυματοποίησης» σε ολοκληρωτικού τύπου περιβάλλοντα.* Ανακτήθηκε στις 26-11-2020 από: <https://www.postmodern.gr/to-syndromotis-idrymatopiisis-se-oloklirotikou-typou-perivallonta/>

Κάσση , Μ. (2016). *Μορφές βίας και ανασφάλειας στους εγκλείστους. Η περίπτωση του ΕΚΝΑ.* Ανακτήθηκε στις 28-11-2020 από: <http://crime-in-crisis.com>

Κασιμάτη, Ρ., Γεωργούλας, Σ., Παπαϊωάννου, Μ., Πράνταλος, Ι.(2008). *Κοινωνιολογία.* Εκδόσεις: ΟΕΔΒ. Αθήνα.

Κατσαρού, Ε., Δεδούση, Μ. (2008). *Επιμόρφωση και Αξιολόγηση στο χώρο της Εκπαίδευσης.* Αθήνα: ΥΠΕΠΘ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανακτήθηκε στις 12-12-2020 από: http://www.pi-schools.gr/programs/epim_stelexi/epim_yliko/book5.pdf

Κατσαμώρη, Θ.(2020). *Εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη και κοινωνικά ευπαθείς ομάδες: η περίπτωση των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας(ΣΔΕ) στις φυλακές.* Εθνικό Αρχείο Διατριβών. Ανακτήθηκε στις 12-12-2020 από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/48090>

Κελίδου, Ο.(2011). *Η εκπαίδευση ως πολιτική κοινωνικής επανένταξης των ενηλίκων κρατουμένων στην Ελλάδα*. Τελική εργασία. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. Ανακτήθηκε στις 10-8-2020 από:

https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/21/13/1572.pdf

Κιμουρτζής, Π., (2016). *Αναφορά στην ανάλυση περιεχομένου*. Χρηματοδοτικός Μηχανισμός ΕΟΧ 2009-2014 «Διαφορετικότητα, Ανισότητες & Κοινωνική Ενσωμάτωση», ΕΟΧ GR07/3635. Ανακτήθηκε στις 19-2-2021 από: http://www.undrho.edu.gr/wp-content/uploads/2017-1.2-UnDRho-15_6_2016.pdf

Κιοσόγλου, Θ.(2016). Μισέλ Φουκώ: η συγκρότηση του σύγχρονου πειθαρχικού υποκειμένου. *eJournals. ePublishing*. Τόμος,0 .σ.41-48. Ανακτήθηκε στις 25-11-2020 από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/Conatus/article/view/11844>

Κόκκος, Α., Λιοναράκης, Α. (1998). *Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Σχέσεις διδασκόντων – διδασκομένων*. Τόμος Β. Πάτρα: ΕΑΠ.

Κόκκος, Α. (επιμ.) (2002). *Διεθνής Συνδιάσκεψη για την Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κόκκος, Α. (2004). Οι εκπαιδευτές ενηλίκων και η εκπαίδευσή τους, *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, Τεύχος. 1, σ.12-23.

Κόκκος, Α.(2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Ανιχνεύοντας το Πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο. σ.119-154.

Κόκκος, Α.(2005β). Εκπαίδευση ενηλίκων και κοινωνικές δεξιότητες. *Στα Πρακτικά του 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου 16-18 Δεκεμβρίου 2005*.σ.5-23. Εθνικό Κέντρο Έρευνας Φυσικών Επιστημών. «Δημόκριτος». Αγία Παρασκευή, Αττική.

Κορέλλα, Α.(2016). *Κίνητρα συμμετοχής και αντιλήψεις των εκπαιδευομένων στο πρώτο ΣΔΕ (φυλακών) Γρεβενών*. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 18-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/33181>

Κουϊμτζή, Κ. (2011). *Διερεύνηση των κινήτρων, των προθέσεων και των προσδοκιών των εκπαιδευομένων-κρατουμένων στο εντός του Γενικού Καταστήματος Κράτησης Θεσσαλονίκης-3ο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Θεσσαλονίκης*. Αδημοσίευτη Διπλωματική εργασία, Πάτρα: ΕΑΠ

Κουλαουζίδης, Γ. (2011). Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Εκπαιδευτικό Υλικό. Τεύχος Α'. Θεωρητικό Μέρος. ΕΚΔΑΑ.

Κουλαουζίδης, Γ.(2011). Ο εκπαιδευτής ενηλίκων ως εμπνευστής. Στο: Κουλαουζίδης, Γ. Εκπαιδευτικό Υλικό. Τεύχος Α'. Θεωρητικό Μέρος. Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. Ε.Κ.Δ.Δ.Α.

Κουρουμιχάκη, Ζ. (2020). Εκπαιδευτικά Προγράμματα Πολιτιστικού περιεχομένου στα Καταστήματα Κράτησης. Απόψεις Εκπαιδευτών και Εκπαιδευομένων. Ανακτήθηκε στις 15-1-2021 από: <https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/48362>

Κουτζεκλίδου, Β., Λιοναράκης, Α.(2019). Οι ανάγκες ομάδας εγκλείστων εκπαιδευομένων ενηλίκων σε κοινωνικό και γνωστικό επίπεδο. Στο Πρακτικά 10^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. e-Publishing. Τόμος.10, σ.24-37. Ανακτήθηκε στις 15-9-2020 από: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/2466/2559>

Κουτρούμπα, Κ.(2007). Αποτύπωση και αξιολόγηση της διαδικασίας επιμόρφωσης ως μέσου υποστήριξης του παιδαγωγικού ρόλου των εκπαιδευτών των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας. Στο: Κουτρούμπα, Κ., Νικολοπούλου, Β. & Χατζηθεοχάρους (2006). Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Μια εναλλακτική προσέγγιση της γνώσης στο πλαίσιο της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Πρακτικά Απολογιστικού Συνεδρίου Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας Β' Φάσης. Αθήνα, 23-24 Ιουνίου, 2006. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, Γ.Γ.Ε.Ε, Ι.Δ.Ε.Κ.Ε.

Κοφίνη, Ε.(2017). Αντιμετωπίζοντας τον κοινωνικό αποκλεισμό των κρατουμένων μέσω της συμμετοχής τους σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 18-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/35465>

Κωνσταντίνου, Κ.(2018). Τα δικαιώματα του εγκληματία και οι συνέπειες της κράτησής του σε σωφρονιστικό επίπεδο. Ανακτήθηκε στις 25-11-2020 από: <https://socialpolicy.gr/2018/05/>

Κωνσταντινίδου, Κ.(2019). Τυπικά και ουσιαστικά προσόντα του εκπαιδευτή ενηλίκων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας(ΣΔΕ). Απόψεις των εκπαιδευομένων στο ΣΔΕ. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 22-11-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/45202/>

Λαδόπουλος, Δ., Ίτσιος, Α. & Παπακωνσταντίνου, Θ.(2018). Η εκπαίδευση στις φυλακές ως εργαλείο αύξησης απασχολησιμότητας και κοινωνικής επανένταξης – το πρόγραμμα

«θερινό σχολείο 2017» στο κατάστημα κράτησης Γρεβενών. 4^ο Συνέδριο για την προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας. Πρακτικά Συνεδρίου τόμος Α'. Λάρισα, 12-14/10/2018. Ανακτήθηκε στις 7-12-2020 από: <https://www.researchgate.net/publication/333731288>

Λεκαδίτη, Β.(2012). *Η διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στα ΣΔΕ των Καταστημάτων Κράτησης στην Ελλάδα.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 25-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/19889>

Λευθεριώτου, Π. (2005). *Διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών εκπαιδευτικών αναγκών εκπαιδευτών της Γενικής Γραμματείας Εκπαίδευσης Ενηλίκων* (Διπλωματική Εργασία). Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε 19/9/2020 από: <https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/18294/1>

Μάνθου, Χ. (2007α). «Το παιδαγωγικό πρόγραμμα του Freire», *Εκπαίδευση ενηλίκων*. Τεύχος, 10. σσ. 22-26.

Μάνθου, Χ. (2007β). «Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας: Μία εκπαιδευτική πρόκληση», 2ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο «Γλώσσα, σκέψη και πράξη στην εκπαίδευση», 19-21 Οκτωβρίου 2007, Ιωάννινα. Ανακτήθηκε στις 20-11-2020 από: <http://ipeir.pde.sch.gr/educonf/2/03SihronoSholioPP/manthou/manthou.pdf>

Μαυρογόνατος, Α.(2020). «Εμπόδια και δυσκολίες κρατουμένων γυναικών κατά την εκπαίδευσή τους στην ενήλικη ζωή: Η περίπτωση του ΣΔΕ Ελεώνα Θηβών». Ανακτήθηκε στις 15-1-2021 από: <https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/48360/>

Ματσαγγούρας, Η., (1996). *Θεωρία της διδασκαλίας. Η προσωπική θεωρία ως πλαίσιο στοχαστικοκριτικής ανάλυσης.* Αθήνα: Συμμετρία.

Ματσαγγούρας, Η. (1995). *Η εξέλιξη της διδακτικής. Επιστημολογική Θεώρηση.* Αθήνα: Gutenberg.

Mezirow, J.(2007). Μαθαίνοντας να σκεφτόμαστε όπως ένας ενήλικος. Κεντρικές έννοιες της θεωρίας του μετασχηματισμού. Στο Mezirow και συνεργάτες. *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση.* (Μετφρ. Κουλαουζίδης, Γιώργος) σ.43-71. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μιχαήλ, Β.(2017). *Εφαρμογές της δραματικής τέχνης στην εκπαίδευση ενηλίκων-ευπαθείς ομάδες: «Κλείνοντας την πόρτα στο παρελθόν, ανοίγοντας το παράθυρο στο μέλλον».* Μια έρευνα δράσης με την ομάδα τροφίμων των αγροτικών φυλακών Τίρυνθας. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Ανακτήθηκε στις 19/9/2020 από: <https://eclass.uop.gr/modules/documents/?course=TS349>.

Μπαμπανέλου, Δ. (2003). Εκπαιδευτικές Τεχνικές για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Παράρτημα Β του Κεφαλαίου 5. *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών. Εκπαιδευτικό υλικό για τους εκπαιδευτές θεωρητικής κατάρτισης.* Τόμος ΙΙ. σελ. 179. ΕΚΕΠΙς.

Μπλιούμη, Θ.(2017). Λυκειακή Εκπαίδευση για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. *Η περίπτωση των κρατουμένων στις Δικαστικές Φυλακές Λάρισας.* Διπλωματική εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 15-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/35849>

Μουσιού, Α.(2016). Κίνητρα συμμετοχής ευαίσθητων κοινωνικά ομάδων σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων. *Η περίπτωση των φυλακών Κορυδαλλού.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 15-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/33299>

Μπαρμπάκος, Α.(2016). Οι εκπαιδευτικές ανάγκες και τα εμπόδια στη μάθηση των εκπαιδευομένων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) των Σωφρονιστικών Καταστημάτων Κράτησης Λάρισας και Γρεβενών. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ Ανακτήθηκε στις 15-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/32623>

Νικολακάκος, Ν.(2015). Μια μελέτη περίπτωσης: Η εκπαίδευση των κρατουμένων του Καταστήματος Κράτησης Πάτρας στο παράρτημα του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας Πάτρας. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Πατρών. Ανακτήθηκε στις 20-9-2020 από: [https://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/8726/3/Nikolakakos\(ptde\).pdf](https://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/8726/3/Nikolakakos(ptde).pdf)

Ξωχέλλης, Π., Παπανασούμ, Ζ.(2000). Η ενδοσχολική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: ελληνικές εμπειρίες. *Πρακτικά του διεθνούς συμποσίου : συνεχιζόμενη εκπαίδευση εκπαιδευτικών και ανάπτυξη του σχολείου.* Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ. σ.16-27

Ξωχέλλης, Π.(2011). Επιμόρφωση και μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών: έννοια, σκοποθεσία, φορείς και μορφές. Στο Οικονομίδης, Β.(επιμ.).*Εκπαίδευση και Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και Ερευνητικές Προσεγγίσεις.* σ.593-601.Αθήνα: Πεδίο.

Όρλης,Σ.(2013). Οι ανάγκες για συμβουλευτική σταδιοδρομίας ευπαθών κοινωνικών ομάδων. *Η περίπτωση των εκπαιδευομένων των ΣΔΕ στα σωφρονιστικά καταστήματα Διαβατών και Κορυδαλλού.* Διπλωματική εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 23-10-2020 από:<https://apothesis.eap.gr/handle/repo/25420>

Ορφανάκη, Κ. (2016).Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των ενηλίκων κρατουμένων μαθητών γύρω από το εγκληματικό φαινόμενο: *Η περίπτωση του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας των*

φυλακών Κορυδαλλού. Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε στις 25-9-2020 από: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/38452#page/1/mode/2up> και στο ΕΑΔ

Παντελέρη, Α.(2014). *Οι απόψεις των ευπαθών κοινωνικών ομάδων για τα προγράμματα εκπαίδευσής τους: Η περίπτωση του ΣΔΕ στις φυλακές Διαβατών.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 18-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/28471>

Παπαγεωργίου, Κ.(2008). *Η Εκπαίδευση και τα Μητρώα Εκπαιδευτών στην Ελλάδα.* Μεταπτυχιακή Εργασία. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Ανακτήθηκε στις 15-10-2020 από: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/12512/2/PapagewrgiouMsc2008.pdf>

Πατούνα, Α., Στελλάκου, Β, Κουτούζης, Μ., Βερέβη, Α., Θωμαδάκη, Ε.(2005). Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού. Στο Μπαγάκης, Γ. *Τα μαθήματα Παιδαγωγικής στα Προγράμματα Σπουδών και ο διαγωνισμός του ΑΣΕΠ.* Ενδείξεις για τις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών. σ. 263-275. Ανακτήθηκε στις 22-12-2020 από: https://scholar.google.gr/scholar?hl=en&as_sdt=0,5&cluster=2200360563718145575

Παπαδάκης, Σ., Φραγκούλης, Ι.(2005). *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Διερεύνηση στάσεων εκπαιδευτικών για αξιοποίηση εξΑΕ και ΤΠΕ στην επιμόρφωσή τους.* Ανακτήθηκε στις 23-12-2020 από: <https://www.researchgate.net/publication/326113815>

Παπαδάκη, Β.(2006). *Μελέτη της εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης κρατουμένων στα πλαίσια της κοινωνικής τους ένταξης. Η περίπτωση της Κεντρικής Φυλακής Γυναικών Κορυδαλλού.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 4-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/20573>

Παπαδιονυσίου, Α.(2018). *Διερεύνηση απόψεων κρατουμένων γυναικών στις φυλακές Ελαιώνα Θηβών για την εκπαίδευση στο ΣΔΕ.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 22-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/38359>

Παπαθανασίου, Ν. (2010). *Εκπαίδευση των κρατουμένων. Το παράδειγμα του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας Διαβατών Θεσσαλονίκης.* Διπλωματική εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε στις 15-9-2020 από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/123163?ln=e1>

Παπαϊωάννου, Β.(2015). *Οι απόψεις των κρατουμένων στις φυλακές Κορυδαλλού για την εκπαίδευσή τους στα ΣΔΕ.* Διπλωματική εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 2-9-2020 από : <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/30095>

Παπαϊωάννου, Β., Ανάγνου, Ε., Βεργίδης, Α.(2016). Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων κρατουμένων, Μια μελέτη περίπτωσης. Στο *Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό «εκπ@ιδευτικός κύκλος»*. Τομ. 4. Τεύχος,2. σ. 41-60. Ανακτήθηκε στις 19-11-2020 από:

<https://www.researchgate.net/publication/314188612>

Παπαμίκου, Ε.(2019). Κοινωνικός Αποκλεισμός και Δια Βίου Εκπαίδευση: Η περίπτωση του Δ.Ι.Ε.Κ. Καταστήματος Κράτησης Κορυδαλλού. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Διπλωματική εργασία. Ανακτήθηκε στις 15-9-2020 από:

<https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/5642>

Παρασκευοπούλου –Κόλλια, Ε. (2008).Μεθοδολογία ποιοτικής έρευναςκοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις, *OpenEducation-The Journal for Openand Distance Education Technology*,4, (1),72-81. Ανακτήθηκε στις 21-1-2021 από:

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/9726/9872>

Πασχαλίδου, Ε.(2019). Αποφυλακισμένες γυναίκες: το προφίλ και οι ανάγκες τους για επαγγελματική και κοινωνική επανένταξη. Διπλωματική εργασία. Ανακτήθηκε στις 22-9-2020 από: <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/23298>

Πατσός, Χ.(2015).Βασικές αρχές και μέθοδοι διερεύνησης των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών από τους Σχολικούς Συμβούλους Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. *Έρκυνα, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών-Επιστημονικών Θεμάτων*. Τεύχος.7^ο ,σ. 36-51. Ανακτήθηκε στις 15-11-2020 από: https://erkyna.gr/e_docs/periodiko/dimosieyseis/ekpaideytika/t07-03.pdf

Πέτσας, Ι. (2010). Εκπαίδευση κρατουμένων: Το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας της Δικαστικής Φυλακής Κορυδαλλού. Διπλωματική Εργασία. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ανακτήθηκε στις 7-9-2020 από: <http://www.ehr.ecd.uoa.gr/thesis/>

Πολέμη-Τοδούλου, Μ.(2003). Αξιοποίηση της διεργασίας της ομάδας εκπαιδευομένων ενηλίκων. Στο: *Εκπαιδευτικό Υλικό για το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτών του ΕΚεΠις*. Κεφ.10. Τόμος, ΙΙΙ.σ.235.Αθήνα: ΕΚεΠις.

Πρίφτη, Ε.(2019). Αντιλήψεις Εκπαιδευτών για την επίδραση της μη τυπικής εκπαίδευσης και της τέχνης στους κρατούμενους. Η περίπτωση της Τίρυνθας. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 25-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/44690>

Ramsland, J. (1996). Με δίκαιο αλλά αμείλικτο πειθαρχία: Κοινωνικό Ιστορικό Διορθωτικών Υπηρεσιών στη Νέα Νότια Ουαλία. Τύπος Καγκουρό. Σ. 309 Ανακτήθηκε στις 1-12-2020 από: [ISBN 978-0864178299](https://www.isbn.org/978-0864178299)

Ρηγούτσου, Ε. (2005). «Συμβουλευτική κρατουμένων», Θεματική Υπεύθυνη Φυλακισμένων, ΥΠΕΠΘ. ΓΤΕΕ.ΙΔΕΚΕ Αθήνα. Ανακτήθηκε στις 10-10-20 από: <https://docplayer.gr/2289856-Symvoyleytiki-kratoymenon.html>

Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσο για τους κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές.* (μτφ.Νταλάκου, Β. Βασιλικού, Κ.). Δεύτερη έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Σακκούλης, Δ., Ασημάκη, Α.& Βεργίδης, Δ. (2017). Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: Ζητήματα ορισμού και τυπολογίας. Η ελληνική εμπειρία και οι διεθνείς διαστάσεις. *Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό «εκπ@ιδευτικός κύκλος»* Τόμος,5. Τεύχος,1.σ.104-126. Ανακτήθηκε στις 22-12-2020 από: https://journal.educircle.gr/images/teuxos/2017/teuxos1/teuxos_5_1_5.pdf

Salzberger-Wittenberg, I. (1996). *Η συναισθηματική εμπειρία της μάθησης και της διδασκαλίας.* (Μεταφρ. Τσελέπογλου, Φλώρα). Αθήνα: Καστανιώτης.

Σμερτζίδου, Ε.(χ.χ). *Φυλακές- Εκπαίδευση- Βιβλιοθήκες.* Ανακτήθηκε στις 6-12-2020 από: <http://repository-asklepiefio.ekt.gr/asklepius/bitstream/11642/326/1/>

Σιμόπουλος, Γ.(2009). Η Διαπολιτισμική Ικανότητα στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. *Καταρτίζειν*, Τεύχος. 25, σ.13-15. Περιοδική Έκδοση του Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.

Σμυρναίου, Ζ., Ραμαντάνη, Α.(χ.χ.). *Το ενδιαφέρον για τα συναισθήματα.* Ανακτήθηκε στις 27-12-2020 από: <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP551/Emotions%20assignment.pdf>

Σπυράκη, Χ.(2016). *Η εξέλιξη του θεσμού της Εκπαίδευσης Ενηλίκων στην ευάλωτη κοινωνικά ομάδα των κρατουμένων στην Ελλάδα. Σύγκριση με άλλες χώρες.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 25-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/33747>

Σταυρογιάννη- Περλίγκα, Η.(1998). *Προγράμματα Κατάρτισης για την κοινωνική επανένταξη φυλακισμένων ενηλίκων: εμπειρική έρευνα.* Διδακτορική Διατριβή. Ανακτήθηκε στις 12-12-2020 από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/12584>

Steele, T. (2006). Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων στην εποχή της «δια βίου μάθησης» και της παγκοσμιοποίησης. Στο Καψάλης, Παπασταμάτης (Επιμ.) *Επαγγελματισμός στη Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση*, Αθήνα : Γ. Δαρδάνος.

Στεργίου, Α.(2018). *Η διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών των κρατουμένων. Η περίπτωση του Καταστήματος Κράτησης Χανίων.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 18-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/39355>

Στούκη, Δ.Ι.(2019). *Το κοινωνιόδραμα ως μέσο βελτίωσης της συναισθηματικής νοημοσύνης σε έγκλειστους ενήλικες.* Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Ανακτήθηκε στις 22-9-2020 από: <https://www.semanticscholar.org/author/1396506605>

Στούμπου, Α. (2020). *Η κοινωνική διασύνδεση ως παράγοντας αποτελεσματικότητας των ΣΔΕ σε καταστήματα κράτησης: Η περίπτωση του Σχολείου στο Κατάστημα Κράτησης Αγίου Στεφάνου Πάτρας.* Ανακτήθηκε στις 15-1-2021 από: <https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/46375>

Στούρη, Β.(2016). *Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας σε ενήλικες κρατούμενους.* Διπλωματική εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 15-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/32387>

Τζάτσης, Π.(2018). *Ο εκπαιδευτής ενηλίκων κρατουμένων. Μελέτη περίπτωσης στο ΣΔΕ των φυλακών Χανίων.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 18-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/39948>

Τζένου, Ε.(2017). *Πειθαρχία και υποκειμενικότητα στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας των φυλακών: το παράδειγμα του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας της Δικαστικής Φυλακής Διαβατών.* Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε στις 25-9-2020 από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/42779>

Τουλούμη, Α.(2016). *Εκπαίδευση στη φυλακή: κίνητρα μάθησης, εμπόδια και ο ρόλος του Εκπαιδευτή Ενηλίκων σε σωφρονιστικά καταστήματα. Η περίπτωση των κρατουμένων του ΣΔΕ γυναικών φυλακών Ελαιώνα Θηβών.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 22-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/33283?mode=full>

Τσάκωνα, Α.(2018). *Ο μετασχηματιστικός ρόλος της εκπαίδευσης στις φυλακές. Αντιλήψεις εκπαιδευτικών για τον ρόλο των κοινωνικών δράσεων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας.* Ανακτήθηκε στις 20-9-2020 από: <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/5564>

Τσαλικογλου, Φ.(2006). *Μυθολογίες Βίας και Καταστολής,* Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 189.

Τσάφος, Β.(2018). *Νοηματοδότηση της εκπαιδευτικής έρευνας και δράσης στο σύγχρονο ελληνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο: Αναζητώντας τα διαφοροποιητικά της χαρακτηριστικά.* Στο:

Κατσαρού, Ε. & Τσάφος, Β. *Ορίζοντας την έρευνα δράσης στην Ελλάδα. Στην προοπτική διαμόρφωσης μιας επαγγελματικής κοινότητας εκπαιδευτικών ερευνητών. Πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιου Συμποσίου*. Ρέθυμνο 27-6-2015. Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κρήτης. Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα και Ρέθυμνο 2018.

Τσιμπουκλή, Α., Φύλλιπς, Ν. (2008). *Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων. Πρόγραμμα δια Βίου Εκπαίδευσης από απόσταση. Εκπαιδευτικό Υλικό*. Επιστημονική Επιμέλεια: Κόκκος, Α., Κουτρούμπα, Κ. Οι κοινωνικά ευπαθείς ομάδες σελ. 125-147. Προγράμματα δια βίου Εκπαίδευσης στα Κ.Ε.Ε. και στο Κ.Ε.Ε.ΕΝ.ΑΠ. Ανακτήθηκε στις 10-6-2020 από: <https://blogs.sch.gr/kkiourtsis/files/2011/05/ekpaideysi-ekpaideytw-n-en%CE%B9likwn-2008.pdf>

Τσιμπουκλή, Α., Φύλλιπς, Ν. (2010). *Διεργασία Ομάδας- Εκπαίδευση και Υποστήριξη Κοινωνικά Ευπαθών Ομάδων*. 2^η Διδακτική Ενότητα. Εκπαιδευτικό Υλικό. Κόκκος, Α., Κουτρούμπα, Κ. (Επιμ.). Προγράμματα Δια Βίου Εκπαίδευσης στα Κ.Ε.Ε. και στο Κ.Ε.Ε.ΕΝ.ΑΠ. Αθήνα.

Τσοποζίδου, Α. (2014). *Το επαγγελματικό προφίλ των εκπαιδευτών ενηλίκων στην Ελλάδα: Ζητήματα ανάπτυξης δεξιοτήτων στο χώρο εργασίας*. Διπλωματική εργασία. Ανακτήθηκε στις 23-11-2020 από: <https://ikee.lib.auth.gr/record/267627/files/GRI-2015-14476.pdf>

Υφαντή, Α., & Βοζαΐτης, Γ. (2009). Η επιμόρφωση και η επαγγελματική ανάπτυξη ως στοιχεία ποιότητας στο εκπαιδευτικό έργο. *Παιδαγωγική – Θεωρία και Πράξη*, 3, 31-46. Ανακτήθηκε στις 3-12-2020 από: <https://www.pedagogy.gr/images/tefxi/teuxos3.pdf>

Wacquant, L. (2002). *Οι φυλακές της μιζέριας*. (Μεταφ: Διαμαντάκου, Κ., Παναγιωτόπουλος, Ν.). Σειρά βιβλίου: Λόγοι Δράσης. Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα.

Wolfgang, M., Ferracuti, F. (1996). *Η Υποκουλτούρα της Βίας. Προς Μία Ολοκληρωμένη Θεωρία στην Εγκληματολογία*, (μτφρ. Φ. Μηλιώνη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σ. 184.

Φουκώ, Μ. (1989). *Επιτήρηση και Τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής*. (Μτφρ. Χατζηδήμου, Κ., Ράλλη, Ι.) Το πρόβλημα της ποινικής καταστολής στο έργο του Μισέλ Φουκώ. Εκδόσεις: ΡΑΠΠΑ. Ανακτήθηκε στις 11-10-2020 από: <https://eclass.uniwa.gr/modules/document/file.php/MSCRES102/>

Φουκώ, Μ. (1999). *Ο μεγάλος εγκλεισμός. Το πείραμα της ομάδας πληροφόρησης για τις φυλακές* (Σ. Παντελάκης, Μτφρ.). Αθήνα: Μαύρη Λίστα.

Freire, P.(2006). Δέκα επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν. (Μετφρ. Λιάμπας, Τάσος).Αθήνα: Επίκεντρο

Χαΐδου ,Α.(2002). Το σωφρονιστικό σύστημα. Ζητήματα θεωρίας και πρακτικής Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη. 6.49

Χασσάνδρα, Μ. & Γούδας, Μ. (2003). Κριτήρια εγκυρότητας και αξιοπιστίας στην ποιοτική – ερμηνευτική έρευνα. Δημοσιεύτηκε στην *Επιστημονική Επετηρίδα της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος*, τόμος 2, 31-48. Ανακτήθηκε στις 21-1-2021 από: http://lab.pe.uth.gr/psych/images/stories/pdf/various/kritiria_egyrotitas_kai_aksiopistias_stin_poiotiki_ereyna.pdf

Χασιώτης, Β.(2010). Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση εκπαιδευτικής παρέμβασης για το γραμματισμό ενηλίκων κρατουμένων. Το παράδειγμα των δικαστικών φυλακών Διαβατών Θεσσαλονίκης. Διδακτορική διατριβή. ΑΠΘ. Ανακτήθηκε στις 29-10-2020 από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/123689/files/Xasiotis.pdf>

Χατζηθεοχάρους, Π.(2010). Εκπαιδευτικό Υλικό: Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας. Αθήνα: Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ.- ΓΓΔΒΜ.-ΙΔΕΚΕ.

Χατζηνικολάου, Α.(2006). Εκπαίδευση σε συνθήκες «Κοινωνικής Απαξίωσης» στις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών. Ρωγμές σε ένα σύστημα. Στο: Μπαϊρακτάρης, Κ. «ΚΟΙΝΩΝΙΑ και ψυχική ΥΓΕΙΑ» Τριμηνιαία Επιστημονική έκδοση για θέματα Υγείας και Κοινωνικού Αποκλεισμού. Επιτροπή Ερευνών ΑΠΘ.σ.60-72. ISSN1790-9554.

Χατζηπαναγιώτου, Π. (2001). Η Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών. Ζητήματα Οργάνωσης, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης. Αθήνα: Τυπωθήτω – ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.

Χρόνη, Α.(2018). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού/εκπαιδευτή ενηλίκων Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας σε Καταστήματα Κράτησης και οι προϋποθέσεις αποτελεσματικής άσκησης του. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ Ανακτήθηκε στις 30-10-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/40686>

Χρυσικοπούλου, Ε.(2015). Η εφαρμογή και χρήση συμμετοχικών-ενεργητικών τεχνικών εκπαίδευσης στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας :Απόψεις εκπαιδευομένων που φοιτούν στο ΣΔΕ των φυλακών Ελαιώνα Θηβών. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 22-9-2020 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/30157>

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Cedefop, 2002. Εκπαίδευση και εκμάθηση ικανοτήτων. Ανακτήθηκε στις 23-11-2020 από:

<https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/4009>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1995). Λευκή Βίβλος, «Διδασκαλία και μάθηση: Προς μια κοινωνία της γνώσης». Ανακτήθηκε στις 20-10-2020 από:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/PRES_96_122

No Rec (89)12. European Prison Education Association Ηλεκτρονική ενημερωτική σελίδα για την εκπαίδευση στις φυλακές της Ευρώπης. Ανακτήθηκε στις 2-12-2020 από:

<https://www.epea.org/>

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.(1948) Άρθρο 26. Ανακτήθηκε στις 6-12-2020 από: <https://www.amnesty.gr/>

Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής της Κοπεγχάγης, 1995. **COM(95) 134.** Ανακτήθηκε στις 17-11-2020 από:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ac11902>

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.(2009). Πρόταση για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Ανακτήθηκε στις 29-12-2020 από:

http://www.pi-schools.gr/paideia_dialogos/prot_epimorf.pdf

Προεδρικό διάταγμα 1997/122. ΦΕΚ A/1997/112. Ανακτήθηκε στις 28-1-2021 από: <http://legislation.di.uoa.gr/eli/pd/1997/122>

Studies with the Open University. Πληροφορίες. Ανακτήθηκε στις 2-12-2020 από: <http://www.open.ac.uk/secure-environments/students-prisons-and-secure-hospitals/fees-and-funding> και <https://www.prisonerseducation.org.uk/>

N. 2525/1997- ΦΕΚ. Α/ 188/23.09.1997 Ανακτήθηκε στις 8-9-2020 από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-2525-1997.html>

N. 2776/1999. ΦΕΚ.291/A/24-12-1999 *Σωφρονιστικός Κώδικας*. Ανακτήθηκε στις 24-11-2020 από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaioseis/n-2776-1999.html>

N. 3879/2010. ΦΕΚ.163/A/21.9.2010

<https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3879-2010.html>

N. 4312/2014. ΦΕΚ Α'2060/2014, άρθρο 11. Ανακτήθηκε στις 28-1-2021 από:
<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/101428/nomos-4312-2014>

N.4610/2019. ΦΕΚ.70/7-5-2019. Τεύχος Α', Μέρος. Η, Άρθρο 240. Ρυθμίσεις για την
ανάπτυξη του ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 25-1-2021 από: <http://www.et.gr/docs-nph/>

Υ.Α. Γ2/2066/2000 «Αναλυτικά Προγράμματα Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας» ΦΕΚ943/31-7-
2000.Τεύχος, Β'.

Υ.Α. 2373/2003. Άρθρο 3.3.β.) (Φ.Ε.Κ. 1003/22-7-2003 τ. Β'). «Οργάνωση και λειτουργία
των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας». Ανακτήθηκε στις 19-9-2020 από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/ya-260-2008.html>

Υ. Α. 260/2008 »(Φ Ε Κ 34/16-1-2008, τ.Β').«Οργάνωση και Λειτουργία τ ω ν Σ χ ο λ ε ί ω ν
Δ ε ύ τ ε ρ η ς Ε υ κ α ι ρ ί α ς». Ανακτήθηκε στις 19-9-2020 από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/ya-260-2008.html>

Υ.Α 88741/2014. ΦΕΚ 3455/Β/ 23-12-2014.Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας
Καταστημάτων Κράτησης και Αυτοτελών Τμημάτων Γ' τύπου. Ανακτήθηκε στις 28-1-2021
από:<https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaiousune/ya-88741-2014.html>

Κ.Υ.Α. 29809/2015. ΦΕΚ Β' 1368/2015. Ανακτήθηκε στις 28-1-2021 από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/kya-29809-2015.html>

ΙΝΕΔΙΒΙΜ (2013α). «Σε τι διαφέρει το ΣΔΕ από το Γυμνάσιο;». Ανακτήθηκε στις 20-10-2020
από: <http://www.gsae.edu.gr/el/geniki-ekpaidefsi-enilikon/deyteri-efkairia/s-d-e-sxoleia-deyteris-efkairias/se-ti-diaferi-to-s-d-e-apo-to-gymnasio>

ΙΝΕΔΙΒΙΜ (2013β). «Φιλοσοφία και πρόγραμμα σπουδών». Ανακτήθηκε στις 20-10-2020
από:<http://www.gsae.edu.gr/el/geniki-ekpaidefsi-enilikon/deyteri-efkairia/s-d-e-sxoleia-deyteris-efkairias/144-filosofia-kai-programma-spoudon>

ΙΝΕΔΙΒΙΜ (2016).«Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας των Σωφρονιστικών Καταστημάτων». Ανακτήθηκε στις 5-10-20 από <http://bit.ly/2x4ewgs>

ΙΝΕΔΙΒΙΜ,2018.Ανακτήθηκε στις 5-12-2020 από: <https://www.inedivim.gr/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ

Ονομάζομαι Τζινάβου Αλεξάνδρα. Είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο στο πρόγραμμα «Επιστήμες της Αγωγής». Στα πλαίσια εκπόνησης της Διπλωματικής μου εργασίας με θέμα: «Εκπαιδευτικές ανάγκες των Εκπαιδευτών Ενηλίκων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) των φυλακών Δομοκού και Μαλανδρίνου: Ποιοτική προσέγγιση», θα πραγματοποιήσω έρευνα. Σ' αυτήν θα διερευνηθούν οι εκπαιδευτικές ανάγκες, οι δυσκολίες και τα θεσμικά εμπόδια των Εκπαιδευτών Ενηλίκων των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) που λειτουργούν στα σωφρονιστικά καταστήματα Δομοκού και Μαλανδρίνου.

Ευχαριστώ για την συγκατάθεσή σας να συμμετάσχετε στην έρευνά μου. Πριν ξεκινήσουμε θα ήθελα να τονίσω ότι:

- Η συμμετοχή σας είναι εντελώς εθελούσια
- Είστε ελεύθερος/η να αρνηθείτε να απαντήσετε σε οποιαδήποτε ερώτηση.
- Είστε ελεύθερος/η να αποσυρθείτε από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή.

Η συνέντευξη θα είναι εντελώς εμπιστευτική και θα χρησιμοποιηθεί μόνο για το σκοπό της έρευνάς μου. Αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις /ατομικά αποτελέσματα μπορεί να αποτελέσουν τμήμα της έρευνας, αλλά σε καμία περίπτωση δεν θα συμπεριλαμβάνεται σε αυτήν το όνομά σας ή κάποιο άλλο χαρακτηριστικό που να προδίδει την ταυτότητά σας.

Με εκτίμηση

Τζινάβου Αλεξάνδρα

2. ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθούν οι εκπαιδευτικές ανάγκες, να αναδειχθούν οι δυσκολίες και τα θεσμικά εμπόδια των εκπαιδευτών Ενηλίκων των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) που λειτουργούν στα σωφρονιστικά καταστήματα Δομοκού και Μαλανδρίνου για το σχολικό έτος 2020-2021.

Εγγυώμαι προσωπικά για την ανωνυμία σας και το απόρρητο των δεδομένων της συνέντευξης. Η συνέντευξη θα έχει διάρκεια 20-30 λεπτά της ώρας, καιόπως έχουμε συμφωνήσει, θα ηχογραφηθεί.

Α΄ ΑΞΟΝΑΣ: ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο: Άνδρας ☐ Γυναίκα ☐
2. Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 ☐ 35-44 ☐ 45-59 ☐ 60+ ☐
3. Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;
Βασικό πτυχίο ☐ Μεταπτυχιακό τίτλος ☐ Διδακτορικό ☐ Άλλο ☐
4. Ειδικότητα εκπαιδευτικού:.....
5. Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος ☐ Αναπληρωτής/τρια ☐ Ωρομίσθιος/α ☐
6. Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
7. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων:.....
8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:
Δομοκού ☐ Μαλανδρίνου ☐
9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;
Εκπαίδευσης Ενηλίκων ☐ Ευάλωτων ομάδων ☐ και στα δυο ☐ δεν έχω λάβει ☐
10. Αν ναι, ποιος φορέας υλοποίησε το πρόγραμμα; Και πόση ήταν οι διάρκεια του Επιμορφωτικού Προγράμματος;
11. α. Αν έχετε λάβει μέρος σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα, πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;
11. β. Αν δεν έχετε συμμετοχή σε Επιμορφωτικό πρόγραμμα γιατί; Τι θα προτεινάτε;

Β' ΑΞΟΝΑΣ: ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΣΔΕ ΦΥΛΑΚΩΝ

12. Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

12.α. Αν ναι, αναφέρετε ποιες;

12.β. Αν όχι, γιατί; Αναφέρετε τους κυριότερους λόγους.

13. Δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σας έργο;

13.α. Αν ναι, με ποιόν τρόπο;

14. Πώς διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

Γ' ΑΞΟΝΑΣ: ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΤΕ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

15. Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων.

16. Αναφέρετε τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά στο έργο σας.

17. Με ποιον τρόπο διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

18. Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;

Δ' ΑΞΟΝΑΣ: ΓΝΩΣΕΙΣ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ, ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΣΤΑ ΣΔΕ ΦΥΛΑΚΩΝ

19. Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων;

20. Ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

21. Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

22. Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

23. Ποιες βελτιώσεις θα προτείνατε;

24.Υπάρχει κάτι άλλο που νιώθετε την ανάγκη να συμπληρώσετε, να προσθέσετε ή να προτείνετε για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές;

Σας ευχαριστώ θερμά για τη συνεργασία και την προθυμία σας να με βοηθήσετε στην έρευνά μου.

3. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΣΔΕΦ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ταυτότητα των ερευνών για τα ΣΔΕΦ στην Ελλάδα από το 2006 έως το 2020

Συγγραφέας	Χρόνος	Τόπος	Δείγμα	Μεθοδολογία
Παπαδάκη	2006	Γυναικεία Φυλακή Κορυδαλλού	10 Α	Ποιοτική
Βεργίδης, Ασημάκη, Τζιντζίδης	2007	Κορυδαλλού ΠΤΔ Πάτρα	37 (18Α- 19Γ)	Ποσοτική
Γράβαλου	2010	ΣΔΕΦ Λάρισας	32 Α (22/10)	Ποσοτική και Ποιοτική
Παπαθανασίου,	2010	Δικαστική Φυλακή Διαβατών	52 Α	Ποσοτική
Πέτσας	2010	ΣΔΕΦ Κορυδαλλού	10 Α	Ποσοτική
Κελίδου	2011	Η εκπαίδευση ως πολιτική επανένταξης των κρατουμένων στην Ελλάδα		Βιβλιογραφική έρευνα
Ηλιοπούλου	2011	ΣΔΕΦ Δομοκού και ΣΔΕΦ Ελαιώνα Θηβών	16 (8 Α - 8 Γ)	Ποιοτική
Κουϊμτζή	2011	3 ^ο ΣΔΕΦ Θεσσαλονίκης	11 Α	Ποιοτική

Όρλης	2013	ΣΔΕΦ Διαβατών και ΣΔΕΦ Κορυδαλλού	57 (55 Α - 2Γ)	Ποιοτική
Λεκαδίτη	2012	Αδημοσίευτη		
Παντελέρη	2014	ΣΔΕΦ Διαβατών	10 Α	Ποιοτική
Παπαθανασίου,	2014	ΣΔΕΦ Λάρισας	83 Α (80/3)	Ποσοτική και Ποιοτική
Παπαϊωάννου	2015	ΣΔΕΦ Κορυδαλλού	18 Α	Ποιοτική
Χρυσικόπουλου	2015	Φυλακές Γυναικών Ελαιώνα Θηβών	20 Γ	Ποσοτική
Σακκά	2015	ΣΔΕΦ Κορυδαλλού	7 Α	Ποιοτική
Νικολακάκος	2015	Κ.Κ.Πάτρας	15 κρ	Ποιοτική
Κοορέλλα	2016	ΣΔΕΦ Γρεβενών	14 Γ	Ποιοτική
Μούσιου	2016	ΣΔΕΦ Κορυδαλλού	72 Α	Ποιοτική
Μπαρμπάκος	2016	ΣΔΕΦ Κορυδαλλού και ΣΔΕΦ Γρεβενών	32 Α (16 + 16)	Ποιοτική

Στούρη	2016	ΣΔΕΦ Κορυδαλλού	28 Α	Ποιοτική
Τουλούμη	2016	ΣΔΕΦ Ελαιώνα Θηβών	15 Γ	Ποιοτική
Βεργοπούλου	2017	ΣΔΕΦ Ελαιώνα Θηβών	20 Γ	Ποιοτική
Κοφίνη	2017	3ο ΣΔΕΦ Θεσσαλονίκης	10 Α	Ποιοτική
Μπλιούμη	2017	ΣΔΕΦ Λάρισας	2 Α	Ποιοτική
Δρίλλια	2018	ΣΔΕΦ Κορυδαλλού	77 Α (60/17)	Ποσοτική και Ποιοτική
Παπαδιονυσίου	2018	ΣΔΕΦ Ελαιώνα Θηβών	9 Γ	Ποιοτική
Στεργίου	2018	Δικαστική Φυλακή Χανίων	10 Μ	Ποιοτική
Χρόνη	2018	ΣΔΕΦ ΚΚ Στερεάς και Θεσσαλίας	14εκπ/τεζ(8 Α+6 Γ)	Ποιοτική
Τζάτσης	2018	ΣΔΕΦ Χανίων	12 Εκπαιδευτές(3Α+9Γ)	Ποιοτική

Οικονόμου	2018	ΣΔΕΦ γενικά στα ΚΚ	6 Δ/ντες ΚΚ(από τα 12 ΚΚ) + 1 στέλεχος του ΥΠΕΠΘ	Ποιοτική
Τσάκωνα	2018	ΣΔΕΦ ΚΚ Κορυδαλλού	4 εκπαιδευτές	Ποιοτική
Πρίφτη	2019	ΣΔΕΦ Τίρυνθας	10 εκπαιδευτές	Ποιοτική
Κουτζεκλίδου- Λιοναράκης	2019	ΣΔΕΦ ΚΚ Λάρισας	Ομάδα εκπαιδευομένων	Focus-group, ημερολόγιο, παρατήρηση
Στούκη	2019	ΣΔΕΦ Κορυδαλλού	11 άνδρες	Ποσοτική+ ποιοτική Έρευνα δράσης
Πασχαλίδου	2019	>>>>>>>>	12 γυναίκες αποφυλακισμένες	Ποιοτική
Καπέλου, Χαλούλια	2019	ΣΔΕΦ Δομοκού	>>>>>>>>	Βιβλιογραφική έρευνα
Αγκαθά	2020	ΣΔΕΦ Νιγρίτας	24κρ+13 εκπ/τες	Ποσοτική + ποιοτική
Αραμπατζή	2020	ΣΔΕΦ Νιγρίτας	70κρ+2 εκπ/τες	Ποσοτική + ποιοτική
Δημητρέλου	2020	ΚΚ Άμφισσας και Μαλανδρίνου	16κρ(8Α+8Μ)	Ποιοτική
Καλαντζή	2020	ΣΔΕΦ Καταστημάτων Κράτησης	50 ερ+10 συνεντ=60 εκπ/τες	Ποσοτική+ ποιοτική
Κουρουμιάκη	2020	ΚΚ Διαβατών	5 κρ+10 εκ/τες	Ποιοτική

		ΚΚ Λάρισας		
Μαυρογόνατος	2020	ΣΔΕΦ Ελαιώνα Θηβών	11 κρ+5 εκπ/τες	Ποιοτική
Στούμπου	2020	ΣΔΕΦ ΚΚ Πατρών	8 κρ+ 7 εκπ/τες	Ποιοτική
Σεμερτζίδου	2020	Φυλακές- εκπαίδευση- βιβλιοθήκες	-	Βιβλιογραφική έρευνα

4. ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΜΕΝΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Παρατίθενται οι δεκατρείς συνεντεύξεις, όπως αυτές απομαγνητοφωνήθηκαν, οι οποίες είναι αριθμημένες από Ε1 έως Ε13. Στους διαλόγους, το γράμμα Σ αναφέρεται στον συνεντευκτή και το γράμμα Ε στις αποκρίσεις του/της εκπαιδευτή/ τριας. Στην ερώτηση 8 του πρωτοκόλλου της συνέντευξης, που αναφέρεται στην αποκλειστική προϋπηρεσία των εκπαιδευτών/τριών, δεν είναι υπογραμμισμένα τα ΣΔΕΦ Δομοκού ή Μαλανδρίνου για να διαφυλαχθούν τα προσωπικά δεδομένα των συμμετεχόντων/χουσών.

Ε1

1.Φύλο: Άνδρας   Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35   35-44   45-59   60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο   Μεταπτυχιακός τίτλος   Διδακτορικό   Άλλο

-Ε: στο Πανεπιστήμιο της Κύπρου, Εκπαιδευτική Διοίκηση (Educational Administration)

-Σ: πολύ ωραία

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού: ΠΕ 80 Οικονομολόγος

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος   Αναπληρωτής/τρια   Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ   ΟΧΙ

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων

-Ε: Τρία χρόνια

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού   Μαλανδρίνου

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων   Ευάλωτων ομάδων   και στα δυο   δεν έχω λάβει

-Ε: ναι, ναι έχω συμμετάσχει

-Σ: σε ποιο;

-Ε: και εκπαίδευσης ενηλίκων και ευάλωτων ομάδων και σε ΣΔΕ και σε Ενήλικες και σε κρατούμενους

-Σ: (χτυπάει το τηλέφωνό) Συγνώμη, συγνώμη

-Ε: ναι

-Σ: εεε ποιος φορέας τις έχει έχει πραγματοποιήσει αυτές αυτά τα προγράμματα;

-Ε: εεεεχωωω είναι κάποια κέντρα δια βίου, το Easy Education, στην ΕΟΠΕΚ, στην επιστημονική ένωση, εεεε κάποιος άλλος φορέας Λέντας ΑΕ

-Σ: χμμμ

-Ε: είναι κέντρα δια βίου αυτά και έχω κάνει τουλάχιστον 900 ώρες σε κάθε τέτοι πρόγραμμα

-Σ: αα μάλιστα

-Ε: δηλαδή μιλάμε δηλαδή έχω κάνει 900 ώρες περίπου εκπαίδευση ενηλίκων..900 ώρες ΣΔΕ εεεε σε κρατούμενους....μαθητές κρατούμενους και έχω κάνει και εκπαιδευτική διοίκηση

-Σ: μάλιστα, αν έχετε λάβει μέρος σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα, πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-Ε: σίγουρααα μιλούσαν για την εκπαίδευση ενηλίκων, δηλαδή πως εκπαιδεύουμε έναν ενήλικα, πως συμπεριφερόμαστε σ' έναν ενήλικα, ειδικά όταν μιλάμε για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες όπως είναι οι κρατούμενοι, πως αντιμετωπίζουμε δυσκολίες, στην περίπτωση που προκύπτουν, πως διδάσκουμε τρόπους διδασκαλίας αυτά ναι μέσα από αυτά τα επιμορφωτικά προγράμματα ταα τα αντιμετωπίσαμε

-Σ: μμ

-Ε: μέθοδοι διδασκαλίας και τα λοιπά

-Σ: ναι πολύ ωραία! Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

-Ε: φυσικά υπάρχουν. Εεε καταρχήν, πρέπει να υπάρχει καλή σχέση και συνεργασία με τον Διοικητή των φυλακών γιατί μιλάμε για ένα σωφρονιστικό κατάστημα. Το σχολείο είναι μέρος ενός μεγαλύτερου φορέα έτσι; Που λέγεται σωφρονιστικό κατάστημα ή φυλακή. Επομένως, πρέπει οι σχέσεις να είναι καλές με τους ανθρώπους της φυλακής τον αρχιφύλακα και με όλο το σωφρονιστικό προσωπικό

-Σ: χμ

-Ε: αυτό είναι το ένα. Το άλλο, είναι ότι θα πρέπει να υπάρχουν και υποδομές εεε όσο αφορά το σχολείο εεεε ένας προτζέκτορας, να υπάρχουνε laptop, για να μπορούν τα παιδιά να έχουνε μιας αίθουσα πληροφορικής, εεε αυτό που μπορεί να φαίνεται γελοίο σε κάποιους αλλά σε μας δεν είναι καθόλου γελοίο, είναι τα θρανία και οι καρέκλες, εεε από το υπουργείο δεν υπάρχει και υποστήριξη γενικώς στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας και πόσο μάλιστα σε σχολεία φυλακών.

-Σ: χμ

-Ε: Επομένως, εεε εμείς θεωρούμε πολυτέλεια το νναα έχουμε θρανία και καρέκλες για τους μαθητές, θεωρούμε πολυτέλεια το να έχουμε ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Πέντε υπολογιστές που έχουμε και έχουμε φτιάξει την αίθουσα πληροφορικής, είναι από δωρεά,

-Σ: χμ

-Ε: από κάποιες δηλαδή κινήσεις που έκανα για να μπορέσουμε να πάρουμε και να κάνουμε μια αίθουσα πληροφορικής. Όταν όμως υπάρχουν αυτές οι υποδομές, όταν υπάρχουν υπολογιστές, προτζέκτορες, και τα λοιπά εεεε τότε το έργο μας διευκολύνεται ...

-Σ: χμ

-Ε: σε κάθε περίπτωση γιατί μπορείς εεε γιατί αυτό σου διευκολύνει την εκπαιδευτική διαδικασία

-Σ: Δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σας έργο; Με ποιο τρόπο;

-Ε: όχι!

-Σ: δεν δυσκολεύει ε;

-Ε: όχι, όχι, όχι δεν δυσκολεύει, Δηλαδή αν αν μας επηρεάζει επειδή είναι φυλακή;

-Σ: ναι αυτό θέλω να πω

-Ε: όχι, όχι, όχι. Οοο καταρχήν ο εκπαιδευτικός ο οποίος θα έρθει να διδάξει σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα, ξέρει που διδάσκει..

-Σ:χμμ

-Ε: ....εεεε ξέρει καταρχήν ότι έχει να κάνει με ενήλικες, και ξέρει ότι έχει να κάνει με μιααα με ευάλωτες κοινωνικές ομάδες

-Σ:χμμ

-Ε: είναι , όλοι οι εκπαιδευτικοί είναι συνειδητοποιημένοι πάνω στο κομμάτι αυτό, επομένως δεν μας δυσκολεύει.

-Σ: θέλω να πω δηλαδή υπάρχουν περιπτώσεις όπου μπορεί το πρόγραμμα το ωρολόγιο πρόγραμμα εεε του σχολείου νααα ακολουθεί ή νααα βρίσκεται έτσι σεεε όχι αντίθεση πως αλλιώς να το πω .....μάλλον το πρόγραμμα της φυλακής να δυσκολεύει το πρόγραμμα του σχολείου;

-Ε: όχι αυτά τα βρίσκουμε,

-Σ: ναι

-Ε: τα βρίσκουμε, ξέρουμε τι ώρα θα ξεκινήσουμε, ξέρουμε τι ώρα θα τελειώσουμε, οπότε μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα εεεε ο κάθε εκπαιδευτικός δίνει τον καλύτερό του εαυτό

-Σ: ναι, ωραία, οπότε..

-Ε: εξάλλου άμα θες να πάρεις και περισσότερες ώρες η φυλακή έχει ένα συγκεκριμένο ωράριο

-Σ: χμμ

-Ε: πρέπει να προσέλθουν συγκεκριμένη ώρα, πρέπει να αποχωρήσουν συγκεκριμένη ώρα για το φαγητόοο, εεε είναι ένα άσυλο

-Σ: ναι

-Ε: έχει κάποιους κανόνες

-Σ: χμμ

-Ε: αλλά αυτό δεν μας εμποδίζει διότι εμείς μπορούμε να κάνουμε τη δουλειά μας , ανεπηρέαστοι

-Σ: ναι.....ωραία, πάμε τώρα. Μπορείς να μου περιγράψεις, κατά τη δική σου γνώμη, τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σου ως εκπαιδευτρια ενηλίκων κρατουμένων;

-Ε: Η δυσκολία που έχουν στα σωφρονιστικά καταστήματα είναι ότι υπάρχουν πολλοί αλλόγλωσσοι, έχουμε εθνικότητες από όπου μπορείς να φανταστείς, Έλληνες. Από ένα σχολείοο εβδομήντα πέντε παιδιών ζήτημα η πέντε να είναι έλληνες.

-Σ: χμμ

-Ε: γιατί όμως, όχι επειδή δεν έχουμε κρατούμενους έλληνες, κι έχουμε μόνο απ' το Ιράν, Ιράκ Αλγερία και τα λοιπά, είναι επειδή έχουνε ολοκληρώσει το γυμνάσιο. Γιατί το ΣΔΕ είναι σε επίπεδο γυμνασίου.

-Σ: χμμ

-Ε: επομένως οι έλληνες έχουνε ολοκληρώσει το γυμνάσιο γι' αυτό κι έχουμε τέτοιους μαθητές. Αυτή είναι μια δυσκολία, γιατί αυτοί οι άνθρωποι δεν γνωρίζουν ούτε γλώσσα,

-Σ: χμμ

-Ε: οπότε πρέπει να ξεκινήσουμε από το μηδέν. Εεεε το ένα είναι αυτό. Το άλλο οοοο είναιι ότι πολλοί αντιμετωπίζουν και μαθησιακές δυσκολίες

-Σ: χμμ

-Ε: εεεε το άλλο είναι ότι έχουν ένα χαμηλό επίπεδο αυτοεκτίμησης, δεν αναλαμβάνουν εύκολα πρωτοβουλίες, γιατί πρέπει να ξέρουν κάτι....επειδήη δεν σηκώνουν .....να συμμετάσχουν στο μάθημα

-Σ: χμμ

-Ε: σα να φοβούνται

-Σ: χμμ

-Ε: γενικά οι κρατούμενοι έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση συν αυτός ο περιορισμός που υπάρχει τους κάνει πιο απόμακρους, άλλο ένα αρνητικό, πιο απόμακροι, πιο καχύποπτοι, ενδεχομένως κάποιοι απ' αυτούς εε είχανε δυσκολίες στο παρελθόν σαν μαθητές και φοβούνται να ξανοιχτούν σε εμάς δεν μπορούν να καταλάβουν ότι αυτό το σχολείο που κάνουν τώρα δεν έχει καμία σχέση με το σχολείο που κάνανε σαν μαθητές

-Σ: χμμ

-Ε: ξέρεις τώρα, κι εσύ γνωρίζεις ότι η τυπική εκπαίδευση έχει άλλους κανόνες, η εκπαίδευση ενηλίκων

-Σ: ακριβώς

-Ε: εμείς στηριζόμαστε στη συνεργατική μάθηση, εεε στην επικοινωνία, δεν μας ενδιαφέρει τόσο πολύ αν θα τα αποστηθίσει απ' έξω, αν θα λύσει τις ασκήσεις του για την επόμενη μέρα όπως είναι σε ένα σχολείο τυπικής εκπαίδευσης. Αυτοί λοιπόν μέχρι να το καταλάβουν, για μια διαφορετικού είδους εκπαιδευτικής διαδικασίας, περνάει λίγος χρόνος, θέλουν το χρόνο

τους. Μόλις όμως έτσι γνωριστούμε, και μας εμπιστευτούν, εεε μετά βλέπουμε φοβερή βελτίωση

-Σ: άρα μου απάντησες εμμέσως πλην σαφώς για το πώς διαχειρίζεστε...πώς διαχειρίζεστε αυτές τις δυσκολίες εσείς....είπες ότι να κερδίσουν την εμπιστοσύνη...να με εμπιστευτούν

-Ε: ναι, ένα ναι η εμπιστοσύνη είναι πάρα πολύ σημαντικό για τους κρατούμενους, γιατί είναι απόμακροι είναι αυτό που είπα πριν και καχύποπτοι γιατί πιστεύουν ότι όλος ο κόσμος είναι εναντίον τους, δεν μπορούν να καταλάβουν ότι το σχολείο έχει μια άλλη φιλοσοφία, κι εμείς δεν είμαστε σωφρονιστικοί υπάλληλοι εμείς είμαστε εκπαιδευτικοί και είναι άλλος ο ρόλος μας. Και ίσως επειδή κάποιοι έχουμε στον πρότερο βίο τους έτσι κάποιες αρνητικές εε εμπειρίες

-Σ: χμμ

-Ε: στο κομμάτι το μαθησιακό, θεωρούμε ότι έτσι είναι και εδώ αλλά δεν είναι έτσι εδώ. Άρα λοιπόν εμείς μέσα από τη σωστή επικοινωνία, μέσα από τη συνεργασία και από την εμπιστοσύνη προσπαθούμε να τους κάνουμε να χαλαρώσουν και να απολαύσουν όλη αυτή τη διαδικασία και να πάρουν όσο γίνεται περισσότερα πράγματα

-Σ: ποιος θεωρείς ότι είναι ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων στα ΣΔΕ; Τι όψεις, τι πτυχές έχει αυτός ο ρόλος;

-Ε: ο ρόλος, ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι να βλέπει κάθε φορά, όπως κάνουν και σε ένα τυπικό σχολείο, αλλά ειδικά σε αυτές τις κατηγορίες εεε πουνυ πρέπει να ακουμπήσεις να τους ακουμπήσεις λίγο περισσότερο και σε συναισθηματικό επίπεδο εεεεε και να τους βάλεις στο ίδιο επίπεδο με σένα δηλαδή να μην νιώσουν ότι τους υποτιμάς.....(παύση)

-Σ: χμμ

-Ε: αυτό επίσης είναι .....νααααα θεωρήσουν ότιιιι εεε γιατί σηκώνουν το χέρι και λένε και πολλά λάθη, πολλοί δεν ξέρουν και τη γλώσσα πώς να απαντήσουν σωστά, δεν θα πρέπει εκείνη τη στιγμή να τους κάνουμε να νιώσουν άβολα, θα πρέπει σαν εκπαιδευτικοί να τους βοηθήσουμε, να το μάθουν σωστά με ωραίο τρόπο, χωρίς να τους προσβάλλουμε.....(παύση)

-Σ: ναι

-Ε: εί είναι λίγο πιο λεπτή η διαχείριση εγώ πιστεύω σίγουρα στην εκπαίδευση ενηλίκων αλλά ειδικά που μιλάμε για τέτοιες ομάδες είναι ακόμα πιο ευαίσθητη έτσιιι ηηηη συμμετοχή του εκπαιδευτή

-Σ: Ποιοι παράγοντες; Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;
Το έργο σου εκεί; Το εκπαιδευτικό σου έργο;

-Ε: (παύση)... τίποτα μόνο η συνεργασία βέβαια δεν μπορώ να βρω κάτι άλλο, η συνεργασία
και η επικοινωνία.....α παράγοντες με ποια έννοια;

-Σ: γενικότερα παράγοντες μέσα στο χώρο....εε

-Ε: ναι είναι η συνεργασία και η επικοινωνία και με τους σωφρονιστικού υπαλλήλους, και με
τον Δ/ντή των φυλακών. Παίξει το θεωρώ πολύ σημαντικό ρόλο και επειδή επικοινωνώ και
με άλλα ΣΔΕ .....βλέπω ότι άλλοι συνάδελφοι, αντιμετωπίζουν προβλήματα. Και ξέρεις αυτό
μπορεί να βγει και στην μαθησιακή διαδικασία δηλαδή όταν δεν έχεις καλές σχέσεις με τη
φυλακή δεν μπορείς μετά ανεπηρέαστος να μπει και να κάνεις μάθημα και να δώσεις το εκατό
τις εκατό του εαυτού σου. Πολύ σημαντικό θεωρώ ότι είναι οι σχέσεις με τη φυλακή

-Σ: ναι ούτως ή άλλως θα πρέπει να διατηρήσει...φαντάζομαι εγώ το λέω και μέσα από αυτά
που έχω διαβάσει γιατί δεν έχω εμπειρία, να κρατήσεις ισορροπίες ανάμεσα σε αυτά τα δύο
διαφορετικά πλαίσια στο πλαίσιο το εκπαιδευτικό και στο πλαίσιο της φυλακής έτσι δεν είναι;

-Ε: Έτσι έτσι ακριβώς και πρέπει να σεβαστείς το χώρο αυτό. Δηλαδή όταν σου λένε ότι δεν
μπορείς μετά τις μια η ώρα να παραμείνεις στο σχολείο, γιατί στο εξηγούν όμως και σου λένε
ότι γιατί πρέπει να τους μαζέψουμε, πρέπει να φάνε, υπάρχει ένα δίωρο χαλάρωσης, μετά
πρέπει να προαυλιστούν, μετά πρέπει .....υπάρχει ένα πρόγραμμα είναι άσυλο

-Σ: ναι

-Ε: Δεν μπορείς εσύ να το καταπατήσεις. Όταν παράδειγμα σου λένε ότι δεν μπορούμε να
κάνουμε αυτή την εκδήλωση .....γιατί θα ανοίξει για το κοινό...δεν πρέπει να...

-Σ: δεν πρέπει να έρθουν σε επαφή.....νάτο κολλάει

-Ε: Κολλάει;

-Σ: ναι ..πες μου πάλι αυτό με το κοινό που είπες

-Ε: ναι λέω ότι δεν μπορεί να κάνεις μια εκδήλωση ανοιχτή με πολύ κοινό θα πρέπει να είναι
επιλεγμένα τα άτομα που θα έρθουν

-Σ: ναι

-Ε: θέλει μια μια λεπτότητα το όλο θέμα

-Σ: Ωραία! Ποιες γνώσεις θεωρείς ότι πρέπει να έχεις για να ανταποκρίνεσαι στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευόμενων; γνώσεις

-Ε: πρέπει σίγουρα να γνωρίζεις από εκπαίδευση ενηλίκων, δεν έχει καμία σχέση με το νααα διδάσκεις σε παιδάκια μέχρι τα δεκαοχτώ χρονών

-Σ: χμμ

-Ε: και σε συνδυασμό βέβαια με την εκπαίδευση που αφορά ευάλωτες κοινωνικές ομάδες δηλαδή ΣΔΕ φυλακών εφόσον τώρα μιλάμε για σχολεία φυλακών

-Σ: ναι

-Ε: πρέπει λοιπόν να υπάρχουνε γνώσεις και από την εκπαίδευση ενηλίκων και εκπαίδευση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων

-Σ: ναι θεωρείς ότι αυτές οι δυο δηλαδή τα δυο πεδία γνώσεων είναι τα πιο σημαντικά;

-Ε: αυτό είναι το πιο σημαντικό και μετά και άλλοι πολύ σημαντικοί παράγοντες όπως επίσης να αγαπάς αυτό το οποίο κάνεις, γιατί αν το αγαπάς θα το κάνεις και καλύτερα. Το να θέλεις να βοηθήσεις αυτούς τους ανθρώπους, να νιώθεις ότι πραγματικά προσφέρεις έργο, όχι ότι δεν προσφέρεις και στη τυπική εκπαίδευση απλά, αυτοί οι άνθρωποι το έχουν περισσότερο ανάγκη. Εεεχω μιλήσει με πάρα πολλούς φαντάσου ότι θέλουν μέχρι και τα Χριστούγεννα και το Πάσχα να κάνουμε μαθήματα. Είναι και ένας τρόπος....είναι και μια διέξοδος από την καθημερινότητά τους έτσι; Από τη ρουτίνα, από αυτό το οποίο βιώνουν. Εεεε όταν έρχονται στο σχολείο ουσιαστικά τους φέρνεις σε επαφή με τον έξω κόσμο....(παύση) σκέψου ότι πολλοί από αυτούς εεεε μπορεί να έχουν ένα και δυο χρόνια να δουν τους δικούς τους. Ειδικά τώρα στο συγκεκριμένο σωφρονιστικό κατάστημα το οποίο είναι και απομακρυσμένο, ...πάρα πολλοί από τους κρατούμενους μαθητές δεν βλέπουν τους δικούς τους ανθρώπους. Οπότε όταν αυτοί έρχονται σε επαφή με εκπαιδευτές είναι σαν να επικοινωνούν, τους δίνεις μια γέφυρα, μια γέφυρα με τον έξω κόσμο

-Σ: έτσι ακριβώς είναι.....(παύση) ξεφεύγουν από αυτό το εσώκλειστο το...

-Ε: αυτοί ξεφεύγουν ναι...γιατί σου λέω πέρα από ότι καλύπτουν τον κενό χρόνο, που έχουν άπειρο νεκρό χρόνο, και ο οποίος δεν αποβαίνει πάντα καλώς γιατί όταν έχεις και πολύ χρόνο και είσαι μέσα σε έναν θάλαμο μαζί με άλλους δέκα, με διαφορετικές συνήθειες και τα λοιπά ..δεν είναι ευχάριστη η παραμονή σου εκεί.. ενώ όταν το πρωί θα έχεις τον ενθουσιασμό θα

‘ρθεις στο σχολείο, θα μάθεις πράγματα, θα δεις video, θα ακούσεις τραγούδια, θα γίνουν θεατρικά, θα υπάρξει μουσική, θα υπάρξει ζωγραφική, γιατί κάνουμε τέτοια πράγματα

-Σ: ναι

-Ε: τους βάζουμε στον προτζέκτορα και βλέπουν ένα σωρό video για τη φύση, για τους πλανήτες, βάση μαθημάτων περνάν ωραία, τους βάζουμε ταινίες ας πούμε να βλέπουνε. Κάποιες παγκόσμιες μέρες και τις αφιερώνουμε και λέμε σήμερα είναι η παγκόσμια ημέρα του βιβλίου παράδειγμα και διαβάζουμε βιβλία παγκόσμια μέρα οτιδήποτε..

-Σ: χμμ

-Ε: Οπότε τους αρέσει, τους αρέσει πολύ να ζωγραφίζουν, εεε μετάααα όχι τώρα φέτος αλλά τα προηγούμενα χρόνια κάναν για τα Χριστούγεννα ετοιμάζαμε γιορτή, θεατρικόοο, ποιήματα, καλλιτεχνικά, μάσκες με πηλό είχαν φτιάξει πέρυσι πολύ ωραίες μάσκες, γούρια, εεεε το καλοκαίρι στην καταληκτήρια γιορτή κάνανε πάλι θεατρικό, κάνανε πρόβες οπότε περνάνε ωραία, τους είχα βάλει και είχαν ζωγραφίσει τον προαύλιο χώρο, ζωγραφίζουν, κάνουνε μακέτες, γιατί έχουμε και καθηγητή πολιτισμικής αγωγής, αν είναι και σχετικός ακόμα καλύτερο επομένως περνούν ευχάριστα. Δηλαδή πέρα από τα μαθήματα που κάνουν μαθηματικά, γλώσσα, φυσική, κάνουν και καλλιτεχνικά.....και τους αρέσει...όλο αυτό

-Σ: ναι, ποιες δεξιότητες θεωρείς ότι πρέπει να διαθέτεις για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σου έργου;

-Ε: Καταρχήν, πρέπει νααα υπάρχει η δεξιότητα της ομαδικότητας να μπορείς δηλαδή να θέλεις ο εκπαιδευτής να νιώθει ομάδα μαζί με τους μαθητές. Να τους βλέπει σαν ομάδα και να μπαίνει και ο ίδιος μέσα στην ομάδα. Αυτό είναι δεξιότητα. Να έχειιι ευελιξία, να μπορεί στις δυσκολίες, γιατί αυτοί είναιιι παρεξηγούνται και εύκολα, οπότε πρέπει εκείνη τη στιγμή να υπάρχει ευελιξία για να μπορείς να ξεφύγεις....λίγο, εεκαι να μην τους κάνεις να νιώσουν άβολα. Εεεε δεξιότητα επίσης είναι η δημιουργικότητα, να τους βάλεις στη διαδικασία για να δημιουργήσουν. Τους βάζουμε ας πούμε και γράφουν ποιήματα.....εεεε η επικοινωνία είναι μια σημαντική δεξιότητα.....θεωρώ αυτά.

-Σ: ναι, ποιες στάσεις πιστεύεις ότι πρέπει να έχεις ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχεις τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σου έργο;

-Ε: Καταρχήν θα πρέπει να υπάρχει κατανόηση

-Σ: χμμ

-Ε: Θα πρέπει να κατανοούμε τις δυσκολίες αυτών των ανθρώπων, εεεε δεν....το περιβάλλον της φυλακής δεν είναι από τα καλύτερα περιβάλλοντα, εεε όσο και ο Δ/ντής, και γενικά το κατάστημα να έχει μια ανοχή, είναι πολύ δύσκολες οι συνθήκες που βιώνουν αυτοί οι άνθρωποι, δηλαδή δεν μπορώ εγώ όταν ξέρω ότι ένας μαθητής μου παίρνει φάρμακα, ή είναι ναρκομανής λέω δεν μπορώ την άλλη μέρα να του πω γιατί δεν διάβασες, άρα πρέπει να κατανοώ σε πρώτη φάση τις δυσκολίες που έχουν αυτοί μέσα στο κελί τους έτσι;

-Σ: χμμ

-Ε: εεε και πολλοί με τον ίδιο τους τον εαυτό. Θα πρέπει να αγαπώ αυτό που κάνω....να θέλω να το κάνω, να θέλω να προσφέρω. Εεεεε αυτό να υπάρχει κατανόηση, να υπάρχει αγάπη, να μπορούμε να είμαστε ευέλικτοι....ανάλογα με το τι θέλουν αυτοί

-Σ: ανάλογα με τις ανάγκες τους

-Ε: ανάλογα με τις ανάγκες τους ναι, γιατί δεν έχουν τις ίδιες ανάγκες.....αυτό πιστεύω

-Σ: πες μου, πώς θα σε βοηθούσε η συμμετοχή σου σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: Θα με βοηθούσε πάρα πολύ, γιατί εγώ αυτό το οποίο πιστεύω, εεεεε είναι ότι πρέπει η η η η η μάθηση να είναι δια βίου. Δηλαδή αυτό το οποίο λένε, και το λένε έτσι για πλάκα, δεν είναι πλάκα είναι πολύ σοβαρό. Διότι, όλοι κάτι έχουν σπουδάσει εκεί που είμαστε για να είμαστε, δεν φτάνει όμως αυτό. Δε φτάνει διότι κάτι καινούργιο προκύπτει, κάτι καινούργιο μαθαίνεις, έρευνες γίνονται. Καλό είναι να είμαστε σε μια δια βίου μάθηση για να μπορούμε να είμαστε και πιο σωστοί απέναντι σε αυτό το οποίο κάνουμε.

-Σ: ναι εεε..... Ποιες βελτιώσεις θα πρότεινες γενικά για το χώρο.....για τα ΣΔΕ που λειτουργούν μέσα στις φυλακές

-Ε: εγώ πιστεύω ότι πολύ σημαντικό είναι η επιμόρφωση .....η επιμόρφωση και στους μαθητές μας αλλά και στους εκπαιδευτές. Εεεεε αυτό πιστεύω.....θα πρέπει να μην σταματάμε να επιμορφωνόμαστε ποτέ. Θέλεις με την μορφή σεμιναριακών μαθημάτων, θέλεις με τη μορφή κάποιων πρότζεκτ, δεν ξέρω πως θα τα ονομάσουμε τέλος πάντων όλα αυτά, αλλά θα πρέπει σίγουρα και οι να επιμορφώνονται συνέχεια

-Σ: χμμ

-Ε: και οι μαθητές.....και θα πρέπει λίγοο....ας πούμε εγώ είμαι σε ένα σχολείο που....σε μια φυλακή μάλλον που αγαπάει το σχολείο, που το θέλουν το σχολείο, που το στηρίζουν. Υπάρχουν άλλες φυλακές, που δεν στηρίζουν το θεσμό του σχολείου. Εκεί λοιπόν θα πρέπει να υπάρχει και μια επιμόρφωση και στο ...κομμάτι των σωφρονιστικών υπαλλήλων για να δούνε τη σπουδαιότητα που έχει να υπάρχει ένα σχολείο μέσα σε τέτοια καταστήματα.

-Σ: χμμ

-Ε: Αυτό το οποίο λένε...και είναι σίγουρο γιατί το βλέπω και στους μαθητές είναι ότι μετά από κάποιους μήνες στο σχολείο βελτιώνεται πάρα πολύ η συμπεριφορά τους, και με τους άλλους συγκρατούμενους. Και η συμπεριφορά τους μέσα στο σχολείο, αλλά και με τους συγκρατούμενους γιατί από μένα θα φύγουν το μεσημέρι και θα ξανάρθουν την άλλη μέρα το πρωί. Αυτές οι ώρες όμως, που είναι με τους άλλους, είναι πιο ήσυχοι, πιο ήρεμοι, πιο συνεργάσιμοι, συζητήσιμοι, πιο επικοινωνιακοί, έχουν μάθει να μοιράζονται, εεε δεν φωνάζουν, δεν μαλώνουν, δηλαδή επέρχεται κοινωνικοποίηση γιατί πολλοί από αυτούς είναι άτομα που δεν έχουν λάβει κοινωνικοποίηση στη ζωή τους. Προέρχονται από οικογένειες που δεν έχουν πάρει καθόλου έτσι; Κοινωνικοποίηση. Και μέσα από το σχολείο την παίρνουν.....και άμα θέλουν επικοινωνούν και συνεργάζονται αυτό. Και αυτό αποτυπώνεται κα το απόγευμα...δηλαδή με τους υπόλοιπους

-Σ: ναι , φαίνεται δηλαδή είναι εμφανές και στις σχέσεις τους με τους σωφρονιστικούς, με τους άλλους συγκρατούμενους που δεν πάνε στο σχολείο

-Ε: ναι αυτό μου το λένε από το χώρο της φυλακής....άνθρωποι και μου λένε ότι θέλουμε..... Εγώ σου λέω ότι είμαι τυχερή γιατί είμαι σε ένα σχολείο που ..που το αγαπάνε το σχολείο και το θέλουν

-Σ: Επιδιώκουν να υπάρχει το σχολείο

-Ε: επιδιώκουν ακριβώς! Και τώρα που λόγω πανδημίας δεν υπάρχει η δια ζώσης εκπαίδευση πραγματικά είναι όλοι τους στεναχωρημένοι. Και οι μαθητές καθημερινά κατεβαίνουν στο Δ/ντή των φυλακών και λένε πότε θα ανοίξει το σχολείο ή το αποζητούν οι κρατούμενοι αυτό

-Σ: ναι, γιατί είναι διαφυγή ..διαφυγή από

-Ε: είναι η μόνη διέξοδος

-Σ: από τα δεινά του εγκλεισμού..... είναι διαφυγή από τα δεινά του εγκλεισμού

-Ε:Ακριβώς!

-Σ: από την πίεση, από το άγχος από τον φόβο απ' την ανασφάλεια από την ρουτίνα από όλα αυτά

-Ε: Ακριβώς! Πρόπερσι είχαμε δύο Ρώσους, ξεκίνησαν τον Α κύκλο δεν ήξερα να μιλάνε καθόλου ελληνικά. Μου ζήτησαν ένα λεξικό ρώσικα και ελληνικά μαζί, εε μόλις τελειώσανε και τον Β κύκλο, ξέρανε ελληνικά. Όχι άπταιστα αλλά μπορούσαν πλέον και επικοινωνούσαν. Δηλαδή μάθανε την ελληνική γλώσσα μέσα από το σχολείο.

-Σ: από το σχολείο και με βοήθεια από το λεξικό

-Ε: ναι ναι γιατί ήταν η καθηγήτρια η φιλόλογος και τους βοηθούσε με το λεξικό μαζί τους έβαζε κάποιες ασκησούλες, τις κάνανε την άλλη μέρα άντε πάλι, άντε πάλι και σιγά σιγά μέσα σε δυο χρόνια μάθανε και πλέον συνεννοούμαστε πάρα πολύ καλά στα ελληνικά, που δεν ξέρανε ούτε το καλημέρα.

-Σ: μάλιστα.

-Ε: επιμορφώσεις λοιπόν, εγώ πιστεύω ότι η επιμόρφωση και στους εκπαιδευτές αλλά και στους υπαλλήλους του καταστήματος για να καταλάβουν....γιατί κάποιοι έχουν κάποιες πεποιθήσεις λίγο έτσι απαρχαιωμένες, και λένε «τώρα τι να το κάνουμε το σχολείο αυτοί κρατούμενοι είναι». Κι όμως υπάρχουν και άνθρωποι μέσα, που εντάξει οι περισσότεροι ενδεχομένως να επαναλάβουν την παραβατική συμπεριφορά, αλλά υπάρχουν και πολλοί όμως που δεν την επαναλαμβάνουν. Και το σχολείο βοηθάει πάρα πολύ! σε όλο αυτό.

-Σ: μάλιστα, υπάρχει κάτι άλλο που νιώθεις την ανάγκη να συμπληρώσεις, να προσθέσεις ή να προτείνεις για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές;

-Ε: όχι, όχι νομίζω ότι το ερωτηματολόγιό σου ήταν πάρα πολύ ωραίο, νομίζω ότι με κάλυψες σε ότι είχα να πω δεν είχα να πω κάτι άλλο

-Σ: πρέπει να σε ευχαριστήσω πάρα πολύ γιατί με έχετε με έχεις βοηθήσει πάρα πάρα πολύ. Ήταν μια πάρα πολύ ωραία συνέντευξη

-Ε: σε ευχαριστώ

-Σ: πάρα πολύ ωραία συνέντευξη. Εγώ θα στείλω.... Θα έχετε μια κόπια της ....εε της διπλωματικής μου, θάθελα να μείνει στο σχολείο εκεί και να υπάρχει, και δεν ξέρω αν στις φυλακές τη θέλουν αλλά στο σχολείο όπωσδήποτε

-Ε: χαμογελώντας!!! Εντάξει! αυτός ο χώρος είναι ένας πολύ δύσκολος χώρος που αν πραγματικά δεν αγαπάς αυτό δεν μπορείς και να το κάνεις

-Σ: δεν μπορείς όχι,

-Ε: δηλαδή κάποιιοι άνθρωποι φοβούνται και τα κάγκελα της φυλακής. Εγώ δεν φοβάμαι τίποτα. Είναι άνθρωποι σαν και εμάς, έχουνε οικογένειες έχουνε παιδιά, έχουν ευαισθησίες, ναι συμφωνώ έχουν παραβατήσει, και κάποιιοι από αυτούς έχουνε διαπράξει και πολύ σοβαρά εγκλήματα, κάποιιοι όχι τόσο σοβαρά, αλλά εβλέπεις τη μεταμόρφωση, εμένα αυτό μου αρέσει και αυτό είναι μαγικό, αυτό είναι δημιουργία που έλεγα πριν. Το να έχεις έναν άνθρωπο και μετά από δυο χρόνια να βλέπεις τη μεταμόρφωσή του, και αυτή η μεταμόρφωση να προέρχεται μέσα από το εκπαιδευτικό σου έργο. Δεν υπάρχει πιο ωραίο πράγμα

-Σ: και να έχεις συμβάλλει και εσύ σε αυτό

-Ε: έχουμε συμβάλλει όλοι δηλαδή και οι εκπαιδευτές οι οποίοι το θέλουνε και πραγματικά και εκεί η πιστοποίηση του ΕΟΠΕΠ μπορεί να παίρνεις ένα τυπικό προσόν και τα σεμινάρια αυτά που λέμε και οι επιμορφώσεις μπορεί να είναι τυπικά προσόντα αλλά είναι και ουσιαστικά. Γιατί μέσα από όλη αυτή τη γνώση, μαθαίνεις πράγματα, και τα μεταφέρεις σε αυτούς τους ανθρώπους. Και μόνο καλό τους κάνεις. Μόνο καλό.....(παύση)

-Σ: οκ, θέλεις να προσθέσεις κάτι άλλο....

-Ε: όχι, όχι με έχεις καλύψει

-Σ: Και πάλι σε ευχαριστώ να είσαι καλά

-Ε: κι εσύ να είσαι καλά γειά σου!

-Σ: Γειά και χαρά!!

E2

1.Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο Μεταπτυχιακός τίτλος Διδακτορικό Άλλο

-Σ: θέλω να μου πεις που έχεις κάνει το διδακτορικό σου και σε ποιο πανεπιστήμιο

-Ε: το διδακτορικό το έχω κάνει στη βιοεμπέριση έχει κάποια σχέση με τη φυσική δηλαδή, και το έχω τελειώσει στο Tallinn University of Technology πανεπιστήμιο της Εσθονίας, με υποτροφία

-Σ: δεν σε άκουσα τι είπες;

-Ε: με υποτροφία

-Σ: μπράβο!! Συγχαρητήρια!

-Ε: Ευχαριστώ

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού: Φυσικός ΠΕ0401

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος Αναπληρωτής/τρια Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ ΟΧΙ

-Ε: είμαι από τον ΕΟΠΠΕΠ

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων:

Ε: περίπου 10 χρόνια

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού Μαλανδρίνου

-Σ: έχεις πάει και στα δυο;

-Ε: έχω πάει μόνο στο ....., όλα αυτά τα έτη

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ευάλωτων ομάδων και στα δυο δεν έχω λάβει

Σ: Ποιος φορέας υλοποίησε το πρόγραμμα; Και πόση ήταν οι διάρκειες του Επιμορφωτικού Προγράμματος;

-Ε: Από διάφορους φορείς, από το ΙΜΕΔΙΒΙΜ πρώτα απ' όλα, από τη ΓΕΣΕΕ από ιδιωτικούς φορείς όπως είναι το Easy Education, εε γενικά όποτε υπήρχε η δυνατότητα, από το Υπουργείο Παιδείας, που είχε τύχει να μας κάνει κάποια επιμόρφωση μέσα στο Υπουργείο Παιδείας στη Λάρισα, επίσης από κάποιους δικηγόρους που θέλαν να μας ενημερώσουν σχετικά με τι γίνεται...με την εκπαίδευση στις φυλακές, γενικά όταν υπήρχε η ευκαιρία το κάναμε όχι μόνο εγώ, το κάναμε όλοι οι συνάδελφοι

-Σ: πόσες ώρες; Άρα μου ανέφερες αρκετούς φορείς..

-Ε: Πάρα πολλές ώρες μπορεί να είναι και χίλιες ώρες δεν ξέρω....έχω σταματήσει να μετράω (γελώντας)..

-Σ: Αυτά τα επιμορφωτικά προγράμματα στα οποία πήρες μέρος τι αντικείμενα του εκπαιδευτικού σου έργου κάλυπταν;

-Ε: Λοιπόν, η πλειοψηφία των σεμιναρίων αυτών, ήταν σχετικά με την εκπαίδευση ενηλίκων δηλαδή το πώς μαθαίνει ο ενήλικας εκπαιδευόμενος, το πώς ο εκπαιδευτής πρέπει να προσεγγίσει τον ενήλικο εκπαιδευόμενο, τι εμπόδια στη μάθηση υπάρχουνε, εε τι αξιολόγηση μπορούμε να του κάνουμε να είναι δηλαδή περιγραφική και όχι με νούμερα, τέτοιας φύσεως δεν ήταν σχετική με το αντικείμενο των φυλακών

-Σ: ναι

-Ε: και όπως επίσης και στη μικροδιδασκαλία που δώσαμε στον ΕΟΠΠΕΠ, το πρακτικό κομμάτι δηλαδή, εκεί δεν τους ενδιέφερε το τι θα παρουσιάσεις αλλά το πώς θα το παρουσιάσεις, τεχνικές δηλαδή που χρησιμοποιούμε στην εκπαίδευση ενηλίκων. Για να είμαι ειλικρινής, επειδή, πρακτικά είδα ότι λειτουργούν πιο πολύ, μάλλον τους εφαρμόζω όχι μόνο στους ενήλικες αλλά και στους ανήλικες, βλέπω ότι λειτουργεί το πράγμα καλύτερα

-Σ: Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

-Ε: ναι, προφανώς το πιο σημαντικό

-Σ: Δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: ναι, προφανώς η πιο σημαντική δυσκολία είναι η σχέση με τις φυλακές, εε γιατί είμαστε δύο τελείως διαφορετικοί χώροι, δηλαδή είναι ένας χώρος ο οποίος είναι τελείως διαφορετικός (εννοεί το σχολείο) από την υπόλοιπη φυλακή. Υπάρχει μια δυσκολία ίσως κατανόησης από τους φύλακες ότι «τι κάνετε; Ας πούμε αυτοί τώρα εδώ δεν αξίζει, δεν αλλάζουν, είναι έτσι είναι αλλιώς,» και δεν είναι όλοι έτσι βέβαια, εννοώ ότι ίσως είναι το γενικό κλίμα όμως αυτό, αλλά υπάρχει και πολύ αυστηρό πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου. Δηλαδή το πότε ανοίγει το σχολείο, πότε ανοίγει μάλλον η φυλακή για να έρθουν οι εκπαιδευόμενοι στο σχολείο, και πότε πρέπει να κλείσει το σχολείο για να πάνε οι εκπαιδευόμενοι πίσω στα κελιά τους. Δηλαδή πολύ αυστηρό το πλαίσιο με αποτέλεσμα να είναι ασφυκτικό πολλές φορές, είσαι με το ρολόι στο χέρι να δεις πότε θα τελειώσεις για να προλάβεις να κάνεις αυτά που

έχεις να κάνεις. Αυτό νομίζω ότι είναι το πιο δύσκολο, βέβαια κατανοώ ότι η φυλακή πρέπει να έχει κανόνες γιατί αν δεν έχει κανόνες θα γίνει ζούγκλα, εεεε σίγουρα πρέπει να υπάρχει ένα αυστηρό πλαίσιο λειτουργίας, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι είναι εύκολο για τη λειτουργία ενός σχολείου. Εεεε βέβαια εδώ να πω ότι παίζει μεγάλο ρόλο ο Δ/ντής των φυλακών και ο αρχιφύλακας της φυλακής για το πώς .....την οπτική γωνία που βλέπει το σχολείο, γιατί αν αυτοί οι δυο άνθρωποι συγκεκριμένα υποστηρίζουν το σχολείο, το έργο μας γίνεται πιο εύκολο. Ενώ αντίθετα αν υπάρχει κάποια αρνητική όψη ας πούμε από τη μεριά τους, προφανώς όπως καταλαβαίνεις το σχολείο προσπαθεί να επιβιώσει

-Σ: ακριβώς,.....μάλιστα

-Ε: αυτά μπορώ να πω για το συγκεκριμένο, το πλαίσιο δηλαδή. Το σχολείο ως χώρος είναι ένα παράθυρο στον έξω κόσμο για τους εκπαιδευόμενους. Εγώ δεν νομίζω ότι υπάρχει κάποια ιδιαίτερη δυσκολία από τη στιγμή που μπαίνουμε μέσα στο χώρο του σχολείου, εεε γιατί οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι, ερχόμενοι στο σχολείο, δείχνουν ένα ...φαντάζομαι έναν τελείως διαφορετικό χαρακτήρα από αυτόν που δείχνουν μέσα, και από ότι λεν και οι ίδιοι δηλαδή. Μας θεωρούνε σαν...όπως είπα πριν το παράθυρο στον έξω κόσμο, δηλαδή φεύγουν από τη ρουτίνα αυτή του εγκλεισμού που έχουνε, που συζητάνε συνέχεια τα ίδια και τα ίδια πράγματα, γιατί ο τάδε δικαστής τον έκανε έτσι, γιατί πήρε παραπάνω χρόνια, γιατί θα κάνει ή δεν θα κάνει έφεση, αυτά σταματάνε πλέον να υπάρχουν όταν έρχονται στο χώρο του σχολείου, κάνουν άλλες συζητήσεις τι γίνεται στο έξω κόσμο, πως είναι τα πράγματα στον έξω κόσμο, πως τα περνάτε εσείς εκεί, τι κάνετε δηλαδή ξεφεύγουν εντελώς από αυτή την φοβερή ρουτίνα του εγκλεισμού που πολλές φορές, πάρα πολλές φορές περνώντας το διάδρομο και διασχίζοντας σχεδόν όλη τη φυλακή και τα κελιά απέξω γιατί ποτέ δεν μας άφησαν να τα δούμε, και πηγαίνοντας στο σχολείο πόσες φορές δηλαδή σκεφτόμουνα αυτό το πράγμα και ανατρίχιαζα.....πόσο εύκολο είναι δηλαδή να βρεθεί κάποιος εκεί μέσα και καταλαβαίνω ότι το σχολείο είναι μια όαση για αυτούς να το πω έτσι.....και δεν νομίζω ότι υπάρχει κάποια δυσκολία στο έργο...επειδή οι εκπαιδευόμενοι....εννοώ φόβος και κίνδυνος έτσι; Κατά τη γνώμη μου δεν υπάρχει κανένας φόβος και κίνδυνος γιατί και οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι, υποστηρίζουν το σχολείο, και αν κάποιος κάνει καμιά....κανένα στραβοπάτημα οι ίδιοι θα σηκωθούνε και θα τον βάλουν στην άκρη. Και αυτό έχει συμβεί δηλαδή. Άρα δεν υπάρχει κίνδυνος από αυτή την πλευρά. Τώρα άλλα προβλήματα να υπάρχουνε. Δηλαδή προβλήματα επικοινωνίας, αν θέλεις να τα πούμε αυτά ....

-Σ: ναι, ναι κάποια παραδείγματα θέλω να μου αναφέρεις ή να τα απαριθμήσεις τέλος πάντων

-Ε: ναι, δηλαδή ουσιαστικά είναι ότι επειδή προφανώς δεν είναι μόνο έλληνες στη φυλακή και οι εκπαιδευόμενοι δεν είναι μόνο έλληνες, υπάρχει έτσι ένα χωνευτήριο πολιτισμών εκεί μέσα, εεεε πολλές φορές ήρθαμε αντιμέτωποι με το πρόβλημα της γλώσσας, δηλαδή είχαμε ανθρώπους που δεν μιλούσαν καλά ή δεν μιλούσαν σχεδόν καθόλου ελληνικά είχαμε αυτό το πρόβλημα. Βέβαια όταν έχεις να αντιμετωπίσεις καταστάσεις τις οποίες δεν τις γνωρίζεις από πριν, κανένας μας δεν γνωρίζει τι θα συνέβαινε χρονιά που θα είχαμε πλειοψηφία μαθητών μέσα στο τμήμα που με το ζόρι μιλάγανε τα ελληνικά, εεεε εκείνη την ώρα σκαρφίζεσαι λύσεις ας πούμε που μπορεί να κάνεις και πραγματικά είχαμε βρει μια χρονιά είχαμε χωρίσει σε γκρουπ μικρά τους εκπαιδευόμενους και είχαμε βάλει κάποιον να μεταφράζει αυτά που καταλάβαινε στους υπόλοιπους. Πρακτικά αν υπάρχει διάθεση, που υπήρχε διάθεση από μέρους μας, και από τον Δ/ντή του σχολείου εννοείται, βρίσκεις τρόπους να αντεπεξέλθεις τα προβλήματα

-Σ: ναι

-Ε: Άλλα προβλήματα ίσως μικρότερης κλίμακας είναι ότι, μικρότερης για εμάς μεγάλο για αυτούς που είναι μέσα, είναι πολλοί από διάφορα σύνδρομα: στέρησης, ψυχολογικά προβλήματα, αυτό το βλέπεις.. το βλέπεις στο βλέμμα τους, στη συμπεριφορά τους, υπάρχει, πολλοί είναι κυκλοθυμικοί από τη μια στιγμή στην άλλη αλλάζουν, είναι λογικά όλα αυτά, γιατί ο χώρος που μεγαλ...που περνάνε τον καιρό τους, είναι φοβερά στρεσογόνος. Δηλαδή κάπου διάβαζα ότι η να περνάς το χρόνο σου στη φυλακή είναι μια στρεσογόνος διαδικασία μεγαλύτερη και από όταν χάνεις έναν δικό σου άνθρωπο. Και αυτός που το έγραφε μάλλον είχε δίκιο γιατί αυτό το έχω ανιχνεύσει όλα αυτά τα χρόνια σε πολλούς ανθρώπους εκεί μέσα, όταν αποκτούν έτσι ένα θάρρος να σου πουν δυο τρία πράγματα παραπάνω βγάζουν τα εσώψυχά τους και καταλαβαίνεις ότι όντως τρώνε μεγάλο στρες. Γιατί καταρχήν δεν έχουν καμία προσωπική ελευθερία, μένουν στα κελιά τρία τέσσερα άτομα, εεε υπάρχει κίνδυνος γιατί μάλλον από ότι κατάλαβα πρέπει να υπάρχουν και συμμορίες και κάποιοι δεν χωνεύουν κάποιους άλλους, εεεε έχουν τις οικογένειές τους, πολλοί έχουν μικρά παιδιά και δεν μπορούν να τα δούνε, ή έρχονται ας πούμε επισκεπτήριο οι γονείς ή η σύζυγος με τα παιδιά και φεύγουν και μετά πέφτουν σε κατάθλιψη, δεν έχουν,, αυτό που μου έχει κάνει εντύπωση την πρώτη φορά που είχα πάει γιατί δεν υπήρχε προηγούμενο...ούτε το σχολείο, ήταν η πρώτη χρονιά που άνοιγε το σχολείο κι εμείς ήταν η πρώτη φορά που πηγαίναμε, και οι εκπαιδευόμενοι δεν είχαν προηγούμενο, μου έκανε εντύπωση που στο πρώτο διάλλειμα είχαν βγει όλοι έξω και κάναν βόλτες πάνω κάτω νευρικά. Και τους ρώτησα λέω «γιατί, γιατί το κάνετε αυτό;» και

μου απαντήσανε, καταρχήν αυτές τις λένε κοντοβόλτες, και μου απαντήσανε το εξής: «ζήσε κι εσύ σε έναν χώρο δυο επί δυο και θα δεις ότι με την πρώτη ευκαιρία που θα βρεις ανοικτό χώρο αυτό που θα θες να κάνεις είναι να περπατήσεις». Έχουν απόλυτο δίκιο, δηλαδή πέρα από το τι έχουν κάνει, μερικοί είναι πιο σκληροί από κάποιους άλλους, είναι μια πολύ δύσκολη συνθήκη .....είναι πολύ δύσκολες οι συνθήκες διαβίωσης. Και δεν ξέρω.....το καταλαβαίνω από μια άποψη,....είναι δύσκολα περνάνε δύσκολα, καταλαβαίνω όλα αυτά τα σκαμπανεβάσματα που έχουν και άμα κάποιος είναι και λίγο πιο ευαίσθητος από κάποιον άλλον, καταλαβαίνω ότι υπάρχουν και άνθρωποι εκεί μέσα που συ έχουν πάει για μικρά παραπτώματα, και εντάξει....είναι όλοι μαζί. Δηλαδή ο επαγγελματίας δολοφόνος είναι μαζί με τον άλλον που κάπνιζε ή έκανε χρήση ναρκωτικών. Δεν το κρίνω βέβαια, αλλά όλο αυτό το ανακάτεμα, δημιουργεί και ψυχολογικά προβλήματα θα έλεγα.....δεν είναι υγιές. Εδώ καμιά φορά γνωρίζουμε σε μια παρέα κάποιον που είναι λίγο περίεργος, είναι αγενής, και μας δημιουργεί κάποια συναισθήματα άσχημα, ενώ ξέρουμε ότι την άλλη μέρα δεν θα τον ξαναδούμε....σκέψου τώρα έναν άνθρωπο ο οποίος αναγκάζεται να συγκατοικήσει στο ίδιο δωμάτιο με τέτοιους χαρακτήρες....οπότε πώς να μη δημιουργούνται όλα αυτά

-Σ: Πώς διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: εννοείς στο μάθημα μέσα ή γενικά;

-Σ: γενικά, μετά θα ρωτήσω κάτι τέτοιο

-Ε: εε συνήθως μαζευόμαστε όλοι μαζί, όλοι οι εκπαιδευτές, οι πιο πολλοί είμασταν έμπειροι σαν εκπαιδευτές, εντάξει πέρα από την πρώτη χρονιά που κανένας μας δεν ήταν έμπειρος λόγω του ότι δεν υπήρχε προηγούμενο, εντάξει στη χρονιά πάνω νομίζω ότι μάθαμε αρκετά πράγματα θέλοντας και μη γιατί δυστυχώς δεν υπήρχε δεν υπήρχε επιμόρφωση από κάποιον φορέα εεε στην....ενώ θα έπρεπε να υπήρχε επιμόρφωση πριν μας πάνε μέσα σε αυτό το χώρο. Έγινε μια μικρή επιμόρφωση στη Λάρισα..

-Σ: εισαγωγική

-Ε: όχι καμία ...την πρώτη χρονιά δεν έγινε καμία επιμόρφωση, έγινε προς το τέλος της χρονιάς ένα διήμερο εεε στη Λάρισα εν πάση περιπτώσει, μια διημερίδα και πήγαμε με χαρά να ακούσουμε αλλά.....συνήθως σε αυτές τις επιμορφώσεις ο επιμορφωτής δυστυχώς είναι κάποιος ο οποίος δεν έχει εμπειρία εκ των έσω, και έχω τύχει σε πάρα πολλές επιμορφώσεις από αυτές που ανέφερα πριν, πηγαίναμε σαν ομάδα συνήθως, από το ΣΔΕΦ....., και είχαμε την εξής αντιμετώπιση: έλεγε ο επιμορφωτής τα διάφορα περί ευάλωτων και δυσκολίες και

όλα αυτά και έλεγαν ας μιλήσουν και οι εκπαιδευτές από το..... που έχουν εμπειρία. Δηλαδή ο ίδιος ο επιμορφωτής δεν είχε κάποια άμεση ηχη

-Σ: σχέση....εμπειρία

-Ε: σχέση αυτό...ναι. Λοιπόν τέλος πάντων αναγκαστικά θες δεν θες είναι ιδιαίτερος ο χώρος. Συνήθως τι κάναμε μαζευόμασταν όταν υπήρχε ένα πρόβλημα, γιατί υπήρχαν διάφορα προβλήματα, μικρά προβλήματα, δεν ήτανε δηλαδή όταν υπήρχαν μεγάλα προβλήματα επενέβαινε ο αρχιφύλακας. Στα προβλήματα λειτουργικής φύσεως μαζευόμασταν όλοι μαζί και το συζητάγαμε καθένας έριχνε την ιδέα του και για παράδειγμα...ένα άλλο παράδειγμα που μπορώ να αναφέρω υπήρχανε κάποιοι Ρομά που δεν ήταν έλληνες Ρομά, ήταν βούλγαροι και αλβανοί, εεε που θέλανε να γραφτούν στο σχολείο αλλά δεν μπορούσαν γιατί δεν είχανεεε

-Σ: το απολυτήριο δημοτικού

-Ε: απολυτήριο δημοτικού. Λοιπόν, εκεί πήραμε την απόφαση μαζί με τον Δ/ντή, εεε εθελοντικά είτε στα κενά μας είτε στα διαλλείματα να καθίσουμε να τους μάθουμε την αλφαβήτα την ελληνική, πώς να γράφουν, μιλούσαν οι άνθρωποι αλλά δεν γράφανε. Και πραγματικά δηλαδή όλοι μας βοηθάγαμε ανεξάρτητα αν είμαστε μαθηματικοί, φυσικοί, φιλόλογοι προσπαθούσαμε να βοηθήσουμε όσο μπορούσαμε και βλέπαμε την εκτίμηση που είχανε για αυτή την κίνηση που κάναμε. Λοιπόν, να τέτοια παραδείγματα μπορώ να αναφέρω που ήταν εκτός προγράμματος και πρωτοκόλλου....συλλογικά λοιπόν η αντιμετώπιση

-Σ: μάλιστα συλλογικά η αντιμετώπιση των δυσκολιών λοιπόν. Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: Εεεε η πιο σημαντική πτυχή θα έλεγα είναι ότι θα πρέπει να μην έχεις προκατάληψη. Καταρχήν ανιχνεύουν τα πάντα. Στην αρχή όταν μπαίνεις στην τάξη βλέπεις μάτια που σε σκανάρουν από πάνω μέχρι κάτω, μιλάμε για ανθρώπους που μέσα σε ένα τμήμα που μπορεί να είναι δέκα δώδεκα άτομα σίγουρα θα βρεις και κάποιους πολύ υψηλής ευφυΐας. Και μου έχει τύχει πάρα πολλές φορές αυτό, ευφυής άνθρωποι που λόγω των καταστάσεων οδηγήθηκαν εκεί, μπορεί να είχαν παραβατική συμπεριφορά οκεί, αλλά αν ήταν άλλες οι συνθήκες πιθανά να μην ήταν εκεί που βρίσκονται τώρα και μπορώ να αναφέρω ένα παράδειγμα. Εεεε θα έλεγα ότι δεν θα πρέπει να υπάρχει προκατάληψη από έναν εκπαιδευτή προς αυτό το χώρο, γιατί άμα μπεις μέσα και έχεις κλειστά τα μάτια και τα αυτιά σου θα σε φτύσει το ίδιο τοοοο

-Σ: σύστημα

-Ε: Ο ίδιος ο χώρος. Κατά δεύτερο λόγο νομίζω ότι θα πρέπει να βοηθάς την όλη κατάσταση, και να μην.....δεν έχει και νόημα να είσαι ο κλασικός ο δάσκαλος δηλαδή δεν έχει σημασία το πόσα πράγματα θα τους πεις αλλά το πώς θα τα πεις. Για παράδειγμα θυμάμαι έναν ιρανό, ο οποίος ήταν μέσα για φόνο, εν πάση περιπτώσει κατ' εξακολούθηση, και μου είχε πει το εξής: «Δάσκαλε, εγώ από τα πέντε μου πιάνω καλάσνικοφ στα χέρια μου τι ήθελες να γίνω; Γιατρός ή δικηγόρος;»

-Σ: είχε απόλυτο δίκιο

-Ε: δηλαδή οδηγήθηκα με μαθηματική ακρίβεια εδώ που οδηγήθηκα, λοιπόν, και μιλάμε για έναν άνθρωπο πολύ υψηλής ευφυΐας, τώρα βέβαια βλέπεις και ανθρώπους που δεν είναι ευφυής οκεί είναι μια κοινωνία, μια μικρή κοινωνία με δικούς τους κανόνες, νόμους που πρέπει.....όταν βλέπουν ότι τους σέβεται, θα σε σεβαστούν και αυτοί .....με το παραπάνω θα σε προστατεύσουν κιόλας. Δηλαδή αν γίνει κάτι μέσα στο τμήμα και ....θυμάμαι ας πούμε ότι υπήρχε κάποιος, έλληνας κρατούμενος, με πολλά χρόνια στην πλάτη του, γιατί και αυτό δεν το ήξερα τα ισόβια δεν είναι εφ' όρου ζωής αλλά δεκα πέντε χρόνια γι' αυτό λένε δις τρις ισόβια και πάει λέγοντας, αυτός ήταν επαγγελματίας δολοφόνος, ήτανε πάρα πολύ σκληρός σαν άνθρωπος, μου τα έλεγε και ο ίδιος, τον φοβόντουσαν όλοι. Και μια φορά όταν πήγε να γίνει μια φασαρία μέσα στην τάξη, ήμουν μπροστά εγώ, ο συγκεκριμένος, απλά σηκώθηκε, δεν μίλησε, σηκώθηκε από την καρέκλα και χτύπησε το πόδι του αυτό....και ξανακάθισε ....τέλος....σιγή ιχθύος μέσα. Θέλω να πω δηλαδή ότι αντιμετωπίζουν οι ίδιοι τα προβλήματα που δημιουργούνται.....και άρα εμείς ως εκπαιδευτές δεν πρέπει να είμαστε ούτε προκατειλημμένοι, δηλαδή να λες « άντε μωρέ που πάω τώρα με τα αποβράσματα κι έτσι και αλλιώς» που αυτά ακούγαμε από τους φύλακες όμως συνήθως, εντάξει αυτοί έχουν άλλο ρόλο, βλέπουν άλλοι εικόνα από ότι βλέπουμε εμείς. Αλλά αν εισπράξουν ότι εσύ έρχεσαι απ' έξω για να τους μάθεις, και δεν έχεις την προκατάληψη «ότι είσαι έτσι είσαι αλλιώς καλά να πάθεις καλά να τιμωρηθείς» νομίζω ότι θα τους κερδίσεις το ενδιαφέρον, θα μπουν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Εδώ να πω ότι επίσης ένα κίνητρο να 'ρθουν στο σχολείο, είναι τα λεγόμενα μεροκάματα. Δηλαδή κάθε μέρα που έρχονται τους αφαιρείται μια μέρα από την ποινή τους. Συνήθως, το κύριο κίνητρο είναι αυτό, έρχονται με αυτό το κίνητρο, όμως σιγά σιγά αυτό το βάζουνε...μάλλον να μην πω σε δεύτερη μοίρα, αλλά η εκπαιδευτική διαδικασία τους κερδίζει αν εσύ έχεις αυτή τη στάση απέναντί τους και έρχονται και για τα....(κακός ήχος)

-Σ: Σε παρακαλώ, μπορείς να επαναλάβεις τα τελευταία σου λόγια γιατί έκανε διακοπή ....από εκεί που είπες: «και έρχονται και για τα..

-Ε: και για τα δύο και για τα μεροκάματα και για την εκπαιδευτική διαδικασία. Και εδώ μπορώ να σκεφτώ περιπτώσεις ανθρώπων που τελείωσαν το σχολείο και ζητούσαν αν ξαναρθούνε και ας μην έπαιρναν μεροκάματα

-Σ: οπότε αυτό καταλαβαίνεις πόσο απελευθ....νιώθουν ελεύθεροι στο χώρο του σχολείου προφανώς

-Ε: νιώθουν ελεύθεροι ναι,... ταξιδεύουν, Εγώ θυμάμαι .....είχα σκεφτεί το εξής: για να σπάσω τον πάγο τις πρώτες μέρες, για να τους φέρω έτσι και τους ίδιους πιο κοντά, γιατί υπήρχαν αντιπάθειες, τους έπαιρνα έναν παγκόσμιο χάρτη, τους τον άπλωνα στον πίνακα, και τους έλεγα «λοιπόν για να δούμε τις χώρες σας» εκεί τρελαίνονταν ....τρελαίνονταν δηλαδή ενώ ήταν με σκυμμένο το κεφάλι κι έλεγαν τώρα τι θα κάνουμε μόλις τους μιλούσα για τη χώρα τους....τους σήκωνα επάνω τους έλεγα έλα δείξε μου που είναι η χώρα σου από πού είσαι εσύ; Δείξε μου με ποιους συνορεύει ...εγώ να πω πρώτος εγώ να ....και τους έλεγα ας γνωρίσουμε ο ένας τη χώρα του άλλου να γνωριστούμε μεταξύ μας και μετά να περάσουμε στη διαδικασία. Τέτοια πράγματα μικρά θέλουνε να τους δείξεις ότι δεν σε θεωρώ σκουπίδι, έρχομαι εδώ μπαίνω σε αυτή τη διαδικασία (κακός ήχος)

-Σ: το κάνω με την καρδιά μου ήθελες να πεις ...σταμάτησε ..

-Ε: ναι ναι αυτό, να καταλάβουν ότι αυτό το κάνεις γιατί το αγαπάς δεν το κάνεις δηλαδή ....γιατί έχεις υστεροβουλία προφανώς όλοι το κάνουμε γιατί θέλουμε να ...χρήματα για να βιοποριστούμε, αλλά δεν σημαίνει ότι κάτι που κάνεις για βιοπορισμό δεν το αγαπάς

-Σ: Αναφέρετε τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά στο έργο σας.

-Ε: ναι οι δυσκολίες είναι συνήθως είναι θέματα γλώσσας, επειδή υπάρχει μεγάλη έτσι πληθυσμιακή ηχη

-Σ: ανομοιογένεια

-Ε: διασπορά, ανομοιογένεια, ίσως το πιο σημαντικό ότι είναι άνθρωποι από διάφορες χώρες εμπόλεμες και ίσως φτωχίες που δεν είχαν ακολουθήσει έτσι μια καλή μαθησιακή πορεία, βέβαια φταίει και ότι ήταν παραβατικοί και αφήσαν τη μαθησιακή πορεία τους στη μέση, δηλαδή υπήρχε το υπόβαθρο το μαθησιακό ήταν πάρα πολύ χαμηλό σε πολλές περιπτώσεις, όχι πάντα, αλλά νομίζω ότι στην πλειοψηφία έχεις να αντιμετωπίσεις αυτό σαν εκπαιδευτής. Έχεις ένα χαμηλό μαθησιακό υπόβαθρο απέναντί σου και δεν πρέπει να θεωρείς δεδομένο τίποτα, ούτε το πέντε και πέντε ας πούμε. Πρέπει να ξεκινάς από το μηδέν δηλαδή μου έχουν τύχει περιπτώσεις που έχω ανοίξει τον χάρτη στον πίνακα, το χάρτη τον παγκόσμιο, και να

μου πει κάποιος εκπαιδευόμενος «τι έχει πίσω ο χάρτης;» και του λέω «τι εννοείς τι έχει από πίσω» δεν καταλάβαινε ότι η Ρωσία από τη δεξιά μεριά, ότι ήταν και από την αριστερή μεριά ότι είναι σφαίρα. Δεν ήξεραν ότι υπάρχει η ήπειρος η Αφρική, μπερδεύαν τον Καναδά με την Ευρώπη....τέτοια πράγματα. Τώρα που να πάμε και σε πιο βαθιές έννοιες.....αλλά δυστυχώς υπάρχει αυτό το πρόβλημα και είναι μεγάλο πρόβλημα κατά τη γνώμη μου γιατί πρέπει να ξεκινήσεις από πολύ πολύ πίσω

-Σ: και απλά και με απλά πράγματα

-Ε: απλά πράγματα, απλά πράγματα και πάλι θα πρέπει να τους κερδίσεις να μην βαρεθούνε.....και πρέπει να σκαρφίζεσαι κόλπα ...δηλαδή να τους λες πράγματα.....τους έλεγα ας πούμε για παράδειγμα σε κάποιους που ήξερααα.... Μου λέγανε οι ίδιοι ότι ψάχνανε για χρυσό....παλιά νομίσματα και τέτοια προσπαθούσα να τους εξηγήσω πως δουλεύει ο ανιχνευτής κι εκεί είχαν τα αυτιά τους όρθια τεντωμένα να δούνε πως δουλεύει ο ανιχνευτής...

-Σ: επινοείσαι δηλαδή τρόπους για να τους κερδίσεις και να ξεπεράσεις αυτές τις δυσκολίες

-Ε: προφανώς..αλλιώς το έχεις χάσει το παιχνίδι. Κάπως έτσι νομίζω πως είναι και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ...απλά η διαφορά είναι ότι στον ενήλικο εκπαιδευόμενο, δεν μπορείς να χρησιμοποιήσω την έννοια να τον μαντρώσεις ...όπως κάνεις τα μικρά.....τα μικρά τους βάζεις μια φωνή και σταματάνε ενώ εδώ δεν μπορείς ούτε φωνή να βάλεις ούτε τίποτα ....εννοείται ότι δεν μπορείς να βάλεις φωνή δεν κάνει να βάλεις φωνή .....λοιπόν οπότε ή τους κερδίζεις και τους έχεις ή εσύ λες τα δικά σου και αυτοί λένε τα δικά τους. Πρέπει να είσαι κατά πάνω δηλαδή αυτά που μαθαίνουμε στην εκπαίδευση ενηλίκων ανδραγωγικές θεωρίες και λοιπά όντως αληθεύουν.....δεν μπορείς να κάνεις το δασκαλοκεντρικό .....τελείωσες.....και εδώ θαααα θα τονίσω ότι είναι πολύ δύσκολο να τον κάνεις τον άλλον να ξεμάθει πάρα πολύ δύσκολο .....μου έχουν τύχει περιπτώσεις που έχει μουλαρώσει και μου λέει «έεε έχεις κάνει λάθος», του λέω «κάτσε σκέψου το λίγο», «όχι ξέρεις τα εμβόλια που κάνουμε στα παιδιά είναι λάθος». Προσπαθούσα να τον πείσω ότι δεν είναι λάθος, ότι κάποτε πέθαιναν παιδιά από ....με μια παιδική αρρώστια. Κι όμως κάθετα αρνητικός, γιατί έτσι θυμάται οπότε είναι προσωπικότητες ολοκληρωμένες δηλαδή πρέπει να τους πείσεις ότι το αντίθετο από αυτό που πιστεύεις είναι το σωστό. Αυτή είναι η δυσκολία που αντιμετωπίζεις συνήθως όταν έχεις και χαμηλού επιπέδου...

-Σ: υπόβαθρο

- Ε: μαθησιακού επιπέδου έσι; .
- Σ: Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;
- Ε: εεε δεν ξέρω.....δεν ξέρω αν υπάρχουν. Εγώ δεν βρήκα κανέναν να σου πω την αλήθεια. Πιθανά να υπάρχουν και να μην το ξέρω. Έχουν έρθει κατά καιρούς .....έχουν έρθει ομάδες γιατρών να μοιράσουνε γυαλιά πρεσβυωπίας.....προβλήματα που δεν μπορούμε να τα σκεφτούμε. Λέει ο άλλος δεν βλέπω .....το πιο απλό. Έχουν έρθει κατά καιρούς εθελοντές για να μοιράσουνε....η εκκλησία έχει έρθει εδώ της Λαμίας ....έχει έρθει πολλές φορές για εξομολογήσεις γιατί βγάζουν τα ενδόψυχά τους ας πούμε..τους βοηθάει αυτό πολύ.....ειδικά στον ψυχολόγο ζητάνε να πάνε στον ψυχολόγο. Έχει δώσει και χρήματα η εκκλησία σε κάποιους άπορους γιατί υπάρχουν άνθρωποι που δεν έχουν ούτε ένα ευρώ.....δυστυχώς. Αυτοί καταντάνε να κάνουν θελήματα σε αυτούς που έχουνε. Μου έλεγε κάποιος από τη Νιγηρία ότι δεν είχε λεφτά να πάρει ούτε τσιγάρα. Θυμάμαι ότι ερχότανε κάποιος από την εκκλησία και έδινε χρήματα σε αυτούς τους ανθρώπους τους έβαζε χρήματα στον λογαριασμό τους. Ναι υπάρχουν εθελοντές πιο πολλοί δεν ξέρω αν το ΚΕΘΕΑ κάνει κάτι. Το πρόβλημα με το ΣΔΕΦ..... είναι ότι είναι μακριά .....για να 'ρθει ο άλλος για να είμαστε ειλικρινείς για να έρθει από την Αθήνα θέλει 200 ευρώ πήγαινε έλα...δεν έρχονται είναι δύσκολο. Πιθανόν να πηγαίνουν στον Ελαιώνα Θηβών
- Σ: που είναι κοντά, ή στον Κορυδαλλό
- Ε: που είναι κοντά.....κυρίως εθελοντές θυμάμαι προσπαθούσαμε... να σκεφτούμε ποιον μπορούσαμε να καλέσουμε για να τους μιλήσει είχαν έρθει διάφοροι άνθρωποι .....είχε έρθει το ΚΠΕ Στυλίδας δυο τρεις φορές επιμορφωτικό περισσότερο ίσως να υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που εγώ δεν τους ξέρω
- Σ: παράγοντες που υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό σας έργο υπάρχουν;
- Ε: όπα .....δεν νομίζω... δεν νομίζω...εεε γίναν κάποιες επιμορφώσεις από το ΙΝΕΔΙΒΙΜ ίσως ήταν και ΙΔΕΚΕ τότε δεν θυμάμαι, που μας κάναν κάποιες επιμορφώσεις πρέπει να ήταν γύρω στις 150 ώρες αν θυμάμαι καλά και ήταν κομμάτια για ευάλωτες για ενήλικες αυτό ήταν αυτό είχε γίνει το 2009; Νομίζω;
- Σ: και αυτό δεν ήταν με δική σας ...με δικό σας κόστος είχε κόστος για σας;
- Ε: ούτε πληρώσαμε ούτε μας πλήρωσαν και είχαν γίνει και κάποιες ημερίδες πάλι με πρωτοβουλία εθελοντών....υπάρχει ο σύλλογος του Ζουγανέλη στην Αθήνα που υπάρχουν κάποιοι άνθρωποι εκεί που δραστηριοποιούνται είχαν έρθει και μας είχαν μιλήσει.....είχε γίνει

και στη Θήβα .....όχι δεν ήταν Θήβα στον Ορχομενό είχε γίνει μια ημερίδα, για διαχείριση συγκρούσεων με ανθρώπους έμπειρους η εκπαιδευτρια ήταν έμπειρη είχε δουλέψει στη φυλακή .....αλλά αυτό έγινε από πρωτοβουλία δικιά τους δεν ....

-Σ: ήταν οργανωμένο από..

-Ε: κάθε χρόνο ακούγαμε ότι θα γίνουν επιμορφώσεις.....αλλά δεν έγιναν

-Σ: Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων;

-Ε: γνώσεις στο αντικείμενο δηλαδή;

-Σ: γενικά γνώσεις

-Ε: Θεωρώ σημαντικό ο άνθρωπος που θα πάει να διδάξει σ' αυτό τον ιδιαίτερο χώρο ....καταρχήν η εκπαίδευση ενηλίκων είναι ιδιαίτερος χώρος κατά πόσο δε η φυλακή

-Σ: είναι και ευάλωτες ομάδες

-Ε: πολύ ιδιαίτερος χώρος, νομίζω ότι θα πρέπει να ξεφύγει από αυτό που μαθαίνουμε από παιδιά ακόμα στην πρωτοβάθμια, την δευτεροβάθμια και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση , ο δάσκαλος που έχουμε μπροστά μας και εμείς σωπαίνουμε από κάτω και ακούμε το δάσκαλο μόνο και δεν λέμε τίποτα, που το θεωρώ μεγάλο λάθος τελικά, δηλαδή έπρεπε να μπω σε αυτή τη διαδικασία για να καταλάβω, αυτό που μου κάνανε οι δικοί μου δάσκαλοι και το έκανα κι εγώ ως δάσκαλος, τελικά δεν αποδίδει καρπούς

-Σ: αναθεώρησες..

-Ε: πρέπει να υπάρχει αλληλεπίδραση .....αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό πρέπει να υπάρχει ο πομποδέκτης ο πομπός να εκπέμπει και ο δέκτης και τα ανάποδα

-Σ: και το αντίστροφο

-Ε: Και το αντίστροφο ακριβώς ...αυτό νομίζω ότι είναι το πιο σημαντικό απ' όλα. Θέλει να είσαι ζωντανός εκεί μέσα και να αλληλεπιδράς ....αλλιώς άστο δεν .....έχει χαθεί το παιχνίδι από την αρχή .....κα βλέπω ότι αυτό το εφαρμόζω και στη δευτεροβάθμια βλέπω οτιιι, προφανώς όλα τα παιδιά δεν θα συμμετέχουν, αλλά συμμετέχουν παιδιά που δεν συμμετέχουν στους άλλους συναδέλφους.....του δίνεις σημασία του άλλου και όταν του δώσεις σημασία θα το εκτιμήσει και θα σου δώσει σήματα ...

-Σ: θα ανταποκριθεί

-Ε: θα ανταποκριθεί ακριβώς.....αλλιώς θα κάθεται σε μια ακρούλα και λέει τότε θα τελειώσει η ώρα να σηκωθώ να φύγω

Σ: Ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: δεξιότητες.....εεε.....δεξιότητες δηλαδή; Ένα παράδειγμα; Όταν λέμε δεξιότητες από ποια άποψη;

-Σ: Για παράδειγμα, μου είπες ότι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπισες τις δυσκολίες επινόησες κάποιους τρόπους, αυτό δεν δείχνει ευελιξία για παράδειγμα;

-Ε: ναι εντάξει αυτό έχει να κάνει μάλλον έχει σχέση με το πόσο αγαπάς αυτό που κάνεις. Δηλαδή αυτό ισχύει και στην προσωπική μας ζωή, αν θέλουμε κάτι το προσπαθούμε να το ....

-Σ: το επιδιώκουμε

-Ε: το επιδιώκουμε να το καταφέρουμε...δεν ξέρω αν πρέπει να βάλω μια ταμπέλα εκεί αν οι δεξιότητες πρέπει να είναι αυτές ...νομίζω είναι ανθρώπινο με ανθρώπους έχεις απέναντί σου. Είπαμε μερικοί είναι παραβατικοί, μερικοί είναι δύσκολοι αλλά.....δεν ξέρω μου έχει τύχει περίπτωση να έχω μπει στην τάξη να έχω συστηθεί, εννοείται ότι πρέπει να συστηθείς δεν είναι σωστό να ζητάς μόνο τα ονόματα, κι ένας εκπαιδευόμενος να μου πει « και τι έχεις κάνει εσύ στη ζωή σου;». Λοιπόν προσπάθησα να τον προσεγγίσω με διαφορετικό τρόπο και τελικά μάλλον τον κέρδισα από ότι κατάλαβα.....(κακός ήχος)

-Σ: κόλλησε.....(προσπάθεια για επανασύνδεση) ήμασταν στις δεξιότητες ....θες να προσθέσεις να πεις κάτι άλλο;

-Ε: όχι αυτό που νυν

-Σ: Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: ναι, ναι λοιπόν, στάσεις ήδη ανέφερα δεν πρέπει να είσαι προκατειλημμένος με αυτούς τους ανθρώπους. Και το πιο σημαντικό νομίζω είναι ότι πρέπει να είσαι φιλικός αλλά όχι φίλος, δηλαδή η επείδη σε ζυγίζουνε, και επείδη μου έχει τύχει πάρα πολλές φορές, σε αρχίζουν με μικρά δηλαδή σου λένε : «μήπως μπορείς να μου φέρεις ένα στυλό γιατί δεν έχω». Υπόψη ότι εμπορεύονται τα πάντα μέσα. Εκεί πρέπει να είσαι φιλικός, σίγουρα πρέπει να είσαι φιλικός, γιατί εννοείτε ότι αν ανιχνεύσουν κάποια εχθρότητα δεν υπάρχει περίπτωση να μπει στη

διαδικασία, αλλά δεν πρέπει να είσαι φίλος δηλαδή πρέπει να τραβάς μια κόκκινη γραμμή και να μην αφήνεις κανέναν να περάσει αυτήν την κόκκινη γραμμή. Αυτό είναι δύσκολο αρκετές φορές γιατί μπορεί να παρεξηγηθούν κιόλας. Νομίζω ότι αυτά τα δύο είναι τα πιο σημαντικά δηλαδή όχι προκατάληψη και το δεύτερο οριοθέτηση του χώρου σου ..

-Σ: και του ρόλου

-Ε: Ναι ναι και του ρόλου ακριβώς !!! ναι δεν είμαστε ούτε ψυχολόγοι ούτε οτιδήποτε να κάνουμε χάρες, ότι μαρτύριο έχει περάσει αυτός ο άνθρωπος ή περνάει οι ρόλοι πρέπει να είναι ξεκαθαρισμένοι ...είσαι εκεί γιατί είσαι εκπαιδευτής τέλος.

Σ: Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: για τους εκπαιδευτές; Ναι φυσικά. Καταρχήν θα έπρεπε κατά τη γνώμη μου να υπήρχε αυτό που θέλανε να κάνουν και δεν το έχουν κάνει, μια λίστα με ανθρώπους που έχουν δουλέψει στις φυλακές, οπότε να ξέρουν ποιους παίρνουν και τι εμπειρία έχει ο καθένας μας και δεύτερον μπορεί να γίνονται συναντήσεις εκπαιδευτών από φυλακή σε φυλακή για ανταλλαγή απόψεων

-Σ: και καλών πρακτικών

-Ε: εεε αυτό φυσικά, εκεί θες άνθρωπο που να έχει δουλέψει μέσα όχι θεωρητικό ....και αυτό θα ήταν το καλύτερο. Δηλαδή θα μπορούσε οι εκπαιδευτές από το ΣΔΕΦ..... να γίνει μια συνάντηση με τους εκπαιδευτές από το ΣΔΕΦ ..... ή από το ΣΔΕΦ..... ή από οπουδήποτε και να πούνε αυτό το κάνουμε έτσι, εσείς πως το κάνετε. Έτσι γίνονται με την αλληλεπίδραση, παίρνεις ιδέες. Και σίγουρα χρειάζονται επιμορφώσεις εννοείται....είσαι σε ένα χώρο ο οποίος είναι ευαίσθητος. Καταρχήν πρέπει να σε ενημερώσει κάποιος τι πρέπει να κάνεις και τι δεν πρέπει να κάνεις. Συνήθως αυτό κάνουμε εμείς οι παλιότεροι στους νέους, άμα σου ζητήσουν στυλό δεν θα τους δώσεις αν σου ζητήσουν το άλλο δεν θα το κάνεις. Εμένα μου ζητούσαν το τηλέφωνό μου και τους λέω: «συγγνώμη» ευγενικά και ωραία «αλλά εγώ αν το κάνω αυτό μπορεί να χάσω τη δουλειά μου, οπότε καταλαβαίνεις δεν μου επιτρέπεται μην με παρεξηγείς αλλά δεν μπορώ να το κάνω» .....το σέβονταν. Χρειάζεται λοιπόν επιμόρφωση και με τον έναν και με τον άλλον τρόπο για να προστατευθεί καταρχήν ο ίδιος ο εκπαιδευτής

-Σ: υπήρχαν στιγμές.....να σε ρωτήσω κάτι που δεν συμπεριλαμβάνεται στις ερωτήσεις της συνέντευξής μου αν θες μου απαντάς. Υπήρξε έστω και μια φορά που να αισθάνθηκες ότι δεν είσαι ασφαλής μέσα στη φυλακή;

-Ε: όχι όχι, όχι δεν υπάρχει τέτοια περίπτωση υπάρχει φύλακας είναι εντός σχολείου αλλά εκτός αίθουσας όχι, όχι όσες φορές πήγε να γίνει κάτι, γιατί συγκρούσεις υπήρχαν, οι άλλοι εκπαιδευόμενοι μπαίνουν μπροστά και πολλές φορές μου λέγαν και οι ίδιοι ότι είναι τελείως διαφορετικοί σε χαρακτήρες για λόγους επιβίωσης μέσα στη φυλακή, καμία σχέση με αυτό που δείχνουν στο σχολείο .....και άλλους εκπαιδευτές να ρωτήσεις δεν .....θυμάμαι που υπήρχε περίπτωση συναδέλφου που μπήκε πρώτη φορά σε αυτό τον χώρο και ήταν τόσο στρεσαρισμένη που σχεδόν έβαλε τα κλάματα. Η αντιμετώπιση ήταν να τη δουλεύουν οι εκπαιδευόμενοι και πιο πολύ σπάγαν πλάκα μαζί της παρά να κάνουν κάτι άλλο

Σ: Ποιες βελτιώσεις θα προτείνατε;

-Ε: εεεε θα ήθελααα....καταρχήν έχουμε πρόβλημα υλικοτεχνικών υποδομών δεν έχουμε internet έχουμε internet μόνο στο γραφείο. Προφανώς δεν ξέρω, αυτό κάποιος νομικός θα το πει αν θα έπρεπε να υπάρχει internet μέσα στις αίθουσες. Γιατί πες ότι θες να τους δείξεις ένα βίντεο δεν μπορώ έχω πρόβλημα. Μετά θέλουμε να περάσουμε κάτι μέσα οτιδήποτε κάτι για να τους κάνεις ένα πείραμα δεν μπορείς....δεν μπορείς αυτό ίσως ....λένε ότι σε άλλες φυλακές έχουν internet .....δεν ξέρω....δηλαδή τέτοια πρακτικά πράγματα, είναι εργαλεία δουλειάς για τον εκπαιδευτή αλλά δεν τα έχουμε. Τώρα τι άλλο.....αα το σημαντικό το πολύ σημαντικό είναι να φροντίσει ο φορέας που κάνει τις αναθέσεις αυτές των ωρομισθίων, γιατί εμείς ως ωρομίσθιοι δουλεύουμε εκεί, έχει τύχει χρονιές να πάμε Φεβρουάριο μήνα ή Μάρτιο μήνα. Λοιπόν, αυτά δεν είναι λειτουργικά δηλαδή δεν γίνεται να προσπαθεί να μην χαθεί το έτος να φορτώνει ώρες και να κάνει παράταση έτους μέχρι τον Ιούνιο για να βγουν οι διδακτικές εβδομάδες πρακτικά δεν έχει αποτέλεσμα. Ωραία, μπορεί να έχει νομότυπα αλλά πρακτικά δεν έχει αποτέλεσμα. Τέτοια πράγματα πρέπει να διορθωθούν. Πρέπει να διορθωθεί εεε το εργασιακό καθεστώς των ωρομισθίων, έχει τύχει να πληρωθούμε ενάμιση χρόνο μετά .....εν γνώση μας βέβαια πάμε το ξέρω

-Σ: και γιατί να μην υπάρχει μόνιμο προσωπικό στα ΣΔΕ λοιπόν

-Ε: ακριβώς! και γιατί να μην υπάρχει μόνιμο προσωπικό ναι.....ενώ στην αρχή λέγανε ότι πρέπει να έχετε την πιστοποίηση γιατί αλλιώς δεν θα δουλέψετε, τρέξαμε όλοι να δώσουμε εξετάσεις ....είναι μια διαδικασία και αυτή που μπαίνεις κι ενώ είσαι φορτωμένος με χίλια δυο πράγματα να διαβάσεις να πας να δώσεις τα γραπτά μετά να δώσεις τη μικροδιδασκαλία ....δεν είναι και ότι καλύτερο

-Σ: έχω περάσει από αυτό, έχω περάσει και το ξέρω

-Ε: ακριβώς ...μπορεί να είσαι πολύ καλός στη δουλειά σου και εκείνη τη στιγμή να κομπλάρεις ....εν πάση περιπτώσει όλα αυτά τα οποία δεν τα τηρήσανε κάναν πίνακες με πιστοποιημένους και μη ...τώρα ή το βάζεις και ισχύει κανονικά ή μην το βάζεις καθόλου ...πρέπει να υπάρχει ένα πρωτόκολλο το οποίο θα πρέπει να τηρείται δηλαδή τώρα κάθε χρόνο φωτοτυπούσαμε και ξανά τα ίδια χαρτιά λες και δεν έχουν τους φακέλους μας. Το κάναμε για το ΣΔΕ το κάναμε για το ΙΕΚ τα ίδια πράγματα , τώρα ευτυχώς την προηγούμενη χρονιά βάλανε το μητρώο..... και αυτό ας ελπίσουμε ότι θα το κρατήσουν γιατί ...δεν έχει νόημα....εφόσον το ίδιο το ΙΝΕΔΙΒΙΜ μας δίνει προϋπηρεσίες, τι νόημα έχει; εγώ να φωτοτυπήσω τόσα έγγραφα....μια χρονιά μας ζητούσε και τα ένσημα κιόλας ....τέλος πάντων αυτά είναι προβλήματα που έχει η γενική γραμματεία μάλλον.....και θα πρέπει να τα βάλει σε μια σειρά...γιατί δεν παύει να είναι για κάποιους βιοποριστικό το συγκεκριμένο κομμάτι

-Σ:Υπάρχει κάτι άλλο που νιώθετε την ανάγκη να συμπληρώσετε, να προσθέσετε ή να προτείνετε για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές; Μπορεί να θες να προσθέσεις κάτι που εγώ δεν το συμπεριέλαβα στις ερωτήσεις και θέλεις να ακουστεί, να το καταγράψω στην εργασία μου.

-Ε: δεν νομίζω ότι έχω κάτι άλλο.....ομώς θέλω να πω κάτι σχετικό με την κατάσταση που ζούμε τώρα με τον κορωνοϊό κι εκεί τα σχολεία έχουν πρόβλημα τώρα των φυλακών γιατί προφανώς δεν υπάρχει internet για τους φυλακισμένους εκπαιδευόμενους ώστε να κάνουν αυτή την υποτυπώδη .....τηλεκπαίδευση κάπως έπρεπε να λυθεί και αυτό το πρόβλημα ....δεν ξέρω πως γιατί υπάρχει το νομικό κομμάτι δεν το γνωρίζω

-Σ: ανατρέχοντας σε site για το θεωρητικό πλαίσιο βρήκα ότι στην Αγγλία τρέχει το πρόγραμμα Virtual Campus στις φυλακές όπου οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι έχουν πρόσβαση στο internet ελεγχόμενα. Το διάβασα κι εγώ τώρα ψάχνοντας για τη διπλωματική και μου έκανε φοβερή εντύπωση. Υπάρχει internet και ειδικά σε αυτούς που είναι στα...καλά εκεί έχουν και βαθμίδες εκπαίδευσης μέσα στις φυλακές , αν και η Ελλάδα έχει κάνει βήματα σε αυτό, υπάρχουν άτομα που φοιτούν στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο και σε άλλες σχολές. Πάντως δίνει τη δυνατότητα στις Αγγλικές φυλακές να μπαίνουν μέσα στο internet ελεγχόμενα όμως

-Ε: ναι , ναι ίσως χρειάζεται κάτι τέτοιο γιατί μπορώ να σκεφτώ, τώρα που το ανέφερες αυτό, έναν φοιτητή ο οποίος είχε τελειώσει το πρώτο του πτυχίο και είχε δώσει κατατακτήριες, εξ αποστάσεως βέβαια, και πέρασε και σε μια άλλη σχολή και μου έλεγε ο άνθρωπος «πωπω άμα κλείσουμε τι θα κάνω» δηλαδή είχε πρόβλημα όπως επίσης είχε πρόβλημα δεν είχε κάποιο

χώρο για να διαβάσει γιατί ήταν μαζί με άλλους στο ίδιο κελί και δεν είχε τον ελεύθερο προσωπικό χρόνο και χώρο για να ...τώρα βέβαια αυτά είναι πολυτέλειες για την Ελλάδα ...δεν ξέρω

-Σ: και διχάζονται ξέρεις οι απόψεις κάποιο ισχυρίζονται ότι είναι στη φυλακή γιατί να τους δίνονται τέτοιες διευκολύνσεις

-Ε: μελέτες έχουν δείξει όμως ότι η παραβατικότητα είναι μικρότερη στους ανθρώπους που έχουν εκπαιδευτεί ....είναι λογικό αυτό γιατί εμείς θεωρούμε δεδομένα κάποια πράγματα τα οποία δεν είναι δεδομένα σε καμιά περίπτωση ....τα προβλήματα μάλλον είναι νομικής φύσεως τώρα αυτά για να λυθούνε δεν ξέρω το πλαίσιο το νομικό τι επιβάλλει και τι δεν επιβάλλει ..πάντως καλό θα ήταν

-Σ: ναι να ανοίξει ως προς αυτό το κομμάτι γιατί υπάρχει μείωση της υποτροπής

-Ε: ναι, ναι και όχι μόνο αυτό αλλά έχω την εντύπωση ότι αυξάνεται και η αυτοπεποίθησή τους και ο αυτοσεβασμός τους όταν καταφέρνουν κάτι τέτοιο

-Σ: ακόμα και σε εμάς

-Ε: προφανώς!!!! αλλά φαντάσου πόσο σε έναν άνθρωπο που τον έχει φτύσει η κοινωνία κατάμουτρα ...και αυτοί έχουν προβλήματα υπάρχει το στίγμα αυτό ..και λογικό είναι σου λέει ο άλλος είναι φυλακισμένος είναι πάρα πολύ δύσκολο να βρει και δουλειά . όταν η οικονομία υπολειτουργεί είναι λογικό ότι είναι το τελευταίο που θα κοιτάξει

-Σ: μάλιστα, ήσουν χείμαρρος

-Ε: ελπίζω να βοήθησα

-Σ: σε ευχαριστώ πολύ από καρδιάς για τη συμμετοχή και τη βοήθειά σου και με βοήθησες δίνοντάς μου και προτείνοντας και ονόματα άλλων εκπαιδευτών μένω υπόχρεη

-Ε: αλλοίμονο τι λες τώρα

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ!!

E3

1.Φύλο: Ανδρας   Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35   35-44   45-59   60+

3. Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο   Μεταπτυχιακός τίτλος   Διδακτορικό   Άλλο

E: «Διαχείριση Αποβλήτων» στο ΕΑΠ

4. Ειδικότητα εκπαιδευτικού:

E: Μηχανικός περιβάλλοντος του Παν/μιου Κρήτης, ΠΕ88₀₅ (Περιβαντολλόγων).

5. Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος   Αναπληρωτής/τρια   Ωρομίσθιος/α

6. Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ   ΟΧΙ(Διαβάζει για να πάρει την πιστοποίηση).

7. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων:

E: ένα (1) έτος

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού   Μαλανδρίνου

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευση Ενηλίκων   Ευάλωτων ομάδων   και στα δυο   δεν έχω λάβει

Σ: Ποιος φορέας υλοποίησε το πρόγραμμα; Και πόση ήταν οι διάρκειες του Επιμορφωτικού Προγράμματος;

E: 1. Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων. Κέντρο δια βίου μάθησης Στερεάς Ελλάδας σε συνεργασία με το ΚΕΚ EASY EDUCATION στο ΤΕΙ Στερεάς Ελλάδας (200 ώρες)

2. Εκπαίδευση Εκπαιδευτών ΣΔΕ στο ΚΕΚ EASY EDUCATION (200 ώρες).

-Σ: Αν έχετε λάβει μέρος σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα, πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-E: Αφορούσε εεεε..... τιςςς...εεεε τοννν εεεε... τη διδασκαλία τηηη τη διδακτική..... τη μεθοδολογία διδακτικής..... τη διδακτικήηηη σε ενηλίκους αυτό.... σε γενικές γραμμές .....μεθοδολογία διδακτικής .....όχι για τους γραμματισμούς... για την εκπαίδευση ενηλίκων...τη μεθοδολογία εκπαίδευσης ενηλίκων τεχνικές, τη διδασκαλία, μέθοδο διδακτικής...αυτό!

-Σ: Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

- Ε: Εεεε.. που δυσκολεύουν είπατε;
- Σ: Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν όχι που δυσκολεύουν που διευκολύνουν
- Ε: -Που διευκολύνουν ΝΑΙ().... Φέτος λόγω ναι....με ακούτε;
- Σ: ναι ναι σε ακούω
- Ε: Φέτος λόγω της κρίσης...γιατί φέτος...λέγω εεεδουλεύουμε με τηλεργασία
- Σ: μμμμ.....μμμμ(συμφωνώντας)
- Ε: Εεεεκαιαιι...εεε αυττόοοο έχει θετικά έχει και αρνητικά
- Σ: Όπως;;;
- Ε: ΕΕΕΕεεε στααα θετικά όταν είμαστε δια ζώσης συγκρίνοντας με τον περασμένο χρόνο..
- Σ: μμμμ
- Ε: Εεεε αυτό που με διευκόλυνε ήταν εεεε υπήρχε αμεσότητα καιιι δουλεύαμε σε ομάδες, εεε και γενικ.....εεεε μπορούσαμεεεε να δημιουργηθεί συγκινητικό....συγκινησιακό κλίμα εεό... καλό μαθησιακό κλίμα. Τώρα με την τηλεδιάσκεψη υπάρχουνεεεε δυσκολίες.....εε να δημιουργήσουμε ένα καλό μαθησιακόοοοοεεε
- Σ: Κλίμα
- Ε: Κλίμα γιατί κάποιες τεχνικές μπορούμε να τις εφαρμόσουμε
- Σ: ....ναι (παύση και για τους δυο) γενικά όμως η φυλακή ο χώρος της φυλακής διευκολύνει το εκπαιδευτικό σου έργο; Διευκολύνει την εκπαιδευτική διαδικασία;
- Ε: Όχι
- Σ: γιατί;
- Ε: Όχι
- Σ: Γιατί; Τι είναι αυτό που την.....εε που την δεσμεύει;
- Ε: είναι.....
- Σ: τι είναι αυτό που τη δυσκολεύει.. τέλος πάντων
- Ε: εεεε είναιιι καταρχήν ο τρόπος πουναι είναι το κλίμα της ίδιας της φυλακής
- Σ: μμμ

-Ε: εεεεκαι ζητήματα που σχετίζονται με το πλαίσιο της φυλακής, οι συχνές μετατάξεις των κρατουμένων εεε και βασικά ενέχουμε μια τη συνεχή παρακολούθηση του προγράμματος μέχρι την ολοκλήρωσή του....ναι εεεαμφίδρομες σχέσεις...εννοώ και οι εκπαιδευτές και οι εκπαιδευόμενοι

-Σ: ναι

-Ε: Εεεεεεε

-Σ: Αυτό με τις μεταγωγές που είπες...

-Ε: Κάποιο .....Δύσκολο να τους κινητοποιήσουμε να εμπλακούν ενεργά στη μαθησιακή διεργασία

-Σ: ναι

-Ε: Αυτή η δυσκολία δλδ αντιμετωπίζουμε

-Σ: ναι.....Όμως...

-Ε:να τους κινητοποιήσουμε να εμπλακούν ενεργά στη μαθησιακή διεργασία

-Σ: όμως έρχονται...

-Ε:τόρα με τον με την τηλεδιάσκεψη υπάρχει ακόμη περισσότερη δυσκολία παρόλα αυτά είναι αναγκαία γιατί διαφορετικά δεν υπάχειιιι εεε άλλος τρόπος εεε με της δεδομένης της σημερινής εεε

-Σ: κατάστασης

- Ε: κατάστασης εεεε που υπάρχει με τον ιό

-Σ: χμμμ

-Ε: και τώρα με αυτόν τον τρόπο εεε είναι πρωτόγνωρος θα έλεγα για να δώσουμε τα εεεαπαραίτητα ερεθίσματα στους φυλακισμένους .....τους εκπαιδευόμενους

-Σ: ναι, ναι, ναι

-Ε: Ωραία; Νααα Για μιαααα..... για να μάθουνε!

-Σ: χμμμ

-Ε: εεεεεετώρα....θέλετε να

-Σ: αυτές τις δυσκολίες εσύ προσωπικά πως τις διαχειρίζεσαι; Παράδειγμα είπες φοβάμαι, νιώθω ανασφάλεια να μη εμπλακ...να μην τύχει στην ώρα του μαθήματός μου μια εξέγερση αυτό είναι μια δυσκολία το καταλαβαίνω αυτή σε αυτή τη δυσκολία τι κάνεις εσύ πως τη διαχειρίζεσαι; Ή πως τους ενεργοποιείς; Είπες ότι είναι δύσκολο να τους ενεργοποιήσω ή ότι με βλέπουν ας πουμε επειδή προέρχομαι έξω από τη φυλακή πιθανόν να με βλέπουν κάπως... ετσι; Γιατί είσαι το άτομο που είσαι έξω από τη φυλακή

-Ε: Καλά ναι

-Σ: αυτό πως το διαχειρίζεσαι εσύ; Αυτό πως το διαχειρίζεσαι; αυτές τις δυσκολίες πως τις διαχειρίζεσαι; τι ακριβώς κάνεις;

-Ε: Εεεε

-Σ: Για να τις εξαλείψεις ή να τις κατευνάσεις..(Προεργασία απαντά ταυτόχρονα)

-Ε: Ναι. Κάνω μια προεργασία που αφορά τηχηχη διαχείριση των συναισθημάτων για παράδειγμα, πως θα εξελιχθεί εεε το μάθημα

-Σ: χμμμ

-Ε: Τα στάδια του μαθήματος... εεεε καιιιι τώρα πως τους κινητοποιώ; Εεεε θα έλεγα εεε με βάση τις εμπειρίες τους καιιιι εεε μεεε δημιουργικές εε με τα απαραίτητα ερεθίσματα γιααα δημιουργική απασχόληση

-Σ: ναι

-Ε: Νααααα

-Σ: Α.. Είπες κάτι για στάδια του μαθήματος τι εννοείς ακριβώς; μπορείς να μου πεις;

-Ε: Εννοώ την προβληματοποίηση που γίνεται στην αρχή- να παρακινήσουμε δλδ το ενδιαφέρον των μαθητών να συμμετέχουν ενεργά, μετά την το δεύτερο στάδιο επεξεργασία των συναισθημάτων τους εεε επεξεργασία των ζητημάτων τους.. των ζητημάτων που τίθενται κάποιες δραστηριότητες για παράδειγμα και το τέταρτο στάδιο μια μεταγνωστική φάση αφού τους... στην αρχή εξηγούμε τους στόχους όλα αυτά και...έεεχοντας ανατροφοδότηση από προηγούμενα μαθήματα προσπαθώ ναα εε να δω τι έγινε στο προηγούμενο μάθημα και υπήρχαν κάποιες συγκρούσεις μεταξύ τους εεε ή κάποια έτσι στεναχώρια δεν ήθελαν να δουλέψουνε και έχοντας γνώμονα και ανατροφοδότηση απ' τα προηγούμενα αλλάζω την προβληματοποίηση και την εκκίνηση του ενδιαφέροντος και τους στόχους τους προσαρμόζω ώστε ναα είναι ενδιαφέρον για αυτούς και να συμμετέχουν στο μάθημα.

-Σ:: μμμ μάλιστα. Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων. Ποιες δηλαδή.... ποιος θεωρείς ότι είναι... Ποιοι είναι οι βασικοί σου ρόλοι ως εκπαιδευτής κρατουμένων;

-Ε: εεεε Θα ήθελα να συμπληρώσω.... δεν ξέρω τώρα.. το προηγούμενο λίγο να έλεγα και κάτι απ' το προηγούμενο

-Σ: Ναι να πείς να πείς....

-Ε: μπορώ;

-Σ: Ναι να πείς..θα τα βρω εγώ αυτά θα τα καταγράψω και θα...

- Ε: δηλαδή, υπάρχει ανομοιογένεια στους φυλακισμένους...

-Σ: Χμμμ

-Ε: Υπάρχει διαφορετικός χρόνος έκτισης ποινής, το φύλο τους, εεε οι συνθήκες κράτησης διαφέρουν σημαντικά από ομάδα σε ομάδα και από πρόσωπα σε πρόσωπα

-Σ: Χμμμ

- Ε: και αναμένεται να επηρεάσουν τη διεργασία της μάθησης

-Σ: Χμ

-Ε: Εγώ εεε εγώ για να αντεπεξέλθω σε αυτές τις ομάδες των φυλακισμένων χρειάζεται να κατανοήσω τις εεε τις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες για κάθε δεδομένη χρονική στιγμή εεεε χρειάζεται να αντιμετωπίσω τις καποι...τα στερεότυπα τις προκαταλήψεις που ενδέχεται να υποβόσκουνε εεε και να δημιουργήσουν υπόγειες συγκρούσεις

-Σ: χμμμμ

-Ε: όλα αυτά έχουνε σχέση με την αντίληψη των εκπαιδευομένων προς την αυτοεικόνα προς την εικόνα προς την αυτοεικόνα τους σε σύγκριση με την εικόνα του εκπαιδευτή είναι αμφίδρομες αυτές οι σχέσεις

-Σ: χμμμ

-Ε: εεεε και ο εκπαιδευτής γίνεται εκπαιδευόμενος και ο εκπαιδευόμενος γίνεται εκπαιδευτής Και μέχρι.....και εκεί δημιουργείται δηλαδή κάποια σύγκρουση (υπάρχει πρόβλημα με τον ήχο)

- Σ: χμμ..... δεν ακούω υπάρχει.... (Προσπαθώντας να του πω ότι υπάρχει πρόβλημα με τον ήχο ο οποίος σε δευτερόλεπτα αποκαταστάθηκε)
- Ε: εσείς μου είπατε πως το αντιμετωπίζω;
- Σ: όχι όχι να μου περιγράψεις (ταυτόχρονα -τι πως το βλέπω το ρόλο μου;) τις πιο σημαντικές όψ..όψεις του ρόλου του ρόλου σου ναι
- Ε: παύση..... ναι εεε καταρχήν εεε υπάρχει σύμβουλος
- Σ: ναι
- Ε: σ' αυτό δεν πηγαίνω εεε δεν χρειάζεται να γίνω σύμβουλος στις.. εεε σαν εεε γιατί σαν υπάρχει τέτοιο ειδικότητα εκεί πέρα
- Σ: εννοείς ψυχολογική
- Ε: εεετώρα
- Σ: συγνώμη εννοείς ψυχολογική υποστήριξη;
- Ε: εεε
- Σ: Όταν λες σύμβουλος τι εννοείς ακριβώς;
- Ε: ναι ..όχι ψυχολογική.....σύμβουλος ψυχολόγος
- Σ: ααα μπράβο επομένως εσύ δλδ δεν έχεις να κάνεις με την ψυχολογική διάσταση
- Ε: Δεν εμπλέκομαι τόσο ενεργά με τ..... ναι δεν εμπλέκομαι τόσο πολύ με την ψυχολογική ναααα εεε να -----προσπαθώ-----
- Σ: Γιώργο δεν σε ακούω .....κάνει διακοπές τώρα
- Ε: νααα ουοοο
- Σ: Γιώργο κάνει διακοπές..
- Ε: οοοκκκ
- Σ: Ξέρεις τι; θα κλείσω την κάμερα
- Ε: εεεεοοοοπππ
- Σ: Μ'ακούς κάνει διακοπές..
- Ε: ναι
- Σ: εεεΜήπως ήταν καλύτερα να κλείσουμε τις κάμερες;

- Ε: με ακούτε τώρα;
- Σ; εεεσε ακούω τώρα αλλά πριν έκανε διακοπές
- Ε: ναι
- Σ: αλλά πριν έκανε διακοπές... μπορείς να επαναλάβεις τα τελευταία που είπες;
- Ε: σας ακούω
- Σ: ναι επειδή έκανε διακοπές μπορείς να επαναλάβεις τα τελευταία που είπες;
- Ε: ναι εεε ναι
- Σ: είπες ότι υπάρχει σύμβουλος
- Ε: Μπορώ
- Σ: εε συ.....σύμβουλος ψυχολόγος
- Ε: για να υποστηρίξει τους εεε φυλακισμένους
- Σ: χμμμ
- Ε: δεν μπαίνω εγώ στην ειδικότητα του του ψυχολόγου
- Σ: Χμμμ
- Ε: παρόλα αυτά εεε γίνεται κάποια διαχείριση των συναισθημάτων και των συγκρούσεωνεεεε
εεεεε για την εεε σε σύγκριση με αυτά που είπαμε την
- Σ: χμμ
- Ε: με την εικόνα των μαθητών και την με την αυτοεικόνα που έχουνε.....εγώ σαν
διευκολυντής θα έλεγα
- Σ: χμμ
- Ε: αυτόοοοοοπου -----μόνο-----όμως (δυσκολία με τη σύνδεση) μόνο
- Σ: με ακούς; δεν σε ακούω καλά....κολλάει η εικόνα
- Ε: κολλάει η εικόνα
- Σ: το ξερω.....
- Ε:.....εοοκκλλ
- Σ: κολλάει η εικόνα.... κολλάει η εικόνα

-Ε: Εννοώ δεν μπορώ νααα γίνω και ψυχολόγος

-Σ: χμμ

-Ε: Αυτά!!!

-Σ:Λοιπόν, θέλω να μου πεις

-Ε: εεε

-Σ: Θέλω να.....

-Ε: εεε σας ακούω εγώ

-Σ: εσύ με ακούς αλλά εσένα .... Αλλά εγώ.....κάνει κάποιες διακοπές ο ήχος.....κολλάει η εικόνα τώρα έχει κολλήσει η εικόνα

-Ε: να το κλείσω και να το ξανανοίξω;

-Σ: όχι όχι θα κλείσουμε τις κάμερες γιατί η κάμερα τρώει πολυυ ..... σήμα.....εγώ θα την κλείσω την κάμερα για να μην τρώει πολυ για να μην μου παίρνει.....να μην παίρνει .....να μην τρώει πολύ σήμα.....τώρα....τώρα μ' ακούς;

-Ε: ωραία θα σας καλέσω

-Σ: Όχι μην το κλείσεις.....μην με καλέσεις μην κλείσεις

-Ε: ααοοο.....(πρόβλημα με τον ήχο)

-Σ: μη με καλέσεις μην το κλείσεις .....κλείσε την κάμερα μόνο για να σε ακούω γιατί η εικόνα τρώει πολύ χρ....πολύ υυυ πώς να το πω κομμάτι από το σήμα.....δεν τον ακούω τώρα(μονολογώντας)----- (Προσπαθώ να αποκαταστήσω την επικοινωνία)....με ακούς; Γιώργο με ακούς;

- Ε: (Ακούγεται με δυσκολία) σ.. ακούω.....εεεδεν πειράζει με τον ήχο

-Σ: Εντάξει, λοιπόν, θέλω τώρα να μου αναφέρεις τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζεις καθημερινά

-Ε: Να την ενεργοποιήσω μισό λεπτό.....ππου είναι αυτό;εεε

-Σ: Είναι κάτω που έχει τρια έχει το τηλέφωνο δίπλα έχει την κάμερα και το μικρόφωνο είναι χαμηλά

- Ε: Την κλείσατε εσείς;

-Σ: Εγώ την έχω κλείσει.....

-Ε: Ναι ακούω

-Σ: όχι δεν έχει κλείσει εσύ δεν έχεις κλείσει εσύ έχεις την κάμερα ανοιχτή.....(προσπαθώ να τον βοηθήσω) χαμηλά στην οθόνη σου έχει ένα τηλέφωνο μην το πατήσεις αυτό γιατί θα τερματιστεί η κλήση δίπλα έχει την κάμερα από την άλλη πλευρά από το τηλέφωνο έχει το μικρόφωνο...την κάμερα να κλείσεις

-Ε: ακούγεται ακούγεται.....έχει κολλήσει εδώ ο υπολογιστής

-Σ: : ναι

-Ε: Ναι

-Σ: Ο δικός σου

-Ε: : Παύση.....μισό λεπτό .....έχει κολλήσει λίγο ο υπολογιστής

-Σ: Δεν πειράζει

-Ε: Τώρα...με ακούτε εσείς;;

-Σ: Εγώ σε ακούω πολύ καλά τώρα

-Ε: Με ακούτε τώρα;;

-Σ: ναι ναι σε ακούω

-Ε: Τώρα είναι κλειστή η κάμερα

-Σ: ωραία λοιπόν θέλω να μου περιγράψεις.....ας ξαναγυρίσουμε πάλι στην συνέντευξη θέλω να μου περιγράψεις τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζεις καθημερινά

-Ε: εεεεεε

- Σ: θέλω να μου περιγράψεις να μου αναφέρεις ....

-Ε: Κάμερα έχω ή όχι;

-Σ: κάμερα έχεις εσύ ...εγω σε βλέπω αλλά είναι στατική....τώρα όχι τώρα είναι καλά....τώρα μ' ακους;;.....μονολογώντας το κλείσε....μ' ακούς Γιώργο; Τόκλεισε

Τον καλώ ξανά μετά από τηλεφώνημά του ότι η επικοινωνία μας και επαναλαμβάνω την ερώτηση

-Σ: Έκανα εκκίνηση της εγγραφής και είμαστε τώρα.....Θέλω να μου αναφέρεις τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζεις καθημερινά στο έργο σου μπορείς να μου αναφέρεις και παραδείγματα εδώ.....αυτές τις δυσκολίες που κυρίως αντιμετωπίζεις στην καθημερινότητα..... στο μάθημα

-Ε: Αφορούν εε τη διαχείριση των διαπροσωπικών συγκρούσεων.....με ακούτε;

-Σ: Ναι ναι σε ακούω... γράφει τώρα καταγράφετε δλδ μπορείς να μου φέρεις ένα παράδειγμα;

-Ε: εεε έχουνε λόγω των στερεότυπων και των προκαταλήψεων που υπάρχουνε για την εκπαίδευση

-Σ: χμμ

-Ε: καιιι γι' αυτό.....έχουν προκαταλήψεις για το εκπαιδευτικό σύστημα..

- Σ: τι σου λένε δηλαδή;

-Ε: δεν ταιριάζει .....εεε αντιδρούνε στα στερεότυπα τουυ της κοινωνίας....όχι στο κοινωνικό γίγνεσθαι

-Σ: χμμ

-Ε: έχουν διαφορετικό τρόπο αντίληψης των πραγμάτων και σε αυτό καλούμαστε να εεε στα στερεότυπα να αντιμετωπίσουμε

-Σ: χμ κι εσύ τι τους λες εκεί; πως τα διαχειρίζεσαι αυτά; Αυτές τις....Αυτή τη δυσκολία ας πούμε..αυτές τις στερεοτυπικές τι τους λές για να τους πείσεις..για να ξεπεράσεις αυτές τις δυσκολίες

-Ε: εεε για παράδειγμα τα φαινόμενα εε ρατσισμού δλδ που έχουνεεε αρκετοί εεε να πώ αυτό το παράδειγμα;

-Σ: Ναι ναι ναι το πείς ναι ναι

-Ε: Περίμενε γιατί..... κουνάει...γίνεται

(κάνει σεισμό εκείνη τη στιγμή)

-Σ: σεισμός!!! Σεισμός!!!δυνατός οoooooooo Θεέ μου.....έλα αυτό ήταν...

-Ε: Εντάξει....

-Σ: ναι ναι ήταν σεισμός

-Ε: με ακούτε;

-Σ: ναι ναι σε ακούω, σε ακούω πάρα πολύ καλά τώρα

-Ε: ναι ωραία...εε χρειάζεται να προτ...να γνωρίσουμε τις διακρίσεις

-Σ: χμμ

-Ε: πως ει.....οτι υπάρχουν διακρίσεις

-Σ: Με ποιον τρόπο διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: καιι νααα είναι σεεε να δημιουργήσουμε δραστηριότητες που αντιμετωπίζουνεεε
δημιουργούν μιααα διαπολιτισμική ικανότητα

-Σ: χμμ

-Ε: και αυτόοο αφορά εεε.....εεεε την εεε δραστηριότητες πουυυ αφορούν άλλες κουλτούρες
δλδ εεπαρ...εε γίνεται ενεργή συμμετοχή πάνω στα έργα του περιβάλλοντος που αφορούν
άλλους πολιτισμούς

-Σ: χμμ

-Ε: κι έτσι ξεπερνιούνται κάποια εεεζ εεετα ζητήματα αυτά, αποσαφηνίζονται δηλαδή

-Σ: ναι μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας; Δηλαδή εε
υπάρχουν κάποιοι μέσα στο χώρο.. είτε στο χώρο της φυλακής είτε στο χώρο του συλλόγου
έτσι των εκπαιδευτών που μπορεί να υποστηρίξει το έργο σας; Ποιοι είναι αυτοί οι παράγοντες;
Αν υπάρχουν και ποιοι είναι;

-Ε: Ε εκτός από εμάς τους εκπαιδευτές

-Σ: Τι εννοείς δλδ

-Ε: ο διευθυντής για παράδειγμαμας υποστηρίζει...(κάτι λέει που δεν ακούγεται καλά)

-Σ: με ποιον τρόπο; Με ποιόν τρόπο; Ποιοι είπατε ο διευθυντής..... συγνώμη

-Ε: Ναι

-Σ: ποιος άλλος είπατε;

-Ε: Προηγούμενοι συνάδελφοι.. που έχουν μεγαλύτερη εμπειρία σε αυτά τα θέματα

-Σ: χμ ναι συνεργάζεται δηλαδή

-Ε: εε άλλοι συνάδελφοι με μεγαλύτερη εμπειρία

-Σ: χμ

-Ε: Αυτό ναι

-Σ: Ο διευθυντής και άλλοι συνάδελφοι με περισσότερη εμπειρία ...αυτοί οι δύο δλδλ είναι πρόσωπα ή παράγοντες που σας διευκολύνουν που μπορούν να σας υποστηρίξουν που μπορούν να σας δώσουν λύσεις να σας πουν πως εκείνοι αντιμετώπισαν δυσκολίες κι εσείς να τις εφαρμόσετε αυτές τις πρακτικές; Εεε αυτό εννοείς;

-Ε: ναι αυτό εννοώ

-Σ: Μάλιστα, ωραία, λοιπόν ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων;

- Ε: (σκέφτεται).....Ποιες γνώσεις;

-Σ: ναι

-Ε: Τοσο καταρχήν το να έχω γνώση του αντικειμένου μου

-Σ: πολύ ωραία

-Ε: εε γιατί με αυτόν τον τρόπο αν κάποιος έχει καλή γνώση του δικού του αντικειμένου του μπορεί να κινητοποιήσει την ομάδα των εκπαιδευομένων

-Σ: χμμ

-Ε: μπορεί να βρει τρόπο και κάποιες έννοιες που σχετίζονται εεεε για παράδειγμα εγώ στο περιβάλλον μπορώ να ανακαλύψω δημιουργικές δραστηριότητες αυτές που θα ασχοληθούνε οι εκπαιδευόμενοι οι φυλακισμένοι στον ελεύθερό τους χρόνο για να μάθουν

-Σ: χμμ

-Ε: εεε άλλες γνώσεις αυτό με την διαχείριση των συναισθημάτων των εκπαιδευτών

-Σ: χμμ

-Ε: εεε η συνεχής επιμόρφωση και μεταπτυχιακοί τίτλοι, η η η η διαβίου μάθηση χρειάζεται συνέχεια να α μορφωνόμαστε

-Σ: χμμ

-Ε: και να βγαίνουνε προγράμματα να κάνουμε εεε επιμόρφωση και σε τίτλο μεταπτυχιακού .....για μας τους εκπαιδευτές και να είναι και δωρεάν αυτά τα προγράμματα

-Σ: ναι, ναι για να μην επιβαρύνεστε εσείς με οικονομικό με οικονομικά αυτό ναι...αυτά

-Ε: εεε να είμαστε αντικειμενικοί στις κρίσεις μας....

-Σ: ναι

-Ε: νααα αποφεύγουμε να επιβάλλουμε στους εκπαιδευόμενους εε διαφορετική κουλτούρα από τη δικιά τους εεδλδ να κατανοούμε και να αποδεχόμαστε τηηη διαφορετική τους κουλτούρα....αυτά

-Σ: Είπες πριν τη διαχείριση των συναισθημάτων, όταν λες διαχείριση συναισθημάτων εννοείς των δικών σας συναισθημάτων; Ποια..

-Ε: Ναι να κάνουμε αναστοχασμό να αναστοχαζόμαστε να υπάρχει μια αναστοχαστική μεταγνωστική φάση

-Σ: χμμ

-Ε: της διδασκαλίας μας και να βλέπουμε τι δεν πήγε καλά εκείνη τη μέρα γιατί υπήρχαν εε χάσαμε τον έλεγχο, έγιναν κάποιες συγκρούσεις, πως θα κάνουμε την επόμενη .....χρειάζεται να τους εμψυχώνουμε να υπάρχει καλό κλίμα ...είπαμε ότι είναι βασικός ο ρόλος του καλού κλίματος....κααα (απροσδιόριστο)

-Σ: αυτά;

-Ε: ναι τις προηγούμενες εμπειρίες των εκπαιδευομένων να εκμεταλλευόμαστε, να λαμβάνονται υπόψη

-Σ: Ναι όσο αφορά τις δεξιότητες τώρα..... Ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: Να έχω εεε δεξιότητες του μεταγνωστικού τομέα αλλά και επικοινωνιακές κοινωνικές δεξιότητες επικοινωνίας, ενσυναίσθηση τέτοια πράγματα..ποιο σημαντικές είναι οι μεταγνωστικές εεεετου μεταγνωστικού τομέα

-Σ: χμμ

-Ε: του αναστοχασμού δηλαδή ανατροφοδότηση

-Σ: ναι, ναι

-Ε: εεε -----να έχουμε διαχείριση του χρόνου, να επιμένουμε στη μάθηση

-Σ: χμμ

-Ε: και εμείς μαθαίνουμε και οι εκπαιδευόμενοι μαθαίνουν

-Σ: χμμ γιατί υπάρχει αλληλ

-Ε: ουσιαστική συναισθηματική παρουσία να έχουμε αυτοπεποίθηση και αναγνώριση να επηρεάζει τους εκπαιδευόμενους εεε να αναγνωρίζουμε τα λάθη μας, να έχουμε διάθεση για κριτική αποδοχή από όλους.....

-Σ: χμμ

-Ε: παρόλα αυτά να μην χάνουμε τις αρχές και τις αξίες μας

-Σ: χμ

-Ε: εεεεααα τι άλλο....

- Σ: Όσο αφορά τις στάσεις τώρα; Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: ναι εε δημοκρατική να υιοθετήσουμε εεεε τώρα δημοκρατικήηηηη στάση

-Σ: χμμ

-Ε: Μπορούμε να πούμε κάτι τέτοιο;

-Σ: ναι.....

-Ε: Τις αρχές της δημοκρατίας

-Σ: χμμμ

-Ε: εεεε αυτή είναι το βασικό ναα εεε ναι του ενεργού πολίτη, ενεργητική συμμετοχή

-Σ: χμμ

-Ε: αλλά μας εμποδίζει το πλαίσιο γιατί δεν μπορούμε να κάνουμε για το περιβάλλον για παράδειγμα να βγούμε έξω να φυτέψουμε, να κάνουμε δεντροφύτευση

-Σ: ναι

-Ε: εκεί πέρα είναι κάπως εεε δουλεύουμε ρόλους

-Σ: χμμ

-Ε: εεεε τι άλλο τώρα (παύση)

-Σ: Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης; Θεωρείς ότι είναι πολύ σημαντικό και πως θα σε βοηθούσε; Πως θα βοηθούσε δλδ η συμμετοχή σου σε ένα πρόγραμμα συνεχ...συνεχιζόμενης επαγγελματικής επιμόρφωσης; Αν υπήρχε..

-Ε: συνεχιζόμενης επαγγελματικής είπατε;

-Σ: Ναι ναι συνεχιζόμενης επαγγελματικής επιμόρφωσης.....

-Ε: .....

-Σ: δηλαδή να ξέρετε ότι σε τακτά χρονικά διαστήματα θα παρακολουθείται επαγγελματική επιμόρφωση για δική σας ανάπτυξη σε τακτά χρονικά διαστήματα κάθε 6 μήνες για παράδειγμα

-Ε: Επαγγελματική επιμόρφωση για τοο εε για την εκπαίδευση

-Σ: ναι, ναι για την εκπαίδευση

-Ε: όχι για το γνωστικό αντικείμενο

-Σ: όχι, όχι για την εκπαίδευση

-Ε: Συμφωνώ ναι είναι μια πολύ καλή λύση ναι

- Σ: Και πως θα σας βοηθούσε σε αυτό .. πως θα σας βοηθούσε, πως πιστεύεις πως θα σε βοηθούσε η συμμετοχή σου σε ένα τέτοιο πρόγραμμα

-Ε: Θααα αναγνωρίζαμε θα είμασταν διαρκώς ενημερωμένοι και σε εγρήγορση, ενήμεροι

-Σ: Χμ

-Ε: τώρα άμα τοο εεε θα είμαστε ναι σε εγρήγορση γιατί δεν κάναμε ένα πρόγραμμα το καλοκαίρι και πριν μερικά χρόνια και τα ξεχάσαμε αυτά και τώρααα....χρειάζεται συνέχεια επιμόρφωση

-Σ: χμμ

-Ε: ναι συνέχεια....αμα ήταν δλδ κάναμε και μάθημα και είχαμε και επιμόρφωση θα μας βοηθούσε πολύ

-Σ: χμμ

-Ε: γιατί θα ήταν ταυτόχρονα αυτά τα δύο

-Σ: ναι

E: ------(παύση)

-Σ: τι θα πρότεινες εσύ.. Ποιες βελτιώσεις θα προτείνατε; Να γίνονται για τους εκπαιδευτές ενηλίκων που δουλεύουν στα ΣΔΕ των φυλακών γενικά;

-E: -----

-Σ: Τι θα πρότεινες;

-E: σκέφτεται.....εεε βελτιώσεις ...αυτό που ...τη δια βίου μάθηση αυτό που είπατε σαν αυτό

-Σ: την επαγγελματική επιμόρφωση ...πέρα από την επαγγελματική επιμόρφωση τι άλλο θα σε βοηθούσε....ποιά τι άλλο θα μπορούσε να γίνει που θα σε βοηθούσε και θα σε βελτίωνε εσένα σαν δάσκαλο των κρατουμένων;

-E: Να μηννν είναι προσωπικά κριτήρια ίσως; Για Να μην είμαστε ωρομίσθιοι να 'μαστε αναπληρωτές....υπάρχει κάτι τέτοιο ;

-Σ: :ναι βεβαίως θα μπορούσε να ήταν παράδειγμα μόνιμοι..πολύ σωστά το λές

-E: ναι

- Σ: θα ήταν μια πολύ σημαντική βελτίωση αυτό ..δεν θα ήτανε;

-E: ναι

-Σ: να ξέρεις ότι είσαι μόνιμος, θα πήγαινες κι εσύ με άλλο οοον αέρα, με άλλη σιγουριά με άλλο...Έτσι δεν είναι;

-E: ναι,ναι

-Σ: το γεγονός ότι είστε ωρομίσθιοι αυτό δείχνει ότι εεε

-E: υπάρχει ένας.... ανασφάλεια

-Σ: ανασφάλεια μπράβοο ακριβώς, ακριβώς.....κι ότι δεν δεν θεωρείσαι επαγγελματίας δάσκαλος εε;

-E: Ναι δεν είμαι επαγγελματίας καθηγητής

-Σ: με την έννοια ότι.....με την έννοια επαγγελματίας καταλαβαίνεις πως το λέω μην με παρεξηγήσεις με την έννοια του ότι δεν ξέρεις αν θα υπάρχει μια συνέχεια σε αυτό γιατί θα σου έδινε άλλον αέρα κι άλλη αυτοπεποίθηση αν ήξερες ότι ήσουν μόνιμος

-E: Ναι συμφωνώ

-Σ: Θέλεις να συμπληρώσεις κάτι άλλο; Υπάρχει κάτι άλλο που νιώθετε την ανάγκη να συμπληρώσετε, να προσθέσετε ή να προτείνετε για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές; Θέλεις εσύ να προσθέσεις κάτι που δεν το ανέφερα εγώ καν;

-Ε: τις τρέχουσες;

-Σ: για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές σου ανάγκες

-Ε: εεεε (σκέφτεται)...παροχή εξοπλισμού ίσως; Να Τώρα που δεν έχουμε εμείς πρόσβαση σαν ωρομίσθιοι στα υλικά του σχολείου να είχαμε για παράδειγμα υπολογιστές να μιλούσαμε καλύτερα; να κάναμε τηλεεκπαίδευση;

-Σ: Χμμμ Κι αυτό γιατί όχι;

-Ε: Ναι κάναμε τηλεδιάσκεψη;

-Σ: Σωστά

-Ε: είναι καλό αυτό;

-Σ: Βεβαίως και είναι γιατί η υλικοτεχνική υποδομή πάντα παίζει ρόλο στοο στην

-Ε: ναι

-Σ: στη μάθηση και πολύ περισσότερο στην εξ αποστάσεως

-Ε: όταν είναι κάποιος ωρομίσθιος δεν γίνεται να έχει πρόσβαση στα υλικά του σχολείου

-Σ: ναι

-Ε: Καλύτερη πρόσβαση έχει κάποιος που είναι μόνιμος;

-Σ: ναι

-Ε: Ίσως

-Σ: πόσες ώρες έχεις; Ξεχασα να σου πω!! Πόσες ώρες έχεις;

-Ε: εεεε 11

-Σ: ναι δούλευες και πέρσι στο συγκεκριμένο ΣΔΕ; Ήσουν και πέρσι;

-Ε: Ναι

-Σ: Μάλιστα, σε ευχαριστώ πάρα πολύ!!!

-Ε: Κλείσατε τώρα την ηχογράφιση;

-Σ: Όχι, σε ευχαριστώ παρα παρα πολύ .....

-Ε: Παρακαλώ!!!

-Σ: Σε ευχαριστώ που εθελοντικά θέλησες να συμμετάσχεις στην έρευνά μου!!!

E4

1.Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο Μεταπτυχιακός τίτλος Διδακτορικό Άλλο

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού: ΠΕ02 φιλόλογος

-Σ: Να σε ρωτήσω να μου πεις τον τίτλο του μεταπτυχιακού σου και τον φορέα που το έχεις πραγματοποιήσει

-Ε: ωραία λοιπόν, έχω ήδη ένα μεταπτυχιακό στην Εκπαίδευση Ενηλίκων από το ΕΑΠ, και αυτή τη στιγμή είμαι σε διαδικασία απόκτησης δεύτερου μεταπτυχιακού

-Σ: ναι;

-Ε: ο δεύτερος μεταπτυχιακός τίτλος είναι από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας εεε στο τμήμα της Βιοϊατρικής των ΤΠΕ στην εκπαίδευση, η Πληροφορική στην εκπαίδευση το τμήμα αυτό

-Σ: ως προς την ειδικότητα δεν θυμάμαι μου το είπες;

-Ε: είμαι φιλόλογος

-Σ: ΠΕ02

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος Αναπληρωτής/τρια Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ ΟΧΙ

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων: 4 έτη συνολικά,

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού Μαλανδρίνου

-Σ: Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

-Ε: Έχω συμμετάσχει σε διάφορα επιμορφωτικά προγράμματα και εκπαίδευσης ενηλίκων και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων

Εκπαίδευσης Ενηλίκων ☐ ευάλωτων ομάδων καθόλου δεν ☐ έχω λάβει ☐

-Σ: Ποιος φορέας υλοποίησε το πρόγραμμα; Και πόση ήταν οι διάρκειες του Επιμορφωτικού Προγράμματος;

-Ε: Τώρα τα προγράμματα αυτά κάποια είχαν υλοποιηθεί από το ΙΝΕΔΙΒΙΜ, μια περίοδο αρκετά χρόνια πριν που επιμόρφωνε δωρεάν εκπαιδευτές και ήτανε διάρκειας συνολικά.... πρέπει να ήτανε γύρω στις 400 ώρες. Αλλά στην πορεία έχω εκπαιδευτεί και από ιδιωτικούς φορείς, στο Ανοικτό Ίδρυμα Εκπαίδευσης πάλι σε διάφορα.... σε συνδυασμό προγραμμάτων και στην εκπαίδευση ενηλίκων και στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Πάλι σίγουρα είναι πάνω από 500 ώρες. Έχω αρκετές ώρες επιμόρφωση.

-Σ: σε αριθμό μπορείς να μου πεις πόσα στην ενηλίκων και πόσα σε ευάλωτες ομάδες;...ή ήταν ταυτόχρονα, παράλληλα

-Ε: εε κάποια ήτανε...θυμάμαι 2-3 ήταν εκπαίδευση ενηλίκων αποκλειστικά, άλλα τόσα που ήταν ευάλωτων ομάδων και κάποια άλλα ήταν μεικτά, 4-5 θα ήτανε και μεικτά.

-Σ: Άρα λοιπόν σύνολο έχεις πόσα περίπου;

-Ε: βάλε 10 περίπου και συνολικά γύρω στις 1000 ώρες επιμόρφωσης

-Σ: ναι πάρα πολλές ώρες χμμ

-Ε: ναι

-Σ: Αφού έχεις λάβει μέρος λοιπόν σε τόσα Επιμορφωτικά Προγράμματα, μπορείς να μου πεις τη γνώμη σου σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπταν αυτά;

-Ε: Λοιπόν, επειδή ήταν πάρα πολλά κάποια ήταν στοχευόμενα. Και ήταν πολύ αποτελεσματικά γι' αυτό το λόγο, δηλαδή μιλούσαμε για πολύ συγκεκριμένα πράγματα, πρακτικά που μας απασχολούν στην τάξη. Εεεε αυτά που δεν ήταν τόσο πετυχημένα ήταν αυτά τα οποία ήταν περισσότερο θεωρητικά, γενικολογίες, στεκόμασταν στις θεωρίες εκπαίδευσης ενηλίκων, τις αναφέραμε, τις αναλύαμε, χωρίς να το συνδυάζουμε με την πρακτική και με την εφαρμογή στην τάξη.

-Σ: Υπήρχε σε αυτά κομμάτι.... σε αυτά τα σεμινάρια...προγράμματα, της βιωματικής προσέγγισης;

-Ε: ναι σε κάποια υπήρχε βιωματική προσέγγιση και αυτά ήταν και τα πιο επιτυχημένα, φυσικά, αφού αποκόμιζες το ανάλογο κέρδος το οποίο περίμενες να αποκομίσεις απ' τα εν λόγω σεμινάρια.

-Σ: όσον αφορά τώρα τις συνθήκες λειτουργίας των ΣΔΕ μέσα στις φυλακές, γιατί σίγουρα ο χώρος στον οποίο λειτουργούν τα ΣΔΕ είναι ιδιαίτερος έτσι; Λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο της φυλακής

-Ε: γενικά, είναι γεγονός ότι υπάρχουν πάρα πολλές δυσκολίες. Τώρα, ο βαθμός που αυτές οι δυσκολίες μπορούν να ξεπεραστούν, έχει να κάνει τόσο με το ίδιο το σχολείο με την παροχή βοήθειας και στήριξης από τον εκάστοτε Δ/ντή όσο και από το πλαίσιο της φυλακής. Εεε δηλαδή υπάρχουν ..υπήρξαν πολλές φορές στο παρελθόν περιπτώσεις, εεε που η ίδια η φυλακή δημιουργούσε προβλήματα στη λειτουργία του σχολείου, δεν διευκόλυνε

-Σ: όπως...όπως;

-Ε: εεε γινόταν τρομεροί έλεγχοι στους μαθητές πριν περάσουν για μάθημα σε βαθμό υπερβολικό και ενοχλητικό σε σημείο που οι μαθητές ενοχλούνταν και δήλωναν ότι δεν θέλουν να γίνεται αυτός ο έλεγχος και προτιμούν να αποχωρήσουν από το χώρο του σχολείου προκειμένου να μην υποστούν αυτή τη διαδικασία.

-Σ: ναι, κατάλαβα. Συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό έργο παρόλο που το ΣΔΕ στη φυλακή, υπάρχουν; Που διευκολύνουν που δεν δυσκολεύουν

-Ε: ναι σαφέστατα είναι, σας λέω και πάλι, έχει να κάνει με το πώς λειτουργεί και πως αποδέχεται το σχολείο η ίδια η φυλακή. Δηλαδή παράδειγμα εε στο....., οι συνθήκες είναι εξαιρετικές για τη λειτουργία του σχολείου. Πάντα ο Δ/ντής των φυλακών και όλοι οι υπάλληλοι προσπαθούν, διευκολύνουν, τους μαθητές τους εξυπηρετούν σε πολλά θέματα που έχουν σχέση με το σχολείο. Μας βοηθάνε σε πάρα πολλά κομμάτια. Χρειαζόμασταν καινούργιες αίθουσες, γιατί είχαμε πάρα πολλά άτομα, με πολύ μεγάλη χαρά προσπάθησαν να βρουν χώρο να διευκολύνουν ώστε να δημιουργήσουν τις αίθουσες αυτές που θέλαμε. Κάποιοι από τους μαθητές είχαν δώσει ακόμη και εξετάσεις εεε για πιστοποίηση πληροφορικής. Αυτό χρειαζότανε μια πολύ μεγάλη κινητοποίηση, από την πλευρά της φυλακής για να μπορέσει να στηθεί όλο αυτό.....

-Σ: ναι, το κατάλαβα

-Ε: για να μπορέσουν αυτοί οι άνθρωποι να δώσουν εξετάσεις. Κάθε χρόνο έχουμε τους μεταλυκειακούς μαθητές οι οποίοι δίνουν εξετάσεις, για να περάσουν σαν κατ' ιδία

διδασκόμενοι εεε και εκεί πάλι η φυλακή στηρίζει πάρα πολύ γιατί πρέπει να έρθουνε μέσα στην περίοδο των εξετάσεων, καθηγητές που θα τους εξετάσουν. Αυτό απαιτεί πολύ μεγάλη προσπάθεια από τη δική τους πλευρά. Χρειάζεται προσωπικό, χρειάζεται να γίνει ολόκληρη διαδικασία να κινητοποιηθεί ολόκληρη διαδικασία, όχι μόνο στο πρακτικό κομμάτι εε αλλά και στην εεε πώς να το πω ....και στο γραφειοκρατικό κομμάτι.

-Σ: χμμ, κατάλαβα. Λοιπόν απαντήσαμε σε αυτή την ερώτηση, και μου ανέφερες αρκετές διευκολύνσεις έτσι;

-Ε: ναι

-Σ: το πώς δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σου έργο

-Ε: χμμ

-Σ: με ποιόν τρόπο το δυσκολεύει;

-Ε: Ναι....όπως ανέφερα προηγουμένως, υπήρχαν φορές που οι μαθητές αρνούσαν ακόμα και να μούνε μέσα στην αίθουσα

-Σ: χμμ

-Ε: Λόγω του ελέγχου που έπρεπε να υποβληθούν πριν έρθουν στο σχολείο. Άλλες φορές η σύγκρουση που υπάρχει με τους φύλακες, βγαίνει και μέσα στο χώρο του σχολείου. Όταν υπάρχει λοιπόν αυτή η σύγκρουση και έρχεται μέσα στο χώρο του σχολείου, να φυλάξει, να εποπτεύσει μάλλον τη διαδικασία, κάποιος ο οποίος δεν τους είναι συμπαθής μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα. Αυτό δημιουργεί γενικά μια ένταση

-Σ: χμμ κατάλαβα

-Ε: Συνήθως αυτά είναι τα προβλήματα που προκύπτουν μέσα στο σχολείο

-Σ: Πώς διαχειρίζεστε , εσύ προσωπικά αυτές τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: Όχι μόνο εγώ, αυτό που κάνουμε όλοι είναι να προσπαθούμε να κατευνάσουμε τα πνεύματα, να τους εξηγήσουμε, ότι, το αυτονόητο, ότι αυτοί οι άνθρωποι προσπαθούν να κάνουν τη δουλειά τους, να τους ηρεμήσουμε, κάποιοι δεν το δέχονται, τις περισσότερες φορές δεν το δέχονται. Απλά το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι αυτό να τους ηρεμούμε, να κατευνάζουμε τα πνεύματα.

-Σ: ναι

-Ε: και κάποιες φορές ..εντάξει..όταν πλέον ξεφεύγει από τα όρια και δεν μπορούμε να το διαχειριστούμε εεε ζητάμε φυσικά τη συμβολή του Δ/ντή και του σχολείου και των φυλακών, ώστε να βρεθεί μια λύση και να ηρεμήσουν όλοι. Για κάποια προβλήματα που μπορεί να προκύψουν, που είναι εσωτερικά περισσότερο μέσα από το χώρο της φυλακής, παρά του σχολείου

-Σ: χμμ.... Πολύ σημαντικό αυτό που είπες. Λοιπόν, περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: Λοιπόν, σαφέστατα υπάρχει το μαθησιακό κομμάτι. Εεε πολλοί από τους μαθητές μας, είναι αλλοδαποί, δυσκολεύονται πάρα πολύ στην ελληνική γλώσσα. Εεεε τώρα μιλάμε για ΣΔΕ δηλαδή οι άνθρωποι αποφοιτώντας από το σχολείο παίρνουν απολυτήριο γυμνασίου. Αυτό αυτομάτως σημαίνει ότι το μορφωτικό τους επίπεδο είναι πάρα πολύ χαμηλό..εεε αυτό λοιπόν είναι ένα κομμάτι..το ότι θα μάθουν πέντε βασικά πράγματα θα αρχίσουν να μάθουν να διαβάζουν, να γράφουν. Αλλά το σημαντικότερο κομμάτι της συμβολής μας, εεεείναι το ότι το σχολείο τους βοηθάει να ξεφύγουν από το «βλέπει» της φυλακής. Εεε δεν τους ενδιαφέρει τόσο η μάθηση όσο το ότι θα έρθουν σε επαφή με ανθρώπους εκτός φυλακής, θα μιλήσουν εεεθα ακούσουνε πέντε απόψεις για πέντε πράγματα, θα δούνε ένα video, τέτοιες δράσεις που κάνουμε στο σχολείο. Όλα αυτά τους ενδιαφέρουν πάρα πολύ

-Σ: θα ξεφύγουν..

-Ε: θα έρθουν σε επαφή.....εγώ σαν φιλόλογος ας πούμε θα τους φέρω σε επαφή με κάποια λογοτεχνικά κείμενα που δεν έχουν ξαναδεί ποτέ στη ζωή τους

-Σ: ναι

-Ε: και τους κάνουν τρομερή εντύπωση όλα αυτά που μπορεί να μάθουν, να διαβάζουν.

-Σ: Μάλιστα.. θέλω τώρα να μου αναφέρεις τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά στο έργο σας. Στο εκπαιδευτικό έργο έτσι;

-Ε: Καθημερινά ναι εεεε καθημερινά εεεπροκύπτουν πρακτικά ζητήματα, για εμάς...για όλους τους εκπαιδευτές, τα οποία έτσι και αλλιώς εε πρέπει να ξεπερνάμε σεβόμενοι το πλαίσιο της φυλακής. Εεεε ωστόσο...εντάξει τώρααα.. άλλα προβλημ..

-Σ: όταν λες πρακτικά ζητήματα τι εννοείς;

-Ε: ας πούμε...το πιο απλό δεν επιτρέπεται να έχουμε μαζί μας κινητό! Άνθρωποι οι οποίοι έχουν πίσω τους οικογένειες, παιδιά έχουν μια ανησυχία. Όταν μπαίνοντας στη φυλακή οκτώ

η ώρα το πρωί και φεύγουμε το μεσημέρι, έχουμε το κινητό στο αυτοκίνητο και δεν έχουν καμία επαφή με το σπίτι τους για να δουν αν έχει συμβεί κάτι..όταν έχουν μικρά παιδιά είναι ένα ζήτημα ..

-Σ: ναι

-Ε: εεεε και για να έρθουν σε επαφή ας πούμε πρέπει να βγουν από το χώρο του σχολείου να πάνε στο γραφείο της Δ/νσης και να πάρουνε τηλέφωνο το πιο απλό δηλαδή

-Σ: τηλέφωνο χμμ

-Ε: ναι το πιο απλό.. (παύση)...εεεε όταν μπαίνουμε μέσα, για να πάμε στο σχολείο κι εμείς περνάμε από κάποιον έλεγχο. Όλα αυτά βέβαια στην πορεία τα συνηθίζεις. Οι πρώτες μέρες είναι πιο δύσκολες γιατί υπάρχουν πολλά πράγματα τα οποία δεν σου έχουν περάσει από το μυαλό....εεε που πρέπει να προσέξεις μπαίνοντας το τι θα φοράς, το τι θα έχεις μαζί σου ...

-Σ: ναι ναι

-Ε: εεεε ας πούμεεε.. εε το τελευταίο διάστημα, πέρυσι, είχε προκύψει ένα ζήτημα, ακόμη και με το νερό. Μας ελέγχανε

-Σ: Αν είναι δυνατόν!!!

-Ε: μας ελέγχανε αν το νερό το μπουκαλάκι είναι σφραγισμένο. Και αν θεωρητικά δεν ήταν θα έπρεπε να το αφήσουμε στη είσοδο, δεν μπορούσαμε να το πάρουμε μαζί μας.

-Σ: και μέσα στην τάξη...τις δυσκολίες που αντιμετωπίζεται μέσα στην τάξη;

-Ε: μέσα στην τάξη, εεε πολλές φορές κάποιιοι αντιδρούν στο γιατί να τα κάνουμε όλα αυτά που κάνουμε. «Τι μας νοιάζει τώρα εμάς» ας πούμε «η λογοτεχνία», «Τι μας νοιάζει εμάς αυτό το ποίημα». Σιγά σιγά συνειδητοποιούν ότι παίρνουν κάποιες ιδέες για να ανοίξουν τους ορίζοντές τους για διάφορα ζητήματα ας πούμε..να έρθουν σε επαφή με κάποιον άλλον τρόπο σκέψης ότι αυτός είναι ο σκοπός, αλλά γενικά τέτοιες αντιδράσεις υπάρχουν. Επίσης ένα άλλο συχνό φαινόμενο, που δημιουργεί προβλήματα, είναι η η διαφορά στο επίπεδο των μαθητών. Εεε κάποιιοι δυσκολεύονται ιδιαίτερα, κάποιιοι άλλοι έχουν μια σχετική άνεση. Εεεε αυτή λοιπόν η διαφορά δημιουργεί κάποιες προστριβές μέσα στην τάξη. Εεε ειδικά οι έλληνες, θεωρούν ότι ξέρουν τη γλώσσα, θεωρούν ότι επειδή έχουν την ευχέρεια του να μιλάνε, κατέχουν τη γλώσσα και όλα τα άλλα τους είναι περιττά! Μέχρι να συνειδητοποιήσουν τα κενά που έχουνε και να μουν στη διαδικασία πρέπει να προσπαθήσω και εγώ για να μάθουν πέντε πράγματα, μπορεί να περάσουμε από κάποιες εντάσεις εντός εισαγωγικών.

-Σ: Και με ποιον τρόπο διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: Εεεε κάθε φορά με συζήτηση προσπαθούμε να τους εξηγήσουμε τη σκοπιμότητα του κάθε ζητήματος του κάθε πράγματος. Εεεε ας πούμεεεε.....(σκέφτεται) ναι... όταν υπάρχει διαφορά στο επίπεδο ένας τρόπος να το διαχειριστούμε είναι να κάνουμε κάποιες ομάδες, είτε με τους πιο αδύναμους οι οποίοι θα δουλεύουν χωριστά με λίγο διαφορετικές ασκήσεις είτε με αυτούς που τα πάνε λίγο καλύτερα ώστε να αισθάνονται όλοι ότι κάνουν πράγματα. Άλλες φορές με ανάμεικτες ομάδες για να βοηθάει ο ένας τον άλλον, οι ομάδες εργασίας είναι αυτές που λειτουργούν πάρα πολύ καλά σε αυτόν το χώρο... πάντα όμως βέβαια με προσοχή γιατί και οι διαφορές... οι διαφορετικές εθνικότητες που υπάρχουν μέσα στην ίδια τάξη, μπορεί να προκαλέσουν πολλά προβλήματα, δηλαδή ναι είναι πολλά αυτά που πρέπει να σκεφτούμε πριν κάνουμε την κάθε κίνηση.

-Σ: να έχετε διασφαλίσει δηλαδή και την....ναααα μην υπάρξουν συγκρούσεις, να μη υπαρ....να τα έχετε προβλέψει

-Ε: ναι ακριβώς αυτό.

-Σ: ωραία..

-Ε: και προφανώς αυτό δεν μπορεί να γίνει στο πρώτο διάστημα.. δηλαδή αφήνουμε να περάσει κάποιο χρονικό διάστημα ώστε να γνωριστούν μεταξύ τους και να νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια και οικειότητα ώστε να έρθουν σε επαφή και να δουλέψουν μαζί.

-Σ: ωραία ..ποιοί παράγοντες....μπορείς να μου αναφέρεις μάλλον τους παράγοντες που υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό σου έργο ως εκπαιδύτρια εκεί; Στο σχολείο δεύτερης ευκαιρίας;

-Ε: τι εννοούμε με την έννοια παράγοντες;

-Σ: εεεε οτιδήποτε μπορεί να είναι άνθρωποι, μπορεί να είναι φορείς...

-Ε: Ωραία ναι σαφέστατα, εεε υπάρχουν δυο άνθρωποι που μας βοηθούνε σε όλο αυτό ακόμα και οι ίδιοι οι υπάλληλοι της φυλακής εεε μας διευκολύνουν σε διάφορα ζητήματα, εεεε η Δ/ντρια η οποία κάθε φορά που χρειαζόμαστε υλικό, γιατί αυτοί είναι άνθρωποι οι οποίοι δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα για το τίποτα (εννοει τους κρατούμενους) ακόμα και το στυλό θα πρέπει να τους το παρέχει...

-Σ: Το σχολείο..

-Ε: το σχολείο ναι, το τετράδιο τα πάντα ... όλα αυτά λοιπόν, εεε που έχουν και κόστος, έχουν ..τα έχει επωμιστεί σαν ευθύνη, σαν βάρος η Δ/ντρια του σχολείου. Φροντίζει να βρίσκει τους πόρους οι οποίοι είτε θα είναι από το δημόσιο, το ΙΝΕΔΙΒΙΜ που μας στηρίζει που είναι ο υπεύθυνος φορέας, αλλά πολλές φορές ψάχνει και χορηγούς για να γίνουν όλα αυτά γιατί προφανώς το ίδιο το κράτος δεν παρέχει εεε όλα όσα χρειαζόμαστε

-Σ: ναι, οι χορηγοί ποιοι μπορεί να είναι;

-Ε: Μπορεί να είναι ο δήμος της περιοχής μερικές φορές μας έχει βοηθήσει να γίνουν πράγματα μέσα στο σχολείο..

-Σ: Συγνώμη, χτυπάει το τηλέφωνο... συγνώμη αλλά άφησα το κινητό εδώ..ναι

-Ε: δεν πειράζει..λοιπόν ακόμα και ο δήμος πολλές φορές μας έχει στηρίξει οικονομικά σε διάφορα πράγματα που θέλουμε να κάνουμε. Εεεε διάφοροι φορείς ας πούμε που μας βοηθάνε να κάνουμε κάποιες εκδηλώσεις εεεε το αστεροσκοπείο είχε έρθει στο χώρο του σχολείου και είχε κάνει εκδηλώσεις και τους άρεσε και πάρα πολύ στους μαθητές μας ήταν ενθουσιασμένοι και ζητούσανε να ξαναέρθουνε

-Σ: Μάλιστα λοιπόν... Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων;

-Ε: λοιπόν, οι γνώσεις αυτές θεωρώ ότι κυρίως σχετίζονται με....μάλλον η ενσυναίσθηση είναι αυτή η οποία θα παίζει τον κυριότερο ρόλο. Εεε οι γνώσεις έχουν να κάνουν περισσότερο με την διαχείριση ομάδων, ευάλωτων ομάδων, και εκεί είναι που πρέπει να επικεντρωνόμαστε όταν εργαζόμαστε σε χώρο φυλακής. Δεν είναι τόσο εε η γνώση, στην οποία πρέπει να στηριχτείς είναι περισσότερο η κατανόηση της ψυχολογίας τους, οι τρόποι που λειτουργούν και η προσπάθεια να βρεθεί μια χρυσή τομή στη στήριξη απέναντί τους και στο σωστό σε αυτό που πρέπει να γίνει.

-Σ: ναι, λοιπόν, ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: Ναι, λοιπόν, δεξιότητες... η χρήση της τεχνολογίας βοηθάει πολύ, σαν δεξιότητα, γιατί μπορείς να κάνεις αρκετά πράγματα μέσα στο χώρο του σχολείου χρησιμοποιώντας έναν υπολογιστή, μια τηλεόραση οπότε αυτό είναι βασικό κομμάτι θεωρώ

-Σ: Χμμ...εεε ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της

εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: Χμμ λοιπόν, στάσεις...εεε μίλησα πριν για ενσυναίσθηση...επιμένω σε αυτό το κομμάτι, θεωρώ ότι η προσπάθεια, από τη δική μας την πλευρά, να αντιληφθούμε τη δύσκολη θέση στην οποία βρίσκονται οι άνθρωποι αυτοί, είναι η βάση στο να σκεφτεί μια σχέση ισορροπίας. Εεε οι συγκρούσεις με τους εκπαιδευτικούς έρχονται, όταν οι ίδιοι(οι κρατούμενοι) αισθάνονται ότι δεν τους καταλαβαίνουμε, ότι είμαστε μακριά τους. Όσο μας αισθάνονται ότι είμαστε εκεί, είμαστε κοντά τους, προσπαθούμε να τους βοηθήσουμε εεε ανοίγονται, ηρεμούν, ...

-Σ: σας εμπιστεύονται .....

-Ε: ναι μας εμπιστεύονται αυτό και η διαδικασία κυλάει, όταν δεν αισθάνονται ότι υπάρχει αυτή η σχέση υπάρχουν συγκρούσεις κι εκεί δημιουργούνται μετά όλα τα προβλήματα.

-Σ: ναι, πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: εεε σαφέστατα η συμμετοχή στην Δια Βίου Εκπαίδευση από τη δική μας την πλευρά είναι σημαντική. Εεεε υπάρχουν εξελίξεις στο χώρο εεε αν δεν παρακολουθούμε προγράμματα επαγγελματικής επιμόρφωσης –ανάπτυξης μένουμε πίσω. Εεεε οπότε με αυτή τη λογική, βέβαια θα βοηθούσε η συμμετοχή με την προϋπόθεση όμως ότι παρουσιάζονται νέα πράγματα. Εάν αναλωνόμαστε στην επανάληψη όσων ήδη γνωρίζουμε από προηγούμενες επιμορφώσεις, τις οποίες κάνουμε σωρηδόν και για πρακτικούς λόγους, για λόγους μοριοδότησης είναι απλά τα πράγματα, δεν κερδίζουμε κάτι. Όταν το πρόγραμμα έχει να προσφέρει κάτι νέο, έστω μια πινελιά, είναι κέρδος.

-Σ: ναι, λοιπόν, Ποιες βελτιώσεις θα πρότεινες εσύ να γίνουν; Γενικά βελτιώσεις που θα διευκόλυναν το έργο του εκπαιδευτή στα ΣΔΕ φυλακών;

-Ε: .....(σκέφτεται) βελτιώσεις.....εεε .....λοιπόν, ένα σημαντικό ζήτημα, είναι όπως ανέφερα πριν ότι υπάρχουν εεε πολλοί άνθρωποι διαφορετικού μορφωτικού επιπέδου. Μέσα στον ίδιο χώρο, δηλαδή, εε υπάρχουν κάποιοι άνθρωποι οι οποίοι κανονικά θα έπρεπε να είναι σε δημοτικό. Υπάρχουν κάποιοι άλλοι άνθρωποι οι οποίοι είναι κατ' ιδίαν διδαχθέντες και ανήκουν στο λύκειο. Όλα αυτά λοιπόν, πρέπει να ληφθούν υπόψη και αυτοί οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα σε μόρφωση και εκπαίδευση. Εεε άρα μέσα στη δομή...στην έννοια μάλλον του σχολείου θα έπρεπε να βάλει, το κράτος, κάποια στιγμή εεε και αυτούς τους ανθρώπους, να

λάβει υπόψη του αυτούς τους ανθρώπους, δημιουργώντας και διαφορετικές δομές μέσα στο ίδιο το σχολείο

-Σ: Βαθμίδες

-Ε: τάξεις δημοτικού, λυκειακές τάξεις, ακόμη ...βαθμίδες ναι ακριβώς διαφορετικές βαθμίδες. Όχι μόνο ένα ΣΔΕ το οποίο προσπαθεί να καλύψει τις άπειρες ανάγκες τόσων διαφορετικών ανθρώπων. Ακόμη θεωρώ ότι και ΙΕΚ θα μπορούσαν να λειτουργήσουν, μέσα έχουν τα εργαστήρια, τα οποία μαθαίνουν τέχνες τα οποία μαθαίνουν διάφορα πράγματα

-Σ: σε κάποια λειτουργούν ΙΕΚ έτσι;

-Ε: ναι, ναι, ναι σε κάποια....αυτό αυτός ο θεσμός και τάξεις δημοτικού και λυκειακές τάξεις λειτουργούν σε κάποια σχολεία αλλά αυτά τα σχολεία είναι εξαιρεσιμα. Σαν θεσμός λοιπόν, αν θέλουμε να πούμε ότι θα υπάρξει βελτίωση στο χώρο των φυλακών σε εκπαιδευτικό-μορφωτικό επίπεδο, θα έπρεπε αυτό να επεκταθεί ει δυνατόν σε όλα τα σχολεία που υπάρχουν

-Σ: όσον αφορά τους εκπαιδευτές; Τους εκπαιδευτές καθαρά και όχι γενικότερα το σχολείο;

-Ε: ωραία, οι εκπαιδευτές τώρα. Αυτό είναι ένα άλλο μεγάλο κεφάλαιο, υπάρχουν άνθρωποι που μπαίνουν μέσα σε αυτό το χώρο χωρίς να έχουν καμία επαφή, ...γιατί απλά έτυχε να μπου εκεί, χωρίς να έχουν κάνει καμία επιμόρφωση, χωρίς να ξέρουν πώς να χειριστούν καταστάσεις...δηλαδή όπως είπα και πριν η επιμόρφωση θα έπρεπε να είναι απαραίτητη, πριν μπει σε αυτό τον χώρο. Μια επιμόρφωση όχι γενικά για την εκπαίδευση ενηλίκων, επιμόρφωση για το πώς θα χειριστείς τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα. Η δε επιμόρφωση αυτή, που τα τελευταία χρόνια έχει παύσει εντελώς να γίνεται, από το ΙΝΕΔΙΒΙΜ, θα έπρεπε να γίνεται στην αρχή της χρονιάς, πριν μπει μέσα, όταν σε καλούν λοιπόν, να περνάς από μια σχετική επιμόρφωση, και μετά από μια εβδομάδα ας πούμε..

-Σ: μια εισαγωγική

-Ε: Μια εισαγωγική ακριβώς!!! Λοιπόν, εγώ θυμάμαι ακόμη και όταν είχα κάνει εγώ τις επιμορφώσεις αυτές πάντα, και το σχολιάζαμε, γινόταν προς το τέλος της εκπαιδευτικής περιόδου.....(παύση) ....λοιπόν οι περισσότεροι που μπαίνουν στο χώρο σαν εκπαιδευτές, δεν έχουν καν κατά νου ότι θα μπορούσαν να καταλήξουν εκεί. Όταν κάνουμε τις δηλώσεις μας, ωραία δηλώνεις και τα ΣΔΕ των φυλακών, αλλά ποτέ δεν ξέρεις που θα καταλήξεις σε ποιο σχολείο θα καταλήξεις. Άρα μπαίνουν στο χώρο ανίδεοι..

-Σ: και αποκτάς εμπειρία, αν αποκτήσεις, εεε πάνω..πατώντας πάνω στους κρατούμενους

-Ε: εμπειρικά εντελώς!! ακριβώς!!! Οι Δ/ντές προσπαθούν, κάνουν φιλότιμες προσπάθειες ειδικά τους ανθρώπους που δεν έχουν ασχοληθεί εε με το χώρο πριν, εε να τους εξηγήσουν κάποια πράγματα, να μιλήσουν μαζί τους, αλλά και πάλι, τώρα μιλάμε απλά για συζητήσεις(γελώντας).

-Σ: ναι, καταλαβαίνω τι λες

-Ε: μπορούν να γίνουν στο γραφείο πριν μούνε στην τάξη απλά, τώρα αν αυτό είναι..αποδοτικό...τι κρίνει η πορεία(γελώντας).

-Σ: ναι

-Ε: (γελώντας) πόσο αποδοτικό είναι

-Σ: σωστά, λοιπόν, τελειώσαμε, αλλά θέλω πριν τελειώσουμε και σε χαιρετίσω να μου πεις αν νιώθεις την ανάγκη να συμπληρώσεις κάτι να προσθέσεις να προτείνεις και δεν το συμπεριέλαβα μέσα στις ερωτήσεις που έκανα, εάν εσύ θέλεις γενικά να προσθέσεις κάτι να προτείνεις κάτι ...γιατί έχεις και πολλά χρόνια προϋπηρεσία εσύ εκεί, έχεις εμπειρία εκεί

-Ε: λοιπόν, μου έρχεται αυτή τη στιγμή κάτι στο μυαλό το οποίο θα ήθελα να προσθέσω, γενικά νομίζω ότι έχει καλυφθεί το μεγαλύτερο κομμάτι. Αυτό το οποίο θα ήθελα απλά να επισημάνω εεε το...στην τελευταία σου κουβέντα ότι τα σχολεία των ΣΔΕ θα έπρεπε να στελεχωθούν με μόνιμο προσωπικό. Θα προσθέσω με μόνιμο σωστά εκπαιδευμένο προσωπικό. Εεε δηλαδή οι μόνιμοι που στελεχώνουν αυτή τη στιγμή τα ΣΔΕ εεεε δράττονται της ευκαιρίας να είναι σε ένα σχολείο που είναι απλά στο σπίτι τους κοντά, χωρίς να έχουν κάνει οποιαδήποτε επιμόρφωση, χωρίς να έχουν σχέση με την εκπαίδευση ενηλίκων. Αυτό θεωρώ ότι πλήττει τελικά τα ΣΔΕ. Εεεε ακόμη και αυτοί που δουλεύουνε στα ΣΔΕ φυλακών, οι οποίοι θεωρητικά είναι λίγο πιο καταρτισμένοι, τις περισσότερες φορές, εε δεν έχουν επιμορφωθεί πάνω σε ζητήματα ευάλωτων κοινωνικών ομάδων...δυστυχώς!!! Οπότε το μόνο που θα ήθελα να επισημάνω είναι αυτό να στελεχωθούν τα ΣΔΕ με μόνιμο προσωπικό, αλλά κατάλληλα εκπαιδευμένο

-Σ: και όσο αφορά τις βασικές αρχές ενηλίκων εκπαίδευσης ενηλίκων αλλά και ευάλωτων ομάδων

-Ε: ακριβώς!!

-Σ: οκ

-Ε: μόνο αυτό θα ήθελα να προσθέσω

-Σ: ναι, σε ευχαριστώ πάρα πολύ ήσουν to the point..

-Ε: να είσαι καλά!

-Σ: μέσα από τις απαντήσεις σου, κατάλαβα....πρέπει να σου πω συγχαρητήρια γιατί κατάλαβα
εεε πόσο γεμάτος άνθρωπος είσαι .....

-Ε: σε ευχαριστώ για τα καλά σου λόγια ...ελπίζω να σε βοήθησα και να βρεις πατήματα που
θα σε βοηθήσουν στην εργασία σου

-Σ: πάρα πολύ, πάρα πολύ μου είπες πράγματα τα οποία θα χρησιμοποιήσω , γιατί μου είπες
και λέξεις κλειδιά, μου είπες λέξεις χτυπητές..

-Ε: χαίρομαι που βοήθησα λοιπόν!!

-Σ: Σε ευχαριστώ που συμμετείχες στην έρευνά μου

-Ε: Με μεγάλη μου χαρά

-Σ: σε ευχαριστώ να είσαι καλά!!!

E5

1.Φύλο: Ανδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο Μεταπτυχιακό τίτλος Διδακτορικό Άλλο

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού: Μαθηματικός ΠΕ03

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος Αναπληρωτής/τρια Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ ΟΧΙ

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων: 2 έτη

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού Μαλανδρίνου

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ευάλωτων ομάδων και στα δυο δεν έχω λάβει

-Σ: Αν δεν έχετε συμμετοχή σε Επιμορφωτικό πρόγραμμα γιατί; Τι θα προτεινάτε;

-Ε: δεν έχω συμμετοχή σε επιμορφωτικό πρόγραμμα γιατί δεν ήταν ο βασικός μου στόχος να είμαι εκπαιδευτής ενηλίκων, ήταν κάτι τι οποίο προέκυψε από ανάγκες οικογενειακής φύσεως κυρίως. Τώρα το γιατί δεν έγινε κάτι στην πορεία, κυρίως έχει να κάνει γιατί δεν υπάρχει μια θετική διευκόλυνση από την υπηρεσία για κάτι τέτοιο, παρά για οποιονδήποτε άλλο σκοπό. Δηλαδή πέρσι είχα δώσει ..είχα κάνει τα χαρτιά για να συμμετέχω σε κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα που είχε να κάνει και με τις φυλακές κιόλας, αλλά τελικά δεν μπόρεσε να υλοποιηθεί γιατί ήταν και εκτός του τόπου διαμονής, ήτανε δυο φορές την εβδομάδα, ήτανε πρωινά και όχι Σαββατοκύριακα, δηλαδή υπήρχαν διάφορα τέτοιου είδους κωλύματα. Αυτός ήταν ο κυριότερος λόγος και ένας δεύτερος είναι ότι δεν ξέρω ακόμη αν θα ήθελα ή πολύ πιθανόν να μην συνεχίσω την εεεε ως εκπαιδευτής ενηλίκων στις φυλακές τουλάχιστον, άρα δεν είχα κάποιο ιδιαίτερο κίνητρο. Αυτά!

-Σ: θέλω να σε ρωτήσω κάτι, είπες πριν δεν είχε υλοποιηθεί , δεν υλοποιήθηκε το πρόγραμμα ή αντιμετώπιζες εσύ αυτές τις δυσκολίες που προανέφερες; Και δεν το παρακολούθησες

-Ε: αυτές τις δυσκολίες, και τελικά παραιτήθηκα από το πρόγραμμα, το πρόγραμμα υλοποιήθηκε

-Σ: αα

-Ε; δεν ξέρω αν ολοκληρώθηκε κάποια στιγμή γιατί μετά πέσαμε και μέσα σε πανδημίες και σε τέτοια, δεν ασχολήθηκα μετά, αλλά δεν..... εγώ δεν το υλοποίησα

-Σ: ναι αυτό εννοείς ναι, είπες όμως ότι δεν ξέρεις, δεν έχεις αποφασίσει αν θα ήθελες να παραμείνεις στην εκπαίδευση ενηλίκων και κρατουμένων προφανώς, ή όχι αν θα επιστρέψεις στο σχολείο αν θες να πας ας πούμε στο τυπικό σχολείο

-Ε: ο στόχος είναι να επιστρέψω στην δευτεροβάθμια δηλαδή κλείνω προς το να μην συνεχίσω την .....καριέρα μου, την πορεία μου ως εκπαιδευτής ενηλίκων στις φυλακές τέλος πάντων. Ήταν περισσότερο για μένα σου είπα λύση ανάγκης και όχι κάτι το οποίο ...δεν υπήρχε κάτι ...κάποιο άλλο εσωτερικό κίνητρο γι' αυτό. Αν και στην πορεία..... δεν είναι τέλος πάντων, οι εμπειρίες που παίρνεις από οτιδήποτε κάνεις στη ζωή σου είναι σημαντικές, και αυτή είναι από τις πιο σημαντικές εμπειρίες, αλλά δεν είναι ο στόχος μου αυτός, τέλος πάντων, το να συνεχίσω.

-Σ: οκ, νομίζω ότι με κάλυψες σε αυτή την ερώτηση, τώρα γι' αυτά τα δυο χρόνια που έχεις εσύ εκεί στις φυλακές ..... Υπάρχουν κατά τη γνώμη σου συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σου έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

-Ε: εεε συνθήκες εννοείς ευρύτερες;

-Σ: ευρύτερες..γενικά

-Ε: σε σχέση με τους υπαλλήλους τις φυλακής

-Σ: γενικότερα σε σχέση με όλα ....με ότι νομίζεις εσύ

-Ε: ναι θα σου πω...γενικά έχω την εντύπωση.....μάλλον γενικά το σχολείο μέσα δουλεύει όπως δουλεύουν παντού στην Ελλάδα. Δηλαδή ούτε κρύο ούτε ζέστη να το πούμε έτσι, οι συνθήκες.....όπως είναι τα σχολεία της δευτεροβάθμιας έτσι και εδώ, με μια σχετική αδιαφορία απόοο γενικά από την ηγεσία, με εεεεεε τώρα το κάναμε το σχολείο, δώσαμε και κάποια λεφτά, ή βρήκαμε κάποια λεφτά λειτουργήστε το τώρα πως θα το λειτουργήσετε θα δούμε έχει ο Θεός. Δηλαδή σε αυτό το πλαίσιο νομίζω δεν είναι κάτι ui .....δεν υπάρχει κάτι το οποίο είτε να διευκολύνει είτε να εμποδίζει ..με αυτή την έννοια όπως και στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εεεεε σε γενικές γραμμές είναι μία α κατάσταση φλατ

-Σ: εννοείς σε σχέση με το Υπουργείο έτσι;

-Ε: σε σχέση με το Υπουργείο και σε σχέση με τις ευρύτερες συνθήκες ακόμα και με τααα με την Δ/ση της φυλακής ή οτιδήποτε.....εντάξει μπίτε μέσα κάντε τη δουλειά σας αυτό δεν υπάρχει κάτι διαφορετικό... το ίδιο ισχύει και σε σχέση με το υπουργείο το ίδιο ισχύει και σε σχέση με όλα εεε αυτό. Δεν βλέπω κάτι δηλαδή δεν υπάρχει κάτι ούτε που να με εμποδίζει ως προς την εκπαιδευτική διαδικασία αλλά ούτε κάτι το οποίο και να μου δημιουργεί ένα κίνητρο ή οτιδήποτε άλλο..τέλος πάντων αυτό.

-Σ: ούτε κάτι που δυσκολεύει;

-Ε: ούτε κάτι που δυσκολεύει μέσα σε λογικά πλαίσια πάντα..τώρα το σχολείο είναι ειδικό πάντα θα υπάρχουνε θέματα που μπορεί να προκύψουν για κάποιο διάστημα για οποιουσδήποτε λόγους αλλά σε κάτι συστηματικό δεν υπάρχει που ναααα δυσκολεύει τις συνθήκες ή τη λειτουργία τέλος πάντων τη δική μου μέσα στο σχολείο

-Σ: το λέω αυτό γιατίούτως ή άλλως η φυλακή είναι ένα ιδιαίτερο περιβάλλον εεεε και πιθανόν αυτό να δημιουργεί προβλήματα εεε ξέρω γώ μεεεε ..μμμμ με τη Δ/ση της φυλακής....με το χώρο αν θέλεις .....όταν λέω συνθήκες εννοώ ακόμα ακόμα και τον χώρο.....ο χώρος είναι ...εντάξει ο χώρος του σχολείου αυτός κάθε αυτός σίγουρα μοιάζει.....δεν έχω πάει αλλά φαντάζομαι πάρα πολύ με το σχολείο το τυπικό ..όμως..

-Ε: σε κάποιο βαθμό ναι

-Σ: όμως...αυτό το σχολείο δεν λειτουργεί.....ή μάλλον λειτουργεί μέσα σένα άλλο πλαίσιο το οποίο ούτως ή άλλως είναι περιοριστικό κα με αυτή την έννοια λέω αν αυτό το περιοριστικό περιβάλλον μπορεί να δυσκολεύει το εκπαιδευτικό σας έργο ...με αυτή την έννοια έβαλα την ερώτηση εδώ

-Ε: ναι προφανώς .....όχι δεν το δυσκολεύει το εκπαιδευτικό έργο αυτό κάθε αυτό, δηλαδή το να μπω εγώ να διδάξω και το να διδάξω σε κάποιους μαθητές τους οποίους έχω απέναντί μου. Τώρα, το αν υπάρχει ένα διαφορετικό πλαίσιο, στο αν οι μαθητές κωλύονται να έρθουν κάποιες φορές, δυσκολεύονται να έρθουν, γιατί ενδεχομένως να τους δημιουργούνται άλλου είδους προσκόμματα, γιατί δεν είναι καλά αυτό είναι άλλο θεωρώ....δεν ξέρω αν η ερώτησή σου είναι ευρύτερη και συμπεριλαμβάνει και αυτό

-Σ: ναι είναι ευρύτερη και το συμπεριλαμβάνει .....για παράδειγμα ας πούμε....

-Ε: η μαθησιακή διαδικασία είναι ίδια όπως είναι ας πούμε έξω, τα ίδια πράγματα ανάλογα με τους μαθητές που έχεις ....υπάρχει και η ηχη....διευκολύνεσαι ή δυσκολεύεσαι περισσότερο σε κάποια πράγματα. Αλλά αν ....εεε....έχει να κάνει με το .....προφανώς από τη στιγμή που οι μαθητές εκεί έρχονται για διάφορους λόγους δεν έρχονται μόνο με στόχο να πάρουν ένα απολυτήριο του γυμνασίου, εεε για νααα ..για να το χρησιμοποιήσουν κάπου τέλος πάντων, εεε ζούνε μέσα σε αυτό το χώρο και δεν βγαίνουν από το σπίτι τους για να έρθουν σε αυτό το χώρο συνεχίζουν να παραμένουν σε αυτό το χώρο. Δεν είναι δηλαδή όπως στα σχολεία έξω, έστω και τα ΣΔΕ που έχουν μια άλλου είδους ζωή έξω από το χώρο του σχολείου και έρχονται εκεί συνεχίζουν και υπάρχουν μέσα σε αυτό το χώρο. Επομένως εεε οτιδήποτε συμβαίνει μέσα σε αυτό δεν επηρεάζει μόνο, έξω από το σχολείο εννοούμε και μέσα στο χώρο της φυλακής, δεν επηρεάζει μόνο έναν ή δυο ανθρώπους επηρεάζει τη γενικότερη λειτουργία μέρες μέρες. Εεεε το ένα κομμάτι είναι αυτό, το δεύτερο κομμάτι είναι ότι ο καθένας έχει διαφορετικά κίνητρα για να έρχεται εκεί πέρα, άλλοι έχουν ένα κίνητρο να περάσουν την ώρα τους, άλλοι έχουν ένα κίνητρο το νααα μάθουν ενδεχομένως κάτι μιας και είναι μέσα στη φυλακή, άλλοι έχουν το κίνητρο της μείωσης της ποινής. Άρα αυτό από μόνο του δημιουργεί διαφόρων ειδών πράγματα έτσι προφανώς δυσκολεύεται δυσχεραίνεται κάποιες φορές η εκπαιδευτική διαδικασία αυτή κάθε αυτή γιατί υπάρχει και μια άρνηση στο να μάθουν και κάποια πράγματα δηλαδή «τώρα τι μας λες εγώ έρχομαι για άλλο λόγο εδώ πέρα εεε δεν με ενδιαφέρει κιόλας τι μου λες» σε αυτό το στιλ

-Σ: ένας τέτοιος μαθητής ο οποίος έρχεται και σου λέει «εγώ έρχομαι για άλλο λόγο εδώ δεν με ενδιαφέρει τι λες, δεν με ενδιαφέρει να μάθω»

-Ε: το έχω ακούσει και ευθέως αυτό..τις περισσότερες φορές όμως το βλέπεις στη συμπεριφορά...δηλαδή στον τρόπο που στέκονται όχι στη συμπεριφορά η συμπεριφορά τους είναι άψογη τις περισσότερες φορές δηλαδή αν εξαιρέσεις κάποιες περιπτώσεις είναι πολύ προσεκτικοί, είναι κύριοι οι περισσότεροι από αυτούς ....ναι τι θες να μου πεις

-Σ: πως το διαχειρίζεσαι αυτό ας πούμε σου λέει ένας εκπαιδευόμενος κρατούμενος «κύριε εγώ δεν θέλω να παρακολουθήσω, δεν με ενδιαφέρει το μάθημά σου, εντάξει εγώ έρχομαι εδώ για να περάσω το χρόνο μου πως τον αντιμετωπίζεις εσύ; Πως την διαχειρίζεσαι μάλλον εσύ αυτού του είδους τη δυσκολία τι του λες;

-Ε: αυτό δεν είναι καιiiii με δεδομένο το πλαίσιο που υπάρχει εκεί ....δεν είναι και εύκολο να το χειριστείς ή να τον πείσεις να κάνει οτιδήποτε άλλο. Εντάξει το μόνο που θέλει σε αυτή την περίπτωση είναι να μην σε ενοχλεί και να κάνεις τη δουλειά σου με τους υπόλοιπους κατάλαβες; Εεε κα νομίζω ότι αυτό γίνεται σεβαστό λίγο δύσκολα το μόνο που μπορείς να κάνεις είναι να .....ανάλογα και την ηλικία του καθενός, ανάλογα .....εκεί παίζουν πολλά ρόλο, ανάλογα από πού προέρχεται, το background που έχει, πόσα χρόνια είναι μέσα παίζουν όλα αυτά το ρόλο τους εεεε προσπαθείς μέσω της συμπεριφοράς και της στάσης σου εκεί τέλος πάντων σε σχέση με τους υπόλοιπους να δημιουργήσεις ένα τέτοιο κλίμα έτσι ώστε να θελήσει και αυτός έτσι κάποια στιγμή να λάβει μέρος σε αυτή τη διαδικασία ....αυτό τίποτε άλλο δεν μπορείς δηλαδή να κάνεις και κάτι άλλο.....εκτός κι αν αποφασίσεις να καταφύγεις σε ακραία πράγματα και να τον διώξεις ή οτιδήποτε άλλο αν η συμπεριφορά του κιόλας ξεπερνάει κατά τη γνώμη σου κάποια όρια που αυτό δεν είναι και ότι καλύτερο.....και δημιουργεί και άλλου είδους προβλήματα μετά ..αυτά!

-Σ: Ανάφερέ μου κατά τη γνώμη σου τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σου ως εκπαιδευτής ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: εεεεκοίταξε μπαίνοντας μέσα σε μια τάξη όπου έχεις κρατούμενους ξέρεις ότι έχεις απέναντί σου ανθρώπους οι οποίοι εεε μάλλον ξεχνάς το τι έχουν κάνει τους βλέπεις σαν ανθρώπους που έρχονται μέσα στο σχολείο όχι ξεχνάς δεν ενδιαφέρεσαι και το τι έχουν κάνει στο κάτω κάτω της γραφής στον καθέναν από αυτούς εγώ τουλάχιστον προσωπικά τον κρίνω με βάση το τι έχω απέναντί μου εκείνη τη στιγμή και όχι το αν έχω πληροφορίες ότι έχει κάνει εκείνο, το άλλο, και ούτω κάθε εξής. Δεν με αφορά γιατί αν μπεις σε μια τέτοια λογική μετάααα το πιθανότερο είναι να τους βγάλεις κα όλους άχρηστους, δεν έχει και κάποιο νόημα μετά. Εεεεκείνο λοιπόν το οποίο προσπαθώ εγώ να κάνω εκεί είναιι διάφορα πράγματα. Το ένα είναι σε κάποιους από αυτούς να μάθω κάποια πράγματα εεε το θα το πούμε ενδεχομένως και

αργότερα αυτό, αλλά το background που έχουν κάποιοι, το μορφωτικό κάποιοι από αυτούς είναι πολύ διαφορετικό και σε διάφορα επίπεδα και επίσης έχουμε ανθρώπους οι οποίοι δεν είναι καν έλληνες οπότε έχουμε πάρα πολλά προβλήματα συνεννόησης και σε μεγάλο βαθμό με κάποιους από αυτούς. Άρα, προσπαθείς να τους μάθεις κάποια πράγματα ενδεχομένως να τους είναι χρήσιμα για τη ζωή τους εγώ ως μαθηματικός να τους μάθω κάποιες πράξεις να λύνουν κάποια πρακτικά προβλήματα ή οτιδήποτε μέχρι και το αν έχουν κάποιο επίπεδο να προχωρήσουμε και σε ύλη λίγο μεγαλύτερη. Το ένα είναι αυτό και το δεύτερο είναι εεεε να τους δώσεις κι ένα παράθυρο στον κόσμο το οποίο δεν το έχουνε δηλαδή στην κοινωνία τη έξω σε ρωτάνε διάφορα πράγματα εεε εκεί είναι ένα ίδρυμα στη ουσία, είναι μια ιδρυματοποιημένη κατάσταση όπου ανακυκλώνονται οι φήμες και τα απάντα και έτσι η σκέψη πολλές φορές μπαίνει σε παρωπίδες και όλοι ανακυκλώνουν τα ίδια πράγματα, προσπαθείς να τους δείξεις μια διαφορετική οπτική, σε σχέση με διάφορα προβλήματα είτε που τους απασχολούν είτε προβλήματα κοινωνικής φύσεως που τα βλέπουν απ' έξω. Αυτός κατά κύριο λόγο είναι ο ρόλος ο δικός μου θεωρώ εκεί μέσα. Δεν ξέρω αν θες να πεις κάτι άλλο

-Σ: όχι όχι, αν εσύ τελειώσεις και δεν θες να πεις ή να προσθέσεις κάτι άλλο πάνω σε αυτό ..οκ .Μπορείς να μου αναφέρεις τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζεις καθημερινά στο έργο σου; Ή πιο συχνά τέλος πάντων, καθημερινά μπορεί να μην αντιμετωπίζει, αλλά πιο συχνά

-Ε: στο έργο δηλαδή .....στο μάθημα

-Σ: στο μάθημα (μαζί) ναι, ναι

-Ε: το οποίο δεν έχει να κάνει με την φύση των μαθητών ή οτιδήποτε τέτοιο....με προβληματικές συμπεριφορές ή κάτι τέτοιο.

-Σ: όχι, μμμ εσύ θα μου πεις.

-Ε: αλλά ως προς το να τους μάθω κάποια πράγματα. Οι κυριότερες δυσκολίες τουλάχιστον σε αυτά τα καταστήματα εεε το σχολείο είναι ΣΔΕ. Είναι ένα σχολείο δεύτερης ευκαιρίας απευθύνεται σε μαθητές σε ανθρώπους οι οποίοι έχουν τελειώσει το δημοτικό, εεεε και δεν έχουν τελειώσει το γυμνάσιο οπότε στην ουσία τους δίνει ένα χαρτί του γυμνασίου. Καλώς ή κακώς στην Ελλάδα οι περισσότεροι έλληνες έχουν πάρει τον τίτλο γυμνασίου ή τους το έχουμε δώσει. Άρα πολλοί λίγοι έλληνες υπάρχουνε, οι οποίοι έλληνες να κατέχουνε την ελληνική γλώσσα σε κάποιο βαθμό και να έχουν κάποιο μαθησιακό επίπεδο τέλος πάντων από το τυπικό. Έχουμε λοιπόν κατά κύριο λόγο από έλληνες Ρομά, οι οποίοι έτσι και αλλιώς είναι σε άσχημο επίπεδο από μαθησιακή άποψη και οι υπόλοιποι όλοι είναι ξένοι

-Σ: αλλοδαποί

-Ε: αλλοδαποί ναι, οι οποίοι είναι από διάφορες χώρες, οι περισσότεροι είναι αλβανοί ή πακιστανοί, σύριοι και τέτοιοι που ήρθαν τα τελευταία χρόνια, με αποτέλεσμα να έχουμε θέματα με τη γλώσσα σε μεγάλο βαθμό να μην.....εεε το επίπεδό τους να είναι διαφορετικό σε κάποιους από αυτούς, κάποιοι να έχουν ένα αρκετά καλό επίπεδο από εκεί που ήρθαν ίσως και υψηλότερο λέγοντας ψέματα. Αυτοί που προέρχονται από εμπόλεμες ζώνες εγγράφονται μόνο με μια υπεύθυνη δήλωση, δεδομένου ότι δεν μπορούμε να αναζητήσουμε στοιχεία

-Σ: θεωρούνται πρόσφυγες

-Ε: ε;

-Σ: θεωρούνται πρόσφυγες

-Ε: ναι εεε επομένως πολλοί από αυτούς έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ενδεχομένως να έχουν τελειώσει και λύκειο και οτιδήποτε και πολλοί δεν ξέρουν ούτε τα στοιχειώδη. Επομένως υπάρχει πολύ μεγάλη γκάμα, ένα πολύ μεγάλο εύρος ως προς το μαθησιακό επίπεδο οπότε καλείσαι....τον μέσο όρο δύσκολα τον βρίσκεις δηλαδή ο μέσος όρος έχει τόσες αποκλείσεις από τα άκρα που δεν μπορείς να το σκεφτείς και να το βρεις δεν θα βρεις πολλούς ικανοποιημένους. Άρα προσπαθείς σε κάποιους να μάθεις κάποια πράγματα δηλαδή υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι δεν ξέρουν πρόσθεση δεν ξέρουν τίποτα από όλα αυτά..... θα μου πεις γιατί τους πήρες γιατί άμα δεν πάρεις και κανέναν δεν θα λειτουργήσει και το σχολείο δεν υπάρχουν επιλογές όπως υπάρχουν έξω εκεί είναι περιορισμένος ο αριθμός. Εεεε περνάνε από μια προσωπική συνέντευξη στην αρχή της χρονιάς, εντάξει κοιτάμε κάποια στοιχειώδη πράγματα δηλαδή προσπαθείς να κάνεις ένα μάθημα διαφοροποιημένο με διαφορετικές φωτοτυπίες κάθε φορά αλλά μέχρι ενός σημείου όχι και πάρα πολλά πράγματα. Βέβαια έχει να κάνει και με τη μέρα δηλαδή μπορείς να τους πετύχεις μια μέρα που υπάρχει μια ένταση στη φυλακή να έχουν γίνει φασαρίες, να έχουν γίνει εντάσεις με τον Δ/ντή, ή με το προσωπικό της φυλακής, έρχονται κάθε μέρα ανάλογα πως θα σηκωθούν το πρωί, τους ψάχνουν κάθε μέρα με το που έρχονται, δεν λέω ότι είναι κακό να τους ψάχνουν, δηλαδή τους γδύνουν για να τους ψάξουν, οπότε κάποιες φορές έρχονται «φορτωμένοι», δηλαδή είναι μια περίεργη κατάσταση. Τις περισσότερες μέρες είναι καλά, αλλά υπάρχουν μέρες που υπάρχουν προβλήματα ..τόρα βέβαια ξέφυγα από την εκπαιδευτική διαδικασία..

-Σ: δεν πειράζει,

-Ε: αλλά επηρεάζει

-Σ: βεβαίως γιατί είναι και το κομμάτι αυτό το ψυχολογικό, το συμπεριφ...της συμπεριφοράς το οποίο είτε έτσι είτε αλλιώς περνάει και μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία έτσι δεν είναι;

-Ε: υποχρεωτικά....κοίταξε μπορεί να σταματήσει κάποιος το μάθημα για να πει τον πόνο του και τον καημό του, θα πει τι τον απασχολεί, μα θα ακούσουμε και τη δική του οπτική για τον λόγο που μπήκε στην φυλακή, αν και αποφεύγω να μπαίνω σε τέτοιου είδους συζητήσεις γιατί δεν έχουν και νόημα, αλλά πολλές φορές μόνοι τους θέλουν καιι έμμεσα τουλάχιστον το λένε το ξαναλένε οπότε αναγκαστικά κάποια στιγμή

-Σ: πρέπει να τους ακούσεις

-Ε: εε ναι, το ακούς κιόλας κατάλαβες;

-Σ: ίσως νιώθουν την ανάγκη να το πουν να το μοιραστούν και αναγκαστικά εσύ θα πρέπει να το ακούσεις αν δεις ότι το λένε και το ξαναλένε. Άρα λοιπόν στην επόμενη ερώτησή μου πως αντιμετωπίζεις τις δυσκολίες αυτές; εμμέσως πλην σαφώς, αν κατάλαβα καλά, μου είπες ας πούμε, ότι επειδή έχω μεγάλη γκάμα διαφοροποιημένης γνώσης από τους εκπαιδευόμενους μπορεί να δώσω διαφορετικά φυλλάδια για παράδειγμα, διαφορετικές ασκήσεις

-Ε: ναι, ναι ακριβώς

-Σ: ή αν κάποιος θέλει να μου πει και να μου αναφέρει και προσωπικό του θέμα, εκεί τον ακούω, αν επιμένει να μου το πει τον ακούω. Εμμέσως λοιπόν πλην σαφώς, αν κατάλαβα καλά, μου είπες και πως διαχειρίζεσαι τέτοιου είδους δυσκολίες

-Ε: ναι όχι αν επιμένει τόσο με την έννοια ....εε είναι ανάλογα τη μέρα δεν υπάρχει δηλαδή κάποιο πρωτόκολλο για τον τρόπο διαχείρισης είναι ανάλογα τη μέρα, προσπαθείς να αποφύγεις αυτού του είδους τα θέματα αλλά ....οι κρατούμενοι είναι μαθημένοι να τα λεν και να τους ακούνε το θέλουνε δηλαδή αυτό ...και στους εκπαιδευτές και στους φύλακες ακόμα, και σε όλους ...θέλουν να παρουσιάζουν τη δική τους οπτική για πάρα πολλά .....για όλα τα πράγματα κι έτσι διασπείρονται φήμες η φήμη είναι κάτι που μπορεί και να σε καταστρέψει εκεί πέρα.....επομένως για όλα τα θέματα θέλουν να παρουσιάζουν τη δική τους οπτική

-Σ: Μπορείς να μου αναφέρεις παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;

-Ε: το δικό μας αποκλειστικά έργο;

-Σ: ναι, ναι το δικό σας

-Ε: το δικό μας αποκλειστικά αυτό έχει μεεεεε δηλαδή των εκπαιδευτών το έργο

-Σ: των εκπαιδευτών ναι

-Ε: όχι το έργο του σχολείου

-Σ: όχι, όχι, των εκπαιδευτών το δικό σας έργο

-Ε: εεε όχι δεν υπάρχει κάτι το οποίο ναα.....δεν ξέρω κιόλας εγώ δεν έχω δει .....δεν έχω κάποιον να με βοηθήσει δηλαδή κάποιος φορέας, κάποιο πρόσωπο το οποίο να με βοηθήσει με κάποιον τρόπο ..ως μόνιμος τουλάχιστον εκπαιδευτικός δεν έχει πέσει κάτι τέτοιο στην αντίληψή μου .....από κάποιο φορέα;

-Σ: από κάποιο φορέα αλλά και κάποιο άτομο που μπορεί να σε βοηθήσει ....πιθανόν από κάποιον που είχε μεγαλύτερη εμπειρία με τους κρατούμενους

-Ε: θεσμικά; Ή μιλάμε αν έτυχε κάποιος να βοηθήσει λόγω της εμπειρίας του;

-Σ: και θεσμικά και μη θεσμικά

-Ε: ωραία, θεσμικά δεν υπάρχει κάτι, δεν ξέρω αν υπάρχει θεωρητικά κάτι αλλά στην πράξη δεν είδα κάτι εγώ στο έργο μου ως εκπαιδευτής εκεί πέρα. Τώρα από κει και πέρα προφανώς με ανθρώπους ανταλλάσεις τις εμπειρίες και προφανώς εκείνοι οι οποίοι είναι παλιότεροι σε αυτή τη δουλειά μπορούν να σε βοηθήσουν και έχουν βοηθήσει οι παλιότεροι σχετικά με τον τρόπο του πως θα χειριστείς διάφορες καταστάσεις που πιθανόν να προκύψουν ή για το πώς θα παρουσιάσεις τη δουλειά σου αυτό είναι προφανές....αυτό ισχύει δηλαδή αλλά θεσμικά δεν έχει πέσει κάτι στην αντίληψή μου τουλάχιστον δεν έχει γίνει κάτι για μένα. Μπορεί να υπάρχει το θεσμικό πλαίσιο που να βοηθάει θεωρητικά τους εκπαιδευτές αλλά εγώ δεν το έχω δει

-Σ: Ποιες γνώσεις θεωρείς ότι πρέπει να έχεις;

-Ε: ναι ήταν λίγο περίεργη η κατάσταση λόγω πανδημίας ειδικά φέτος

-Σ: ναι, είναι σημαντική όμως η εμπειρία που έχεις, είναι σημαντική. Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε, για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων; Αν ας πούμε υποθέσουμε ότι αποφασίσεις να παραμείνεις στις φυλακές, τι γνώσεις θα επέλεγες να πάρεις πέρα από το βασικό σου πτυχίο τι άλλες γνώσεις θεωρείς ότι απαιτούνται για να μπορέσεις να ανταποκριθείς στην υλοποίηση του έργου σου;

-Ε: Προφανώς κάποια εξειδικευμένα σεμινάρια τα οποία θα πρέπει να είναι και σε διάφορα επίπεδα.....και ως προς τον τρόπο χειρισμού των κρατουμένων αλλά και ως προς τον τρόπο διδασκαλίας λαμβάνοντας υπόψη το τι υλικό υπάρχει μέσα στα συγκεκριμένα σχολεία ότι δεν είναι όπως τα τυπικά σχολεία και ενδεχομένως και κάποια σεμινάρια τα οποία θα είναι από κοινού και από το Υπουργείο Παιδείας και από το Υπουργείο Δικαιοσύνης τα οποία θα

βοηθήσουν .....τα οποί θα χαράξουν μια κοινή γραμμή ή τέλος πάντων θα σε βοηθήσουν να καταλάβεις τον ρόλο σου εκεί και τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να κινείσαι. Δηλαδή αυτό η μαθησιακή διαδικασία εκεί, δεν μπορεί να διαχωριστεί όπως ενδεχομένως διαχωρίζεται σε ένα τυπικό σχολείο εκεί όλα είναι αλληλένδετα δηλαδή δεν είναι αυτόνομο πράγμα η εκπαιδευτική διαδικασία από την "κοινωνική" ζωή των κρατουμένων. Άρα αν θέλεις πράγματι να πάρεις πράγματα που θα σε βοηθήσουν να προάγεις το έργο σου εκεί καλό θα είναι να βλέπεις το ευρύτερο πλαίσιο και αυτό μπορεί να γίνει με συνεργασία και των δυο Υπουργείων και με ανθρώπους οι οποίοι πραγματικά ξέρουν τη δουλειά είτε λόγω εμπειρίας είτε λόγω υψηλής κατάρτισης πάνω στο αντικείμενο και όχι να γίνονται για να γίνουν ή για να ξοδευτούν κάποια κονδύλια ή για επιδειχθούν κάποιοι και να το βάλουν στο βιογραφικό τους. Το πλαίσιο της φυλακής είναι ένα ...των σχολείων εκεί μέσα είναι ένα πλαίσιο το οποίο δεν το γνωρίζουν οι περισσότεροι που είμαστε έξω κι ακόμα κι εμείς που πηγαίνουμε εκεί αγνοούμε πάρα πολλά πράγματα. Άρα λοιπόν η εμπειρία είναι σημαντικό ζήτημα σε σχέση βέβαια και με τη βούληση που υπάρχει από τους εκάστοτε κυβερνώντες για τον τρόπο που πρέπει να λειτουργήσει μια φυλακή και ένα σχολείο μέσα στη φυλακή. Αυτό είναι ένα θέμα το οποίο επηρεάζει την όλη κατάσταση.

-Σ: Ποιες δεξιότητες θεωρείς ότι πρέπει να διαθέτεις για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σου έργου;

-Ε: εντάξει..νομίζω ότι ...τι εννοούμε με τον όρο δεξιότητες;

-Σ: για παράδειγμα ας πούμε θα πρέπει να είσαι ευέλικτος; Να μπορείς να ελίσσεσαι σε δύσκολες καταστάσεις;

-Ε: Αυτό είναι αυτονόητο σε όλο το πλαίσιο της διδασκαλίας όχι μόνο εκεί αλλά εκεί με τους κρατούμενους είναι ακόμα περισσότερο. Να είσαι αληθινός, δηλαδή να είσαι ειλικρινής .....τέλος πάντων δεν μπορώ να σου δώσω με

-Σ: για παράδειγμα δεν νομίζεις ότι πρέπει να διαχειρίζεσαι πάρα πολύ καλά το λόγο; Γιατί μέσα από το λόγο μπορείς και να τους περάσεις νοήματα, συναισθήματα, να τους πείσεις

-Ε: εντάξει ο λόγος έχει να κάνει και με την ειδικότητα του καθενός και με τι τους διδάσκει ο εκπαιδευτής σε μεγάλο βαθμό γι' αυτό σου λέω τώρα και κοιτάζοντας να είναι αποτελεσματικό το διδακτικό έργο μου έργο ως μαθηματικός γι' αυτό ψάχνω να βρω αλλά κάτι διαφορετικό αλλά δεν δυσκολεύομαι

-Σ: μου το είπες όμως πριν να είναι πρακτικός αυτό το κομμάτι δηλαδή του να μπορείς να τους δώσεις γνώσεις που θα τους είναι χρήσιμες

-Ε: να τους είναι χρήσιμες στο να μπορούν να χειρίζονται.....αυτό είναι και η πρώτη η προτεραιότητα η δική μου κα με βάση το υλικό που έχω απέναντί μου δηλαδή, που να πάρουν κάποιες γνώσεις που θα τους είναι χρήσιμες δηλαδή να ξέρουν έστω και πράγματα που ...γιατί αγνοούν πράγματα από το δημοτικό ακόμα δηλαδή να κάνουν προβλήματα τεσσάρων πράξεων τα οποία θα τους χρησιμέψουν στη ζωή τους όχι να κάνουν απλά πολλαπλασιασμούς προσθέσεις και αφαιρέσεις να μπορούν να συνδυάσουν αυτά σε ένα πρακτικό πρόβλημα .....και από κει και πέρα αν το επίπεδο είναι υψηλότερο πάμε και σε πιο σύνθετα θέματα

-Σ: όσο αφορά τις στάσεις τώρα, είπες πριν με τη συμπεριφορά του ο εκπαιδευτής ... αυτή συμπεριφορά, έτσι για να σε διευκολύνω, τι πρέπει να περιλαμβάνει; Γιατί το είπες παραπάνω ότι πολλά εξαρτώνται και από τη συμπεριφορά του εκπαιδευτή απέναντι στους κρατούμενους

-Ε: αυτή η συμπεριφορά πρέπει να περιλαμβάνει μια σταθερότητα ως προς το .....μια σταθερότητα απέναντι στους κρατούμενους πρέπει να τους γίνει σαφές ότι δεν έχουν να περιμένουν τίποτα άλλο από εσένα πέραν του μαθησιακού κομματιού, καθώς επίσης και κάποιας κουβέντας που μπορεί να γίνει σε κοινωνικά ζητήματα ή και σε προβλήματα που τους αφορούν. Δηλαδή δεν πρέπει να έχουν ελπίδες ότι μπορούν να προσδοκούν τίποτα περισσότερο από εσένα. Γιατί εκεί να μην ξεχνάμε είναι ένα κλειστό περιβάλλον και οι κρατούμενοι ψάχνουν πάντα ένα παράθυρο στον κόσμο πάσης φύσεως. Όχι μόνο σε επίπεδο συναισθηματικό αλλά οποιοδήποτε παράθυρο στον κόσμο, άρα το ένα κομμάτι είναι αυτό. Η στάση δηλαδή να είναι σοβαρή και να μην αφήνει πολλά περιθώρια, να μην αφήνει περιθώρια, μάλλον όχι πολλά να μην αφήνει καθόλου περιθώρια γιατί πάντοτε θα ψάχνουν οι κρατούμενοι να υπάρχει μια αλληλεπίδραση πάσης φύσεως. Από κει και πέρα να τους δείξεις ότι ενδιαφέρεσαι για τη δουλειά σου, αυτό έχει αντίκτυπο και στη μαθησιακή διαδικασία, παίρνοντας τη δουλειά σου στα σοβαρά έστω και χαμηλώνοντας το επίπεδο, προσπαθούν και αυτοί να μάθουν. Δηλαδή αυτό σε βοηθάει στο να τους μάθεις όντως κάποια πράγματα ανάλογα με το τι μπορεί να μάθει ο καθένας.

-Σ: πάλι θα ξαναγυρίσω, επειδή είπες ότι δεν ξέρεις αν θα παραμείνεις στην εκπαίδευση ενηλίκων, δεν έχεις αποφασίσει. Αν υποθέσουμε ότι αποφασίσεις..

-Ε: κατά πάσα πιθανότητα δεν θα παραμείνω αλλά πες μου

-Σ: ας υποθέσουμε ...ας το πούμε υποθετικά ας υποθέσουμε ότι θα παραμείνεις στην εκπαίδευση ενηλίκων. Πιστεύεις ότι θα σε βοηθούσε. ....πώς θα σε βοηθούσε η συμμετοχή σου σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: ναι πάντα, όλους τους βοηθάει, αυτό βοηθάει σε όλους τους τομείς, βεβαίως και εκεί ακόμα περισσότερο και με δεδομένο ότι εγώ δεν έχω συμμετοχή σε τέτοιου είδους επιμορφωτικό πρόγραμμα αυτό είναι αυτονόητο δηλαδή. Αν και εγώ βέβαια πιστεύω ότι σε τέτοιου είδους δομές καλό θα είναι κάποιος να μην μένει πάρα πολύ καιρό. Τουλάχιστον να κάνει κάποια διαλείμματα για να μην ιδρυματοποιείται δηλαδή αυτό που είδα εγώ που βλέπω εκεί μέσα, μετά τα δυο τρία χρόνια καλό θα είναι κάποιος να κάνει κάποιο διάλειμμα. Γιατί, να το πούμε έτσι απλά, να μην παραγνωρίζεται κιόλας γιατί μετά αρχίζει και σκέφτεται σε πολλά επίπεδα όπως σκέφτονται και οι κρατούμενοι, πώς να στο πω έτσι

-Σ: κατάλαβα το είπες με μια λέξη ιδρυματοποίηση

-Ε: Νομίζω δηλαδή ακόμα κι αν ήθελα να παραμείνω μετά τον δεύτερο ή τον τρίτο χρόνο θα έπρεπε να γίνει ένα διάλειμμα , νομίζω ότι πρέπει να γίνεται σε όλους εκεί μέσα, έστω και υποχρεωτικό και όχι οικειοθελώς

-Σ: Ποιες βελτιώσεις θα πρότεινες; Στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας που λειτουργούν μέσα στη φυλακή αλλά και για τους εκπαιδευτές;

-Ε: στα σχολεία πρώτα απ' όλα.....στα σχολεία σαν σχολεία ή και σε σχέση στη συνεργασία τους με τη φυλακή;

-Σ: σε σχέση με τη συνεργασία τους με τη φυλακή, με το χώρο που λειτουργούν

-Ε: με το χώρο της φυλακής εεεεμμμμ.....εντάξει αυτό απαιτεί .....κοίταξε για να μπορέσει να σε βοηθήσει η φυλακή ουσιαστικά να λειτουργήσεις ένα σχολείο θα πρέπει να έχει προσωπικό. Όταν λοιπόν το ίδρυμα δεν έχει προσωπικό δυσκολεύεται να βγάλει εφημερίες, δυσκολεύεται να ....είναι προφανές μετά ότι αυτό μετακυλύετε και στον τρόπο λειτουργίας του σχολείου γιατί όπως σου είπα κάθε μέρα το πρωί πρέπει να έρχονται οι κρατούμενοι, να τους ψάχνουνε με το που έρχονται όποτε πρέπει να έχει 4-5 ανθρώπους εκεί πέρα για να τους ψάχνουνε, στο γυρισμό πρέπει ξανά να συμβαίνει το ίδιο πράγμα, θα πρέπει μονίμως να απασχολεί έναν φύλακα όσο δουλεύει το σχολείο, αυτό δημιουργεί θέματα στη φυλακή αφού υπάρχει έλλειψη προσωπικού. Άρα λοιπόν για να λειτουργήσει ένα σχολείο μέσα στο πλαίσιο της φυλακής σωστά θα πρέπει πρώτα από όλα να υπάρχει προσωπικό έτσι ώστε να διευκολυνθεί η λειτουργία του σχολείου, είτε με αυτόν τον τρόπο είτε ακόμα και σε

γραφειοκρατικό επίπεδο γιατί πολλά πράγματα περνάνε μέσα από τη φυλακή δεν έρχονται κατευθείαν μέσω του σχολείου. Το δεύτερο είναι ότι θα πρέπει να υπάρχει και η διάθεση να λειτουργήσει,

-Σ: συγγνώμη από τη πλευρά της φυλακής η διάθεση;

-Ε: γενικά ναι , και από την πλευρά των εκάστοτε κυβερνώντων και της πολιτείας υπό την έννοια ότι τους σκοπούς που έχει ...ποιος είναι ο στόχος. Δηλαδή τι περιμένει από ένα τέτοιο σχολείο το θέλει δεν το θέλει; Τώρασα

-Σ: για τους εκπαιδευτές;

-Ε: Προφανώς ακόμα και για εμένα μπορεί να με βόλεψε αυτή η κατάσταση, σου είπα ήτα προσωπικό οικογενειακής φύσεως με την έννοια να είμαι πιο κοντά στην οικογένειά μου, το βρήκα ως λύση. Προφανώς όμως θα πρέπει, να υπάρχει μια κατάρτιση είτε των μόνιμων είτε των ωρομισθίων θα πρέπει να έχουν παρακολουθήσει όλοι κάποιο εξειδικευμένο πρόγραμμα για να μπορέσουν να δουλέψουν στα σχολεία που λειτουργούν στις φυλακές και ενδεχομένως το οποίο θα πρέπει να περιλαμβάνει και πρακτική εφαρμογή. Δηλαδή να περιλαμβάνει κάποιες ώρες πρακτικής μέσα σε τέτοιου είδους σχολεία έτσι ώστε να είναι πιο έτοιμοι. Ξαναγυρίζω πάλι σε σχέση με τη λειτουργία του σχολείου, καταρχάς είναι υποστελεχωμένο, αυτό έχει να κάνει με τον τρόπο με τον οποίο γίνονται οι προσλήψεις, δηλαδή τα σχολεία αυτά από ωρομίσθιους στελεχώνονται μέσω του Υπουργείου το οποίο έχει εκχωρήσεις τα δικαιώματα στο ΙΝΕΔΙΒΙΜ, το οποίο κατά τη γνώμη μου δεν λειτουργεί ή λειτουργείιιιιι δεν λειτουργεί σωστά έχει πάρα πολλά προβλήματα με αποτέλεσμα να δημιουργούνται .....στη λειτουργία του ΣΔΕ γενικότερα

-Σ: να δημιουργούνται; Έκανε μια διακοπή

-Ε: να δημιουργούνται προσκόμματα.....μπορεί να οφείλονται και στην υποστελέχωσή του, μπορεί να οφείλονται στο γεγονός ότι μερικοί από αυτούς δεν κάνουν σωστά τη δουλειά τους ή σε χίλια δυο πράγματα... πάντως δημιουργεί προβλήματα το ΙΝΕΔΙΒΙΜ σε διάφορα επίπεδα ειδικά ως προς τους εκπαιδευτές και ως προς του πότε τους πληρώνει. Αυτό έπρεπε να αλλάξει γενικότερα στα ΣΔΕ όχι να φύγει από το ΙΝΕΔΙΒΙΜ η μισθοδοσία ή πρόσληψη των εκπαιδευτών αλλά να αλλάξει ο τρόπος με τον οποίο γίνεται...προσοχή όχι τα κριτήρια πρόσληψης αλλά να αλλάξει η διαδικασία ολόκληρη και ο τρόπος που αντιμετωπίζει αυτά τα σχολεία.

-Σ: Υπάρχει κάτι άλλο που νιώθεις την ανάγκη να συμπληρώσεις, να προσθέσεις ή να προτείνεις για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές;

-Ε: Κοίταξε εσύ κάνεις μια έρευνα για τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας μέσα στις φυλακές και όχι για την εκπαίδευση μέσα στις φυλακές

-Σ: όχι δεν είναι τόσο γενικό

-Ε: Εκείνο που θα ήθελα να τονίσω ενδεχομένως σε κάποιες περιπτώσεις ίσως να χρειάζεται περισσότερη κατάρτιση σε πρακτικά ζητήματα παρά εκπαίδευση η οποία σε κάποιους από αυτούς δεν πιάνει τόπο

-Σ: Εννοείς να μάθουν μια τέχνη;

-Ε: ναι να πάρουν γνώσεις που θα τους φανούν χρήσιμες στην ζωή τους όταν θα βγουν από τη φυλακή θα τους βοηθούσε περισσότερο αν θέλαμε να δούμε και τον τρόπο ένταξή τους στην κοινωνία, γιατί κάποιοι από αυτούς θέλουν να ενταχθούν. Βέβαια κάποιους το σχολείο τους βοήθησε πραγματικά στο να καταβάλουν μια προσπάθεια να ενταχθούνεεεε

-Σ: άλλαξε την νοοτροπία τους θες να πεις; Άλλαξε τον τρόπο που σκέφτονται

-Ε: ναι, ναι, δεν ξέρω αν την άλλαξε τελικά, αλλά τουλάχιστον εκδήλωσαν επιθυμία στο να αλλάξουν. Μπορεί τελικά να αναγκαστούν γυρνώντας στην κοινωνία και βλέποντας τον αποκλεισμό που θα υποστούν να μην καταφέρουν τελικά τίποτε αλλά τουλάχιστον εκδηλώνουν ενδιαφέρον στο να αλλάξουν την νοοτροπία τους αυτά!!

-Σ: Σε ευχαριστώ πάρα πάρα πολύ γιατί με βοήθησες και με έφερες και σε επικοινωνία και με τους άλλους συναδέλφους !

-Ε: παρακαλώ!! Να είσαι καλά, καλή επιτυχία!!

E6

1.Φύλο: Ανδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο Μεταπτυχιακός τίτλος Διδακτορικό Άλλο

-Ε: ο πρώτος μεταπτυχιακός τίτλος είναι...βασικά δεν έχει μεταφραστεί μάλλον είναι Μεταπτυχιακό σε Κατανεμημένα Συστήματα και Δίκτυα(Distributed Systems and Networks) και είναι από το πανεπιστήμιο του Κεντ στην Αγγλία(University of Kent) και ο δεύτερος είναι Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων από το πανεπιστήμιο Θεσσαλίας το πρώην ΤΕΙ Λάρισας αλλά στο πανεπιστήμιο Θεσσαλίας το τμήμα Διοίκηση Επιχειρήσεων.

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού: ΠΕ86 Πληροφορικής

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος Αναπληρωτής/τρια Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ ΟΧΙ

-Ε: Με βάση τη νομοθεσία ναι, ενώ δεν έχω πιστοποίηση από τον ΕΟΠΠΕΠ, είμαι όμως στο Μητρώο του ΕΚΔΑ(Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης). Και από όσο γνωρίζω όσοι είναι μέλη του Μητρώου των εκπαιδευτών του ΕΚΔΑ, θεωρούνται πιστοποιημένοι εκπαιδευτές ενηλίκων που είναι ισότιμο, δεν ξέρω αν σου έχει ξανατύχει

-Σ: ναι, ναι

-Ε: οπότε απαντώ ναι γιατί το χρησιμοποιώ όταν μου ζητηθεί.

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων: τρεισήμισι χρόνια, τρία χρόνια και 5-6 μήνες.

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού Μαλανδρίνου

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ευάλωτων ομάδων και στα δυο δεν έχω λάβει

-Σ:Ποιος φορέας υλοποίησε το πρόγραμμα; Και πόση ήταν οι διάρκειες του Επιμορφωτικού Προγράμματος;

-Ε: έχω παρακολουθήσει αρκετά προγράμματα σε θέματα εκπαίδευσης εκπαιδευτών ενηλίκων, έχω δύο από την ΕΕΠΕΚ 400 ωρών, είναι 300 ώρες από το πανεπιστήμιο Αιγαίου επίσης εκπαίδευση ενηλίκων, και τώρα και σε κάποιο πρόγραμμα «Προσβασιμότητα στην εκπαίδευση στις φυλακές» 40 ώρες, «Το γέφυρα στις φυλακές» επίσης 25 ώρες, «Δίκτυο Ζουγανέλης» 25 ωρών, ...αυτά όσο αφορά την εκπαίδευση ενηλίκων. Της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ήταν από το πανεπιστήμιο Μακεδονίας ήταν επτάμηνο νομίζω 400 ωρών.

-Σ: Πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-Ε: Τα περισσότερα από αυτά καλύπτουν ένα μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων όσο αφορά την εκπαίδευση ενηλίκων ίσως όχι τόσο για ΣΔΕ φυλακών δεν έχω βρει δεν έχω συμμετάσχει σε τέτοιο πρόγραμμα δεν ξέρω αν υπάρχει κάτι τέτοιο, αλλά όσο αφορά την εκπαίδευση ενηλίκων εεε είναι με σαφήνεια και καλά διαχωρισμένες οι ενότητες που έχουνε όλα αυτά τα προγράμματα

-Σ: τα περισσότερα δηλαδή αφορούσαν για παράδειγμα τεχνικές διδακτικής ή και άλλα αντικείμενα. είχαν και άλλου είδους αντικείμενα

-Ε: και άλλα αντικείμενα για παράδειγμα ήταν ένα 500 ωρών που οι 250 ώρες ήταν για θέματα εκπαίδευσης ενηλίκων γενικά μπορεί να είναι και σε άλλους φορείς ΚΕΚ, ΙΕΚ και οτιδήποτε τέτοιο και άλλες 250 ώρες σε θέματα εκπαιδευτών ΣΔΕ. Το υλικό τους ήταν και για τεχνικές μάθησης, και για τη βιωματική μάθηση, υπήρχε μια πληθώρα θεματικών, για το ρόλο του εκπαιδευτή, υπήρχαν διάφορες θεματικές ενότητες.

-Σ: Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

-Ε: Συνθήκες που το διευκολύνουν.....μάλλον θα έλεγα ελάχιστες περισσότερο εμπόδια υπάρχουν παρά συνθήκες που διευκολύνουν....ίσως το μόνο θετικό, συνθήκη που διευκολύνει το εκπαιδευτικό έργο είναι η θέληση των εκπαιδευόμενων να συμμετάσχουν σε τέτοια προγράμματα μάλλον στο σχολείο δεύτερης ευκαιρίας και σε διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία μπορεί να υπάρχουν μέσα σε ένα τέτοιο χώρο, στις φυλακές. Άλλε συνθήκες δεν ξέρω.....δεν μπορώ να σκεφτώ κάτι άλλο... Περισσότερο δυσκολίες υπάρχουν παρά κάτι που διευκολύνει

-Σ: Δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: Υπάρχουν αρκετές δυσκολίες. Υπάρχουν καταρχήν δυσκολίες πρόσβασης στο χώρο του σχολείου των φυλακών, υπάρχουν δυσκολίες συνεννόησης κάποιες φορές όχι πάντα με τη διοίκηση των φυλακών ας πούμε τον αρχιφύλακα ή και υπαλλήλους όχι βέβαια σε μεγάλο βαθμό, δυσκολίες πάντα...συνεννόησης....λίγο εντάξει, οι συνθήκες καθαρότητας δεν ήταν πάντα οι ιδανικές και αυτό δεν διευκολύνει το εκπαιδευτικό έργο μέσα στη φυλακή. Υπήρχαν εμπόδια αρκετά, υπήρχαν εμπόδια ετερογένειας μεταξύ των μαθητών των εκπαιδευόμενων που

είχαμε δηλαδή ήταν από διάφορες εθνικότητες, και ουσιαστικά υπήρχαν δυσκολίες συνεννόησης εξαιτίας αυτής της δυσκολίας της επικοινωνίας έτσι;

-Σ: Πώς διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: ουσιαστικά προσπαθούσαμε να κρατήσουμε κάποιες ισορροπίες, πάντα αυτό (χαμογελώντας) εγώ προσωπικά είναι αυτό που επιλέγω γιατί ούτε μπορείς να έρχεσαι σε κάποια κόντρα με τη διοίκηση των φυλακών γιατί ουσιαστικά σε φιλοξενεί κατά κάποιο τρόπο οπότε πρέπει να σεβαστείς το δικό τους χώρο και το δικό τους κομμάτι της δουλειάς. Όσο αφορά τις δυσκολίες επικοινωνίας μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων κάποια γλώσσα, κάποιος μεταφραστής, μιλώντας τα αγγλικά και μπορεί να γνωρίζει και ο εκπαιδευόμενος, ή κάποιος μεταφραστής που ξέρει κάποια ελληνικά σε βοηθάει στην προκειμένη περίπτωση να επικοινωνήσεις έστω και σε μικρό βαθμό, όχι να γίνεις ίσως πλήρως κατανοητός τι ζητάς αλλά βοηθάει στο υπάρξει ένας βαθμός επικοινωνίας με κάποιον τρόπο γιατί δυσκολίες πάντα υπάρχουν η διαχείρισή τους απαιτεί, σίγουρα για μένα, κάποια μέση λύση τις περισσότερες φορές

-Σ: Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: Ουσιαστικά σαν εκπαιδευτής αυτό που σου όταν πηγαίνεις ..βάζεις μέσα στη φυλακή..... μέσα στο χώρο του σχολείου των φυλακών τη δυναμική δημιουργίας ενός περιβάλλοντος που προσπαθείς να το προστατεύσεις από οποιονδήποτε εξωτερικό παράγοντα που μπορεί να σε επηρεάσει και ουσιαστικά προσπαθείς να κρατήσεις ίσες αποστάσεις και να κρατήσεις το ρόλο σου ως εκπαιδευτής έτσι ώστε να υπάρχουν ιδανικές, όσο γίνεται ιδανικές, σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευομένου. Η στάση σου είναι αρκετά σημαντική και ο ρόλος που θα κρατήσεις εκεί μέσα, εεεε και φυσικά κατά την διάρκεια της διδασκαλίας, πρέπει να ενθαρρύνεις τους εκπαιδευόμενους να λειτουργήσουν σαν ομάδα, να συμμετέχουν και αυτοί έτσι ώστε να δεθούν και να αποδώσουν όσο καλύτερα γίνεται σε αυτό το ρόλο.

-Σ: Αναφέρετε τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά στο έργο σας.

-Ε: σίγουρα αυτό που ανέφερα και πριν δυσκολίες συνεννόησης και επικοινωνίας μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων, δυσκολίες μικρές βέβαια με το περιβάλλον ή τους υπαλλήλους ή και με τη διοίκηση των φυλακών αλλά σίγουρα ξεπερνιούνται με κάποια καλή θέληση και αμοιβαίες υποχωρήσεις. Ε εεε δυσκολίες άλλες δεν ξέρω πως θα μπορούσαμε να ορίσουμε ..

-Σ: κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας...πέρα από το κομμάτι της επικοινωνίας

-Ε: ναι ....μετά έχεις να κάνεις ....αυτό βέβαια είναι και γενικά στην εκπαίδευση ενηλίκων αλλά και στις φυλακές έχεις να κάνεις με διαφορετικούς ανθρώπου , πέρα από τη γλώσσα, από διαφορετική κουλτούρα, από διαφορετικό πολιτισμό, διαφορετικές καταβολές οπότε πολλές φορές μπορεί να υπάρξουν μικρές ή μεγαλύτερες συγκρούσεις και μεταξύ τους, εξαιτίας διαφορετικών απόψεων που μπορεί να έχουν. Για παράδειγμα μπορεί να είναι άλλος μουσουλμάνος άλλος χριστιανός και συνυπάρχουν σε ένα τέτοιο περιβάλλον, οπότε αυτό και η διαφορετική αντίληψη που έχουνε για κάποια θέματα επηρεάζει την εκπαιδευτική διαδικασία είναι μια σημαντική δυσκολία που μπορεί ένας εκπαιδευτής ενηλίκων να αντιμετωπίσει σε ένα τέτοιο χώρο, οι καταβολές των ανθρώπων αυτών μπορεί....αν δεν το χειριστείς σωστά να δημιουργήσουν χειρότερο κλίμα και αρκετές εντάσεις.

-Σ: ακριβώς αυτό θέλω να σε ρωτήσω είπες αν δεν το χειριστείς σωστά δηλαδή;

-Ε: ναι ουσιαστικά δεν ξέρω αν υπάρχει ιδανικός τρόπος που μπορείς να διαχειριστείς μια τέτοια κατάσταση θα προσπαθήσεις να εξηγήσεις με ήρεμο τρόπο, και μάλιστα καλύτερο είναι να το κάνεις από την αρχή ως εκπαιδευτής ενηλίκων, βέβαια σίγουρα θα πρέπει να τους το υπενθυμίζεις και σε άλλες στιγμές, ότι είναι σεβαστές όλες οι απόψεις, ότι μέσα σε αυτό το χώρο πηγαίνουμε για να ....ερχόμαστε όλοι μας για να μάθουμε οι μεν εκπαιδευόμενοι και εμείς για να μπορέσουμε να τους προσφέρουμε και είμαστε μαζί τους σε ότι μπορούμε να τους βοηθήσουμε και ότι η διαφορετική άποψη από κάποιον από αυτούς δεν σημαίνει ότι δεν είναι σωστή ή δεν είναι αποδεκτή από κάποιον άλλον. Βέβαια αυτό δεν λειτουργεί πάντα τουλάχιστον δεν λειτουργεί ....μπορεί να το εξηγήσεις στην αρχή αλλά αργότερα να το αντιμετωπίσεις. Εκείνη την ώρα προσπαθείς με ψυχραιμία να πάρεις μια ενδιάμεση στάση ή τέλος πάντων να εξηγήσεις ότι κάθε άποψη είναι σεβαστή είτε είναι πολιτιστική διαφορά, είτε θρησκευτική, είτε κάποια άλλη διαφορά στην κουλτούρα ή στο περιβάλλον που μπορεί να έχει ο κάθε ένας ή τις διαφορετικές καταβολές που έχει. Εεεε νομίζω ότι και οι ίδιοι ως εκπαιδευόμενοι ως κρατούμενοι μάλλον, έχουν αντιμετωπίσει τέτοιου είδους θέματα εντός του χώρου των φυλακών εκτός του χώρου του σχολείου, βέβαια ο τρόπος με τον οποίο επιλύονται μερικές φορές οι διαφορές αυτές δεν ξέρω αν είναι πάντα ο ενδεδειγμένος ή αν καταφεύγουν και σε άλλου είδους ενέργειες τουλάχιστον στο χώρο του σχολείου.....είχαμε κάποιες σημαντικές διαφορές και υπήρχαν κάποιες συγκρούσεις και εντάσεις αλλά ήταν μικρές, διαχειρίσιμες .

-Σ: Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;

-Ε: ναι σίγουρα υπάρχει στήριξη ....μεταξύ μας σαν σύλλογος διδασκόντων βοηθάει ο ένας τον άλλον γιατί ειδικά στην αρχή....όταν πήγα ας πούμε ο Δ/ντής με υποστήριξε αν και αυτός μικρή εμπειρία είχε, ο σύλλογος διδασκόντων πρέπει να υποστηρίζεται να υποστηρίζει το έργο και να αντιμετωπίζει όλες τις καταστάσεις της δουλειάς. Η φυλακή μπορώ να πω σαν διοίκηση και οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι οι οποίοι γνωρίζουν περισσότερα πράγματα και έχουν μεγαλύτερη τριβή καθημερινή με τους κρατούμενους εκπαιδευόμενους και αυτοί ήταν σημαντικός παράγοντας βοήθειας δηλαδή λειτουργούν και αυτοί πολλές φορές πυροσβεστικά, αντιμετωπίζουν δηλαδή αρκετά πράγματα και εκτός του χώρου του σχολείου, οπότε έχουν ίσως και μεγάλη εμπειρία την οποία μάλλον εκεί πέρα τη μαθαίνουνε, δεν θεωρώ ότι είναι πάντα εκπαιδευμένοι σωστά αλλά εκεί μαθαίνουνε και ξέρουν πώς να αντιμετωπίσουν λίγο καλύτερα κάποια πράγματα και να βάλουν κάποια όρια. Επίσης υπηρεσίες όπως το..... η Γενική Γραμματεία σίγουρα όποτε τη χρειαζόμαστε ήτανε κοντά μας, είναι και μακριά οπότε δεν μπορεί να είναι και πάντα αρωγός, αλλά σε γενικές γραμμές δεν είχαμε κάποιο παράπονο, μας στηρίζει όποτε χρειάζεται.

-Σ: Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων;

-Ε: Σίγουρα το επιστημονικό του υπόβαθρο ίσως δεν είναι τόσο προαπαιτούμενο αλλά θα πρέπει να γνωρίζει και να εφαρμόζει κάποιες πρακτικές που είναι κατάλληλες για ενήλικες, κάποιο σεμινάριο σε βοηθάει να αποκτήσεις κάποιες δεξιότητες και παιδαγωγικές πρακτικές. Κάποιες τεχνικές γνωριμίας μπορεί να χρησιμοποιήσει ένας εκπαιδευτής ενηλίκων κατά την πρώτη συνάντηση, γνωριμία με τους ενήλικες να τους κάνει ομάδα, μπορεί να χρησιμοποιήσει οπτικοακουστικά μέσα, γνώσεις και χρήση ΤΠΕ βοηθάει πάρα πολύ. Και επίσης πολύ σημαντική δεξιότητα είναι να έχει ξεκάθαρους στόχους από την αρχή, να έχει ένα πλάνο στοχοθεσίας για του τι θέλει να διδάξει, τι θέλει να μάθουν, τι θέλει να περάσει. Ίσως και αν από την αρχή κάνει και μια ανίχνευση αναγκών για να δει τις πραγματικές ανάγκες και τις προσδοκίες που έχουν οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι από αυτόν ως εκπαιδευτή, και αυτό είναι πολύ σημαντικό βήμα πολύ σημαντικό για να μπορέσει να προσαρμόσει. Σίγουρα υπάρχουν τεχνικές γνώσεις που μπορεί να εφαρμόσει όπως για παράδειγμα η εμφύχωση των ενηλίκων εκπαιδευομένων.

-Σ: μου ανέφερες βέβαια κάποιες δεξιότητες, αλλά η επόμενη ερώτησή μου αφορά αυτό δηλαδή ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: ναι μπορούμε να πούμε κι άλλες μπορεί καταρχήν να έχει σεβασμό προς τους εκπαιδευόμενους και να τους αντιμετωπίζει ισότιμα όπως θα αντιμετώπιζε οποιονδήποτε μαθητή. Να είναι δίκαιος, να μην έχει προκαταλήψεις, να μην κάνει διακρίσεις επειδή έχεις να κάνεις με ετερογένεια με ετερογενή πληθυσμό σίγουρα θα πρέπει να μην κάνεις καθόλου διακρίσεις. Να έχεις ικανότητες διαχείρισης, επικοινωνίας της ομάδας, να μπορείς να τους υποστηρίζεις πολλές φορές να χρειάζονται και ψυχολογική υποστήριξη, εντάξει σίγουρα δεν είμαστε ψυχολόγοι αλλά κάποιες τεχνικές ίσως θα πρέπει να αναπτυχθούν, να κατανοείς τις ιδιαιτερότητές τους, τις ανάγκες τους, να τους ενθαρρύνεις για να πετύχουν στόχους, να βλέπεις τι ζητούν από εσένα και σίγουρα και συμβουλευτικό ρόλο ακόμα γιατί πολλές φορές σε ρωτάνε για το τι πιστεύεις ότι θα μπορούσε να γίνει, τι έκανα λάθος ή τι θα μπορούσα να κάνω διαφορετικό. Και τώρα όσο αφορά το μάθημα σίγουρα θα πρέπει να κάνει το μάθημά του ενδιαφέρον, να είναι ελκυστικό. Σίγουρα χρειάζεται υπομονή, μεγάλη υπομονή, διαχείριση τέτοιων καταστάσεων σε ένα τέτοιο χώρο, να είναι συνεργάσιμος, γενικά όλες αυτές οι δεξιότητες νομίζω χρειάζονται σε ένα τέτοιο χώρο.

-Σ: Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: σίγουρα θα πρέπει να έχει έναν οριοθετημένο ρόλο χρειάζεται δηλαδή να βάλει τους κανόνες είναι βασικό βήμα στην αρχή να υπάρχουν κανόνες έτσι ώστε να υπάρχει το δέσιμο της ομάδας, αλλά ταυτόχρονα αυτοί οι κανόνες μπορεί να χρησιμοποιηθούν έτσι ώστε να προωθήσουν μια αυτονομία της ομάδας δηλαδή ο καθένας να καταλαβαίνει ότι είναι και άτομο αλλά συμμετέχει και στην ομάδα και στο σύνολο ισότιμα. Χρειάζεται σίγουρα η δημιουργία μιας σχέσης μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων που καθορίζεται από κάποια όρια, να συνειδητοποιήσει τις δυνατότητές τους, υπάρχουν άνθρωποι, και το έχω δει πολλές φορές, που έχουν μεγάλες δυνατότητες σε πολλά πράγματα, έτσι ώστε να τους βοηθήσει και να τους εμπνεύσει αρκετά, για να .....ίσως μπορέσει να τους αλλάξει αν γίνεται να τους ενισχύσει κατά κάποιο τρόπο. Εντάξει βοηθάει επίσης υποστηρικτικά να αποβάλουν το φόβο να μην έχουν να νιώθουν ασφάλεια έτσι ώστε να τους ενισχύσει την αυτοεκτίμηση γιατί πολλές φορές κάποιοι από αυτούς, σίγουρα όχι, όλοι όταν έρχονται στο σχολείο είναι με κατεβασμένο κεφάλι, δεν έχουν αυτοαντίληψη, δεν καταλαβαίνουν, πιστεύουν ότι δεν αξίζουν γιατί νιώθουν άσχημα ότι εγώ έχω τελειώσει μόνο το δημοτικό δεν ξέρω καλά να γράφω, δεν ήμουν ικανός να μάθω, εκεί χρειάζεται κάποιος εκπαιδευτής ο οποίος θα τους τονίσει ότι δεν υπάρχει αυτό

το πράγμα όλοι είναι έξυπνοι, όλοι είναι ικανοί, η προσπάθεια είναι πολλές φορές είναι αυτό που χρειάζεται, τους τονίζεις δηλαδή όλα αυτά ταααα....πράγματα έτσι ώστε αν μπορεί να γίνει μια μεταστροφή μια σταδιακή μεταστροφή.

-Σ: Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: ναι είναι σημαντικό, η δυναμική εγώ το λέω, δυναμική επιμόρφωση, δεν ξέρω αν υπάρχει ο όρος, η δια βίου μάθηση, αυτό άλλωστε είναι και η εκπαίδευση ενηλίκων. Είναι σημαντικό για έναν εκπαιδευτή ενηλίκων και πόσο μάλλον για έναν εκπαιδευτή ενηλίκων ευάλωτων ομάδων γιατί πάντα επικρατούν διαφορετικές συνθήκες, αλλάζουν οι συνθήκες, και μάλιστα σε τέτοιους χώρους όπως οι φυλακές αλλάζουν ίσως και πιο γρήγορα, και αντιμετωπίζουμε ολοένα και περισσότερες δυσκολίες, οπότε ένα πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης – ανάπτυξης βοηθάει πάρα πολύ. Σίγουρα όμως και αυτό πρέπει να είναι σωστά δομημένο και σχεδιασμένο, να καλύπτει ένα μεγάλο εύρος υλικού, ένα μεγάλο εύρος ζητημάτων ίσως με σενάρια που κάποιος μπορεί να αντιμετωπίσει ή αντιμετώπισε κατά το παρελθόν και να είναι ένα πλήρες πρόγραμμα το οποίο θα μπορέσει έτσι να δώσει όσο περισσότερα εφόδια γίνεται στον εκπαιδευτή. Ένα τέτοιο πρόγραμμα θα πρέπει να γίνει... να το παρακολουθήσει κάποιος πριν μπει σε ένα τέτοιο σχολείο. Δηλαδή έστω κάποια μικρή επιμόρφωση αν δεν είναι εφικτό να είναι μεγάλο πρόγραμμα επιμόρφωσης πριν όμως μπει στο σχολείο των φυλακών αν έχει να αποκτήσει κάποιες γνώσεις πάνω σε ένα τέτοιο μάλλον.....για θέματα εκπαίδευση εκπαιδευτών σε φυλακές.

-Σ: αν κατάλαβα καλά, όταν αναφέρθηκες εδώ ότι μέσα στα θέματα θα πρέπει να υπάρχει και βιωματική προσέγγιση αυτό εννοούσες δηλαδή..

-Ε: ναι σενάρια

-Σ: αυτό εννοείς με τη λέξη σενάρια

-Ε: ναι, ναι βιωματική προσέγγιση, έχω συμμετάσχει σε τέτοια σεμινάρια μικρ'.....λιγότερων ωρών, μικρότερου μεγέθους αλλά επειδή ήταν δια ζώσης αυτό που οι εκπαιδευτές μας, γιατί εγώ ήμουν εκπαιδευόμενος σε τέτοια σεμινάρια, μια πολύ ωραία προσέγγιση που πάν τα αρέσει είναι να ....μας δίνουν μια άσκηση με ένα σενάριο κάτι που έχει συμβεί και πως αντιμετωπίστηκε και πως θα το αντιμετωπίζαμε εμείς δηλαδή λέγαμε λέμε πρώτα τη γνώμη μας τι έχει συμβεί γιατί συνέβη αυτό και τι θα έπρεπε ίσως να συμβεί σε ιδανικό βαθμό όπως

έπρεπε να χειριστεί μια κατάσταση δύσκολη. Το βιωματικό σε τέτοια επιμορφωτικά προγράμματα είναι πολύ σημαντικό.

-Σ: Ποιες βελτιώσεις θα προτείνετε;

-Ε: σίγουρα αυτό που εγώ τώρα έχω αντιμετωπίσει τρεισήμισι χρόνια είναι ότι έχουμε ένα σχολείο δεύτερης ευκαιρίας το οποίο ως γνωστό ότι ο τίτλος σπουδών που απονέμετε είναι ισότιμος με τον τίτλο γυμνασίου αλλά οι ανάγκες μάθησης είναι πολύ μεγαλύτερες μέσα στα σχολεία ....στον χώρο των φυλακών μάλλον οπότε και άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης και σίγουρα η πρώτη βαθμίδα εκπαίδευσης το δημοτικό δηλαδή , πρωτοβάθμια είναι πολύ σημαντική γιατί υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι για τον άλφα ή βήτα λόγο δεν μπόρεσαν να τελειώσουν δεν μπόρεσαν ούτε καν να πάνε στο σχολείο δεν είχαν την ευκαιρία να το κάνουν, και θα ήθελαν να παρακολουθήσουν το σχολείο όμως το δικό μας νομοθετικό πλαίσιο στο ΣΔΕ δεν προβλέπει να τους εντάξουμε ως μαθητές. Κάποια άλλα προγράμματα τα οποία έγιναν στο ΣΔΕΦ ....., δεν ήταν προγράμματα του σχολείου, αλλά ήταν εκπαιδευτικά προγράμματα όπως ξυλογλυπτική του ΟΑΕΔ βοηθάνε πάρα πολύ, έχω ακούσει σε άλλα σχολεία φυλακών για μαγειρική, στο ΣΔΕΦ..... επίσης έγινε για τεχνικούς κλιματιστικών, τεχνικούς ψυκτικούς. Τέτοια προγράμματα λοιπόν, εκπαιδευτικά είναι οπότε είναι πολύ σημαντικό να υπάρχουνε και να γίνονται και συχνά, βέβαια χρειάζεται και το κατάλληλο εκπαιδευτικό προσωπικό ..

-Σ: και βέβαια αυτού του είδους η εκπαίδευση τους δίνει και εφόδια για επαγγελματική αποκατάσταση

-Ε: ακριβώς! Ένα επόμενο βήμα είναι να πιστοποιείται κιόλας αυτή η εκπαίδευση....δεν ξέρω αν το κάνουν νομίζω όχι..δηλαδή αποκτούν ένα χαρτί που αναφέρει ότι έχουν τελειώσει κάποιες ώρες αλλά νομίζω ότι κάτι τέτοιο δεν αναγνωρίζετε οπότε θα ήταν πολύ σημαντικό να υπάρχει κάποιος φορέας που να μπορεί να πιστοποιεί αυτές τις τεχνικές γνώσεις τους για να μπορούν να το χρησιμοποιήσουν μετά την αποφυλάκισή τους για εύρεση εργασίας

-Σ: και βελτιώσεις όσο αφορά του εκπαιδευτές;

-Ε: να πηγαίνουν στο σχολείο φυλακών όντας επιμορφούμενοι και συνειδητοποιημένοι ότι ο χώρος αυτός είναι αρκετά δύσκολος, υπάρχουνε περισσότερες δυσκολίες παρά ευκολίες, να αγαπούν αυτό που κάνουν, να έχουν τη θέληση να το κάνουν με όρεξη χρειάζεται αυτό και το καταλαβαίνουν αυτό και οι εκπαιδευόμενοι. Ένα εκπαιδευτή ο οποίος θα βαριέται ή τέλος πάντων δεν θα είναι .....δεν θα τους κεντρίσει το ενδιαφέρον δεν θα κάνει με τρόπο δυναμικό

το μάθημά του, με τρόπο ελκυστικό θα το καταλάβουν. Αντίθετα ένας εκπαιδευτής που θα το κάνει με όρεξη αυτό, σίγουρα θα φανεί αυτό και θα το καταλάβουν και οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι, η επιμόρφωση πάντα είναι χρήσιμη ακόμα κι ένα πραγματάκι να μάθεις ή να καταλάβεις ότι το κάνω έτσι, αλλά ίσως θα μπορώ να το βελτιώσω, να το κάνω λίγο διαφορετικά. Αυτό το μαθαίνεις όσο περισσότερα προγράμματα επιμορφωτικά παρακολουθείς ή συμμετοχή σε σεμινάρια. Επίσης είναι σημαντικά τα δια ζώσης σεμινάρια γιατί.....εντάξει τώρα αυτή την περίοδο δεν μπορούμε να κάνουμε λόγω της πανδημίας, αλλά σε δια ζώσης σεμινάρια υπάρχει κα ανταλλαγή απόψεων, στάσεων, αντιλήψεων μεταξύ των εκπαιδευτών, καλές πρακτικές που μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει.

-Σ: Υπάρχει κάτι άλλο που νιώθετε την ανάγκη να συμπληρώσετε, να προσθέσετε ή να προτείνετε για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές;

-Ε: το προανέφερα νομίζω για τις εκπαιδευτικές δομές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ή τεχνικής εκπαίδευσης. είναι ανάγκη να ιδρυθούν τέτοιες δομές στην εκπαίδευση της φυλακής με κάποιο τρόπο να υποστηριχθούν, γιατί πάντα η αρχή είναι δύσκολη. Το ΣΔΕ ως θεσμός σίγουρα λειτουργεί, βοηθάει αρκετά αλλά μας περιορίζει και στην επιλογή των εκπαιδευόμενων κρατουμένων και περιορίζει επίσης που δεν προσφέρει τεχνικές γνώσεις.

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ για την εθελοντική συμμετοχή σου στην έρευνά μου

-Ε: ευχαρίστησή μου

-Σ: να είσαι, καλά καλό βράδυ!

-Ε: καλό βράδυ γειά!

E7

1.Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο Μεταπτυχιακός τίτλος Διδακτορικό Άλλο

-Σ: μπορείς να μου πεις τον τίτλο και τον φορέα;

-Ε: Από το ΕΑΠ «Σπουδές στην Εκπαίδευση»

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού: ΦΠΨ Φιλοσοφική Παιδαγωγική και Ψυχολογία με κατεύθυνση την Ψυχολογία

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος Αναπληρωτής/τρια Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ ΟΧΙ

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων: δύο χρόνια

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού Μαλανδρίνου

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ευάλωτων ομάδων και στα δυο δεν έχω λάβει και στη διαπολιτισμική εκπαίδευση

-Σ: Ποιος φορέας υλοποίησε το πρόγραμμα; Και πόση ήταν οι διάρκειες του Επιμορφωτικού Προγράμματος;

-Ε: στο ΕΑΠ, στο Καποδιστριακό, και στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Στο ΕΑΠ νομίζω ήταν 300 ώρες, στο Καποδιστριακό ετήσιο και στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου 300 ώρες

-Σ: ποια από αυτά ήταν στην εκπαίδευση ενηλίκων και ποια στις ευα...

-Ε: όλα

-Σ: και στις ευάλωτες ομάδες;

-Ε: στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου

-Σ: Αφού έχετε λάβει μέρος σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα, πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-Ε: ναι στην αρχή υπήρχαν κάποια θεωρητικά πλαίσια πάνω στη εκπαίδευση ενηλίκων, θεωρία δηλαδή, ιστορική αναδρομή, επικεντρώνονταν στη διδασκαλία και στις τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων, στην επικοινωνία εκπαιδευτών εκπαιδευμένων, μεθόδους, τρόποι και σχεδιασμός των διδακτικών ενοτήτων, εποπτικά μέσα που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία, και αξιολόγηση στο τέλος

-Σ: Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

-Ε: που διευκολύνουν;

-Σ: ναι, ναι συνθήκες που διευκολύνουν

-Ε: ναι

-Σ: μπορείς να μου μιλήσεις γι' αυτές; Ποιές είναι και πως διευκολύνουν;

-Ε: οι χώροι, δηλαδή το σχολείο που υπάρχει μέσα στις φυλακές και στο οποίο μπορεί να έρχονται οι εκπαιδευόμενοι για να κάνουν τα μαθήματά τους, η επικοινωνία, η καλή επικοινωνία που υπάρχει με το προσωπικό της φυλακής, οι συνθήκες οι σωστές επικοινωνίας που υπάρχουν με τους υπόλοιπους συναδέλφους, ο τρόπος λειτουργίας του σχολείου όλα αυτά βοηθούσαν στο να γίνει καλύτερο μάθημα μέσα στη φυλακή ....αλλά υπήρχαν όμως και κάποια εμπόδια

-Σ: ακριβώς, Δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: κυρίως η απουσία της τεχνολογίας δεν υπάρχει internet αυτό είναι μείον για το σχολείο, για τη διαδικασία του μαθήματος δεν υπάρχει σωστή υλικοτεχνική υποδομή

-Σ: αυτό μόνο;

-Ε: αυτό ναι

-Σ: Πώς διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: ναι δεν έχουμε internet να παρουσιάσω κάποιο λάϊβ μάθημα αλλά παρουσιάζω μέσω κάποιου βίντεο, δηλαδή με φλασάκι έχω κατεβάσει κάποια βιντεάκια και να κάνω παρουσίαση στα παιδιά να συζητήσουμε .....δηλαδή απουσιάζει πιο πολύ η βιωματική μάθηση μέσω internet για αν γίνει πιο ενδιαφέρον από το να είναι ομιλία ή οτιδήποτε άλλο

-Σ: να φανταστώ ότι υπάρχει προτζέκτορας...πως το δείχνεις; Δεν το κατάλαβα

-Ε: υπάρχει μόνο ένας όμως, υπάρχει κάθε φορά συνεννόηση με τους υπόλοιπους εκπαιδευτές, γιατί δεν υπάρχει υποδομή σχετική σε κάθε αίθουσα

-Σ: οπότε έπρεπε να βρίσκεις την ώρα που δεν χρησιμοποιούσε άλλος την αίθουσα αυτή

-Ε: αυτό ναι, γιατί υπάρχει έλλειψη τεχνολογίας και υλικοτεχνικής υποδομής γενικότερα

-Σ: Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: Ναι ο σημαντικότερος είναι συμβουλευτικός και μετά επικοινωνιακός ...δεν στηρίζω την εκπαιδευτική διαδικασία τόσο στις γνώσεις δηλαδή πιο πολύ επικοινωνία και συμβουλευτική

-Σ: Αναφέρετε τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά στο έργο σας.

-Ε: ναι ....

-Σ: δεν κατάλαβα μπορείς να επαναλάβεις; δεν ακούγεται καλά

-Ε: ναι, οι ψυχολογικές μεταπτώσεις των εκπαιδευόμενων, λόγω των συνθηκών, αν είχαν κάποιο δικαστήριο, συμπάθειες αντιπάθειες που έχουν εκτός του σχολείου που ενδεχομένως μεταφέρεται αυτό στο σχολείο στις τάξεις, αυτά είναι κυρίως οι καθημερινές δυσκολίες

-Σ: και αυτό πως φαινόταν μέσα στην τάξη;

-Ε: δεν είχαν όρεξη για μάθημα ή για οτιδήποτε, αδιαφορία, έβγαιναν διαρκώς έξω

-Σ: Με ποιον τρόπο διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: συνήθως μέσω κάποιων ασκήσεων για ανάπτυξη της αυτογνωσίας τους, για ενίσχυση της αυτογνωσίας μάλλον και της επικοινωνίας, καθώς και της συνεργασίας

-Σ: αυτές οι ασκήσεις ήταν ομαδικές;

-Ε: ναι, ναι, ναι

Σ: Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;

-Ε: ναι, κυρίως οι εκπαιδευτικές τεχνικές για κάποια μέσα, δηλαδή παιχνίδι ρόλων, και προσομοίωση

-Σ: ναι, αυτό όσο αφορά τις τεχνικές, τον τρόπο που κάνεις το μάθημα εεε άλλοι παράγοντες που μπορεί να σε υποστηρίζουν; Ή δεν υπάρχουν;

-Ε: για να γίνει η διδασκαλία εννοείς; Ναι , αυτό κυρίως κάποιες ασκήσεις που γίνονται για την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησής τους

-Σ: πρόσωπα υπάρχουν που μπορεί να σε βοηθήσουν;

-Ε: εεε ενδεχομένως η συνεργασία με τους υπόλοιπους εκπαιδευτές

-Σ: Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευόμενων;

-Ε: εεε επιμόρφωση στην εκπαίδευση ενηλίκων οπωσδήποτε, στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, στις μειονότητες, πρόσφυγες όλα αυτά..... επιμόρφωση κυρίως πάνω σε νέες τεχνικές, νέες μεθόδους διδασκαλίας.

-Σ: Ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: οι κυριότερες είναι ενσυναίσθηση, επικοινωνιακές δεξιότητες και συμβουλευτική.....

-Σ: Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: επιμονή, υπομονή, ενθάρρυνση για να μην παραιτηθούν και εγκαταλείψουν, ενσυναίσθηση,..... αυτά κυρίως

-Σ: Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: λοιπόν, κυρίως με θέματα που θα αφορούν τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την συμβουλευτική για την επανένταξη των κρατουμένων στο κοινωνικό σύνολο εφόσον τελειώσουν την ποινή τους.....

-Σ: να σε ρωτήσω κάτι; Εσύ, είσαι ως ψυχολόγος εκεί;

-Ε: στο..... ήμουν σύμβουλος σταδιοδρομίας, στο..... διδάσκω αισθητική αγωγή .....

-Σ: πόσες ώρες έχετε εσείς; Μια ώρα δεν έχετε την εβδομάδα; Αν θυμάμαι καλά από όσα..

-Ε: οι σύμβουλοι;

-Σ: ναι

-Ε: εεεε τότε που κάναμε δια ζώσης περνούσααα σε κάθε τμήμα.....μια ώρα σε κάθε τμήμα την εβδομάδα και μετά είχαμε ατομικά συνεδρίες όποιοι ήθελαν

-Σ: ααα μάλιστα, κάνατε και ατομικές συνεδρίες

-Ε: ατομικές συνεδρίες ναι, μαζί με τον ψυχολόγο σε συνεργασία, βέβαια δεν υπήρχε ψυχολόγος την χρονιά που ήμουνα εγώ .....άρα την έκανα μόνη μου

-Σ: άρα θεωρείς ότι ο ρόλος, έτσι απ' ότι καταλαβαίνω, και αν λάβω υπόψη μου και τις συνθήκες, τα δεινά του εγκλεισμού όλη αυτή την ψυχολογία των κρατουμένων είναι πάρα πολύ σημαντικός ο ρόλος σας μέσα στις φυλακές. Έτσι δεν είναι;

-Ε: ο σημαντικότερος πιστεύω εγώ, δεν είναι τα μαθήματα, οι γνώσεις πιο πολύ είναι η επικοινωνία .....το να γίνουν ικανοί να μάθουν, να συνεχίσουν, να αλλάξουν, να βελτιωθούν ,.....να βρουν τα πράγματα που τους ενδιαφέρουν, τις δεξιότητές τους να βρουν τις κλίσεις τους, τα ενδιαφέροντά τους να βρουν ένα επάγγελμα που να τους ενδιαφέρει

-Σ: ναι γιατί μετά την αποφυλάκισή τους η πλήρη ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο έρχεται και μέσα από την επαγγελματική τους αποκατάσταση

-Ε: το σημαντικότερο ναι

-Σ: και το οποίο θα τους αποτρέψει από την υποτροπή τέλος πάντων...είναι και αυτός ένας παράγοντας

-Ε: ακριβώς!

-Σ: Ποιες βελτιώσεις θα προτείνετε;

-Ε: κυρίως να ενισχύσουν τα μαθήματα ψυχολογίας και των ξένων γλωσσών και κυρίως τα μαθήματα να γίνονται βιωματικά μέσα από την συνδρομή της μητρικής τους γλώσσας .....βιωματική μάθηση δηλαδή μέσα από την συνδρομή της μητρικής τους γλώσσας γιατί έχουμε πολυπολιτισμικότητα διαφορετικές κουλτούρες ...μερικοί δεν καταλαβαίνουν τη γλώσσα, οπότε πρέπει να υπάρχει κα συνδρομή της μητρικής τους γλώσσας .....και να εστιάσουν οι βελτιώσεις σε μαθήματα ψυχολογίας και ξένων γλωσσών που τους ενδιαφέρουν πάρα πολύ όπως και η πληροφορική .....μαθήματα δηλαδή τεχνολογίας περισσότερο που είναι και πιο ενδιαφέρον.....

-Σ: πολύ ωραία, Υπάρχει κάτι άλλο που νιώθετε την ανάγκη να συμπληρώσετε, να προσθέσετε ή να προτείνετε για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές;

-Ε: ναι πιστεύω ότι χρειάζεται επιπλέον επιμόρφωση σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, ψυχολογίας, επικοινωνίας κα συμβουλευτικής...θα ήταν χρήσιμο για όλους τους εκπαιδευτές.....

-Σ: εγώ θα έλεγα....ίσως και δεν πρέπει να το πω αλλά θα το πω ...ίσως και η επάνδρωση των ΣΔΕ με μόνιμο εκπαιδευτικό προσωπικό

-Ε: για να προλαβαίνεις να κάνεις και τη δουλειά σου καλύτερα...δηλαδή να υπάρχει μια συνέχεια ....ενδεχομένως η δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού πέρα από αυτά που υπάρχουν.

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ για τη συμμετοχή σου

-Ε: κι εγώ σε ευχαριστώ!!

-Σ: να είσαι καλά, σου εύχομαι καλή συνέχεια και χάρηκα πολύ που τα είπαμε και πάλι ευχαριστώ που δέχτηκες εθελοντικά να συμμετάσχεις στην έρευνά μου.

-Ε: κι εγώ ευχαριστώ!

-Σ: καλή συνέχεια, γειά σου !

E8

1.Φύλο: Ανδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο Μεταπτυχιακός τίτλος Διδακτορικό Άλλο

-Ε: δύο μεταπτυχιακά

-Σ: μπορείς να μου πεις τίτλο και φορέα;

-Ε: ναι, ναι. Το ένα είναι Ηγεσία και management (Διοίκηση) Εκπαιδευτικών Μονάδων και το άλλο είναι Σχολική Ψυχολογία.

-Σ: αυτά το πραγματοποίησες σε πιο πανεπιστήμιο

-Ε: το ένα στο Roma Tre Ιταλία και το άλλο στο Conver iata της Ρώμης και τα δύο πανεπιστήμια

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού: ΠΕ0401

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος Αναπληρωτής/τρια Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ ΟΧΙ

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων: Δύο έτη και κάποιους μήνες

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού Μαλανδρίνου

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ευάλωτων ομάδων και στα δυο δεν έχω λάβει

-Σ: Ποιος φορέας υλοποίησε το πρόγραμμα; Και πόση ήταν οι διάρκεια του Επιμορφωτικού Προγράμματος;

-Ε: έχω κάνει πάρα πολλά και μικρά σεμινάρια. Αλλά νομίζω ότι τα μεγαλύτερης διάρκειας σε ενδιαφέρουν και περιοριζόμαστε στα Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Ευάλωτων ομάδων έτσι δεν είναι;

-Σ: ναι, ναι μόνο σε αυτά

-Ε: έχω κάνει και για τις εξαρτήσεις (τα ναρκωτικά) και σε πολλά άλλα. Θα σου πω τώρα για την εκπαίδευση ενηλίκων είναι στο πανεπιστήμιο Πειραιώς 220 ώρες, και σε δυο φορείς ιδιωτικούς 650 ώρες και 900 ώρες. Με την ΕΠΑΝΟΔΟ δύο ημερήσια δώδεκα ώρες, και στο πανεπιστήμιο Θεσσαλίας 30 ώρες δια ζώσης και εξ αποστάσεως ήμουν και εισηγητής με θέμα: «Η εκπαίδευση των κρατουμένων».

-Σ: η εισήγησή είχε αυτό το θέμα;

-Ε: αυτό και παρακολούθησαν εκπαιδευτές από τους Νομούς ..... και ..... και το διοργάνωσε η δευτεροβάθμια εκπαίδευση .....

-Σ: δεν έχεις να προσθέσεις κάτι άλλο; για τις ευάλωτες;

-Ε: Για την εκπαίδευση ενηλίκων όχι, έχω και για την διαπολιτισμική 145 στο πανεπιστήμιο το Αριστοτέλειο. Εκεί ήμουν και διοργανωτής των σεμιναρίων.

-Σ: Μπράβο, μπράβο!

-Ε: ευχαριστώ

-Σ: Αφού έχετε λάβει μέρος σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα, πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-Ε: ήμουν και εκπαιδευόμενος κα εισηγητής. Εντάξει διαπολιτισμική εκπαίδευση μεταναστών, εκπαίδευση κρατουμένων και εκπαίδευση ενηλίκων και ΣΔΕ

-Σ: αυτό είχε να κάνει περισσότερο με το διδακτικό αντικείμενο ή και για άλλα

-Ε: όχι, όχι ειδικά για τους κρατούμενους η δική μου ήτανε σε σχέση με την συνεργασία μεταξύ σωφρονιστικών υπαλλήλων, υπευθύνων του καταστήματος κράτησης και του σχολείου, κυρίως αυτό και τις συνθήκες μέσα στις οποίες λειτουργεί ένα σχολείο στη φυλακή

-Σ: προσπαθώντας δηλαδή, αν καταλαβαίνω καλά, οριοθέτηση της ισορροπίας μεταξύ των πλαισίων της φυλακής και του σχολείου

-Ε: κάπως έτσι, ενημέρωση ήταν στη σχολική κοινότητα για το τα συμβαίνει στα σχολεία των φυλακών με τι συνθήκες λειτουργούν και με τι κανονισμούς.

-Σ: Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

-Ε: το νομικό πλαίσιο ευνοεί τα σχολεία αλλά ο βασικότερος ρόλος για να λειτουργήσει ένα σχολείο καλά είναι του Δ/ντή του καταστήματος κράτησης και του αρχιφύλακα. Εάν το αντιπαθούν το σχολείο έχει προβλήματα, δεν αναπτύσσεται.

-Σ: αυτό μόνο δηλαδή.

-Ε: υπάρχουν πάρα πολλά πράγματα να πω δηλαδή ας πούμε, ότι οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι είναι από τους καλύτερους που είχα στην καριέρα μου αν σε ενδιαφέρει μπορώ να στο πω

-Σ: ενδιαφέρον αυτό θα ήθελα να το αναφέρεις

-Ε: επίσης το αγαπούν το σχολείο, το προσέχουνε, ενώ ήταν παραβατικοί στη ζωή τους, το σχολείο ήτανε..... δυο χρόνια μόνο με έναν είχαμε πρόβλημα. Γενικά, το σχολείο το προσέχουνε πάρα πολύ. Εξαιρετικοί μαθητές οι κρατούμενοι από τους καλύτερους.

-Σ: Δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: Δυσκολεύει όσο αφορά το ότι απαγορεύει κα κόβει εύκολα κρατούμενους να πάνε στο σχολείο όταν έχουνε ποινές. Δηλαδή όταν ένας κρατούμενος πάρει μια ποινή, για κάποια παράβαση που έκανε μέσα στη φυλακή, πάρα πολλές φορές του κόβουν και την πρόσβαση στο σχολείο. Εεεεε και αυτό είναι ένα από τα σημαντικά προβλήματα δεν θα έπρεπε να υπάρχει, να κόβεται η πρόσβαση στο σχολείο όταν έχει ποινή ένας κρατούμενος. Βέβαια για σοβαρές περιπτώσεις πιθανόν, αλλά για ασήμαντες ή μικρές περιπτώσεις που παίρνει μια ποινή θα έπρεπε να υπάρξει..... μια ευελιξία

-Σ: Πώς διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: Λοιπόν, προσπαθώ να έχω πολύ καλές διαπροσωπικές σχέσεις με τον Δ/ντή και τον αρχιφύλακα, αναπτύχθηκαν δεσμοί εμπιστοσύνης κι έτσι σιγά σιγά μπορώ κάποια πράγματα και τα προωθώ, κάποια άλλα δεν μπορώ, δηλαδή λένε : «όχι, αυτό δεν γίνεται». Όπως και τους έκανε πάρα πολύ καλό το ότι κάναμε εκδηλώσεις τις οποίες παρακολούθησαν στελέχη του Υπουργείου Δικαιοσύνης όπως ας πούμε η εισαγγελέας του Αρείου Πάγου η οποία ενθουσιάστηκε όταν είδε τη δουλειά που κάναμε στο σχολείο, και εντάξει αυτό έχει ένα καλό

αντίκτυπο που βοηθούσε τον Δ/ντή να είναι πιο ανεχτός με το σχολείο αλλά εντάξει υπήρχαν κάποια πράγματα που δεν μπορούσαμε να τα ξεπεράσουμε με τίποτα. Γινόντουσαν αλλά δεν υπήρχε και διάθεση να ξεπεραστούν

-Σ: αν δεν γίνομαι αδιάκριτη θα μπορούσε να μου αναφέρεις περισσότερα γι' αυτό;

-Ε: ναι θα σου πω. Δεν επιτρεπόταν κάποιες φορές όχι όλες, κάποιες μας αφήναν, να βγάζουμε βίντεο και φωτογραφίες μέσα στο σχολείο επιτρεπόταν έξω όχι στον προαύλιο χώρο και λοιπά. Εντάξει, υπάρχουν αυστηροί κανόνες στο Υπουργείο Δικαιοσύνης σε αυτά τα θέματα αλλά υπάρχει και μια διακριτική ευχέρεια που θα μπορεί κάποιος να είναι πιο ευέλικτος εκεί όσο του επιτρέπει ο νόμος έτσι; Όχι να παρανομεί.....αυτά.

-Σ: Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: η πρώτη είναι ότι βοηθώντας τους κρατούμενους να έρθουν στο σχολείο, τους δίνεις ένα παράθυρο ελευθερίας, γιατί στο σχολείο είναι έξω από τα κελιά, είναι σε προαύλια. Ας πούμε κάποιοι κρατούμενοι ένας μάλιστα μου είχε πει όταν μου ζήτησε να αλλάξει αίθουσα. Σκέφτηκα «αυτός κάτι πονηρό έχει». Και λέω «όχι δεν θα αλλάξεις για ποιο λόγο, μια χαρά είμαστε εδώ» Όμως αυτό με έτρωγε και την επόμενη τον ρώτησα «γιατί μου ζήτησες να αλλάξουμε αίθουσα;» και μου απαντάει «γιατί από τη φυλακή δεν βλέπουμε φύση, ενώ από εκείνη την αίθουσα βλέπουμε τα βουνά». Αυτό με συγκλόνισε.

-Σ: βέβαια

-Ε: άρχισα ννααα, ήταν στην αρχή αυτό, και άρχισα να βλέπω με διαφορετικό μάτι τη στάση των κρατουμένων. Γενικά ήταν συνεργάσιμοι, προβλήματα δεν δημιουργούσαν, το λάτρευαν το σχολείο σημειώνανε από τους καλύτερους μαθητές. Εντάξει βέβαια είχαν και αυτό το χειριστικοί, όπως έχουν οι ναρκομανείς, να σε χειριστούν κάτι να κερδίσουν η φυλακή τα έχει αυτά έχουν ανάγκη από αγάπη, και προσπαθούν να την πάρουνε με κάθε τρόπο. Είναι άνθρωποι ταλαιπωρημένοι που αξίζει να τους βοηθήσεις γιατί μειώνεις την παραβατικότητα δηλαδή ξέρω τώρα αποφυλακισμένους οι οποίοι δεν επέστρεψαν στην παραβατικότητα και που δημιουργούν τη ζωή τους συνεχίζουν τις σπουδές τους, εεε το σχολείο κάνει πάρα πολύ σημαντική δουλειά και νομίζω είναι το μοναδικό σωφρονιστικό μέσο αυτή τη στιγμή γιατί δεν υπάρχουν άλλα τα άλλα είναι όλα τιμωρητικά

-Σ: σωστά, σωστά θα συμφωνήσω. Άρα ένας από τους ρόλους του εκπαιδευτή είναι διευκολυντής πως να το πω

-Ε: βεβαίως!! Διευκολυντής και δημιουργείς και ένα όραμα. Δηλαδή πέρασαν μαθητές μας στο πανεπιστήμιο όντας μέσα στη φυλακή. Κρατούμενος φοιτητής ο οποίος είχε παρατήσει τις σπουδές του συνέχισε τις σπουδές του με εξ αποστάσεως εκπαίδευση έστειλαν τα θέματα σε μένα από το πανεπιστήμιο, τα εκτύπωνα, έγραφε, τον επέβλεπα, και τα έστελνα πίσω και τα διορθώνανε και πήρε το πτυχίο του και τώρα παίρνει δεύτερο πτυχίο. Πολλούς έγραψα στο λύκειο ξεκίνησα εγώ αυτή την πρωτοβουλία και δεν το κάνανε γενικά στα ΣΔΕ φυλακών στην Ελλάδα απλό πράγμα ήτανε κατ' ιδίαν διδαχθέντες. Στο Δομοκό έχουμε πολλούς και τώρα συνεχίζεται αυτό.

-Σ: Αναφέρετε τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά στο έργο σας.

-Ε: αυτό που ανέφερα και προηγουμένως είχα περιορισμένο βαθμό ελευθερίας. Αισθάνεσαι ότι δεν μπορείς να κάνεις και πολλά πράγματα. Αυτά που μπορώ όμως τα αξιοποιώ όσο καλύτερα μπορώ. Έτσι πιστεύω.

-Σ: Με ποιον τρόπο διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: ανεκτικότητα, υπομονή, συγκατάβαση, αιτήσεις δηλαδή, εντάξει ζητούσα πράγματα κάποια γίνονταν κάποια όχι, γίνονταν αρκετά πράγματα βελτιώθηκε η όψη του σχολείου, μπήκανε πλακάκια που μπαίνανε πατώντας στις λάσπες, δημιουργήθηκε μουσικοθεατρική σκηνή στην κεντρική αίθουσα με έξοδα του σχολείου των φυλακών για να γίνονται θεατρικές και μουσικές παραστάσεις και ήδη ήμουν και ηθοποιός σε μια από αυτές που παρουσιάσαμε μαζί με τους κρατούμενους. Εντάξει κάναμε πολύ ωραία δουλειά και οι κρατούμενοι ήταν πάρα πολύ ευτυχισμένοι που ερχόντουσαν στο σχολείο. Υπομονή και γίνανε πολλά πράγματα.

-Σ: Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;

-Ε: ναι η κοινωνική υπηρεσία των φυλακών που ήτανε πριν να βγουν οι συντονιστές για την εκπαίδευση των κρατουμένων, ήταν μια βοήθεια, αλλά δεν ήταν τόσο σημαντική όσο ήταν οι δομές και οι οργανώσεις. Είχαμε από την Αθήνα από την ..... και την ΕΠΑΝΟΔΟ και από μια άλλη που ήταν ο ..... από το Εργαστήρι Υποκριτικής του ΔΗΠΕΘΕ Ρούμελης. Αυτός λοιπόν με μια ομάδα ερχόταν και έκανε θεατρική εκπαίδευση, εθελοντικά και παρουσιάσαμε δυο θεατρικές παραστάσεις, η δεύτερη ήταν άρτια. Αυτές οι οργανώσεις ..... και ήταν κάποιοι άλλοι που ερχόντουσαν για μια ημερίδα.....αυτές βοήθησαν πάρα πολύ τη δουλειά μας πάρα πολύ.

-Σ: Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων;

-Ε: Γνώσεις εκπαίδευσης ενηλίκων πρέπει να έχει, αλλά δεν θεωρώ ότι είναι το πρώτο, το πρώτο είναι να είναι ευαίσθητος, να έχει ενσυναίσθηση, να νοιάζεται για τους ταλαιπωρημένους κρατούμενους, να νοιάζεται, να πονάει και να θέλει να βοηθήσει, να αφιερώσει δηλαδή, εκεί μέσα αφιερώνεσαι χωρίς αφιέρωση δεν κάνεις τίποτα φεύγεις άπραγος. Αυτό, και βέβαια να προσέξει τους κανόνες της φυλακής, να είναι ενημερωμένος, να μην δημιουργούνται προβλήματα. Δεν είναι βασικά οι γνώσεις, εντάξει πρέπει να υπάρχει μια παιδεία, και κυρίως διαπολιτισμική παιδεία γιατί οι κρατούμενοι είναι από πάρα πολλές χώρες. Εκεί με βοήθησε που είχα διαπολιτισμική παιδεία από το Αριστοτέλειο. Επίσης πολύ σημαντικό να έχει και γνώσεις ΤΠΕ γιατί γίνονται παρουσιάσεις μέσω υπολογιστή, βίντεο και λοιπά είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζει ΤΠΕ. Εγώ έχω και το δεύτερο επίπεδο ή μουν άνετος κάναμε πολλά πράγματα σε αυτόν τον τομέα.

-Σ: Ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτή ενηλίκων είναι γνωστά και την επίλυση προβλημάτων. Να ξέρει πώς να χειρίζεται τις συγκρούσεις και τα προβλήματα γιατί ενώ δεν έχουμε ιδιαίτερα προβλήματα με τους κρατούμενους, με τους εκπαιδευτές έχουμε κάποια προβλημάτκια κάποι παράξενοι που ήρθαν, μας δημιούργησαν μια αναστάτωση.....αλλά εκεί όλα αντιμετωπίστηκαν.

-Σ: Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: Να έχει ενσυναίσθηση, να είναι δίκαιος και να έχει ισότιμη μεταχείριση χωρίς να κάνει διακρίσεις αν είναι τσιγγάνος, αν είναι αγράμματος, αν είναι βρώμικος. Ας πούμε τους έκανε μεγάλη εντύπωση που εγώ τους αγκάλιαζα όλους, δεν είχαμε τότε κορονοϊό, εεεε και το είχαν μεγάλη ανάγκη να αγκαλιάσουν κάποιον, ήταν πολύ σημαντικό αυτό. Δηλαδή να έχεις αληθινό ενδιαφέρον για τους ανθρώπους αυτούς αυτό εννοώ στάση και να είσαι δίκαιος και ισότιμη μεταχείριση, όχι ρατσιστής, με όλους είτε είναι τούρκος είχα πολύ καλούς φίλους τούρκους. Μου κάνανε και δώρα ένας μου έφτιαξε ένα καράβι το έχω (γελάει αναπολώντας)

-Σ: ναι φτιάχνουν χειροτεχνήματα

-Ε: ναι χειροτεχνήματα .....μου έκανε δώρο ....ένας πάρα πολύ καλός από το Βόσπορο.....ο Εσάτ ναι

-Σ: Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: πάντα, πάντα βοηθάει γιατί βλέπεις όταν γίνεται μια τέτοια επιμόρφωση, εεεε βλέπεις τις δράσεις που κάνουν στις άλλες φυλακές, βλέπεις ιδέες, δίνεις ιδέες, αναδεικνύονται επιλογές και νέες μέθοδοι κι έτσι υπάρχει μια ανταλλαγή γόνιμη η οποία βελτιώνει πάρα πολύ τη λειτουργία του σχολείου της φυλακής.

-Σ: Ποιες βελτιώσεις θα προτείνετε;

-Ε: Η σημαντικότερη βελτίωση θα είναι ο Δ/ντής να επιλέγεται με ιδιαίτερα κριτήρια, όχι όπως επιλέγονται όλοι οι Δ/ντες στα ΣΔΕ. Δηλαδή θα πρέπει να υπάρχουνε και κάποια έξτρα κριτήρια για να γίνει κάποιος Δ/ντής

-Σ: όπως; Σίγουρα για να το λες κάτι θα έχεις κατά νου

-Ε: ας πούμε να έχει εμπειρία στη διαπολιτισμική, να γνωρίζει ΤΠΕ, να έχει γνώσεις διοίκησης εκπαίδευσης και πιθανότατα να έχει και μια επιμόρφωση, και αυτό είναι το σημαντικότερο, πάνω στις φυλακές, εγώ δεν είχα έμαθα εκεί μέσα, αλλά θα ήταν πολύ καλό να εκπαιδεύονται πρώτα. Για τους εκπαιδευτές και για τα ΣΔΕ θα έπρεπε ο Δ/ντής να έχει λόγο στο διορισμό τους δηλαδή ανν.....όχι τον κύριο λόγο αλλά να έχει και αυτός λόγο, στη μοριοδότηση, ούτως ώστε ναααα επιλέγονται εκπαιδευτές να είναι αυτοί που πρέπει να είναι. Υπάρχει εδώ κι ένας κίνδυνος βεβαίως, αλλά επειδή οι Δ/ντές στις φυλακές δεν έχουν αυτόοο τοοοο ρουσφετολογικό, όπως στην τυπική εκπαίδευση υπάρχει έντονα, δεν νομίζω ότι θα το εκμεταλλευόντουσαν να βάλουν ανθρώπους οι οποίοι είναι ανίκανοι αλλά φίλοι τους. Πιστεύω ότι θέλουν όλοι οι Δ/ντές άξιους ανθρώπους οι οποίοι πραγματικά αφιερώνονται στη δουλειά τους. Οπότε σε αυτή την περίπτωση πιστεύω ότι θα έπρεπε να έχουν λόγο.....και γενικά στα ΣΔΕ πιστεύω ότι πρέπει να έχουν λόγο για τους ωρομίσθιους μιλάμε έτσι;

-Σ: ναι για του ωρομίσθιους. Θα διευκόλυνε πιστεύεις να υπάρχει, λέω για κάτι που διάβαζα εκπονώντας το θεωρητικό πλαίσιο της διπλωματικής μου γιατί έχω μια ενότητα σχετικά με τον επαγγελματισμό των εκπαιδευτών στα ΣΔΕ φυλακών. Πιστεύεις ότι θα βοηθούσε πάρα πολύ αν υπήρχε μόνιμο μόνο προσωπικό στα ΣΔΕ φυλακών;

-Ε: θα ήταν πολύ καλό αυτό, αλλά υπάρχει ένα μείον σε αυτό στις φυλακές δεν πρέπει να μένεις πολύ. Γιατί ιδρυματοποιείσαι και εσύ μαζί με τους κρατούμενους. Δηλαδή πιστεύω ότι έκανα πολύ καλά που έφυγα στα δυο χρόνια άντε να έμενα άλλα δυο τέσσερα μετά πρέπει να φεύγεις. Γιατί και η ψυχολογία επηρεάζεται του ανθρώπου, εεεε ας πούμε εγώ ένιωσα ότι

απελευθερώθηκα όταν βγήκα, σηνειδητοποιήσα ότι ένιωθα κρατούμενος. Η ιδρυματοποίηση είναι ένας όρος οποίος πρέπει να πολεμηθεί και όχι μόνο δεν τον πολεμούν τους βολεύει γιατί αν γνωρίζεις, ιδρυματοποίηση σημαίνει σιγά-σιγά παραίτηση δηλαδή γίνεται ο άνθρωπος φυτό, δεν σκέφτεται, δεν αντιδρά, το σημαντικότερο δεν αντιδρά καθόλου, είναι υπάκουος, μάλιστα και ποινές αυτό θεωρώ ότι δεν είναι καλό να είναι μόνιμοι να αλλάζουν.

-Σ: Υπάρχει κάτι άλλο που νιώθετε την ανάγκη να συμπληρώσετε, να προσθέσετε ή να προτείνετε για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές;

-Ε: Δεν μου έρχεται κάτι τώρα αλλά το νομικό πλαίσιο θα πρέπει να προσεχθεί, ας πούμε το Υπουργείο Παιδείας έχει τρία χρόνια επειδή έβαλε κάποιους όρους και αυτό ήταν ένα σκάνδαλο, και διόρισε κάποιους ανθρώπους ως συντονιστές των φυλακών, πολλοί από εμάς αποκλειόμαστε γιατί ήθελε έξι χρόνια να έχεις υπηρετήσει σε φυλακή, πόσοι από εμάς είχαμε αυτό. Δηλαδή, εγώ θα συνέχιζα άλλα δυο χρόνια ή τρία εάν δεν υπήρχε αυτός ο όρος και μετά δεν ξαναέγινε, άλλαξε η κυβέρνηση δεν έγινε προκήρυξη συντονιστών ούτε έχει γίνει ακόμα και δουλεύουν με μόνιμους τους οποίους τους κάνουνε αναπληρωτές Δ/ντες μόνιμος αποσπασμένος. Δηλαδή, είναι έχει...παρόλα αυτά κάποιοι άνθρωποι οι οποίοι πήγαν εκεί μόνιμοι.....η αλήθεια είναι ότι οι μόνιμοι που θα πάνε στις φυλακές πηγαίνουν γιατί ενδιαφέρονται να βοηθήσουν

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ!

-Ε: κι εγώ ευχαριστώ χάρηκα, εύχομαι καλή συνέχεια στη δουλειά σας!

-Σ: σε ευχαριστώ πολύ από καρδιάς, γειά σου!

E9

1.Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο Μεταπτυχιακός τίτλος Διδακτορικό Άλλο

-Ε: είναι στην πληροφορική εεε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

-Σ:πάρα πολύ ωραία

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού:...Είμαι Μαθηματικός ΠΕ₀₃.....

-Σ: πολύ ωραία

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος Αναπληρωτής/τρια Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ ΟΧΙ

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων: 2 έτη

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού Μαλανδρίνου

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ευάλωτων ομάδων και στα δυο δεν έχω λάβει

-Ε: Εεε από το ΚΕΚ του Πανεπιστημίου Πατρών που είχαμε κάνει σεμινάριο εκπαίδευσης ενηλίκων έτσι ώστε να μπορέσουμε να δώσουμε και την πιστοποίηση

-Σ: χμμ

-Ε: εεε και φέτος, έχω εγγραφεί σε δυο σεμινάρια σε άλλο ένα της Εκπαίδευσης Ενηλίκων που είναι 800 ωρών από το Go learn και επιμόρφωση στα ΣΔΕ που είναι κι αυτό 800 ωρών και είναι κατά τη διάρκεια δεν έχει τελειώσει ακόμα

-Σ: ποιος φορέας πραγματοποιεί αυτό το δεύτερο;

-Ε: Το Go learn

-Σ: το πρώτο που ήταν στο ΚΕΚ πόσες ώρες ήταν; Πόσο χρονικό διάστημα

-Ε: είχαμε κάνει 120 ώρες

-Σ: Ωραία

-Ε: Όσες χρειαζότανε για να δώσουμε για την πιστοποίηση, και μετά είπα να ασχοληθώ λίγο παραπάνω γιατί μου άρεσε και βρήκα αυτά τα δυο μαζί στο Go learn και έκανα εγγραφή και στα δύο

-Σ: πάρα πολύ ωραία εεεε άρα αφού έχεις λάβει μέρος σε επιμορφωτικό πρόγραμμα πες μου τι γνώμη σου σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-Ε: εεε μας βοηθάει καταρχάς για τον τρόπο με τον οποίο μπορείς να προσεγγίσεις εεε τα άτομα που έρχονται σε επαφή όπως είναι οι κρατούμενοι ή γενικότερα οι ενήλικες γιατί αντίστοιχα είναι και για τα ΙΕΚ που έχω δουλέψει και σε ΙΕΚ εεε και είναι πάρα πολύ σημαντικό ...

-Σ: χμμ

-Ε: μας δίνει πέρα από τους τρόπους λειτουργίας τον τρόπο συμπεριφοράς, γιατί καμιά φορά δεν είναι μόνο η εκπαίδευση που δίνουμε στους ενήλικες αλλά ακόμα παίζουμε και το ρόλο του ψυχολόγου καμια φορά εμείς οι εκπαιδευτές μέσα στην τάξη

-Σ: χμμ

-Ε: Οπότε είναι πολύ σημαντικό

-Σ: Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

-Ε: ναι σαφώς και υπάρχουν..

-Σ: ναι Ποιες είναι αυτές;

-Ε: καταρχάς είναι όλοι οι συνάδελφοι που εργαζόμαστε μαζί, σημαντικό ρόλο παίζει και ο Δ/ντής ή η Δ/ντρια που βοηθάει σε όλο το εκπαιδευτικό έργο, και θα έλεγα και οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι ..

-Σ: χμμ

-Ε: βοηθούν και αυτοί, και για την ασφάλειά μας αλλά πάντα υπάρχει ένας υπάλληλος στο σχολείο που είναι πάρα πολύ σημαντικό και δεν υπάρχει κάποιο εμπόδιο έτσι ώστε να δημιουργηθεί κάποιο πρόβλημα

-Σ: χμμ οι άλλοι συνάδελφοι είπες....πως μπορεί να σε διευκολύνει ο καθένας στο εκπαιδευτικό σου έργο; Οι συνάδελφοι παράδειγμα

-Ε: εεε είναι και τα project που κάνουμε με άλλους συναδέλφους , οπότε όλοι μαζί βρίσκουμε το θέμα και μαζί με τους κρατούμενους δημιουργούμε ομάδες καθηγητών και μαθητών κρατουμένων εεε οπότε όλοι μαζί φτιάχνουμε κάτι πάρα πολύ ωραίο στο τέλος που παρουσιάζουμε το project κάθε χρονιά

-Σ: και οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι είπες ότι ..

-Ε: περισσότερο οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι είναι αίσθημα ασφάλειας δεν είναι κάτι άλλο

-Σ: ναι, ναι

-Ε: γιατί πάντα υπάρχει κάποιος εκεί αν τυχόν δημιουργηθεί κάτι οπότε μας παρέχει το αίσθημα της ασφάλειας.....περισσότερο

-Σ: ναι .....(παύση)..Δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: εεε όπου επικρατούν συνθήκες βέβαια περιορισμού της ελευθερίας η εκπαιδευτική διαδικασία δεν μπορεί να είναι ελεύθερη και αδέσμευτη

-Σ: χμμ

-Ε: εεε αρκετές φορές κρατούμενοι αναγκάζονται να χάσουν τα μαθήματά τους, άλλοι στερούνται στοιχειώδεις γνώσεις, έχουν κάποιες αψιμαχίες που δημιουργούνται μέσα στην τάξη, αυτοί είναι κάποιο παράγοντες που έτσι αποπροσανατολίζουν λίγο το εκπαιδευτικό έργο και το ρόλο που έχουμε σαν εκπαιδευτές

-Σ: χμ

-Ε: εεεε και ακόμα και κάποιοι που δεν επιθυμούν νααα μάθουνε, απλά έρχονται στο σχολείο μόνο και μόνο για να βοηθηθούν στην ποινή τους, υπάρχουν

-Σ: ναι γιατί έχουν μια μέρα στηρη

-Ε: έχουνε μια μέρα μείωση στην ποινή

-Σ: ναι

-Ε: η κάθεεε η κάθε μέρα παρουσίας στο σχολείο τους δίνονται κάτι σαν μεροκάματα

-Σ: χμ

-Ε: οπότε βοηθάει να μειωθεί η ποινή τους, οπότε υπήρχαν και τέτοια ...που ερχόταν γι' αυτό το λόγο

-Σ: εεε Αυτές τις δυσκολίες αν για παράδειγμα συμβεί κάτι μέσα στη τάξη Πώς τις διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές; Μπορείς να μου πεις ένα παράδειγμα; Αν έχει τύχει μια δυσκολία ή που σε έκανε ναα

-Ε: εγώ είχε τύχει μια δυσκολία που άκουσα που γινόταν ένας τσακωμός κατά τη διάρκεια του μαθήματος, βέβαια έξω από την τάξη μου..

-Σ: χμμ

-Ε: εεε παρόλα αυτά όμως, δεν κατάλαβα τίποτα

-Σ: χμμ

-Ε: ούτε καν, όλοι οι υπόλοιποι είχαν βγεί από τις τάξεις, οι καθηγητές, εγώ δεν το κατάλαβα

-Σ: χμμ

-Ε: εεε όταν όμως στο διάλλειμα με ενημερώσανε εεε εντάξει λέω ψυχραιμία, υπομονή ο φύλακας βοήθησε για να ηρεμήσουν τα πνεύματα βέβαια αυτοί τσακώνονται μεταξύ τους για κάποιο λόγο χωρίς να επηρεαστεί ούτε ο καθηγητής που βρισκόταν μέσα στην τάξη, γιατί μιλήσαμε με τον εκπαιδευτικό, αυτοί άρχισαν να τσακώνονται μεταξύ τους, οπότε μετά βγήκαν έξω από την τάξη και συνέχιζαν να τσακώνονται, εεεάρα εντάξει δεν είναι να μας φοβίζει αυτή η κατάσταση εγώ δεν ένιωσα ούτε το φόβο ούτε κάτι, ποτέ δεν ξέρεις βέβαια τι μπορεί να συμβεί

-Σ: χμμ

-Ε: αλλά παρόλα αυτά δεν με ενόχλησε κάτι

-Σ: ναι

-Ε: δεν το θεωρώ ότι ήταν κάτι δύσκολο ή κάτι που δεν μπορούσαμε να το αντιμετωπίσουμε

-Σ: χμμ. Μάλιστα. Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: εεε ο ρόλος μας πέρα από τη μετάδοση των απλών εκπαιδευτικών γνώσεων...

-Σ: χμμ

-Ε: είναι πάνω απ' όλα καθοδηγητικός, τους καθοδηγούμε ξεκινάμε σε κάποιους εε από το μηδέν..

-Σ: χμμ

-Ε: να τους εξηγούμε τα βασικά πράγματα ακόμα και την αλφαβήτα που κάποιοι δεν γνωρίζουν γιατί είναι από κάποια άλλη χώρα, το ίδιο συμβαίνει και στο δικό μου μάθημα στα μαθηματικά που έπρεπε πρώτα να μάθουν τους αριθμούς..

-Σ: χμμ

-Ε: βέβαια υπήρχε πολύ μεγάλη.....θέλανε υπήρχε θέληση απ' αυτά τα παιδιά τα συγκεκριμένα που δεν ξέραν ούτε τους αριθμούς, υπήρχε θέληση να μάθουνε, οπότε σιγά σιγά εέεκαναν αλματώδη προσπάθεια και φτάσανε εκεί που ήταν το επίπεδο ανθρώπων των υπόλοιπων που κατανοούσανε τις βασικές πράξεις στα μαθηματικά πρόσθεση, αφαίρεση, πολλαπλασιασμό, διαίρεση

-Σ: εκτός απ' τον καθοδηγητικό ρόλο, που είπες, τον εκπαιδευτικό ας πούμε την μετάδοση γνώσεων και το καθηγητικό ...μόνο αυτές τις δυο όψεις του ρόλου σου βλέπεις εσυ..

-Ε: εεε λειτουργούμε καμιά φορά και σαν πρότυπο προς μίμηση δηλαδή μέσα από μας...η συζήτηση περισσότερο γιατί αυτό είναι που θέλουμε περισσότερο, ναι μεν να κάνουν κατά τη διάρκεια της διδακτικής ώρας το μάθημα που είναι να κάνουμε, αλλά εγώ αυτό που κατάλαβα είναι ότι τους αρέσει περισσότερο η συζήτηση όχι μόνο πάνω στο αντικείμενο που έχουμε αλλά γενικά..

-Σ: χμμ

-Ε: για τη ζωή, και για το πώς θα μπορέσουν αυτοί μετά έξω στην κοινωνία να διαμορφώσουν χαρακτήρα, να βρουν δουλειά και κυρίως και ψυχολογικόοοοο

-Σ: ναι

-Ε: ψυχολογική βοήθεια τους παρέχουμε μέσα στην τάξη γιατί είμαστε αρκετή ώρα μαζί τους εεε οπότε περισσότερο μιλάνε σε μας παρά στον ψυχολόγο γιατί η ψυχολόγος ουσιαστικά δεν έμπαινε μέσα να κάνει διδακτική ώρα, όποιος μαθητής ήθελε πήγαινε να βρει την ψυχολόγο να μιλήσει μαζί της

-Σ: ναι, εσείς πάνω στο..... έχετε και ψυχολόγο και επαγγελματικό σύμβουλο

-Ε: όχι σταθερά

-Σ: μάλιστα, θέλω τώρα να μου αναφέρεις τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά στο έργο σας.

-Ε: η πιο συχνή είναι η αδιαφορία των περισσοτέρων αδιαφορούν γιατί δεν θέλουν να μάθουν, ή γιατί δεν τους αρέσει να μάθουν εεεεμετά είναι η έλλειψη διάθεσης που έχουν για γνώση και κυρίως για συνεργασία γιατί εντάξει όταν κάποιοι δεν θέλουν να μάθουν τους λέμε εντάξει δεν θέλετε μην ενοχλείται όμως τους υπόλοιπους που θέλουν να μάθουν, δυστυχώς όμως υπάρχουν κάποιοι που δεν συνεργάζονται, κάποιοι συνεχίζουν να μιλάνε, μεσ' στην τάξη άλλος να έχει τα ακουστικά να ακούει μουσική, οπότε δεν βοηθάει αυτόοοοο

-Σ: χμμ

-Ε: το υπόλοιπο τμήμα, εεε εντάξει το εκπαιδευτικό υπόβαθρο θεωρώ ότι δεν είναι και τόσο βέβαια αρκετό, αλλάα αφού δεν έχεις και τους κατάλληλους μαθητές φαντάζομαι ο....η γνώμη μου μάλλον είναι ότι αυτό που υπάρχει αρκεί για να μπορέσουν να μάθουν κάποιο βασικά πράγματα έτσι ώστε να είναι καλύτεροι εε όταν βγουν από κει μέσα και συνεχίσουν το υπόλοιπο της ζωής τους στην κοινωνία έξω

-Σ: Με ποιον τρόπο διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές; Για παράδειγμα κάποιος είναι αδιάφορος τι κάνεις; Για να πάψει να είναι αδιάφορος

-Ε: εεεθέλει με ....προσπάθεια και υπομονή και επιμονή εεεπροσπαθώ περισσότερο με τη συζήτηση εγώ αυτό που κατάλαβα είναι ότι με βοήθησε πάρα πολύ ο διάλογος και η συζήτηση έτσι έρχεσαι πιο κοντά με το μαθητή και λέγοντάς του πράγματα που θα τον βοηθήσουν ίσως και σκεφτεί διαφορετικά και πει «ναι εντάξει ας κάνω μια προσπάθεια» εεε περισσότερο και ψυχολογική υποστήριξη έτσι ώστε ότι «δεν είμαι καλά ψυχολογικά» μου έλεγαν «δεν θέλω να κάνω σήμερα μάθημα» μα τους έλεγα «ότι αυτό ίσα-ίσα και θα σας βοηθήσει να ανεβεί η ψυχολογία σας, θα κάνουμε διάφορες δραστηριότητες μέσα στα μαθηματικά που θα σας κάνει να ξεχαστείτε..

-Σ: χμμ

-Ε: γι'αυτό το λόγο έρχεστε περισσότερο στο σχολείο και να μάθετε αλλά κυρίως και να ξεχαστείτε από το διάφορα προβλήματα που μπορεί να έχουν μέσα στη φυλακή αλλά και ο καθένας τα προσωπικά του»

-Σ: χμμ σε κάποιον που ακούει μουσική , είπες πριν ακούει ακούει μουσική έχει τα ακουστικά και ακούει μουσική εκεί τι κάνεις εκεί;

-Ε: εεε εξαρτάται και το άτομο (γελώντας)

-Σ: ναι

-Ε: όταν κάποιον βλέπεις εντάξει τις περισσότερες φορές συμμετέχει αλλά μια μέρα δεν είναι καλά και μου λέει «θέλω να ακούσω μουσική» εε εκεί τον αφήνω

-Σ: ναι

-Ε: εάν είναι όμως επανειλημμένη αυτή η κατάσταση, εεε και βλέπω ότι δεν υπάρχει κανένα περιθώριο βελτίωσης και συνεργασίας κυρίως εεε γιατί καμιά φορά ξεκινάν και αυτοί και αντιδρούνε, εε μιλάνε λίγο υψώνουν τον τόνο της φωνήνης, ή μπορεί να βγουν από την τάξη, οπότε εκεί μου είχε τύχει μια φορά τον άφησα και συνέχισα κανονικά το μάθημά μου ή τον άφησα και βγήκε έξω του λέω «πήγαινε να κάνεις μια βόλτα στο προαύλιο και μετά όταν θες να ξαναμπείς στην τάξη

-Σ: ναι μάλιστα, πολύ ωραία.....λοιπόν ....πάμε στην επόμενη

Σ: Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας; Υπάρχουν παράγοντες μπορείς να μου αναφέρεις κάποιους παράγοντες που υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό σου έργο;

-Ε: .....

-Σ: ποιοι είναι αυτοί; Ποιοι μπορεί αυτοί που σε υποστηρίζουν νιώθεις εσύ ότι υποστηρίζεις, μπορεί να είναι άτομα, μπορεί να είναι φορείς μπορεί να είναι..

-Ε: εε σίγουρα είναι εεε πέρα από τα σεμινάρια που έχω κάνει κι έχω διδαχθεί με έχουν βοηθήσει πάρα πολύ στον τρόπο με τον οποίο θααα εκτελέσω το έργο μου, σε τέτοιες δομές κυρίως, εεεκαι μετά είναι και οι συνάδελφοι κάποιοι που ήτανε παλιότεροι από μένα μέσα στοοο στηγη στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας στο ....., που ήταν δυο και τρία χρόνια πριν από μένα. Οπότε, με βοήθησαν και για να μου πούνε ποιοι είναι οι μαθητές, ποιους πρέπει εντός εισαγωγικών «να προσέχω»(γελώντας), ποιοι δεν δέχονται εύκολα να μάθουνε, και πάνω ακόμα και στο αντικείμενο ..γιατί το να μπεις μέσα σε μια τάξη και να κάνεις κατευθείαν μάθημα να πεις αυτό αυτό αυτό δεν είναι το ίδιο όπως είναι στα σχολεία. Θέλει συζήτηση, θέλει διάλογο, εεεθέλει απλά πράγματα, δεν θέλουν δύσκολα, δεν έχουν διαγωνίσματα να τους δίνουμε φωτοτυπίες κάτι σαν τεστάκια όπως είναι επίπεδο περισσότερο δημοτικού

-Σ: χμ

-Ε: παιχνίδια με μαθηματικά

-Σ: κατάλαβα

-Ε: όχι καθαρά μαθηματικά προβλήματα

-Σ: χμ

-Ε: αυτό τους αρέσει πάρα πολύ

-Σ: μάλιστα. Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων;

-Ε: σίγουρα τις Βασικές Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων

-Σ:χμμ

-Ε: καθώς τα άτομα αυτά χρειάζονται μια διαφοροποιημένη μορφή διδασκαλίας, ώστε να κεντρίζετε το ενδιαφέρον τους και να ξεχνούν κυρίως τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην καθημερινότητά τους εεε επιβάλετε η γνώση που τους παρέχετε για να έχει και χρηστικό

περιεχόμενο για να νιώσουν πως θα τους ευνοήσει μετά κατά τη διάρκεια της αποφυλάκισης τους

-Σ: αυτά, αυτές δηλαδή θεωρείς ....εε τις πιο σημαντικές για να ανταποκριθείς..

-Ε: ναι

-Σ: Ωραία. Και ως προς τις δεξιότητες; Ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: εεε πρώτο και βασικό θεωρώ την αγάπη μας για το επάγγελμα που κάνει ο καθένας εεε πέρα από αυτό χρειάζεται επιμονή, υπομονή σίγουρα να έχουμε και θέληση, ικανότητα να αντιλαμβανόμαστε τις απαιτήσεις και τις ανάγκες των εκπαιδευομένων, σίγουρα μέχρι κάποιο σημείο πρέπει και εμείς και αυτοί να υπάρχει και αλληλοσεβασμός και κατανόηση των προβλημάτων και μέσα από κει να μπορέσουμε να επιτελέσουμε σωστά το έργο

-Σ: χμμ ως προς τις στάσεις; Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: εε κατά βάση θα έλεγα ουδέτερη στάση

-Σ: χμμ

-Ε: αλλά όχι τελείως απρόσωπη, εεε ο ρόλος μας πρέπει να αποπνέει κυρίως το σεβασμό όχι τρόπο ή αδιαφορία

-Σ: χμμ

-Ε: εεε και να κρατάμε και τις αποστάσεις εκπαιδευτικού και και κρατουμένων όσο χρειάζεται για να μπορεί να γίνει σωστά το έργο κατανοώντας βέβαια όλες τις ιδιαιτερότητες που μπορεί να έχουν οι άνθρωποι και τις αντιδράσεις ακόμα ακόμα γιατί υπάρχουν και άνθρωποι που μπορεί να φαίνονται ότι δεν έχουν κάποιο πρόβλημα

-Σ: κολλάει... μπορείς να επαναλάβεις γιατί κόλλησε

-Ε: ναι, ναι, ναι, ναι κατα βάση.....τον ρόλο

-Σ: κολλάει .. κολλάει θες να κλείσουμε λίγο τις κάμερες;

-Ε: ναι, ναι, ναι

-Σ: λοιπόν, για ξαναπες μου πάλι εκεί με τις στάσεις κόλλησε

-Ε: ναι, ναι, ναι κατά βάση ουδέτερες αλλά όχι απρόσωπες ..ο ρόλος μας κυρίως πρέπει να αποπνέει σεβασμό και όχι τρόμο ή αδιαφορία κατανοώντας πάντα τις ιδιαιτερότητες αυτών των ανθρώπων και τις ανάγκες που έχουνε μέσα στο... σχολείο που έρχονται

-Σ: χμμ.....(παύση) ....αυτά λοιπόν

-Ε: ναι

-Σ: πως θα σε πες μου

Σ: Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης; Πως θα σε βοηθούσε; Αν δηλαδή σου δίνονταν η ευκαιρία, σου έλεγαν ότι σε τακτά χρονικά διαστήματα κάθε εξάμηνο, κάθε τρίμηνο θα συμμετέχεις σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επιμόρφωσης

-Ε: χμμ.... εεε θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντικό τα προγράμματα επιμόρφωσης, γιατί οι εκπαιδευτικές διαδικασίες συνεχώς εξελίσσονται και οι ανάγκες των ανθρώπων αλλάζουν, η συμμετοχή σε ένα τέτοιο πρόγραμμα εγώ πιστεύω θα μου έδινε τη δυνατότητα να μάθω νέες τεχνικές προσέγγισης τέτοιων ατόμων και να παρέχω στο μέλλον ένα εκπαιδευτικό έργο περισσότερο δημιουργικό και περισσότερο ενδιαφέρον

-Σ: άρα το θεωρείς πάρα πολύ σημαντικό και για τη δική σου αναπτυξη; Το θεωρείς σημαντικό;

-Ε: εε φυσικά και για τη δική μου γιατί μου αρέσει ο τομέας και το έργο ...στον τομέα τουλάχιστον που αυτών των σχολείων που δουλεύω μου αρέσει πάρα πολύ οπότε θα ήθελα κι εγώ να εξελισσώμαι αυτός είναι και ο λόγος που έκανα εγγραφή και σε δεύτερο σεμινάριο ...στην εκπαίδευση ενηλίκων ήταν λιγότερες ώρες έκανα και σε ένα καινούργιο περισσότερες ώρες οπότε μαθαίνω περισσότερα πράγματα

-Σ: Ποιες βελτιώσεις θα προτείνατε; Γενικά για τα ΣΔΕ που λειτουργούν μέσα στις φυλακές; Τι πιστεύεις αν γίνει κάτι και υιοθετηθεί κάτι, τι θα είναι αυτό που θα σας βοηθήσει πάρα πολύ;

-Ε: εεεετο σχολείο το θεωρώ ότι είναι λειτουργικό έτσι όπως είναι εεε το μόνο που θα μπορούσε να προτείνω είναι αν θα μπορούσε να υπάρχει κάποια υλικοτεχνική υποδομή όπως ένα στελεχωμένο εργαστήριο πληροφορικής που ενώ έχουν υπολογιστές όμως δεν έχουν τη δυνατότητα εε του internet στο σχολείο οι κρατούμενοι ή εργαστήρια για καλλιέργειες δεξιοτήτων

-Σ: όπως;

-Ε: εργαστήρια καλλιέργειες δεξιοτήτων όπως είναι η ζωγραφική. Εγώ είχα έναν κρατούμενο πέρυσι που του άρεσε να ζωγραφίζει και δεν του άρεσαν τα μαθηματικά, οπότε είχε την καρέκλα του, το θρανίο του, το καβαλέτο του και ζωγράφιζε συνέχεια

-Σ: χμμ .....(παύση)

-Ε: η γλυπτική,

-Σ: ναι, ξυλουργική..

-Ε: ξυλογλυπτική έχει πάνω στο..... και πήγαιναν με πολύ ενδιαφέρον και φτιάχνανε και πάρα πολύ ωραία πράγματα τα οποία είχαμε παρουσιάσει καιiiii κάποια στιγμή στη Λαμία

-Σ: χμμ

-Ε: εεεε και ήταν πάρα πολύ ωραίο και οι συνε.....και κάποια αποσπάσματα των παιδιών που είχαν φτιάξει, καθώς και τα αντικείμενά τους που τα είχαμε πάρει εμείς εδώ σε παρουσίαση που έγινε σε συνεργασία με το Δήμο

-Σ: Σε ποιόν χώρο είχε γίνει αυτό;

-Ε: είχε γίνει σταααα ΚΕΠ από πάνω;

-Σ: ααα ναι σε κείνη την αίθουσα κατάλαβα

-Ε: στην αίθουσα που έχουν εκεί ναι

-Σ: χμμ

-Ε: παρουσιάσανε κι ένα βιβλίο που είχανε γράψει, με παλιότερη καθηγήτρια φιλόλογο, πάρα πολύ ωραίο βιβλίο, αποσπάσματα από κρατούμενους και εεε γίνανε και η παρουσίαση των έργων που είχαν φτιάξει άλλα παιδιά που συμμετείχαν στην ξυλογλυπτική

-Σ: χμμ.....μάλιστα Ντίνα είμαστε στην τελευταία ερώτηση..θέλεις; υπάρχει κάτι άλλο που νιώθεις την ανάγκη να να συμπληρώσεις, να προσθέσεις, ή να προτείνεις για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές; Θες κάτι άλλο να προσθέσεις;

-Ε: εεεε

-Σ: κάτι που εγώ δεν το συμπεριέλαβα μέσα στις ερωτήσεις;

-Ε: να προσθέσω.... δεν θέλω, απλά θα ήθελα να τονίσω ότι ο ρόλος του σχολείου θεωρώ ότι είναι εξαιρετικά σημαντικός και ότι η εκπαίδευση στις φυλακές αποτελεί ένα αποτελεσματικό

μέσο προετοιμασίας του έγκλειστου για τη ζωή μετά τη φυλακή. Επομένως η εκπαίδευση σχετίζεται και με την έννοια της κοινωνικής ενσωμάτωσης και της αποχής από το έγκλημα σε εισαγωγικά

-Σ: χμμ

-Ε: στο σχολείο οι κρατούμενοι αποκτούν τις γνώσεις και μέσα από αυτές καταφέρνουν να χτίσουν και την αυτοπεποίθησή τους, να μάθουν να θέτουν στόχους, να διευρύνουν τους ορίζοντες, και να βελτιώνονται γενικώς σαν άνθρωποι όταν βγούν στην κοινωνία

-Σ: χμμ...μάλιστα ...ας ανοίξουμε λοιπόν τώρα τις κάμερες .....εγώ την έχω ανοιχτή;(μονολογώντας) με ακούς;

-Ε: ναι, ναι

-Σ: πάρα πολύ ωραία τελειώσαμε ..

-Ε: να σας ευχαριστήσω πάρα πολύ για τη συνεργασία και ελπίζω να σας βοηθήσω στην έρευνά σας και καλά αποτελέσματα

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ εγώ, γειά σου!

-Ε: γειά! καλή συνέχεια

E10

1.Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο Μεταπτυχιακός τίτλος Διδακτορικό Άλλο

-Σ: μπορείς να μου πεις τους τίτλους των μεταπτυχιακών σου και τον φορέα υλοποίησης

-Ε: Το πρώτο είναι στο ΕΑΠ Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων και το δεύτερο είναι πάλι στο ΕΑΠ Επιστήμες της Αγωγής.

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού:ΠΕ78

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος Αναπληρωτής/τρια Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ ΕΟΠΕΠ ΟΧΙ

7. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων: δύο έτη

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού Μαλανδρινού

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ευάλωτων ομάδων και στα δυο δεν έχω λάβει

-Ε: έχω ολοκληρώσει τώρα τον Φεβρουάριο ένα μεταπτυχιακό, δεν ξέρω αν μπορεί να θεωρηθεί ως ευάλωτη κοινωνική ομάδα νομίζω πως ναι, για την Διαπολιτισμική Αγωγή. Και τώρα πρόκειται να συμμετάσχω σε ένα που είναι εξειδικευμένο για την εκπαίδευση στις φυλακές, ξεκινάει αυτό το Σαββατοκύριακο.

-Σ: Ποιος φορέας υλοποίησε το πρόγραμμα; Και πόση ήταν οι διάρκειες του Επιμορφωτικού Προγράμματος;

-Ε: στο πρώτο στη διαπολιτισμική αγωγή ο φορέας ήταν το πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και οι ώρες ήταν 550. Το δεύτερο μια ΜΚΟ το διοργανώνει, δεν θυμάμαι τώρα το όνομά της, και είναι 50 ώρες είναι μικρό.

-Σ: Αφού έχετε λάβει μέρος σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα, πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-Ε: λοιπόν, για το διαπολιτισμικής που το έχω ολοκληρώσει θεωρώ ότι με βοήθησε πάρα πολύ, γιατί αφορά εκπαιδευόμενους κυρίως αλλοδαπούς και διαφόρων εθνικοτήτων, γιατί κατάλαβα τις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες που μπορεί να έχουν, κατανόησα τη θέση τους, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν ειδικότερα με τη γλώσσα. Αυτό με βοήθησε στο να αλλάξω τον τρόπο της τακτικής προσέγγισής μου απέναντί τους, πολλές φορές χρησιμοποιώ και τα αγγλικά είτε προφορικά είτε γραπτά δηλαδή στα κείμενα με τα φύλλα εργασιών που τους δίνω κάποια κείμενα που είναι λίγο πιο δύσκολα στην ελληνική γλώσσα τα μεταφράζω στα αγγλικά, γιατί οι περισσότεροι με τα αγγλικά έχουν καλή επαφή. Κατανοούν καλά τα αγγλικά ειδικά όσοι είναι από Ασία, Πακιστανοί, Σύριοι, έτσι; Γνωρίζουν καλά αγγλικά οπότε διευκολύνονται περισσότερο. Η προσωπική μου άποψη είναι ότι αν δεν είχα κάνει μια τέτοια επιμόρφωση ενδεχομένως δεν θα σκεφτόμουν να χρησιμοποιήσω τα αγγλικά για να μπορέσω να προσεγγίσω καλύτερα διδακτικά τους μαθητές. Επίσης, με βοήθησε να κατανοήσω τις ιδιαιτερότητες που έχουνε στη νοοτροπία τους, τα πιστεύω τους, γιατί έχουν διαφορετικούς

-Ε: θεωρώ πως όχι, όχι γιατί παθαίνεις μια ιδρυματοποίηση θα έλεγα ενδεχομένως κάποιοι εκπαιδευτές. Όταν είσαι πολλά χρόνια αρχίζει αυτό κα σε κουράζει, γίνεται ρουτίνα, εντάξει τα πρώτα χρόνια μπορεί να είναι .....να έχει μια θετική επίδραση αλλά νομίζω από κάποιο σημείο και μετά....νομίζω πως όχι δεν θα ήταν καλό ούτε για τους εκπαιδευόμενους ούτε για τους εκπαιδευτές

-Σ: παρόλο ότι εναλλάσσονται δηλαδή ..

-Ε: οι εκπαιδευόμενοι εναλλάσσονται αλλά υπάρχει ένα κλίμα γενικότερα στους εκπαιδευόμενους που επιδρά αρνητικά στην ψυχολογία των εκπαιδευτών με κούραση και συνήθεια σε συνεχές πρόβλημα. Επίσης ένα αρνητικό που επηρεάζει το εκπαιδευτικό έργο είναι και η νοοτροπία των ίδιων των εκπαιδευτών ορισμένων εκπαιδευτικών.

-Σ: δηλαδή;

-Ε: ορισμένοι εκπαιδευτές θεωρούν ότι το έργο μας μέσα στις φυλακές με τους κρατούμενους είναι πολύ εύκολο και ότι είναι μια ευκαιρία να δουλέψουμε να έχουμε μια ξεκούραστη χρονιά χωρίς να υπάρχουν μεγάλες απαιτήσεις έτσι; Από τους εκπαιδευόμενους (χαμογελώντας) οπότε το έργο μας θα είναι πολύ εύκολο, θα είμαστε χαλαρά και γενικά δεν προσπαθούν αρκετοί από αυτούς. Αυτό έχω διαπιστώσει.

-Σ: Πώς διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: ως προς το ωράριο δεν μπορώ να κάνω κάτι έτσι; Ούτε και ως προς την νοοτροπία των σωφρονιστικών υπαλλήλων από συζητήσεις που κάνω μαζί τους στο διάλειμμα προσπαθώ να τους εξηγήσω ότι εμείς δεν βλέπουμε την εκπαίδευση στη φυλακή επιφανειακά προσπαθούμε να βοηθήσουμε τους κρατούμενους να τους αλλάξουμε νοοτροπία να τους προσφέρουμε γνώσεις βασικές, εφόδια. Τώρα ως προς τους συναδέλφους .....και πάλι αυτό. Δηλαδή ηη και προσωπικά κάποιος με έχει χλευάσει κιόλας γιατί τα έγγραφα στα αγγλικά και μου λέει «εντάξει τώρα τι κάθεσαι και ασχολείσαι; Δεν χρειάζεται να τους κάνεις και τεμενάδες στους πακιστανούς» μου είπε χαρακτηριστικά και το απάντησα: «δεν κάνω τεμενάδες απλά κάνω τη δουλειά μου» και του εξήγησα πως είναι δυνατόν να κάνεις μάθημα σε κάποιον που δεν ξέρει καλά τη γλώσσα. Έχει κάποιες βασικές γνώσεις αλλά επειδή ο γραμματισμός κοινωνική εκπαίδευση έχει ορολογία που δεν χρησιμοποιούνται στην καθημερινότητα , οι εκπαιδευόμενοι δεν τα γνωρίζουν αυτά πρέπει να βρεις τρόπο να τους προσεγγίσεις επομένως έπρεπε να βρω τρόπους, διαύλους επικοινωνίας και όχι μόνο.

-Σ: Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: Πρώτος είναι ο παιδαγωγικός, επίσης προσφέρουμε και ψυχολογική υποστήριξη

-Σ: Παρόλο που υπάρχει ο σύμβουλος ψυχολόγος;

-Ε: Στο ΣΔΕ..... δεν υπάρχει σύμβουλος ψυχολόγος ούτε πέρυσι ούτε φέτος, υπήρχε μόνο πέρυσι σύμβουλος σταδιοδρομίας και φέτος λόγω πανδημίας δεν έχουν ακόμα προσλάβει ούτε σύμβουλο σταδιοδρομίας ούτε ψυχολόγο

-Σ: Άρα πως αναλαμβάνεις το ρόλο του ψυχολόγου; Τι ακριβώς κάνεις;

-Ε: Δηλαδή, πολλές φορές μπαίνω στη αίθουσα και να αισθάνομαι ότι το κλίμα είναι πολύ άσχημο...αν δεν κάνεις κάτι πιάσεις μια κουβέντα δεν μπορείς να τους κάνεις μάθημα, είναι ο καθένας κλεισμένος στον εαυτό του, αντιμετωπίζουν πάρα πολλά προβλήματα, οι συνθήκες κράτησης είναι πολύ δύσκολες και μεταξύ τους οι σχέσεις πολλές φορές δεν είναι καλές ή κάποιοι έχουν και θέματα ουσιών, εξάρτησης, οπότε μπαίνεις μέσα και κάπως πρέπει να τους προσεγγίσεις το παν είναι αν αισθανθούν οι κρατούμενοι εκπαιδευόμενοι ότι δεν τους υποτιμάς, για να σε εμπιστευτούν, για να .....δηλαδή αυτό που λένε κοινώς «να τον πιάσεις λίγο τον άλλον στο φιλότιμο» για να συμμετάσχει γιατί κάποιοι δεν συμμετέχουν έχουν μια άρνηση και επίσης πολλοί κρατούμενοι λένε «ερχόμαστε για τα μεροκάματα ..εσείς εντάξει είστε εδώ για να μας βοηθήσετε αλλά εμείς θεωρούμε ότι δεν μπορείτε να μας βοηθήσετε ουσιαστικά, εντάξει μπορεί να πάρουμε κάποιες γνώσεις αλλά αυτό δεν θα μας βοηθήσει αργότερα στην κοινωνική μας επανένταξη». Η στάση δηλαδή είναι πολύ βασική, να αλλάξουμε τη στάση των κρατουμένων απέναντι στην εκπαίδευση, να καταλάβουν την αξία της εκπαίδευσης έτσι; Πολλοί έχουν αρνητική στάση απέναντι στην αξία της εκπαίδευσης και αγνοούν το πόσο μπορεί να τους βοηθήσει. Εγώ θεωρώ ότι είναι το μόνο που μπορεί να τους βοηθήσει στην κοινωνική επανένταξη.

-Σ: άρα λοιπόν ανέφερες στο ρόλο του εκπαιδευτή τον παιδαγωγικό ρόλο το ρόλο του ψυχολόγου ως ένα επίπεδο άλλο; Αυτές οι δυο πτυχές;

-Ε: (παύση).....ναι νομίζω .....εντάξει είναι πολύ γενικές αλλά θεωρώ ότι το πιο σημαντικό είναι αυτό να μπορέσεις ως εκπαιδευτής έτσι; Μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία να αλλάξεις τη στάση του κρατούμενου απέναντι στην εκπαίδευση, στην αξία της εκπαίδευσης γιατί αν μπορέσεις να το πετύχεις θα μπορέσεις και να τον κινητοποιήσεις ουσιαστικά όχι

απλός να έρχεται εκεί για να δηλώσει παρόν να πάρει τα μεροκάματα ή το απολυτήριο. Να μπορέσεις να του αλλάξεις τη στάση απέναντι σε όλο αυτό που γίνεται εκεί στο σχολείο.

-Σ: Αναφέρετε τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά στο έργο σας.

-Ε: Η πιο συχνή δυσκολία είναι αυτή για μένα, το ότι δίνουμε φύλλα εργασίας να δουλέψουνε και κάποιοι οι μισοί μπορεί να μην τα συμπληρώσουν. Γιατί αρνούνται, γιατί .....οι περισσότεροι λένε χαζές δικαιολογίες ότι «δεν είμαι καλά» ότι «δεν μπορώ δεν είμαι καλά σήμερα, δεν είμαι ψυχολογικά καλά» αλλά οι περισσότεροι θεωρούν αυτό ότι είναι χάσιμο χρόνου. Δεν σκέφτονται ότι μπορούν μετά αν τελειώσουν το λύκειο ή να ακολουθήσουν την ανώτατη εκπαίδευση ελάχιστοι από αυτούς μπαίνουν σε αυτή τη διαδικασία αυτή είναι η εικόνα για μένα

-Σ: και τι κάνεις εκεί ότι σου λένε «δεν είμαι καλά, δεν θέλω να γράψω ή δεν νομίζω ότι θα με ωφελήσει κάπου αυτό, δεν νομίζω ότι θα είναι χρήσιμο κάπου αυτό στην μετέπειτα ζωή μου

-Ε: έχουμε κάνει πολλές συζητήσεις το βασικό που τους λέω είναι «εσείς βάζετε εμπόδια στον εαυτό σας, εσείς δεν πιστεύετε στις δυνατότητές σας, και από τη στιγμή που είστε εδώ προσπαθήστε να το εκμεταλλευτείτε στο μέγιστο, κάντε αυτό που είναι να κάνετε να συμμετέχετε, κάντε το καλά όσο μπορείτε, και ποτέ δεν ξέρεις που θα σε οδηγήσει όλο αυτό, κάπου θα σε βοηθήσει». Εγώ επιμένω, όταν ξεκίνησα να τους γράφω κάποια πράγματα στα αγγλικά είδα ότι αυτό βοήθησε, είχαν περισσότερη συμμετοχή, ένα είναι αυτό που βοήθησε. Επίσης προσπαθώ μέσα από τις προσωπικές επαφές, δηλαδή προσπαθώ να αναπτύξω προσωπικές σχέσεις μαζί τους, προσωπικές... όσο γίνεται, δεδομένων των συνθηκών, να τους πω ένα καλό λόγο στο διάλειμμα, να δείξω ενδιαφέρον σε κάποιος ας πούμε που ζωγραφίζει να του τονίσω τα καλά του για να αισθανθεί.....όταν αισθάνονται ότι τους δίνεις σημασία μετά συμμετέχουν πιο πολύ, ντρέπονται να αρνηθούν τη συμμετοχή τους, αυτό έχω διαπιστώσει.

-Σ: Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;

-Ε: το ίδιο το σχολείο θα έλεγα η Δ/νση, η Δ/ντρια και ο προηγούμενος Δ/ντής που προσπαθούσαν να συμμετέχει το σχολείο σε διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα ERASMUS έχει επιλεχθεί το σχολείο μας, τώρα που βγήκαν τα αποτελέσματα και ένα σε ευρωπαϊκό επίπεδο πρόγραμμα που έχει να κάνει με την υποκριτική τέχνη θα έρθουν εκπαιδευτές στο σχολείο μας και θα διδάξουν θέατρο του χρόνου, καλώς εχόντων των πραγμάτων, με τους εκπαιδευόμενους. Τώρα η Δ/νση του σωφρονιστικού καταστήματος δεν θα έλεγα ότι βοηθάνε.

Το ΙΝΕΔΙΒΙΜ το ίδιο το υπουργείο όσο γίνεται αν και υπάρχουν κι εκεί ελλείψεις είναι υποστελεχωμένο το σχολείο ,εεε καλούν τους ωρομίσθιους πολύ αργά στα μέσα της χρονιάς δεν τους καλούν από την αρχή.

-Σ: άρα η υποστήριξη δεν είναι αυτή που θα έπρεπε να είναι

-Ε: όχι, όχι όχι, όχι αν ήταν θα είχαμε και καλύτερα αποτελέσματα πιστεύω.

-Σ: Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων;

-Ε: εεεε σίγουρα διαπολιτισμική εκπαίδευση, την έννοια της συμπερίληψης (συμπεριληπτική εκπαίδευση) γιατί δεν την γνωρίζουν όλοι όσοι εργάζονται ως εκπαιδευτικοί αν γινόταν να έχει κάποιος εκπαιδευτής και γνώσεις ψυχολογίας καλό θα ήταν και παιδαγωγική επάρκεια όλοι οι εκπαιδευτές ενηλίκων

-Σ: εννοείς όπως ισχύει για κάποιες ειδικότητες στην τυπική εκπαίδευση;

-Ε: ναι, ναι

-Σ: Ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: να είναι οργανωτικός, να μπορεί να επιλύει συγκρούσεις γιατί μου έχει τύχει και αυτό μέσα σε τάξη, κάποιοι μαλώνανε και έπρεπε να το διαχειριστώ εκείνη την ώρα....εεε αυτά νομίζω. Ααααα γνώσεις χρήσης υπολογιστών αυτό το θεωρώ αυτονόητο.

-Σ: Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: Δεν θα πρέπει να έχει στο μυαλό του ότι ο εκπαιδευόμενος είναι κρατούμενος να μην είναι προκατειλημμένος δηλαδή αρχικά να τον αντιμετωπίζει ως έναν ενήλικα εκπαιδευόμενο και μετά να σκεφτεί ότι είναι κρατούμενος γιατί αυτό το τελευταίο προϋποθέτει ότι η συμπεριφορά σου πρέπει να είναι πιο προσεκτική απέναντί του γιατί κάποια πράγματα που για μας δεν είναι παρεξηγήσιμα για τον κρατούμενο μπορεί να είναι. Δεν θα πρέπει να είναι ρατσιστής, είναι πολύ δύσκολο για έναν ρατσιστή να έρθει μέσα σε ένα ΣΔΕ φυλακών.....εεεεαυτά.

-Σ: Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: συνεχιζόμενη επαγγελματική επιμόρφωση τι εννοούμε;

-Σ: εννοούμε να υπάρχει επιμόρφωση σε τακτά χρονικά διαστήματα

-Ε: ναι, ναι, ναι θα βοηθούσε σίγουρα. Όσο καλός κι αν είσαι όσες γνώσεις και να έχεις μια επικαιροποίηση πάντα νομίζω ότι ωφελεί και σε βοηθάει να μην ξεχαστείς να μην αποπροσανατολιστείς, να σου θυμίζει τους στόχους ως εκπαιδευτή.

-Σ: θα βοηθούσε μόνο στην επικαιροποίηση των γνώσεων;

-Ε: και επικαιροποίηση σίγουρα αλλά εξαρτάται από τις γνώσεις που έχει κάποιος ίσως και να αποκτήσει νέες γνώσεις σε πεδία που δεν έχει.

-Σ: Ποιες βελτιώσεις θα προτείνετε;

-Ε: βελτιώσεις για τα ΣΔΕ όσο αφορά την υλικοτεχνική υποδομή, δεν έχουμε θέρμανση στο δικό μας στο σχολείο αρχικά είμαστε με φορητά ηλεκτρικά σώματα

-Σ: και που στο .....

-Ε: ακριβώς στο ....., σε μια ορεινή περιοχή. Λείπουν υπολογιστές ή έχουν παλιώσει χρειάζονται ανανέωση αυτά. Τώρα για τους εκπαιδευτές νομίζω ότι είναι απαραίτητο θεωρώ, να έχει κανονικά.....γιατί γίνεται και λόγος τώρα τελευταία για να γίνει ξεχωριστό Μητρώο Εκπαιδευτών για τα ΣΔΕ φυλακών. Νομίζω ότι οι εκπαιδευτές πρέπει να έχουν επιμόρφωση στην διαπολιτισμική εκπαίδευση γιατί το 90% των εκπαιδευομένων είναι αλλοδαποί. Επίσης επιμόρφωση χρειάζεται και σε θέματα σωφρονισμού

-Σ: σωφρονισμού....οι εκπαιδευτές;

-Ε: και οι εκπαιδευτές εγώ νομίζω

-Σ: τι εννοείς με αυτό που λες;

-Ε: δεν ξέρω, εγώ πάντως μέσα από το ρόλο μου, επειδή έχω πτυχίο νομικής κι έχω κάνει σωφρονιστική προσπαθείς να τους δείξεις ότι.....το λάθος που έχει γίνει γιατί κάποιοι δεν θέλουν να το καταλάβουν .....τα λάθη που έχουν κάνει τα δικαιολογούν, τααααα δείχνουν ότι είναι κάτι άλλο, «ότι εγώ δεν έκλεβα αλλά έπαιρνα από τους πλούσιους που έχουν πολλά οπότε τα έχουν κλέψει από άλλους οπότε κι εγώ έπρεπε να τα κλέβω, οπότε είναι δικαιολογημένη η πράξη μου δεν είναι ανήθικη». Γίνονται τέτοιες συζητήσεις μεταξύ εκπαιδευομένων και εκπαιδευτών, οπότε θα πρέπει να τους εξηγήσεις το λάθος και ότι πρέπει να αλλάξουν εάν θέλουν να επανενταχθούν, τώρα αν θέλουν να μείνουν σε αυτό το δρόμο της παρανομίας και του εγκλήματος.....εντάξει δεν υπάρχει σωτηρία πρέπει ο ίδιος να θέλεις

να αλλάξεις. Ναι, νομίζω ότι οι εκπαιδευτές χρειάζονται και γενικές γνώσεις σωφρονιστικής . Επειδή έχω τύχει σε σχετικές συζητήσεις μεταξύ εκπαιδευομένων και εκπαιδευτών οι περισσότεροι εκπαιδευτές δεν μιλούν γιατί φοβούνται, να μην παρεξηγηθούν, να μην του δουν με στραβό μάτι. Ενώ εγώ λόγω του ότι έχω διδαχθεί κάποια πράγματα νομικής φύσεως θεωρώ ότι μπορώ να διαχειριστώ μια τέτοια κουβέντα χωρίς να υπάρξει παρεξήγηση.

-Σ: Υπάρχει κάτι άλλο που νιώθετε την ανάγκη να συμπληρώσετε, να προσθέσετε ή να προτείνετε για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές;

-Ε: το μοναδικό που θέλω να καταθέσω είναι ότι επειδή λόγω συνθηκών απαγορεύεται η διαζώσης διδασκαλία, τα ΣΔΕ καταστημάτων κράτησης ουσιαστικά το μόνο που έχουμε η επαφή με τους εκπαιδευόμενους είναι μέσα από εκπαιδευτικό υλικό που τους διανέμουμε κάθε εβδομάδα, θα έπρεπε να ληφθεί μια μέριμνα να υπάρξει μια μορφή τηλεεκπαίδευσης έστω και αν όχι καθημερινά έστω μια δυο φορές την εβδομάδα. Γίνονται τέτοιες προσπάθειες αλλά οι δυσκολίες προκύπτουν από την υποστελέχωση του καταστήματος του δικού μας του....., εξε οπότε δεν υπάρχουν φρουροί για να μπορούν να τους πηγαίνουν στο χώρο που υπάρχουν υπολογιστές και που επιτρέπεται να έχουν ελεγχόμενη πρόσβαση στο διαδίκτυο. Επομένως, μένουμε μόνο στο εκπαιδευτικό υλικό που διανέμεται κάθε εβδομάδα , δεν μπορούμε να έχουμε ουσιαστικότερη επαφή μαζί τους.

-Σ: πέρα από τη συγκεκριμένη δυσκολία λόγω πανδημίας;

-Ε: νομίζω ότι με τις ερωτήσεις σου είμαι εντάξει, έχω πει όσα έχω στο μυαλό μου και έχω διαπιστώσει από τα δυο χρόνια εμπειρίας μου

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ!

-Ε: κι εγώ, ελπίζω να πάνε όλα καλά , να το ολοκληρώσεις με επιτυχία!

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ, να είσαι καλά!

E11

1.Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο   Μεταπτυχιακός τίτλος   Διδακτορικό   Άλλο

-Ε: Μεταπτυχιακός τίτλος: Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού: Φιλολόγος ΠΕ02

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος   Αναπληρωτής/τρια   Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ   ΟΧΙ

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων: έξι χρόνια

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού   Μαλανδρίνου

-Σ: Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων   Ευάλωτων ομάδων   και στα δυο   δεν έχω λάβει

-Ε: Εκπαίδευση Ενηλίκων έχω αρκετές ώρες ένα κομμάτι αυτών των ωρών αφορούν και την εκπαίδευση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, δεν ήταν αυτούσιο δηλαδή σεμινάριο επιμόρφωσης

-Σ: Ποιος φορέας υλοποίησε το πρόγραμμα; Και πόση ήταν οι διάρκειες του Επιμορφωτικού Προγράμματος;

-Ε: έχω παρακολουθήσει επιμορφώσεις που οργάνωσε η γενική γραμματεία, επιμορφώσεις από ιδιωτικό φορέα πιστοποιημένο από τον ΕΟΠΠΕΠ, από κέντρα Δια Βίου Μάθησης πανεπιστημιακού ιδρύματος και από την Ένωση Εκπαιδευτική Καινοτομία αν θυμάμαι καλά

-Σ: πως το είπες αυτό το τελευταίο;

-Ε: μισό λεπτό να θυμηθώ ακριβώς ...είναι η Επιστημονική Ένωση για την Εκπαιδευτική Καινοτομία ΕΠΕΚ είναι κανονικά

-Σ: και πόση διάρκεια περίπου έχουν όλα αυτά

-Ε: στην εκπαίδευση ενηλίκων συνολικά έχω 450 ώρες επιμόρφωσης, έχω επίσης 660 ώρες επιμόρφωση στα ΣΔΕ

-Σ: ααα έχεις επιμόρφωση και στα ΣΔΕ αυτή την επιμόρφωση ποιος φορέας την έχει πραγματοποιήσει;

-Ε: όλοι αυτοί που σου ανέφερα και πριν ...η γενική γραμματεία, κάποιες ώρες στο πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, από ιδιωτικό φορέα

-Σ: Αφού έχετε λάβει μέρος σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα, πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-Ε: κάλυπταν όλο το φάσμα που αφορά την εκπαίδευση ενηλίκων, αρχές εκπαίδευση ενηλίκων, θεωρίες για το πώς μαθαίνουν οι ενήλικες, για τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν, για την διδακτική, τη μεθοδολογία, τις τεχνικές, τη διαχείριση της ομάδας, κάλυπτε όλο το φάσμα, την αξιολόγηση

-Σ: Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

-Ε: Εγώ νομίζω ότι αυτό που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό έργο είναι οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις με τους συναδέλφους, με τους εκπαιδευόμενους και με το σωφρονιστικό προσωπικό. Από κει και πέρα νομίζω ότι εξαρτάται και από την προσωπικότητα και την ιδιοσυγκρασία του κάθε ατόμου. Θα πρέπει να είσαι προσαρμοστικός, να είσαι λίγο δυναμικός, και οι προσωπικές δεξιότητες δηλαδή έχουν να κάνουν..... κάποια έλλειψη να σε δυσκολέψει ή να σε διευκολύνει αν υπάρχει, ένα χαρακτηριστικό, αλλά και από τον εκπαιδευτή τον ίδιο κατά πόσο ταιριάζει εκεί μέσα γιατί καμιά φορά πρέπει και να ταιριάζει.

-Σ: Δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: εννοείς ως προς τις συνθήκες ας πούμε και ως προς την διδασκαλία αυτή καθεαυτή;

-Σ: όχι ως προς την διδασκαλία, ως προς τις συνθήκες το περιβάλλον τις φυλακής

-Ε: Για μένα προσωπικά δεν δυσκολεύτηκα ιδιαίτερα από αυτό καθεαυτό το περιβάλλον. Όχι δεν αντιμετώπισα ιδιαίτερη δυσκολία στην αρχή ίσως ελάχιστα προσαρμόστηκα εύκολα στις συνθήκες

Σ: Αυτές τις λίγες δυσκολίες που αντιμετώπισες πως τις διαχειρίστηκες;

-Ε: με ψυχραιμία, χωρίς να δείξω ποτέ ότι δυσκολεύομαι ή φοβάμαι εεε προσπάθησα να ενημερωθώ για κάποια πράγματα όσο αφορά την φυλακή και όσο αφορά την εκπαίδευση ενηλίκων κάθε αυτή γιατί δεν είχα εμπειρία, όταν πήγα. Εεεε με ψυχραιμία και χωρίς να δείξω ότι έχω κάποιο πρόβλημα

-Σ: είπες κάτι για φόβο....χωρίς να δείξω ότι φοβάμαι τι ακριβώς φοβόσουν;

-Ε: δεν φοβόμουν τους ανθρώπους και το περιβάλλον, φοβόμουν την απειρία μου

-Σ: είχε προηγηθεί κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα;

-Ε: όχι, όχι ότι έγινε έγινε μετά

-Σ: Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: εεε νομίζω ότι ο ρόλος του διευκολυντή και του εμπνευστή αυτών των ανθρώπων για την πορεία προς τη γνώση είναι πολύ σημαντικός. Πρέπει να τους διευκολύνεις, πρέπει να τους εμπνεύσεις να τους λες πάντοτε ότι μπορούν, ότι μπορούν να προχωρήσουν, ότι μπορούν να τα καταφέρουν, γιατί έχουν αμφιβολίες γι' αυτό το θέμα, πολλές φορές πιστεύουν ότι δεν είναι γι' αυτούς τα γράμματα, ότι είναι δύσκολα και τα λοιπά, νομίζω ότι πρέπει να τους εμπνεύσεις, να τους επιβραβεύεις, να τους ενθαρρύνεις νομίζω ότι αυτό είναι βασικό. Βέβαια, προσωπική μου άποψη, είναι ότι, εε ο πιο σημαντικός ρόλος του εκπαιδευτή σε μια ευάλωτη κοινωνική ομάδα, όπως είναι οι κρατούμενοι, είναι παρηγορητικός ρόλος, να τους εμπνεύσεις σαν ανθρώπους και όχι σαν...

-Σ: σαν ανθρώπους και όχι σαν...

-Ε: εκπαιδευόμενους .....εεε να προσπαθείς να τους ενθαρρύνεις για να κοιτάξουνε μπροστά γενικότερα όχι μόνο να μπορέσουν να τα καταφέρουν στο σχολείο...νομίζω ότι αν το καταφέρεις αυτό θα είναι καλύτεροι και στην πορεία τους την μαθησιακή.....να είσαι λίγο ψυχολόγος δηλαδή

-Σ: Αναφέρετε τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά στο έργο σας.

-Ε: εεεε στην εκπαιδευτική διαδικασία αυτή καθεαυτή δεν έχω κάποια ιδιαίτερη δυσκολία υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι θέλουν έναν ιδιαίτερο χειρισμό, σαν άτομα είναι πιο δύσκολα να το πω σε εισαγωγικά. Επίσης αρκετά δυσκολεύει ιδιαίτερα στο μάθημα της γλώσσας το γεγονός ότι όλοι οι μαθητές δεν μιλάνε το ίδιο καλά ελληνικά, υπάρχουν άνθρωποι που μιλάνε πολύ καλά που αντιλαμβάνονται πλήρως και υπάρχουν και άλλοι οι οποίοι μιλούν βασικά ελληνικά, οπότε εκεί θα πρέπει όλα αυτά να τα διαχειριστείς. Συνήθως η δυσκολία στη συνεννόηση στην ελληνική γλώσσα είναι το βασικότερο. Νομίζω ότι αυτό είναι ένα συνεχές πρόβλημα. Και ένα άλλο θέμα που εμένα τουλάχιστον με ενοχλεί είναι ότι πρέπει συνέχεια να είσαι προσεκτικός στη σχέση σου με τους μαθητές διότι σου ζητάνε κάτι και πρέπει να αναρωτηθείς πρέπει να του δώσω; Δεν πρέπει; Δηλαδή αυτή ...πρέπει να είσαι συνεχώς σε ένα συναγερμό, σε επιφυλακή τι θα πρέπει να δώσεις, τι δεν θα πρέπει να δώσεις, μήπως συμβεί κάτι.... αυτό λιγάκι με ενοχλεί ως προς τη γενικότερη έτσει συνύπαρξή μου με τους

εκπαιδευόμενους. Όσο αφορά το μάθημα στο επίπεδο των ελληνικών αυτό έχει ένα...είναι μια δυσκολία σοβαρή.

-Σ: Με ποιον τρόπο διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: όσο αφορά τη δυσκολία των μαθητών στη γλώσσα προσπαθώ να εξατομικεύσω τη διδασκαλία, αν δεν μπορούν δηλαδή να παρακολουθήσουν εεε τη γενική πορεία της τάξης τους δίνω κάποια άλλη εργασία πιο εύκολη .....κάνω (δεν ακούγεται καλά) σε όσους έχουν θέμα με τη γλώσσα, προσπαθώ να είμαι ευέλικτη σε αυτό δηλαδή, έχω υπομονή, να τους ενθαρρύνω και κυρίως να κάνω εξατομικευμένη διδασκαλία σε όσους έχουνε σοβαρό πρόβλημα και θα πρέπει να φτάσουν σε ένα επίπεδο.....εξατομίκευση νομίζω είναι το πιο...

-Σ: ουσιώδες

-Ε: που τους διευκολύνει

-Σ: Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;

-Ε: παράγοντες ενδοσχολικούς; Εξωσχολικούς;

-Σ: από οπουδήποτε

-Ε: εεε νομίζω ότι και αυτό που είπα και πριν ότι το καλό κλίμα που υπάρχει στο σχολείο βοηθάει πάρα πολύ και στην ψυχολογία τη δική μου να πηγαίνω με διάθεση με όρεξη. Η στάση των μαθητών επίσης είναι πάρα πολύ σημαντικός παράγοντας είναι άνθρωποι που ενδιαφέρονται, που είναι συνετοί, που μας δείχνουν αγάπη, σεβασμό, συμμετοχικοί, συνεργάζονται. Γενικά, δηλαδή το υλικό, είναι ένας σοβαρός παράγοντας που διευκολύνει τη δουλειά είναι ...εξαιρετικά συνεργάσιμα τα παιδιά ...δεν δημιουργούν ιδιαίτερο πρόβλημα απλά χρειάζονται άλλη προσέγγιση..... Και ο παράγοντας φυλακή πολλές φορές εντάξει...διευκολύνει, αν μπορεί να διευκολύνει κάπου νομίζω ότι διευκολύνει.....ίσως όχι πάντα, γιατί προτάσσεται πάντοτε η ασφάλεια αλλά υπάρχουν και άνθρωποι που εκτιμούν το έργο μας και προσπαθούν να μας διευκολύνουν. Αλλά νομίζω ότι το βασικό είναι το καλό κλίμα στο σχολείο....αυτό είναι το βασικό και κυρίως να κερδίσεις τον εκπαιδευόμενο να καταλάβει ότι ενδιαφέρεσαι πραγματικά

-Σ: Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων;

-Ε: σίγουρα πρέπει να έχει επιμόρφωση στην εκπαίδευση ενηλίκων πρέπει να έχει επιμόρφωση πάνω σε αυτό το αντικείμενο, να έχει και γνώσεις διαχείρισης της ομάδας, εεε να γνωρίζει καλά το αντικείμενό του φυσικά.....

-Σ: το διδακτικό αντικείμενο ναι

-Ε: η επιμόρφωση στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες νομίζω ότι είναι απαραίτητη και πιθανώς και επιμόρφωση όσο αφορά το ποινικό σύστημα το σωφρονιστικό κομμάτι ....λίγο το έγκλημα να μπορεί να καταλάβει κάποια πράγματα γι' αυτούς τους ανθρώπους

-Σ: Ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: εεε νομίζω ότι βασική δεξιότητα, είναι η δεξιότητα στην επικοινωνία...εεε θα πρέπει κάθε εκπαιδευόμενο να τον αντιμετωπίζεις διαφορετικά θα πρέπει λίγο να τον ψυχολογήσεις, να τον καταλάβεις, για να μπορέσεις να επικοινωνήσεις μαζί τους. Νομίζω ότι αυτό είναι το βασικότερο .....αυτή νομίζω είναι η βασική δεξιότητα, η επικοινωνιακή, φυσικά να έχεις και την ευαισθησία, την ενσυναίσθηση να καταλάβεις, να καταλαβαίνεις τα προβλήματά του, να νιώθεις ....τη θέση του, το βασικό είναι ότι όλα τα προβλήματα έρχονται και μέσα στην τάξη δεν μπορεί να τα αφήσει πίσω του, να καταλάβεις γιατί η μαθησιακή του πορεία είναι τέτοια, γιατί δεν μπορεί να αποδώσει, εεεε νομίζω ότι αυτά τα δυο είναι τα βασικά δεξιότητα επικοινωνίας, ενσυναίσθηση, ειλικρινές ενδιαφέρον... να το δείχνεις αυτό το εκτιμούν τρομερά, επίσης να αποβάλλεις πιθανώς τα πρότυπα, τις προκαταλήψεις και την εικόνα που έχεις για τους ανθρώπους που είναι στη φυλακή, μάλλον θα πρέπει να τα αφήσεις εντελώς έξω και να ξεκινήσεις από την αρχή.... εκεί μέσα..... να μαθαίνεις .....είναι μια εντελώς διαφορετική εικόνα από αυτή που έχεις όταν δεν έχεις επαφή με τη φυλακή .....άλλο ξέρεις, άλλο έχεις στο μυαλό σου και άλλο βλέπεις

Σ: Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: καταρχήν να αποδέχεται τη διαφορετικότητα ένα από τα χαρακτηριστικά αυτού του σχολείου είναι η πολυπολιτισμικότητα. Η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευομένων είναι αλλοδαποί, διάφορες ηλικίες, υπάρχουνε μουσουλμάνοι, υπάρχουνε χριστιανοί, υπάρχουνε άνθρωποι που δεν πιστεύουνε σε τίποτα από ότι λένε, εν πάση περιπτώσει, διαφορετικές γνώσεις, διαφορετικές κουλτούρες, διαφορετική νοοτροπία εεεε νομίζω ότι πρέπει να είσαι

ανοιχτός, ανοιχτός, να σέβεται το διαφορετικό, εε να είσαι ειλικρινής μαζί τους, να είσαι ειλικρινής στη σχέση σου μαζί τους, να μην υπόσχεται πράγματα που δεν μπορείς να υλοποιήσεις, να μην λες μεγάλα λόγια, εεεε να μη φοβάσαι, να μη δείχνεις ότι φοβάσαι και να δείχνεις πραγματικό ενδιαφέρον, ...πρέπει να συμπεριφέρεσαι (δεν ακούγεται καλά)..... Το εκτιμούν αφάνταστα

-Σ: ξαναπες αυτό το τελευταίο τι εκτιμούν αφάνταστα;

-Ε: το να λειτουργείς φυσιολογικά

Σ: Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: Προφανώς νομίζω ότι συνέχεια ανανεώνεις τις γνώσεις σου, γίνεσαι καλύτερος, αναδιαμορφώνεις και κάποιες δικές σου απόψεις, αναπληρώνεις ελλείψεις....είναι πολύ βασικό αυτό....ποτέ δεν σταματάει η γνώση, η επιμόρφωση η συνεχής νομίζω ότι είναι ζητούμενο.....μαθαίνεις καινούργια πράγματα, μαθαίνεις πως λειτουργούν ανάλογα προγράμματα στο εξωτερικό, γιατί η επιμόρφωση μέχρι τώρα μάλλον επαφίεται στην καλή διάθεση του κάθε εκπαιδευτή προσωπικά, δεν οργανώνεται κάτι σε μόνιμη βάση από τον φορέα. Νομίζω ότι θα έπρεπε να γίνεται κάτι τέτοιο. Και για τους συναδέλφους που διδάσκουνε πρώτη φορά και για τους υπόλοιπους που μπορεί να έχουν μια μεγαλύτερη εμπειρία

-Σ: όταν λες πρώτη φορά εννοείς την εισαγωγική επιμόρφωση;

-Ε: εννοώ ότι διδάσκουν για πρώτη φορά σε ΣΔΕ φυλακής. Εκεί θα έπρεπε να υπάρχει μια επιμόρφωση εισαγωγική όπως το λες ειδικά όμως για τις φυλακές..ναι,ναι

-Σ: Ποιες βελτιώσεις θα προτείνετε;

-Ε: εεε νομίζω ότι καταρχήν θα έπρεπε να προβλέπεται να υπάρχουν ....εεε τμήματα ελληνομάθειας. Οποσδήποτε σε κάθε φυλακή. Πέρα από το ΣΔΕ που να τους προετοιμάζουν για το ΣΔΕ. Γιατί υπάρχουν πάρα πολύ άνθρωποι, οι οποίοι θέλουν να έρθουν στο ΣΔΕ, αλλά δεν γνωρίζουν καθόλου ελληνικά. Να υπάρχει τμήμα ελληνομάθειας, ενταγμένο μέσα στο ΣΔΕ γιατί όχι. Επίσης νομίζω θα ήτανε πολύ σημαντικό να παίρνουν κάπως πιστοποιήσεις για γνώσεις που παίρνουν από το ΣΔΕ παραδείγματος χάρη αγγλικής γλώσσας, παραδείγματος χάρη υπολογιστές δηλαδή αυτό να καθιερωθεί. Εμείς στο σχολείο μας το κάναμε για τους υπολογιστές, αλλά νομίζω ότι θα ήταν πολύ καλό να γίνεται σε σταθερή βάση. Και πιθανώς .....για παράδειγμα να περιλαμβάνεται κάποιο μάθημα που θα έχει να κάνει ειδικά με θέατρο,

με τέχνη, τους αρέσουν αυτά είναι κάτι που τους ενεργοποιεί, θα πρέπει να ενταχθούν στο πρόγραμμα σπουδών. Θα ήταν πολύ καλό να(δεν ακούγεται)

-Σ: δεν κατάλαβα τι είπες;

-Ε: θα έπρεπε να ιδρυθεί και λύκειο κατά τα πρότυπα του ΣΔΕ εεε έχει γίνει κάποια τέτοια προσπάθεια αλλά στην πράξη δεν έχει γίνει κάτι σπουδαίο.(παύση)

-Σ: Υπάρχει κάτι άλλο που νιώθετε την ανάγκη να συμπληρώσετε, να προσθέσετε ή να προτείνετε για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές; Θα ήθελα να το καταθέσεις, και που εγώ δεν το συμπεριέλαβα μέσα στις ερωτήσεις μου;

-Ε: απλά εγώ νομίζω....νομίζω....είναι κάτι που με ενδιαφέρει εμένα προσωπικά θα ήθελα πάρα πολύ να έχω μια επιμόρφωση εεε στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες κυρίως στους κρατούμενους από την πλευρά την εγκληματολογική. Δηλαδή θα με ενδιέφεραν γνώσεις για το έγκλημα, για τις μορφές του εγκλήματος, για την πρόληψη, για την ψυχολογία αυτών των ανθρώπων, δηλαδή κάτι που να έχει να κάνει με την εγκληματολογία ως ευρύτερο αντικείμενο γιατί νομίζω ότι θα με βοηθούσε χωρίς να έχω άμεση σχέση πιθανώς με το ΣΔΕ. Και φυσικά νομίζω ότι έπρεπε όπως και να έχει να γίνεται ένα σεμινάριο στην αρχή της χρονιάς να το παρακολουθούν όλοι οι συνάδελφοι και οι πιο παλιοί και οι νέοι. Αυτό νομίζω.....και κάτι άλλο που μου έρχεται στο μυαλό είναι ότι πολλές φορές οι αρμοδιότητες του σχολείου δεν είναι ξεκαθαρισμένες δηλαδή που ακριβώς έχει λόγο το σχολείο και μέχρι...εεεκαι σε ποιο βαθμό ...δεν είναι ξεκαθαρισμένο, θα έπρεπε ίσως οι αρμοδιότητες του σχολείου μέσα στο πλαίσιο της φυλακής και εν όψει των κανόνων ασφαλείας να είναι πιο ξεκάθαρα, για να μπορούμε κι εμείς να λειτουργήσουμε καλύτερα και νομίζω ότι κάποια πράγματα θα μπορούσαν να γίνουνε χωρίς να κινδυνεύει ούτε η δική μας η ασφάλεια

-Σ: σε ευχαριστώ πολύ!

-Ε: δεν ξέρω αν θέλεις να με ρωτήσεις κάτι..

-Σ: όχι, επιμένω αν εσύ θέλεις να προσθέσεις κάτι

-Ε: να πω και κάτι γιατί το οφείλω νομίζω, μέσα στη φυλακή συστεγάζονται δυο διαφορετικά συστήματα το ένα είναι η εκπαίδευση και το άλλο είναι το σωφρονιστικό σύστημα είναι δύσκολο να συμβαδίσουν διότι ασχολούμαστε με τους ίδιους ανθρώπους από άλλη οπτική γωνία.

-Σ: πολύ σημαντικό αυτό που λες

-Ε: Οι σωφρονιστικοί τους βλέπουνε ως κρατούμενους, εμείς τους βλέπουμε ως ανθρώπους που ...εε θέλουμε να τους βοηθήσουμε. Εμείς βλέπουμε την καλή τους πλευρά και οι σωφρονιστικοί βλέπουνε μια άλλη. Ωστόσο, νομίζω με λίγη καλή θέληση γίνονται....δεν νομίζω ότι υπάρχει τόση τεράστια σύγκρουση, τουλάχιστον όσο εγώ έχω εμπειρία, από τα δυο συστήματα, αυτό που σου είπα προτάσσεται η ασφάλεια, ενώ με μια δεύτερη ματιά η φυλακή, το κατάστημα θα μπορούσε ίσως να κάνει κάποιες παραχωρήσεις χωρίς να διακινδυνεύεται η ασφάλειά μας εεετο πως λειτουργεί το σχολείο έχει να κάνει και με την προσωπικότητα, την ιδιοσυγκρασία και τον χαρακτήρα των ανθρώπων του καταστήματος του Δ/ντή και του αρχιφύλακα, άλλοι είναι πιο αυστηροί άλλοι είναι λιγότερο αυστηροί, όχι ότι καταπατούν αλλά να είναι πιο δεκτικοί απέναντι στο σχολείο ....Νομίζω ότι και αυτοί θα μπορούσαν να είναι πιο δεκτικοί και εμείς δεν πρέπει να μπαίνουμε σε αντιπαράθεση .....δεν βγάζει η αντιπαράθεση αυτή πουθενά. Ωστόσο, η αλήθεια είναι ότι συστεγαζόμαστε ....ενώ σχετικά ο ρόλος μας είναι εντελώς διαφορετικός ...δεν μπορούνε να καταλάβουν επακριβώς τις δυσκολίες του απέναντι

-Σ: βέβαια εγώ δεν έχω εμπειρία από φυλακές αλλά από όσα έχω διαβάσει τώρα για τη διπλωματική μου ο εκπαιδευτής θα πρέπει να έχει την δεξιότητα να ισορροπεί μεταξύ των δύο συστημάτων

-Ε: σίγουρα θα πρέπει να ισορροπήσει και για να κάνει σωστά τη δουλειά του και κυρίως να μην εκτεθεί σε κινδύνους.....να υπάρχουνε κίνδυνοι πρέπει να μπορείς να τους διαχειριστείς, να μπορείς να βάζεις ένα όριο για το καλό όλων.....και για την ασφάλεια όλων. Εεεε Νομίζω ότι και αυτό αν έχεις διάθεση το μαθαίνεις σιγά σιγά καταλαβαίνεις τις βάζεις τις ισορροπίες σου. Απλά κάποιες φορές.....πρέπει να έχεις πάντα και το νου σου, γιατί η καθημερινότητα με τους μαθητές σου δημιουργεί μια οικειότητα με τους ανθρώπους, βλέπεις νέα παιδιά, έξυπνα παιδιά, που θέλουν να μάθουν, που είναι ευγενικοί και καμιά φορά να ξεχάσεις που βρίσκεσαι .....αλλά...πρέπει να θυμάσαι για τη δική σου ασφάλεια...γιατί ποτέ δεν ξέρεις τι γίνεται...χωρίς ωστόσο να είσαι καχύποπτος και να το δείχνεις.....η καχυποψία δεν σε βοηθάει. Θα πρέπει να είσαι καθαρός στις εξηγήσεις σου, εάν ξεκαθαρίσεις από την αρχή τη θέση σου περνάς μια χρονιά πολύ καλή.....απέναντι στους μαθητές εννοώ. Με ευγένεια, με αγάπη, με διακριτικότητα, με χιούμορ, ξέρεις το χιούμορ και ο αυτοσαρκασμός με έχει βοηθήσει πολλές φορές να ξεπεράσω τους σκοπέλους...αντιλαμβάνεσαι;

-Σ: ναι, ναι βεβαίως και στο σχολείο όταν χρησιμοποιείς το χιούμορ απεγκλωβίζεσαι από δύσκολες καταστάσεις

-Ε: πολύ εύκολα...και δεν παρεξηγείται κανείς

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ και σε ευχαριστώ που δέχτηκες αυτή την ώρα να κάνουμε τη συνέντευξη

-Ε: εε και ήθελα να πω κάτι για τους σωφρονιστικούς, επειδή είμαι πολλά χρόνια στο ίδιο κατάστημα γνωρίζω πολύ καλά τους ανθρώπου εκεί, και αντιλαμβάνομαι και τις δικές τους τις δυσκολίες δεν περιμένω να ταυτιστούν με τη δική μας άποψη όπως δεν μπορούν και εκείνοι να ταυτιστούν με τη δική μας, δεν μπορούν να δουν τα πράγματα όπως τα βλέπουμε εμείς

-Σ: είναι αυτό που είπες πριν, ότι εσείς βλέπετε τους κρατούμενους μέσα από μια άλλη οπτική και εκείνοι μέσα από άλλη οπτική, ούτως ή άλλως ο ρόλος είναι εντελώς διαφορετικός

-Ε: ακριβώς!! Γιατί και πολλές φορές όταν ο κρατούμενος θέλει να σε βάλει στο τριπάκι να σχολιάσεις την υπηρεσία, εμένα η κλασική απάντησή μου είναι «παιδιά δεν μπορώ να κρίνω μια δουλειά που δεν κάνω, δεν είναι η δουλειά μου αυτή, εγώ δεν μπορώ να κρίνω κανέναν, αν κάνουν σωστά ή όχι τη δουλειά τους δεν μπορώ να το κρίνω».....όταν σε γνωρίσουν και δουν τι άνθρωπος είσαι συνήθως δεν σε βάζουν σε τέτοια διλήμματα

-Σ: ε ναι και αυτοί στην αρχή πάνε διερευνητικά, προσπαθούν να καταλάβουν και να εκμαιεύσουν τι άνθρωπος είσαι, ποια είναι τα όριά σου, οι αντοχές σου

-Ε: ακριβώς!!! Και να σε δοκιμάσουν ....να δούνε μέχρι που μπορούν να φτάσουν ...τι χώρο τους αφήνεις.. αν το χειριστείς καλά δεν έχεις προβλήματα. Εγώ δεν είχα ποτέ πρόβλημα δεν είχα, ακόμα και με μερικούς που είναι δύσκολοι .....μπορείς να βρεις διάυλο επικοινωνίας ...στο τέλος βρίσκεις ...αρκεί να θες

-Σ: σωστά! κι έχεις και πάρα πολλά χρόνια εμπειρία εσύ ....έξι χρόνια

-Ε: ναι έξι χρόνια είμαι στο ίδιο σχολείο συνέχεια, αυτό με βοηθάει ...καταρχήν ξέρω τα παιδιά και τους σωφρονιστικούς, αυτό είναι καλό, να ξέρεις ... έχουν μάθει τι άνθρωπος είμαι, πως λειτουργώ, αυτό είναι πλεονέκτημα, αν πας από την αρχή σε άλλο σχολείο από την αρχή ξεκινάς τη γνωριμία .....επίσης οι εκπαιδευόμενοι μπορεί να τελειώνουν και να φεύγουν αλλά αυτοί που έρχονται ρωτάνε αυτούς που τελείωσαν πως είναι το σχολείο, πως είναι οι εκπαιδευτικοί, έρχονται με μια εικόνα διαμορφωμένη

-Σ: σε ευχαριστώ πολύ

-Ε: σε κάλυψα; Θες κάτι άλλο να με ρωτήσεις; Σου εύχομαι καλή επιτυχία και καλή δύναμη για την εκπόνηση της διπλωματικής σου!

-Σ: όχι, όχι, σε ευχαριστώ πολύ να είσαι καλά !!

E12

1.Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο Μεταπτυχιακός τίτλος Διδακτορικό Άλλο

-Ε: μεταπτυχιακό στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση

-Σ: σε ποιο πανεπιστήμιο;

-Ε: στο πανεπιστήμιο Nicosia της Κύπρου που είναι σε συνεργασία με το πανεπιστήμιο Πατρών το συγκεκριμένο μεταπτυχιακό

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού: είμαι φιλόλογος ΠΕ02

5.Εργασιακή κατάσταση: Μόνιμος Αναπληρωτής/τρια Ωρομίσθιος/α

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ ΟΧΙ

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων: ένα χρόνο περίπου

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού Μαλανδρίνου

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ευάλωτων ομάδων και στα δυο δεν έχω λάβει

-Ε: Έχω, έχω λάβει μέρος.

-Σ: σε ποιο; Σε τι από αυτά;

-Ε: μια επιμόρφωση η οποία είχε γίνει ως ειδική εκπαιδευτρια ενηλίκων το 2007; η οποία γινόταν μισή δια ζώσης και μισή εξ αποστάσεως

-Σ: ποιος ήταν ο φορέας που υλοποίησε το πρόγραμμα αυτό;

-Ε: ΤΟ ΙΝΕΔΙΒΙΜ με το Υπουργείο Παιδείας, σε συνεργασία

-Σ: και πόσες ώρες ήταν;

-Ε: ήταν νομίζω 120

-Σ: μόνο αυτό έχεις παρακολουθήσει; Ή έχεις παρακολουθήσει και κάποιο άλλο;

-Ε: γενικά επιμορφώσεις έχω πολλές, έχω επιμόρφωση στην διαπολιτισμική εκπαίδευση που είναι ένα σεμινάριο 400 ωρών, έχω κάνει επιμόρφωση στην εξ αποστάσεως στο οποίο φορέας ήταν το πανεπιστήμιο Αιγαίου, του ΙΕΠ ένα σεμινάριο που ήταν σε συνεργασία με το Ανοικτό πανεπιστήμιο Κύπρου και αφορούσε τώρα τα διαδικτυακά μαθήματα και το moodle...αα μήπως ξεχνάω καμία όχι αυτά...σε επιμορφώσεις

-Σ: άρα λοιπόν επειδή εγώ το έχω έτσι κάπως οριοθετημένο, είπες ότι έχεις συμμετάσχει σε εκπαίδευση ενηλίκων, ευάλωτων ομάδων;

-Ε: όχι

-Σ: Αφού έχετε λάβει μέρος σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα, πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-Ε: ναι, αυτό το σεμινάριο ήταν πάρα πολύ καλό, καταρχήν πάνε πάρα πολλά χρόνια που το έχω κάνει και για εκείνα τα χρόνια ήταν η αρχή μόλις είχε ξεκινήσει να λειτουργεί η δια βίου μάθηση και γενικά όλη αυτή η φιλοσοφία, και ήτανε πάρα πολύ καλός ο εκπαιδευτής μας ο κ. Σαγιάς, ο οποίος μας είχε με πολύ.....νομίζω ότι είχε μεγάλη μεταδοτικότητα και με πολύ απλούς τρόπους ενώ ήμασταν ανειδίκεντοι οι περισσότεροι πάνω σε αυτό, μας είχε βάλει στην φιλοσοφία γιατί κάνοντας αργότερα μεταπτυχιακά στο θέμα της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, επειδή η ειδική αγωγή που έχω εγώ μεταπτυχιακό είναι πάνω σε αυτό, εεεε διάβαζα πάρα πολλά πράγματα τώρα εν έτη 2018 που το έκανα τα οποία μας τα είχε πει από τότε με πολύ απλοϊκότητα, θεωρώ ότι ήταν πάρα πολύ καλή η δουλειά του σε σύγκριση με τη διδακτική εμπειρία που έχω εγώ

-Σ: και ποια ήταν τα αντικείμενα αυτού του επιμορφωτικού προγράμματος μπορείς να θυμηθείς; γιατί είπες ότι πάνε και αρκετά χρόνια από τότε

-Ε: ναι νομίζω ήταν ....τόρα δεν θυμάμαι τα κεφάλαια αλλά ήταν το πώς προσεγγίζεις έναν ενήλικα, μέσα στις φυλακές πως πρέπει να συμπεριφέρεσαι, κάποια πράγματα που πρέπει να λες ή να μη λες, εεε στο πως προσεγγίζει αυτούς τους ανθρώπους, μας μιλούσε για τη στέρηση της ελευθερίας η οποία είναι η μεγάλη διαφοροποίηση.....ότι εμείς ήμαστε κάπως οι κοινωνοί

του κόσμου έξω, αυτοί οι άνθρωποι σε βλέπουν κάπως έτσι και επειδή ήμουν όντας κι εγώ πολύ μικρή σε ηλικία, γιατί ήμουνα 23 χρονών εε όταν το έκανα, δηλαδή είχα μικρή διδακτική εμπειρία και για μένα ήταν πάρα πολύ δύσκολο να πάω να διδάξω στις φυλακές εεεε με έχει βοηθήσει πάρα πολύ γιατί τώρα που έχουν περάσει τόσα χρόνια και πλέον τα βλέπω με μεγάλη απόσταση, βλέπω ότι στάθηκα πολύ σωστά εκεί μέσα με τις συμβουλές αυτού του ανθρώπου οι οποίες ήταν σε συμβουλευτικό χαρακτή...δηλαδή στο συμπεριφοριακό όχι τόσο στο μαθησιακό ....αλλά στο πως συμπεριφέρεσαι για να κερδίσεις αυτούς τους ανθρώπους να κάτσουνε να μάθουνε μαζί σου αυτό έτσι μου έχει μείνει....τώρα δεν θυμάμαι εεε ακριβώς τα κεφάλαια θυμάμαι μας πρότεινε πολλά μας έδινε πολλές φωτοτυπίες και τα μελετούσαμε και κάναμε και τα διάφορα κουίζ και γράφαμε μια εργασία ανά είκοσι μέρες αλλά δεν θυμάμαι τώρα πως λεγότανε το αντικείμενο

-Σ: πόση διάρκεια είπες ότι είχε αυτό;

-Ε: νομίζω 120 ώρες

-Σ: επειδή πριν ξεκινήσουμε τη συνέντευξη ότι είχες πάρει μέρος δούλευες στις φυλακές του Ελαιώνα εκεί ως τι δούλευες;

-Ε: στα πλαίσια του προγράμματος «ΟΔΥΣΣΕΑΣ», ως ωρομίσθια

-Σ: φιλόλογος πάντα με την ειδικότητά σου

-Ε: φιλόλογος ναι και κάναμε μαθήματα λογοτεχνία, νέα ελληνική γλώσσα, ιστορία,

-Σ: άρα μου έχεις αναφέρει την προϋπηρεσία τώρα

-Ε: στο ..... είναι δυο μήνες τώρα, εκεί ήταν ένας χρόνος περίπου

-Σ: Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

-Ε: ναι σαφώς υπάρχουνε...φέρνοντας .....πρέπει να αναφέρω ότι φέτος στο .....είναι η κατάσταση του κορονοϊού όπου δεν έχουμε δια ζώσης μαθήματα. Αλλά αναφερόμενη στο τότε που ήταν δια ζώσης τα μαθήματα και όλα γίνανε στην ώρα τους και στη μέρα τους και τα λοιπά, σε συνθήκες τελείως διαφορετικές, ααα κάτι που θα με διευκόλυνε εμένα θα ήταν να νιώθω περισσότερο ασφαλής υπό την έννοια ότι υπάρχει κάποιος που παρακολουθεί και άλλος απέξω το μάθημα δηλαδή αισθανόμουν λίγο να φοβάμαι μέσα σε μια αίθουσα με πολλούς άνδρες κρατούμενους και εγώ ήμουν 23 χρονών μια νέα κοπέλα, δηλαδή φαντάζομαι ότι τώρα

δεν θα το ξανάκανα....σε αυτή την ηλικία.....φοβόμουν θυμάμαι ότι φοβόμουν
αντιλαμβανόμουν ότι δεν είναι κάποιος άλλος να βλέπει τι γίνεται

-Σ: ένιωθες ανασφαλής

-Ε: ενώ βέβαια υπήρχανε κάμερες δεν ξέρω μπορεί και να υπήρχανε και να παρακολουθούμουν
αλλά εγώ αισθανόμουν ένα φόβο δηλαδή και μόνο να ήταν στα 500 μέτρα ένα μάτι, θα έκανα
πολύ καλύτερα τη δουλειά....θα αισθανόμουν πιο ελεύθερη ...φοβόμουν

-Σ: τι ακριβώς φοβόσουν

-Ε: τι τι φοβόμουν ότι είμαι μόνη μου σε έναν χώρο που οι άλλοι δεν έχουν οπτική εεε και
μπορεί κάποιος να έχουν συνεννοηθεί να κάνουν κάτι σε μένα γιατί τους πιέζει το μάθημα
...θυμάμαι ότι έντονα φοβόμουν παραδείγματος χάρη δεν πήγαινα τουαλέτα ....ποτέ εκεί
γιατί δεν υπήρχε άλλος.....ήτανε στον..... ήτανε απομονωμένο λίγο το σχολείο ο φύλακας
ήτανε σε μεγάλη απόσταση από το σχολείο ...οπότε επειδή ερχόμουν και από
.....προσπαθούσα όλες αυτές τις ώρες να μην πω νερό να μην πω καφέ γιατί δεν πήγαινα
τουαλέτα φοβόμουν πάντα είχα μια αίσθηση φόβο. Οι άνθρωποι βέβαια εκείνοι ήταν πάρα
πολύ ευγενικοί απέναντί μου αλλά εγώ σαν άνθρωπος αισθανόμουν έναν φόβο

-Σ: ναι,εεε άρα θα σε διευκόλυνε λοιπόν να έχεις κάποιον κοντά σου που να

-Ε: ναι ας πούμε ότι υπο την έννοια ας πούμε ότι και σε ένα σχολείο ξέρεις ότι το γραφείο του
Δ/ντή είναι κοντά ότι δίπλα στην αίθουσα υπάρχει άλλος ...και άλλος συνάδελφος εκεί δεν
αισθανόμουν ότι υπήρχε άλλος σαν εμένα....ήταν οι περισσότεροι κρατούμενοι και εγώ ήμουν
η μόνη ελεύθερη ανάμεσα σε κρατούμενους και ήταν πολύ μακριά οι υπόλοιποι από εμένα
αυτό με άγχωνε. Ενώ εγώ είχα θεωρήσει ότι στις φυλακές προφανώς ότι θα υπήρχαν και άλλοι

-Σ: δεν υπήρχε φύλακας;

-Ε: δίπλα και άλλα τμήματα και άλλοι συνάδελφοι κάπως έτσι το είχα εγώ φανταστεί πριν πάω

-Σ: δεν υπήρχε ο φύλακας; Δεν υπήρχαν φύλακες;

-Ε: ναι υπήρχε, αλλά ήτανε σε .....το σχολείο ήτανε σε ένα βουναλάκι κάπως, πιο
υπερυψωμένο, και το φυλάκιο ήταν πιο πίσω, ήσουν πλάτη εσύ ουσιαστικά .....γιατί τα
σκεφτόμουν όλα αυτά, μετά μόνη μου πόσο μακριά ήμουν αν είναι αυτό ασφαλές για μένα....
με απασχολούσε θυμάμαι τότε έντονα

-Σ: εε κάτι άλλο;

-Ε: όχι αυτό, εεεε επίσης θα με διευκόλυνε.....εγώ προσωπικά με τον τρόπο που λειτουργώ ως καθηγήτρια γιατί έχω δουλέψει πάρα πολύ στον ιδιωτικό τομέα, εε σε φροντιστήρια πάρα πολύ και εεε το να έχεις .....εεε το να λειτουργείς χωρίς έναν θεσμό που να σε υποστηρίζει ήμουν πάρα πολύ μαθημένη, μπορώ να κάνω πολλά αντικείμενα, να βρω πολλές σημειώσεις, πιστεύω ότι υπάρχει τεράστια διαφορά στον ιδιωτικό με τον δημόσιο τομέα, οπότε γενικά θα έκανα πολύ καλύτερο μάθημα γιατί ήξερα να....χωρίς σημειώσεις.. ενώ τώρα ...τότε που δουλεύαμε δεν σου δίνανε βιβλία ήταν ελεύθερο έπρεπε όλα να τα βρεις μόνο σου. Δεν σου προτείνανε τι να κάνεις, έμπαινες και έκανες λογοτεχνία πι χι αυτό δεν με ...εκείνα τα χρόνια υπερτερούσε μέσα μου ο φόβος από την προετοιμασία του μαθήματος γιατί ήξερα να προετοιμάσω ένα μάθημα στον αέρα. Γιατί ας πούμε στον ιδιωτικό τομέα μπορεί να σου πούνε ότι αναλαμβάνεις ιστορία, αύριο παίρνεις τα λατινικά ενώ εσύ δεν τα έχεις ξαναπάρει είχες μάθει να είσαι ευέλικτος και έτοιμος να αναλάβεις...αυτό δεν με φόβιζε εκείνα τα χρόνια ...ήξερα ότι ανά πάσα στιγμή έπρεπε να διαβάσω να βρω υλικό να αααα ανταποκριθώ. Εμένα αυτό μου έχει μείνει από αυτό.....ο φόβος του να λειτουργήσω ελεύθερα...όπως είναι η δικιά μου προσωπικότητα. Σαφώς και τώρα που έχω μια εμπειρία πιστεύω ότι η έχοντας κάνει μεταπτυχιακό ειδικά σε αυτούς τους ανθρώπους θα ήταν καλό να υπάρχει προτζέκτορας, να υπάρχει οπτικό υλικό, να υπάρχει προβολή βίντεο, οι άνθρωποι αυτοί είναι πολύ δύσκολο να μάθουν με την δασκαλοκεντρική μέθοδο. Εδώ δεν μαθαίνουν τα παιδιά θα μάθουν οι ενήλικες; Δηλαδή, χρειάζονται άλλες...αυτό που λέμε διαφοροποιημένη διδασκαλία αν θέλουμε να μάθουν

-Σ: Δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: για μένα εντάξει θα μιλήσω με απόλυτη ειλικρίνεια εκείνα τα χρόνια έτσι όπως στα περιέγραψα κιόλας ήτανε η απόφαση αυτή παράτολμη για να πάω να κάνω μάθημα στις φυλακές. Βέβαια ήταν μια απόφαση την οποία είχα πάρει αναγκαστικά λόγω συνθηκών της ζωής μου, εεεμετά όταν περνούσανε τα χρόνια και απομακρυνόμουν από το γεγονός το οποίο....όταν απομακρύνεσαι από την περίοδο που ζεις ένα γεγονός αρχίζεις και το βλέπεις πιο καθαρά πιστεύω. Με βοήθησε πολύ η διδασκαλία μου στις φυλακές ήταν ορόσημο στη ζωή μου κι έχουν περάσει τόσα χρόνια από τότε και μου έρχονται πάρα πολλές σκηνές εεε δηλαδή εεε μαθαίνεις από αυτούς τους ανθρώπους όπως μαθαίνεις και από τα παιδιά πως τα παιδιά σου δίνουνε και σου δίνουν υλικό και παίρνεις μια ανατροφοδότηση θεωρώ από τους δέκα οι εννέα θέλανε να μάθουνε δηλαδή διψάγανε να μάθουνε και δεν το κάνανε καταναγκαστικά άρα το μόνο που χαλούσε αυτό το έργο ήτανε ο δικός μου φόβος. Τώρα που το απεκδύω από όλου στους παράγοντες και σκέφτομαι ότι ήταν πολύ συναρπαστική εμπειρία

για μένα τελικά. Η επαφή μου με ανθρώπους οι οποίοι αναγκάζονται να κάνουν κάτι αλλά τελικά μέσα από την ανάγκη τους το θέλουν πολύ αν βρεθούν και οι εκπαιδευτικοί που θέλουν πολύ να τους μάθουν γράμματα πιστεύω ότι θα γίνει πολύ ...θα υπάρχει μεγάλο καλό για την κοινωνία αυτού του είδους ηχη διοχέτευση έτσι εκπαίδευσης σε ανθρώπους που πρέπει να ξαναβρούν το δρόμο τους. Για να το κάνω λίγο πιο σαφές πολλές φορές έχω αισθανθεί ότι δεν ενδιαφέρονται παιδιά τα οποία μπορεί να έχουν τα πάντα και το επιλέγουν να κάνουν μάθημα, ενώ εκείνοι δεν το επέλεξαν βρίσκόντουσαν σε πολύ δύσκολες συνθήκες, αλλά ήθελαν πολύ να μάθουν ...απλά δεν είχαμε κι εμείς όλα τα όπλα

-Σ: δηλαδή τι εννοείς όταν λες όπλα

-Ε: να υπάρχει υλικό, οπτικοακουστικό υλικό, να υπάρχουν υπολογιστές, δεν ξέρω κατά πόσο γίνεται, να υπάρχουν εγχειρίδια, να καλύπτονται αυτοί ως προς την υλικοτεχνική υποδομή να καλύπτεται και ο εκπαιδευτής φαντάζομαι ότι κάθε εκπαιδευτής που μπαίνει στις φυλακές φοβάται.....το πιστεύω αυτό εεεγιατί μπαίνει στις φυλακές θα μπορούσε να είναι και κάπου αλλού δυνάμει. Οπότε αν μειωθεί ο φόβος δηλαδή αισθανθούν οι εκπαιδευτικοί τηνννν εεε ότι το κάνουν αυτό χωρίς να φοβούνται και αισθανθούν και οι κρατούμενοι ότι δεν γίνεται αυτό για να γίνει και να γράψουν κάποιες ώρες στο κοντέρ η εκπαίδευση εεε το INEDIBIM , οι άνθρωποι οι οποίοι τέλος πάντων ασχολούνται με όλο αυτό και απλά να γίνει ένα μάθημα εεε τότε θα είναι όλα πολύ καλύτερα για όλους και για τους εκπαιδευτές και για τους εκπαιδευόμενους.

-Σ: Πώς διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές;

-Ε: το μόνο μου όπλο είναι ότι προσπαθώ να μπω στη θέση τους επειδή είχα κάποιες εμπειρίες από τη άποψη ότι ήταν άρρωστος ο πατέρας μου και πήγαινα σε νοσοκομεία και μετά πήγαινα στις φυλακές, οπότε έκανα ένα παραλληλισμό μέσα μου και σκεφτόμουν ότι ...και τους το έλεγα πολλές φορές, ότι η ελευθερία μπορεί να σου στερηθεί να τη στερηθείς με πολλούς τρόπους δικαίως ή αδικώς δηλαδή το είχα στο μυαλό μου αυτό πάντα και οπότε προσπαθούσα να τους δείξω μια ισορροπία ότι καταλαβαίνω τι σημαίνει να στερείσαι κάτι είτε αυτό είναι η υγεία είτε είναι αυτό το ..η ελευθερία ..η εργασία...οτιδήποτε ένας άνθρωπος που στερείται εκτιμά...γενικώς οπότε για μένα ήταν μια ...νομίζω καταλάβαιναν ότι τα εννοώ και δεν τα λέω για να περά ότι εννοούσα ότι είναι σημαντικό ένας άνθρωπος ...δηλαδή εγώ εκείνη την περίοδο επειδή ήτανε δύσκολη στη δικιά μου τη ζωή στεκόμουν α όρθια με τις γνώσεις μου ..με αυτό αλλιώς δεν είχα κάτι νααα πιαστώ οπότε έβλεπα αυτούς ..αυτοί με βλέπαν κι εμένα μια απελπισμένη όπως ήμουν...γιατί θεωρώ ότι έγινε δουλειά γιατί με σεβόντουσαν ενώ ήμουν

μια μικρή κοπέλα .....και με σεβόντουσαν και τους σεβόμουνα είχε δημιουργηθεί αυτό το κλίμα οπότε εεε ο τρόπος που τους προσέγγιζα νομίζω ήταν η αλήθεια και αντιλαμβανόμουν, λόγω εμπειριών, τι είναι στέρηση κάποιου αγαθού στη ζωή. Αν είχα πάει έτσι πώς να το πω με το τουπέ του νεαρού της ηλικίας ήρθα να μαζέψω προϋπηρεσία, καταλαβαίνεις πως το λέω, γιατί εγώ θα γράψω στο κουτάκι και άλλα εννιά μόρια, νομίζω το αντιλαμβάνονται κι εκείνοι όπως και οι μαθητές, δεν αναφέρομαι μόνο στους κρατούμενους, όλοι αντιλαμβάνονται ότι διεκπεραιώνεις αριθμούς... ίσως και γι' αυτό με σημάδεψε σαν εμπειρία ..ότι είμασταν...ότι ήταν κι εκείνοι απελπισμένοι αλλά έπρεπε να περάσουμε απελπιστικά καλύτερα το χρόνο μας ..αυτός ήταν ο τρόπος προσέγγισής μου

-Σ: Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: του δικού μου ρόλου;

-Σ: ναι, ναι του ρόλου ως εκπαιδευτής/τρια

-Ε: ναι εντάξει εγώ πιστεύω ότι ως εκπαιδευτρια ενηλίκων εεεε.....αααα... ο ρόλος μου πρέπει να είναι νααα ηθικοπλαστικός δηλαδή δεν πρέπει να είναι καθαρά εεεε του ανθρώπου που μπαίνει επειδή τα ξέρει όλα και πάει να μάθει κάποιους που δυστυχώς δεν πήραν τον καλό δρόμο στη ζωή τους. Εεεε νομίζω πρέπει να κατέβει ...όταν έχεις αυτό το ρόλο πρέπει να κατέβεις στην ίδια....να μπει στη θέση του άλλου..να καταλάβεις ότι ανά πάσα στιγμή ο καθένας μπορεί να βρεθεί στη θέση του άλλου. Οπότε ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι να βοηθήσει αυτόν τον άνθρωπο να μπει στο δρόμο των γραμμάτων ..αυτό θεωρώ ότι είναι το πιο σημαντικό. Τώρα με ποιόν τρόπο θα το κάνει ο καθένας νομίζω ότι οι εκπαιδευτές σε κάποια θέματα είναι μόνοι τους, πορεύονται μόνοι τους δηλαδή εεε είναι εκείνη η στιγμή είναι οι άνθρωποι που θα βρεθούν απέναντί σου και στο πως θα καταλάβουνε ότι εσύ έχεις μια αλήθεια ή θες να μεταφέρεις μια αλήθεια και θες.....για την αλήθεια της γνώσης για αυτήν μιλάω βασικά, πρέπει να το πιστεύεις ότι πρέπει να μάθουνε και να προσπαθήσεις να τους κάνεις να αγαπήσουνε να μάθουνε όχι να μάθουν για να μάθουν. Αυτό....αυτός νομίζω πρέπει να είναι ο ρόλος γιατί σε αυτή την ηλικία οι άνθρωποι γενικώς οι κρατούμενοι, οι ενήλικες, που βλέπω κι εγώ από δικά μου παραδείγματα, που αποφασίζουν ναν μάθουν, είναι συνειδητοποιημένοι, είναι τελείως διαφορετικοί χαρακτήρες από...δεν έχει καμία σχέση το ένα με το άλλο με ένα παιδί ανήλικο, εεε και αυτή η συνειδητοποίηση σε κάνει σαν εκπαιδευτή πολύ πιο υπεύθυνο.

-Σ: Αναφέρετε τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά στο έργο σας.

-Ε: εεεε στοooo...το βασικό νομίζω είναι ότι το θέμα του internet, το θέμα ότι ας πούμε στις φυλακές.... παραδείγματος χάρη τώρααα στο..... δεν είναι τόσο εύκολο να γίνει το μάθημα εξ αποστάσεως, όπως γίνεται στις άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης, μιλάω για φέτος τώρα, θα ήταν σημαντικό οι άνθρωποι αυτοί έστω και με αυτές τις συνθήκες να μπορούν να έχουνε πρόσβαση, βέβαια αυτό δεν ξέρω κατά πόσο δεν είμαι ειδική σε αυτό αν είναι εφικτό και αν .....αντιβαίνει τους νόμους και τους κανόνες

-Σ: θα μπορούσε να γίνεται με επίβλεψη από την πλευρά των φυλακών, δηλαδή θέλει, από όσο και εγώ έχω διαβάσει τώρα που κάνω την διπλωματική, θα πρέπει να γίνεται με επίβλεψη από την πλευρά των φυλακών...έτσι ώστε να μην μπορούν να έχουν γενικώς πρόσβαση στο internet αλλά αυτό προϋποθέτει επίβλεψη ότι παρακολουθούν μάθημα

-Ε: μάλιστα κατάλαβα οπότε αυτό αυτό θα ήταν ίσως ...αν δεν υπήρχε τόση γραφειοκρατία για να γίνει αυτό γιατί ας πούμε τώρα στη δικιά μας περίπτωση η Δ/ντρια καταβάλλει τεράστιες προσπάθειες για να αποκτήσουν δυνατότητα πρόσβασης στην εκπαίδευση, η γραφειοκρατία είναι πολύ βραχύ.....σέρνεται και σε σέρνει και χάνεις πολύτιμο χρόνο, αυτό θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντικό έτσι όπως είναι τα πράγματα φέτος αυτό είναι ένα βασικό πρόβλημα της φετινής μου εμπειρίας στο..... και γενικότερα το θέμα...βασικό πρόβλημα θεωρώ είναι η αναγνώριση της προϋπηρεσίας, ο τρόπος που έχεις πρόσβαση στο να φτάσεις εκεί, όλα αυτά για μένα είναι προβλήματα της εκπαίδευσης γενικότερα

-Σ: θεσμικά περισσότερο

-Ε: αυτά θεωρώ πολύ σημαντικά προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν από πάνω προς τα κάτω και όχι από κάτω προς τα πάνω

-Σ: Με ποιον τρόπο διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές; αυτή τη δυσκολία με το internet πως την ξεπερνάτε; Τι ακριβώς λοιπόν κάνετε;

-Ε: αποστέλλουμε σημειώσεις λόγω τώρα covid, βέβαια η Δ/ντρια μας έχει ενημερώσει ότι είναι θέμα ημερών να ξεκινήσουμε την εξ αποστάσεως ααα έχουμε πρόγραμμα και από βδομάδα....ααααα αλλά έχουν χαθεί αρκετοί μήνες

-Σ: αα οπότε θα ξεκινήσετε τα μαθήματα με internet

-Ε: με skype συγκεκριμένα ναι, η Δ/ντρια μας είπε ότι έχει ένα μήνα που προσπαθεί να πάρει εγκρίσεις από πολλούς φορείς

-Σ: παλιότερα τι δυσκολίες αντιμετώπιζες καθημερινά;

-Ε: δεν θυμάμαι να είχα δυσκολίες, ήταν και καλοί άνθρωποι αυτοί που συνεργαζόμουν
υπήρχε συνεννόηση παρότι δεν υπήρχε υλικό προσπαθούσαμε ....πραγματικά δεν είχα
πρόβλημα κανένα

-Σ: Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;

-Ε: ναι εγώ θεωρώ ότι οι παράγοντες είναι οι άνθρωποι οι οποίοι βρίσκονται στις κατάλληλες
θέσεις οι οποίοι δεν ακολουθούν....ερμηνεύουν τους νόμους όχι κατά το τελευταίο γράμμα
και αφήνουν μια ελαστικότητα στους ανθρώπους εεεε θεωρώ ότι γενικά στα σχολεία δεύτερης
ευκαιρίας και σε όλο αυτό το θεσμό της δια βίου μάθησης, υπάρχουν άνθρωποι πολύ ευέλικτοι
...αυτό έχω δει εγώ σε σχέση με την τυπική εκπαίδευση

-Σ: μπορείς να μου αναφέρεις από τη θέση τους όχι ονόματα τη θέση τους

-Ε: είναι συζητήσιμοι, είναι συναδελφικοί, ακόμα και αν είναι κάποιος Δ/ντης προσπαθεί
....βλέπω εγώ με όσους έχω συνεργαστεί ότι υπάρχει μια μεγάλη εεεε ...διαλλακτικότητα,
ανοχή στην άλλη άποψη, σεβασμός, είναι πάρα πολύ σημαντικά αυτά τα κριτήρια για να
συνεργαστείς είναι πολύ συνεργάσιμοι δηλαδή δεν έχω καμία αρνητική εμπειρία και
συναδέλφου κιόλας και μπορώ να πω ότι νοσταλγώ ...έχω ευχάριστες αναμνήσεις από
όλους....ακόμα και τώρα στο..... που κάναμε έστω μια συνεδρίαση ....είναι πάντα...δεν
νομίζω ότι είναι τυχαίο ότι έχουν επανδρωθεί...γενικά η δια βίου μάθηση με ανθρώπους που
έχουν μεταπτυχιακές γνώσεις, εξειδικεύσεις, επιμορφώσεις, υπάρχει μια διαφορά επιπέδου
έτσι πιστεύω εγώ.

-Σ: Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση
κρατούμενων εκπαιδευομένων;

-Ε: εεε προ του μεταπτυχιακού που έχω κάνει, θα έλεγα ότι χρειάζεται ένα μεταπτυχιακό στην
εκπαίδευση ενηλίκων και εννοώ μεταπτυχιακό και όχι επιμορφώσεις και όλα αυτά παρόλο που
εγώ έχω κάνει πολλές επιμορφώσεις, ...θεωρώωω ότι χρυσώνουμε το χάπι στην Ελλάδα.
Πρέπει οι άνθρωποι να είναι εξειδικευμένοι, ο άνθρωπος που έχει κάνει το μεταπτυχιακό πάνω
στην εκπαίδευση ενηλίκων φαντάζομαι ότι θα είναι πάρα πολύ στοιχειοθετημένος γιατί δεν το
γνωρίζω ως μεταπτυχιακό. Όταν όμως έκανα στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση και κατάλαβα
ότι τα μαθήματα με τα οποία έχει στοιχειοθετηθεί αυτό το μεταπτυχιακό, θεωρώ πλέον ότι
κάθε εκπαιδευτικός που μπαίνει σε τάξη πρέπει να .....και δεν είναι τυχαίο ότι στο εξωτερικό,
είναι απαραίτητο να έχεις μεταπτυχιακό στην ειδική για να διδάξεις. Για να δεις το
διαφορετικό, πρέπει να υπάρχει ανοχή στο διαφορετικό, σαν νοοτροπία μυαλού, εκπαίδευσης,

ανθρώπου, κοινωνίας είναι δηλαδή θιασώτης της μεταπτυχιακής εκπαίδευσης στην εκπαίδευση.

-Σ: Ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: να είναι εργατικός, συνεπής, οργανωτικός και πάνω από όλα άνθρωπος

-Σ: Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: στάσεις ζωής που να αποπνέουν.....τέλος πάντων να δείχνουνε, να επιδεικνύουν όχι να επιδεικνύουν κακό ρήμα να ααα τονίζουν την ηθικότητα .....θεωρώ ότι πρέπει να είναι ηθικοί άνθρωποι

-Σ: τι εννοείς όταν λες ηθικό;

-Ε: η στάση ζωής πρέπει να είναι κοντά στο ηθικό, στην καλή πράξη, εεεε στην ανατροφοδότηση, εεε στην επιβράβευση του δίπλα, του όποιου δίπλα. Γενικά πρέπει να είναι ....εεε κάθε τι να είναι τοποθετημένο κοντά στο καλό.

-Σ: και το θέτεις έτσι επειδή είναι κρατούμενοι;

-Ε: ναι γιατί θεωρώ ότι ο λόγος που μπαίνεις εκεί πέρα και ο λόγος που πληρώνεσαι και ο λόγος που εεεεγίνεται όλο αυτό, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε όλη την Ευρώπη, είναι για να οι άνθρωποι αυτοί να σωφρονιστούν και «σώφρον» στα αρχαία είναι ο άνθρωπος όχι ο νομοταγής με την έννοια της αυστηρής τήρησης των νόμων αλλά ο άνθρωπος ο οποίος τηρεί τους γραπτούς και τους άγραφους νόμους. Αυτοί οι άνθρωποι πρέπει να παραδειγματιστούν, να καταλάβουν αυτά που ίσως δεν κατάλαβαν στο σχολείο, για να μπορέσουν να ξαναγυρίσουν κάποια στιγμή στην κοινωνία και να είναι...να εγκολπωθούν τέλος πάντων να γίνουν και αυτοί όπως θα ήθελαν να είναι ....κάτι τους παρέκκλινε.

-Σ: μιλάς για επανακοινωνικοποίηση; Αυτό εννοείς;

-Ε: ναι επανακοινωνικοποίηση οριστική όχι έτσι όπως την έχουμε στην Ελλάδα.....οι άνθρωποι ...πιστεύω ότι μπορούν όλοι να ...να γυρίσουνε στον σωστό τον δρόμο αν εκπαιδευτούν σωστά....την εκπαίδευση γενικά τη θεωρώ πάρα πολύ σημαντική γι' αυτό κι έχω επιλέξει αυτό το επάγγελμα. Θεωρώ ότι μπορείς να κάνεις τα πάντα ..τα πάντα αν έχεις παιδεία.

-Σ: Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: ναι, ναι ,ναι θα με βοηθούσε πάρα πολύ, θα το ήθελα να μπορώ να το κάνω

-Σ: γιατί πιστεύεις ότι θα σε βοηθούσε;

-Ε: γιατί τώρα πλέον που είμαι 40 χρονών βλέπω ότι δεν πρέπει να θεωρώ ότι τα ξέρω όλα και πρέπει διαρκώς να μαθαίνω όσο μαθαίνω αλλάζω κα γίνομαι καλύτερη και νιώθω καλύτερα.

-Σ: Ποιες βελτιώσεις θα προτείνετε;

-Ε: τώρα δεν το έχω στο μυαλό μου δεν μού 'ρχεται δεν ξέρω νομίζω σε λειτουργικά θέματα δεν είμαι τόσο καλή για να μπορέσω να δώσω έτσι νομίζω θέλει πολύ σκέψη.... Επιμόρφωση αυτών που τα επανδρώνουνε επιμόρφωση και αξιολόγηση

Σ: Υπάρχει κάτι άλλο που νιώθετε την ανάγκη να συμπληρώσετε, να προσθέσετε ή να προτείνετε για τις τρέχουσες εκπαιδευτικές ανάγκες σας στο πεδίο της Εκπαίδευσης Δεύτερης Ευκαιρίας στις φυλακές;

-Ε: όχι, όχι Αλεξάνδρα μου, νομίζω ότι ήταν πολύ καλή η συνέντευξη και πλήρης και με σαφήνεια τα ερωτήματα δεν χρειάζεται τίποτα επιπλέον

-Σ: εντάξει! Χάρηκα πάρα πολύ που δέχτηκες...

-Ε: κι εγώ χάρηκα ..

-Σ: Δέχτηκες να...

-Ε: σου εύχομαι να πάρεις το πτυχίο άμεσα και να έχεις μια καλή πρόοδο, σταδιοδρομία σε ότι ονειρεύεσαι

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ, να είσαι κι εσύ καλά!

E13

1.Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2.Σε πιο ηλικιακό εύρος ανήκετε; <35 35-44 45-59 60+

3.Ποιά από τις παρακάτω εκπαιδευτικές βαθμίδες ολοκληρώσατε;

Βασικό πτυχίο   Μεταπτυχιακός τίτλος   Διδακτορικό   Άλλο

-Σ: Τι είδους μεταπτυχιακό τίτλο;

-Ε: εεοονομάζεται «Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στην Ανθρώπινη Επικοινωνία» και απονεμήθηκε από το Πανεπιστημιακό Κολέγιο Λονδίνου το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου το 2002

-Σ: Πολύ ωραία

4.Ειδικότητα εκπαιδευτικού:ΠΕ06 Αγγλικής γλώσσας

-Σ: ωραία

5.Εργασιακή κατάσταση:Μόνιμος   Αναπληρωτής/τρια   Ωρομίσθιος/α   ☐

-Ε: είμαι μόνιμη εκπαιδευτικός με οργανική θέση στο ..... αλλά από το 2019 υπηρετώ στο 1° ΣΔΕ ..... που λειτουργεί εντός του καταστήματος κράτησης ....., πέρυσι ήμουν ως εκπαιδύτρια αγγλικής γλώσσας στο 1° ΣΔΕ....., εε και φέτος ανέλαβα και καθήκοντα αναπληρώτριας ..... λόγω αρχαιότητας

-Σ: Μάλιστα

-Ε: κατόπιν της απόσπασής μου

6.Πιστοποιημένος/η εκπαιδευτής/τρια Ενηλίκων: ΝΑΙ   ΟΧΙ

-Ε: εεΕίμαι εγγεγραμμένη στο Μητρώο εκπαιδευτών του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης

-Σ: Ναι

-Ε: Έχω αυτή την πιστοποίηση

-Σ: Ωραία

7.Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων: εεενάμιση

-Σ: ενάμιση χρόνο

-Ε: ενάμιση χρόνο (γελώντας)

8. Προϋπηρεσία (σε έτη) ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων στο ΣΔΕ:

Δομοκού   Μαλανδρίνου

-Ε: Αυτή είναι ενάμιση χρόνο

- Σ: ενάμιση χρόνο ωραία

9. Έχετε συμμετάσχει σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα;

Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ευάλωτων ομάδων και στα δυο δεν έχω λάβει

-Ε: Συμμετείχα σε ένα σεμινάριο που απευθυνόταν σε εκπαιδευτές Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας αλλά γενικού πληθυσμού δεν ήταν εξειδικευμένο για ευάλωτες ομάδες εε αυτό διοργανώθηκε από το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης εε και επιπλέον έχω παρακολουθήσει ένααα εε εξ αποστάσεως σεμινάριο 400 ωρών από την Ελληνική Επιστημονική Ένωση την ΕΕΠΕΚ που ήτανε πάλι για την εκπαίδευση ενηλίκων σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας

-Σ: Ναι , το πρώτο πόσες ώρες.... τι χρονική διάρκεια είχε;

-Ε: ήτανε 72 ώρες

-Σ: ωραία άρα μου εξέχεις απαντήσει και στην επόμενη και στη διάρκεια και στον φορέα

Σ: Αφού έχετε λάβει μέρος σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα, πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-Ε: Το επαναλαμβάνεις λίγο αυτό;

-Σ: Ναι. Αν έχετε λάβει μέρος σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα, πείτε μας τη γνώμη σας σχετικά με τα αντικείμενα-περιοχές του εκπαιδευτικού σας έργου που κάλυπτε;

-Ε: Α οκ είχαμεεε και τα δύο και οι δύο επιμορφώσεις επικεντρώνονταν κατά βάση στις τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων που φοιτούν όμως σε σχολεία δεύτερης ευκαιρίας δλδ και τα δύο ήταν εξειδικευμένα για την εκπαίδευση ενηλίκων σε ΣΔΕ εεε οπότε είχε να κα....και τα δύο με διαφορετικό τρόπο το καθένα το μικρότερο σεμινάριο από το ΕΚΔΔΑ ήτανε πολύ βιωματικό γιατί είχε γίνει δια ζώσης και, ήταν υποχρεωτικό δια ζώσης, ενώ το άλλο ήταν απλά εξ αποστάσεως ασύγχρονο ...οπότε παρότι μικρότερο ήτανε για μένα πολύ πιο ουσιαστικό γιατί ακριβώς είχαμε την ευκαιρία να έχουμε πολλούς διαφορετικούς εκπαιδευτές εεε και μας εμπλέκανε σε διάφορα σενάρια .

-Σ: Χμμ

- Ε: Και στο τέλος υποχρεωτικό μέρος της συγκεκριμένης έτσι επιμόρφωσης ήτανε να παρουσιάσουμε το δικό μας εεε μικροσενάριο όπως ακριβώς γίνεται και στις εξετάσεις του ΕΟΠΕΠ ...

-Σ: Χμμ

- Ε: για την πιστοποίηση ενηλίκων, ακριβώς με την ίδια φιλοσοφία με χρονομέτρηση , με φυλλάδια για την εμπλοκή όλων των παρευρισκομένων εεε άρα αυτό που θεώρησα πολύ πιο ουσιαστικό το σεμινάριο του ΕΚΔΔΑ. Και μάλιστα υπήρχε κι ένα ζήτημα ως προς τη διάρκεια γιατί είχε να γίνει πάρα πολλά χρόνια τέτοιου είδους σεμινάριο για εκπαιδευτές ΣΔΕ από το ΕΚΔΔΑ, και τονίστηκε από εμάς τους επιμορφούμενους προς τους επιμορφωτές η ανάγκη επανάληψης και μάλιστα εξειδίκευσης για τα ΣΔΕ καταστημάτων κράτησης. Η άλλη επιμόρφωση ήτ.. έδινε πιο θεωρητικά πλαίσια εεε τα οποία εε όταν δεν τα βλέπεις εφαρμοσμένα στην πράξη εε από ένα σημείο και μετά μπορεί να παίρνεις πληροφορίες αλλά αν δεν υπάρχει και το ζωντανό παράδειγμα διαχείρισης ή εφαρμογής της θεωρίας και σε μια πραγματική κατάσταση ή εξομοίωση πραγματικής εε εκεί θεώρησα ότι σαννν ας πούμε επιμορφούμενη με έχασε. Εεεγιατί έχασα το ενδιαφέρον μου βέβαια έκανα την εργασία θεωρήθηκε ότι ήταν εντάξει αλλά εεε δεν μπορώ να πω ότι κέρδισα ιδιαίτερα πράγματααα από εκείνο το σεμινάριο και παρότι είχα ήταν πολύ μικρότερη η εμπειρία μου με το ΣΔΕ φυλακών.

-Σ: Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας συνθήκες που διευκολύνουν το εκπαιδευτικό σας έργο στη λειτουργία του ΣΔΕ μέσα στη φυλακή;

-Ε: εεε Συνθήκες που να διευκολύνουν.....(σκεφτικά)

-Σ: Χμμ

-Ε: Μιλώντας τώρα έτσι από το παράδειγμα μόνο του 1^{ου} ΣΔΕ..... γιατί δεν έχω και εμπειρία από άλλο κατάστημα κράτησης εεε αυτό που διευκολύνει ....προσπαθώ να σκεφτώ τι είναι αυτό που διευκολύνει..... γιατί είναι λίγο δύσκολο.....εεε αυτό που διευκολύνει ..... μάλλον να το πω έτσι εεεε θα το εε σκεφτώ.....είναι η πολύ μεγάλη θέληση των κρατουμένων να έρθουν στο σχολείο. Οπότε μπορεί οι συνθήκες οι γενικότερες , και δεν έχει να κάνει αυτό με την πανδημία που προέκυψε δηλαδή αυτό το είδα και πριν όταν ξεκίνησα το 2019, υπάρχει πάντα πολύ μεγάλη θέληση για εκπαίδευση και όχι μόνο στο ΣΔΕ . Οπότε το να υπάρχει η ζήτηση, να το πούμε έτσι, αυτό από μια άποψη διευκολύνει τα.... τη λειτουργία του σχολείου. Δεν είναι δηλαδή μια φυλακή η οποία εε υπάρχει η δομή και δεν υπάρχει ενδιαφέρον, το αντίθετο εεε ίσα-ίσα που πάντα γίνονται πολύ περισσότερες αιτήσεις από κρατούμενους του ..... και πέρυσι και φέτος τουλάχιστον που τα έχω δει από κοντά εεε σε σχέση με τις ....εε με τη δυναμική του σχολείου το οποίο είναι η οποία είναι περιορισμένη.....δυστυχώς!! Αυτό είναι το ένα πράγμα που διευκολύνει. Τοο άλλο που διευκολύνει είναι εε ότι ...το γεγονός ότι από το 2008 που λειτουργεί το σχολείο είναι βοηθητικό, γιατί υπάρχει ένα καλό προηγούμενο,

εε παρά το διάστημα που δεν λειτούργησε, για άλλους λόγους, εεε ωστόσο επειδή μέχρι και το Οκτώβριο του 2019 γίνονταν και άλλες δράσεις με αφορμή το σχολείο, εντός του σχολείου, ή εντός της φυλακής, από άλλους φορείς, συνήθως μη κυβερνητικούς ή με λιγότερο νομίζω από εθελοντές έτσι εεε τουλάχιστον για τον ..... και από όσο έχω πληροφορηθεί, αυτό έκανε ένα εε ας πούμε μια πολύ θετική διαφήμιση και για τη λειτουργία του σχολείου και για το γεγονός ότι όντως το σχολείο της φυλακής μπορεί να λειτουργήσει και σαν γέφυρα με τον έξω κόσμο και να δώσει και δυνατότητα έκφρασης στους κρατούμενους εκπαιδευόμενους αλλά και να ευαισθητοποιήσει και την τοπική ή έστω και λίγο πιο ευρύτερη κοινωνία ως προ το ότι αυτοί οι άνθρωποι παρά το αδίκημα για το οποίο κατηγορούνται και προφανώς έχουνε βρεθεί στην κατάσταση που είναι, δεν παύουν να έχουνε δεξιότητες, να έχουνε ικανότητες, να έχουνε ευαισθησίες, εεε και να πρέπει να τους δίνετε κανονικά μια δεύτερη ευκαιρία έτσι; Όπως είναι και το όνομα του σχολείου. Αυτά νομίζω τα δυο είναι που διευκολύνουν την περίπτωση .....

-Σ: ναι. Τι είναι αυτό που δυσκολεύει; Δυσκολεύει το περιβάλλον της φυλακής το εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: Δυσκολεύει.. έχουμε δυστυχώς έχουμε αρκετές δυσκολίες εε αφενός έχει να κάνει λίγο με την τοποθεσία της ίδιας της φυλακής. Όπως έμαθα το αρχικό αρχικό σχέδιο πριν χτιστεί η φυλακή του..... που νομίζω εγκαινιάστηκε το κτίριο μάλλον άρχισε να λειτουργεί το 2007, οπότε το σχολείο λειτούργησε ένα χρόνο αργότερα, ήτανε να γίνουν η φυλακή σε άλλη περιοχή, που είναι στον κάμπο

-Σ: Ναι

-Ε: άρα μιλάμε για άλλη προσβασιμότητα, γιατί και ..... σαν περιοχή έχει και σαν περιοχή κάποιες γεωγραφικές έτσι δυσκολίες το οποίο ..οι οποίες μάλλον πάντα λαμβάνονται υπόψη από τους εκπαιδευτές

-Σ: Χμμμ

- Ε: εεε γιατί δεν είναι κοντά ιδιαίτερα σε σχετικά μεγάλα αστικά κέντρα που σημαίνει ότι το λιγότερο χρειάζεται μισής ώρας οδήγηση, το λιγότερο στην περίπτωση μου πολύ παραπάνω (γελώντας)

- Σ: χαμόγελα και από εμένα

-Ε: έτσι και αλλιώς είναι θέμα επιλογής αλλά θέλω να πω ότι δεν είναι μια.. η τοποθεσία που βοηθάει αυτό είναι το ένα εεετο άλλο που δεν βοηθάει το σχολείο σε πολύ ποιο πρακτικό

επίπεδο είναι το γεγονός ότι δεν ακολουθείται η τακτική που ακολουθείται σε άλλα καταστήματα κράτησης, αναφορικά με τα σχολεία που λειτουργούν εντός, να είναι οι κρατούμενοι στην ίδια πτέρυγα. Αυτό δημιουργεί πολλά πρακτικά προβλήματα, με την έννοια ότι για παράδειγμα φέτος ειδικά, οι εκπαιδευόμενοι του..... που είναι 50 στον Α και Β κύκλο, είναι διασκορπισμένοι σε ολόκληρη τη φυλακή

-Σ: μμμ

-Ε: αλλού περισσότεροι αλλού λιγότεροι, αλλά αν υποθέσουμε εκτός πανδημίας ότι πρέπει αυτοί οι άνθρωποι προτού μπουν στο χώρο του σχολείου στην αυλή του σχολείου να ελεγχθούν εξονυχιστικά, αυτό σημαίνει για τη φυλακή ταυτόχρονα ότι απασχολούνται τουλάχιστον, είναι πέντε πτέρυγες, εε τουλάχιστον πέντε σωφρονιστικοί υπάλληλοι με τον έλεγχό τους

-Σ: μμμμ

-Ε: εεε και επιπλέον δημιουργούνται καθυστερήσεις top οι οποίες όλες είναι επιβαρυντικές και για την εύρυθμη λειτουργία του σχολείου. Το τρίτο πρόβλημα είναι με τη με το γεγονός ότι η εεε η διοίκηση της φυλακής εεε αυτό έχει να κάνει με την εσωτερική μάλλον οργάνωση της συγκεκριμένης φυλακής, του....., εε δεν έχει καλή ροή, πληροφορίας θα το θέσω έτσι. Επειδή είναι αρκετοί οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι, και με τη ιδιότητα της διευθύντριας του σχολείου φέτος εε συναλλάσσομαι υποχρεωτικά με το υπαρχιφυλακείο, με το αρχιφυλακείο, με τον Διευθυντή και με τη γραμματεία της φυλακής, αν αλλάξει η βάρδια και αλλάξουν τα πρόσωπα, και προφανώς όχι ο Διευθυντής και ο γραμματέας (χαμογελώντας) έτσι;

-Σ: ναι, ναι

-Ε: ούτε και ο αρχιφύλακας βασικά, στο υπαρχιφυλακείο είναι το κυριότερο ζήτημα, εκεί κάτι που μπορεί να έχω ζητήσει, να έχω ρωτήσει, ή να χρειάζομαι, δεν μεταφέρεται απαραίτητα

-Σ: Στην επόμενη

-Ε: Στους επόμενους που θα αναλάβουν τη βάρδια. Αυτό, εεε είναι λειτουργικά προβληματικό, εε γιατί το σχολείο έχει μια συνέχεια η φυλακή δεν έχεις.... εε και έτσι, σε όσο διάστημα προλάβουμε να λειτουργήσουμε μέχρι την αναστολή των δια ζώσης μαθημάτων ..έβγαζα φωτοτυπίες, ανακοινώσεις, με χρώματα για να είμαι σίγουρη και ρωτούσα και ξαναρωτούσα, Αλλά δεν μπορώ να επέμβω δυστυχώς σε πάρα πολλά οργανωτικά της φυλακής και έτσι αναγκαστικά επειδή εε το σχολείο φιλοξενείται και εποπτεύεται από τη φυλακή εε πρέπει με έναν τρόπο εε το σχολείο να προσαρμόζεται και να προσαρμόζει κάποιες από τις τακτικές της φυλακής εε στο λειτουργικό το κομμάτι. Το άλλο πρόβλημα είναι μετά θα το θέσω στους

εκπαιδευτές. Όταν οι εκπαιδευτές έρχονται σε ένα ΣΔΕ φυλακής δεν έχει σημασία..δεν θα το προσδιορίσω για του....., νομίζω ισχύει και γενικότερα για όλα τα ΣΔΕ φυλακών δηλαδή, εε και δεν έρχονται συνειδητοποιημένοι για το ρόλο που έχουν αναλάβει, στο συγκεκριμένο σχολείο. Γιατί είναι η συνθήκη τέτοια και είναι οι εκπαιδευόμενοι τέτοιοι, που αν μη τι άλλο χρειάζονται μια δέσμευση από τους εκπαιδευτές, απέναντί τους και να τους αντιμετωπίζουν με έναν σεβασμό γιατί είναι ενήλικες άνθρωποι, δεν έχει σημασία ότι είναι κρατούμενοι, δεν είναι άνθρωποι, μπορεί να υπάρχουν άνθρωποι με κάποιες ας πούμε ειδικές εε δυσκολίες

-Σ: χμμμ

-Ε: Αλλά η πλειοψηφία τους είναι εεε με ένα πολύ κανονικό έτσι νοητικό επίπεδο, υπάρχουν άνθρωποι που μπορεί να και έχουν πολύ ανώτερο νοητικό επίπεδο και από τους εκπαιδευτές, γιατί ακριβώς πρέπει να επιβιώσουν μέσα στο περιβάλλον της φυλακής, και απαιτούν ουσιαστικά από τους καθηγητές τους να τους αναπτύξουν το ενδιαφέρον για τη μάθηση και να ξεφύγουν από το βασικότερο κίνητρο που έρχονται στο σχολείο και είναι τα ευεργετικά ημερομίσθια.

-Σ: Έτσι

-Ε: Ναι, Αυτό εντάξει είναι και δεδομένο έτσι; Δηλαδή ελάχιστοι έρχονται στο σχολείο γιατί έχουν τη δίψα για τη μάθηση....

-Σ: Ναι

-Ε: Αλλά είναι καθαρά στο χέρι των εκπαιδευτών να αντιστρέψουν αυτό το πράγμα και να οδηγήσουν τους εκπαιδευόμενους σε μια διαδικασία όντως να ανακαλύψουνε τη μάθηση ....και να έχουνε βέβαια και την ευεργεσία

-Σ: Ναι ναι, παράλληλα

- Ε: Του Ημερομισθίου βέβαια ναι γιατί όχι. Αυτά νομίζω ότι είναι κυρίως συν του ότι εντάξει πολύ πιο πρακτικό επίπεδο η συνεργασία με το ΙΝΕΔΙΒΙΜ εεε που έχει να κάνει με την χρηματοδότηση των σχολείων εεεε εκεί πέρα δημιουργούνται αρκετά προβλήματα, εεε ακόμα στο..... είμαστε καλά σχετικά εεε αλλά από την άλλη δεν ήτανε, απ' ότι αντιλαμβάνομαι από συναδέλφους σε άλλα ΣΔΕ φυλακών, εεε υπάρχουν πιο πολλές προβληματικές καταστάσεις με πολύ βασικές ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή.

-Σ: μμμμ

-Ε: Το ΣΔΕ στο..... δεν έχει...είναι πολύ θα έλεγα παραδοσιακό σχολείο έχουμε ένα εργαστήριο πληροφορικής, και πρόσφατα το Ίδρυμα Μποδοσάκη μας έκανε και μια δωρεά τεσσάρων καινούργιων υπολογιστών

-Σ: Ωραία

-Ε: Αλλά, μέχρι εκεί δηλαδή κατά τα άλλα με πίνακες μαρκαδόρου (χαμογελώντας) αυτά!!

-Σ: Ναι, κάτι που ήθελα να σε ρωτήσω και δεν το έχω βάλει σαν ερώτηση. Το σχολείο στις φυλακές.....μάλλον οι φυλακές..... από την στιγμή που κτίστηκαν προβλέπουν μέσα προέβλεπαν χώρο σχολείου. Και αυτό είναι πολύ σημαντικό έτσι δεν είναι;

-Ε: Ναι , ναι αυτό είναι εννοείται γιατί έτσι και αλλιώς δημιουργήθηκε στα πρότυπα, από ό,τι έχω αντιληφθεί, του Κορυδαλλού, που έτσι και αλλιώς θέλανε δηλαδή να δημιουργήσουν μια φυλακή που να μπορεί να γίνει και υψίστης ασφαλείας από τη μια, όπως κι έγινε..

-Σ: Χμμ κι έγινε

-Ε: Αλλά από την άλλη να παρέχει και δομές εκπαίδευσης, δηλαδή είναι πέρα από το εκπαιδευτικό ως το πούμε κτίριο που φιλοξενείται το σχολείο, εεπολύ κοντά υπάρχει αυτό που ονομάζουνε το βιομηχανικό κτίριο....

-Σ: Χμμμμ

-Ε: Και είναι ένας πολύ μεγάλος χώρος που νε μεν μέχρι στιγμής....παλιότερα χρησιμοποιούνταν και για διάφορες εκδηλώσεις και θεατρικές παραστάσεις των κρατουμένων, εεε εκεί πέρα, το 2019 μέχρι και τις αρχές του 2020 πέρυσι, «έτρεξε» και ένα πρόγραμμα επιδοτούμενο από την Αυστριακή πρεσβεία,εεε η οποία επιδότησε την δημιουργία εργαστηρίου ξυλογλυπτικής..

- Σ: πολύ σημαντικό αυτό!!!

-Ε: Το οποίο ήταν ένας εξαιρετικό ήταν ένας ξυλογλύπτης από τα ..... που ερχότανε με δικά του έξοδα ο άνθρωπος στο σχολείο, αλλά είχε την επιχορήγηση για όλα τα υπόλοιπα

- Σ: χμμμ

-Ε: κι εκεί κάναν εξαιρετικά πράγματα οπότε εεε εεε συν τις άλλους η φυλακή του..... έχει και μια πολύ μεγάλη βιβλιοθήκη δεν την έχω δει ακόμα (Γελώντας) δυστυχώς! Δεν με έχουν πάει, αλλά το ξέρω σαφώς ότι έχει τουλάχιστον 6000 τίτλους βιβλίων

-Σ: Και δανείζονται; Δανείζονται .....δανείζονται....λειτουργεί..

-Ε: δανείζονται ναι, υπάρχουν κρατούμενοι...τον έναν τον γνωρίζουμε γιατί είναι και φοιτητής εε του ΕΚΠΑ οπότε ερχόταν και στο σχολείο και παρακολουθούσε τα μαθήματά του και είχαμε ανταλλάξει έτσι και απόψεις και ..ο ένας ήταν εκείνος υπεύθυνος φυλακής και πριν από κάποιους μήνες ορίστηκε και ένας βοηθός του, από καινούργιους κρατούμενους που μπήκαν στο ....., αλλά ναι υπάρχει δανεισμός, και εεμου έκανε πολύ μεγάλη εντύπωση το εύρος..

-Σ:Ναι βέβαια

-Ε: Της βιβλιοθήκης της φυλακής...βέβαια πρέπει να σημειωθεί ότι, για κάθε φυλακή, και πάλι θα μιλήσουμε συγκεκριμένα για τον....., εεε μετράει πολύ θετικά στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, να διεξάγονται εκπαιδευτικά προγράμματα εεε και να υπάρχουν τέλος πάντων υποδομές..

-Σ: Ναι

- Ε: εε που να λειτουργούν με έναν τρόπο μέσα στη φυλακή γιατί εκεί λίγο καλύπτεται το κομμάτι του σωφρονισμού.

Σ: Πώς διαχειρίζεστε τις δυσκολίες αυτές; Χμμ, χμμ να ξαναγυρίσω πάλι να σου ξαναθυμίσω λίγο τις δυσκολίες που ανέφερες

-Ε: Ναι, ναι

-Σ: και θέλω να μου πείς πως διαχειρίζεσαι αυτές τις δυσκολίες;

-Ε: (Παύση) εεεε λοιπόν η διαχείριση των δυσκολιών εεε γίνεται ανάλογα με την ανάγκη που θα προκύψει. Αν μπορώ να αναλάβω προσωπικά δράση, όπως το έχω κάνει και θα συνεχίσω να το κάνω, από τη θέση που είμαι, εεε, αυτό θα σημαίνει συζήτηση πέρα από τους συναδέλφους μου εε το οποίο αν είναι κάτι επείγον μπορεί και να μην..απλά να τους ενημερώσω εκ των υστέρων αν έπρεπε να κάνω κάτι πολύ πιο επείγον, εε σίγουρα συζήτηση με τον Διευθυντή της φυλακής, εεε σίγουρα συζήτηση με τον αρχιφύλακα γιατί είναι οι βασικοί άξονες

-Σ: Χμμμμ

-Ε: γύρω από τους οποίους κινείται η φυλακή και είναι οι δύο θέσεις και οι δυο άνθρωποι που καθορίζουν και τον χαρακτήρα της κάθε φυλακής. Εε Μπορεί ο αρχιφύλακας να μην έχει ψήφο στο Συμβούλιο της φυλακής για τα ζητήματα που λαμβάνονται που τίθενται εκεί, εεε υπόψη ίσως και του εισαγγελέα ή και της κοινωνικής υπηρεσίας, αλλά ο λόγος του οπωσδήποτε μετράει γιατί είναι υπεύθυνος για την ασφάλεια

-Σ: χμμ

-Ε: όλων, ο αρχιφύλακας, οπότε όποτε προέκυπτε κάτι ερεπήςγαινααα και βέβαια έχουν έτσι; Και τη βοήθεια του και του γραμματέα της φυλακής δηλαδή του σωφρονιστικού που εκτελεί χρέη γραμματέα

-Σ: χμμμμ

-Ε: εε ο οποίος μέχρι τώρα και στη συνέχεια είναι πάντα έτοιμος να συνδράμει όσο μπορεί εε σε ό,τι μπορεί να έχει προκύψει. Τώρα εεετο κακό με το....., και αυτό ήταν στα αρνητικά που παρέλειψα νααα πω νωρίτερα, είναι είναι η έλλειψη εεεοργανικών θέσεων Κοινωνικής Υπηρεσίας

-Σ: Δεν έχετε κοινωνική υπηρεσία πάνω δεν έχετε ψυχολόγο και

-Ε: εεε η ψυχολόγος στο ..... υπήρχε για ένα χρόνο, όσο γνωρίζω εγώ, μέχρι το Φεβρουάριο του '20. Από τον Φεβρουάριο του '19 μέχρι το Φεβρουάριο του '20, έκτοτε ψυχολόγος στο κατάστημα δεν υπάρχει. Από κει και μετά κοινωνική λειτουργός υπήρχε μια μέχρι το Μάρτιο του '20, μετά ήρθε μια επόμενη το καλοκαίρι του '20 μέχρι τον Οκτώβριο και ξανά ήρθε κοινωνικός λειτουργός λίγο πριν τις γιορτές των Χριστουγέννων που δεν είναι εξ ολοκλήρου στο....., μοιράζεται με την φυλακή του..... Αυτό δημιουργεί τεράστια προβλήματα και στους κρατούμενους, γιατί δεν έχουν την ψυχολογική υποστήριξη που δικαιούνται στην ουσία

-Σ: Ακριβώς

-Ε: εεε και στο σχολείο γιατί πράγματα που συνήθως είναι αρμοδιότητας της κοινωνικής υπηρεσίας, ελλείπει αυτής περνάνε στο σχολείο. Όχι ότι είχα ποτέ την αντίρρηση να κάνω παραπάνω δουλειά, δεν είναι εκεί το ζήτημα, αλλά τα όρια του σχολείου φτάνουν μέχρι ένα σημείο, δυστυχώς εεε είναι η φύση κάποιων πραγμάτων όπως για παράδειγμα το ζήτημα που προέκυψε με τους κατ' ιδίαν διδαχθέντες μαθητές Λυκείου. Οι οποίοι εγγράφονται μεν εε μπορούν να εγγραφούν και εκπρόθεσμα και τα λοιπά αλλά υπάρχει μια πολύ μεγάλη γραφειοκρατική διαδικασία που είναι απαραίτητη, εγώ έκανα την προετοιμασία μέχρι εκεί που μπορούσα και πλέον επειδή υπάρχει κοινωνική...ός λειτουργός στο κατάστημα, παρέδωσα όλα τα στοιχεία που προετοίμασα στα χέρια του για να το συνεχίσει

-Σ: μμμ

-Ε: Γιατί το σχολείο ας πούμε σ' αυτήν την περίπτωση σε αυτό το ζήτημα, είναι το τελευταίο μέλος που θα διεξάγει απλά τις εξετάσεις στο τέλος....

-Σ: Ναι

-Ε: του σχολικού έτους. Αν δώσει ο Διευθυντής την εντολή και την άδεια να έρχονται οι εκπαιδευόμενοι του Λυκείου στους χώρους του σχολείου, όπως γινότανε με τον προηγούμενο Διευθυντή και με τον προηγούμενο αρχιφύλακα, θα γίνει και αυτό. Ο τωρινός η τωρινή διοίκηση εε στην πρώτη συζήτηση ήταν αρνητική γιατί είχαν δημιουργηθεί πάρα πολλά ζητήματα ασφαλείας μέσα στο χώρο της φυλακής. Οπότε εκεί δυστυχώς ο ..... είναι πολύ ακάλυπτος σε αυτό το κομμάτι, θα έπρεπε για μένα να υπάρχει και οργανική θέση τουλάχιστον δύο κοινωνικών λειτουργών..

-Σ: μμμ

-Ε: δύο ψυχολόγων, κοινωνιολόγων, εγκληματολόγων, γιατρών δηλαδή υπάρχουνε πολύ βασικά ζητήματα τα οποία δεν ξέρω..προφανώς είναι αρμοδιότητα του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη ...Αλλά το ζήτημα είναι ότι εεεε υπάρχει κόσμος που περιμένει να πάρει τις θέσεις δεν.. αργεί πάρα πολύ η όλη διαδικασία και το αποτέλεσμα είναι να μην έχουνε τελικά υποστήριξη οι κρατούμενοι

-Σ: Έτσι.

-Ε: γιατί επιστρέφει σε αυτούς

-Σ: Έτσι

-Ε: εεοπότε εε ηη προκύπτουν και τέτοιου είδους δυσκολίες οι οποίες θεωρητικά δεν θα έπρεπε να υπήρχαν

-Σ: ναι

-Ε: αν οι άνθρωποι κάλυπταν κάποιες θέσεις..αν οι θέσεις καλύπτονταν από κάποιους ανθρώπους

-Σ: Ναι

-Ε: Κι έτσι εεεο άλλος τρόπος αντιμετώπισης των δυσκολιών είναι νααα αν ας πούμε επειδή προέκυψαν από το διάστημα που λειτούργησε το σχολείο από τον Σεπτέμβριο μέχρι το Νοέμβριο με κρατούμενους εκπαιδευόμενους, εκεί έπρεπε εγώ να λάβω εε την απόφαση και το βάρος της ευθύνης εε με την συνηγόρηση του συλλόγου αλλά κατά βάσει ξεκινούσε όλο αυτό από εμένα και τελείωνε με τη δική μου υπογραφή

-Σ: μμμ

-Ε: στο τέλος, που σε ια περίπτωση εε μάλλον το αποτέλεσμα αυτής δεν ήτανε καλό για τους κρατούμενους, γιατί αναγκάστηκα να τους διαγράψω από το σχολείο, εεε εξηγώντας στον καθέναν τους λόγους εεαπλά με τον πρώτο που έγινε αυτό και ήταν και πολύ νωρίς στην έναρξη της χρονιάς, δεν έγινε με καλό τρόπο (απογοητευμένα)

-Σ: χμμμ

-Ε: Δυστυχώς, μεταξύ μας υπήρχε μια έτσει αψιμαχία! Εεε η οποία είχε να κάνει και με τον ίδιο τον κρατούμενο και είχε να κάνει με την ας πούμε παραβίαση των κανόνων του σχολείου

Σ: χμμμ

-Ε: Γιατί ακριβώς για να αποφευχθούν δυσκολίες εεε σε καθημερινό επίπεδο εεε και εννοώ με το πώς φερόμαστε ως μαθητές πλέον, ξεχνάμε την ιδιότητα του κρατουμένου και από την στιγμή που μπαίνουμε στο σχολείο γινόμαστε μαθητές, αυτό ήτανε το πρώτο πράγμα που τους είπα, 15 Σεπτεμβρίου όταν ξεκίνησε το σχολείο, ότι οι κανόνες είναι αυτοί, και αυτοί και αυτοί. Ήταν πολύ συγκεκριμένο, δηλαδή υπήρχε εετην προηγούμενη χρονιά που ήμουν ως εκπαιδευτρια υπήρχαν, υπήρχε άλλο κλίμα ....αλλά ...από τη φυλακή άλλο κλίμα, εε το οποίο μπορεί να φαινόταν ότι ήτανε πιο χαλαρό να το πω έτσει

-Σ: Ναι

-Ε: αλλά τελικά λειτουργούσε κατά του σχολείου γιατί ακριβώς δεν γινόταν αντιληπτό το όριο που υπάρχει στη συμπεριφορά του καθενός

-Σ: μμμ

- Ε: Κι επειδή έτσει και αλλιώς το σχολείο, εε είναι ο μοναδικός φορέας σωφρονισμού μέσα σε ένα κατάστημα κράτησης, ήμουνα πολύ κάθετη στο ότι εε θα πρέπει από τη στιγμή που μπαίνετε στο σχολείο να μάθετε να ακολουθείτε αυτούς τους τρεις βασικούς κανόνες. Ο συγκεκριμένος μαθητής τους κατάργησε όλους μαζί και δεν είχε και καλό τρόπο απέναντί πλέον μου ως άνθρωπος,

-Σ: χμμμ

-Ε: πέρα από την ιδιότητά του μαθητή, εεε οπότε εκεί δεν είχα κανέναν ενδιασμό ..για τη διαγραφή του..

-Σ: Χμμ

-Ε: Είχα δηλαδή και πέρα απ' αυτό και τυπικούς λόγους να τον διαγράψω. Για τους άλλους τρεις, εεε ήτανε οι ίδιοι τυπικοί λόγοι, βασικά το πρόβλημα είναι ότι επειδή ακριβώς θέλουν να έρχονται στο σχολείο, υπάρχει δυστυχώς πολύ μεγάλο πρόβλημα με πλαστά έγγραφα..

-Σ: χμμ

-Ε: ή μπορεί κάποιος να έχει τελειώσει το σχολείο να έχει τελειώσει το Λύκειο, να έχει τελειώσει Πανεπιστήμιο και απλά να δηλώνει ότι είναι απόφοιτος δημοτικού

-Σ: αααμάλιστα

-Ε: Μόνο και μόνο για να έρθει στο σχολείο (ταυτόχρονα και οι δυο).Οπότε επειδή εντόπισα τρεις τέτοιες περιπτώσεις εεε και επειδή στο τέλος εκδίδουμε ένα απολυτήριο που είναι ισότιμο του γυμνασίου θεωρούσα ότι αν μη τι άλλο πρέπει με έναν τρόπο να διαφυλάξουμε κάποια από τα βασικά πράγματα

-Σ; Σωστά, και συν του ότι θα μπορούσε να έρθει ένας άλλος κρατούμενος στη θέση τους

-Ε: Ακριβώς!! Και αυτό τους εξήγησα ότι ..και στους τρεις εε εξήγησα εγώ την κατάσταση, τους είπα εγώ ότι θα ..δυστυχώς θα πρέπει να σας διαγράψω και ήτανε μαθητές του σχολείου από πέρυσι, οπότε είχα κι εγώ μαζί τους μια επαφή και σχέση ως καθηγήτρια αυτό εννοώ την προηγούμενη χρονιά

-Σ: ναι, ναι

-Ε: Παρόλα αυτά αναγκάστηκα να το κάνω και τους εξήγησα ότι μεταξύ άλλων στερούσανε επί της ουσίας μια θέση από κάποιον που όντως δεν είχε καθόλου κάποιο έτσι...

-Σ: Ναι σωστά

-Ε: Και ήθελε να τελειώσει το σχολείο. Εεε οπότε εεε νομίζω ότι γενικώς η διαχείριση των όποιων δυσκολιών μπορεί να προκύψουν, έχουν να κάνουνε και με τοσο και με το ίδιο το άτομο που είναι στην κάθε θέση, δηλαδή κατά πόσο θέλει κάποιος να εμπλακεί περισσότερο ή λιγότερο, κάποια πράγματα είναι δεδομένα, δηλαδή συνεχόμενα τηλέφωνα με το Υπουργείο Παιδείας με το τμήμα που εποπτεύει τα Σχολεία καταστημάτων κράτησης, με το ΙΝΕΔΙΒΙΜ για οποιεσδήποτε απορίες, βοηθάει εεε ως ένα βαθμό και η συζήτηση και με συναδέλφους, ή με Δ/ντές ή με αναπληρωτές Δ/ντες άλλων καταστημάτων, άλλων σχολείων φυλακών. ΑΑ ως προς το κομμάτι της εμπειρίας και ίσως και για κάποια ίσως πιο πρακτικά ζητήματα, αλλά εν τέλει επειδή κάθε φυλακή είναι τελείως ξεχωριστή, εεε εκεί παίρνεις εε παίρνει ο καθένας

νομίζω και το ρίσκο και την ευθύνη να επιλύσει μια κατάσταση με τον τρόπο που θεωρεί εκείνος ότι είναι καλύτερα

-Σ: χμμ μάλιστα πολύ ωραία!! Σε ευχαριστώ πάρα πάρα πολύ, είναι πάρα πολλές και πολύ σημαντικές οι πληροφορίες που μου δίνεις

-Ε: νάσαι καλά γελώντας

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ!!

-Ε: Τίποτα, μακάρι, σου εύχομαι να πάνε όλα καλά!!

-Σ: Λοιπόν, Περιγράψτε κατά τη γνώμη σας τις πιο σημαντικές όψεις του ρόλου σας ως εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων κρατουμένων.

-Ε: Ωραία! Ο πιο βασικός ρόλος για μένα είναι εε να οδηγήσω και πλέον μιλάω σαν εκπαιδευτρια γιατί εκπαιδευτρια νιώθω

-Σ: Ναι

-Ε: Έτσι κι αλλιώς, εεε είναι να οδηγήσω τους μαθητές μου τους εκπαιδευόμενούς μου εεε λίγο πιο κοντά σε ένα κομμάτι του εαυτού τους που ίσως δεν ξέρουν ότι το έχουν προς την ανακάλυψη έτσι μιας γνώσης ή προς την αξιοποίηση μιας γνώσης που μπορεί να είχαν από το παρελθόν και εε να γίνει αυτή η καινούργια πλέον γνώση ένα εφόδιο για τη ζωή τους αυτή που φαντάζονται και οραματίζονται και ονειρεύονται τις ώρες που δεν είναι στο σχολείο και πηγαίνουν στο κελί. Δηλαδή νομίζω ότι το να ανοίγεις ένα παράθυρο στο μυαλό ενός ανθρώπου, έστω κι αν είναι μικρό αυτό το παράθυρο, είναι πολύ σημαντικό και εε είναι έχει να κάνει με το πώς βέβαια και ο καθένας αντιμετωπίζει και τη δουλειά του από τη θέση που είναι..έχει να κάνει δηλαδή πολύ με τοσο με την ευθύνη που παίρνει ο κάθε εκπαιδευτής κρατουμένων, απέναντι στον εαυτό του και απέναντι στους ενήλικες κρατούμενους..

-Σ: χμμ

-Ε: με τους οποίους έχει να κάνει, εεε είναι εε οπότε ο ένας ο ρόλος είναι αυτός. Ο άλλος ο ρόλος είναι όντως αυτός του δασκάλου εε αλλά εε όπως τουλάχιστον το το έχω βιώσει εγώ δεν ήμουν πάντα δασκάλα ή καθηγήτρια αγγλικών υπήρξα και γαλλικών και τούρκικων και αραβικών, μπήκα και στο ρόλο της μαθήτριας γιατί η φυλακή στο..... είναι μια πολυπολιτισμική, εεε τα ελληνικά είναι η μειοψηφία εκεί μέσα οπότε αν μη τι άλλο σαν καθηγήτρια ξένης γλώσσας, ήταν πολύ πολύ ενδιαφέρον να φέρω στο προσκήνιο και στον

πίνακα, και στην τάξη όλες τις γλώσσες που μπορεί να είχα μέσα σε μια αίθουσα διδασκαλίας. Οπότε, μπορεί εγώ να τους είχα ετοιμάσει ένα εκπαιδευτικό υλικό για να υπάρχει μια ακολουθία, γιατί θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντικό και για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο είτε είναι σε φυλακή είτε είναι εκτός οτιδήποτε κάνει να έχει εεε μια βάση μια γραμμή πάνω στην οποία για να μπορεί να ακουμπάει, γιατί δημιουργεί ένα αίσθημα ασφάλειας για τον ενήλικα, επειδή κατά τα άλλα βγαίνουν όλες οι ανασφάλειες που έχει ο καθένας μας ως μαθητής και ανεξαρτήτου ηλικίας από τη στιγμή που θα κάτσει στο θρανίο ξαναγίνεται εκείνο το παιδί που ήτανε στην παιδική και εφηβική ηλικία, οπότε αυτό το υλικό να ήταν η αρχή αλλά το μάθημα εε να πήγαινε πολύ διαφορετικά και το ας πούμε και να είχα μέσα και την υδρόγειο σφαίρα που πήραμε κάποια στιγμή και να κάνουμε μια βόλτα στον κόσμο και να ανακαλύψουμε ότι δε ξέρουμε πέρα από το ..... και την πατρίδα μας που ήταν η Αυστραλία και που ήταν η Αμερική, εε κι έτσι εε δίνονταν πληροφορίες και πήγαινε το μάθημα ανάλογα με την τάξη, ανάλογα με την ώρα. Εε επίσης στο κομμάτι του ρόλου των εκπαιδευτών νομίζω ότι είναι πολύ σημαντικό το χαμόγελο (το λέει με πλατύ χαμόγελο) γιατί πραγματικά το έχουν ανάγκη η μάσκα δεν βοηθάει σε καμία περίπτωση..

-Σ: χμμμ

-Ε: Αλλά έστω και κάτω από τη μάσκα φαίνεται λίγο, εεε πραγματικά επειδή η κατάσταση της ψυχολογίας τους είναι εξαιρετικά ευμετάβλητη γιατί υπόκειται σε διαδικασίες που..δεν μπορούμε να φανταστούμε επί της ουσίας και συγκεκριμένα η φυλακή στο..... θεωρείται κιόλας ότι είναι μια πολύ σκληρή φυλακή, αν είσαι κρατούμενος εκεί, εε το να εε έρχονται στο σχολείο και να φεύγουνε με μισό χαμόγελο παραπάνω ήταν ένα μεγάλο κέρδος για την υπόλοιπη ημέρα. Από κει και μετά εεε από τις επίσης πολύ δυνατές εμπειρίες ήταν όταν εε κάναμε κάποια τραγούδια γνωστά εκεί ροκ, μπορεί κάποιοι να μην τα ξέρανε καν δεν έχει σημασία, και κάποιοι κλαίγαν ...δηλαδή το να βγαίνει και συναίσθημα από αυτούς τους ανθρώπους που μπορεί να έχουν καταδικαστεί για οτιδήποτε, που θεωρείται στυγνό ή στυγερό ή οτιδήποτε άλλο και αυτό λέει κάτι και αν μη τι άλλο το σχολείο είναι ένας χώρος έκφρασης συναισθημάτων και ίσως και από τους ρόλους του εκπαιδευτή είναι λίγο να ακουμπάει, με πολύ σεβασμό όμως και προσοχή, σ' αυτή τη γωνιά...

-Σ: χμμμ

-Ε: που κρύβει ο καθένας τους εκεί μέσα. Από κει και μετά εε από τοο κάτι που είναι πολύ ιδιαίτερο είναι το γεγονός ότι σε μια σε ένα σχολείο σαν το ΣΔΕΦ ..... πρέπει να γίνεις λίγο μαέστρος, επειδή ως καθηγητής, ως εκπαιδευτής, επειδή είναι άνθρωποι διαφόρων ηλικιών,

διαφόρων χωρών, διαφόρων υποστρωμάτων κοινωνικοοικονομικών ίσως και εκπαιδευτικών, διαφόρων θρησκειών, ξαφνικά μέσα σε μια τάξη είναι μια μικρή υδρόγειο σφαίρα,, από μόνη της που απαρτίζεται από πάρα πολλά πάζλ μικρότερα ή μεγαλύτερα και είναι πολύ εύκολο, να ξεκινήσει και ένας καυγάς, από το οτιδήποτε, οπότε εκεί ο καθηγητής, ο εκπαιδευτής πρέπει όντως να είναι μαέστρος για να καταφέρει όλα αυτά, αν δεν μπορεί να τα συνθέσει, γιατί δεν είναι πάντα εύκολο, δεν είναι οι μέρες οι ίδιες και για τους εκπαιδευτές αλλά και για τους εκπαιδευόμενους, αν μη τι άλλο να μην τα.. να μην επιτρέψει για μένα να παρεμποδίσουν έστω τη διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης

-Σ: χμμ

- Ε: εεεε τέλος, σαν ρόλος είναι να θυμίσεις σε αυτούς τους ανθρώπους, το γεγονός ότι μπαίνοντας στο σχολείο, γίνονται μαθητές αυτό που είπα

-Σ: νωρίτερα

-Ε: αα το είπα και νωρίτερα και ότι στο πλαίσιο της τάξης και του σχολείου συνολικά μαθαίνουμε να σεβόμαστε δηλαδή η έννοια του σεβασμού είναι για μένα πολύ βασική γιατί σέβεσαι και το διπλανό σου σέβεσαι και τον απέναντι, σέβεσαι και το σχολείο, και το τιμάς μετά και οπότε και διαδίδεται και κάτι καλό και στην υπόλοιπη φυλακή έτσι;..... για όποιους θέλουνε να ακολουθήσουν στην πορεία.

-Σ: Ωραία! Αναφέρετε τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε καθημερινά όμως στο έργο σας. Ή πιο συχνά

-Ε: Ή πιο συχνά. Οι δυσκολίες έχουν να κάνουν με την ανταπόκρισή τους εε ως προς την μαθησιακή πλευρά, θα έλεγα, γιατί εε επιδρά πολύ περίεργα, να πω, τοσο πλαίσιο της φυλακής όπου περνάνε, το κελί τους, πτέρυγά τους, όπου περνάνε το περισσότερο μέρος της μέρας τους, αυτό δημιουργεί προβλήματα μνήμης, πολύ σοβαρά προβλήματα συγκέντρωσης εεε , αντίληψης οπότε σε πολύ πρακτικό μαθησιακό επίπεδο, εεε εκεί πραγματικά και το πιο απλό πράγμα σταματάει να είναι δεδομένο γιατί ξαφνικά μπορεί να πέσεις κυριολεκτικά πάνω σε έναν τοίχο, που δεν αφήνει ααα το πλαίσιο αυτό προϋπάρχει και που φέρνουν μαζί στο σχολείο, δεν μπορείς να το ξεπεράσεις αυτό εύκολα δυστυχώς! Και οπότε εκεί είναι που αρχίζεις και τους χάνεις... είτε μπορεί να βγουν έξω είτε αν δεν τους αφήσεις να βγουν έξω απλά θα είναι απόντες...

-Σ: χμμμ

-Ε: Κι έτσι, εεε δυστυχώς είναι τόσο ισχυρό αυτό το πράγμα που μπορεί σαν εκπαιδευτής να βγεις από την τάξη και να πεις...δεν έκανα τίποτα! (απογοητευτικά) παύση.....που μπορεί να τύχει βέβαια σε οποιοδήποτε σχολείο και σε οποιαδήποτε τάξη και ...

-Σ: ναι

-Ε: σε οποιαδήποτε ηλικία, απλά εκεί είναι ακόμα πιο έντονο αυτό το συναίσθημα ακόμα πιο έντονο. Οπότε νομίζω ότι σε τελείως πρακτικό επίπεδο, στη διδασκαλία πάνω... είναι αυτό, μπορεί να λες ένα συν ένα και να μην ξέρουμε ούτε το ένα ούτε το άλλο ένα

-Σ: ναι

-Ε: και να μην υπάρχει συνέχεια, οπότε εκεί πάλι, είναι που θέλει, ο εκπαιδευτής, ή θα το δεχτεί και θα μείνει εκεί ή θα θελήσει να το προσπεράσει και να βρει κάτι άλλο που να τους κεντρίσει το ενδιαφέρον και ίσως πλέον εκτός πλαισίου μαθήματος

-Σ: Ναι

-Ε: Ακριβώς για να φύγει λίγο αυτό το βαρύ κλίμα γιατί μετά πολύ εύκολα ο ένας επηρεάζει τον άλλον

-Σ: ναι

-Ε: Μέσα σε μια τάξη. Αλλά νομίζω ότι αυτό είναι, και έχει να κάνει επίσης σε πρακτικό επίπεδο, ααα η η σύνθεση της τάξης, κατά πόσο σχετίζεται με την πτέρυγα. Δηλαδή, αν είναι από την ίδια πτέρυγα, που μπορεί και να γνωρίζονται, να κάνουν παρέα περισσότερη ή λιγότερη και τύχει να είναι στην ίδια τάξη, αυτό λειτουργεί ευεργετικά γιατί έχουν ένα αίσθημα ασφάλειας

-Σ: χμμ

- Ε; Δεν θα σχετιστούν εύκολα με κάποιον από άλλη πτέρυγα με τον οποίο δεν υπάρχει σύνδεσμος

-Σ: χμμ

-Ε: Και τα λοιπά, δηλαδή ομαδικές δουλειές, που λόγω της πανδημίας τελικά δεν προλάβαμε να υλοποιήσουμε, εεε ήταν που πρακτικά πολύ δύσκολο να εφαρμοστούν, πολύ δύσκολο, γιατί δεν μπαίνουν εύκολα σε λειτουργίες ρόλων, ομάδων, εεεομαδοσυνεργατικάαα

-Σ: ναι ,ναι

-Ε: είναι πολύ δύσκολο αυτό το πράγμα δηλαδή αυτές που θεωρούνται ας πούμε βασικές θεωρίες της εκπαίδευσης ενηλίκων μέσα σε μια φυλακή εε το μόνο εύκολο είναι να καταργηθούν και να για να φτάσεις εκεί πρέπει να έχει ιαθεί τόσο πολύ το έδαφος ή να έχει γίνει τέτοια δουλειά με την ομάδα, και να είναι δεκτική και η ομάδα, χωρίς ιδιαίτερες απώλειες, τότε ίσως στο τέλος να μπορεί να λειτουργήσει αλλά με αφορμές που να μπορούν να παραπέμπουν σε κάτι στο οποίο να νιώθουν ότι μπορούν και να το ακουμπήσουν

-Σ: μμ

- Ε: ότι δεν είναι κάτι που μπορεί να τους φέρει σε δύσκολη θέση, έχει να κάνει πολύ με την ψυχολογία τους. Αυτό νομίζω ότι είναι η κυριότερη πρακτική έτσι δυσκολία

-Σ: Εμμέσως μου απάντησες και στην επόμενη ερώτηση, αν κατάλαβα καλά, γιατί η επόμενη ερώτησή μου είναι με ποιον τρόπο διαχειρίζεσαι τις δυσκολίες αυτές; Μου είπες ή το αφήνω το προσπερνάω, ή λέω κάτι άλλο που θα τους κάνει να νιώσουν καλύτερα, να νιώσουν ασφαλείς, να νιώσουν εμπιστοσύνη και να μπουν στην εκπαιδευτική διεργασία.

-Ε: Βεβαίως

Σ: Άρα λοιπόν εμμέσως πλην σαφώς μου απάντησες . θες να προσθέσεις κάτι άλλο; Στο πως διαχειρίζεσαι αυτές τις δυσκολίες;

-Ε: Για παράδειγμα πέρυσι.....να ανάψω το φως (σηκώνεται να ανάψει το φως)

-Σ: Ναι, ναι ναι

-Ε: Λοιπόν, για παράδειγμα πέρυσι εε που εεε θα έκανα το το project με ένα τμήμα είχα κατά νου νααα τους κάνω την «φάρμα των ζώων». Εεε την οποία εγώ έχω κάνει επειδή ήμουν σε θεατρικό εργαστήρι για χρόνια την έχω κάνει και παράσταση και τα λοιπά οπότε είναι ένα κείμενο που εγω το έχω δουλέψει πάρα πολύ από κάθε άποψη. Όταν το παρουσίασα στη τάξη, σε 17-18 άτομα ήταν, και τους εξηγούσα λίγο τη φιλοσοφία του έργου , ποιος ήταν ο Όργουελ...

-Σ: ναι

-Ε: Σε τι αποσκοπούσε και τα λοιπά ενθουσιάστηκαν.. εε γιατί εεεθα το έκανα το είχα στο μυαλό μου με έναν τρόπο που εε να τους εξυψώνει λίγο απέναντι στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους που είναι ας πούμε είναι οι αντίπαλοί τους

-Σ: Χμμ

-Ε: Κάποιος όμως, «πέταξε» και...και διέσπειρε την ιδέα ότι τι; εμείς θα ανέβουμε στη σκηνή και θα κάνουμε τα ζώα; Θα μουγκρίζουμε; ....και χάλασε

-Σ: Όλο

-Ε: όλο, καταστράφηκε! Γιατί επηρεάστηκαν όλοι τόσο πολύ ενώ είχαμε κάνει πόσες ώρες συζήτηση για ποιο λόγο βάζει τα ζώα και τα λοιπά και τα λοιπά, τους εξήγησα, τους έδειξα φωτογραφίες από τη δική μου παράσταση, πως το είχε κάνει ο σκηνοθέτης εεε ήτανε τόσο καθοριστικό αυτό που είπε ο συγκεκριμένος εκπαιδευόμενος, που διαλύθηκαν όλα...οπότε εκεί εεεε αφού δεν μπόρεσα να τους πείσω με κανέναν τρόπο από τη στιγμή που έπεσε αυτή η ιδέα και άρχισε να δουλεύει στο μυαλό τους και άρχισε να τη συζητάνε μετά και

-Σ: Χμμμ

-Ε: Γιατί βέβαια φοβήθηκαν εεε ότι θα εκτεθούν απέναντι στους υπόλοιπους κρατούμενους ότι

- Σ: θα τους κοροϊδεύουν (Το λέμε μαζί)

-Ε; Και τα λοιπά, δεν μπόρεσα να τους ξαναπείσω και έτσι άλλαξα τελείως έργο..άρα η η τακτική ήταν ότι ωραία! Δεν δεν δεν δεν αφού το δοκίμασα με όποιον τρόπο μπορούσα δεν πέρασε το μήνυμα ..άλλαξα τελείως την πρότασή μου ...και..διάλεξα επίτηδες «τη στρίγγλα.. του Σαίξπηρ

-Σ: Ναι

- Ε: « τη στρίγγλα που έγινε αρνάκι»

-Σ: χμμ

- Ε: Γιατί είναι μια ανδρική φυλακή, και εκεί πάμε μετά στα πρότυπα που έχει ο κάθε κρατούμενος άνδρας πλέον για τις γυναίκες....

- Σ: Ακριβώς! Κι αυτό..

- Ε: η οποία δεν είναι και η καλύτερη

-Σ: όχι βέβαια αλλά (γελώντας)

-Ε: και το γεγονός ότι εεε αντιλήφθηκαν ότι εεε θα υπήρχε μια γυναίκα την οποία κάποιος, θα μπορούσε να δέρνει, να τραβάει από τα μαλλιά, να κακοποιεί επί της ουσίας ...και θα είναι ο άνδρας ο ισχυρός και η γυναίκα θα υποταχθεί ....τους τρέλανε!..αλλά εκεί δυστυχώς μας έπιασε ο κορονοϊός ...

-Σ: Και δεν το ...δεν

-Ε: Και δεν...αλλά θέλω να πω ότι αν καταφέρναμε εγώ τους είχα υποσχεθεί ότι θα έπαιζα εγώ τη στρίγγλα κι έτσι μετά είχα πάρα πολλούς υποψήφιους που θα κάναν τον άνδρα...

-Σ: σωστά ..(γελάμε και οι δυο δυνατά)..

-Ε: Να με δείρουνε στη σκηνή χαχαχα το οποίο και αυτό τους άρεσε...ότι σαν ιδέα

-Σ:ιδέα

-Ε: ότι θα έπαιζα κι εγώ μαζί τους δεν θα ήμουν από κάτω που θα

-Σ: ναι

- Ε:να με αισθάνονται κομμάτι τους....που το ήθελα κι εγώ έτσι κι αλλιώς δηλαδή, αλλά πολύ περισσότερο γιατί ήτανε το κομμάτι γυναίκα υπό άντρας από πάνω

-Σ: Ναι...ήτανε....

-Ε: ήτανε αυτό που ηγετικά γενικά ισχύει μέσα στη φυλακή

-Σ: Τους έκφραζε γελάμε και οι δυό

-Ε: ναι να το πω έτσι

Σ: Λοιπόν, Ποιοι παράγοντες υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό σας έργο; Μπορείτε να μου αναφέρετε παράγοντες που υποστηρίζουν το έργο σας;

-Ε: .....Παράγοντες λέγοντας; Ο,τιδήποτε;

-Σ: ο,τιδήποτε

-Ε: Ο,τιδήποτε, επέρα από τους ίδιους τους εκπαιδευτές έτσι και με τους λόγους που έρχεται ο καθένας, εεεστο σχολείο για να διδάξει, εννοείται ότι είναι φυλακή, με την έννοια στο βαθμό που μπορεί να διευκολύνει τη λειτουργία του σχολείου σε πρακτικά ζητήματα..

Σ:μμμ

-Ε: Όσο μπορεί...εε από κει και μετά εννοείται ότι είναι το Υπουργείο Παιδείας το τμήμα που επιβλέπει τα καταστήματα κράτησης σε ένα πιο θεσμικό πλαίσιο..

Σ: Χμμ

- Ε: Σε ένα βαθμό που είναι το ΙΝΕΔΙΒΙΜ από τη στιγμή που είναι ο φορέας εε που χρηματοδοτεί τα ΣΔΕ για όσο διάστημα παραμένουν στο πρόγραμμα ΕΣΠΑ τουλάχιστον από

κει και μετά εε η τοπική κοινότητα στο βαθμό που το σχολείο θα την εμπλέξει ..μπορεί να γίνει παράγοντας που διευκολύνει τη διαδικασία δηλαδή η συνεργασία με το δήμο, εε είναι σημαντική εεε και φέτος και πέρυσι είχαμε έτσι πολύ καλή συνεργασία με το σχολ....με με ...από το σχολείο εννοώ με το Δήμο.....

-Σ: Ναι με ποιο; πως; με τι...τι είδους συνεργασία;

-Ε: Με τι τρόπο...λοιπόν, για παράδειγμα φέτος ήθελα να κάνω ένα πολύ μεγάλο ξεκαθάρισμα στη βιβλιοθήκη του σχολείου

-Σ: χμμμ

-Ε: γιατί υπήρχαν πααρα πολλά σχολικά βιβλία τα οποία δεν είναι για εμάς

-Σ: Ναι

- Ε: για το σχολείο δεύτερης ευκαιρίας..είναι για οτιδήποτε άλλη δομή εκτός αποοο από ένα ΣΔΕ

Σ: Χμμ

-Ε: Και συγκεντρώθηκαν τουλάχιστον 1000 βιβλία τα οποία δεν ήξερα τι να τα κάνω..

-Σ: ναι

-Ε: Συνεννοήθηκα με την υπεύθυνη καθαριότητας και ανακύκλωσης του Δήμου, και ήρθε φορτηγό ανακύκλωσης του Δήμου, μέσα στο σχολείο, τα φόρτωσαν με τη βοήθεια κάποιων κρατουμένων

Σ: Ναι

-Ε: Οι άνθρωποι του Δήμου και τα απήγαν να γίνει χαρτοπολτός στη Λαμία

-Σ: Ναι

-Ε: Οπότε αυτό ήταν ας πούμε το ένα ...

-Σ: Ναι

-Ε: Παράδειγμα θετικό πολύ πρόσφατο σχετικά. Από την άλλη ο Δήμος, εεεμέχρι και πέρυσι που γίνονταν δράσεις του σχολείου ήτανε παρόν. Για παράδειγμα, στο πλαίσιο του θερινού σχολείου του 2019, εεε με την επίβλεψη μιας φιλόλογου, οι κρατούμενοι έγραψαν τις δικές τους ιστορίες, από κάθε γράμμα της αλφαβήτου, εεε και αυτές οι ιστορίες έχουν δημοσιευτεί σε βιβλίο, και μάλιστα θα σου στείλω ένα βιβλίο,

-Σ: Ναι

-Ε: Να το έχεις είναι.... άμα και είναι να το δεις είναι αυτό (μου το δείχνει)

-Σ: ααααα!

Ε: -Κι έχει ....αυτό το παρουσιάσαμε πέρυσι με τον προηγούμενο Δ/ντή του σχολείου τους εκπαιδευτές εεστο πολιτιστικό κέντρο της Λαμίας το Δεκέμβριο του '19 δηλαδή

-Σ: Ναι, ναι

-Ε: στη Λαμία έγινε η παρουσίαση του βιβλίου και εκεί είχαμε τον Δήμαρχο ..... που προλόγισε, είχαμε καθηγητές από το Λύκειο του ..... από το Γενικό Λύκειο .....

-Σ: Ναι ναι

-Ε: Που πλαisiώσαν έτσι την εκδήλωση με μουσική, έτσι γιατί παίζουν μουσική

-Σ: Χμμμ

-Ε: Οπότε ο Δήμος θέλω να πω σε οποιοδήποτε κάλεσμα και να είχαμε ζητήσει στο παρελθόν τώρα είναι πολύ λιγότερες δυστυχώς οι ευκαιρίες....

-Σ: ναι

-Ε: ήτανε και είναι παρόν. Από κει και μετά άλλος παράγοντας η εκκλησία μέσω της μητρόπολης Φθιώτιδας. Ο μητροπολίτης ο κ. Συμεών, είχε έρθει στο σχολείο, είχε έρθει στην παρουσίαση του βιβλίου ήταν η πρώτη φορά που τον γνωρίσαμε και..

-Σ: ναι

-Ε: και μάλιστα ήταν πολύ πρόσφατα που είχε αναλάβει..και τη θέση του μητροπολίτη, και μετά από δύο μήνες το Γενάρη εεε συλλειτουργήσε μαζί με τον ιερέα που έχει στην ευθύνη την εκκλησία του ..... των φυλακών εεεε στη βάφτιση 12 κρατουμένων..

-Σ: ναι

-Ε: οπότεεε η εκκλησία επίσης είναι ήταν εκεί πέρα παρούσα με τον δικό της τον τρόπο ..δυστυχώς με την πανδημία εεεεεν υπάρχει παρουσία του ιερέα, που ερχότανε και για εξομολόγηση, γιατί υπάρχουν πολλοί κρατούμενοι εεεεπου είναι ρώσοι, γεωργιανοί που είναι ορθόδοξοι θέλω να πω..

-Σ: ναι

-Ε: και ζητούσανε από τον ιερέα και εξομολόγηση ή οτιδήποτε ή έστω να μιλήσουνε μαζί του αλλά λόγω της πανδημίας δυστυχώς και αυτό έχει σταματήσει. Από κει και μετά άλλοι παράγοντες ήτανν.....που μπορώ να σκεφτώ ιδρύματα όπως τι ίδρυμα Μποδοσάκη που μας χορήγησε τους υπολογιστές. Το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας το οποίο μας χορήγησε φέτος 600 βιβλία για την βιβλιοθήκη του σχολείου, εεε το Εθνικό Τυπογραφείο που μας χορήγησε επίσης 500 τετράδια εεε μετά είμαι σε μια επικοινωνία με το Ίδρυμα Ωνάση για να κάνουμε μια άλλη δράση

-Σ: χμμ

- Ε: με κρατούμενους δεν ξέρω αν τα καταφέρουμε, είναι μια δράση έτσι από τη Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση που ονομάζεται ποιητικές συνομιλίες κι έχει ξεκινήσει από ένα θέατρο του Παρισιού, και έκανα εγώ πρόταση στο Ίδρυμα Ωνάση να το εντάξουμε και στους κρατούμενους. Σε κάθε περίπτωση εγώ θεωρώ ότι άσχετο αν γίνει ότι η διάθεση και μόνο να το συζητήσουνε ότι είναι αρωγή και ..

-Σ: ναι

-Ε: Και εκείνη. Μετά και η τηλεόραση, είχαμε το STAR Κεντρικής Ελλάδας που έκανε το ρεπορτάζ πέρυσι για το σχολείο του ..... και για τις φυλακές. Η κ. Παρασκευά με την εκπομπή της το «Άβατον», εεεόπου κι εκεί έτσι μιλήσαμε, μίλησαν κρατούμενοι, που ήταν πολύ σημαντικό και αυτό

-Σ: ναι βέβαια

-Ε: γιατί ελάχιστες είναι έτσι οι περιπτώσεις που ακούγεται η δική τους φωνή..

Σ: Μμμ δική τους φωνή

-Ε: Και το έχουν ανάγκη αυτό το πράγμα. Οπότε ο κύκλος μπορεί να ανοίξει ακόμα περισσότερο δηλαδή εεε να πω τώρα ότι θα βάλω σαν μεγαλύτερο παράγοντα την Ευρωπαϊκή Ένωση με την έννοια ποια ότι το σχολείο έχει εγκριθεί....έχει εγκριθεί για το σχολείο εεε πρόγραμμα ERASMUS PLUS το KA1 που είναι για τη δράση της εε της επιμόρφωσης των εκπαιδευτών

-Σ: Ναι το ξέρω είναι ..

- Ε: Είναι η πρώτη φορά που το ΣΔΕΦ..... παίρνει τέτοιου είδους πρόγραμμα...

-Σ: ναι

-Ε: και εγκρίθηκε..τρέχει από τονν.....καλά λόγω πανδημίας δεν μπορούμε να το τρέξουμε κανονικά ακόμα αλλά εν πάση περιπτώσει υπάρχει επιχορήγηση εεε και αυτό θα είναι σε όφελος βεβαίως όλων των εμπλεκομένων και κατ' επέκταση και των εκπαιδευομένων

Σ:Ναι

-Ε: Συν του ότι το ΣΔΕΦ..... έχει κάνει αίτηση ακόμα δεν έχει βγει το αποτέλεσμα για ένα πολύ μεγαλύτερο πρόγραμμα ERASMUS PLUS KA2. Όπου θα είναι ο συντονιστής το σχολείο

Σ: Ναι ναι

-Ε: Οπότε εάν ευοδωθεί θα γίνει κάτι πολύ εξαιρετικό. Από κει και μετά οι παράγοντες απλά δεν θα το πω ακόμα να δούμε αν θα εγκριθεί (Γελώντας)

-Σ: Ναι, ναι (Γελώντας)

Ε: -Θα έχει να κάνει πάντως το γενικότερο θέμα με το θέατρο μέσα στις φυλακές..

Σ: Χμμμ

-Ε: αυτό είναι το γενικότερο πλαίσιο. Από κει μετά άλλοι παράγοντες είναι μη κυβερνητικές οργανώσεις. Όπως είναι η ΑΡΣΙΣ που χρηματοδοτεί διάφορα προγράμματα για τα σχολεία φυλακών και για το ΣΔΕΦ..... και για το βιβλίο το συγκεκριμένο

-Σ: ναι

-Ε: το χρηματοδότησε η ΑΡΣΙΣ. Είναι μια θεατρική ομάδα η ΑΠΙΚΟ η οποία δραστηριοποιούνται σε φυλακές και εε ήτανε και στο..... Και μέσω αυτών οι εκπαιδευόμενοι του ΣΔΕΦ..... κάνανε και θέατρο κάναν και yoga θεραπευτική..

-Σ: Ναι το έχω γράψει αυτό ήδη μέσα γιατί μου τόστειλες το έχω βάλει μέσα..

-Ε: εεεε οπότε μπορεί τώρα να ξεχνάω ....είναι ας πούμε η Αυστριακή πρεσβεία που χρηματοδότησε την ξυλογλυπτική έτσι

-Σ: ναι

-Ε: οπότε έχει να κάνει μετά νομίζω και με τι επαφές μπορεί ναααα δημιουργηθούν

-Σ: δημιουργηθούν

-Ε: ή να γίνουν ...που μπορώ να

-Σ: Να κυνηγήσει τέλος πάντων .... η Δ/ση κυρίως του ΣΔΕΦ, γιατί αυτή είναι που παίρνει την πρωτοβουλία

-Ε: ακριβώς, ακριβώς

-Σ: ωραία

-Ε: αυτά

-Σ: είσαι πηγή πληροφοριών!!

-Ε: Γελάει δυνατά

-Σ: χείμαρρος!!! Ποιες γνώσεις θεωρείτε ότι πρέπει να έχετε για να ανταποκρίνεστε στην εκπαίδευση κρατουμένων εκπαιδευομένων;

- Ε: Λοιπόν, Αυτό είναι ένα πολύ βασικό ζήτημα το οποίο συνήθως δεν υπάρχει..

-Σ: Χμμ

- Ε:εεεε όπως και εγώ δεν το είχα, εεεεδεν είχα καμία εμπειρία με εκπαίδευση εε κρατουμένων, οπότε εε για να μιλήσω τελείως προσωπικά, εκεί που πάτησα εξ αρχής πέρα από τηννν το δικό μου κίνητρο το προσωπικό νααα βρεθώ στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο, που είναι το κίνητρο έτσι και αλλιώς κάτι.. βασικό

-Σ:πολύ σημαντικό ..

-Ε: Ήταν η δική μου προηγούμενη εμπειρία εκ πολλοίς με την ειδική αγωγή. Γιατί με ένα τρόπο η ειδική αγωγή και το πλαίσιο μιας φυλακής κάπως....κάπου ταυτίζονται. Επίσης επειδή έχω εμπλακεί και με την εκπαίδευση ηλικιωμένων ανθρώπων με ήπια μορφή άνοιας

-Σ: Χμμ

-Ε: επίσης για κάποια χρόνια, και εκεί, και αυτές και αυτή η κατηγορία ανθρώπων ταιριάζει σε πολύ περισσότερα σημεία τελικά απ' ότι η ειδική αγωγή με τους κρατούμενους εκπαιδευόμενους

-Σ: Χμμ

-Ε: Οπότε, οπωσδήποτε χρειάζεται να υπάρχει κεντρική πλέον ή επίσημη επιμόρφωση εκπαιδευτών ΣΔΕ φυλακών. Γιατί δεν είναι δεδομένο ..

-Σ:Χμμ

-Ε: ότι αυτό υπάρχει. Στην πορεία επειδή μου δημιουργήθηκε η ανάγκη να είμαι πιο σωστή και απέναντι στα καινούργια μου καθήκοντα εεε βρήκα αυτά τα δύο τα σεμινάρια τις επιμορφώσεις που παρακολούθησα, οι οποίες όμως και πάλι δεν ήταν εε στοχευμένες για

φυλακές. Άρα πάλι υπήρχε ένα κενό εκεί. Αυτό που εείσως...δεν ξέρω τώρα κατά πόσο είναι σωστό και το έχω ξεκινήσει πρόσφατα, εεένα ..μια καινούργια επιμόρφωση εεε στη σε εεε στην εφαρμοσμένη εγκληματολογία

-Σ: Χμμ

-Ε: μέσω του Πανεπιστημίου του Παντείου εε της Παντείου. Εεε εκεί ήθελα ακόμα περισσότερο όπως είναι και ο τίτλος έτσι αυτής αυτού του Corse εεε να μπω στο μυαλό του δράστη! Γιατί θεωρώ ότι άμα δεν έρθουμε στη θέση τη δική τους, εεε δεν μπορούμε να τους προσεγγίσουμε ότι και να κάνουμε. Και έτσι αυτή είναι μια μεγάλη επιμόρφωση θα κρατήσει..ξεκίνησε τον Γενάρη θα κρατήσει μέχρι τον Αύγουστο. Εεεε αν έτσι το ολοκληρώσω όλο αυτό το πράγμα..μάλλον ήδη είμαι στα μισά περίπου της του θεωρητικού πλαισίου..

-Σ: Ναι

-Ε: Έχω αρχίσει να αντιλαμβάνομαι πολύ καλύτερα τον τρόπο λειτουργίας αυτών των ανθρώπων. Και ας μην έχω μπει ακόμα σε όλες τις...

- Σ:τις ενότητες

- Ε: τις παραμέτρους και τις ενότητες, αλλά νομίζω ότι αν δεν έρθεις στη δική τους τη θέση, έστω και θεωρητικά, εεε πάντα θα υπάρχει ένα κενό. Από κει και μετά οπωσδήποτε εε κάποιες γνώσεις ...αλλά αυτό τώρα είναι και ίσως λίγο παρακινδυνευμένο ψυχολογίας, ή θα ήταν ευκατίο κοινωνιολογίας βέβαια, σίγουρα θα ήταν ακόμα πιο βοηθητικά, αλλά αυτό νομίζω εεε θα βοηθούσε τον οποιοδήποτε εκπαιδευτικό και σε οποιοδήποτε εκπαιδευτικό πλαίσιο

-Σ: Χμμμ

-Ε: έτσι; Να μπορεί να αντιλαμβάνεται την τάξη που ..τη δυναμική της, να γνωρίζει το παρελθόν της...

-Σ: έτσι

-Ε: Τις σχέσεις και τα λοιπά. Άρα μετά εεε σαν προσόντα πέρα από τα τυπικά, το βασικότερο νομίζω είναι η προσωπική αναζήτηση και η προσωπική εμπλοκή με το αντικείμενο εεε με το σκεπτικό ότι πρόκειται για μια ιδιαίτερη ομάδα εκπαιδευομένων, οι οποίοι εεε μπορεί να θεωρούνται είναι ευάλωτοι και είναι ευάλωτοι εεε και μάλιστα δυστυχώς μπορεί να γίνουν ευάλωτοι και απέναντι στους εκπαιδευτές

-Σ: Χμμ

-Ε: άρα εκεί εεε αυτό ήταν κάτι που συζητήσαμε πρόσφατα και με την προϊσταμένη του τμήματος του Υπουργείου Παιδείας

-Σ: Ναι

-Ε: ότι....και υπάρχει πρόθεση υπάρχει πλέον το πλαίσιο μέσα από την καινούργια νομοθεσία που ισχύει για τα ΣΔΕ και για τα ΣΔΕ φυλακών, να δημιουργηθεί ένα Μητρώο Εκπαιδευτών ΣΔΕ φυλακών

-Σ: Χμ

-Ε: Ακριβώς με κάποια προσόντα, ή έστω με προϋπηρεσία εεεγιατί σίγουρα και το ένα μετράει σίγουρα και το άλλο μετράει

-Σ: ναι

-Ε: Εννοείται ότι η προϋπηρεσία είναι πάντα ευκαταία, να το πω έτσι, αλλά αν δεν υπάρχει και η προσωπική εμπλοκή τότε...δενν δίνει κάτι

-Σ: Σωστά

- Ε: Η προϋπηρεσία, μπορεί να μαζεύονται πολλά χρόνια εκπαίδευσης και να μην έχεις ακουμπήσει καμία εκπαίδευση

-Σ: Σωστά, σωστά

-Ε: εεαυτά νομίζω σαν προσόντα, και κυρίως μετά, αυτό που είπα και ξαναείπα ο σεβασμός απέναντί τους

-Σ: Χμ

-Ε: Γιατί εε κάποιοι δυστυχώς θεωρούν ότι είναι άνθρωποι περιορισμένης νοημοσύνης και είναι ακριβώς το αντίθετο γιατί επιβιώνουν σε μια φυλακή και επειδή ο νόμος της επιβίωσης είναι πολύ ισχυρός..

-Σ: Χμ

-Ε: Αναγκαστικά ο εγκέφαλος λειτουργεί σε πολύ διαφορετικούς ρυθμούς και επίπεδα

-Σ: Έτσι

-Ε: Και οτιδήποτε λέμε μέσα σε μια τάξη μπορεί να περάσει εεσε κείνους πολύ διαφορετικά οπότε θέλει πραγματικά προσοχή και σεβασμό γιατί είναι ενήλικες άνθρωποι και εε έτσι και

αλλιώς φέρνουν ένα πολύ μεγάλο βάρος μπορεί και τύψεις μπορεί και ντροπή ή μπορεί και
ανοχή, μπορεί και τίποτα απ' όλα αυτά

-Σ: Ναι.....ναι

- Ε: έτσι; αλλά σε κάθε περίπτωση κουβαλάνε όπως όλοι μας μια εμπειρία ζωής ..

-Σ: Σωστά

-Ε: Μεγαλύτερη μικρότερη και μάλιστα δύσκολη...

-Σ: Σωστά, φέρνουν το δικό τους background οπωσδήποτε δεν υπάρχει περίπτωση.. λοιπόν..

Σ: Ποιες δεξιότητες θεωρείτε ότι πρέπει να διαθέτετε για την αποτελεσματική υλοποίηση του
εκπαιδευτικού σας έργου;

-Ε: Δεξιότητες, οπωσδήποτε γνώση του αντικειμένου που διδάσκεις εννοώ την ακαδημαϊκή
γνώση

-Σ: ναι

-Ε: Εεε από κει και μετά θέλει δεξιότητες εκπαίδευσης ενηλίκων, εεε γιατί ακριβώς το μάθημα
απευθύνεται σε ενήλικες, χρειάζεται...χρειάζονται δεξιότητες διαχείρισης κρίσεων,

-Σ: Χμμ

-Ε: γιατί είναι πολύ εύκολο να δημιουργηθούν, και στο πλαίσιο ολόκληρο του σχολείου που
είναι το χειρότερο βέβαια, αλλά ακόμα περισσότερο και στο πλαίσιο της τάξης ή ακόμα και
της ίδιας ομάδας

-Σ: Χμμ

-Ε: από κει και μετά εεεεχρειάζεται δεξιότητα διαχείρισης άγχους γιατί η φυλακή είναι ένα
αγχωτικό πλαίσιο εεε και μπορεί να λειτουργήσει αυτό πολύ αρνητικά στον εκπαιδευτή, αν
μπει με πολύ άγχος μέσα στην τάξη, όπως μπορεί να συμβεί για έναν εκπαιδευτή που δεν έχει
προηγούμενη εμπειρία, με φυλακές εννοώ..

-Σ: Ναι

-Ε: αυτό αμέσως θα περάσει στους μαθητές και δημιουργεί ήδη ένα κακό προηγούμενο μέσα
στην τάξη άρα θέλει αν μη τι άλλο και αυτοπεποίθηση

-Σ: Χμμ

-Ε: Εεε για τον εκπαιδευτή, από κει και μετά, εε χρειάζεται εεε η δεξιότητα αντίληψης της των ατομικών αναγκών του κάθε εκπαιδευομένου

-Σ: Άρα είναι...

-Ε: Εεεε

-Σ: Άρα είναι κάτι σαν εξατομικευμένη

-Ε: πρέπει να γίνει εξατομικευμένη

-Σ: Πρέπει

-Ε: πρέπει να γίνει εξατομικευμένη ή αν δεν μπορεί να γίνει εξατομικευμένη τουλάχιστον με μικρή ομαδοποίηση

-Σ: Χμμ

-Ε: Ή επίσης εεεε να οδηγήσεις τους εκπαιδευόμενους στο σημείο ώστε να βοηθούν ο ένας τον άλλον

-Σ: Χμ

-Ε: Εεε με την καθοδήγηση του εκπαιδευτή αλλά για να ακριβώς για να φύγει και ίσως και το άγχος ή και να υπάρχει και μεγαλύτερη προσέγγιση

-Σ: Χμ

-Ε: και βέβαια εεε ενσυναίσθηση

-Σ: Χμ

-Ε: Πολύ βασικό γιατί ακριβώς η ψυχολογία τους μεταβάλλεται εεε και εκεί πρέπει ο εκπαιδευτής να είναι σε θέση να το αντιληφθεί αυτό το πράγμα, εεγια νααα και να τοο να καταφέρει με έναν τρόπο, εκεί είναι πάλι άλλες δεξιότητες διαχείρισης άλλου είδους κρίσεων (γελώντας)

-Σ: Χμ

-Ε: Να μη αφήσει να επηρεάσει ολόκληρη την τάξη, κάτι το οποίο εε είναι ίσως το πιο δύσκολο .....Αυτά

Σ: Ποιες στάσεις πιστεύετε ότι πρέπει να έχετε ως εκπαιδευτής/τρια των ΣΔΕ φυλακών απέναντι στους εκπαιδευόμενους κρατούμενους κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διεργασίας ώστε να έχετε τα καλύτερα αποτελέσματα στο εκπαιδευτικό σας έργο;

-Ε: εεε το ένα που πρέπει να κάνεις είναι μια βασική διερεύνηση αναγκών μαθησιακών, γιατί δεν είναι κα...το μόνο δεδομένο εεε(γελώντας) είναι ότι δεν υπάρχει το ίδιο επίπεδο γνώσης

-Σ: σε όλους ναι

-Ε: εε προϋπάρχουσες έτσι; Σε όλους. Οπότε χρειάζεται κάποιου είδους ανίχνευση,

-Σ: Χμμ

-Ε: από κει και μετά, εεε θεωρώ ότι κάτι που βοηθάει πολύ την εκπαιδευτική διαδικασία είναι να δίνει ο εκπαιδευτής ένα ερέθισμα, κάτι καινούργιο, και να βλέπει την ανταπόκριση των εκπαιδευομένων, αν είναι καλή να το αξιοποιεί και να το πηγαίνει παραπέρα, εάν όμως δεν υπάρχει ανταπόκριση είτε να επιμένει πάνω σε αυτό μέχρι να γίνει κατανοητό είτε να επιστρέφει είτε να το κομματιάζει, είτε να το απλοποιεί έτσι ώστε να καταφέρουν περισσότεροι άνθρωποι, αν όχι όλοι, να φθάσουν σε ένα λίγο μεγαλύτερο επίπεδο και αυτό πάλι μετά έχει να κάνει και με το πώς εεε θα παρουσιάσεις και συνολικά το μάθημα, δηλαδή ο στόχος θα είναι να πάμε όλοι με τα βήματα μπροστά ή ο καθένας από το σκαλί που βρίσκεται να ανέβει έστω ένα. Εεεε και οπότε θεωρώ εν τέλει ότι αυτή η στάση απέναντι στην ατομική εξέλιξη του καθενός..

-Σ: Χμμ

-Ε: Είναι που θα κάνει και τη διαφορά και που θα διευκολύνει όντως την διαδικασία γιατί ο καθένας θα πάρει και το κομμάτι της ευθύνης του εαυτού του απέναντι στη γνώση. Αν υπάρχει όμως το ερέθισμα εε και υπάρχει και η ανταπόκριση από κάτω....(Παύση)

-Σ: Αυτά;

-Ε: Αυτά ναι

-Σ: Πως θα βοηθούσε η συμμετοχή σου σε ένα πρόγραμμα συνεχούς επιμόρφωσης

Σ: Πείτε μας, πώς θα σας βοηθούσε η συμμετοχή σας σε ένα πρόγραμμα συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Επιμόρφωσης /Ανάπτυξης;

-Ε: ΕΕΕ σα με το ρόλο της επιμορφώτριας;

-Σ: της.. με το ρόλο της εκπαιδευόμενης

-Ε: αα εκπαιδευόμενη.

Σ: -ναι

-Ε: οκ

-Σ: να υπήρχε δηλαδή μια συνεχή συνεχής συνεχιζόμενη επαγγελματική επιμόρφωση..

-Ε: Ωραία

- Σ: και ανάπτυξη να γίνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα

Ε: Α πολύ ωραία

-Σ: πως θα σε βοηθούσε αυτό;

- Ε: Αυτό θα με βοηθούσε.. και να ήταν όμως στοχευμένη και για πλαίσια φυλακών;

-Σ: ναι ναι εννοείται εννοείται

-Ε: ωραία! Αυτό οπωσδήποτε εεε θααα νομίζω ότι κοίταξε θα με ξεμπλόκαρε εε από όλες αυτές τις απρόβλεπτες μικρές ή μεγαλύτερες καταστάσεις που μπορεί να προκύπτουν στην καθημερινότητα μιας φυλακής, εεεκαι σίγουρα θα μου έδινε περισσότερα εργαλεία να το πω στη φαρέτρα μου για να μπορώ να χρησιμοποιήσω αν λειτουργεί το ένα να υπάρχουνε περισσότερες εναλλακτικές με τις οποίες όμως να έχω εκπαιδευτεί και οι οποίες να είναι εεε δοκιμασμένες

-Σ: και εφαρμόσιμες

-Ε: Εφαρμόσιμες οπωσδήποτε και δοκιμασμένες για κρατούμενους

-Σ: Χμ

-Ε: γιατί δυστυχώς πέρα από αυτό το σεμινάριο του ΕΚΔΑ που ήτανε πάρα πολύ κοντά σε αυτό αλλά δυστυχώς ...δέκα μέρες μόνο αν αυτές οι δέκα μέρες επαναλαμβάνονταν μια φορά το τρίμηνο,

-Σ:χμ

-Ε: θα ήτανε ..θα ήμασταν όλοι οι συμμετέχοντες πολύ πιο έτοιμοι και πολύ πιο σωστοί απέναντί τους..

-Σ: Χμμμ

-Ε: δηλαδή εε επειδή έτσι και αλλιώς ο ρόλος του καθηγητή, δασκάλου, εκπαιδευτή, είναι πειραματικός, γιατί μπορεί να πηγαίνουμε με κάποια σενάρια είτε έτοιμα είτε στο μυαλό μας, αλλά η πραγματικότητα πάντα κρύβει εκπλήξεις εεεε νομίζω ότι ανν εεε μπορούμε αυτό τον πειραματισμό να τον βάλουμε σε κάτι δοκιμασμένο και να μπορεί όντως να βρει εφαρμογή, θα ήμασταν πολύ καλύτεροι εκπαιδευτές

-Σ: Χμ

-Ε: όλοι μας και εγώ και

-Σ: ναι και εκπαιδευτικοί γενικότερα

-Ε: και γενικότερα εκπαιδευτικοί ακριβώς!

-Σ: ναι

-Ε: Δηλαδή είναι.. για μένα είναι πολύ σημαντικό γιατί ανοίγει το μυαλό και το δοκιμάζει και στην πράξη

-Σ: χμ

- Ε: ΕΕεθεωρίες μπορούμε να πάρουμε τα βιβλία να τα διαβάσουμε ή να ακούσουμε σε ένα coarse το θέμα είναι στην εφαρμογή τι γίνεται

-Σ: Εκεί ακριβώς

- Ε: Πάντα

-Σ: λοιπόν, γενικά τώρα, είναι μια γενική ερώτηση. Ποιες βελτιώσεις θα πρότεινες γενικά εσύ...

-Ε: γενικά

- Σ: ως εκπαιδευτρια στα ΣΔΕ φυλακών

-Ε: βελτιώσεις εεε ως προς το σχολείο;

-Σ: ως προς το σχολείο και ως προς εσένα τη ίδια αν θέλεις για εεεπαγγελματική ανάπτυξη να το πω έτσι

- Ε: ναι, ναι ,ναι εεε αυτ...καταρχάς αυτό που τώρα είπαμε μια συνεχής επιμόρφωση για μένα είναι καθοριστικό

-Σ: χμμ

-Ε: εεεΑπό κει και μετά, εεεε θα ήτανε κι αυτό σημαντικό να θεσμοθετηθεί και να υλοποιηθεί μάλλον αυτό το Μητρώο Εκπαιδευτών ΣΔΕ φυλακών, να γίνει δηλαδή κάτι πολύ πολύ συγκεκριμένο, εεε το οποίο να ααα νααα καταρτιστεί βάση συγκεκριμένων κριτηρίων τα οποία κατά το δυνατόν να είναι ποιοτικά γιατί τα ποσοτικά είναι πλέον αρκετά σε πολύ κόσμο..

-Σ: χμ

- Ε: και δεν είναι το δεδομένο η ποσότητα το ζήτημα είναι στην ποιότητα της γνώσης

-Σ: χμμ

-Ε: από κει και μετά, το να υπάρχει μια ..ένα διάστημα ή ένας ορίζοντας πλέον του ενός χρόνου για τους μόνιμους που αποσπώνται σε ένα σχολείο φυλακών, ή να υπάρχει η δυνατότητα ανανέωσης της απόσπασης και αυτό να είναι κάτι σταθερό να μην είναι κάτι που φέτος γίνεται πέρυσι δεν έγινε του χρόνου θα ξαναγίνει εεε δημιουργεί και μια ακόμα μεγαλύτερη δέσμευση..

-Σ: Χμ

- Ε: Απέναντι στους εκπαιδευτές ως προς το σχολείο, ότι δεν είναι κάτι ευκαιριακό,

-Σ: ετσι

-Ε: ούτε είναι για να ξεφύγω από την οργανική μου που είναι μακριά, ούτε είναι γιατί δεν έχει ώρες στη δευτεροβάθμια..

-Σ: και με διευκολύνει εμένα αυτό ...ή με διευκολύνει αυτό..

-Ε: ακριβώς!!! Εε δηλαδή να υπάρχει μια πολύ μεγαλύτερη συνείδηση

-Σ: Χμ

-Ε: Για την επιλογή... πλέον. Εεεε Από κει και μετά, εεε νομίζω ότι χρειάζεται πέρα από την επιμόρφωση για τις διδασκαλίες, νομίζω ότι χρειάζεται οι εκπαιδευτές σχολείων φυλακών να επιμορφωθούν και στον τρόπο που λειτουργεί μια φυλακή γιατί ούτε αυτό είναι δεδομένο.

-Σ: χμ

-Ε: δηλαδή ο τρόπος λειτουργίας ενός καταστήματος κράτησης είναι ένας καινούργιος κόσμος που τον ανακαλύπτεις πολύ σταδιακά και πάλι όχι ολόκληρο. Ωστόσο είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί το σχολείο..

-Σ: έτσι

Ε: και χάρη στο οποίο λειτουργεί το σχολείο

Σ: -Ακριβώς!

Ε: -Οπότε και ένα τέτοιο κομμάτι αυτή η παράμετρος θεωρώ ότι είναι σημαντική. Και από κει και μετά εεε κάτι άλλο που χρειάζεται είναι να υπάρχει μια σύνδεση με τον έξω κόσμο, μεγαλύτερη και σε πιο πραγματικές συνθήκες. Δηλαδή, οι απόφοιτοι θεωρητικά, να μπορούν

να γραφτούν σε ένα Λύκειο, μακάρι να αποφυλακιστούν και να συνεχίσουν αλλά, όπως κάποιες φυλακές πολύ λίγες έχουνε δυνατότητες για ΙΕΚ οπότε να υπάρχει και μια επαγγελματική εξέλιξη

-Σ: χμ

-Ε: ή να το πάρουμε και νωρίτερα, να θεσμοθετηθούν και να λειτουργούν θεσμοθετημένα είναι, να λειτουργήσουν τα τμήματα ελληνομάθειας το οποίο είναι επίσης πολύ σημαντικό γιατί αναγκαστικά απορρίπταμε για παράδειγμα κόσμο από τις συνεντεύξεις επειδή δεν ξέρανε ελληνικά. Και είναι πολύ κρίμα αυτό το πράγμα να στερείς από ανθρώπους το σχολείο γιατί δεν λειτουργεί ένα, κάτι που είναι θεσμοθετημένο..

-Σ: ναι το ξέρω

- Ε: κάτι που έχει να κάνει καθημερινά με τη συνεργασία των δύο Υπουργείων

-Σ: Χμ

- Ε: πλέον, δηλαδή ξεφεύγει από το όριο του σχολείου αλλά με έναν τρόπο επηρεάζει πάλι το σχολείο

-Σ: Ναι, εεε γιατί έχουμε να κάνουμε με δύο διαφορετικά πλαίσια

-Ε: ακριβώς!!Οπότε, εεε νομίζω ότι αυτά συν εε θα ξαναμιλήσω για την Ευρωπαϊκή Ένωση γιατί είναι ένα ωραίο άνοιγμα επίσης και προς την ευρύτερη κοινωνία..

-Σ: χμμ

-Ε: Δηλαδή πέρα τα όρια της Ελλάδας γιατί σχολεία φυλακών είναι από πολύ νωρίτερα και στην Ευρώπη και στην Αμερική και γενικά σ' όλο τον κόσμο ....και παλιότερα γίνονταν εεε και εκπαιδευτικά ταξίδια σε σχολεία φυλακών του εξωτερικού, δηλαδή οι πρώτοι πρώτοι εκπαιδευτές των ΣΔΕ φυλακών πριν από 15 χρόνια περίπου, είχαν αυτή την ευκαιρία...

-Σ: Χμ

-Ε: Και αυτό νομίζω, αυτή η εμπειρία ή η ανταλλαγή εμπειριών με ίδιες δομές του εξωτερικού είναι είναι θησαυρός

-Σ: ακριβώς

-Ε: αν μη τι άλλο

-Σ: ακριβώς

-Ε: γιατί εξελίσσεσαι σε πολλαπλά επίπεδα πλέον...

-Σ: Χμ

-Ε: Και σαν συγκεκριμένο σχολείο, και σαν άνθρωπος και σαν εκπαιδευτής και κοινωνικά και πανευρωπαϊκά γιατί έτσι και αλλιώς είμαστε πολίτες

- Σ: Σωστά (Της Ευρώπης μαζί)

-Ε: Αυτά νομίζω

Σ: Πολύ ωραία! Νιώθεις την ανάγκη ότι θες να συμπληρώσεις κάτι που εγώ δεν το συμπεριέλαβα στις ερωτήσεις μου;

-Ε: .....

-Σ: θα ήθελες να προσθέσεις; να προτείνεις κάτι;

-Ε: αυτό που κάτι θα ήθελα να .....ναι κάτι που θα ήθελα να προσθέσω είναι το έλλειμμα που υπάρχει με την υλικοτεχνική υποδομή στα ΣΔΕ

-Σ: Χμ

-Ε: Γιατί είναι και γενικώς παραμελημένα σχολεία εεεε τα οποία εε χρειάζονται μια ενίσχυση γιατί εξαρτώνται από τους πόρους που θα διαθέσει το ΙΝΕΔΙΒΙΜ και οι οποίες διαδικασίες δεν γίνονται πάντα γρήγορα και τη στιγμή που χρειάζονται

-Σ: χμ

-Ε: Άρα χρειάζονται ....υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη ευελιξία, σ' αυτό το κομμάτι, και βέβαια εε στοο εε σε πολύ πρακτικές ανάγκες που μπορεί να έχει το κάθε συγκεκριμένο σχολείο φυλακών εεε είτε αυτό είναι πίνακες, είτε καλοριφέρ, είτε χαρτί, είτε οτιδήποτε άρα το ένα είναι αυτό να υπήρχε με έναν τρόπο μια καλύτερη διαχείριση να το πω έτσι ή αυτοδιαχείριση ή τέλος πάντων ανταπόκριση στις ανάγκες

-Σ: χμ

- Ε: της υλικοτεχνικής υποδομής. Και από κει και μετά, νομίζω ότι είναι πολύ σημαντικό να επιμορφωθούν οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι..

-(παύση γιατί γελάμε πνιχτά και οι δυο)

-Ε: σχετικά με το ρόλο του σχολείου γιατί έχουμε πολύ αρνητική διαφήμιση μέσω έτσι ευγενικά

-Σ: Ναι, ναι

- Ε: Εεε από τους σωφρονιστικούς ...που σε κάποιες περιπτώσεις και το λέω έτσι τελείως ειλικρινά έχουνε πολύ μεγαλύτερη ανάγκη να ξαναπάνε εκείνοι σχολείο παρά οι εκπαιδευόμενοι, οι κρατούμενοι.....δηλαδή αυτό το πράγμα που έχω ζηήσει στο Δομοκό εεε το να μην εκτιμούν την ύπαρξη του σχολείου εεε νααα υποτιμούν την νοημοσύνη των των κρατουμένων που έρχονται σχολείο και θέλουν να έρχονται στο σχολείο εεε και ακόμα περισσότερο να μην μιλάνε τις γλώσσες των κρατουμένων για μένα είναι τραγικό

-Σ: εε βέβαια

-Ε: Δηλαδή δεν γίνεται μια φυλακή που η πλειοψηφία είναι Αλβανία, Αραβικές χώρες, και Γεωργία, Ρωσία να το πω έτσι πολύ κεντρικά

-Σ: Ναι, ναι

-Ε: να μην υπάρχουν επιμορφώσεις στις τρεις αυτές βασικές γλώσσες .....δηλαδή δε γίνεται ....το θεωρώ αδιανόητο να περνάνε 12 ώρες, κι ο ένας να μιλάει ελληνικά και ο άλλος να απαντάει στα αραβικά

-Σ: ναι

-Ε: Δηλαδή εε αυτό δημιουργεί τόσο μεγάλα προβλήματα επικοινωνίας, και κατ' επέκταση ασφάλειας,

-Σ: Ακριβώς, ακριβώς

-Ε: και οτιδήποτε άλλο έτσι;

-Σ: Γιατί ....

-Ε: .....που είναι...είναι ...για μένα είναι ....αν εγώ ήμουν σωφρονιστικός το πρώτο που θα έκανα θα ήταν να μάθω τις τρεις γλώσσες αυτές ...πραγματικά όμως..

-Σ: Ναι, ναι να μπορώ να επικοινωνήσω

-Ε: ή θα ζητούσα από τους ίδιους τους κρατούμενους να μου μάθουν .....έστω την προφορική επικοινωνία έτσι;

-Σ: Ναι. Ναι, ναι

-Ε: Δεν λέω να πας να πάρεις χαρτί, αλλά εεε νομίζω ότι εεε είναι πολύ απαραίτητο γιατί τελικά από τη στιγμή που υπάρχει το σχολείο, υπάρχουν κρατούμενοι, υπάρχουν σωφρονιστικοί και όλοι αυτοί εμπλεκόμαστε ....(παύση)

-Σ: Ναι

-Ε: πρέπει ο ένας να ξέρει τη θέση του άλλου και όπως εγώ δεν θα πάω στο σωφρονιστικό να του πω πως κάνει τη δουλειά του, έτσι περιμένω κι εκείνος όχι να μου πει πως θα κάνω το μάθημα, αλλά τουλάχιστον να σεβαστεί το πλαίσιο στο οποίο εγώ εργάζομαι

-Σ: σωστά

-Ε: Γιατί κι εκείνου ήταν επιλογή, για δικούς του λόγους, και εμένα ήταν επιλογή για δικούς μου λόγους, άρα και οι δυο είμαστε υπάλληλοι σε άλλα υπουργεία αλλά συγκατοικούμε...

-Σ: Χμμ

-Ε: Οπότε εκεί πέρα, αν μη τι άλλο, πρέπει να υπάρχει και τοσοοο και ο οοο και ο αλληλοσεβασμός και η κατανόηση

-Σ: ναι, ναι

-Ε: δεν υπάρχει, στο ΣΔΕΦ..... τουλάχιστον, οπότε νομίζω ότι εεε συν την ύπαρξη αυτό που είπα, της μόνιμης κοινωνικής υπηρεσίας

-Σ: Ναι, ναι

-Ε: το άλλο κομμάτι που δεν έθιξα και είναι επίσης πολύ σημαντικό, είναι ποιοι άνθρωποι καταλαμβάνουν τις θέσεις συμβούλου ψυχολόγου και συμβούλου κοιν...εεε επαγγελματικής σταδιοδρομίας στα ΣΔΕ φυλακών...εεε είναιι πολύ καίριες οι θέσεις ας έχουνε μια ώρα την εβδομάδα, είναι πολύ κρίμα να δαπανώνται τόσα χρήματα στην αμοιβή τους και να μην υπάρχει ανάλογη παιδεία και ανάλογη ανταπόκριση

-Σ: μμμ

-Ε: το καθήκον που έχουν γιατί νομίζω το καθήκον το δικό τους είναι

-Σ: είναι

-Ε: ξεπερνάει κατά πολύ το δικό μας,

-Σ: το ξέρω, ούτε και ο εκπαιδευτής μπορεί να αναλάβει τη θέση τους

Ε:-όχι βέβαια,

-Σ: σε καμία των περιπτώσεων

-Ε: δεν είμαι εκπαιδευμένη

-Σ: Ακριβώς

-Ε: για να κάνω ψυχολογική υποστήριξη, ούτε είναι φίλος μου ο κρατούμενος

-Σ: -σωστά

-Ε: για να μου πει τον καημό του

-Σ: σωστά

-Ε: έτσι; Δεν είμαστε γι' αυτό το λόγο εκεί;

-Σ: όχι

-Ε: Αλλά δυστυχώς αυτές οι δύο θέσεις, εεε είναι τόσο πολύ υποβαθμισμένες, στην πράξη νομίζω, που τελικά κάνουν κακό

-Σ: χμμ

-Ε: εγώ έχω πολύ κακό προηγούμενο ...από την περσινή χρονιά....

-Σ: Ναι

-Ε: Δηλαδή, εεε και είναι κρίμα, αν μη τι άλλο για τα χρήματα που παίρνουν.....για τις για τις ώρες που απασχολούνται

-Σ: ναι

-Ε: αν μη τι άλλο έτσι;.....δηλαδή θεωρώ ότι εε είναι δυο πόστα....τα οποία είναι καίρια ....όσο δεν παίρνει.....

-Σ:μμ

-Ε: και δεν έχει να κάνει αν είναι το ΣΔΕΦ..... ή αν είναι το ΣΔΕΦ ....

-Σ: όχι

- Ε: σε οποιαδήποτε φυλακή έτσι; Εεεε γιατί και πάλι είναι επιλογή προσωπική οπότε εκεί πέρα θα έπρεπε να γίνεται μια ακόμα πιο ενδεδειγμένη εε επιλογή ατόμων που θα στελεχώνουν αυτές τις θέσεις...

-Σ: Χμμ

- Ε: και όχι όποιος περισσεύει να πηγαίνει κάπου και να αλλάζει ειδικότητες από

-Σ: ναι, ναι ώστε δεν έχετε στο ΣΔΕΦ..... δεν ήξερα...δεν το ήξερα

-Ε:: ναι,ναι, ναι

-Σ: σε ευχαριστώ πάρα πολύ

-Ε: να είσαι καλά

-Σ: πήρε περισσότερο από μια ώρα βέβαια, αλλά δεν με πειράζει..

-Ε: Δεν πειράζει... δεν πειράζει ....

-Σ: Σε ευχαριστώ! ήταν καταπληκτική η συνέντευξή σου!

-Ε: γελώντας.....ευχαριστώ να είσαι καλά, καλή συνέχεια , γειά χαρά!!

-Σ: γειά, γειά!!

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.